گۆڤاری مامۆستا

بۆ زانستە پێداگۆجییەکان و پەرەپێدانی مامۆستایان

گۆڤارێکی زانستییە کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی زانکۆی سەلاحەددین ــ هەولێر دەریدەکات

بەرگی یەکەم، ژمارە (٢) کانوونی یەکەم ٢٠٢٥

https://zancojournal.su.edu.krd/index.php/MAMOSTAJ/Home

Email: mamostaj@su.edu.krd

Mobile : 009647501200964

SCANME

گۆڤاری مامۆستا

Mamosta Journal

Volume One, Issue (2), December 2025

Mamosta Journal

For Pedagogical Sciences and Teacher Education

A Scientific Journal Issued by the College of Basic Education, Salahaddin University – Erbil

Volume One, Issue (2), December 2025

https://zancojournal.su.edu.krd/index.php/MAMOSTAJ/Home

Email: mamostaj@su.edu.krd

Mobile : 009647501200964

SCANME

گۆڤاری مامۆستا

بۆ زانستە پێداگۆجییەکان و پەرەپێدانی مامۆستایان

گۆڤارێکی زانستییە کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی زانکۆی سەلاحەددین – هەولێر دەریدەکات

بەرگی یەکەم، ژمارە (٢)، کانونی یەکەمی ٢٠٢٥

سەرنووسەر

پ. د. هیمداد عەبدولقەهار محەمەد

دەستەی نووسەران

پ. د. ئەحمەد حەمەدئەمین ئۆمەر	ز. سەلاحەددین – هەولێر	هەرێمی کوردستان – عێراق
پ. د. ئەفراح یاسین محەمەد	ز. سەلاحەددین – هەولێر	هەرێمی کوردستان – عێراق
پ. د. جەواد غولامی	ز. ئورمیە	ئێران
پ. د. زیاد دەرویش مستەفا کوردی	ز. یەرموک	ئوردن
پ. د. سایمۆن مۆزیس شلایمەر	ز. زانستە کردارییەکان	ئەڵمانیا
پ. د. گوڵبەهار بێکیت	ز. ویلایەتی ئایۆوا	ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا
پ. د. مەهدی محەمەد قەساس	ز. مەنسورە	میسر
پ. د. نەریمان عەبدوللا کەریم	ز. سەلاحەددین – هەولێر	هەرێمی کوردستان – عێراق
پ. ی. د. ئەشقی سلێمان حەسۆ	ز. سەلاحەددین – هەولێر	هەرێمی کوردستان – عێراق
پ. ی. د. بان سەباح یەحیا	ز. سەلاحەددین – هەولێر	هەرێمی کوردستان – عێراق
پ. ی. د. تەحسین حوسێن ڕەسووڵ	ز. سەلاحەددین – هەولێر	هەرێمی کوردستان – عێراق
پ. ی. د. کەریم ئەحمەد عەزیز	ز. گەرمیان	هەرێمی کوردستان – عێراق
پ. ی. د. موسمەنبە ئوناسمان	ز. ئەلئەسیاریا مەندار لە ڕۆژئاوای سولاوسی	ئەندەنوسیا
پ. ی. د. نەزیرە ساڵح محەمەد	ز. سلێمانی	هەرێمی کوردستان – عێراق
پ. ی. د. هەڵگورد محەمەد حەسەن	ز. سەلاحەددین – هەولێر	هەرێمی کوردستان – عێراق

دەستەی کارگێڕی

م.گوڵناز ئەحمەد حەمەد

م.سنوور فەیسەڵ عەزیز پالانی

هیمداد مەحەمەد رەشید

https://zancojournal.su.edu.krd/index.php/MAMOSTAJ

Email: mamostaj@su.edu.krd

Mobile: 009647501200964

سەروتار

بەسەربەرزی و شانازییەکی زۆرەوە، دووەمین ژمارەی گۆڤاری مامۆستا بۆ زانستە پێداگۆجییەکان و پەرەپێدانی مامۆستایان دەخەینە ڕوو. لە سەردەمێکدا کە پۆلەکانی خوێندن لە سەرانسەری جیهاندا بە قۆناغی گۆڕانکاریی بێپێشینەدا تێپەڕدەبن، ڕۆڵی پەروەردەکار لە گواستنەوەی نەریتیی و تەڵقینداني زانیارییەوە، دەگۆڕێت بۆ ئاسانکارێکی داینامیکی و هاندەر بۆ بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە، خۆڕاگریی دەروونی و کارامەیی دیجیتاڵی. ئەم ژمارەیەی گۆڤارەکەمان ڕەنگدانەوەی ئەم وەرچەرخانە جەوهەرییەیە و کۆمەڵێک توێژینەوەی ئەزموونی و پراکتیزەی تێرامانانە پێشکەش دەکات، کە ئامانجیان پڕکردنەوەی کەلێنی نێوان تیۆریی پێداگۆجی و واقیعی خوێندنی هاوچەرخە.

ئەو توێژینەوانەی لەم ژمارەیەدا بڵاوکراونەتەوە، تەوەرێکی گرنگ دەکەنە چەق، ئەویش: بەهێزکردن و تواناسازیی هاوکاتی پەروەردەکار و فێرخوازە. توێژەرانی ئەم ژمارەیە ڕووبەڕووی میتۆدۆلۆژیا باوەکانی ئەو کەرتە دەبنەوە چ لە ڕێگەی لێکۆڵینەوە لە ستراتیژییەکانی پاڵپشتیی ناسینەوەی مەعریفی لە پۆلە جیاوازەکاندا، یان لە ڕێگەی هەڵسەنگاندنی کاریگەرییە درێژخایەنەکانی ڕاهێنانی ژیریی سۆزداری لە پرۆگرامەکانی ئامادەکردنی مامۆستایان پێش دەستبەکاربوونیان لە کەرتی پەروەردە. ئەو داوە هاوبەشەی سەرجەم ئەم توێژینەوانە بە یەکەوە دەبەستێتەوە، بریتییە لەو ڕاستەییەی کە پێگەیاندنی مامۆستا ناتوانێت لە بۆشاییدا و دابڕاو لە دەورووبەر بوونی هەبێت، بەڵکو دەبێت بە شێوازێکی چالاکانە خۆی لەگەڵ گۆڕانکارییە سۆسیۆ - کلتوورییەکان و پێشکەوتنە تەکنەلۆژییەکاندا بگونجێنێت کە ژیانی فێرخوازانی ئەمڕۆمان دادەڕێژنەوە.

ئێمە وەک دەستەی نووسەران و سەرنووسەری گۆڤاری مامۆستا، بە قووڵی باوەڕمان وایە کە پێشخستنی زانستە پێداگۆجییەکان پێویستی بە پابەندبوونێکی نەگۆڕ و بە گفتوگۆی زانستیی بەردەوام هەیە. لەبەر ئەوەی ئەو تێڕوانین و دەرئەنجامانەی لەنێوان لاپەڕەکانی ئەم ژمارەیەدا هاتوون، چوارچێوەیەکی کرداری بۆ سەرکردە و بەڕێوەبەرانی قوتابخانەکان دەڕەخسێنن و هاوکات بەڵگەی زانستیی بەپێز بۆ داڕێژەرانی سیاسەتی پەروەردەیی دابین دەکەن، کە هەوڵی چاکسازی لە پێوەرەکانی پرۆگرامی خوێندندا دەدەن. لەوەش گرنگتر، ئەم توێژینەوانە ستراتیژیی پراکتیزەیی و پشتبەستوو بە بەڵگە دەبەخشنە مامۆستایانی مەیدانی، بۆ خوڵقاندنی ژینگەیەکی فێرکاریی گشتگیر و سەرنجڕاکێش.

لە کۆتاییدا، سوپاس و پێزانینی خۆمان ئاراستەی توێژەران دەکەین بۆ بەرهەمە زانستییە پێشەنگەکانیان، و دەستخۆشی لە هەڵسەنگێنەران و دەستەی نووسەران و ستافی کارگێڕی گۆڤارەکەمان دەکەین، کە بەردەوامن لە پاراستنی بەرزترین پێوەرەکانی

دەسپاکی و ڕەسەنایەتیی ئەکادیمی. داوا لە خوێنەرانی ئازیزیش دەکەین ئەم بابەتە زانستییانە بەشێوەیەکی ڕەخنەگرانە بخوێننەوە و دەرئەنجامەکانیان لە سێکتەرە پەروەردەییە تایبەتەکانی خۆیاندا ڕەنگ پێبدەنەوە. با پێکەوە بەردەوام بین لە بەرزکردنەوەی ئاست و پێوەرەکانی پێگەیاندنی مامۆستایان و ئیلهامبەخشین بە نەوەی داهاتوو لە فێرخوازانی بەردەوامی بەدرێژایی ژیان.

سەرنووسەر

گۆڤاری مامۆستا بۆ زانستە پێداگۆجییەکان و پەرەپێدانی مامۆستایان

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)
Vol. 1, Issue 2, December (2025)

Editorial

It is with great pride that we present the second issue of the Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education. As classrooms worldwide undergo unprecedented transformations, the role of the educator is shifting from a traditional transmitter of knowledge to a dynamic facilitator of critical thinking, resilience, and digital literacy. This issue captures that important evolution, offering a collection of empirical research and reflective practices designed to bridge the gap between pedagogical theory and the realities of modern schooling.

The manuscripts compiled in this issue center on a crucial theme: empowering both the educator and the learner. From investigating cognitive scaffolding strategies in diverse classrooms to evaluating the long-term impact of emotional intelligence training in pre-service teacher programs, our contributors challenge conventional methodologies. A common thread throughout these studies is the recognition that effective teacher education cannot exist in a vacuum. It must actively adapt to the socio-cultural shifts and technological advancements shaping our students' lives.

As editors, we believe that advancing pedagogical sciences requires a commitment to continuous dialogue. The insights within these pages offer actionable frameworks for school leaders and provide invaluable evidence for policymakers seeking to reform curriculum standards. More importantly, they offer classroom teachers practical, evidence-based strategies to foster inclusive, engaging, and highly collaborative learning environments. Consistent with our open-access mission, these studies are made freely available to support educators, researchers, and policymakers worldwide. We hope this issue encourage further scholarly discussion and contribute to the continuous advancement of teaching, learning, and teacher education.

We extend our deepest gratitude to the authors for their visionary scholarship and to our dedicated peer reviewers for maintaining the highest standards of academic integrity. We invite you, our readers, to engage deeply with these articles, critique their findings, and apply these insights to your own educational contexts. Together, let us continue to elevate the standards of pedagogical research and teacher education and inspire the next generation of lifelong learners.

Editor-in-Chief

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education

مجلة ماموستا للعلوم التربوية وتطوير المعلمين
(MamostaJ)
مجلد (١) عدد (٢) كانون الأول (2025)

ببالغ الفخر والاعتزاز، نقدم لكم العدد الثاني من مجلة (ماموستا) للعلوم التربوية وإعداد المعلمين. وفي وقت تشهد فيه الفضاءات الدراسية عبر العالم تحولات غير مسبوقة، يتبلور دور التربوي لينتقل من النمط التقليدي القائم على تلقين المعرفة إلى دور الميسّر الديناميكي المحفز للتفكير النقدي، والمرونة النفسية، والتحول الرقمي. ويأتي هذا العدد ليجسد هذا التطور الجوهري، واضعاً بين أيديكم ثلة من البحوث التجريبية والممارسات التأملية الرامية إلى رأب الصدع بين النظرية البيداغوجية وواقع الممارسة المدرسية المعاصرة.

تتمحور البحوث في هذا العدد حول قاسم مشترك غاية في الأهمية، وهو: تمكين كل من المعلم والمتعلم على حد سواء. وتتنوع إسهامات الباحثين في هذا العدد لتتحدى المنهجيات التقليدية السائدة؛ بدءاً من تقصي استراتيجيات الدعم المعرفي في الفصول الدراسية المتنوعة، وصولاً إلى تقييم الأثر الممتد لبرامج التدريب على الذكاء العاطفي في مرحلة تأهيل المعلمين قبل الخدمة. والذي يربط بين هذه الدراسات هو الإقرار الحتمي بأن إعداد المعلم لا يمكن أن يتم بمعزل عن السياق المحيط، بل يجب أن يتواءم بنشاط مع التحولات السوسيو–ثقافية والطفرات التكنولوجية التي تصيغ تفاصيل حياة طلابنا اليوم.

وإننا بصفتنا أعضاء هيئة التحرير، نؤمن يقيناً بأن النهوض بالعلوم التربوية يستلزم التزاماً راسخاً بالحوار المعرفي المستدام؛ لذا، فإن الرؤى المتضمنة بين دفتي هذا العدد تقدم أطراً إجرائية تستطيع القيادات المدرسية تطبيقها، كما توفر شواهد علمية رصينة لصناع القرار الساعين إلى تطوير معايير المناهج التعليمية. وعلاوة على ذلك — وهو الأهم — تمنح هذه البحوث معلمي الميدان استراتيجيات تطبيقية قائمة على الأدلة لتهيئة بيئات تعليمية شاملة، جاذبة، وعالية التشاركية.

وفي الختام، نتوجّه بأسمى عبارات الشكر والامتنان للباحثين على رصانة نتاجهم العلمي واستشرافهم المعرفي، كما نثمن عالياً الجهود المخلصة لخبراء المراجعة والتحكيم الذين دأبوا على صون أعلى معايير النزاهة الأكاديمية. وختاماً، ندعوكم قرائنا الأعزاء إلى التفاعل العميق مع هذه المقررات البحثية، وقراءتها قراءة نقدية، وتوظيف مخرجاتها في سياقاتكم التعليمية الخاصة. لنمضي معاً نحو الارتقاء بمعايير إعداد المعلمين وإلهام الجيل القادم من طالبي العلم مدى الحياة.

رئيس التحرير

ناوەڕۆک – المحتويات – Content

بەرگی یەکەم، ژمارە ٢، کانونی یەکەمی ٢٠٢٥

Vol.1, Issue 2, December 2025

لاپەرە	ناونیشان	ژمارە
١-١٩	**چالاکیا ستراتیجییەتا ڕوینشتنا بازنەیی د دەستکەفتێ بابەتێ ئەدەبی ل دەڤ قوتابیێن کورێن پۆلا هەشتێ د بابەتێ ئەدەبێ کوردیدا** **هالو یاسین ئیسماعیل** پشکا زمانێ کوردی، کولیژا پەروەردا بنیات، زانکویا دهوک، دهوک، هەرێما کوردستانێ- عێراق. **دیار عبدالکریم سعید** پشکا زمانێ کوردی، کولیژا پەروەردا بنیات، زانکویا زاخۆ، زاخۆ، هەرێما کوردستانێ- عێراق.	١
٢٠-٤١	**پێگەی کۆنترۆڵکردن لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی** **مهرەبان حسێن ساڵح** بەشی باخچەی منداڵان، کۆلێژی پەروەردەی شارەزوور، زانکۆی هەڵەبجە، هەڵەبجە ، هەرێمی کوردستان، عێراق. **نیان نامق سابر** بەشی باخچەی منداڵان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەت، زانکۆی سلێمانی، سلێمانی، هەرێمی کوردستان، عێراق.	٢
٤٢-٦٦	**کاریگەری ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لەسەر دەستکەوتی خوێندن لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان لای قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی** **شێروان ناصح شریف** بەشی زانستە کۆمەڵایەتیەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەدین–هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق. **نارین کمال سعید شێخۆ** بەشی فیزیا، کۆلێژی پەروەردەی شەقڵاوە، زانکۆی سەلاحەدین–هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.	٣
٦٧-٩٢	**کاریگەری فێرکردنی هاوبەش لە پەرەپێدانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لای قوتابییانی پۆلی حەفتەمی بنەڕەتی** **بێخاڵ توفیق بکر عبدالله** بەشی زانستەگشتییەکان، کۆلێژیپەروەدەی بنەرەتی، زانکۆی سەلاحەددین-هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق. **وعد محمدنجاة صبری** بەشی زانستەگشتییەکان، کۆلێژیپەروەدەی بنەرەتی، زانکۆی سەلاحەددین-هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.	٤

٥	**کاریگەری ستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان و گەشەپێکردنی دەستکەوتی خوێندن لای قوتابیانی قۆناغی ئامادەیی** **شیراز لقمان محمدأمین نادر** بەشی زانستە کۆمەڵایەتیەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەدین–هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق. **عثمان عبدالله حمه أمين** بەشی زانستە کۆمەڵایەتیەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەدین–هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.	٩٣-١٢٦
٦	**کاریگەری ستراتیژیەتی جیکسۆ لەسەر دەستکەوتی خوێندنی قوتابییانی کوڕ لە پۆلی دەیەمی وێژەیی لە بابەتی مێژوودا** **سامی عبيد مطلوب** ئامادەیی ئازادی کوڕان، پەروەردەی ناوەندی هەولێر، وەزارەتی پەروەردە، هەرێمی کوردستان، عێراق. **بان صباح يحيى** بەشی باخچەی منداڵان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.	١٢٧-١٥٩
٧	**کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژیەتی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL) لەسەر دەستکەوتی خوێندنی بابەتی زانست بۆ پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی** **مجيد خدر احمد** قوتابخانەی ژینۆسی بنەڕەتی کچان، بەڕێوەبەرایەتی گشتی پەروەردەی سۆران، هەرێمی کوردستان, عێراق. **حسين سعدى ابراهيم** کۆلێژی پەروەردەی جەستەیی و زانستە وەرزشییەکان، زانکۆی سەلاحەددین–هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.	١٦٠-١٨٢
٨	**کاریگەری ستراتیژیەتی(T.P.S) لەسەر دەستکەوتی خوێندن لە بابەتی مێژوو لای قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی** **زهره عونى عبدالله** بەشی زانستە کۆمەڵایەتییەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەدین–هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق. **سازه حسين رسول** بەشی باخچەی منداڵان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەدین–هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.	١٨٣-٢٠٤

٢٣٠-٢٠٥	**کاریگەری بەکارهێنانی مۆدێلی (Neale) لەسەر بەدەستهێنانی چەمکەکان لای قوتابییانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی کچان لە بابەتی کۆمەڵایەتیدا** **ئارام غریب قادر** بەشی زانستە کۆمەلایەتییەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین – هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق. **پخشان حویز حسن** بەشی زانستە کۆمەڵایەتییەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین – هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق. **سرهد عثمان رمضان** بەشی زانستە کۆمەڵایەتییەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین – هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق. **اشقی سلێمان حسو** بەشی زانستە گشتییەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین – هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.	٩
٢٥٣-٢٣١	**فاعلية استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب فى التحصيل المعرفي و تنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية لدى طلبة قسم التربية الخاصة كلية التربية– جامعة صلاح الدين** **سامرند حمد أمين حسين** قسم التربية الخاصة، كلية التربية، جامعة صلاح الدين–أربيل، إقليم كردستان، العراق. **كريم أحمد عزيز** قسم رياض الأطفال، كلية التربية الأساسية، جامعة كرميان، إقليم كردستان، العراق.	١٠
٢٧٩-٢٥٤	**Investigating EFL Teachers’ Autonomy in Syllabus Design in the Bologna Process at Salahaddin University** **Elaf Abdullah Ahmed** English Language Department, College of Basic Education, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan, Iraq. **Rozhgar Jalal Khidhir** English Language Department, College of Basic Education, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan, Iraq.	١١
٢٩٢-٢٨٠	**Investigating the Effect of Field-Dependent and Field-Independent Cognitive Styles on Kurdish EFL Students' Reading Proficiency** **Damaw Yousif Hamad** English Department, College of Basic Education,Salahaddin University-Erbil, Kurdistan Region, Iraq. **Qismat Muhammed Zahawi** English Department, College of Basic Education, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan Region, Iraq.	١٢

ڕێنمایی بڵاوکردنەوە بۆ توێژەران

١. سیاسەتی پێشکەشکردن

ئەو توێژینەوانەی بۆ گۆڤاری مامۆستا (MAMOSTAJ) دەنێردرێن، پێویستە ناوەرۆکەکەیان ڕەسەن بێ، یان پێداچوونەوە بێ بە توێژینەوەی پێشوو. توێژینەوەی نێردراو و ئەو وەرگێرانانەی لە خۆشیان دەگرێت، نابێت هەرگیز پێشتر لە هیچ شوێنێک بڵاوکرابنەوە، یان ئێستا هەوڵی بڵاوکردنەوەی بدرێت لە شوێنی دیکە. جێبەجێنەکردنی ئەم ڕێنماییانە وەکو خۆی، دەبێتە هۆی دەمودەست ڕەتکردنەوەی توێژینەوەکە، بەبێ ئەوەی هەڵبسەنگێنرێ.

٢. ڕێکارەکانی هەڵسەنگاندنی توێژینەوە

تەواوی ئەو توێژینەوانەی بە مەبەستی بڵاوکردنەوە بۆ گۆڤاری مامۆستا (MAMOSTAJ) دەنێردرێن، بە وردی و بە پوختی هەڵدەسەنگێنرێن. دەستەی نووسەرانی گۆڤار ڕێکاری هەڵسەنگاندنەکە ڕێکدەخات و دەبێت هەر توێژینەوەیەک بەلایەنی کەم لەلایەن دوو هەڵسەنگێنەرەوە هەڵبسەنگێنرێت و تێبینی لەبارەوە بنووسرێت. دەستەی نووسەرانی گۆڤاریش لەسەر بنەمای ئەو ئەنجامەی هەڵسەنگێنەران بڕیاری لێدەدەن و بۆ ئەندامی پسپۆڕی دەستەی نووسەرانیان دەینێرنەوە، بڕیار لەبارەی توێژینەوەکە دەدات. ئەم پرۆسەیە چوار هەفتە دەخایەنێت.

٣. مافی توێژەر

گۆڤاری مامۆستا (MAMOSTAJ) پابەندە بە پاراستنی مافی توێژەر و دڵنیایی دەدات دەربارەی جێبەجێکردنی ڕێساکانی مافی کەسیی (کۆپی ڕایت). توێژینەوەکە لە (MAMOSTAJ) یان لە هەر گۆڤارێکی دیکە بڵاوبکرێتەوە، ئەوا (MAMOSTAJ) پابەندیی بەرزترین بەها ئاکارییەکان و بەرپرسیاریەتی و پابەندییە یاساییەکان دەبێت.

٤. ڕاگەیەنراوی ئاکاریی (MAMOSTAJ)

(MAMOSTAJ) پابەندە بە هەڵسەنگاندنی ورد و پوختی توێژینەوەکە بەپێی پێوەر و بنەما ئاکارییەکانی بڵاوکراوە زانستییەکان (MAMOSTAJ) پرسی وەرگرتن و کۆپیکردن و ئاماژەنەدان بە سەرچاوە ڕەسەنەکە زۆر بە ڕشتی وەردەگرێت و دەستەی نووسەران هیچ جۆرە نەرمییەک لە بەرانبەر ئەم کارە نانوێنن.

ڕێژەی وەرگرتن بەبێ ئاماژەدان بە سەرچاوەی ڕەسەن نابێ (٢٠ %) تێبپەڕێنێت و ناشبێت لە کۆی توێژینەوەکەدا (٥ %) لە یەک سەرچاوە وەرگیرابێت، هەروەها بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد ڕێپێدراوە، بەڵام نابێت لە (١٠ %) زیاتر بێت.

٥. ئەو خاڵانەی پێویستە لە توێژینەوەدا هەبن:

ناونیشانی توێژینەوەکە (لە ١٦ وشە زیاتر نەبێت).

ناوی توێژەران (ناسناوی زانستی نانووسرێت).

شوێنی کار (ناوی بەشی زانستی، ناوی کۆلێژ، ناوی زانکۆ، ناوی شار، ناوی وڵات، ئیمێل)

بۆ نموونە:

هیمداد عەبدولقەهار محەمەد

بەشی ئینگلیزی، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر، هەرێمی کوردستان. عێراق.

Himdad.muhammad@su.edu.krd

- پێویستە شوێنی ڕێکەوتی ناردن و پەسندی توێژینەوە بە بەتاڵی جێبهێڵدرێت.
- پوختە (لە ١٥٠ وشە زیاتر نەبێت و ئەم بەشانەی تێدابێت: کۆپلەیەک دەربارەی توێژینەوەکە، کێشەی توێژینەوە، ئامانجەکانی توێژینەوە، ڕێبازی توێژینەوە، کەرستەی توێژینەوە، خشتە، ئامار، گرنگترین ئەنجامەکان).
- وشەی سەرەکییەکان (لە نێوان ٣-٥ وشە بێت).
- پێشەکی
- پێداچوونەوە بە کارەکانی پێشوو/ پاشخانی تیۆری
- ڕێبازی توێژینەوە
- ئەنجامەکان
- دەرەنجام و پێشنیاز
- سەرچاوە

٦. شێوازی نووسین

تێبینی: لە کاتی نووسینی توێژینەوەکەتدا چاپتەر فۆرمات بەکاربهێنە و بۆ ڕێکخستن سوود لە سستەمی ڕیزبەندی ژمارەیی وەربگرە.

٦- ١ ڕێکخستنی لاپەڕە

زمانی ئینگلیزی: قەبارەی ئەی فۆر بێت و ئەم چوارچێوەیەی هەبێت: ٢سم لە سەرەوە، ٢سم لە خوارەوە، ٣سم لای چەپ و ٢سم لای ڕاست.

- زمانی کوردی و عەرەبی: قەبارەی ئەی فۆر بێت و ئەم چوارچێوەیەی هەبێت: ٢سم لە سەرەوە، ٢سم لە خوارەوە، ٣سم لای ڕاست و ٢سم لای چەپ.
- پێویستە ژمارەدانان بۆ تەوەرەکان لە پێشەکییەوە دەست پێ بکات.
- بۆ سەرە بابەتەکان کەڵک لە ژمارەدانانی ئۆتۆماتیکی وەرمەگرە و خۆت ژمارەکان بنووسە.
- پێویستە تەواوی توێژینەوەکە بە یەک فایل بنێردرێت و نابێت لەیەک جودابکرێتەوە.
- مەودای نێوان پەرەگراف و دێرەکان پێویستە لەسەر (single) دابنرێت.

٦ – ٢ پوختە

- پوختە پێویستە بە هەرسێ زمانی (کوردی، عەرەبی و ئینگلیزی) بنووسرێت و ناونیشان و ناوی توێژەران و ئیمێل و وشە سەرەکییەکانی تێدابێت.

- بۆ زمانی ئینگلیزی فۆنتی (Times New Roman) بە قەبارەی (١٠ی بۆڵد-تۆخ) بۆ ناونیشان و بۆ تەواوی پوختەکە هەمان قەبارە بێ تۆخ کردن.
- بۆ زمانی کوردی فۆنتی (Unikurd Goran) بە قەبارەی (١٢ تۆخ) بۆ ناونیشان و تەواوی پوختەکە هەمان قەبارە بێ تۆخ کردن.
- بۆ زمانی عەرەبی فۆنتی (Simplified Arabic) بە قەبارەی (١٢ تۆخ) بۆ ناونیشان و بۆ تەواوی پوختەکە هەمان قەبارە بێت تۆخ کردن.
- وشە سەرەکییەکان نابێت لە پێنج وشە پتر بن و هەمان فۆنت و قەبارەی سەرەوەیان بۆ بەکاردێت.
- ناواخنی توێژینەوە:
- بۆ زمانی ئینگلیزی فۆنتی (Times New Roman) بە قەبارەی (١٢ تۆخ) بۆ ناونیشانەکان و بۆ دەقەکەش قەبارەی ١٢ بێ تۆخ کردن.
- بۆ زمانی کوردی فۆنتی (Unikurd Goran) بە قەبارەی (١٢ تۆخ) بۆ ناونیشانەکان و هەمان فۆنت و قەبارە ١٢ بۆ دەق بێ تۆخ کردن. بۆ دەستکەوتنی فۆنتەکە کلیک لێرە بکە.
- بۆ زمانی عەرەبی فۆنتی (Simplified Arabic) بە قەبارەی (١٢ تۆخ) بۆ ناونیشانەکان و هەمان فۆنت و قەبارە ١٢ بۆ دەق بێ تۆخ کردن.
- لەگەڵ دەستپێکردنی هەموو سەرە پەرەگرافێک، تابێک دابگرە و نابێت سەرەتای پەرەگراف بە دەربڕینی (و، وە) بۆ زمانی کوردی و (و) بۆ زمانی عەرەبی دەست پێ بکات.

٦ – ٣ خشتە و هێلکاریی و شێوەکان

- نابێت پانی هیچ خشتە یان شێوەیەک (١٥سم) تێبپەڕێنێت.
- پێویستە هەموو شێوەکان بە (JPG) بن و وەکو تاکە وێنە پێشکەش بکرێن (نەک چەند پارچەیەک خرابنە پاڵ یەک). بەشە سکانکراوەکان پێویستە زۆر ڕوون بن و کوالیتیان لەوپەڕی بێت.
- دەبێت هەموو شیعرێک بخرێتە ناو خشتەیەک و هەموو لەتەدێرە شیعرێکیش لە هێلی تایبەت بەخۆی بنووسرێت.
- هەرگیز (Textbox) و (WordArt) بەکارمەهێنە.

‎.٧ سەرچاوە و وەرگرتن

- وەرگرتن لە توێژینەوەکانی توێژەر/ان خۆیان نابێت (١٠ %) کۆی سەرچاوەکانی لیستی سەرچاوەکان تێبپەڕێنێت.
- پێویستە وەرگرتن و دانانی سەرچاوە بە پێی سستەمی هارڤەرد بێت و نابێت بە پەراوێز بکرێت.
- سەرچاوەکان پێویستە بەو فۆنت و قەبارە و شێوازە بنووسرێن کە پوختەی توێژینەوەیان پێ دەنووسرێت.
- تەواوی سەرچاوە بەکارهاتووەکان پێویستە بە ئەلف بێ ڕێکبخرێن:
- کتێب: ناوی سێیەمی نووسەر، ناوی یەکەم و دووەم (ساڵ)، ناونیشان، دەزگایی چاپ: شوێنی چاپ.
- گۆڤار: ناوی سێیەمی نووسەر، ناوی یەکەم و دووەم،(ساڵ)،"ناونیشانی وتار"، ناوی گۆڤار، بەرگ (ژمارە) لاپەڕەکان.زیادکردنی بەستەری توێژینەوەکە.

- پێویستە سەرچاوەکان بەپێی سیستەمەکانی وەرگرتنی نێودەوڵەتی (international citation management systems) وەکو (EndNote) و (Mendeley) یان ئامرازی هاوشێوەی ئەمانە بەکاربهێنرێن بۆ دڵنیایی دان و پابەندبوون بە پێوەرە نێودەوڵەتییەکانی بڵاوکردنەوە.
- جەختدەکەینەوە کە وامان پێ پەسندە، لەو توێژینەوەیەی بۆمان دەنێردرێت، بەلایەنی کەم یەکێک لە سەرچاوە کەڵک لێوەرگیراوەکان توێژینەوەیەک بێت کە لە گۆڤاری مامۆستا (MAMOSTAJ) بڵاوکرابێتەوە.

١. ناردنی توێژینەوە

نابێت توێژینەوەکان لە (١٥٠٠٠) پازدە هەزار وشە زیاتر بێت

ئەم پێداویستییانە پێویستە لە سیستەمی گۆڤار دابنرێن و هەریەکەیان بە تەنیا و لە فایلێکدا بن:

- توێژینەوەکە بە تەواوی خرابێتە سەر تێمپلێتی گۆڤار
- پوختەی توێژینەوەکە بە هەرسێ زمانی (کوردی، عەرەبی و ئینگلیزی) بەبێ ناو و ناونیشانی توێژەران.
- کۆپی وێنە و شێوە و نەخشە (ئەگەر هەبوون) هەموویان بخرێنە ناو یەک فایل.
- ناوی تەواوی توێژەران و ناونیشانیان (زانکۆ، کۆلێژ، بەش) بە هەرسێ زمانەکە، لەگەڵ ئیمێل و ژمارەی تەلەفۆن.
- هەڵبژاردنی بەرگی توێژینەوەکە (Graphic Abstract) ئەو وێنەی ناو توێژینەوەکە کە لەکاتی بڵاوکردنەوە وەک بەرگ دەربکەوێت.
- نامەی پێشکەشکردن
- **هەر توێژینەوەیەک بە تەواوی بەپێی ئەم ڕێنماییانە ڕێکنەخرابێ، لە (MAMOSTAJ) کاری لەبارەوە ناکرێت.**

تعليمات للباحثين

١. سياسة التقديم

يجب أن تكون الأبحاث المقدمة إلى (MamostaJ) بحوثا أصلية أو مقالات مراجعة .(review articles) ويجب ألا تكون الأبحاث قد نشرت من قبل أو أن تكون قيد النظر للنشر في مكان آخر بخلاف ذلك يرفض البحث فورا.

٢. التحكيم

يخضع جميع الأبحاث المقدمة للنشر في (MamostaJ) لعملية تحكيم صارمة وشاملة من ذوي الاختصاص. وسيقوم مكتب التحرير بتنظيم عملية التحكيم والتأكد من أن كل بحث يخضع لتقييم محكمين اثنين على الأقل وكل محكم يكتب ملحوظاته على البحث، ثم تصدر هيئة التحرير خطاب قرار وفقا لتعليقات المحكمين ، ويرسل إلى الباحث، وتستغرق عملية التحكيم عادة أربعة أسابيع.

٣. حقوق المؤلفين

تلتزم (MamostaJ) بحماية حقوق المؤلفين وضمان دعم جميع اللوائح القانونية وحقوق النشر. سواء كان النشر مع (MamostaJ)أو أي ناشر آخر ، وتلتزم (MamostaJ) بأعلى معايير الأخلاق والمسؤولية والالتزامات القانونية.

٤. بيان أخلاقيات (MamostaJ)

تلتزم (MamostaJ) بفرض عملية تحكيم صارمة من أهل الاختصاص جنبا إلى جنب مع السياسات والمعايير الأخلاقية للنشر العلمي. تأخذ (MamostaJ) حالات الانتحال وتزوير البيانات وائتمان التأليف غير المناسب على محمل الجد ، ويحافظ المحررون على سياسة عدم التسامح مطلقا مع سوء السلوك هذا.

يجب ألا يتجاوز الاستلال ٢٠٪ ، مع عدم الاستلال من مصدر واحد بأكثر من ٥٪. أما عن الذكاء الاصطناعي فيسمح باستعماله ولكن شريطة أن لا تزيد نسبته عن ١٠٪.

٥. النقاط التي يجب أن يتضمنها البحث:

- عنوان البحث (شرط أن لايزيد عن ١٦ كلمة).
- اسم الباحث أو أسماء الباحثين(بدون اللقب العلمي).
- مكان العمل (الانتساب ...، قسم...، كلية...، جامعة...، مدينة...، بلد...).
- عنوان البريد الإلكتروني.
- تواريخ الاستلام والقبول (تترك فارغة).
- الملخص (بحد أقصى ١٥٠ كلمة, تحتوي على جملة (جمل) تمهيدية ، والمشكلة ، والأهداف ، والمنهجية ، والبيانات ، وأخذ العينات ، والتحليل ، والنتائج الرئيسية).
- الكلمات الرئيسية(لاتزيد عن ٥ كلمة).
- مقدمة.
- الدراسات السابقة والإطار النظري.
- المنهجية.

- النتائج.
- الخاتمة والتوصيات.
- المراجع والببليوغرافيا.

٦. تقنيات الكتابة:

ملاحظة: لا تستخدم تنسيق الفصل عند كتابة البحث. استخدم نظام ترقيم رقمي للتنظيم بدلا عن الحروف الأبجدية.

٦- ١: إعدادات الصفحة

- الإنكليزية: قياس الورقة A4 :مع تعيين الهوامش على النحو التالي: ٢ سم (أعلى) ، ٢ سم) أسفل) ٣ سم (يسار) ، ٢ سم (يمين).
- الكردية والعربية: قياس الورقة A4 :مع تعيين الهوامش على النحو التالي: ٢ سم (أعلى) ، ٢ سم (أسفل) ، ٣ سم (يمين) ، ٢ سم (يسار).
- يبدأ الترقيم من المقدمة.
- لا تستخدم الترقيم التلقائي للعناوين؛ يوصى بالترقيم اليدوي.
- يجب تقديم المستند بأكمله كملف واحد ، وليس في أجزاء منفصلة.
- يجب ضبط تباعد الأسطر للفقرات على (مفرد).

٦ – ٢: الخطوط

- الملخص: مطلوب بثلاث لغات (الإنكليزية والكردية والعربية) بما في ذلك العنوان واسم الباحث أو الباحثين وعنوان البريد الإلكتروني والكلمات الرئيسية.
- الإنجليزية: يكتب العنوان والمتن بخط (Times New Roman)، بحجم (10 Bold) للعنوان، ونفس حجم النص (١٠) للمتن من دون (Bold).
- الكردية: يكون خط العنوان والمتن (Unikurd Goran) بحجم (١٢).
- العربية: يكتب العنوان والمتن بخط (**Simplified Arabic**)، وبحجم (١٠) ويكون العنوان(Bold)
- الكلمات المفتاحية: يجب ألا تتجاوز (٥) كلمات ، وتنطبق نفس إرشادات حجم الخط المذكورة أعلاه.
- **المتن.**
- الإنجليزية: يكتب العنوان والمتن بخط (Times New Roman) وبحجم: (١٢) على أن يكون العنوان(Bold) .
- الكردية : يكتب العنوان والمتن بخط (Unikurd Goran) وبحجم: (١٢) على أن يكون العنوان(Bold)
- اللغة العربية: يكتب العنوان والمتن بخط (**Simplified Arabic**) وبحجم (١٢) على أن يكون العنوان.(Bold)
- يجب أن تبدأ جميع الفقرات الجديدة بعلامة تبويب واحدة. عند الكتابة باللغة العربية أو الكردية ، ولا يجوز أن تبدأ بحرف (و).

٦ – ٣: الجداول والأشكال

- يجب ألا يتجاوز عرض جميع الجداول والأشكال (١٥ سم).
- يجب أن يكون جميع الأشكال بصيغة (JPG) ، مقدمة كصورة واحدة (غير مكونة من أجزاء متعددة). ويجب أن تكون الأجزاء الممسوحة ضوئيا واضحة وذات جودة عالية.

- تجب كتابة الأبيات الشعرية في جدول، مع كتابة كل فقرة من القصيدة (مقطع) في عمود خاص بها.
- تجنب استخدام Textbox أو WordArt تحت أي ظرف من الظروف.

٧. الاستشهاد بالمراجع

- يجب ألا يتجاوز الاقتباس الذاتي ١٠٪.
- يجب أن يتبع الاستشهاد والمراجع (نظام هارفارد للمراجع) ، ولا يتم تضمينه كحواشي سفلية.
- يجب أن تلتزم المراجع بنفس إرشادات الخط والحجم مثل الملخص.
- يجب سرد جميع المراجع بالترتيب الأبجدي.
- يجب إعداد المراجع بدقة وفقا لأسلوب هارفارد. يجب تحديد جميع المراجع في النص بالأسماء الأخيرة للمؤلفين وتاريخ النشر.

١. للكتب:

*** في حال كان المؤلف شخصا واحد يكتب الباحث:**

اسم العائلة، الاسم الأول و الثانى (سنة النشر) ، عنوان المرجع، الطبعة أو الجزء (إن وجد)، الناشر: مكان النشر.

*** إذا كان المؤلف أكثر من شخص، يقوم الباحث بوضع فاصلة بينهم كالتالي:**

٢. للمجلات:

اسم العائلة، الاسم الأول و الثاني(سنة النشر) "عنوان المقال", اسم المجلة ,المجلد،العدد, الصفحات. إضافة الرابط الإلكتروني.

- يجب تنسيق المراجع وفقا لأنظمة إدارة الاقتباس الدولية ، مثل EndNote أو Mendeley أو أدوات مماثلة ، مما يضمن الاتساق والالتزام بمعايير النشر العالمية.
- يوصى بشدة أن تتضمن الأبحاث اقتباسا واحدا على الأقل من الأبحاث المنشورة في (MamostaJ) .

٨. تقديم العمل

- يجب ألا يزيد عدد الأوراق عن ٣٠ ورقة.
- يجب تحميل المستندات التالية على نظام المجلة، كل منها كملف وورد منفصل:
- الورقة الكاملة لنموذج(MamostaJ)
- ملخص الورقة باللغة (الكردية والعربية والإنجليزية) بدون أسماء وانتماءات المؤلفين.
- نسخة من الصور والرسوم البيانية والخرائط (إن وجدت) كلها في ملف واحد.
- الاسم الكامل للمؤلفين والانتماء (الجامعة، الكلية، القسم) بثلاث لغات بالإضافة إلى عناوين البريد الإلكتروني وأرقام الهواتف.
- الملخص الرسومي (صورة غلاف الورقة).
- خطاب التقديم.
- **لن تقبل (MamostaJ) الأبحاث التي لا تلتزم بهذه التعليمات.**

سووڕی بڵاوکردنەوە

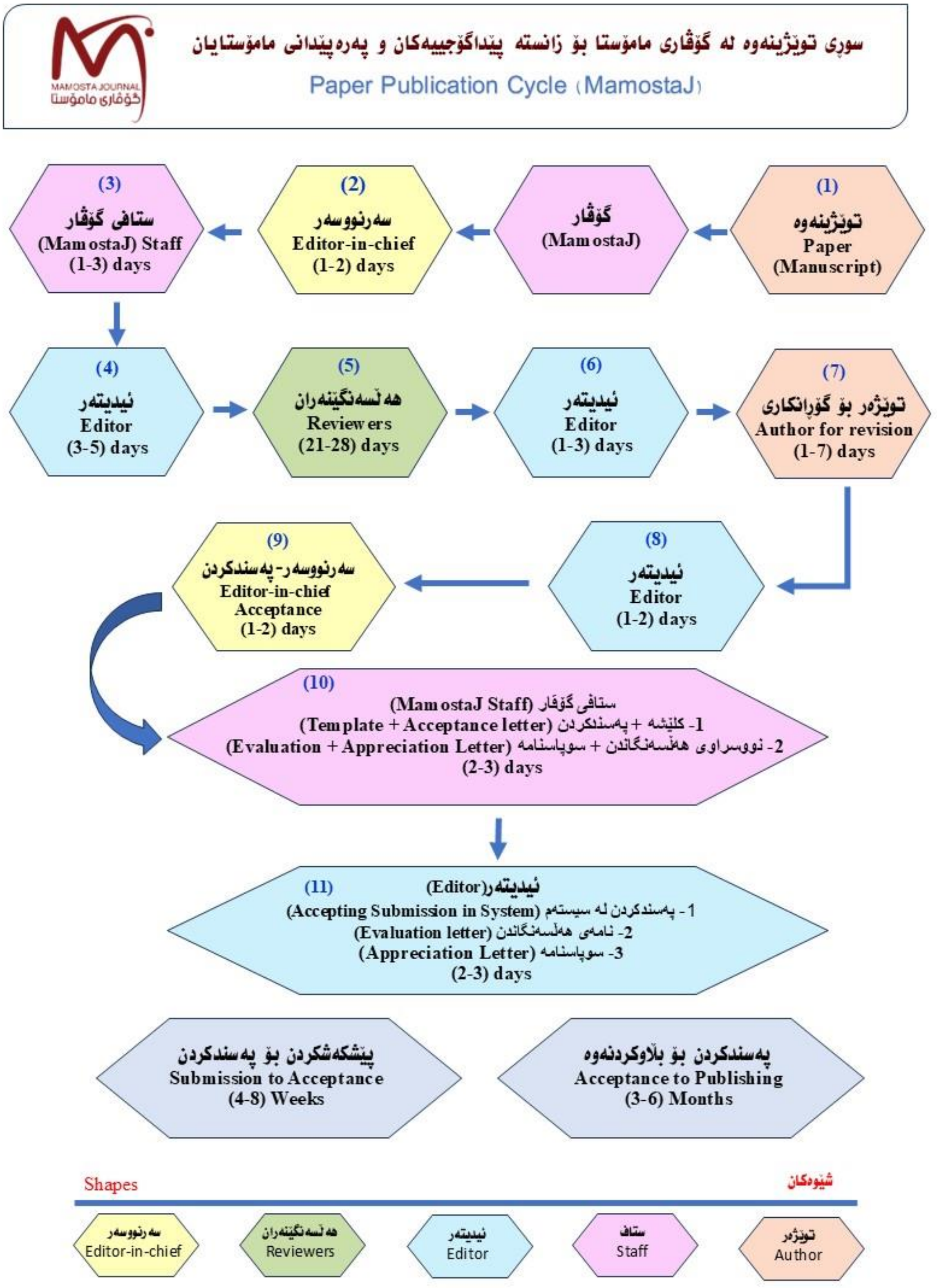

Journal link: http://zancojournal.su.edu.krd/index.php/MAMOSTAJ/Home Email: mamostaj@su.edu.krd Mobile: 07501200964

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)
DOI: https://doi.org/10.21271/mj.1.2.1

OPEN ACCESS
*Corresponding author
Haloo.yaseen@gmail.com
Halo Yaseen Ismael

چالاكیيا ستراتیجییەتا ڕوینشتنا بازنەیی د دەستكەفتێ بابەتێ ئەدەبی ل دەڤ قوتابییێن كورێن پۆلا هەشتێ د بابەتێ ئەدەبێ كوردیدا

RECEIVED:21/06/2025
ACCEPTED:10/08/2025
PUBLISHED: 25/12/2025

هالو یاسین ئیسماعیل/ پشكا زمانێ كوردی، كولیژا پەروەردا بنیات، زانكویا دهوک، دهوک، هەرێما كوردستانێ- عێراق.
دیار عبدالكریم سعید/ پشكا زمانێ كوردی، كولیژا پەروەردا بنیات، زانكویا زاخۆ، زاخۆ، هەرێما كوردستانێ- عێراق.

پوختە

ئارمانجا ڤەكۆلینێ زانینا چالاكیيا ستراتیجییەتا ڕوینشتنا بازنەیی د دەستكەفتێ بابەتێ ئەدەبیدا ل دەڤ قوتابییێن كورێن پۆلا هەشتێ د بابەتێ ئەدەبێ كوردیدا، ڤەكۆلەری پشتبەستن ل سەر دیزاینا ئەزمونگەریی یا دوو گرۆپێن هەڤسەنگ كریە. سەمپلا ڤەكۆلینێ ژ (٦٥) قوتابییێن كورێن پۆلا هەشتێ بنەرەت پێكدهات كو ب شێوەیەكێ ئەنقەست ژ قوتابخانا (نویدەم) یا بنەرەت یان كوران هاتنە هەلبژارتن، ڤەكۆلەری ب شێوەیێ هەرەمەكی دوو هۆبە ژ ئەوێ قوتابخانێ هەلبژارتن، هۆبا (أ) كو ژ (٣٤) قوتابییان پێكدهات بۆ گرۆپێ ئەزمونگەری و هۆبا (ج) ژ (٣١) قوتابییان پێكدهات بۆ گرۆپێ كۆنترۆلكار هەلبژارتن و هەڤسەنگی د ناڤبەرا ئەواندا د هژمارەكا گوراواندا كر، بۆ بدەستڤەهینانا ئارمانێن ڤەكۆلینێ، ڤەكۆلەری ئلاڤەك كو تاقیكرنا دەستكەڤتێ بابەتێ ئەدەبێ كوردی بوو ژ (٢٠) بەندان بەرهەڤكر و تایبەتمەندییێن سایكومەتری بۆ دەرهینان، پشتی جێبەجێكرنا تاقیكرنێ ل وەرزێ ئێكێ سالا خواندنێ ٢٠٢٤ - ٢٠٢٥ داتا هاتینە كۆمكرن و بكارهینانا ڕێكێن ئاماری و سەرەدەری دگەل هاتەكرن ب پرۆگرامێ(SPSS) ، ئەنجامان جوداهیا مانادار یا ئاماری د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن قوتابییێن گرۆپێ ئەزمونگەرێ ئەوێن بابەتێ ئەدەبێ كوردی ل دویڤ ستراتیجییەتا ڕوینشتنا بازنەیی وەرگرتی و ناڤەندێ نمرەیێن گرۆپێ كونترۆلكار ئەوێن هەمان بابەت ب ڕێكا ئاسایی وەرگرتی، د بەرژەوەندیا گرۆپێ ئەزموونگەریدا، واتە چالاكی و كارایيا ستراتیجییەتا ڕوینشتنا بازنەیی، ل دویڤ دەرئەنجامێن ڤەكۆلینێ چەندین ڕاسپاردە و پێشنییار ژلایێ ڤەكۆلەریڤە هاتنە پێشكێشكرن.

وشە سەرەكییەكان:
ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی،
دەستكەفتێ خواندنێ،
پۆلا هەشتێ بنەرەت.

١- پێشەکی:

١-١- ئاریشا ڤەکۆلینێ:

د بن سیبەرا ئاریشەیێن نوی یێن کو سیستەمێ پەروەردێ د ئەڤی سەردەمیدا روبیروی دبیت، پێدڤیە کو ئەم جارەکا دی بنێرینە رێکێن وانەگۆتنێ یێن کەڤن یێن کو پشت ب گۆتن و ژبەرکرنێ گرێددەن بێ دانا دەرفەتێ بۆ قوتابی کو بەشدارییێ بکەت د دروستکرنا زانینێدا، ئەڤە دبیتە ئەگەرێ کێمکرنا شیانێن ئەوی بۆ شرۆڤەکرن، هزرکرنا رەخنەیی و جڤاکی. ئەڤە ب تایبەتی د بابەتێ ئەدەبێ کوردیدا دیاردبیت، یا کو ب رەنگەکێ ئەدەبی یێ تایبەت و ئالۆزیێن زمانی و کەلتوریڤە هاتیە گرێدان، ئەڤ بابەتە ژ ئەوان بابەتانە یێن کو پێدڤیە قوتابی ب شێوەیەکێ هویر تێگەهشتنا چەمک و دەقێن ئەدەبی یێن کەڤن و هەڤچەرخ هەبیت، سەرەرایی گەشەکرنا شیانێن جڤاکی ب رێکا دانوستاندنا کۆمی و گفتوگۆیا ئاڤاکەر (زایر ودخیل، ٢٠١٥: ١٥٢). ژبەر هندێ پێدڤیە پشتبەستنێ ب ستراتیجییەکا فێرکرنێ یا تێکەل کو قوتابی بهێلیت ب شێوەیەکێ چالاک بەشدارییێ بکەت و پێشڤە ببەت شیانێن خۆ یێن هزری و جڤاکی بوویە پێدڤیەکا مەزن ژ بۆ دەربازکرنا ئاستەنگێن لسەر رێکێن کەڤن د وانەگۆتنا ئەڤی بابەتیدا (أمبو سعیدی والحسینیە، ٢٠١٦: ٥٤٨).

ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی ژ ئەوان رێکێن فێرکرنێ یێن نوییە کو ئارمانجا ئەوێ پێشخستنا شیانێن هزرکرنا رەخنەیی و پەیوەندییا کاریگەرە د ناڤبەرا قوتابیاندا ژ رێکا گفتوگۆیێن رێکخستی. ئەڤ ستراتیجییەتە ل سەر بنگەهێ دانوستاندنا رێزبەندیێ دهێتە دامەزراندن، کو تێدا مژار یان گرفتەکا دیارکری دهێتە پێشکێشکرن، و قوتابی دویڤچوونێ ل سەر دکەن و گفتوگۆیێ دکەن لسەر ئەوێ مژارێ ژ گۆشەیێن جوداجودا ل دویڤ رێبازەکا دیارکری. دگەل هندێ، هندەک ئاستەنگ هەنە کو رێگرن د رێکا جێبەجێکرنا کاریگەریا ئەڤێ ستراتیجییەتێ د دامەزراوێن پەروەردەییدا، کو کارتێکرنێ دکەن لسەر دەستڤەهینانا ئارمانجێن ئەوێ یێن پەروەردەیی ب شێوەیێ پێدڤی. ژ گرنگترین تشتێن کو ئەڤێ ستراتیجییەتێ جودا دکەت ئەوە کو دەرفەتێ ددەتە قوتابییان دەربڕن ژ هزرێن خۆ بکەت ب شێوەیەکێ ئازادانە، ئەڤە باوەریا ئەوان ب خۆ زێدە دکەت. دگەل هندێ، کێمیا راهێنانا مامۆستایان لسەر جێبەجێکرنا ئەوێ دبیت ببیتە ئەگەرێ کێمکرنا کارتێکرنا ئەوێ یا ئەرێنی لسەر قوتابیان. (عبداللاە، ٢٠٢٠: ٩٨٣).

ستراتیجییەتا نوی دهێتە هژمارتن وەک نموونەیەکا پەروەردەیی یێ داهێنەر کو پشت ب بنەمایێ فێربوونا چالاک و هەڤکار دبەستیت، کو تێدا ئاماژەیێ دکەتە روولێ قوتابی د بەشداربوونا کاریگەر د پرۆسەیا فێرکرنێدا، کو روولێ ئەوی نە بتنێ سنۆردارە ب وەرگرتنا زانیاریان، بەلکو دچیتە ویڤەتر بۆ رێکخستنا هزران و گوهۆڕینا بۆچوونان دگەل هەڤالێن خۆ و کارێ ب کۆمەل لسەر چارەسەرکرنا گرفتێن فێرکرنێ (کاجان، ٢٠٠٩: ٢٧). ب ئەڤی ڕەنگی، ئەڤ ستراتیجییەتە دشێت گوهۆڕینەکا کوالیتی د رێکا وانەگۆتنا بابەتێ ئەدەبێ کوردیدا پەیدا بکەت، ب رێکا دابینکرنا ژینگەهەکا فێرکرنێ یا پڕی جۆش کو هاندانێ ددەتە قوتابییان بۆ هزرکرنا رەخنەیی و داهێنەر، و کار دکەت لسەر بهێزکرنا شیانێن ئەوان یێن جڤاکی ب رێکا دانوستاندن و گفتوگۆیا ئاڤاکەر (زایر ودخیل، ٢٠١٥: ١٥٢).

ئاراستیێن نوییێن پەروەردا سەردەم ب دژواری جەختیێ ل سەر روولێ سەرەکی یێ پوزەتیڤێ قوتابی د پرۆسێسا فێرکرنێدا کرییە و جێبەجێکرنا ئەڤێ ستراتیجییەتێ د بابەتێ ئەدەبێ کوردیدا دێ گوهۆڕینەکا کوالیتی د ژینگەها فێربوونێدا پەیدا کەت، کو تێدا پۆلێن خواندنێ دێ بنە گۆرەپانێن کارلێکرنێ کو تێدا قوتابی دشێن رادەربڕینێ ژ بۆچوونێن خۆ بکەن و گفتوگۆیێ لسەر دەقێن ئەدەبی ب رێکەکا رەخنەیی و شرۆڤەیی بکەن، ئەڤە بەشدارییێ دکەت د بهێزکرنا شیانا ئەوان ژ بۆ هزرکرنا رەخنەیی و داهێنەر، و قوتابی دێ بیتە تەوەرێ سەرەکیێ پروسێسێ (دهوکی، ٢٠١٢: ٢).

١-٢- گرنگییا ڤەکۆلینێ:

وانەگوتن ب رێکێن کلاسیک ناگونجن دگەل پێشکەڤتنا تەکنولوژیێ و زێدەبوونا زانیارییان و گوهۆڕینێن جڤاکی و کەلتووری یێن نوکە و ئاستەنگێن فێرکرنا هەڤچەرخدا، بوویە پێدڤیەک کو رێکێن فێرکرنێ یێن نوی بهێنە پەسەندکرن، و گەلەک گرنگە ماموستا و لایەنێن پەروەردەیی پەیوەندییەکا ڕاستەوخۆ دگەل قوتابییان هەبیت (ئاغا ٢٠١٢: ١). زمانێ

کوردی ئێک ژ هوکارێن گرنگە ئەم بشێن ناسنامە و نەتەوا خۆ ل سەر ئەوان هەمی هەولێن ژبۆ ناڤبرنا نەتەوا کورد دهێتە دان بپارێزین، دیسان زمان ب دیارکەرێ هزران دهێتە هژمارتن ب رێکا زمانی هزر دهێنە رێکخستن و دیارکرن (ئوسمان، ٢٠٢٣: ٦) .

بابەتێ ئەدەبێ کوردی دهێتە هژمارتن ژ ئەوان بابەتان یێن کو بهایەکێ کەلتووری و زمانی یێ گرنگ ل دەڤ قوتابییان هەیی، هەروەسا بناغەیەکێ بنەرەتییە د بهێزکرنا ناسناما کەلتووری و دیرۆکی یا جڤاکی، ژ بەر هندێ، باش فێربوون و کویربوونا تێگەهشتنا ئەوێ پێدڤی ب بکارهینانا رێکێن وانەگۆتنێ یێن کاریگەر هەیە یێن کو پرۆسەیا وەرگرتنا زانینێ و پێشڤەبرنا شیانێن جڤاکی باشتر دکەن د ئەڤی بیاڤیدا، ڤەکۆلینا لبەردەست دیار دکەت گرنگییا ڤەکۆلینا چالاکییا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی د دەستکەفتێ بابەتێن ئەدەبی ل دەڤ قوتابییێن کور یێن پۆلا هەشتێ د بابەتێ ئەدەبێ کوردیدا. ئەڤ ستراتیجییە د ناڤ ئەوان رێکێن نوی دایە یێن کو پشت ب فێربوونا ب هەڤکاری و چالاک دبەستن و هاندانێ ددەنە قوتابییان بۆ گوهۆرینا هزران و بەشداریا کۆمی ب رێکەکا رێکخستی (المیاحی، ٢٠١٨: ٤٤).

د بن سیبەرا گرنگیا زێدەبووی یا فێربوونا چالاک وەکو رێکەک ژ بۆ هاندانا قوتابیان لسەر داهێنان و ئافراندنێ، ڤەکۆلینا چالاکییا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی د دەستکەفتێ بابەتێن ئەدەبیدا دهێت وەکو پێنگاڤەکا گرنگ بەرەڤ دەستڤەهینانا گوهۆرینەکا کوالیتی د رێکێن وانەگۆتنێدا. جێبەجێکرنا ئەڤێ ستراتیجییەتێ دێ بەشدارییێ کەت د باشترکرنا ئاستێ پێشکەڤتنا خواندنێ یا قوتابییان ب رێکا بهێزکرنا شیانێن ئەوان ژ بۆ هزرکرنا رەخنەیی و تێگەهشتنا کویر یا چەمکێن ئەدەبی، سەرەرایی گەشەکرنا شیانێن کارێ کۆمی و پەیوەندیا جڤاکی یێن کو ژ پێدڤیێن بنەرەتی یێن سەرکەڤتنا ئەکادیمی و کەسایەتی دهێنە هژمارتن (الجلاد، ٢٠٠٠: ٤٥)، هەروەسا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی دهێت ژ بۆ تێرکرنا ئەڤێ پێدڤیێ، کو کاردکەت ل سەر ئاڤاکرنا ژینگەهەکا فێرکرنێ یا کارلێکەر کو دەرفەتێ ددەتە قوتابییان ژ بۆ بەشداریکرنێ ب بۆچوون و هزرێن خۆ ب شێوەیەکێ رێکخستی، ئەڤە بەشدارییێ دکەت د باشترکرنا ئاستێ تێگەهشتن و پێشکەڤتنا خواندنێ د بابەتیدا (کاجان، ٢٠٠٩: ٢٧). روینشتنا بازنەیی وەکو رێبازەکا وانەگۆتنێ کو قوتابی دەستهەلاتدار دکەت ژ بۆ دەربرینا هزرێن خۆ ب ئازادی بێی ترسا ژ رەخنەیان یان کێمکرنا بهایێ ئەوان، کو تێدا هاندانا هەر قوتابییەکی دهێتەکرن ژ بۆ پێشکێشکرنا بەشدارییا خۆ بێی دووبارەکرنا ئەوا ژ ئالیێ هەڤالێن ئەویڤە هاتیە گۆتن و پێشکێشکرن، ئەڤە گیانێ هەڤکارێ و بەشداریا کۆمی بهێزدکەت و بەشدارییێ دکەت د ئاڤاکرنا ژینگەهەکا پۆلێ یا پشتەڤان.

١-٣- ئارمانجا ڤەکۆلینێ:

ئارمانجێن ڤەکۆلینێ، زانینا چالاکییا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی د دەستکەفتێ بابەتێ ئەدەبیدا ل دەڤ قوتابییێن کور یێن پۆلا هەشتێ د بابەتێ ئەدەبێ کوردیدا.

١-٤- گریمانەیا ڤەکۆلینێ:

جوداهییا راماندارییا ئاماری د ئاستێ (٠.٠٥)دا نینە د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن دەستکەفتی ل بابەتێ ئەدەبێ یێن قوتابییێن کور گرۆپێ ئەزموونگەری ئەوێن بابەت ل دویڤ ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی وەردگرتن و قوتابییێن کور گرۆپێ کونترۆلکار ئەوێن هەمان بابەت ب رێکا ئاسایی وەردگرتن.

١-٥- سنورێ ڤەکۆلینێ:

- قوتابیێن کور یێن پۆلا هەشتێ ژ قوتابخانێن فێرکرنا بنەرەت ل رێڤەبەرییا گشتی یا پەروەردا زاخۆ.

- وەرزێ ئێکێ بۆ سالا خواندنێ ٢٠٢٤ - ٢٠٢٥.

- شەش بابەتێن پشکا ئەدەبێ ژ پەرتووکا (زمان و ئەدەبێ کوردی) یا بریاردایی بۆ پۆلا هەشتێ بنەرەت ل قوتابخانێن فێرکرنا بنەرەت ل هەرێما کوردستانێ - عێراق بۆ سالا خواندنێ ٢٠٢٤ - ٢٠٢٥ (حکومەتا هەرێما کوردستانێ، ٢٠٢٤: ٨٢ - ١٠٢).

١-٦- دەستنیشانکرن و پێناسەکرنا زاراڤێن ڤەکۆلینێ:

- ستراتیجییەتا وانەگوتنێ:

(اسعد، ٢٠١٧): ستراتجییەت کومەکا بریارانە کو ماموستا ددەت و ئەو بریار د رەفتارێن ماموستا و قوتابیاندا د دەرئەنجامێن پەروەردەیدا دیار دبن، و ستراتیجیەت لسەر بنەمایێ ئەوێ چەندێ دهێتە هەلبژارتن کو باشترین رێکە بۆ گەهشتن ب ئارمانجان (اسعد، ٢٠١٧: ٥٩).

پێناسا کردەیی بۆ ستراتیجییەتا وانەگۆتنێ :

کومەکا پێنگاڤانە ماموستا بکاردهینت بۆ گەهشتن ب ئەوان ئارمانجێن دەستنیشانکری دەربارەیی بابەتێ دەستنیشانکری.

- ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی:

(بدوی، ٢٠١٠): ئەو ستراتجییە گرێداییە ب فێربوونا چالاک کو قوتابی ب شێوەیێ کومێن بچوک کاردکەن، ئەڤ کومە نەپێکڤە گرێداینە، هەر قوتابیەک دێ د ماوێ خولەکەکێدا بۆچوونا خۆ بێژت یان دێ نڤیست دەربارەیی بابەتێ دیارکری (بدوی، ٢٠١٠: ٣١١).

پێناسا کردەیی بۆ ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی:

کومەکا پێنگاڤانە کو ڤەکۆلەر بکاردهینت د وانێدا بۆ گروپێ ئەزموونگەری، ژ بۆ چالاکییا د ناڤ پولدا و گەشەکرنا شیانێن هزرکرنێ و شیانێن جڤاکی، و وەرگرتنا بابەتێ ئەدەبێ کوردی ب شێوەیەکێ باش و دروست.

- دەستکەفتێ خواندنێ:

(میلود، ٢٠٢٠): شیانێن قوتابیینە ژ بۆ تێگەهشتن و وەرگرتنا بابەتێ خواندنێ یێ دیارکری ئەوێ قوتابی وەردگرت ل دەمەکێ دیارکریدا، ماموستا برێکا تاقیکرنا زارەکی یان نڤیسکی ئاستێ ئەوی یێ خواندنێ دپیڤت (میلود، ٢٠٢٠، ١٠٨).

پێناسا کردەیی بۆ دەستکەفتێ خواندنێ:

ئەو زانیارییێن قوتابیێن سەمپلا ڤەکۆلینێ ب دەستڤەدهینن د ماوێ ئەزموونێدا ل بابەتێ ئەدەبێ، پاشان ب رێکا تاقیکرنێ دەستکەفتی ئەو نمرا ب دەستڤەهینایی دێ هێتە پیڤان .

- بابەتێ ئەدەبێ کوردی:

مەبەستا ڤەکۆلەری ژێ ئەوە کو بابەتێن ئەدەبێ کوردینە، ئەوێن هاتینە دەستنیشانکرن ژ پەرتووکا (زمان و ئەدەبێ کوردی) یا پۆلا هەشتێ بۆ ئەزموونا ڤەکۆلینێ.

- پۆلا هەشتێ بنەرەت:

مەبەستا ڤەکۆلەری ژێ بازنێ سێیە، لێ نوکە پۆلا هەشتێ بنەرەتە ل دویڤ سیستەمێ فێرکرنێ ل هەرێما کوردستانێ.

٢- زەمینەیا تیوری و ڤەکۆلینێن بەرێ

زەمینەیا تیوری:

٢-١- تەوەرێ ئێکێ: ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی

٢-١-١- چەمکێ ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی:

ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی د ناڤ ستراتیجیێن نوی یێن د بیاڤێ فێرکرنا چالاکدا دهێتە هژمارتن، کو پشت ب کارلێکرنا کۆم د ناڤبەرا قوتابییاندا دبەستیت ژ بۆ بهێزکرنا پرۆسەیا فێرکرنێ. بیرۆکەیا ئەوێ ل سەر ئافراندنا ژینگەهەکا فێرکاریا کارلێکەر رادوەستیت ب رێکا دابەشکرنا قوتابییان ل سەر کۆمێن بچویک کو ژ چار هەتا شەش قوتابییان تێدا پشکدار دبن، داکو روولان د ناڤبەرا خۆ دا بگوهۆڕن د بەرسڤدانا پرسیارێن هاتینە ئاڕاستەکرن لسەر بابەتەکێ دیارکری، ئەڤ چەندە ژێ دێ بیتە ئەگەرێ بهێزکرنا شیانێن هزرکرنا ڕەخنەیی، پەیوەندیکرن، هەڤکاری، و گوهدارییا کاریگەر ل

دەڤ ئەوان. ئەڤ ستراتیجییەتە ب شیانا خۆ یا پەرەپێدانا سەربەخۆییا هزری ل دەڤ قوتابییان دهێتە جوداکرن، ب ڕێکا بەشداریکرنا ئەوان یا ڕاستەوخۆ د پرۆسەیا فێرکارییدا، دەستبەردان ژ پشتبەستنێ ب ڕێکا فێرکرنا کلاسیک و نەریتی (الحیله، ٢٠١٢: ١٣٤).

د چارچۆڤەکێ بەرفرەهتردا، ستراتیجییەتا رویـنشتنا بازنەیی پشت ب بنەمایێن باروڤا هزری گرێددەت، کو پرسیار دهێنە ئاراستەکرن بۆ کۆمەکان، پاشی دەرفەت ب هەر قوتابیەکی دهێتەدان ژ بۆ بەرسڤدانێ ب مەرجێ دووبارەنەکرنا بەرسڤێن هەڤالێن خۆ، ئەڤ چەندە دێ ئافراندنێ بەرپاکەت و دێ هاریکارییێ کەت ل سەر بهێزکرنا تێگەهشتنا کویر یا بابەتی. ئەڤ ڕێکە ب شێوەیەکێ کاریگەر د وانەگۆتنا ئەوان بابەتاندا دهێتە بکارهینان یێن پێدڤی ب شرۆڤەکرن و گفتوگۆیێ هەیی وەک ئەدەب، دیرۆک، و خواندنێن جڤاکی، کو دەرفەتێ ددەتە قوتابییان بۆ ڤەکۆلینا بیرۆکێن جودا و دەربڕینا راوبۆچونێن خۆ ب ئازادی (أبو سعیدی والحسینیه، ٢٠١٦: ٥٤٨).

دەمێ بکارهینانا ئەڤێ ستراتیجییەتێ د وانەگۆتنا ئەدەبێ کوردیدا، دێ ب شێوەیەکێ بەرچاڤ هاریکارییێ لسەر گەشەکرنا شیانێن شرۆڤەکرنا ئەدەبی و ڕەخنەیی ل دەڤ قوتابییان بکەت. دەمێ کو دەقەکێ ئەدەبی بۆ کۆمەکا قوتابییان دهێتە پێشکێشکرن، ڕوول د ناڤبەرا ئەواندا دهێنە دابەشکرن داکو هەر قوتابیەک شرۆڤەیا لایەنەکێ دیارکری یێ دەقی وەک کەسایەتی، هێماکاری و بهایێن کەلتووری بکەت، پاشی دێ راوبۆچونێن خۆ دناڤبەرا خۆدا گوهۆڕن ژ بۆ گەهشتنا تێگەهشتنەکا کویرتر یا بابەتی. ئەڤ جورێ فێربوونا کۆمی دێ هاریکارییا قوتابییان کەت بۆ گەشەکرنا شیانێن هزرکرنا رەخنەیی و شیانا دەربڕینا ڕاوبۆچونێن خۆ ب ڕوونی و هویری (السبعاوی، ٢٠١٩: ٨٤).

٢-١-٢- پەیدابوونا دیرۆکی یا ستراتیجییەتا رویـنشتنا بازنەیی:

ستراتیجییەتا رویـنشتنا بازنەیی ڤەدگەڕن بۆ بنەمایێن فێربوونا هەڤکار کو د سەدەیا بیستێدا دەستپێکرن وەک بەشەک ژ بزاڤا چاکسازییا پەروەردەیی، کو پەروەردەکاران هەوڵدان شێوازێن فێرکارییێ پێشڤەببەن بۆ بهێزکرنا بەشدارییا قوتابییان و کارلێکرنا ئەوان د ناڤ پۆلێدا. د سالێن شێستان و حەفتیاندا، ڤەکۆلەرێن د بیاڤێ دەروونناسییا پەروەردەییدا دەستپێکرن ب گەریان ل ڕێکێن کو ڕێکێ بدەنە قوتابییان ژ ڕێکا هەڤکارییێ فێر ببن دەستبەردانێ ژ پشتبەستنێ ب ڕێکێن نەریتی یێن لسەر بنەمایێ وەرگرتنێ. تیۆریا "ئاڤاکەریا جڤاکی" یا ڤیگۆتسکی (Vygotsky) ژ ئەوان بنەمایان بوو یێن پالپشتییا پەیدابوونا ستراتیجییەتان کر کو پشت ب کارلێکرنا جڤاکی و فێربوونێ ژ هەڤالان گرێددەن، کو ڤیگۆتسکی جەخت لسەر هندێ دکەت کو فێربوون ب شێوەیەکێ کاریگەرتر دروست دبیت دەمێ کو کارلێکرن د ناڤبەرا قوتابییاندا د ژینگەهەکا فێرکاریا هەڤکاردا هەبیت (الحیله، ٢٠١٢: ١٤٢).

د دەستپێکێن سالێن هەشتێیاندا، پێدڤی ب ستراتیجییەتێن فێرکارییێ یێن نوی زێدەتر بوو ژبەر گەشەسەندنێن لەز د پرۆگرامێن خواندنێ و پێداویستییێن بازارێ کاریدا، ئەڤە پالدەرەک بوو بۆ ڤەکۆلەران کو ڕێکێن وانەگۆتنێ یێن کارلێکەرتر پێشبێخن. ڕوینشتنا بازنەیی وەک ئێک ژ ئەوان ستراتیجییەتان یا پەیدابوو کو ژ فێرکرنا هەڤکار هاتیە وەرگرتن، کو بۆ جارا ئێکێ د هندەک قوتابخانێن ئەمریکیدا هاتە بکارهینان د ناڤ پرۆژەیاندا کو ئارمانجا ئەوان باشترکرنا شیانێن هزرکرنا رەخنەیی و پەیوەندیکرنێ بوو د ناڤبەرا قوتابییاندا. ئەڤ ستراتیجییەتە جەخت لسەر گوهۆڕینا بیرۆکان د ناڤبەرا قوتابییاندا ب ڕێکەکا ڕێکخستی دکەت، کو ڕێکێ ددەتە ئەوان ژ بۆ شرۆڤەکرنا زانیاریان و پێشکێشکرنا راوبۆچوونێن جودا ل سەر بابەتێن هاتینە ئاڕاستەکرن (أمبو سعیدی والحسینیه، ٢٠١٦: ٥٥٠).

٢-١-٣- تایبەتمەندن و گرنگییا ستراتجییەتا ڕوینشتنا بازنەیی د وانەگۆتنا کوردییدا

ئێک ژ گرنگترین لایەنێن ئەڤێ ستراتیجییەتێ، بهێزکرنا پاشخانەیا ڕەوشەنبیری یا قوتابیانە ب ڕێکا خواندنا ئەدەبێ کوردی ب شێوەیەکێ کارلێککەر. وانەگۆتنا ئەدەبێ کوردی دەرفەتەکە بۆ قوتابیان دا کو زانینەکا کویرتر دەربارەیێ میراتێ زمانی و کەلتووریێ خۆ بدەستڤە بینن، ئەڤە ژی دێ ئەوان ل سەر هەستا نیشتیمانی ب شێوەیەکێ هۆشیار ئاڤا

کەت. ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی لسەر گفتوگۆیا کۆمی دهێتە دامەزراندن کو رێکێ ددەتە قوتابییان دا کو دەقێن ئەدەبی پەیدا بکەن و هێما و واتایێن ئەوان شرۆڤە بکەن، ئەڤە ژی دێ تێگەهشتنا ئەوان یا کویر بۆ ئەدەبی و رێزگرتنا ئەوان ژێ بهێز کەت (مراد، ٢٠٢٠: ٨٨).

زێدەباری ئەڤێ چەندێ، بکارهینانا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی د وانەگۆتنا ڤەکۆلینێن کوردیدا دێ هاریکارییا گەشەکرنا شیانێن خواندنا رەخنەگری ل دەڤ قوتابییان کەت. ئەڤ ستراتیجییەتە لسەر شرۆڤەکرنا تێگەهشتنا دەقان دهێتە دامەزراندن، ئەڤە ژی دێ قوتابییان بەرەڤ کویربوونێ د تێگەهشتنا ناڤەرۆکێن زمانی و دیرۆکی یێن دەقێن ئەدەبی و ژێدەرێن دیرۆکیڤە پال پێڤەت. ڤەکۆلینان دیار کری کو ئەو قوتابییێن ب ستراتیجییەتێن لسەر هزرکرنا رەخنەگری دامەزراندی فێردبن، وەک ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی، ب رادەیێن بلندتر د شرۆڤەکرن و تێگەهشتنا دەقێن ئەدەبیدا سەرکەڤتی دبن بەراورد ب ئەوان قوتابییێن کو پشت ب شێوازێن وانەگۆتنا دەستووری یێن لسەر ژبەرکرن و وەرگرتنێ دامەزراندی گرێددەن (العزاوی، ٢٠١٨: ١٣).

ئەڤ ستراتیجییە د باشترکرنا شیانێن پەیوەندیکرن و کارلێککرنا جڤاکیدا هاریکار دبیت. ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی دەرفەتێ ددەتە قوتابییان دا کو هزرێن خۆ ب زەلالی دەرببڕن، و لگەل هەڤالێن خۆ کارلێکێ بکەن، و گوه بدەنە دیتنێن جودا. ئەڤ چەندە دێ هاریکاریا گەشەکرنا شیانێن گفتوگۆ و رازیکرنێ کەت، کو شیانێن پێدڤینە بۆ سەرکەڤتنا زانستی و پیشەیی ب ئێک ئاست (مراد، ٢٠٢٠: ٩٧).

زێدەباری ئەڤێ چەندێ، ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی ژینگەهەکا فێرکرنێ یا هاندەر و خۆش دابین دکەت، کو لسەر کارلێککرنا کۆمی و ئالوگۆرکرنا هزران دهێتە دامەزراندن، ئەڤە ژی دێ پرۆسەیا فێربوونێ پتر سەرنجراکێش و کێمتر بێزارکەر کەت. دەمێ قوتابی بەشداربوویێن چالاک د پرۆسەیا فێربوونێدا بن، دێ پتر ئامادە بن بۆ تێکەلبوونا چالاکیێن فێرکرنێ، ئەڤە ژی دێ بیتە ئەگەرێ باشترکرنا کارکرنا ئەوان یا زانستی ب شێوەیەکێ گشتی (زایر وداخل، ٢٠١٥: ١٨٧).

٢-١-٤- روولێ ماموستایی د ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەییدا:

ئێک: دابەشکرنا قوتابییان و ئاراستەکرنا گفتوگۆیێ.

دوو: هەلسەنگاندنا پراکتیزەکرنێ و پەیرەوکرن.

سێ: دابینکرنا ژینگەهەکا پۆلێ یا هاندەر.

چار: روولێ ماموستایی د چارەسەرکرنا ئاستەنگاندا (فاضل، ٢٠٢٤: ١٢).

٢-١-٥- مفا و سودێن ئەڤێ ستراتیجییەتێ ل سەر قوتابییان:

ئێک: بەشداربوونا چالاک د گفتوگۆییدا.

دوو: گەشەکرنا شیانێن هزرکرنا رەخنەگری و داهێنەر.

سێ: هەڤکاری و ئاڤاکرنا پەیوەندییێن جڤاکی.

چار: هەلسەنگاندنا خۆیی و باشترکرنا کارهینانێ.

پێنج: رەفتارکرن لگەل ئاستەنگێن زانستی و کەسی.

شەش: رێزگرتن و وەرگرتنا بەرسڤێن قوتابییێن دیتر (الخزندار، ٢٠١٦: ٤١).

٢-١-٦- پێنگاڤێن جێبەجێکرنا ستراتیجییەتا ڕوینشتنا بازنەیی

ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی ژ پتر شێوازێن فێربوونا چالاک یێن ل سەر گفتوگۆیا کارلێککەر و ڕێکخستی د ناڤبەرا قوتابییاندا دامەزراندی دهێتە هژمارتن، ئەڤە ژی دێ هاریکارییا بهێزکرنا شیانێن ئەوان یێن هزری و جڤاکی ب شێوەیەکێ هەڤسەنگ کەت. بۆ جێبەجێکرنا ئەڤێ ستراتیجییەتێ د ناڤ پۆلا خواندنێدا، پێدڤیە کۆمەکا پێنگاڤێن ڕێکخستی بهێنە پەیڕەوکرن دا کو بدەستڤەهینانا ئارمانجێن فێرکرنێ یێن خوازتی بهێتە مسۆگەرکرن، و هەروەسا پێدڤییە بەرچاڤ وەرگرتنا جوداهییێن کەسی د ناڤبەرا قوتابییاندا بهێتە کرن دا کو بەشداربوونا کاریگەر ژ هەمی ئەندامێن کۆمەلێ بهێتە مسۆگەرکرن. ڤەکۆلینێن پەروەردەیی ئاماژێ ددەن کو جێبەجێکرنا ستراتیجییەتێن کارلێککەر پلاندانانەکا نزم بۆ مسۆگەرکرنا کاریگەرییا ئەوان و بدەستڤەهینانا ئەنجامێن چاڤەڕێکری پێدڤییە (الشمری، ٢٠١١: ١٠٦).

پێنگاڤا ئێکێ: دیارکرنا ئارمانجێن فێرکرنێ

بەری دەستپێکرنا بکارهینانا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی، پێدڤیە ماموستا ئارمانجێن فێرکرنێ یێن دخوازیت بدەستڤە بینیت دیار بکەت، چ پەیوەندی ب باشترکرنا پێشکەڤتنا زانستی، یان گەشەکرنا شیانێن هزرکرنا ڕەخنەگری، یان بهێزکرنا هەڤکارییێ د ناڤبەرا قوتابییاندا هەبیت، یا پێدڤیە کو ئارمانج زەلال و هەژی پیڤانێ بن، دا کو بشێین ڕادا بدەستڤەهینانا ئەوان د دوماهیکا چالاکییێدا هەلسەنگینین (أمبو سعیدی والحوسنیه، ٢٠١٦: ٥٤٨).

پێنگاڤا دوویێ: پێکهینانا گرۆپان (کومان)

قوتابی دهێنە دابەشکرن بۆ کۆمەلێن بچویک کو ژ چار هەتا شەش قوتابییان پێکدهێن، کو باشترە دابەشکرن ژ لایێ ئاستێ زانستی ڤە هەڤگونجابی بیت دا کو کارلێککرنا خواستی بهێتە مسۆگەرکرن. ڤەکۆلینا پەروەردەیی دیار دکەت کو کارکرن د ناڤ کۆمەلێن بچویکدا کارلێککرنێ د ناڤبەرا قوتابیاندا بهێز دکەت، و دەرفەتێن فێربوونا هەڤکاری باشتر دکەت، و قوتابییێن کێمتر ب باوەڕی هان ددەت بۆ بەشداربوونا کاریگەر (بدیر، ٢٠٠٨: ١١٢).

پێنگاڤا سێیێ: پێشکێشکرنا پرسیارێ یان بابەتێ بۆ گفتوگۆیێ

ماموستا پرسیارەکا ڤەکری یان بابەتەکی بۆ گفتوگۆیێ کو سالۆخەتەکێ شرۆڤەکاری یان ڕەخنەگری هەبیت پێشکێشدکەت، دا کو قوتابییان بۆ هزرکرنا کویر هانبدەت. باشترە پرسیار ب ناڤەرۆکا وانێڤە گرێدایی بیت، و هاندانێ بۆ ڤەکۆلینا چەمکێن نوی بکەت. بۆ نموونە، د وانا ئەدەبێ کوردیدا، ماموستا دشێت پرسیارەکێ دەربارەیی شرۆڤەکرنا کەسایەتیا ئێک ژ قارەمانان د چیرۆکەکا ئەدەبیدا، یان گفتوگۆکرنا هێمایێن ئێک ژ هەلبەستان پێشکێشبکەت (قطامی ونایفه، ١٩٩٨: ١٣٣).

پێنگاڤا چارێ: دانا دەمی بۆ هزرکرنا تاکەکەسی

بەری دەستپێکرنا گفتوگۆیا کۆمی، دەمەکێ کورت (نێزیکی دوو هەتا سێ خۆلەکان) بۆ قوتابییان بۆ هزرکرنا تاکەکەسی و داڕێژتنا بەرسڤێن خۆ دهێتەدان. ئارمانجا ئەڤێ چەندێ دانا دەرفەتییە بۆ هەمی قوتابییان بۆ هزرکرنا کویر بێی کارتێکرن ب دیتنێن کەسێن دی، ئەڤە ژی دێ هاریکارییا بهێزکرنا سەربەخۆیا هزری ل دەڤ ئەوان کەت (سعاده واخرون، ٢٠٠٦: ٨٥).

پێنگاڤا پێنجێ: ئالوگۆڕکرنا بەرسڤان د ناڤ کۆمەلێدا

پشتی دوماهیک هاتنا دەمێ هزرکرنا تاکەکەسی، قوتابی دێ دەست ب هەڤبەشکرنا بەرسڤێن خۆ د ناڤ کۆمەلێدا ب شێوەیەکێ ڕێکخستی کەن، دا کو هەر قوتابیەک بەرسڤا خۆ پێشکێش بکەت بێی دووبارەکرنا تشتێ بەری نوکە هاتی گۆتن. ئەڤ پێنگاڤە گەلەک گرنگە د ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەییدا، کو دێ قوتابییان هاندەت بۆ گوهداریا کاریگەر، و دێ ئەوان هاریکار کەت بۆ ئاڤاکرنا هزرێن نوی ل سەر بنگەهێ بەشداریکرنێن هەڤالێن خۆ (الجبر، ١٩٩٤: ٥٠).

پێنگاڤا شەشێ: تۆمارکرنا بەرسڤ و تێبینیان

د دەمێ ئالوگۆڕکرنا هزراندا، ئێک ژ قوتابییان د هەر کۆمەلەکێدا دێ بەرسڤ و تێبینییێن سەرەکی یێن هاتینە گفتوگۆکرن

تۆمار کەت. دشێین کاغەزێن کاری یان تەختەیێن سپی بۆ تۆمارکرنا هزران بکاربینین، ئەڤە ژی دێ پاشڤەگەریانێ بۆ ئەوان د دەمێ گفتوگۆیا کۆمی ل گەل ماموستاییدا سانەهیترکەت (عقل، ٢٠١١: ٦٧).

پێنگاڤا حەفتێ: ئالوگۆرکرنا ڕوولان د ناڤ کۆمەلێدا

بۆ مسۆگەرکرنا بەشداربوونا هەمی قوتابییان، ماموستا دشێت ڕوولان د ناڤ کۆمەلێدا د هەر گەڕەکێدا بگۆهوڕیت، داکو قوتابی ڕوولێن پێشکێشکرنا بەرسڤان یان تۆمارکرنا تێبینیان یان کورتکرنا هزرێن پێشکێشکری ئالوگۆر بکەن. ئەڤ ئالوگۆرکرنە دێ هاریکارییا گەشەکرنا شیانێن ڕێبەریێ، وەرگرتنا بەرپرسیارییێ و بهێزکرنا هەڤکارییێ د ناڤبەرا ئەندامێن کۆمەلێدا کەت (مرعی والحیله، ٢٠٠٢: ٩٩).

پێنگاڤا هەشتێ: پێشکێشکرنا کورتیەکا کۆمی د بەرامبەر پۆلێدا

پشتی دوماهیک هاتنا گفتوگۆیێ د ناڤ هەر کۆمەلەکێدا، نوینەرەک ژێ دێ بۆ پێشکێشکرنا گرنگترین هزر و ئەنجامگیریان د بەرامبەر تەڤایا پۆلێدا هێتە هەلبژارتن. ئەڤە دێ دەرفەتێ بۆ بەراوردکرنا دیتنێن جودا دابینکەت، و دێ گفتوگۆیێ د ناڤبەرا قوتابیاندا هاندەت، ئەڤ چەندە ژی دێ هاریکارییا گەشەکرنا شیانێن دەربڕینا دەڤکی و ڕازیکرنێ کەت (عبد الحفیظ، ٢٠٠٤: ١٥٢).

پێنگاڤا نەهێ: پێشکێشکرنا پالدانا پاشڤە ژلایێ ماموستایڤە

پشتی گوهدارییا ماموستایی بۆ کورتەیێن کۆمەلان، ئەو دێ پالدانا پاشڤە یا ئاڤاکەر پێشکێشکەت، و جەختێ لسەر خالێن ئەرێنی یێن د دەمێ گفتوگۆییێدا دەرکەڤتی و ڕووهنکرنا هەر چەمکەکێ پێدڤی ڕاستڤەکرن یان ڕووهنکرنا زێدەتر دکەت. پالدانا پاشڤە بەشەکێ سەرەکییە د بهێزکرنا فێربوونێدا، کو دێ هاریکارییا قوتابییان کەت بۆ گەشەکرنا شیانێن خۆ یێن هزری و پەیوەندیکرنێ (اللقانی والجمل، ٢٠٠٨: ٢٠٩).

پێنگاڤا دەهێ: هەلسەنگاندنا چالاکیێ

د دوماهیکا چالاکییێدا ماموستا دشێت هەلسەنگاندنەکا لەز ب ڕێکا پێشکێشکرنا پرسیارێن ڤەکری دەربارەیی ڕادا مفا وەرگرتنا قوتابییان ژ ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی، و کیژ خال هاریکارییا ئەوان کرن دا کو ب شێوەیەکێ باشتر تێبگەهن، ئەنجام بدەت. هەروەسا دشێین ڕاپرسینێن کورت بۆ پیڤانا ڕادەیێ کاریگەرییا ستراتیجییەتێ د بدەستڤەهینانا ئارمانجێن فێرکرنێدا بکاربینین (الشمری، ٢٠١١: ١٠٦).

٢-٢- تەوەرێ دووێ: دەستکەفتێ خواندنێ

٢-٢-١- فاکتەرێن کارتێکەر د دەستکەفتێ خواندنێدا

دەستکەفتێ خواندنێ دهێتە هەژمارتن وەک پیڤەرەکێ سەرەکی بۆ کوالیتیا پرۆسەیا فێرکرنێ، ژبەر کو سەرکەڤتنا قوتابییان د وەرگرتن و جێبەجێکرنا زانینێدا پشتبەستنێ دکەت ل سەر کۆمەلەکا فاکتەرێن تێکەلکری و جۆراوجۆر کو دهێنە دابەشکرن بۆ فاکتەرێن تاکەکەسی، دەروونی، جڤاکی و ژینگەیی. ئەڤ فاکتەرە کارتێکرنێ دکەن ل سەر هەردوو پرۆسەیا فێربوونێ و ئەنجامێن ئەوێ یێن دوماهیکێ، ئەڤە ژی پێدڤییە ڤەکۆلەر و ماموستا ئەڤان فاکتەران ب هویربینی بخوینن دا کو ڕێکێن فێرکرنێ پێشڤە ببەن و ژینگەهەکا پۆلێ یا پشتەڤان ئامادە بکەن. ڤەکۆلینێن نوی دیار دکەن کو ژ گرنگترین فاکتەرێن تاکەکەسی یێن کارتێکەر د دەستکەفتێ خواندنێدا ئاستێ زیرەکی و شیانێن زانینێنە؛ ژبەر کو قوتابیێ کو خودان شیانێن هزری یێن پێشکەڤتییە پتر شیان هەیە بابەتێ خواندنێ تێبگەهیت و ب شێوەیەکێ کاریگەر ڕەفتارێ دگەل ئاستەنگێن فێرکرنێ بکەت (عبد الرحمن، ٢٠٢٠: ١٢٥). هەروەسا هاندەرێن خودی و گرنگیدان ب بابەتێ فێرکرنێ دوو ئەگەرێن سەرەکینە؛ ژبەر کو قوتابیێ ب بزاڤ و بەرەڤ پێش چووی ب ڕەنگەکێ خۆرسکی هەردەم هەولددەت زانیارییان ڤەکۆلیت و د چارەسەرکرنا ئاریشەیاندا بکاربینیت، ئەڤە ژی دبیتە ئەگەرێ دەستکەفتەکێ بلندتر و ئاستەکێ کارکرنێ یێ باشتر (حسین، ٢٠٢١: ١٣٤).

٢-٢-٢- گرنگییا دەستکەفتێ خواندنێ

دەستکەفتێ خواندنێ ئێک ژ نیشاندەرێن سەرەکی دهێتە هەژمارتن کو کوالیتیا پرۆسەیا فێرکرنێ پێ دهێتە پیڤان، ژبەر کو دەربرینێ ژ ڕادەیا شیانا قوتابی بۆ وەرگرتنا زانیارییان و بدەستڤەهینانا شارەزایی و زانینێن کو دبنە ئەگەرێ جێبەجێکرنا ئەوان د ژیانا پراکتیکی و ئەکادیمیدا دکەت. گرنگییا دەستکەفتێ خواندنێ د ڕوولێ ئەوێ یێ گرنگ دایە د ئاڤاکرنا کەسایەتییا قوتابی و ئامادەکرنا ئەوی بۆ ڕوبەڕوبوونا ئاستەنگێن پاشەڕۆژێ، هەروەسا هاریکاریێ دکەت د باشترکرنا دەرفەتێن تێکەلبوونا جڤاکی و ئابووری یا تاکی د ناڤ کۆمەلگەهێدا (الجلالی، ٢٠١١: ٣٥).

ژ لایێ تیۆریڤە، ڤەکۆلینا زانستی جەختێ دکەت کو دەستکەفتێ خواندنێ نە بتنێ ئەنجامەکێ دوماهیک یێ ئەزموونانە، بەلکو پرۆسەیەکا بزاڤییە کو وەرگرتنا چەمکان و جێبەجێکرنا پراکتیکی یا ئەڤان چەمکان د چارچوڤەیێن جۆراوجۆردا دگریت. ژبەر کو پرۆسەیا فێرکرنێ ژ قوتابی دخوازیت کو د گەلەک قوناغان را دەرباز ببیت ژ هزرکرنا رەخنەیی و شرۆڤەکرن و دەرئەنجامان، ئەڤەژی وەدکەت کو دەستکەفتێ خواندنێ بەرهەمێ کارلێکرنا د ناڤبەرا شیانێن میشکی و پرۆسەیێن فێرکرنێ یێن کو د پۆلێن خواندنێدا دهێنە جێبەجێکرن (حمدان، ٢٠٠٧: ٩٢). هەروەسا تیۆریا فێربوونا ئاڤاکەر ئاماژەیێ ب هندێ ددەت کو زانین هێدی هێدی دهێتە ئاڤاکرن ب رێکا ئەزموونێن قوتابی یێن کەسایەتی و کارلێکرنێن جڤاکیڤە؛ لەورا دەستکەفتێ خواندنێ گرێدایە ب رادەیێ کارلێکرنا قوتابی دگەل چالاکیێن فێرکرنێ و جێبەجێکرنا ئەوان د رەوشێن پراکتیکیدا (سماره والعدیلی، ٢٠٠٨: ٥٥).

٢-٢-٣- باشترکرنا دەستکەفتێ خواندنێ

باشترکرنا دەستکەفتێ خواندنێ ئارمانجەکا بنەڕەت د پرۆسەیا فێرکرنێدا دهێتە هەژمارتن، ژبەر کو دەربرینا ڕاستینە یا کوالیتیا فێرکرنێ و شیانا سیستەمێ فێرکرنێیە بۆ پێشکێشکرنا زانین و شارەزاییێن پێدڤی بۆ قوتابییان یێن کو هاریکاریێ دکەن د ئامادەکرنا ئەوان بۆ ڕوبەڕوبوونا ئاستەنگێن ژیانا پراکتیکی و ئەکادیمی. دهێتە هیڤیکرن کو باشترکرنا دەستکەفتێ خواندنێ ئەنجامەکا جێبەجێکرنا رێکێن فێرکرنێ یێن سەردەم بیت کو پشت بەستنێ دکەن ل سەر رێبازێن چالاک و کارلێکەر یێن کو قوتابییان بۆ هزرکرنا رەخنەیی و داهێنەر و پێشڤەبرنا شیانێن ئەوان یێن جڤاکی هانددەن، ئەڤە ژی جیاوازیەکا ئەرێنی د ئاستێن کارکرنا گشتی یا قوتابییاندا پەیدا دکەت (عبد الرحمن، ٢٠٢٠: ١٣٥). د ئەڤێ بیاڤیدا، باشترکرنا دەستکەفتێ خواندنێ پرۆسەیەکا گشتگیرە کو لایێن زانینێ و هەستیاری و رەفتاری یێن قوتابییان دگریت، داکو دشیاندا بیت ب رێکا کارکرن د ئەزموونان و چالاکییێن پۆلی و شارەزاییێن پراکتیکی یێن کو قوتابی د رەوشێن ژیانێ یێن جۆراوجۆردا دیاردکەت بهێتە پیڤان (الدوسکی، ٢٠٢٠: ١٨٨).

باشترکرنا دەستکەفتێ خواندنێ پشتبەستنێ ل سەر چەندین ستراتیجییەتێن پەروەردەیی و دەروونی یێن هەڤچەرخ دکەت، ژ ئەوان ستراتیجییەتێن فێربوونا چالاک و فێربوونا ب هەڤرا، یێن کو ئەنجامێن ئەرێنی د بلندکرنا ئاستێ وەرگرتنا قوتابییان بۆ بابەتێ فێرکرنێدا دیاردکەن. بۆ نموونە، ڤەکۆلین دیاردکەن کو بکارهینانا ستراتیجییەتان وەکی فێربوونا ب هەڤرا و چالاکیێن باسکرنێ یێن ڕێکخستی شیانا قوتابییان بۆ وەرگرتنا چەمکێن زانستی و ئەدەبی ب شێوەیەکێ باشتر ژ ڕێکێن نەریتی یێن کو بتنێ پشتبەستنێ ل سەر گوتنێ دکەن بهێزدکەت. د ئەڤێ بیاڤیدا، باشترکرنا دەستکەفتێ خواندنێ پرۆسەیەکا گشتگیرە کو لایێن زانینێ و هەستیاری و ڕەفتاری یێن قوتابییان دگریت، داکو دشیاندا بیت ب ڕێکا کارکرن د ئەزمونان و چالاکییێن پۆلی و شارەزاییێن پراکتیکی یێن کو قوتابی د ڕەوشێن ژیانێ یێن جۆراوجۆردا دیاردکەت بهێتە پیڤان (الدوسکی، ٢٠٢٠: ١٨٨).

باشترکرنا دەستکەفتێ خواندنێ پێدڤی ب وەرگرتنا مۆدێلەکێ فێرکرنێ یێ تەواوکەر هەیە کو جەختێ ل سەر پێشڤەبرنا ژینگەهەکا فێرکرنێ یا هاندەردکەت، دا کو قوتابی ببیتە تەوەرێ پرۆسەییا فێرکرنێ و ڕوولێ ماموستایی وەکی ڕێنیشاندەر و سانەهیکەر بۆ پرۆسەیا فێرکرنێ چالاک ببیت ل جهێ بتنێ وەکی ڤەگوهێزەرێ زانیارییان بیت. ئەڤ گوهۆرینە هاریکاریێ دکەت د گوهۆرینا شێوازێ فێربوونێ ژ نەچالاک بۆ چالاک، ئەڤەژی دبیتە ئەگەرێ بلندکرنا ئاستێ دەستکەفتێ خواندنێ ل دەڤ قوتابییان. د ئەڤێ بیاڤیدا، سیستەمێ فێرکرنێ کار ل سەر پێشکێشکرنا تێکەلەکا فێرکرنا

تیۆری و پراکتیکی دکەت کو قوتابییان شیاندار دکەت کو زانیارییێن بدەستڤەهاتی د ڕەوشێن پراکتیکیدا جێبەجێبکەن، ئەڤەژی تێگەهشتنا ئەوان و چەسپاندنا زانیارییان د بیرهینانا درێژخایەندا بهێز دکەت.

ڤەکۆلینێن بەرێ: ڤەکۆلەری ڤەکۆلینێن بەرێ ئەوێن گرێدایی گوراوێ ستراتیجییەتا رووینشتنا بازنەیی وەک گوراوەیەکێ سەربەخو بکارهینایە.

ڤەکولینێن بەرێ: ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی:

ز	ناڤێ ڤەکولەری ، سال، جھ	ناونیشانێ ڤەکولینێ	سەمپل، جور، ژمار، قوناغ، بابەت	گروپ	رێك / ستراتیجییەت	ئالاڤێن ڤەکولینێ	دەرئەنجام
١	العانی، مریم عدنان (٢٠١٦، العراق)	کاریگەرییا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی د دەستکەفت و شیانێن هزرکرنا فەلسەفی ل دەف قوتابییێن کچ پولا پێنجێ ئەدەبی د بابەتێ فەلسەفە و دەروونناسی	٨٠ قوتابی، پولا پێنجێ ئەدەبی، بابەتێ فەلسەفە و دەروونناسی	- ئەزموونگەری - کونترۆلکار	- ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی - ریکا ئاسایی	تاقیکرنا دەستکەفتی، تاقیکرنا شیانێن هزرکرنا فەلسەفی	هەبوونا جوداهیا ئاماری د بەرژەوەندییا گروپێ ئەزموونگەری د تاقیکرنا دەستکەفتی و تاقیکرنا شیانێن هزرکرنێ.
٢	الخزندار، منی اسماعیل تمر (٢٠١٦، فلسطین)	کاریگەرییا ستراتیجییەتا زڤراندنێ د گەشەکرنا تێگەهێن زانستی و و پروسێن زانستی د بابەتێ زانستێ ل دەف قوتابییێن کچ پولا چارێ سەرەتایی	٦٤ قوتابی، پولا چارێ سەرەتایی، بابەتێ زانستێ	- ئەزموونگەری - کونترۆلکار	- ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی - ریکا ئاسایی	تاقیکرنا تێگەهان، تاقیکرنا پروسێن زانستی	هەبوونا جوداهیێ د ئاستێ راماندارییا ئاماری د بەرژەوەندییا گروپێ ئەزموونگەری د تاقیکرنا تێگەهان و پروسێن زانستی.
٣	القرطوسی، هیفاء عدنان مایخان (٢٠١٧، العراق)	کاریگەرییا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی و کورسیا گەرم د دەستکەفتێ قوتابییێن پولا دووێ ناڤنجی د بابەتێ زانستێ زیندەوەرزانیدا و هزرکرنا ئەرێنی	٩٤ قوتابی، پولا دووێ ناڤنجی، بابەت زانستێ زیندەوەرزانی	- ئەزموونگەری - ئەزموونگەری - کونترۆلکار	- ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی - کورسیا گەرم - ریکا ئاسایی	تاقیکرنا دەستکەفتی، پیڤەرێ هزرکرنا ئەرێنی	هەبوونا کاریگەرییا ئەرێنی یا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی و کورسیا گەرم د باشترکرنا دەستکەفتێ بابەتێ زانستێ زیندەوەرزانی و هزرکرنا ئەرێنی ل دەف قوتابییێن پولا دووێ ناڤنجی و دگەل ئەوێن ریکا ئاسایی.

لایەنێن مفا وەرگرتنێ ژ ڤەکولینێن بەرێ

ڤەکۆلەری مفا ژ ڤەکۆلینێن بەرێ چەندین لایەناندا وەرگرتییە ژ ئەوان:

- دەستنیشانکرنا ئاریشە و ئارمانج و گریمانێن ڤەکۆلینێ،
- لایەنێن تیوری و ژێدەرێن پەیوەندی ب ئەڤێ ڤەکۆلینێڤە هەین.
- شێوازێ داڕشتنا تاقیکرنان و برگەیێن تاقیکرنێ و دەستنیشانکرنا پرسیارێن گونجایی.
- مفا وەرگرتن ژ داڕشتنا پلانێن وانەگوتنێ و ئارمانجێن رەوشتی.
- مفا وەرگرتن ژ لیستا ژێدەران.
- هەمبەرکرنا ئەنجامێن ڤەکۆلینا ل بەردەست ل گەل ئەنجامێن ڤەکۆلینێن بەرێ.

٣- ڕێباز و کردارێن ڤەکۆلینێ

٣-١- ڕێبازا ڤەکۆلینێ:

ڤەکۆلەر، بۆ ب دەستڤەهینانا ئارمانج و گریمانێن ڤەکۆلینێ پشت ب ڕێبازا ئەزموونگەری بەستییە، هەلبەت هەلبژارتنا ڕێبازا ڤەکۆلینێ بەندە ب سروشت و ئارمانجا ڤەکۆلینێ و کۆمەل و سەمپلا ئەوێ. ب شێوەیەکێ گشتی ڕێباز ڕێیا کو دگەهینتە ئاشکرابوونا راستییێ د زانستاندا، ب ڕێیا کۆمەکا یاسایان هەتا دگەهیتە ئەنجامەکێ دیار (العرینی، ٢٠١٦: ٤٤).

٣-٢- دیزاینا ئەزموونگەری:

ڤەکۆلەری پشت ب دیزایینا ئەزموونگەری بەستییە ئەوا دبێژنێ دیزاینا ئەزموونگەرییا گرۆپێن هەڤسەنگ د ژمارەکا گۆڕاواندا پێکدهێت (فان دالین، ٢٠٠٧: ٤٠٤)، ئەزموون د ڤێرێدا کۆمەکا رێکارێن رێکخستییە و ب مەبەستن کو ڤەکۆلەر ئەنجام ددەت ب مەبەستا گەهشتنا ئەنجامان ل دوماهیکێ (المحمودی، ٢٠١٩: ٧٠)، ئەڤ ئەزموونە دوو گرۆپان ب خۆڤە دگریت، گرۆپێ ئەزموونگەری وانەیان ل دویڤ ستراتیجییەتا رووینشتنا بازنەیی وەردگرتن، و گرۆپێ کونترۆلکار وانەیان ل دویڤ رێکا ئاسایی یا بەربەلاڤ وەردگرتن، تاقیکرنا پاشیێ بۆ گۆڕاوێن کارتێکراو (دەستکەفتێ خواندنێ) ب خۆڤە دگریت، هەر وەکو د هێلکاریێ ژمارە (١)دا دیار .

هێلکاریێ ژمارە (١)
دیزایینا ئەزموونگەرییا ڤەکۆلینێ

گرۆپ	گۆڕاوێ سەربەخۆ (رێکا وانەگوتنێ)	گۆڕاوێ کارتێکری (تاقیکرنا پاشیێ)
ئەزموونگەری	ستراتیجییەتا رووینشتنا بازنەیی	دەستکەفتێ خواندنێ
کونترۆلکار	رێکا ئاسایی	

٣-٣- کۆمەل و سەمپلا ڤەکۆلینێ :

٣-٣-١- کومەلا ڤەکۆلینێ:

کومەلا ڤەکۆلینێ ئەو تاک یان دیاردە یان تشتەنە، یا کو ڤەکۆلەر هەولددەت ئەنجامێن ڤەکۆلینا خۆ لسەر بکەت (البطش و ابو زینە، ٢٠٠٧: ٩٧). پێدڤییە ل سەر ڤەکۆلەری کومەلگەها سەرەکی دیاربکەت کو ئەوا ئەو ڤەدکولیت، د ئەڤێ بیاڤیدا، پێدڤییە کارێ هەمی کومەلێ ب گشتی بهێتە دیارکرن (باهی واخرون، ٢٠٢٠: ١٠٥)

ئێک ژ پێدڤیێن ئەڤێ ڤەکۆلینێ هەلبژارتنا قوتابخانەیەکێیە ژ قوتابخانەیێن بنەرەت یێن سپێدەهییان د سەنتەرێ ئیدارا سەربەخۆیا زاخۆ، کو هژمارا هوبێن پولا هەشتێ د ئەوێ قوتابخانێدا ژ دوو هوبەیان کێمتر نەبیت، ڤەکۆلەری سەرەدانا هوبا ئاماری ل رێڤەبەرییا گشتی یا پەروەردا زاخۆ کرییە، دیار بوو کو هژمارا قوتابییێن کوڕ یێن پۆلا هەشتێ (٣٨٤٣) قوتابی بوون.

٣-٣-٢- سەمپلا ڤەکۆلینێ:

سەمپل بەشەکە ژ ئەوێ کۆمەلا ڤەکۆلین لسەر دهێتە ئەنجامدان، ل دویڤ بنەمایێن زانستی دهێتە هەلبژارتن، کو نوینەراتییا کۆمەلا ڤەکۆلینێ ب شێوەییەکێ هویر و دروست دکەت (نبی وحاجی، ٢٠٢٢: ٨١).

ڤەکۆلەری ب ئەنقەست (مەبەست) قوتابخانا (نویدەم) یا بنەرەت هەلبژارت بۆ ئەنجامدانا ئەزموونێ، ژبەر کو رێڤەبەرێ قوتابخانێ و ماموستایێن زمانێ کوردی ژ بۆ ئەنجامدانا ئەزموونێ هاریکاریا خۆ دیارکر، ڤەکۆلەری سەرەدانا قوتابخانا (نویدەم) یا بنەرەت کر و (٢) هوبە هەلبژارتن ب شێوەیەکێ هەرەمەکی (عشوایی) ئەو ژی هوبا (أ) بۆ گرۆپێ ئەزموونگەری قوتابییێن ئەوێ بابەت ل دویڤ ستراتیجییەتا رووینشتنا بازنەیی وەردگرتن کو ژمارا قوتابییان (٣٦) قوتابی بوون، و هوبا (ج) بۆ گرۆپێ کونترۆلکار هەمان بابەت ب گوێرەیی رێکا ئاسایی یا بەربەلاڤ وەردگرتن کو ژمارا قوتابییان (٣٥) قوتابی بوون، پشتی دویرئێخستنا قوتابییێن نەسەرکەفتی ل هەردوو گرۆپان، سەمپل ب ئەڤێ شێوەیێ دیار د خشتەیێ ژمارە (٢)دا دیارە.

خشتەیێ ژمارە (2)

ژمارەیا قوتابیێن سەمپلا ڤەکۆلینێ

گرۆپ	هۆبە	ستراتیجییەت ڕێکا وانەگوتنێ	ژمارا قوتابییان		
			بەرێ دویرئێخستنێ	دویرئێخستی	پشتی دویرئێخستنێ
ئەزموونگەری	أ	ستراتیجییەتا ڕوینشتنا بازنەیی	36	2	34
کۆنترۆلکار	ج	ڕێکا ئاسایی	35	4	31
سەرجەمێ گشتی یێ قوتابییان			71	6	65

٣-٤- هەڤسەنگییا گرۆپێن ڤەکۆلینێ:

هەرچەندە ڤەکۆلەری گرۆپێن ئەزموونگەری و کۆنترۆلکار یێن ڤەکۆلینێ ب شێوەیێ هەڕەمەکی دابەش کربوون، بەلێ بۆ ب دەستڤەهینانا ئەنجامەکێ وورد و دروست، ڤەکۆلەری ب فەر دیت هەڤسەنگیێ د ناڤبەرا قوتابییێن گرۆپێ ئەزموونگەری و گرۆپێ کونترۆلکاردا ئەنجام بدەت د گۆڕاوێ (تەمەن، زانیارییێن بەرێ و بیرتیژیێ) ڕەنگە تارادەیەکێ کارتێکرن لسەر گۆڕاوێ کارتێکری ئەو ژی (دەستکەفتێ بابەتێ ئەدەبێ) هەبیت، ئەڤ چەندە ڕەنگڤەدانێ لسەر ئەنجامێن ڤەکۆلینێ دکەت(عزاوی، ٢٠٠٨: ١١٥). ڤەکولەری گۆراوێن ل خوارێ بۆ هەڤسەنگیکرنێ دەستنیشانکرن لدویڤ خشتێ ژمارە (٣) دیار:

خشتێ ژمارە (3)

ئەنجامێ هەڤسەنگیێ د ناڤبەرا قوتابییێن هەردوو گرۆپێن ڤەکۆلینێ

گۆراو	گروپ	ژمارە	ناڤەندێ ژمێری	لادەرێ پیڤەری	بەهایێ تایی	
					هژمارکری	خشتەیی
تەمەن	ئەزموونگەری	34	162,59	3,577	0,511	1,998 (0,05)
	کونترۆلکار	31	162,13	3,658		
زانیارییێن بەرێ	ئەزموونگەری	34	14,44	1,521	0,144	1,998 (0,05)
	کونترۆلکار	31	14,39	1,498		
بیرتیژی	ئەزموونگەری	34	35,50	8,846	0,683	1,998 (0,05)
	کونترۆلکار	31	37,06	9,623		

٣-٥- ئالاڤێن ڤەکۆلین:

ژ پێدڤیێن ڤەکۆلینێ بەرهەڤکرنا تاقیکرنەکێیە بۆ پیڤانا ئاستێ قوتابییێن هەردوو گرۆپێن ڤەکۆلینێ د بابەتێن ئەدەبێ کوردی ئەوێن د ماوێ ئەزموونێدا فێربووین، ب مەرەما ب دەستڤەهینانا ئارمانج و گریمانێن ڤەکۆلینێ، پێدڤییە تاقیکرنا دەستکەفتێ خواندنێ بهێتە ئەنجامدان لسەر بابەتێ دەستنیشانکری. دەستکەفتێ خواندنێ کومەکا پسیارانە ب قوتابی دهێتەدانان بۆ بەرسڤدان لسەر بۆ دیارکرنا ئاستێ تێگەهشتنا ئەوی و دیاربوونا گەهشتن ب ئارمانجێن هاتیە دارشتن (العبادی، ٢٠٠٦: ١١). بۆ زانینا کاریگەرییا وانەگوتنا بابەتێ ئەدەبێ کوردی یا قوتابییێن پۆلا هەشتێ بنەرەت ب ستراتیجییەتا ڕوینشتنا بازنەیی ل سەر ب دەستڤەهینانا بابەتێ ئەدەبێ کوردی ل دەڤ ئەوان، ژبەر ئەڤێ چەندێ تاقیکرنەکا بابەتی ژ جۆرێ (ڕاست و خەلەت)، (هەلبژارتن ژ گەلەکا)، (بوشایی) و (پێکڤەگریدان) ڤەکۆلەری بەرهەڤکر، ژبەرکو ئەڤ تاقیکرنە بابەتێ خواندنێ و ئارمانجێن هاتیینە بەرهەڤکرن هەمییان بخۆڤەدگریت. دیزاین و بەرهەفکرنا

تاقیکرنان ژلایێ ڤەکولەریڤە دهێنە ڕێکخستن بۆ پیڤانا دەرئەنجامێن فێربوون و پێشکەڤتنا قوتابییان د پروسەیا فێرکرنێدا د هێنە بکارهینان.(العزاوی،٢٠٠٨: ١٢٨).

٣-٦- بەرهەڤکرنا پلانێن وانەگوتنێ:

پلاندانان بۆ وانەگوتنێ ب ئێکەمێن کارامەیی دهێتە دانان ژ سەرجەمێ هەر سێ کارامەیێن بنەرەتی (پلاندانان، جێبەجێکرن، هەلسەنگاندن) کو پرۆسەیا وانەگوتنێ پێکدهینن، ئەو پرۆسەیە ماموستا دناڤ پولێدا جێبەجێدکەت ب مەبەستا پێدانا کومەکا شارەزایێن پەروەردەیی و ئارمانجدار ب قوتابییان (الخلیفه، ١٩٩٦: ١٥)، ژبەر کو سەرکەڤتنا پرۆسەیا وانەگوتنێ پێدڤی ب ئامادەکرنا پلانا وانەگوتنێ هەیە، ڤەکولەری (١٢) پلانێن وانەگوتنێ بۆ هەر گرۆپەکی (٦) پلان بۆ گروپێ ئەزموونگەری بەرهەڤکرن و (٦) پلان بۆ گروپێ کونترولکار بەرهەڤکرن. ل دویڤ ستراتیجییا روینشتنا بازنەیی پلانەکا نموونەیی و ڕێکا ئاسایی پلانەک ئامادەکر، و رادەستی چەندین پسپور و شارەزایێن د بوارێ زانستی، سەرپەرشت، پسپورێن پەروەردەیی و مامۆستاییێن پسپور د بابەتێ زمان و ئەدەبێ کوردیدا کرن، واتە پلانەکا وانەگوتنێ ل دویڤ ستراتیجییەتا ڕوینشتنا بازنەیی و ئێک ژێ ل دویڤ ڕێکا بەربەلاڤ و ڤەکولەری تێبینیێن ئەوان ل بەرچاڤ وەرگرتن وراستڤەکرن بۆ هاتەکرن.

٣-٧- ئەنجامدانا ئەزموونگەریێ :

پشتی هەمی پێداویستیێن ڤەکولینێ هاتینە بەرهەڤکرن، ڤەکولەری ل ڕێکەفتی (٢٠٢٤/١٠/٧)ێ، دەست ب ئەزموونگەریا ڤەکولینێ کر و بۆ دەمێ(٨) حەفتییان ڤەکێشا ل گرۆپێ ئەزموونگەری، کو گرۆپێ ئەزموونگەریی ب ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی وانە د هاتنە شرۆڤەکرن ل دویڤ پلانێن بەرهەڤکری، هەروەسا ل گرۆپێ کۆنترۆلکار، کو ب ڕێکا بەربەلاڤ وانە د هاتنە شرۆڤەکرن و ل دویڤ پلانێن هاتینە بەرهەڤکرن. بۆ ماوێ (٨) حەفتییان یا بەردەوام بوو و د حەفتییێدا دوو وانە دهاتنە گوتن بۆ هەر گرۆپەکی، ب دەمێ (٨٠) خۆلەکان دحەفتییێدا.

٣-٨- هۆکارێن ئامارەیی:

تاقیکرنا تایی (t-test) بۆ دوو سەمپلێن سەربەخۆ یێن نەوەکهەڤ د ژمارەییدا، ئەڤە بۆ دەرئێخستنا هەڤسەنگییێ دناڤبەرا قوتابیێن هەر دوو گرۆپێن ڤەکولینێدا د ژمارەیەکا گوڕاواندا و بۆ تاقیکرنا گریمانەیێن ڤەکولینێ هاتییە بکارهینان، هەروەسا بۆ یەکسانییێ د ناڤبەرا نمرەیێن ئەواندا د دەستکەفتێ خواندنێ هاتیە بجهینان، هەروەسا بکارهینانا هاوکێشەیا ئاستێ زەحمەتیا بەندان و هێزا ژێکجوداییا بەندان، و بکاریا بژاردەیێن شاش و پاشی ب بکارهینانا هاوکێشا (کیودر – ریتشاردسون٢٠) و ئەلفا کرونباخ ... ژ بۆ بدەستڤەهینانا ساخلەتێن سایکومەتری یێن هەردوو تاقیکرنان.

٤- نیشاندانا ئەنجامێن ڤەکولینێ و گەنگەشەکرنا ئەوان

ئەڤ پشکە نیشاندانا ئەنجامێن ڤەکولەر ل دویڤ گریمانێن ڤەکولینێ و بدەستڤەهینانا ئارمانجێن ڤەکولینێ گەهشتیێ، هەروەسا شرۆڤەکرن و گەنگەشەکرنا ئەڤان ئەنجامان و بەراوردکرنا ئەوان ل گەل ڤەکولینێن بەرێ بخۆڤە دگریت، پشتی ب دوماهی هاتنا ڕێکارێن ئەزموونێ ل سەر هەردوو گرۆپێن ڤەکولینێ بۆ دەرهینان و شرۆڤەکرنا ئەنجامان ڤەکولەری پشتبەستن ل سەر بەرنامێ کۆمەلا ئاماری یا زانستێن مرۆڤایەتی (SPSS) کریە، هەر وەکو د پشکا سییێدا ئاماژە پێ هاتیەدان، پشتراستبوون ژ گریمانێن سفری هاتەکرن و ئەنجام ب ئەڤێ شێوەیێ ل خوارێ بوون:

ئێک: ئەنجامێن گرێدایی گریمانا سفری

"جوداهییا مانادارا ئامارەیی ل ئاستێ (٠.٠٥) د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن دەسکەفتێ د بابەتێن ئەدەبیدا یێن قوتابیێن گرۆپێ ئەزموونگەری ئەوێن بابەت ل دویڤ ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی وەرگرتی و قوتابییێن گرۆپێ کۆنترۆلکار ئەوێن بابەت ل دویڤ ڕێکا ئاسایی وەرگرتی نینە."

بۆ پشتراستبوون ژ ئەڤێ گریمانێ، ڤەکولەری ناڤەندێ ژمێری و لادەرێ پیڤەری بۆ نمرەیێن دەستکەفتێ تاکەکەسێن

سەمپلا ڤەکۆلینێ دەرهینان (گرۆپێ ئەزموونگەری و گرۆپێ کۆنترۆلکار) د بابەتێ ئەدەبێ کوردیدا، بۆ زانینا مانادارییا ئامارەیی بۆ جوداهییا د ناڤبەرا نمرەیێن ناڤەندێن ژمێری ڤەکۆلەری تاقیکرنا تایی (t-test) بۆ دوو سەمپلێن سەربەخۆ بکارهینان، ئەنجام هەروەکو د خشتەیێ ژمارە (٤)دا دیاربوون:

خشتەیێ ژمارە(4)

ئەنجامێن تاقیکرنا تایی بۆ مانادارییا جوداهییێ د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن قوتابیێن

هەردوو گرۆپێن ڤەکۆلینێ د دەستکەفتێ خواندنێ د بابەتێ ئەدەبێ کوردیدا

گرۆپ	ژمارا قوتابیان	ناڤەندێ ژمێری	لادانێن پیڤەری	نرخێ تایی		مانادارێ د ئاستێ ٠.٠٥دا
				هەژمارکری	خشتەیی	
ئەزموونگەری	34	15.18	2.355	3.698	1.998	ماندارە
کونترۆلکار	31	13.26	1.751			

ژ خشتەیێ ژمارە (٤) دیاردبیت کو بهایێ تایی یێ هەژمارکری (٣.٦٩٨) و مەزنترە ژ بهایێ تایی یێ خشتەکی کو (١.٩٩٨) ل ئاستێ مانادارییێ (٠.٠٥) ب پلا ئازادییێ (٦٣) ب ئەڤێ چەندێ گریمانا سفری یا ئێکێ دهێتە ڕەتکرن و گریمانا جهگر دهێتە پەسەندکرن، ئەڤە ئەوێ چەندێ دگەهینیت کو جوداهییا مانادارییا ئامارەیی د ناڤبەرا ناڤەندێن هەردوو گرۆپێن ئەزموونگەری و کۆنترۆلکاردا د تاقیکرنا دەسکەفتی د بابەتێ ئەدەبێ کوردیدا هەیە د بەرژەوەندییا گرۆپێ ئەزموونگەریدا، ئەڤ ئەنجامە وەکهەڤن ل گەل ئەنجامێن ڤەکۆلینا محەمەد (٢٠١٥)، شکری (٢٠٢١)، محمد.(2022)

هەروەسا ڤەکۆلەر ژ قەبارێ کاریگەرییێ بۆ گۆراوێ سەربەخۆ یێ ئەزموونگەری (ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی) د گۆراوێ کارتێکریدا (دەسکەفت)ی ل دەڤ تاکەکەسێن هەردوو گرۆپێن ڤەکۆلینێ پشتراست بوو، ئەوژی ب ڕێکا پراکتیککرنا هاوکێشەیا چوارگوشەیا ئیتا (η^2) و داتا و ئەنجام د خشتەیێ ژمارە (٥)دا د یارن:

خشتێ ژمارە(5)

ئاستێ پیڤەری یێن (η^2) و(d)

ئالاڤێ ب کارهاتی	قەبارەیێ کاریگەرییێ		
	بچویک	ناڤنجی	مەزن
η^2	0.01	0.06	0.14
D	0.2	0.5	0.8

نرخێ (t) یێ هەژمارکری و (η^2) و (d) و قەبارەیێ کاریگەرییێ

بهایێ(t)	بهایێ(η^2)	بهایێ(d)	قەبارێ کاریگەرییێ
3.698	0.178	0.918	مەزنە

ژ خشتەیێ ژمارە (٦) دیاردبیت کو بهایێ قەبارێ کاریگەرییێ (η^2) دبیتە (٠.١٧٨) واتە قەبارێ کاریگەرییێ یێ مەزنە ب بەراوردکرن ل گەل بهایێن پیڤەری یێن بۆ هاتینە دەستنیشانکرن، واتە کاریگەرییا گۆراوێ ئەزموونگەری یا کاراتر بوو، ڤەکۆلەر ئەڤێ ئەنجامی بۆ چەند خالان دزڤرینیت ئەوژی:

١- شیانا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی لسەر پەیداکرنا ژینگەهەکا فێرکرنێ یا کارلێکرنێ کو قوتابییان لسەر پشکداریکرنا کارا د بابەتێن ئەدەبیدا هانددەت، ئەڤەژی وەرگرتن و تێگەهشتنا ئەوان بۆ بابەتێ ئەدەبێ کوردی زێدەدکەت.

٢- ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی دەلیڤێن یەکسان ب قوتابییان ددەت بۆ دەربرینکرنێ ژ بۆچوونێن خۆ و لێکگوهۆرینا هزران ب شێوەیەکێ رێکخستی، کو پشکدارییێ د دەولەمەندکرنا زانینێن ئەوان یێن ئەدەبیدا بکەت و پەرەپێدانا دەسڤەهینانا ئەوان یا خواندنێ بکەت ب بەراوردکرن ل گەل رێکا ئاسایی یا کو پتریا جاران پشتبەستنێ ل سەر ژبەرکرنێ دکەت.

٣- دەربازبوون ژ ئاستەنگێن د کەڤنە بەرامبەر قوتابییان د فێربوونا ئەدەبێ کوردیدا، ب رێکا گەنگەشەیێن کۆمی یێن رێکخستی یێن ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی دابین دکەت، کو هاریکارە ل سەر تێگەهشتنا دەقێن ئەدەبی و شرۆڤەکرنا ئەوان ب شێوەیەکێ کویرتر.

٤- گونجاندنا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی بۆ ژینگەها فێرکرنێ ل هەرێما کوردستانێ، کو پشکداری کرییە د دەربازبوونا ئاریشەیا زۆرییا قوتابییان د پۆلاندا ب رێکا دابەشکرنا قوتابییان بۆ گرۆپێن بچویک کو دەلیڤە ب ماموستایی داییە بۆ چاڤدێریکرنا پێشڤەچوونا هەمی قوتابییان.

٥- دانا رووڵەکێ ئەرێنی و کارا ب قوتابییان د پرۆسێسا فێربوونێدا، ئەڤ چەندە هاریکارە لسەر نەهێلانا شێوازێ نەرێنی و ئەو شێوازێن کەڤن یێن د وانەگۆتنا ئەدەبێ کوردیدا دهێنە بکارهینان، هەروەسا پشکدارییێ د گەشەکرنا شیانێن هزرکرنێ یێن بلند ل دەڤ قوتابییان دکەت و شیانێن ئەوان ل سەر دەستڤەهینانێ زێدەدکەت.

٥- دەرئەنجام، راسپاردە و پێشنییار

٥-١- دەرئەنجام:

ل دویڤ ئەنجامێن ڤەکۆلینێ، ڤەکۆلەر گەهشتە ئەڤان دەرئەنجامێن ل خوارێ:

١- بکارهینانا ستراتیجییا روینشتنا بازنەیی قوتابی دبتە سەنتەرێ پرۆسەیا فێرکرنێ، ئەڤە ژی دبیتە ئەگەرێ گەشەکرن هزران و دارشتنا ئەوان ل دەڤ قوتابییان، هەروەسا رولێ ماموستایی ئاراستەکرن و سەرپەرشتیکرنە.

٢- ڤەکولەری د ماوێ ئەزموونێدا بۆ دیار بوو کو قوتابییێن گرۆپێ ئەزموونگەری ئەوێن ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی وەردگرتن پتر حەزا و ئارەزوویا خواندنێ و گیانێ هەڤکارییێ و پێکڤەکارنێ هەبوو.

٣- بکارهینانا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی قوتابی خۆشی ژ بابەتێ ددیت ژبەرکو وەکو چالاکیەکا فیربوونێ بوو و ئەڤە ژی دبیتە ئەگەر کو ژینگەها پۆلێ ئارام بیت و پتر گرنگیێ ب خواندنا خۆ بدەن و گوهدارییا بەرسڤێن هەڤالێن خۆ بکەن.

٥-٢- راسپاردە:

ل بەر رووناهییا ئەنجام و دەرئەنجامێن ڤەکۆلینێ، ڤەکۆلەر ئەڤان راسپاردێن ل خوارێ بەرچاڤ دکەت:

١- وەزارەتا پەروەردێ د ماوێ بهێنڤەدانا هاڤینێدا خۆل و ورکشۆپان بۆ ماموستایێن زمان و ئەدەبێ کوردی ئەنجام بدەن لدۆر رێک و ستراتیجییەتێن فێرکرنێ ژ ئەوان ستراتیجییەتا ڕوینشتنا بازنەیی ل خولێن راهێنانێ بۆ ماموستایێن قۆناغا بنەرەت، ئەوێن پشکا مەشق و راهێنانێ ل رێڤەبەرییا گشتی یا پەروەردا زاخۆ دهێنە ئەنجامدان.

٢- سەرپەرشتییارێن پەروەردەیی یێن بابەتێ زمان و ئەدەبێ کوردی، رێنما و هاندانا ماموستایێن زمان و ئەدەبێ کوردی بکەن، دەمێ گۆتنا بابەتێ ئەدەبێ کوردی رێک و ستراتیجییەتێن نوییێن وانەگۆتنێ ئەوێن قوتابی دبیتە سەنتەرێ

فێرکرنێ بکاربهینن، ژ ئەوان ژی ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی.

٣- ماموستا هەمی هەولان بدەن کو لدویڤ پسپوریيا خو رێک و ستراتیجییەتێن فێرکرنێ یێن نوی و سەردەم بکاربهینن، ئەگەر هندەک ئاسەنگ هەبن ژی تێکەلی رێکا ئاسایی بکەن.

٤- پەرتووکا زمان و ئەدەبێ کوردی پولا هەشتێ بنەرەت بهێتە گوهۆڕین لدویڤ ڕێک و ستراتیجییەتێن کو قوتابی سەنتەرێ فێرکرنێ بهێتە دانان.

٣-٥- پێشنییاز:

ڤەکۆلەر ئەنجامدانا ئەڤان ڤەکۆلینێن ل خوارێ د ئەڤی بواریدا پێشنییاز دکەت:

١- ڤەکۆلینەک دەربارەیی بکارهینانا ستراتیجییەتا روینشتنا بازنەیی د بابەتێ ئەدەبێ کوردیدا ل دەڤ قوتابییێن قۆناغێن جودا جودا یێن خواندنێ بهینە ئەنجامدان.

٢- ڤەکۆلینەک ل دۆر کاریگەرییا بکارهینانا ستراتیجییا روینشتنا بازنەیی د دەستکەفتێ قوتابییان د لقێن دی یێن بابەتێ زمان و ئەدەبێ کوردیدا بهێتە ئەنجامدان.

٣- ڤەکۆلینەک وەک ئەوا لبەر دەست، بۆ زانینا چالاکییا ستراتیجییا روینشتنا بازنەیی ب سەر هندەک گۆراوێن دیتردا د لقێن دی یێن بابەتێ زمان و ئەدەبێ کوردیدا وەکی باوەری بخووبوون، ئارەزوویا فێربوونێ، زیرەکییا زمانی، پالدەرێ عەقلی، کارامەیێن خواندنێ، دروستی و لەزاتییا خواندنێ.

ژێدەر:

ژێدەر ب زمانێ کوردی:

- ئاغا، شێرزاد عەلی ئەحمەد قاسم (٢٠١٦). **کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژییەتی هەژاندنی هزری لە بەدەستهێنانی دەستکەوتی قوتابیانی پۆلی هەشتەمی بنەرەتی و گەشەپێدانی پالنەری زانیاری لە وانەگوتنەوەی بابەتی مێژوودا**، ناما ماستەرێ، زانکویا سەلاحەدین - هەولێر، کولیژا پەروەردە، هەولێر، هەرێما کوردستانێ، عێراق.
- ئوسمان، ئەیاد فەیزوللا (٢٠٢٣). **کاریگەرییا گوتنا بابەتێ پراگماتیکێ ل دویڤ مۆدلێ (Harrison & Bramson) ل سەر دەستکەفت و گەشەکرنا زیرەکییا زمانیێو پالدەرێ ئەکادیمی ل دەڤ قوتابیێن پۆلا چارێ پشکا زمانێ کوردی**، ناما دکتورایێ، زانکویا دهوک، کولیژ پەروەردا بنیات، دهوک، هەرێما کوردستانێ، عێراق.
- دهوکی، ئالان جمیل ابراهیم (٢٠١٢). **کارتێکرنا بکارئینانا ستراتیجییەتا هژاندنا هزرا د ئاستێ فێربونا قوتابیێن قوناغا سیێ/پشکا زمانێ کوردی دبابەتێ تیورێن رەخنەیی دا و گەشەکرنا هزرا داهێنەر و رەخنەیی ل دەف وان**، ناما دکتورایێ، زانکویا زاخۆ، کولیژا پەروەردە، دهوک، هەرێما کوردستانێ، عێراق.
- شکری، کاژین حاجی (٢٠٢١). **کاریگەرییا فێرکرنا بابەتێ خواندنا کوردی بۆ قوتابیێن پۆلا شەشێ بنەرەت ب ستراتیجییەتا ئاڤاکەر ل سەر دەستکەفت و گەشەکرنا کارامەیێن دروستی و لەزاتییا خواندنێ ل دەڤ ئەوان**، ناما ماستەر، زانکۆیا دهوک، کولیژا پەروەردا بنیات، دهوک، هەرێما کوردستانێ – عێراق.
- محەمەد، خەلات عەبدولقەهار (٢٠١٥). **کاریگەریی بکارهێنانی ستراتیجییەتی هەژاندنی مێشک لەسەر دەستکەوتی قوتابیانی پۆلی هەشتەمی بنەرەتی لە ئەدەبی کوردیدا و گەشەپێدانی باوەربەخوبوون و ئارەزوویان بۆ خوێندن و فێربوونی ئەدەب**، نامەی ماستەر، زانکۆی صلاح الدین، کولیژی پەروەردە، هەولێر، هەرێما کوردستانێ - عێراق.
- محمد، دلژین شفیق (٢٠٢٢). **کاریگەرییا بکارهێنانا مۆدلێ (Harrison and Bramson) د دەستکەفتێ قوتابیێن قۆناغا سێیێ پشکا زمانێ کوردی د بابەتێ ئەدەبێ نویدا و گەشەکرنا کارامەیێن چێژا ئەدەبی ل دەڤ ئەوان**، ناما ماستەر، زانکویا زاخۆ، فاکولتییا پەروەردە، زاخۆ، هەرێما کوردستانێ - عێراق.

ژێدەر ب زمانێ عەرەبی:

- اسعد، فرح أيمن (٢٠١٧). **استراتيجيات التعليم النشط**، ط١، عمان، الاردن.
- البطش، محمد وليد، و ابو زينة، فريد كامل، (٢٠٠٧). **مناهج البحث العلمي تصميم البحث والتحلي لاحصائي**، ط١، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان – الأردن
- امبو سعيدي، عبد الله بن خميس و الحسينية، هدي بنت علي (٢٠١٦). ١٨٠ **استراتيجية للتعلم النشط مع أمثلة عملية**، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان، الأردن.
- باهي، مصطفى حسين واخرون (٢٠٢٠). **المرجع في البحث العلمي – نظرى – تطبيقي**، ط١، مكتبة الانجلو المصرية، مصر.
- بدوى، رمضان مسعد (٢٠١٠). **التعليم النشط**، ط١، دار الفكر، عمان، الاردن
- بدير، عبدالكريم (2008). **التدريس والتعلم التفاعلي**، ط١، دار الفكر العربي، القاهرة، مصر
- حسيني، محمد (٢٠٢١). **التقييم المستمر في** التعليم: أساليب وأدوات، ط١ دار الإبداع، عمان.
- حمدان، محمد (٢٠٠٧). **تحصيل الطلاب**، ط١، دار النهضة، القاهرة، مصر.
- الجبر، محمد حسن (1994) . **طرق تدريس اللغة العربية**، ط١دار النهضة العربية، بيروت، لبنان.
- الجلاد، ماجد زكي (٢٠٠٠). المفاهيم الإسلامية وأساليب تدريسها. مجلة أبحاث اليرموك، سلسلة العلوم الإنسانية والاجتماعية، المجلد ١٦، العدد ٣.
- الجلالي، معان مصطفي (٢٠١١). **الإنجاز التربوي**، ط١، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان، الأردن.
- الحيلة، محمد محمود .(2012) **أساليب واستراتيجيات التدريس** (الطبعة الرابعة)، دار الكتاب الجامعي، العين - الإمارات العربية المتحدة.
- الخزندار، منى إسماعيل نمر (٢٠١٦). اثر استراتيجية التدوير في تنمية المفاهيم العلمية و عمليات العلم في مادة العلوم لدى طلبة الصف الرابع الأساسي، رسالة ماجستير، كلية التربية، الجامعة الإسلامية–غزة، غزة، فلسطين.
- الخليفة، حسن جعفر (١٩٩٦). **التخطيط للتدريس والاسئلة الصفية**، ط١، دار الوطنية، بنغازي، ليبيا.
- الدخيل، دخيل بن عبدالله (٢٠١٤). **المهارات الاجتماعية – تدريب و تمارين ومناهج وتقييم**، ط١، مكتبة العبيكان، الرياض، السعودية.
- الدوسكي، حنان (٢٠٢٠). **الأساليب التكنولوجية في التعليم**، دار الثقافة، بغداد، عراق.
- زاير، سعد علي ودخيل، سماء تركي (٢٠١٥). **الاتجاهات الحديثة في تدريس اللغة العربية**، دار المنهج، عمان.

- سعادة، جودت، وآخرون (2006). **التعليم التعاوني واستراتيجيات التدريس الفعّال**، دار الفكر، عمان.
- سمارة، نبيل والعديلي، يوسف (٢٠٠٨). **المعرفة المكتسبة من التعلم**، دار النهضة، القاهرة، مصر
- السبعاوي، محمود عبد الله .(2019) **الأساليب الحديثة في التدريس الجامعي**، دار العلم للملايين، بيروت.
- الشمري، ماشى بن محمد (٢٠١١). **١٠١ استراتيجية في التعليم النشط**، الطبعة الاولى، وزارة التربية و التعليم، السعودية.
- العريني، محسن السيد (٢٠١٦): **مناهج البحث العلمي**، القاهرة، مصر.
- العزاوي، عبد الإله .(2018) **التعلم التعاوني وأثره في التحصيل الدراسي**، دار كنوز المعرفة، عمان.
- اللقاني، أحمد، والجمل، علي (2008). **المناهج وطرق التدريس بين النظرية والتطبيق**، عالم الكتب، القاهرة، مصر
- المحمودي، محمد سرحان علي (٢٠١٩): **مناهج البحث العلمي**، ط٣، دار الكتب، صنعاء، الجمهورية اليمنية.
- العبادي، رائد خليل (٢٠٠٦). **(الاختبارات المدرسية)**، ط١، مكتبة المجتمع العربي للنشر والتوزيع، عمان، الاردن.
- عبد الحفيظ، مصطفى (2004). **مهارات التدريس الفعال**، ط١، دار الحامد للنشر والتوزيع، عمان.
- عبد الرحمن، أحمد (٢٠٢٠). **تطوير مهارات التفكير واليقظة الذهنية**، دار النشر الحديثة، القاهرة، مصر.
- عبد اللاه، ميمي نشأت عبد الرازق (٢٠٢٠). **استخدام استراتيجية المساجلة الحلقية في تدريس القراءة لتنمية بعض مهارات الاستماع الناقد لدي تلاميذ المرحلة الابتدائية**، مجلة التربية (الأزهر): مجلة علمية محكمة للبحوث التربوية والنفسية والاجتماعية، المجلد ٣٩، العدد ١٨٥ج٣، ٩٨٣-١٠٢٣.
- عقل، محمد زكي (2011). **التعلم النشط بين النظرية والتطبيق**، دار الفكر العربي، القاهرة، مصر.
- فان دالين، ديو بولد (٢٠٠٧). **مناهج البحث في التربية وعلم النفس**، ترجمة: محمد نبيل نوفل و اخرون، ط١، مكتبة النجلو المصرية، القاهرةن مصر.
- قطامي، يوسف، ونايفة، إبراهيم (1998). **التعلم التعاوني والتفاعل الاجتماعي**، دار الشروق، عمان.
- كاجان، س. (٢٠٠٩. Kagan Cooperative Learning). سان كليمنتي، كاليفورنيا: كاجان للنشر.
- مراد، سامي .(2020) **استراتيجيات التدريس الحديثة وأثرها في تنمية التفكير الإبداعي**، دار النهضة العلمية، بيروت، لبنان.
- مرعي، توفيق، والحيلة، محمد محمود (2002). **استراتيجيات التدريس الحديثة**، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان.
- ميلود، رقيق (٢٠٢٠). **التقويم التربوى و علاقتة بالتحصيل الدراسي**، ط٢، دار النشر ادم مرام للنشر و التوزيع، الجزائر.
- نبي، مولود حمد و حاجى، ستار جبار (٢٠٢٢). **مناهج البحث في العلوم التربية والنفسية**، ط١، دار الوضاح للنشر، عمان.

فاعلية استراتيجية المساجلة الحلقية في تحصيل الموضوعات الأدبية لدى طلبة الصف الثامن في مادة الادب الكردي

هالو ياسين اسماعيل
قسم اللغة الكردية، كلية التربية الأساس، جامعة دهوك،
دهوك، اقليم كوردستان، العراق
Haloo.yaseen@gmail.com

ديار عبدالكريم سعيد
قسم اللغة الكردية، كلية التربية الأساس، جامعة زاخو،
زاخو، اقليم كوردستان، عراق
Diyar.halo@uoz.edu.krd

الملخص
يهدف البحث الى معرفة فاعلية استراتيجية المساجلة الحلقية في تحصيل الموضوعات الادبية لدى طلبة الصف الثامن في مادة الادب الكردي، اعتمد الباحث على التصميم التجريبي لمجموعتين متكافئتين. تكونت عينة البحث من (٦٥) طالبا من طلاب الصف الثامن الاساسي، حيث اختار الباحث طلاب مدرسة (نودم) لاساسية للبنين بشكل قصدي واختار منها شعبتين بالطريقة العشوائية شعبة (أ) تتكون من (٣٤) طالباً للمجموعة التجريبية وشعبة (ج) تتكون من (٣١) طالبا للمجموعة الضابطة وقام بالموازنة بين افراد مجموعتي البحث في عدد من المتغيرات، ولتحقيق أهداف البحث تم إعداد أداة لاختبار تحصيل مادة الأدب الكردي مكونة (٢٠) فقرة واستخرج الخصائص السايكومترية لها، وبعد تطبيق التجربة في الفصل الدراسي الأول للعام الدراسي ٢٠٢٤-٢٠٢٥ تم تطبيق اداة البحث وجمع البيانات واستخدام الأساليب الإحصائية باستخدام برنامج SPSS وأظهرت النتائج فروقاً ذات دلالة إحصائية بين متوسط درجات طلاب المجموعة التجريبية الذين درسوا مادة الأدب الكردي حسب استراتيجية المساجلة الحلقية ومتوسط درجات طلاب المجموعة الضابطة الذين درسوا نفس المادة بالطريقة الاعتيادية، ولصالح المجموعة التجريبية، وهذا يدل على فعالية وكفاءة استراتيجية المساجلة الحلقية، وقد توصل البحث إلى عدة توصيات ومقترحات تم عرضها.
الكلمات المفتاحية: استراتيجية المساجلة الحلقية، التحصيل الدراسي، طلاب الصف الثامن الأساس.

The Effectiveness of Round Robin Strategy in Achieving Literary Topics Among Eighth-Grade Male Students In Kurdish Literature Subject

Halo Yaseen Ismael
Kurdish Language Department, College of Basic Education, University of Duhok, Duhok, Kurdistan Region, Iraq
Haloo.yaseen@gmail.com

Diyar Abdul Kareem Said
Kurdish Language Department, College of Basic Education, University of Zakho, Zakho, Kurdistan Region, Iraq
Diyar.halo@uoz.edu.krd

Abstract
The research aims to understand the effectiveness of the Round Robin strategy in achieving literary topics among eighth-grade students in Kurdish literature subject. The researcher relied on an experimental design for two equivalent groups. The research sample consisted of (65) students from the eighth-grade basic level, where the researcher purposively selected students from Nudem Basic School for Male Students and randomly chose two classes from it: class (A) consisting of (34) students for the experimental group and class (C) consisting of (31) students for the control group. The researcher balanced the members of the two research groups in a number of variables.
To achieve the research objectives, a tool was prepared to test the achievement in Kurdish literature consisting of (20) items, and its psychometric properties were extracted. After implementing the experiment in the first semester of the academic year 2024-2025, the research tool was applied, data were collected, and statistical methods were used through the SPSS program.
The results showed statistically significant differences between the average scores of the experimental group students who studied Kurdish literature subject according to the Round Robin strategy and the average scores of the control group students who studied the same subject using the traditional method, in favor of the experimental group. This indicates the effectiveness and efficiency of the Round Robin strategy. The research reached several recommendations and suggestions that were presented.
Keywords: Round Robin strategy, academic achievement, eighth-grade basic school students.

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)
DOI: https://doi.org/10.21271/mj.1.2.2

OPEN ACCESS
*Corresponding author
Mihraban.salih@uoh.edu.iq
Mhraban Husen Salih

پێگەی کۆنترۆڵکردن لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی

RECEIVED:06/07/2025
ACCEPTED:24/08/2025
PUBLISHED:25/12/2025

مهرەبان حسێن ساڵح/ بەشی باخچەی منداڵان، کۆلێژی پەروەردەی شارەزوور، زانکۆی هەڵەبجە، هەڵەبجە ، هەرێمی کوردستان، عێراق.
نیان نامق سابر/ بەشی باخچەی منداڵان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەت، زانکۆی سلێمانی، سلێمانی، هەرێمی کوردستان، عێراق.

وشە سەرەکییەکان:
پێگەی کۆنترۆڵکردن،
کۆنترۆڵی ناوەکی،
کۆنترۆڵی دەرەکی،
خوێندکار،
زانکۆی سلێمانی.

پوختە

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە زانینی ئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردنی (ناوەکی- دەرەکی)، لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی ودەستنیشانکردنی جیاوازی ئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردن (ناوەکی- دەرەکی) لای خوێندکاران بەپێی گۆڕاوەکانی (قۆناغی خوێندن (یەکەم- چوارەم)، شوێنی نیشتەجێبوون (سەنتەری شار- دەرەوەی شار)، توێژەر بۆ بەدیهێنانی ئەم ئامانجانە میتۆدی وەسفی شیکاری بەکارهێناوە، کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بریتییە لە (٣١٢) خوێندکار لەبەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی، نمونەی توێژینەوەکە بریتییە لە (100) خوێندکار لەهەردوو قۆناغی (یەکەم- چوارەم)بەیانیان، بۆ ئەم مەبەستەش توێژەر پێوەری پێگەی کۆنترۆڵکردنی (Rotter,1966) بەکارهێناوە، کەلە (29)برگە پێکهاتووە و، کەبەشێوەیەک بژاردەی هەر برگەیەکی پێگەی کۆنترۆڵکردن بە (أ- ب)ئاماژەیان پێدراوە، بۆ شیکاری داتاو زانیاریە کۆکراوەکانی توێژینەوەکە کەرەستەی ئاماری (t.test) بۆ یەک نمونە و دوونموونە، هاوکۆلکەی پەیوەندی پێرسۆن، کای سکوێر (کا٢) بەکارهێنراوە، لەگرنگترین ئەنجامە بەدەستهاتووەکانی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە:

-خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی پێگەی کۆنترۆڵیان هەیەو لەئاستێکی نزمدایە.

-خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵان پێگەی کۆنترۆڵی دەرەکییان بەرزە.

-جیاوازی ئاماری نییە بۆ کۆنترۆڵی دەرەکی لەنێوان خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵان بەپێی گۆڕاوەکانی (قۆناغی خوێندن، یەکەم- چوارەم)، شوێنی نیشتەجێبوون(سەنتەری شار- دەرەوەی شار).

کێشەی توێژینەوە:

پێگەی کۆنترۆڵکردنی (ناوەکی – دەرەکی) یەکێکە لە گۆڕاوە گرنگەکان لە ڕوونکردنەوەی ڕەفتاری مرۆڤدا، بەو پێیەی بە نیشاندەرێک دادەنرێت بۆ شێوازی مامەڵەکردن لەگەڵ واقیعی دەرەکی و کارلێککردن لەگەڵ ڕووداوە ژینگەییەکاندا، کە بەشـــداره لە ڕوونکردنەوەی ڕەفتاری مرۆڤ لەکاتی کارلێککردن لەگەڵ دۆخە جیاوازەکاندا، دەبێت پێداچوونەوە و هەڵسەنگاندن بۆ کەسێتی خۆی بکات و دواتر بەرپرسیاریێتی خۆی لە ئەنجامی ڕەفتارەکانی خۆی دیاری بکات، لەسەر بنەمای تیۆری فێربوونی کۆمەڵایەتی ڕۆتەر (١٩٦٦)، پێگەی کۆنترۆڵکردن بە یەکێک لەو چەمکە بنەڕەتیانە دادەنرێت کە ڕۆتەر لە شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا ناساندویەتی، وەک ئەوەی لە ساڵی ١٩٩٦دا پێشکەشی کردووە، گۆڕاوێکە لە کەسێتیدا تێیدا مرۆڤەکان جیاوازن لە ڕووی تێڕوانینیان بۆ پێگەی ئەو هێزانەی بزوێنەری ڕووداوەکانن لە ژیانیاندا، بەو پێیەی پێگەی هەستپێکراوی ئەم هێزە بزوێنەرانە جیاوازە لەنێوان ئەوەی لە ناوەوەیە و ئەوەی دەرەکییە (الزبيدي، ٢٠٠٩: ١٠١). کاتێک کەســێک کۆنترۆڵی دەرەکی هەبێت مەیلی ئەوەی هەیە نەرێنی و دڵەڕاوکێی هەبێت لە پرۆســەی بەشـــداریکردن و بەرهەمهێنـاندا، هەروەهـا ڕووداوە ئەرێنی و نەرێنییەکـان دەگەڕێنێتەوە بۆ ئەوەی لە دەرەوەی کۆنترۆڵی کەسـیدایە، جگە لەوەش هەسـتی بێدەسـەڵاتی هەیە لە کاریگەریکردن لەسـەر ڕەوتی ژیان و بەبەراورد بە ئەوانەی کۆنترۆڵی ناوخۆییان هەیە لە هەوڵەکانیاندا بێدەســلاتن و لاوازن و هەوڵی هەڵهاتن یان دوورکەوتنەوە لە دۆخەکان دەدەن و زیاتر ئامادەییان هەیە بۆتوشبوون بە نەخۆشییە دەروونییەکان، لەوانەش خەمۆکی (الراوی، ١٩٩٦: ٣٣).

دوای ئەوەی خوێندکار پەیوەندی بە زانکۆوە دەکات، ئەمە ڕووداوێکی گەورەیە لە ژیانیدا، چونکە چاوەڕوان دەکرێت خوێندن لە زانکۆ هەلی فێربوونی زیاتری بۆ برەخســێنێت و پرۆژەی پیشـــەیی داهاتووی خۆی هەڵبژێرێت، هەروەها بونیادنانی ئاوات و هیواکانی داهاتووی خۆی، کە پێویستی بەوەیە بەردەوام بیکاتە هەوڵێک، کێبڕکێ و پشـتبەسـتن بە خۆی و هەموو ئەمانە و داواکارییەکانی دیکە ڕەنگە هەندێکجار لە تواناکانی کەســێتی و توانا ئەکادیمی و داراییەکانی ســەرکەوتووبن، یان لەوانەیە ڕووبەڕووی بێزاری ببێتەوە ســەبارەت بە ســەختی هاوتاکردنی هیواکانی لەگەڵ واقیعی زانکۆدا، پاشـان ئەمانە کاریگەریی ئەرێنی یان نەرێنیان لەسـەریان دەبێت ئەگەر لە لایەنی ئەرێنیدا بن، ئەوا ئەم بابەتە وای لێدەکات زیاتر جۆش و خرۆش و بەرهەمدار و سـەرکەوتوو بێت لە خوێندنی زانکۆدا، بەڵام ئەگەر لەسـەر لایەنی نەرێنی بێت، وا دەکات زیاتر بێزار و کەمتر پاشەکشە بکات لە ئاراستەی خۆی بەرەو خوێندنی زانکۆ، یان لە ڕوانگەی ســـەرکەوتنی لە خوێندن، یان لە ئاواتەکانی داهاتوودا (محمد، ٢٠١٨: ٤٥٤). ئەو خوێندکارەی هەســـت بە کۆنترۆڵی ناوەکی دەکات لەخوێندنەکەی، پێی وایە ئامادەکاری باش و هەوڵدان جگە لەتواناکانی بەرەو ســـەرکەوتن دەیبات، لەکاتێکدا ئەو خوێندکارانەی کە کۆنترۆڵی دەرەکییان هەیە پێیان وایە ئەو دەرئەنجامەی بەدەســـتی دەهێنن بەرهەمی دەســـەڵاتی کەســـانی ترە یان بەخت و ڕێکەوتە، ئەوەش وایان لێدەکات هیچ هەوڵێک نەدەن و باوەڕییان بەوە هەبێت خاوەنی ئەو برە زیرەکی و لێهاتوویە نین شـایسـتەی سـەرکەوتنیان بێت، بۆیە ئەو خوێندکارانەی کۆنترۆڵی ناوەکییان هەیە لەخوێندندا ســەرکەوتوو دەبن، چونکە پێیان وایە توانای گەشــتن بە ئامانجەکانیان هەیە، بەو هۆیەشــەوە هەوڵی پێویست دەدەن بۆ پلان بۆ گەشتن بۆ ئەو ئامانجانەی دایدەڕێژن و بە ئەداو شێوازی بەرز تایبەتمەندن (محمد ، ٢٠١٦: ٣٣٨)، بەڵام توێژینەوەکەی (أمـال، ٢٠١٠)ئەوە دەردەخـات خوێنـدکـاران زیـاتر بەرەو کۆنترۆڵی دەرەکی دەچن نەک کۆنترۆڵی ناوەکی، ئەوان باوەڕیان وایە بەرپرســـیاریێتی خۆیان هەیە بەرانبەر ئەنجامی کارەکانیان و ئەو ئەنجامەی بەدەســـتی دەهێنن، ئەرینی بێت یـاخود نەرێنی دەیگەڕێننەوە بۆ هۆکـارە دەرەکییەکـان (أمـال، ١١٨:٢٠١٠). بەپێی لێکۆڵینەوەکەی (عبدالحمید و کفافي ، ١٩٩١)، کە پێیان وایە ئەوانەی خاوەنی پێگەی کۆنترۆڵکردنی دەرەکین شـکسـت دەهێنن لە هەڵگرتنی بەرپرســـیاریێتی و ناتوانن کۆنترۆڵی ڕەفتارەکانیان بکەن، چونکە پێیان وایە هێزە دەرەکییەکان بەرپرسیارن لەم کارە نەوەک خودی کەسێتیان (سعید، ٢٠١٨: ٤)

ئەو توێژینەوانەی لە سەرەوە خراونەتەڕوو نیشانی دەدەن پێگەی کۆنترۆڵکردن لەنێوان مرۆڤەکاندا جیاوازە، هەندێک کەس پێگەی کۆنترۆڵکردنی ناوەکییان هەیە، هەندێکی تر کۆنترۆڵکردنی دەرەکییان هەیە، بە پشتبەستن بە تێبینییە مەیدانییەکانی توێژەر بۆچوونی خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵان لە ژێر کاریگەری هاوڕێکانیاندایە، ئەمەش ڕەنگە کاریگەری لەسەر پێگەی کۆنترۆڵکردنیان هەبێت، لێرەوە کێشەی توێژینەوەکە سەریهەڵداوە، کە لە دەوری پرسیاری سەرەکی توێژینەوەکەدا دەسوڕێتەوە:

١-پێگەی کۆنترۆڵکردنی ناوەکی و دەرەکی لەنێوان خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی لەچ ئاستێکدایە؟

٢- ئایا جیاوازی هەیە لەنێوان خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی سەبارەت بەئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردنی (ناوەکی- دەرەکی)، بەپێی گۆڕاوەکانی قۆناغی خوێندن و شوێنی نیشتەجێبوون؟

گرنگی توێژینەوە:

پێگەی کۆنترۆڵکردن یەکێکە لەو تایبەتمەندییە کەسێتیانەی سەرنجی توێژەران و زانایانی بواری دەروونناسی و کەسێتی ڕاکێشاوە، بەو پێیەی دەرکەوتووە ئەم تایبەتمەندییە توانای پێشبینیکردنی پاڵنەرەکانی هەیە (دویدار، ١٩٩٩: ٤٩)، پێگەی کۆنترۆڵکردن، گۆڕاوێکی گرنگە لە ڕوونکردنەوەی ڕەفتاری مرۆڤ لە دۆخە جیاوازەکانی ژیاندا، لێکۆڵینەوە لە پێگەی کۆنترۆڵکردن دەروونناسانی سەرقاڵ کردووە بەهۆی گرنگی ئەم چەمکە وەک سیفەتێکی کەسی یارمەتی مرۆڤ دەدات سەیری دەستکەوتەکانی بکات، جا سەرکەوتن بێت یان شکست، لەبەر ڕۆشنایی ئامادەیی و تواناکانیدا (علی، ٢٠٠١: ٢)، پێگەی کۆنترۆڵکردن ئاماژە بەوە دەکات تاچەند تاکەکان پێیان وایە دەتوانن کاریگەری لەسەر ڕووداوەکانی ژیانیان هەبێت، ئەم چەمکە لە ساڵی ١٩٥٤ لەلایەن جولیان ب. ڕۆتەر (Julian B. Rotter in 1954) پەرەی پێدراوە و لەو کاتەوە بووە بە لایەنێکی گرنگ لە توێژینەوەی کەسێتیدا، پێگەی کۆنترۆڵکردن تایبەتمەندییەکی سروشتی تاکەکەسە، لە پرۆسەی کۆمەڵایەتیکردنەوە گەشەی کردووە، ئەوانەی پێگەی کۆنترۆڵی دەرەکییان هەیە تایبەتمەندیەکانی وەک (پێنەگەیشتوویی، میزاجی خێرا، مەیلی دواخستنی بڕیارەکان بۆ کاتێکی نادیار، دڵەڕاوکێ، گومان، نەگونجاندن و شەڕانگێزی نیشان دەدەن (Nath,B,2014:2-4)، پێگەی کۆنترۆڵکردنی ناوەکی بێت یاخود دەرەکی، گۆڕاوێکی گرنگە شارەزایان و دەروونناسان بە گرنگی ئەم چەمکە وەک تایبەتمەندییەکی کەسی سەرقاڵ کردووە، کە یارمەتی مرۆڤ دەدات لەبەر ڕۆشنایی تواناکانیدا سەیری دەستکەوتەکانی بکات (سعید، ٢٠١٨: ٢). توێژینەوەکەی وینەر (Weiner,1973) دەریخستووە پێگەی کۆنترۆڵکردنی ناوەکی لەنێو ئەوکەسانەدا بەرزە باوەڕییان بەگرنگی کارکردنی سەخت و هەوڵەکانی مرۆڤ هەیە و هیچ شتێکی تر نییە، کە سەرکەوتنی مرۆڤ دیاری بکات (الزيات، ١٩٩٦: ٤٤٤). لەکاتێکدا شریوەس (Shriwas,2021) لەتوێژینەوەکەیدا پێی وایە ئەو کەسەی ئەنجامەکانی دەخاتە پاڵ فاکتەرە دەرەکییەکان، ئەوا پێگەی کۆنترۆڵی دەرەکی هەیە. بۆ نموونە، ئەگەر خوێندکارێک بەهۆکارە دەرەکییەکانی وەک مامۆستا، هەڵسەنگاندن، یان تاقیکردنەوە لۆمەی ئەنجامەکانی بکات، ئەوا پێگەی کۆنترۆڵی دەرەکی پیشان دەدات (Shriwas,2021: 96)، بەڵام (April, K,et al,2012) پێی وایە ئەو کەسانەی پێگەی کۆنترۆڵی دەرەکییان بەرزە، دوودڵن لە گۆڕینی ڕەفتاری خۆیان، چونکە وەک هۆکارێکی سەرەکی بۆ گۆڕانکاری بەهێزکردن سەیری ناکەن، تەنانەت کاتێک دێتە سەر بەهێزکردنی ئەرێنی، لەوانەیە کەسەکە متمانەی بە کەسێتی خۆی نەبێت و لەجیاتی ئەوە، دەکرێت بیگەڕێننەوە بۆ سادەیی ئەرکەکە، یاخود بارودۆخی لەبار و گونجاو، یان یارمەتی لەلایەن کەسانی بەهێزترەوە (Aplil, K,et al,2012).

گرنگی توێژینەوەکە لە گرنگی خودی بەشەکەوە سەرچاوە دەگرێت، خوێندکاری ڕەگەزی مێ بە بەهەندێک گۆڕانکاری جەستەیی و هەڵچوونی و دەروونی و کۆمەڵایەتیدا تێدەپەڕێت، لەوانەیە کاریگەری لەسەر شێوازی بیرکردنەوە و

بڕیارەکانی هەبێت، بەو پێیەی لەم قۆناغەدا زۆرێک لە خوێندکارە کچەکان مەیلیان هەیە ڕاوێژ بە هاوڕێکانیان بکەن و خواستەکانیان لەبەرچاو بگرن لە بابەتی پەروەردەیی یان کەسیدا، ئەمەش کاریگەری لەسەر زۆرێک لە بڕیارەکانیان دەبێت و ئەوەش کاردەکاتە سەر بەرزکردنەوەی ئاستی پێگەی کۆنترۆڵی دەرەکییان بەبەراورد بە کۆنترۆڵی ناوەکیان، سەرەڕای ڕووبەڕووبونەوەی فشاری ئەکادیمی و خوێندن بۆ چەند ساڵێک لەسەر یەک و هەستکردن بە دڵەڕاوکێ لەئەنجامی دوورکەوتنەوە لەخێزانەکانیان و جیابوونەوە لەژینگەی کۆمەڵایەتی و دەستپێکردنی ڕێڕەوی ژیانی سەربەخۆ، کاتێک کچێک دەچێتە قۆناغی زانکۆ، بۆ یەکەمجار لەژیانیدا لە خێزان و هاوڕێکانی دووردەکەوێتەوە و لەکەمپی زانکۆ لەگەڵ کەسانێک، کە بەم دوایانە ئاشنایان دەبێت، لەژینگەیەکی تەواو جیاواز لەوەی بۆ ساڵانێکە لەژینگەی خێزانەکەیدا ڕاهاتووە، ئەم ژینگە فشاراویانە لەگەڵ پێشینە دەروونییەکانی خوێندکاردا تێکەڵ دەبێت و وایلێدەکات ڕووبەڕووی دۆخی ناهەمواری بیرکردنەوەی نەرێنی و هەستکردن بەکەمیان بکات، لەبەرئەوە پێگەی کۆنترۆڵکردنی ناوەکیان، هاوکار دەبێت لە بونیادنانی کەسێتییەک توانای هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی پەروەردەیی و کۆمەڵایەتی هەبێت و بتوانێت ڕۆڵیی کارایان هەبێت لەسەر چارەسەری ئاراستە و بڕیاردانی گونجاو، بەڵام کاتێک خوێندکارێک متمانەبەخۆبوون یان کۆنترۆڵی ناوەکی نییە، دەکرێت لەژیانیدا ڕەشبین و خاوەن بیرکردنەوەیەکی نەرێنی بێت سەبارەت بەکارەکەیی و زیاتر گرنگی بەفاکتەرە دەرەکییەکان بدات، لەبەرئەوە دەبێت کەشی زانکۆ جیاواز بێت لە قۆناغەکانی خوێندنی پێشترییان و بەرکەوتەیان نەبێت لەگەڵ کێشە زانستیی و کۆمەڵایەتی و دەروونیی و کەسییەکان، کە ڕێگرن لەپێشخستنی وەک خوێندکارێکی زانکۆ.

گرنگی ئەم توێژینەوەیەی ئێستاش لە سوودی کردەیی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە و بەکارهێنانیان لە بواری پەروەردە و فێربووندا بۆ پەرەپێدانی خاڵێکی دروستی کۆنترۆڵکردن لەنێو خوێندکارە کچەکاندا و باشترکردنی ئاستی کەسێتی خۆیان و بەم شێوەیە هەڵبژاردەی پسپۆڕییەکانیان بە متمانە بەخۆبوون و بەبێ کاریگەری دەرەکی لەسەریان، هەروەها ئەنجامی توێژینەوەکە زانیاری دەدات بە بەرپرسانی پەروەردەیی و دایک و باوکان، کە ڕەنگە یارمەتیدەر بن لە پەرەپێدانی بەرنامەکانی ڕاهێنان و ڕێنماییکردن، ئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردن کاریگەر و باشتر دەکەن، لەلایەکی تریشەوە ئەنجامەکان یارمەتی مامۆستایان دەدەن کە شێوازەکانی وانەوتنەوە باشتر بکەن بۆ بەرزکردنەوەی متمانەبەخۆبوونی خوێندکاران و بەرزکردنەوەی ئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردنی ناوەکییان.

ئامانجی توێژینەوە:

١-زانینی ئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردن (ناوەکی- دەرەکی) لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی.

٢-جیاوازی ئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردنی (ناوەکی- دەرەکی) لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی بەپێی گۆڕاوەکانی ((قۆناغی خوێندن (یەکەم- چوارەم)، شوێنی نیشتەجێبوون (سەنتەری شار- دەرەوەی شار)))

سنوری توێژینەوە:
پێگەی کۆنترۆڵکردن لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی.

دیاریکردنی چەمک و زاراوەکان:
پێگەی کۆنترۆڵکردن (Locus of Control):

کۆڵمان (Colman) 1999: شێوازێکی مەعریفی و تایبەتمەندییەکی کەسییە، لەسەر بنەمای پێشبینییەکانی مرۆڤ دامەزراوە و پەیوەندی بەڕەفتارێکەوە هەیە، کە بەدوایدا پاداشت و سزادا هاتووە (Colman,2009: 428).

البدران (٢٠٠١): بريتييە لە توانای مرۆڤ لە هەستكردنی بەهۆكارەكانی سەركەوتن یاخود شكستەكانی و جەختكردنەوە لەسەر تایبەتمەندییە كەسییە ناوەكییەكان، وەك توانا یاخود بارودۆخە دەرەكییەكانی وەك بەخت، ڕێكەوت، چارەنووس (البدران، ٢٠٠١: ٢١).

أبو سكران (٢٠٠٩): ئەو بۆچوونەیە مرۆڤ لە ڕێگەیەوە پەیوەندی نێوان ڕەفتارەكانی و دەرئەنجامەكانی درك پێدەكات و دەتوانێت كاریگەری هەبێت لەسەری (أبو سكران، ٢٠٠٩: ١١).

أنو وشنان (٢٠١١): بونیادێكی كەسییە، ئاماژەیە بۆ هۆشیاری و توانای مرۆڤ بۆ كۆنترۆڵكردنی ڕووداوەكان لە ناوخۆدا، كە لەڕەفتارەكانیدا دیاریدەكرێت، بەپێچەوانەی چانس و بەخت یاخود بارودۆخی دەرەكی (أنو وشنان، ٢٠١١: ١٠٦).

پێناسەی تیۆری: پێگەی كۆنترۆڵكردن ڕەفتارێكی گرنگی كەسێتییە؛ گوزارشت لەوە دەكات چۆن مرۆڤ هەست بە بارودۆخە جیاوازەكانی ژیانی دەكات و كۆنترۆڵی دەكات، یاخود تایبەتمەندییەكە كە یارمەتیدەرە لە پێشبینیكردنی ڕەفتاری تاكدا، ئەوەش وایلێدەكات كەسەكە بتوانێت لەگەڵ ناوەوەی خۆیی و دەوروبەریدا بگونجێت.

پێناسەی ڕێكاری پێگەی كۆنترۆڵكردن: بریتییە لە كۆی ئەو نمرەیەی لەلایەن ئەندامانی نموونەی توێژینەوەكەوە، كە لەسەر پێوەرەی پێگەی كۆنترۆڵكردن، لەم توێژینەوەیەدا بەدەست دێت

چوارچێوەی تیۆریی و توێژینەوەكانی پێشوو:

پێگەی كۆنترۆڵكردن:

چەمكی پێگەی كۆنترۆڵكردن لە ناوەڕاستی پەنجاكانی سەدەی ڕابردوودا پەیوەست بە تیۆری فێربوونی كۆمەڵایەتی ڕۆتەر (١٩٥٤)ەوە سەریهەڵداوە، ڕۆتەر وای دەبینێت كە تاك پێشبینی و چاوەڕوانییەكانی پەرەپێدەدات لەسەر بنەمای تواناكانی بۆ كۆنترۆڵكردنی هەموو ئەو ڕووداوانەی لە دەوروبەری دەسورێنەوە (قطامي، ١٩٩٤: ٤٨). جولیان ڕۆتەر (Julian Ratter) چەمكی پێگەی كۆنترۆڵكردنی لەسەر بنەمای تیۆری فێربوونی كۆمەڵایەتی بونیادناوە، ئەم تیۆرییە لەسەر بنەمای دابەشكردنی پێگەی كۆنترۆڵكردنە بەسەر ناوەكی و دەرەكیدا، بە گشتی تاك چاوەڕوانی و پێشبینییە جیاوازەكانی خۆی بەپێی ئاگاداریی و تێگەیشتنی لە سەرچاوەی پشتیوانی و پاڵپشتییەوە وەردەگرێت و دیاریدەكات، جا ئەرێنی بێت یان نەرێنی (پاداشت و سەركەوتن بەرانبەر بە بێبەشبوون و شكست)، ئایا پەیوەستە بەڕەفتاری خۆیەوە و پشت بەڕەفتاری خۆی دەبەستێت یان لەلایەن هێزە دەرەكییەكانەوە بەڕێوەدەبرێت وەك چارەنووس و بەخت یان ڕۆڵی ئەوانی تر، ئەو كەسانەی پێگەی كۆنترۆڵكردنی ناوخۆییان هەیە پێیان وایە ئەو بەهێزكردنانەی بەسەریاندا دێت پەیوەندییان بە هۆكارە ناوخۆییەكانی پەیوەست بە كەسایەتییەكانیانەوە هەیە، لە كاتێكدا ئەوانەی كۆنترۆڵی دەرەكییان هەیە پێیان وایە ئەو بەهێزكردنە ئەرێنی یان نەرێنییانەی هەیانە پەیوەندییان بە هۆكارێكی دەرەكییەوە هەیە (الشوامين، ٢٠١١: ٧).

بەپشتبەستن بە تیۆری فێربوونی كۆمەڵایەتی و تێكەڵكردنی بە تیۆری ڕەفتاریی و مەعریفی لە چوارچێوەیەكی تیۆری یەكگرتوودا (جولیان ڕۆتەر) چەمكی پێگەی كۆنترۆڵكردنی دامەزراندوە لەو شوێنەی، كە ڕوتەر پێی وایە پاڵپشتی (التعزيز) پێشەنگی ئاڕاستەكردن و دارشتنی ڕەفتاری مرۆڤە و ئەمەش خاڵی دەستپێكی ڕەفتارییە، بەڵام خاڵی دەستپێكی مەعریفی بۆ زیاد دەكات، كە بریتییە لەوەی (بەهێزكردن) پەیوەستە بە هۆشیاری و ئاگایی تاكەوە لە بوونی پەیوەندییەك لەنێوان ئەم بەهێزكردنەدا ئەو بەدەستی هێناوە و ئەو ڕەفتارەی كە ئەنجامی داوە، ڕەنگە لەلایەن تاكێكەوە لە ئەنجامی ڕەفتارەكانییەوە بەدی بهێنرێت، لە كاتێكدا تاكێكی دیكە وەك دەرئەنجامی هێزە دەرەكییەكان هەستی پێدەكات (القحطاني، ١٤٣٦: ٢٣٠). توێژینەوەی (العكاشي، ٢٠١٧) ئاماژە بە پێگەی كۆنترۆڵكردنی ناوەكی و دەرەكی دەكات و پێی وایە ئەو ڕادەیەی، كە مرۆڤ تێدەگات ئەو دەرئەنجام و بارودۆخانەی ئەزموونی دەكات لەژێر كۆنترۆڵی كەسێتی خۆیدایە، مرۆڤەكان دواتر هەست بەوە دەكەن توانای كاریگەرییان لەسەر كۆنترۆڵكردنی دەرئەنجامی دۆخەكە

هەیە، یان پێیان وایە دەرئەنجامەکانی بارودۆخەکان بە هۆکاری دەرەکی، بەخت کردارەکانی مرۆڤەکانی تر بەڕێوەدەچێت (العكاشي، ٢٠١٧: ١٠٦).

هۆکارەکانی کۆنترۆڵکردنی ناوخۆیی بریتین لە هۆشیاری و ئاگاداری تاک لە دەرئەنجامی ڕووداوەکان، چ ئەرێنی بێت یاخود نەرێنی، چونکە بەشێوەیەکی سەرەکی پەیوەندییان بە فاکتەرە ناوخۆییەکانی پەیوەست بە کەسایەتییەوە هەیە، وەک زیرەکی، لێهاتوویی، توانا، هەوڵدان، یان سیفەتە جیاوازەکانی کەسایەتی، لە کاتێکدا، هۆکارەکانی کۆنترۆڵکردنی دەرەکی ئەوانەن، کە لە ژینگەی دەرەکی دەورووبەری تاکدا هەن و پشتیان پێدەبەستێت (الخيكاني والشمري، ٢٠٠٧: ٢). بەپێی تیۆری فێربوونی کۆمەڵایەتی (ڕۆتەر) تاک ڕەفتارێک ئەنجام دەدات بەمەبەستی گەشتن بەئامانجێک، کە پەیوەستە بەبەهێزکردنێکی تایبەتەوە، تاک پێی وایە ڕەفتارەکانی بەهۆی ئەو بەهێزکەرانەوە ڕوودەدەن (علي، ٢٠٠١: ٦). بەتێڕوانینی (النيال، ١٩٩٣) ئەوە بەدەردەکەوێت ئاڕاستەی ڕێکخستنەکان دەتوانرێت لە کۆنترۆڵی دەرەکی تاک بۆ کۆنترۆڵی ناوەکیی ڕێکبخرێت، بە بەکارهێنانی شێوازی جۆراوجۆری ڕاهێنان و هەروەها جێبەجێکردنی پرۆگرامەکانی پەروەردەیی و ڕاوێژکاری، کە بەشێوەیەکی کاریگەر یارمەتیدەر بۆ پەرەپێدانی کۆنترۆڵی ناوەکی (النيال، ١٩٩٣: ٤٥٣)

جۆرەکانی پێگەی کۆنترۆڵکردن:

یەکەم/ پێگەی کۆنترۆڵکردنی ناوەکی:

پێگەی کۆنترۆڵکردن ڕەهەندێکی ناوخۆییە، کە گوزارشت لە هۆکارەکانی سروشتی مرۆڤ دەکات، پێیان وایە بەرپرسیارن لەوەی بەدەستی دەهێنن، لەسەرکەوتن یاخود شکست (عثمان، ١٩٩٩: ٣٩). وەسفی ئەوتاکە دەکات کە باوەڕی بە دۆخێکی دیاریکراو یان کۆمەڵێک بارودۆخی دیاریکراو هەیە، ئەوەی بەسەریدا دێت پەیوەندی ڕاستەوخۆی بەو کارەوە هەیە کە دەیکات و ئەگەر تاکەکەسەکە هەوڵیدا و دواتر شکستی هێنا، ئەوە دەگەڕێنێتەوە بۆ خۆی، یان بەهۆی کەمی هەوڵدان یان ناتەواوییەوە و خۆی بەرپرسیارە لەم شکستە ڕوودەدات (عزوز، ٢٠١٥: ٦٦). ئەو مرۆڤانەی کۆنترۆڵی ناوەکییان هەیە پێیان وایە ڕووداوە ئەرێنییەکان دەرئەنجامی هەوڵ و زیرەکی و لێهاتوویی و کارامەیی خۆیانن، لە کاتێکدا ڕووداوە نەرێنییەکان بۆ دەرئەنجامی لاوازی لە هەوڵ و زیرەکی و لێهاتوویی و کەسێتی خۆیان دەگێڕنەوە، ئەمەش بەو مانایەیە مرۆڤ پێی وایە خۆی بەرپرسیارە لەو ڕووداوانەی لە ژیانیدا بەسەریدا دێت، جا ئەو ڕووداوانە ئەرێنی بن یان نەرێنی بێت (يعقوب، ٢٠٠٢: ٨٤). یاخود مرۆڤ سەرنجی لەسەر بەرزکردنەوەی تواناکانی ئەنجامدان و لێهاتوویی ناوەکی خۆیانە، کە یارمەتیان دەدات بۆ گەیشتن بە ئامانجە خوازراوەکانیان ڕەنگە خودکارایی لە تێڕوانینێکی گەشبینانەدا دەربکەوێت بۆ بەدەستهێنانی داواکارییەکانیان لە ژیان و توانای پیشەیی و لێهاتوویی ڕاهێنانی زیاتریان هەیە و لە ڕووی دەروونییەوە لێهاتووترن و لە ڕووی ئەکادیمییەوە سەرکەوتووترن و ئەنجامەکانیان باشترە (محمود، ٢٠٠٥: ٢١).

دووەم/ پێگەی کۆنترۆڵکردنی دەرەکی:

تاکەکان پێیان وایە سەرکەوتن یاخود شکستی لە پیشە و لە ژیانی واقیعدا، پەیوەندی بەخودی خۆیەوە نییە، بەڵکو بۆ هۆکارە دەرەکییەکانی دەگەڕێنێتەوە، کە لەتوانا و ویستی ئەودا نین و ناتوانێت کۆنترۆڵیان بکات (بركات، ، ٢٠٠٠: ١٠٣). کۆنترۆڵی دەرەکی کە پێی دەوترێت کۆنترۆڵی نائاگایی، واتا ئەم جۆرەی کۆنترۆڵکردن لە هەستی ترس یان شەرمەزاری تاک لە بەرانبەر دەسەڵاتێک یان یاسایەکی دیاریکراوەوە سەرهەڵدەدات و بە هۆکاری جۆراوجۆر وەک داب و نەریت و بەهاو ڕێساکانی ڕەفتار لە خێزان، یاخود ڕێساکانی مامەڵەکردن و یاسا باوەکانەوە سەرهەڵدەدات ، کە تاکەکەس بەرپرسیار دەکات و لێپرسینەوەی لێدەکات کاتێک کارێک ئەنجام دەدات، کە پێشێلکردن و پێچەوانەی داب و نەریتی کۆمەڵگە بێت (الجابري، ١٩٩٧: ٥٢).

هۆکارەکان کە کاریگەریان هەیە لەسەر پێگەی کۆنترۆڵکردن:

پێگەی کۆنترۆڵکردن پەیوەستە بە هەندێک هۆکارەوە، کە کاریگەرییەکی گەورەیان هەیە لەسەر دیاریکردنی سەرچاوەی کۆنترۆڵکردن، گرنگترینیان بریتین لە:

- **کلتوور:** هۆکارە کلتوورییەکان لەو هۆکارانەن ڕۆڵیان هەیە لە دیاریکردنی سەرچاوەی کۆنترۆڵکردن لەنێوان تاکەکاندا، پرۆسەی گەشەکردن و بەکارهێنانی چەمکی کۆنترۆڵکردن بەدرێژایی ساڵان کەوتۆتە ژێر تەرکیز و ئاگایی کلتووری کۆمەڵایەتی ڕۆژئاوایی، کە تێیدا گەیشتن بە دادپەروەری لە ڕێگەی کۆنترۆڵی ناوخۆیی بەسەر دۆخ و ڕووداوەکاندا بە باشترین سیناریۆ دادەنرێت. ئەو کلتوورە ڕۆژئاواییەی کە چەمکی کۆنترۆڵکردنی ناوخۆیی و دەرەکی تێیدا دەردەکەوێت هەمیشە بەهایەکی بەرز بە سەربەخۆیی کەسی دەبەخشێت و هەر بۆیەش ئەم بابەتە کاریگەری لەسەر گەشەی چەمکی سەرچاوەی کۆنترۆڵکردن هەبووە و بەمجۆرە بەردەوام ئاگامەندی لەناو بواری دەروونناسیدا لەسەر کۆنترۆڵی کەسی هاوتەریبە لەگەڵ سەرقاڵی کۆمەڵگەی ڕۆژئاوایی بە سەربەخۆیی (جبالي، ٢٠٠٧: ٨١).

- **ژینگەی خێزانی:** خێزان لە چوارچێوەی سەرەکی و سەرچاوەی تاک دادەنرێت، لە ڕێگەیەوە ئەزموون و داب و نەریت و بەهاکان بەدەست دەهێنێت، شێوازەکانی مامەڵکردنی دایبابان ڕۆڵ و کاریگەرییەکی گەورەیان هەیە لەسەر دیاریکردنی ئاراستەی کۆنترۆڵکردنی تاک، جا چ ناوخۆیی بێت یاخود دەرەکی، ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ هەڵسوکەوتی دایک و باوک لە بارودۆخە جیاوازەکاندا، شێوازەکانی چارەسەری دایک و باوک لەسەر بنەمای پێوەرێکی جێگیر لە پەروەردەکردندا دەبێتە هۆی ئاراستەکردنی تاک بەرەو پێگەی کۆنترۆڵی ناوخۆیی، بەپێچەوانەوە ئەگەر شێوازەکانی مامەڵەی دایبابان نادروست لەسەر بنەمای توندو تیژی و زۆر دەبێتە هۆی ئەوەی کە پێگەی کۆنترۆڵکردنی تاک ئاراستەی بەرەو کۆنترۆڵکردنی دەرەکی بێت (الخثعمي، ٢٠٠٨: ٦٣).

- **ڕەگەز:** لە زۆربەی توێژینەوەکان، بەتایبەت ئەنجامی لێکۆڵینەوەکانی هێڵبرن و هاوکارەکانی (Helbern,Seidenberg, Maccoby, Jaklin ,Devin,) گەشتوون بەو ئەنجامەی ڕەگەزی نێر زیاتر ئاراستەیان بەرەو کۆنترۆڵی ناوخۆییە بەبەراورد بە ڕەگەزی مێینە، کە ئاراستەیان بەرەو کۆنترۆڵی دەرەکییە، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ هۆکاریی متمانە بەخۆبوونی زیاد و هەستکردن بە دەسەڵات و کۆنترۆڵکردن بەسەر ڕووداوەکاندا، لەبەر ئەوەیە ژینگە و کۆمەڵگە داوای هەندێک داواکاری لە ڕەگەزی نێر دەکەن چونکە ئەوان بە توندی و بەهێزی تایبەتمەندن و دەناسرێن. (مدور، ، ٢٠٠٥: ٢٤).

- **تەمەن:** سەرچاوەی کۆنترۆڵکردن لەنێو ئەو گۆڕاوانەدایە، کە تەمەن کاریگەری لەسەریان دەبێت، بەو پێیەی تەمەن بەیەکێک لە سەرچاوەکانی کۆنترۆڵکردن دادەنرێت لەگەڵ بەرەوپێشچوونی گەشەکردن و زیادبوونی پێگەیشتنی مەعریفی و کەسایەتی، تاکەکان زیاتر ئاگاداری تواناکانیان دەبن و ئاگاداری پەیوەندیی هۆکاری نێوان هەوڵەکانیان و ئەنجامە بەدەستهاتووەکانیان دەبن، توێژینەوەی (Morganti et al,1988) لەگەڵ توێژینەوەی (Nehrke et al, 197) ئەوەیان ڕوونکردوەتەوە، کە کۆنترۆڵی ناوەکی لەگەڵ تەمەندا گەشە دەکات، چونکە منداڵ و بەساڵاچووان مەیلیان بەرەو کۆنترۆڵی دەرەکییە، لە کاتێکدا گەنجان لە ڕووی کۆنترۆڵەوە ئاراستەیان ناوەکیی بووە و لە ڕێگەی لێکدانەوەیان بۆ ڕووداوەکان و بە هەوڵ و خۆڕاگری و تواناکانیان زیاتر پەیوەست بوون بە بارودۆخە ژینگەیەکانەوە (الخفاف، ٢٠١٥: ١٧٩)< دەکرێت پێگەی کۆنترۆڵی ناوخۆیی پەرەپێبدرێت و بەهێزتر بکرێت وەک گۆڕاوێک کە لە منداڵییەوە گەشە دەکات، ئەمەش لە ڕێگەی ئەو باوەڕانەوە ئەنجام دەدرێت کە منداڵ لەبارەی ئەنجامدانی کاری باش و بەسوود لە ڕێگەی چالاکییەکانەوە بەدەستی دەهێنێت و هەر بەو هۆیەوە، پاداشت پاڵپشتی بەدەست دەهێنێت (بن الزين، ٢٠٠٥: ٨٣).

تیۆرەکان دەربارەی پێگەی کۆنترۆڵکردن:

یەکەم: تیۆری فێربوونی کۆمەڵایەتی:

پێگەی کۆنترۆڵکردن چەمکێکە کە زانا ڕۆتەر Rotter)) لە تیۆری فێربوونی کۆمەڵایەتیەوە وەریگرتووە، پێی وایە تاک هەست بەو ڕووداوانە دەکات، کە پاڵپشتی دەکرێن و لە ژیانیدا ڕووبەڕوویان دەبێتەوە، ڕۆتەر پێی وایە پێگەی کۆنترۆڵکردن وەک گۆڕاوێکی کەسێتییە گرنگی دەدات بەو بیروباوەڕانەی تاک هەیەتی سەبارەت بەوەی کام هۆکار زۆرترین بەرگەگرتنی هەیە بۆ ئەنجامەکانی ژیانی، بە درکپێکردنی پەیوەندی هۆکاری نێوان هەڵسوکەوت و ئەنجامەکە، ئەمە وادەکات تاکەکان جیاواز بن لە لێکدانەوەی مانای ڕووداوە هەستپێکراوەکان بۆیان بەهۆی سروشتی پاڵپشتی و پێشبینکردنی ڕووداوەکان، زیاتر ئارەزوویان هەیە بۆ دووبارەکردنەوەی ڕەفتارە نوێیەکە، ئەگەر بە شێوەیەکی ئەرێنی پاڵپشتی بکرێت بکرێت (الدیب، ١٩٩٧: ١٠٣). چەمکی پێگەی کۆنترۆڵکردن لەناوەڕاستی پەنجاکاندا دەرکەوتووە، جولیان ڕۆتەر چوار گۆڕاوی بنەڕەتی لە تیۆری فیربوونی کۆمەڵایەتی خۆیدا خستووەتەڕوو، کە پێگەی کۆنترۆڵکردنی دەرەکی و ناوەکی لێیەوە سەریهەڵداوە، کەبریتیین لە:

١- توانا ڕەفتارییەکان (قدرات السلوکیة): بریتییە لە توانای ڕوودانی ڕەفتارێک لە دۆخێکدا بە مەبەستی بەدەستهێنانی پشتیوانی و پاڵپشتی (سلیمان و هیشام، ١٩٩٦: ٩٥)

٢-پێشبینیکردن (التوقع): بریتییە لەو ئەگەرەی تاک باوەڕی وایە بەهێزکردنێکی دیاریکراو ڕوودەدات وەک فرمانێک بۆ ڕوودانی هەڵسوکەوتێکی دیاریکراو لە بارودۆخێکی دیاریکراودا، ئەگەرێکە پشت دەبەستێت بە خودی تاک، کە بە پێشبینییەکانی پێشوو دیاری دەکرێت و گشتگیرکراوە لە ئەنجامی هەڵسوکەوتێکی دیاریکراوی تاک، کە پاڵپشتییەکی بەدوایدا دێت، وەک لە مێژووی بەهیزکردن و پاڵپشتیدا دەردەکەوێت دوو جۆر پێشبینیکردن هەیە: جۆرێکی تایبەتمەندە بە بڕی ئەو ئەزموونەی تاک بەدەستی هێناوە، جۆرێکی دیکەی گشتی پەیوەستە بە گواستنەوەی فێربوون لە بارودۆخەکانی دیکە، کە تاک تێبینی دەکات (دیدوار، ١٩٩٥: ٩٥).

٣- بەهای بەهێزکردن – پاڵپشتی (قیمة التعزیز): یان بەهێزکردن بریتییە لە گۆڕانکارییەکی ڕێژەیی، کە ئاماژەیە بۆ ئەوەی کەسێک شتێک لە شتێکی تردا پێ باشترە، هەروەها بەهای بەهێزکردن بە هیچ شێوەیەک دیاری ناکرێت، واتە پلەی حەز و ئارەزووی کەسێکە بۆ بەدەستهێنانی بەهێزکردنێکی دیاریکراو.

٤- بارودۆخی دەروونی (الموقف النفسي): بریتییە لە ژینگەی ناوخۆیی یان دەرەکی، یاخود هەردووکیان، کە پاڵنەرێکە بۆ ئەوەی تاک پشت ببەستێت بە شارەزایی و ئەزموونەکانی پێشوتری، فێربوونی چۆنیەتی بەدەستهێنانی بەرزترین ئاستی ڕەزامەندی لە گونجاوترین بارودۆخدا (الوتار، ١٩٩٣: ٣٠).

دووەم/ تیۆری هەڵبژاردنی ولیام گلاسەر (William Glaser,1984):

ئەم تیۆرە لە ئەنجامی گۆڕانکاری لە تیۆری کۆنترۆڵی ناوخۆیی و دەرەکیدا سەریهەڵدا، گرنگی تیۆرەکە لەوەدا دیارە کە تەنها سنووردار نییە بۆ بواری پەروەردە، بەڵکو شێوازێکی گرنگە بۆ بەڕێوەبردنی ژیان و چارەسەرکردنی کێشەکان، بیرۆکەی تیۆرییەکە لە بنەڕەتدا بۆ دوورکەوتنەوە لەو بیرۆکە باوەی، کە داوای کۆنترۆڵکردنی دەرەکی دەکات بەسەر ڕەفتار و ژیانی ئەوانی تردا، چونکە پێیان وایە هەموو شتێک بۆ تاک هەڵیدەبژێرن ڕاستە و ئەوەی ئەوی دیکە دەیکات هەڵەیە ئەمە مەیلێکە، کە پشت بە تێگەیشتن دەبەستێت و بە ڕەفتارێکی نابەرپرسیارانە دەیبەستێتەوە، ڕەفتارێک داوای زیانگەیاندن بە کەسانی دیکە دەکات و سەرنجی لەسەر ئەوە دەدات، کە تاکەکەسی ئەو بوونەوەرێکی عەقڵانییە و بەرپرسیارە لە ڕەفتارەکانی، واتە تیۆرییەکە سەرنجی لەسەر بنەمای هەڵبژاردنە، یان باشتر بڵێین، مرۆڤ ڕەفتارەکانی خۆی هەڵدەبژێرێت، جا چ ئەرێنی و بنیاتنەر بێت یان نەرێنی و وێرانکەر (محمد، ٢٠١٦: ٢٤٣). وڵیام گلاسەر پێی وایە ڕەفتاری مرۆڤ ئامانجدارە و لە ناوەوە سەرچاوە دەگرێت نەک لە هێزە دەرەکییەکانەوە، هەرچەندە کاریگەری هێزە دەرەکییەکان لەسەر بڕیارەکان زیاترە، بەڵام ئەوە دەرئەنجامی ئەو جۆرە هۆکارانە نییە، بەڵکو ڕەفتاری مرۆڤەکان

بەهۆی پاڵنەرە ناوەکییەکانەوە دەجوڵێن و دروست دەبن، هەموو ڕەفتارەکانی مرۆڤ هەوڵێکە بۆ بەدەستهێنانی ئەوەی، کە دەیانەوێت کۆنترۆڵی کاریگەر بەسەر ژیانیاندا بەدەستبهێنن، پاشان ڕەفتارەکان بە پلەی یەکەم بۆ تێرکردنی پێداویستییەکان ئاڕاستە دەکرێت، (گلاسەر) پێی وایە یەک پێویستی دەروونی هەیە، کە هەموو مرۆڤەکان لە کلتوورە جیاوازەکان خاوەندارێتی دەکەن، ئەویش پێویستی شوناسە (من کێم)، کە چوار جۆر پێویستی دەروونی بۆ گەیشتن بەم شوناسە دەستنیشان کردووە وەک: سەربەخۆیی، ڕێزگرتن، ئازادی، خۆشەویستی و پێویستی مانەوە، گلاسەر پێی وایە تاک هەوڵدەدات وزەی کەسیی خۆی لە پەروەردە و گەشەکردندا بەکاربهێنێت و خاوەنی ئیرادەی دەروونییە لە هەموو ڕەهەندەکانیدا بۆ بڕیاردان زیاتر لەوەی کە وابەستەی دۆخەکە بێت (صادق، ٢٠١٩: ٣-٤).

سێیەم/ تیۆری هۆکاری پاڵپشتی لەلایەن هایدەرەوە (Hieder,1958):

ئەم تیۆرە بە شێوەیەکی سەرەکی تیشک دەخاتە سەر شێوازی لێکدانەوەی تاکەکان بۆ ڕووداوەکانو چۆن ئەم لێکدانەوەیە پەیوەندی هەیە بە بیرکردنەوە و ڕەفتارەکانیانەوە. هایدەر حەزی لە شێوازی هەستکردن بە هۆکارەکانی ڕووداوەکان و شێوازی لێکدانەوەکانی مرۆڤی ئاسایی بووە (Weiner,1979,19)، هەروەها شێوازی ڕەفتارەکانی تێیدا، کە تێیدا ڕەفتاری مرۆڤی وەک دەرئەنجامی بیرکردنەوەکانی لە هۆکاری ڕوودانی سەیری دەکرد، نەک لە وەڵامی ڕووداوەکاندا، بەمجۆرە دژایەتی قوتابخانەی ڕەفتاری دەکرد، لە لێکدانەوەی ڕەفتاری مرۆڤدا، کە باوەڕیوایە مرۆڤ وەک بوونەوەرێکی ئۆرگانیک دەتوانێت بۆ دروستکردنی بارودۆخێکی گونجاو ڕەفتارەکانی بەڕێوەببات. هایدەر (١٩٥٨) لەسەر بنەمای گریمانەیەکی بنەڕەتی بوو، کە تاکەکان ئاسوودە نین تەنها لە تۆمارکردنی ئەو تێبینیانەی دەوریان داوە، بەڵکو پێویستە تا دەتوانن بیگەڕێننەوە بۆ گۆڕاوە تایبەتەکانی ناو ژینگەکەیان، واتە هەوڵدەدەن ڕەفتارەکان بەیەکەوە ببەستنەوە ئەو بارودۆخ و هۆکارانەی بوونەتە هۆی ئەوەی، تاک بە هۆکارێک یارمەتی دەدات ئەم بەشەی ژینگە کۆنترۆڵ بکات. (محمد، ٢٠١٨: ٤٦٣)، هایدەر پێی وایە دوو جۆر هۆکار هەن: (کەسی و ژینگەیی)، کە یارمەتیدەرن لە دروستبوونی کردارێکدا و کەسەکە لە کاتی درککردن بە مانای ڕەفتارێکدا ڕەچاوی دەکات، هۆکارە ژینگەییەکان ئەو هۆکارانەن، کە ڕەنگە یارمەتی مرۆڤ بدەن یان ڕێگری بکەن لە گەیشتن بە ئامانجەکەی و ڕەنگە کەسەکە کۆنترۆڵی بەسەریاندا نەبێت، وەک: کردەی کەسانی دیکە یان بارودۆخی ژینگەی سروشتی یان کۆمەڵایەتی، پێی وایە گەڕاندنەوەی کردەکە بۆ هۆکارە کەسییەکان یان هۆکارە ژینگەییەکان لە ڕوانگەی تاکەوە دەگۆڕێت، تا هۆکارە کەسییەکان لە ڕوانگەی تاکەوە گرنگتر بن، هۆکارە ژینگەییەکان کەمتر گرنگن و بەپێچەوانەشەوە، (هایدەر) پێی وایە یەکەم هەنگاوی مرۆڤ لە ڕوونکردنەوەی هۆکارەکان بۆ ئەو ڕووداو و ئەنجامانەی ڕووبەڕوویان دەبێتەوە، یەکەمجار دیاریکردنی شوێنی ئەو هۆکارەیە، کە مرۆڤی گەیاندووە بەو ڕووداوە، یان ئەو ڕەفتار، یاخود ئەنجامەکە، ئەگەر پەیوەندی بە خودی کەسەکەوە هەبێت ئەوە پێی دەوترێت (ناوەکی)یان پەیوەندی بەفاکتەرەکانی دەورووبەری کەسەکە هەیە و پێی دەوترێت (دەرەکی)، پاشان هەنگاوی دووەم: پۆلێنکردنی ئەم هۆکارە ناوەکی و دەرەکییانە بۆ هۆکار گەلێک، کە کەوتوونەتە ژێر توانا و ئیرادەی مرۆڤەوە یان کەوتوونەتە ژێر توانای دەورووبەرەوە (أبو ندى، ٢٠٠٤: ٣٨-٣٩).

توێژینەوەکانی پێشوو:

١- توێژینەوەی (دروزة، ١٩٩٣) بەناونیشانی: پەیوەندی نێوان پێگەی کۆنترۆڵکردن و گۆڕاوەکانی پەیوەست بە فێرخواز لە سیستەمی پەروەردەی نەریتی لە بەرانبەر سیستەمی پەروەردەی کراوەدا.

ئامانجی توێژینەوەکە دەستنیشانکردنی پێگەی کۆنترۆڵکردن بوو لەنێوان خوێندکارانی زانکۆی فەلەستینی لە دوو سیستەمی پەروەردەدا: سیستەمی پەروەردەی نەریتی بەرانبەر بە سیستەمی پەروەردەی کراوە، نمونەی توێژینەوەکە پێکهاتبوو لە (٤١٤) خوێندکاری نێر و مێ، توێژەرەکە پێوەری پێگەی کۆنترۆڵکردنی بەکارهێنا، لەلایەن (ڕۆتەر)ەوە ئامادەکراوە و پرسیارنامەیەک، کە پرسیارەکانی سەبارەت بە زانیاری کەسی سەبارەت بە خوێندکارەکە لەخۆگرتبوو،

کەرەســـتە ئـامـارییەکـانی توێژینەوەکە بریتیی بوون لە: (نـاوەنـدەژمێرەیی و لادانی پێوەری، هـاوکۆلکەی پەیوەنـدی پیرســۆن، تاقیکردنەوەی (ف)، شــیـفە)، توێژەر لە کۆتاییدا گەیشــتە ژمارەیەک ئەنجام، لەوانە: خوێندکارانی هەردوو ســیســتەمەکە مەیلیان بەرەو کۆنترۆڵکردنی ناوەکی بووە، لە کاتێکدا خوێندکارانی پەروەردەی کراوە کەمتر دەرەکی بوون لە چاو خوێندکارانی پەروەردەی نەریتی (تەقلیدی) و نێرەکان لە هەردوو سیستەمەکەدا کەمتر دەرەکی بوون لە چاو خوێندکارە مێینەکان و ئەو خوێندکارانەی، کە لە دەرەوەی کاتەکانی کارکردن کاردەکەن کەمتر دەرەکی بوون لە چاو ئەو خوێندکارانەی کە کاریان نەکردووە (دروزة، ١٩٩٣).

٢- توێژینەوەی (زیـدان، ١٩٩٧) بەنـاونیشــــانی: پەیوەنـدی پێگەی کۆنترۆڵکردن بە پـاڵنەری دەســـتکەوتەوە لای خوێندکارانی زانکۆدا.

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە بریتیی بووە لەزانینی پەیوەندی لەنێوان پێگەی کۆنترۆڵکردن و پاڵنەری دەســـتکەوت لای خوێندکارانی قۆناغی ســێیەم لە هەموو بەشــە وێژەیەکانی کۆلێژی پەروەردە لە زانکۆی زقازیق، نمونەی توێژینەوەکە پێکهاتبوو لە (٤١٣) خوێنـدکـار لەهەردوو ڕەگەزی نێر و مێ، توێژەر بۆ پێوانەکردنی پێگەی کۆنترۆڵکردن، پێوەری (لیفتســـون) بەکارهێناوە، بۆ پیوانەکردنی پاڵنەری دەســـتکەوت پشـــتی بەســـتبوو بە پێوەری (هیرمان)، کەرەســـتە ئامارییەکانی توێژینەوەکە بریتیی بوون لە: (ناوەندەژمێرەیی و لادانی پێوەری، هاوکۆلکەی پەیوەندی پیرسـۆن) توێژەر بەم ئەنجامانە گەشـــتبوو (بوونی پەیوەندی ئاماریی لەنێوان پێگەی کۆنترۆڵکردن و پاڵنەری دەســـتکەوت و هەبوونی جیاوازی ئاماری لەنێوان ڕەگەزی نێر و مێ سەبارەت بە پێگەی کۆنترۆڵکردن (زیدان، ١٩٩٧).

٣- توێژینەوەی (العکیدی، ٢٠٠٢) بەناونیشـــانی: پێگەی کۆنترۆڵکردن لای خوێندکاری زانکۆی موســـڵ و پەیوەندی بەبەهاو چەمکی خودەوە.

ئامانجی توێژینەوەکە دەستنیشانکردنی پێگەی کۆنترۆڵکردنە لای خوێندکارانی زانکۆی موسڵ و ئاستی چەمکی خود و بەها باوەکان، ئایا جیاوازی هەیە لەنێوان پەیوەندی پێگەی کۆنترۆڵکردن و چەمکی خوددا، بەپێی گۆڕاوەکانی ڕەگەز و پۆلی خوێندن و پســـپۆڕی، نمونەی توێژینەوەکە پێکهاتووە لە (٥١٧) خوێندکار لە هەردوو ڕەگەز، توێژەر پشـــتی بەســـتبوو بە چەند پێوەرێک، پێوەری (الحلو، ١٩٨٩) بۆ پێوانەکردنی پێگەی کۆنترۆڵکردن، پێوەری (البورت ، فیرنون و لیندزي) بۆ پێوانەکردنی بەهاکان، هەروەها بۆ چەمکی خود توێژەر پێوەری (بکر، ١٩٧٩) بەکارهێناوە. کەرەســـتە ئـامـارییەکـانی توێژینەوەکە پێکهـاتووە لە هـاوکۆلکەی پەیوەنـدی پیرســـۆن، تـاقیکردنەوەی تـائی، لادانی پێوەری، تـاقیکردنەوەی Z، توێژەر بەم ئەنجـامـانە گەشـــتووە، لای نمونەی توێژینەوەکە هەریەک لە پێگەی کۆنترۆڵکردن و بەهـاکـان و چەمکی خود بوونی هەیە، هەروەهـا لە ڕووی ئـامـارییەوە هیچ جیـاوازییەک نییە لەنێوان هـاوکۆلکەی پەیوەندی نێوان پێگەی کۆنترۆڵکردن و چەمکی خود، بەپێی گۆڕاوەکانی ڕەگەز، پســـپۆڕی پۆلی خوێندن (العکیدی، ٢٠٠٢).

گفتوگۆی توێژینەوەکانی پێشوو:

یەکەم: لە ڕووی ئامانجی توێژینەوەوە

ئامانجی توێژینەوەکان بە گشـــتی زانینی ئـاســـتی پێگەی کۆنترۆڵکردن و پەیوەندی بەهەندێک گۆڕاوەوەیە لای خوێندکارانی زانکۆ، ئامانجی ئەم توێژینەوەیەش زانینی ئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردنە لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی.

دووەم: لە ڕووی نمونەی توێژینەوە

توێژینەوەکان نمونەکەیان بریتییە لە خوێندکاری زانکۆ، نمونەی ئەم توێژینەوەیەش بریتییە لە خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵان لە زانکۆی سلێمانی، سەبارەت بە نمونەی توێژینەوەکانی پێشوو لەنێوان (٤١٣- ٥١٧)، بوو لەم توێژینەوەیەشدا نمونەی توێژینەوەکە بریتییە لە (١٠٠) خوێندکاری ڕەگەزی مێ لەبەشی باخچەی منداڵان.

سێیەم: لە ڕووی میتۆدی توێژینەوەوە

سەرجەم توێژینەوەکان و توێژینەوەکەی ئێستا میتۆدی وەسفیان بەکارهێناوە

چوارەم: لەڕووی ئامرازی توێژینەوەوە

توێژینەوەکان پێوەریان بەکارهێناوە، سەبارەت بەتوێژینەوەی (دروزة، ١٩٩٣) کە پێوەری (ڕۆتەر)ی بەکارهێناوە و توێژینەوەی (زیدان، ١٩٩٧) پێوەری (لیفسنۆن)ی بەکارهێناوە، سەبارەت بە توێژینەوەی (العکیدی، ٢٠٠٢) پشتی بەپێوەری (الحلو، ١٩٨٩) بەستووە، بۆ پێوانەکردنی پێگەی کۆنترۆڵکردن، لەم توێژینەوەیەی ئێستاشدا توێژەر پێوەری پێگەی کۆنترۆڵکردنی (Rotter,1966)ی وەرگیراوە.

پێنجەم: لە ڕووی کەرەستەی ئامارییەوە

لە توێژینەوەکانی پێشوودا، کەرەستەی ئامارییەکانی (هاوکۆلکەی پەیوەندی پێرسۆن، تاقیکردنەوەی (ف)، شێفە، تاقیکردنەوەی (Z)یان بەکارهێناوە، سەرەڕای ئەوەی ئامرازی کەمتر یان زیاتریان بەکارهێناوە، کە لەگەڵ سروشتی توێژینەوەکەیاندا گونجاون، بەڵام لە توێژینەوەکەی ئێستادا (هاوکۆلکەی پەیوەندی پێرسۆن، ناوەندەژمێرەیی، ئەلفا کرونباخ، چوارگۆشەی **کا**[٢]، تاقیکردنەوەی (ت) بۆ یەک نمونە و دوو نمونە) بەکارهاتووە.

بەشی سێیەم

ڕێکاری توێژینەوەکە

هەنگاوەکانی جێبەجێکردنی توێژینەوەکە:

٣-١ میتۆدی توێژینەوەکە:

توێژەر بۆ هێنانەدی ئامانجەکانی لەجێبەجێکردنی هەنگاوە زانستیەکانیدا، میتۆدی (وەسفی)، بەکارهێناوە. ئاشکرایە کە میتۆدی وەسفی ئەو دیاردەیە دەخوێنێتەوە لەواقیعدا هەیە بە وەسفکردنێکی ورد وناساندنی چۆنیەتی دیاردەکە و ڕوونکردنەوەی تایبەتمەندییەکانی، هەروەها چەندێتی لەمیانەی وەسفی ژمارەیی، کە بڕی دیاردەکە و قەبارەکەی پیشاندەدات، لەگەڵ ئاستی پەیوەستبوونی بە دیاردەکانی ترەوە (محمد، ٢٠١٢: ٨٩).

کۆمەڵگەی توێژینەوەکە:

کۆمەڵگەی توێژینەوە بریتییە لە کۆی ئەو یەکە و ڕەگەزانەی دیاردەیەک، کە توێژەر لەبارەیەوە توێژینەوە ئەنجامەدەدات، دەگونجێت ئەو یەکە و ڕەگەزانە تاک، خێزان، قوتابخانە، کارگە، یاخود دامەزراوە بێت (البطش وأخرون، ٢٠٠٧: ٩٧). کۆمەڵگەی ئەم توێژینەوەیەش پێکدێت لە خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی، کە ژمارەیان بریتییە لە (٣١٢) خوێندکاری دەوامی بەیانیان، بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤- ٢٠٢٥).

نموونەی توێژینەوەکە:

بریتیە لە بەشێک لەو کۆمەڵگەیەی خەسڵەتێکی هاوبەشی تێدایە و نوێنەرایەتی کۆمەڵگەکەی دەکات (بۆکانی، ٢٠١٦: ١٢٦)، نموونەی ئەم توێژینەوەیەش بە شێوەی هەڕەمەکی چینایەتی هەڵبژێردراوە، واتە سەرجەم خوێندکارانی قۆناغی (یەکەم و چوارەم) لە بەشی باخچەی منداڵان وەرگیراوە، کە ژمارەیان بریتییە لە (١٠٠) خوێندکار لە زانکۆی سلێمانی، وەک لە خشتەی ژمارە (١)دا خراوەتەڕوو.

خشتەی ژمارە (١)

دابەشبوونی نموونەی توێژینەوەکە بەپێی قۆناغی خوێندن

ناوی زانکۆ	قۆناغی خوێندن	ژمارە
سلێمانی	یەکەم	٥٠
	چوارەم	٥٠
کۆی گشتی		١٠٠

ئامرازی توێژینەوەکە:

لەم توێژینەوەیەدا پێوەری پێگەی کۆنترۆڵکردنی (Rotte,1966) بەکاردەهێنرێت، کە پێکهاتووە لە (٢٩) برگە و هەر برگەیەکیش لەدوو بژاردە پێک دێت: (أ – ب)، هەریەک لە برگەکانی (١، ٨، ١٤، ١٩، ٢٤، ٢٧،) هیچ ئاماژەیەک وەرناگرن، برگەکانی (٢، ٦، ٧، ٩، ١٦، ١٧، ١٨، ٢٠، ٢١، ٢٣، ٢٥، ٢٩)، کە جێگرەوەی (أ) (١) وەردەگرێت و بژاردەی (ب) (٠) وەردەگرێت، بەڵام برگەکانی (٣، ٤، ٥، ١٠، ١١، ١٢، ١٣، ١٥، ٢٢، ٢٦، ٢٨) بەجۆرێک بژاردەی (أ) (٠) وەردەگرێت و بژاردەی (ب) (١) وەردەگرێت، بەمەبەستی دەستنیشانکردنی پێگەی کۆنترۆڵکردنی ناوەکی و دەرەکی، (ڕۆتەر) ئاماژە دەدات بەوەی لە (٠ بۆ ٨) نمرە، نمونەی توێژینەوەکە کۆنترۆڵی ناوەکیان هەیە، بەڵام لە (٩ بۆ ٣٩) نمرە، ئەوانەن، کە پێگەی کۆنترۆڵی دەرەکییان هەیە، لەبەرئەوە توێژەر پاش پێداچوونەوە و ڕێکخستن بەپێی ڕادەی گونجاوی لەگەڵ توێژینەوەی بەردەست برگەکان وەک خۆی وەرگیراوە، پاشان ڕاستیی و جێگیری بۆ پێوەرەکان ئەنجامدرا، بەم شێوەیەی خوارەوە:

ڕاستی ڕواڵەت (Face_Validity):

پێوەری پێگەی کۆنترۆڵکردن بەکارهێنرا، بۆ زانینی ڕاستی ڕواڵەتی بۆ ئەم مەبەستە فۆرمی پێوەرەکە پێشکەش بە (١٧) پسپۆڕ و شارەزا لە بواری دەروونناسی و پەروەردەیی و دروستی دەروونی و کەسێتی کرا، توێژەر تاقیکردنەوەی (چوارگۆشەی کا² – مربع کا²)ی بەکارهێناوە، بەئاستی بەڵگەداریی (0,000)، بەهای (کا²) خشتەیی بریتییە لە (٣٨٤)، بچوکترە لەبەهای (کا²) هەژمارکراوی سەرجەم برگەکان، ئەوەش مانای بوونی ڕاستگۆیی پێوەرەکە دەگەیەنێت، وەک لە خشتەی (٢) ئاماژەی پێکراوە، کە سەرجەمی برگەکانی پێوەرەکە مانەوە.

خشتەی ژمارە (٢)

ئەنجامی تاقیکردنەوەی (کا²) بۆ ڕاستی پێوەری پێگەی کۆنترۆڵکردنی (ڕۆتەر)

	برگەکان	ژمارەی برگە	گونجاو		نەگونجاو				
			ژمارەی پسپۆڕ	ڕێژەی سەدی	ژمارەی پسپۆڕ	ڕێژەی سەدی	کای هەژمارکراو	کای خشتەیی	ئاستی بەڵگەداری
پێگەی کۆنترۆڵکردن	٢٨,٢٥,٢٠,١٨,١٧,١٥,١ ٤,١٣,١٢,١١,١٠,٩,٤	١٣	١٧	%١٠٠	٠	%٠	١٧	٣.٨٤	٠.٠٠٠
	٢٤,٢٢,٢١,١٩,٨,٧ ,١	٧	١٦	%٩٤	١	%٦	١٣.٢٣		٠.٠٠٠
	٢٩,٢٧,٢٦,٢٣,١٦,٦,٥,٢	٨	١٥	%٨٨	٢	%١٢	٩.٩٤١		٠.٠٠٢
	٣	١	١٣	%٧٦,٤٧	٤	%٢٣	٤.٧٦٥		٠.٠٢٩

بۆ دەرخستنی ڕاستیی پێوەری توێژینەوەکە، سەبارەت بە پێوەری پێگەی کۆنترۆڵکردن، لەبەر ڕۆشنایی سەرنج و ڕێنماییەکانی پسپۆڕاندا (١٣) برگە لەلایەن هەر (١٧) پسپۆڕەکەوە پەسەندکران و ڕێژەی (١٠٠٪)یان بەدەستهێنا و بەبێ هیچ دەستکارییەک وەکو خۆیان مانەوە، (٧) برگەش ڕێژەی (94%) و (٨) برگەش ڕێژەی (٨٨٪)یان بەدەستهێنا، (١) برگەش ڕێژەی (٧٦٪)ی بەدەستهێنا.

جێگیری پێوەری پێگەی کۆنترۆڵکردن بە (ڕێگەی دووبارەتاقیکردنەوە) Test_ Retest method

جێگیری پێوەرەکە بەشێوازی (**Test-retest**)، بۆ جاری یەکەم لە ڕێکەوتی (٢/١٢/ ٢٠٢٥) پێوەرەکە بەسەر (٤٠) خوێندکاردا جێبەجێکرا، کە بەشێک بوون لەکۆمەڵگەی توێژینەوەکە و پێکهاتبوون لە خوێندکارانی کۆمەڵگەی توێژینەوەکە، دوای تێپەربوونی (١٥) ڕۆژ لە ڕێکەوتی (٢٠٢٥/٢/٢٦) دووبارە پێوەرەکە لەسەر هەمان نمونە جێبەجێکرایەوە، دواتر پەیوەندی لەنێوان ئەنجامی یەکەم و دووەم لە ڕێگەی هاوکۆلکەی پەیوەندی پێرسۆنەوە (**person**) دۆزرایەوە، لەئەنجامدا دەرکەوت بەهای پەیوەندی نێوان ئەنجامدانی یەکەم و دووەم بریتییەلە (٨٨٤**.) ، ئەمەش پەیوەندییەکی بەهێزە و گوزارشتە لەسەر بەرزی جێگیری پێوەری بەرگری دەروونیی، وەک لەخشتەی (٣) خراوەتەڕوو:

خشتەی (٣)هاوکۆلکەی جێگیری بۆ پێوەری پێگەی کۆنترۆڵکردن

جێبەجێکردن	ناوەندە ژمێرەیی	لادانی پێوەری	هاوکۆلکەی جێگیری
یەکەم	١١.٧١٧٩	٢.٠٦٤٠٩	.٨٨٤**
دووەم	١١.٨٤٦٢	١.٩٩٣٩٢	

کەرەستە ئامارییەکان:

- بەکارهێنانی هاوکێشەی (مربع کا[٢]) بۆ دەرهێنانی ڕاستگۆیی پێوەرەکە .
- هاوکێشەی (one Sample t-test) بۆ پێوانی پێگەی کۆنترۆڵکردن لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی.
- بەکارهێنانی هاوکێشەی (Independent Sample T-test)ی دوو نموونەی سەربەخۆ بۆ زانینی جیاوازی پێگەی کۆنترۆڵکردن لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵان بەپێی گۆڕاوەکانی (قۆناغی خوێندن: یەکەم، چوارەم) شوێنی نیشتەجێبوون (سەنتەری شار، دەرەوەی شار).
- بەکارهێنانی بەرنامەی (SPSS) پرۆگرامی ئاماری بۆ زانستە کۆمەڵایەتییەکان.
- بەکارهێنانی هاوکۆلکەی پەیوەندی (پێرسۆن) بۆ دەرهێنانی جێگیری.

بەشی چوارەم

خستنەڕووی ئەنجامەکان و ڕاڤەکردنیان:

یەکەم: دەستنیشانکردنی پێگەی کۆنترۆڵکردن لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی: بۆ هێنانەدی ئەم ئامانجە و زانینی ئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردن لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵان، هاوکێشەی (T) بۆ یەک نموونە (One Sample T-Test) بەکارهێنا، ئەنجامەکەی لەم خشتەیەی خوارەوەدا خراوەتە ڕوو.

خشتەی (٤)

ئەنجامی تاقیکردنەوەی (T) بۆ دیاریکردنی ئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردن لای خوێندکاران

تەوەر	ناوەندە ژمێرەیی هەژمارکراو	ناوەندەژمێرەیی گریمانەیی	لادانی پێوەری	بەهای (T) هەژمارکراو	بەهای (T) خشتەیی	ئاستی بەڵگەداری	ئاماژە
پێگەی کۆنترۆڵکردن	١١.٥٤	٢٩	٢.٦٩١	٦٤.٨٨	١.٩٨	٠.٠٠٠	بەڵگەدارە

بەوجۆرەی لە خشتەکەدا دەردەکەوێت بەهای (T) هەژمارکراو گەورەترە لە بەهای (T) خشتەیی، ئەمەش مانای وایە پێگەی کۆنترۆڵکردن لای خوێندکاران هەیە، بەڵام لەبەر ئەوەی بەهای ناوەندەژمێرەیی هەژماکراو بچوکترە لە ناوەندەژمێرەیی گریمانی، کەواتە پێگەی کۆنترۆڵکردن لای خوێندکاران لە ئاستێکی نزمدایە، ڕەنگە هۆکارەکەشی بگەڕێتەوە بۆ جۆری بیرکردنەوەیان سەبارەت بە داهاتوویان و پێیان وایە بەخت پەیوەندی بە دەستکەوتەکانیانەوە هەیە و وای دەبینن کۆنترۆڵیان نییە لەسەر هەموو ئەوەی لەژیانیاندا ڕوودەدەن و باوڕیان بەوە هەیە چانس ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت لەژیانیاندا.

بۆ ئەوەی بزانین جۆری ئەو پێگەی کۆنترۆڵکردنەی لای خوێندکاران بوونی هەیە (ناوەکی یاخود دەرەکی)یە، وەڵامەکانی هەر خوێندکارێک بۆ هەر یەکێک لە بژاردەکان بەجیا هەژمار دەکەین، وەک ئەنجامەکەی لەم خشتەیەی خوارەوەدا خراوەتە ڕوو:

خشتەی (٥)

دیاریکردنی پێگەی کۆنترۆڵی (دەرەکی – ناوەکی) لای نمونەی توێژینەوەکە

نمرەکان	ژمارە	%
٠ – ٨	١٢	%١٢
٩ – ٢٣	٨٨	% ٨٨
کۆ	١٠٠	١٠٠

بەوجۆرەی لە ئەنجامی خشتەکەوە دەردەکەوێت تەنیا (١٢%) خوێندکاران کۆنترۆڵی ناوەکییان هەیە، ڕێژەی زۆری خوێندکاران پێگەی کۆنترۆڵی دەرەکییان هەیە بەپێی یاسای (ڕۆتەر) کە لەنێوان نمرەی (٩- ٢٣) لە ئەنجامی ئەم توێژینەوەیەدا لە (٨٨%)ی خوێندکاران دەکەونە ئەو ناوەندەوە، دەکرێت ئەمەش هۆکارەکەی بگەڕێتەوە بۆ ئەوەی خوێندکاران سەرکەوتن یاخود شکستیان لە پرۆسەی خوێندندا بگەڕێننەوە بۆ هێزێکی دەرەکی وەک قوسی و گرانی پرۆگرامەکانی خوێندن و مامەڵەی توندی مامۆستایان ، کەمتر باوەڕیان بەوەیە کە ئەوەی بەسەریاندا دێت بەرهەمی بیرکردنەوە و کارەکانی خۆیان بێت و، پێیان وایە ڕێکەوت و بەخت ڕۆڵی هەیە لەسەر بەدەستهێنانی نمرەکانیان، ئەم ئەنجامەش پێچەوانەیە لەگەڵ ئەنجامی توێژینەوەی (دروزة، ١٩٩٣) کەنمونەی توێژینەوەکە پێگەی کۆنترۆڵکردنیان ناوەکییە، بەڵام هاوشێوەیە لەگەڵ ئەنجامی توێژینەوەکەی ((Zaidi and Mohsin (2013)، ئاماژەیان بەوەکردووە کە خوێندکارە کچەکان پێگەی کۆنترۆڵکردنی دەرەکیان بەرزە.

دووەم: دەستنیشانکردنی ئاستی جیاوازی پێگەی کۆنترۆڵکردن لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵان بەپێی گۆڕاوەکانی (قۆناغی خوێندن: یەکەم، چوارەم) شوێنی نیشتەجێبوون (سەنتەری شار، دەرەوەی شار):

بۆ هێنانە دی ئەم ئامانجەش هاوکێشەی (T) بۆ دوو سامپڵ (Independent Sample T-test) بەکارهێنا، ئەنجامەکەشی لەم خشتەیەی خوارەوەدا دەخەینە ڕوو:

خشتەی (٦)

جیاوازی نێوان خوێندکاران بۆ پێگەی کۆنترۆڵکردن بەپێی گۆڕاوەکانی (قۆناغی خوێندن، شوێنی نیشتەجێبوون)

تەوەر	گۆڕاوەکان	دابەشکردنی گۆڕاوەکان	ناوەندە ژمێرەیی	لادانی پێوەری	بەهای (T) هەژمارکراو	بەهای (T) خشتەیی	ئاستی بەلگەداری	ئاماژە
پێگەی کۆنترۆڵکردن	قۆناغی خوێندن	قۆناغی یەکەم	١١.٦١	٢.٤٦٦	٠.٢٥٦	١.٩٨	٠.٧٩٨٨	بەلگەدار نییە
		قۆناغی چوارەم	١١.٤٧	٢.٩٣٠				
	شوێنی نیشتەجێبوون	ناوشاو	١١.٠٨	٢.٧٦٦	١.٦٤٤	١.٩٨	٠.١٠٣	بەلگەدار نییە
		دەرەوەی شار	١١.٩٦	٢.٥٧٤				

بەوجۆرەی لە خشتەکەدا دەردەکەوێت لە هەردوو گۆڕاوی (قۆناغی خوێندن، شوێنی نیشتەجێبوون) بەهای (T) هەژمارکراو بچوکترە لە بەهای (T) خشتەیی، ئەمەش مانای وایە جیاوازی نییە لە پێگەی کۆنترۆڵکردن لەنێوان خوێندکاراندا بەپێی گۆڕاوە دیمۆگرافییەکان، واتە خوێندکار لە هەر قۆناغێک و هەر شوێنێکی نیشتەجێبون بێت پێگەی کۆنترۆڵکردنی هەیە، ئەم ئەنجامەش پێچەوانەیە لەگەڵ ئەنجامی توێژینەوەکانی (دروزة، ١٩٩٣) و (زیدان، ١٩٩٧)و (العکیدي، ٢٠٠٢)، کە جیاوازی ئاماری هەیە لەنێوان گۆڕاوەکاندا سەبارەت بەپێگەی کۆنترۆڵکردن، ڕەنگە ئەمەش بۆ ئەوە بگەڕێتەوە، خوێندکاران باوەڕیان بەوە هەیە بەخت یان ڕێکەوت ڕۆڵێکی گرنگی لەژیانیاندا دەگێڕێت و وای دەبینن ئەوەی بەسەریاندا دێت بەرهەمی بیرکردنەوەی خۆیان نییە و دەیدەنە پاڵ هۆکارە دەرەکییەکان و سەرکەوتن پەیوەست دەکەن بەبەختەوە وەک لەوەی کاری قورس هەوڵەکانیان ڕۆڵی هەبێت،

بۆ زانینی ئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردن (ناوەکی- دەرەکی) لای خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵان بەپێی گۆڕاوەکانی قۆناغی خوێندن و شوێنی نیشتەجێبوون، توێژەر ئەنجامی بەدەستهاتویی نمونەی توێژینەوەکەی شرۆڤە کردووە بەپێی ئەو پێوەر و یاسایەی (ڕۆتەر) ئاماژەی پێداوە، بۆ دیاریکردنی ئەوەی ئایا خوێندکاران کۆنترۆڵی ناوەکیان هەیە یاخود دەرەکیی، وەک لە خشتەی (٧) خراوەتەڕوو.

خشتەی (٧)

دیاریکردنی پێگەی کۆنترۆڵی (دەرەکی و ناوەکی) لای خوێندکاران بەپێی گۆڕاوەکان

گۆڕاوەکان	دابەشکردنی گۆڕاوەکان	٠ – ٨		٩ – ٢٣		کۆی گشتی
		ژمارە	%	ژمارە	%	
قۆناغی خوێندن	قۆناغی یەکەم	٣	٢٥	٤٨	٥٤.٥	٥١
	قۆناغی چوارەم	٩	٧٥	٤٠	٤٥.٥	٤٩
	کۆی گشتی	١٢	١٠٠	٨٨	١٠٠	١٠٠
شوێنی نیشتەجێبوون	ناوشاو	٨	٦٦.٧	٤٠	٤٥.٥	٤٨
	دەرەوەی شار	٤	٣٣.٣	٤٨	٥٤.٥	٥٢
	کۆی گشتی	١٢	١٠٠	٨٨	١٠٠	١٠٠

بەوجۆرەی لە ئەنجامی خشتەی (٧) دەردەکەوێت بەپێی گۆڕاوی (قۆناغی خوێندن، شوێنی نیشتەجێبوون) ڕێژەی زۆری خوێندکاران پێگەی کۆنترۆڵی دەرەکییان هەیە، دەکرێت ئەمەش هۆکارەکەی بگەڕێتەوە بۆ ئەوەی خوێندکاران لەهەر دوو قۆناغ بیرکردنەوەیەکی نەرێنیان هەیە دەربارەی داهاتوویان و زیاتر بیر لەژیانی دوای زانکۆیان دەکەنەوە و بەو پێیەی توێژەر لە ئەرکەکەیدا وەک مامۆستای بەشەکە درکی بەو دۆخەیان کردووە و پێیان وایە چوار ساڵی خوێندنیان سودی بۆیان نابێت و بێکار دەبمێننەوە، سەرەڕای ئەوەش خراپی دۆخی ئابووری هەرێمی کوردستان کاریگەری کردووەتە سەر هەموو جومگەکان و بەجۆرێک خوێندکاران لەقۆناغی یەکەم یان چوارەم درکیان بەو دۆخە ناهەموارە کردووە و کاریگەریی نەرێنی لەسەریان هەیە.

دەرئەنجامی توێژینەوە:

١-خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی ئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردنی دەرەکییان بەرزە.

٢-جیاوازی ئاماری نییە لەنێوان خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵانی زانکۆی سلێمانی، بۆ ئاستی پێگەی کۆنترۆڵکردنی دەرەکی، بە پێی گۆڕاوی قۆناغی خویندن و شوینی نیشتەجێبوون.

لەژێر ڕۆشنایی دەرئەنجامی توێژینەوەکەدا، توێژەر ئەم ڕاسپاردانەی خوارەوە دەخاتەڕوو:

١. بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ئەنجامانەی کە توێژینەوەکە پێیگەشتووە، دەریخستووە ئەو خوێندکارانەی پێگەی کۆنترۆڵی دەرەکییان هەیە دووچاری نائومێدی و بێ توانایی دەبنەوە لەڕووی خوێندنی ئاکادیمییاندا باوڕیان بە هێزی خۆیان نییە و گرفتەکان دەگەڕێننەوە بۆ هۆکارێکی دەرەکی بۆیە توێژەر پێشنیازی ئەوە دەکات کە پێویستە بابەتی پێگەی کۆنترۆڵکردن پێشکەش بە خوێندکاران بکرێت لە ڕێگەی سیمیناری زانستیەوە بۆ خوێندکارانی بەشی باخچەی منداڵان لەڕێگەی کەسانی پسپۆڕی بواری دەروونزانییەوە.

٢. کردنەوە و چالاککردنی ڕۆڵی ڕاوێژکاریی و هۆبەی ڕێنمایی دەروونیی لەناو زانکۆکاندا لە ڕێگەی دابینکردنی پسپۆڕیی دەرونیی و پەروەردەییەوە، بە مەبەستی هاوکارییکردنی ئەو خوێندکارانەی کە دووچاری ئەم حاڵەتە بوون بەمەبەستی چۆنیەتیی ئاشنابوونیان بەناوەڕۆکی پێگەی کۆنترۆڵکردن دۆزینەوەی چارەسەری گونجاو بۆیان.

٣. هۆشیارکردنەوەی زیاتر لە ڕێگەی دامەزراوە پەروەردەییەکان و کەناڵەکانی ڕاگەیاندنەوە، بە مەبەستی هاندانیان بۆ زیاتر ناسینی سەرچاوەی فشارەکانیان و زانینی ئەو هۆکارانەی کە دەبێتەهۆی مەترسی بۆیان، بۆ ئەوەی بتوانن سەرکەوتن بەدەستبهێنن.

پێشنیازەکان:

بەگوێرەی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە، توێژەر پێشنیازی ئەنجامدانی چەند توێژینەوەیەک دەکات:

١. ئەنجامدانی توێژینەوەیەک و پێکەوە گرێدانی گۆڕاوی پێگەی کۆنترۆڵکردن بە گۆڕاوەکانی تری وەکو (بەرگری دەروونی، پێزانینی خود، گونجانی دەرونیی و کۆمەڵایەتیی، ئەوانی تر...).

٢. ئەنجامدانی توێژینەوەیەک بە ئامانجی پێوانەکردنی پێگەی کۆنترۆڵکردن لەلای تاکەکانی گروپە کۆمەڵایەتییەکانی تری وەکو (فەرمانبەر، پزیشک، ئەندازیار).

٣. ئەنجامدانی توێژینەوەیەک بە ئامانجی ئاشکراکردنی سروشتی پەیوەندیی نێوان پێگەی کۆنترۆڵکردن و گۆڕاوە دیمۆگرافییەکانی تری وەکو (تەمەن، باری کۆمەڵایەتیی، باری دارایی).

لیستی سەرچاوەکان:

سەرچاوەکان بەزمانی کوردی:

-بۆکانی، سابیر بەکر، (٢٠١٦):میتۆدی توێژینەوەی زانستی، خانەی چاپ و بڵاوکردنەوەی چوارچرا، سلێمانی.
- محمد، نازەنین عوسمان (٢٠٢١): دەروازەیەک بۆ ڕێنمایی و دەروونی و پەروەردەیی، چاپی یەکەم، جاپخانەی نارین، سلێمانی.

سەرچاوەکان بەزمانی عەرەبی:

- أبو سكران ، عبدالله يوسف (٢٠٠٩):التوافق النفسية والإجتماعية وعلاقته بمركز الضبط (الداخلي- الخارجي) للمعاقين حركيا في قطاع غزة، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية التربية، جامعة الإسلامية- غزة.
-أنو، فاطمة أحمد علي أحمد، وأحمد محمد الحسن شنان (٢٠١١): الفروق في مركز التحكم ومفهوم الذات بين الموهبين والعاديين من تلاميذ مرحلة لأساس، المجلة العربية لتطوير التفوق، العدد٣، المجلد الثاني، ص٩٩-١٢٢.
-أمال، بوأليف (٢٠١٠): مركز الضبط وعلاقته بلتوفيق الدراسي الجامعي، رسالة ماجستير غير المنشورة، جامعة باجي مختار ، عنابة، الجزائر.
-البدران ، عبد السجاد عبد عبد السادة (٢٠٠١):مركز التحكم وعلاقته ببعض المتغيرات لدى طلبة مرحلة الدراسة الإعدادية "، رسالة ماجستير غير منشورة ، كلية التربية ، جامعة البصره.
-بركات ، زياد أمين (٢٠٠٠):مركز الضبط (الداخلي – الخارجي) و علاقته باتجاهات المعلمين نحو مهنة التعليم ، مجلة الجامعة الإسلامية – الرياض العدد الأول ، الرياضز
-البطش، محمد وليد وفريد كامل أبوزينة، (٢٠٠٧): مناهج البحث العلمي: تصميم البحث والتحليل الاحصائي، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان.
-بن الزين، نبيلة (٢٠٠٥):مركز الضبط لدى الطلبة المتفوقين والمتأخرين دراسيا، (رسالة ماجستير .جامعة قاصدي مرباح، ورقلة (جابر ، عبد الحميد جابر (١٩٩٠): نظريات الشخصية البناء، الديناميات، النمو، طرق البحث، التقويم، ط١، دار ناهضة العربية للطبع والنشر والتوزيع، القاهرة، مصر.
-الجابري ، خالد فرج (١٩٩٧):دور مؤسسات الضبط في الأمن الاجتماعي ، بحث في الندوة الفكرية ، بيت الحكمة ، الرياض .
-جبالي، نورالدين (٢٠٠٧): علاقة مصدر الضبط بالاضطرابات السيكوسوماتية، رسالة دكتوراه غير منشورة، جامعة باتنة.
-الراوي، الطاف ياسين خضر (١٩٩٦): اثر الصراع النفسي في اتخاذالقرار وعلاقته بمركز السيطرة لدى طلبة الجامعة، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الاداب، جامعة بغداد.
-رضوان، سامر جميل (٢٠٠٩): الصحة النفسية، ط١، دار المسيرة للطباعة والنشر، عمان، الاردن.
- الزبيدي كامل علوان (٢٠٠٩): الصحة النفسية من وجهة نظر علماء النفس. ط١ . دار علاالدين للنشر والتوزيع والترجمة، دمشق .سوريا.
-الخثعمي ، صالح بن سفير بن محمد (٢٠٠٨): وجهة الضبط الإندفاعية لدى المتعاطين وغير المتعاطين للهروين، مذكرة لنيل شيادة الماجيستر ، جامعة نايف العربية للعلوم . الامنية السعودية.
-الخفاف، إيمان (٢٠١٥): الذكاء الإيقعاليكتعلم كيف الفعاليا، عمان، دار المناهج للنشر والتوزيع.
-الخيكاني، عامر سعيد جاسم ، و محمد نعمة حسن الشمري (٢٠٠٧):موقع ضبط لاعبي الساحة والميدان في العراق وعلاقته بدافعيتهم للانجاز، مجلة علوم التربية الرياضية، المجلد الثاني، العدد السادس.
-دروزة، أفنان (١٩٩٣): مركز الضبط للمعلم وعلاقته بالتحصيل الأكاديمي للطالب في المدارس الاعدادية لوكالة الغوث الدولية في منطقة نابلس، مجلة ابحاث النجاح للأبحاث (العلوم الانسانيى، مج٢، ع٩.
-دويدار، عبد الفتاح محمد (١٩٩٥): العوامل المحددة لدافعية الانجاز في ضوء بعض المتغيرات لدى الموظفين والموظفات في المجتمع المصري ، بحوث المؤتمر السنوي السابع لعلم النفس في مصر، الجمعية المصرية للدراسات النفسية.
-الدباغ، كفاف شيت (١٩٩٧): مفهوم الذات وعلاقته بمركز السيطرة لدى الاطفال في دور الدول واقرانهم، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية التربية، جامعة بغداد.
-الديب ، محمد علي (١٩٩٧): اتجاهات الطلاب والمعلمين نحو علم النفس التربوي وعلاقته بالإنجاز الأكاديمي " دراسة مقارنة " بين المصريين والعمانيين ، مجلة علم النفس ، العدد " 42 " ، القاهرة.
-ديدوار ، جهاد حسين احمد (١٩٩٥): مستوى الأحكام الخلقية لدى عينة من طلبة الجامعة الأردنية واختلافها تبعاً لموقع الضبط والأسلوب المعرفي ، رسالة ماجستير غير منشورة ، كلية الدراسات العليا ، الجامعة الأردنية
-الزيات فتحي مصطفى (١٩٩٦): سيكلوجية التعلم ، د ار النشر للجامعات ، ط1 .
-سعيد، سعيد نزار (٢٠١٨): الشعور بالذات وعلاقتها بموقع الضبط ومستوى الطموح لدى طالبات بعض كليات التربية البدنية وعلوم الرياضة في إقليم كوردستان- العراق، كلية التربية البدنية وعلوم الرياضة-جامعة صلاح الدين.

-سليمان ، عبد الرحمن ، وعبد الله هشام ابراهيم (١٩٩٦): لدراسة موضع الضبط في علاقته بكل الأنا والقلق لدى عينة من طلبة وطالبات جامعة قطر ، مجلة مركز البحوث التربوية ، بجامعة قطر، العدد (٩).
-الشوامين، سليمان محمد سليمان، (٢٠١١): العلاقة بين دافعية الانجاز و مركز الضبط وأثرهما على التحصيل لدى الصف الأول الثانويفي منطقة تبوك بالمملكة العربية السعودية، رسالة الماجستير غير منشورة، جامعة الدراسات العليا.
-صادق، ديار محي الدين (٢٠١٩): نظرية وليام جلاسر العلاج الدافعي، جامعة صلاح الدين، كلية التربية للعلوم الإنسانية.
-عثمان، نجاح عبد الرحي محمد (1999): التوافق المهني وعلاقته بموقع الضبط لدى مدرسي المرحمة الثانوية في اليمن ، (رسالة ماجستير غير منشكرة (، كمية التربية/ابن رشد، بغداد.
-عزوز، اسمهان (٢٠١٥): مصدر الضبط الصحي وعلاقته باستراتيجيات المواجهة والكفاءة الذاتية لدى مرضى القصور الكلوي المزمن، رسالة دكتوراه، جامعة الحاج لخضر-باتنة، كلية العلوم االاجتماعية والانسانية والاسلامية، شعبة علم النفس والتربية.
-علي، الهام فضل عبس (٢٠٠١): الصحة النفسية وعلاقتها بموقع الضبط والجنس والعمر لطلبة المرحلة الثانوية، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية التربية ابن رشد، جامعة بغداد.
-العكاشي، بشرى أحمد (٢٠١٧): الاسلوب المعريفي وعلاقته بموقع الضبط لدى طلبة جامعة الشارقة، مجلة جامعة جامعة لشارقة للعلوم الانسانية والاجتماعية، المجلد١٦، العدد١.
-القحطاني، محمد بن مترك ال شري (٢٠٢٠): وجهة الضبط (الداخلي- الخارجي) وعلاقتها بمستوى الطموح في ضوء لبعض المتغيرات الديموجرافية لدى طلاب جامعة الأمام محمد بن سعود الإسلامية، مجلة العلوم الإنسانية والإجتماعية، العدد الثاني والأربعون.
-قطامي، نايفة (١٩٩٤): أثر الجنس وموقع الضبط والمستوى الأكاديمي على دافع الانجاز لدى طلبة التوجيهية العامة، **مجلة دراسات**، مج٢١ (أ)، ع٤.
-محمد، نازنين عثمان (٢٠١٨): موقع الضبط ومستوى الطموح لدى طلبة جامعة السليمانية، مجلة كلية العلوم السليمانية، العدد٥٤، ص٤٥٣- ٤٩٩
-محمد، على عودة (٢٠١٢): مناهج البحث في التربية وعلم النفس، مكتبة عدنان، بغداد .
-محمد، نصرالدين إبراهيم (٢٠١٦): دراسة موقع الضبط لدى طلبة مدارس الإعدادية في مركز قظاء زاخو وعلاقته لمتغيرات الإجتماعية والعلمية مجلة العلوم الإنسانية الجامعة زاخو، مجلد٦، العدد١، ص٢٤٠- ٢٥٥.
-مدور، مليكة (٢٠٠٥): وجهة الضبط وعلاقتها بأنماط التفكير لدى عينة من متربصي معاهد التكوين المهني، رسالة ماجستير ، جامعة باتنة.
-المرشيدي عماد حسين و عقيل خليل ناصر الطفيلي (٢٠١٥): الأفكار الأعلانية وعلاقتها بموقع الضبط لدى طلبة الجامعة، مجلة كلية التربية الأساسية للعلوم التربوية والإنسانية، العدد١٩، جامعة بابل.
-النيال، مايسة (١٩٩٣): مصدر الضبط وعلاقته بكل من قوة الأنا والعصابية والانبساط لدى عينة من طلبة وطالبات الجامعة بدولة قطر، حولية كلية التربية بجامعة قطر، العدد العاشر، ص239
-الوتار ، ناظم شاكر)١٩٩٣(: مركز التحكم وعلاقته بمستوى الأداء المهاري في كرة الطائرة لدى لاعبي بعض منتخبات الجامعات العراقية " ، كلية التربية الرياضية ، جامعة الموصل ، رسالة ماجستير غير منشورة.
-يعقوب، نايف رشيد (٢٠٠٢): علاقة فلسفة التربية الاسلامية ومركز الضبط تقدير الذات بالعدوان، ط١، دار الكندي للنشر والتوزيع، القاهرة.

سەرچاوەکان بەزمانی ئینگلیزی:

-April, K,Kai Peters, Babar Dharani (2012). Impact of Locus of Control Expectancy on Level of Well-Being, Review of European Studies Vol. 4, No. 2; June, p:125-137.
-Colman, M. Andrew (2009). Oxford Dictionary of Psychology, 3th ed. Oxford university press, USA, 882pp.
-Nath, Baihu, K. (2014) Theoretical Postulates of Locus of Control, Dept. of Education, University of Calicut, Kerala, p. 1- 14.
-Rotter, J.B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. Psychological Monographs: General and applied, 80 (1), 1-28.
-Sagone, E., Caroli, M. (2014). Center of control and academic self – efficacy in university students: the effects of Self-concepts. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 114*, 222-228.
- Shriwas, A,Mahesh (2021). International Journal for Technological Research in Engineering Volume 8, Issue 7,96-98.
-Weiner, B. (1979). Atheory of motivation for classroom experiences. Journal of Educational Psychology, 71 (1), 3-25.
- Zaidi, I. H., & Mohsin, M. N. (2013). Locus of control in graduation students. International Journal of Psychological Research, 6 (1), 15-20.

پاشکۆ

پێوەری (ڕۆتەر) بۆ پێگەی کۆنترۆڵکردن

ژ	وەڵام	بڕگە
١	أ	منداڵان چونکە لەلایەن دایکان وباوکانەوە سزا دەدرێن تووشی کێشە دەبن.
	ب	کێشەی منداڵانی ئەم سەردەمە ئەوەیە کە دایکان و باوکان زۆر نەرمن لەگەڵیان.
٢	أ	بەشێکی زۆری ناخۆشی مرۆڤەکان بۆ بەختیان خراپیان دەگەڕێتەوە.
	ب	بەختی خراپی مرۆڤ دەگەڕێتەوە بۆ ئەو هەڵانەی کە ئەنجامی دەدەن.
٣	أ	یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی ڕوودانی شەڕەکان ئەوەیە کە مرۆڤ وەک پێویست گرنگی بە سیاسەت نادەن.
	ب	شەڕەکان بەردەوام ڕوودەدەن هەرچەندە مرۆڤ هەوڵبدات ڕێگری لە ڕوودانی بکات.
٤	أ	لە کۆتاییدا مرۆڤەکان لەم جیهانەدا ئەو ڕێزەی کە شایەنیانە بەدەستی دەهێنن.
	ب	بەداخەوە زۆرجار ژیانی مرۆڤەکان تێدەپەڕێت بەبێ ئەوەی کەس قەدری بەهاکەی بزانێت، هەرچەندە گەورە بێت.
٥	أ	ئەو بیرۆکەیەی کەمامۆستا نادادپەروەرە بەرانبەر بە خوێندکارەکانی، هیچ مانایەکی نییە.
	ب	زۆرینەی خوێندکاران هەست بەوە ناکەن کە ڕێکەوت (صدفە) چەند کاریگەریی هەیە لەسەر نمرەکانیان.
٦	أ	مرۆڤ ناتوانێت سەرکردەیەکی کاریگەر بێت، بەبێ بەدەستهێنانی دەرفەتی گونجاو.
	ب	کەسانی لێهاتوو کەشکست دەهێنن لەبوون بەسەرکردە، ئەو کەسانەن کەدەرفەتەکانیان بەباشی نەقۆستوەتەوە.
٧	أ	هەرچەندە هەوڵ بدەیت سۆز و خۆشەویستی کەسانی تر بەدەست بهێنیت، هێشتا هەندێک لەمرۆڤەکان هەن کەڕقیان لێتە.
	ب	ئەوانەی ناتوانن خۆشەویستی ئەوانی تر بەدەستبهێنن، نازانن کەچۆن مامەڵەیان لەگەڵ بکەن.
٨	أ	هۆکاری بۆماوەو جینات ڕۆڵی سەرەکی دەبینن لەدیاریکردنی کەسێتی مرۆڤ.
	ب	ئەزموونەکانی مرۆڤ لەژیاندا کەسێتی دیاریدەکات.
٩	أ	زۆرجار پێشبینی ئەو بابەتانە دەکەم، کەلەڕاستیدا ڕوودەدەن..
	ب	پشت بەستن بەچارەنووس بۆبەڕێوەبردنی کاروبارەکان بەتەواوی بێسودە.
١٠	أ	دەگمەنە خوێندکار تاقیکردنەوەکە بەنادادپەروەرانە بزانێت، ئەگەر ئامادەکارییەکانی بۆ ئەم تاقیکردنەوەیە تەواو بێت.
	ب	زۆرجار پرسیارەکانی تاقیکردنەوەکە پەیوەندییان بەبابەتەکەوە نییە، ئەمەش وادەکات ئامادەکاری بۆیان بێسود بێ.
١١	أ	سەرکەوتن پەیوەستە بەکاری قورس و بەدەگمەن پەیوەندی بە بەختەوە دەبێت.
	ب	بەدەستهێنانی کارێکی باش بەشێوەیەکی سەرەکی، پەیوەستە بەبوونی مرۆڤ لەشوێنی گونجاو و لەکاتی گونجاو.

١٢	أ	هاوڵاتی ئاسایی دەتوانێت بەشێوەیەک لەشێوەکان کاریگەری لەسەر بڕیارەکانی حکومەت هەبێت.
	ب	جیهان لەلایەن کۆمەڵێکەوە کۆنترۆڵکراوەو مرۆڤی ئاسایی ناتوانێت هیچیان لێبکات.
١٣	أ	کە پلان دادەڕێژم دڵنیا دەبم لەتوانای جێبەجێکردنی.
	ب	ژیرانە نییە پلان بۆ ئایندەی دوور دابنێیت، چونکە زۆر بابەت بەبەختی باش یان بەختی خراپ بەهەر شێوەیەک بێ کۆنترۆڵدەکرێن.
١٤	أ	هەندێک کەس هەن خراپن
	ب	لەهەموو مرۆڤێکدا بەلایەنی کەم شتێکی باش هەیە.
١٥	أ	من ئەوەی هەوڵی بۆ دەدەم پەیوەندی بەبەختەوە نییە.
	ب	زۆرجار بڕیاردان لەسەر بنەمای شێر و خەت، لەسەر خۆمان شتێکی ئاساییە.
١٦	أ	هەر کەسێک بگاتە دەستەی سەرۆکایەتی زۆرجار ئەو کەسەیە بەخت یاوەری بووە، پێش هەموو کەسێک کەلەشوێنی شیاودا بێت.
	ب	بۆ ئەوەی مرۆڤەکان کارەکانیان بەباشی ئەنجام بدەن پێویستە توانایان هەبێت، چونکە بەخت ڕۆڵێکی لاوازی هەیە، یان هیچ ڕۆڵێکی لەکارەکاندا نییە.
١٧	أ	سەبارەت بەو شتانەی لەم دونیایەدا دەگوزەرێت ، دەکرێت بڵێین زۆربەمان قوربانی ئەو هێزانەیین کەناتوانیین لییتێبگەین یان کۆنترۆڵی بکەین.
	ب	مرۆڤەکان بەبەشداری چالاکانە لەکاروباری کۆمەڵایەتی و سیاسیدا دەتوانن کۆنترۆڵی ئەو شتانە بکەن کەلەم جیهانەدا ڕوودەدەن..
١٨	أ	زۆربەی خەڵکی تێناگەن، کەچەند فاکتەری چانس (بەخت) کۆنترۆڵی ژیانیان دەکەن.
	ب	لەڕاستیدا شتێک نییە ناوی بەخت بێت.
١٩	أ	مرۆڤ دەبێت هەمیشە ئامادەبێت دان بەهەڵەکانیدا بنێت.
	ب	بەگشتی باشترە مرۆڤ هەڵەکانی خۆی پەردەپۆش بکات.
٢٠	أ	سەختە بزانیت کەسێک خۆشی دەوێیت بەڕاستیی یاخود نا.
	ب	ژمارەی هاوڕێیکانت بەندە بەخۆتەوە کەچەند کەسێکی باشیت.
٢١	أ	ئەو شتە خراپانەی بەسەرماندا دێن، یەکسانن بە شتە باشەکان لەمەودای دووریدا.
	ب	ئەو بەدبەختییەی کەبەسەرماندا دێت، دەگەڕێتەوە بۆنەزانی ، تەمبەڵی یاخود نەبوونی توانا یان هەرسێکیان بەیەکەوە.
٢٢	أ	بەهەوڵی زیاتر دەتوانین گەندەڵی سیاسی نەهێڵین.
	ب	زەحمەتە خەڵکی ئاسایی کۆنترۆڵیان هەبێت بەسەر کارەکانی سیاسەتمەداران کە لەپۆستی حکومەتدان.
٢٣	أ	تێناگەم چۆن مامۆستایان ئەو نمرانە دادەنێن.
	ب	پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ هەیە لەنێوان ئەو هەوڵەی بۆ خوێندنی دەدەم و ئەو نمرانەی کەبەدەستی دەهێنم.
٢٤	أ	سەرکردەیەکی باش چاوەڕێی ئەوە دەکات خەڵک خۆیان بڕیاری خۆیان بدەن.
	ب	سەرکردەیەکی باش ئەو کەسەیە کەکردارەکان بۆ هەرتاکێک دیاری دەکات.
٢٥	أ	هەست دەکەم ناتوانم کۆنترۆڵی ئەو شتانە بکەم کەڕوو دەدەن.
	ب	مەحاڵەبۆ من باوەڕم بەوە هەبێت ، کەبەخت یان ڕێکەوت ڕۆڵێکی گرنگ لەژیانماندا دەگێڕن.

٢٦	أ	هەندێک کەس خۆیان لەکەسانی تر دادەبڕن ، چونکە هەوڵی بەدەستهێنانی هاوڕێیەتی خۆیان نادەن .
	ب	بێسودە هەوڵی زۆر بدەیت بۆ ئەوەی خۆشەویستیی کەسانی تر بەدەست بهێنیت، چونکە خۆییان بیانەوێت، ئەوە تۆیان خۆشدەوێت .
٢٧	أ	وەرزشی قۆناغی ئامادەیی زۆر جەختی لەسەر دەکرێتەوە.
	ب	بۆ بونیادنانی کەسێتیی، ڕاهێنانی وەرزشیی لەناو تیمێکدا ڕێگەیەکی نایاب و ناوازەیە.
٢٨	أ	ئەوەی بەسەرمدا دێت بەرهەمی دەستی خۆمن.
	ب	هەستدەکەم ناتوانم کۆنترۆڵی ئەو ئاڕاستەیە بکەم کەژیانمی پێدا دەڕوات.
٢٩	أ	ناتوانم تێبگەم کە سیاسەتمەداران بۆچی بەو شێوەیە مامەڵەدەکەن.
	ب	خەڵک بۆ مەودای دوور لەسەر ئاستی نیشتمانی بێت یاخود ناوخۆیی، بەرپرسیارن لەخراپ حوکمڕانی.

موقع الضبط لدى طالبات قسم رياض الأطفال بجامعة السليمانية.

مهرەبان حسين سالح
قسم رياض الاطفال، كلية تربية شهرزور،
جامعة حلبجة، حلبجة، أقليم كوردستان، العراق.
mihraban.salih@uoh.edu.iq

نيان نامق سابر
قسم رياض الأطفال، كلية التربية الأساسية،
جامعة السليمانية، السليمانية، إقليم كوردستان، العراق.
nian.sabir@univsul.edu.iq

الملخص:

يهدف هذا البحث إلى تحديد مستوى موقع الضبط (الداخلي –الخارجي)لدى طالبات قسم رياض الأطفال بجامعة السليمانية، والتعرف فروق مستوى موقع الضبط (الضبط الداخلي الخارجي) لدى الطلبة وفقا لمتغيري المرحلتين (الأولى –رابعا) من التعليم، مكان السكن (مركز المدينة –خارج المدينة)، وقد استخدم الباحث المنهج الوصفي التحليلي لتحقيق هذه الأهداف، وبلغ مجتمع البحث (٣١٢) طالبات في قسم رياض الأطفال بجامعة السليمانية، وتكونت عينة الدراسة من (١٠٠) الطالبات في المرحلتين (الأولى و رابعا،) ولهذا الغرض استخدم الباحث معيار موقع الضبط (روتر، ١٩٦٦) المكون من (٢٩) فقرة، وهو خيار لكل فقرة، ويمثل أحد مواقع الضبط (أ، ب)، ، باحثة لتحليل البيانات والمعلومات التي جمعت في البحث، استخدمت الأدوات الإحصائية (اختبار T لعينة واحدة وعينتين، ومعامل ارتباط مربع كاي، معامل الارتباط بيرسون، ومن أهم النتائج التي توصلت إليها. مصادر هذا البحث:

–يتمتع طالبات قسم رياض الأطفال بجامعة السليمانية بمستوى منخفض من موقع الضبط.

–يتمتع طالبات رياض الأطفال بمستوى مرتفع من موقع الضبط الخارجي.

–لا يوجد فرق ذو دلالة إحصائية في موقع الضبط الخارجي بين طالبات رياض الأطفال وفقا لمتغيرات: االمرحلة (الأول، ا الرابع)، مكان السكن (مركز المدينة، خارج المدينة.

الكلمات المفتاحية: موقع الضبط، الضبط الداخلي، ضبط الخارجي، طالبات، جامعة السليمانية.

Locus Of Control Among Department Kindergarten Students of Sulaimani University

Mihraban Hussein Saleh
Department of Kindergarten, College of education
Sharazoor University of Halabja, Halabja,
Kurdistan Region, Iraq.
mihraban.salih@uoh.edu.iq

Nian Namiq Sabr
Department of Kindergarten, College of Basic
Education, University of Sulaimani, Sulaimani,
Kurdistan Region, Iraq.
nian.sabir@univsul.edu.iq

Abstract

The purpose of this research is to determine the level of (external- internal) locas of control among kindergarten students of Sulaimani University and to determine the external internal control among students according to the variables of the first and fourth stages, of residence place (City center – Outside) the city, The researcher used the descriptive analytical method to achieve these objectives, the research community consists of (312) students in the kindergarten department, The sample of the study consists of (100) students in both the (first and fourth) grades, For this purpose, the researcher used the (Rotter,1966) Locus of control, which consists of (29) items, and the options of each locus of control position item are indicated as (A-B) ,The researcher used (t.)test for one and two samples and Pearson correlation, chi-square correlation analyze, the data collected It is:

- The students of the kindergarten department of Sulaimani University have a controlling position and are in low sensitivity
- Kindergarten students have a high level of external control
- There is no significant difference in external control between kindergarten students with variables (first– fourth) grade, place of residence urban center, outside the city.

Keywords: Locus of Control, internal Control, external control, Student, University of Sulaimani.

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)
DOI: https://doi.org/10.21271/mj.1.2.3

OPEN ACCESS
*Corresponding author
Sherwan.shareef@su.edu.krd
Sherwan Nasih Shareef

کاریگەری ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لەسەر دەستکەوتی خوێندن لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان لای قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی

RECEIVED:05/06/2025
ACCEPTED:13/07/2025
PUBLISHED:25/12/2025

شێروان ناصح شریف/ بەشی زانستە کۆمەڵایەتییەکان، کۆلێژی پەروەدەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین-هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

نارین کمال سعید شێخو/ بەشی فیزیاء، کۆلێژی پەروەدەی شەقڵاوە، زانکۆی سەلاحەددین-هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

وشە سەرەکییەکان:
ستراتیژیەتی خانەی فێربوون، قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی، بابەتە کۆمەڵایەتییەکان، دەستکەوتی خوێندن.

پوختە

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە زانینی کاریگەری ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لەسەر دەستکەوتی خوێندن لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان لای فێرخوازانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی. بۆ بەدیهێنانی ئەم ئامانجە، توێژەران ڕێبازی ئەزموونیان پەیڕەو کردووە، پشتبەست بە نەخشەسازی ئەزموونی بۆ دوو کۆمەڵەی هاوسەنگ (ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو). کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بریتی بوو لە قوتابییانی کوڕی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی لە سنووری پەروەردەی بنەسڵاوە بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤ - ٢٠٢٥)، نموونەی توێژینەوەکەش لە (٤٨) فێرخواز پێکهاتووە، کە هەڕەمەکییانە بەسەر دوو کۆمەڵە دابەشکران، بەشێوەیەک کۆمەڵەی ئەزموونی (٢٤) فێرخوازی لەخۆگرت، کە بە ستراتیژیەتی خانەی فێربوون وانەیان پێ گوتراوە، و کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراویش لە (٢٤) فێرخواز پێکهاتووە، کە بەڕێگەی ئاسایی (تقلیدی) وانەیان پێ گوتراوە. دوای دڵنیابوون لە هاوسەنگی نێوان کۆمەڵەکان لە گۆڕاوەکانی (تەمەنی فێرخوازان، ئاستی زیرەکی، دەستکەوتی خوێندنی دایکان و باوکان، نمرەی بابەتی کۆمەڵایەتی ساڵی پێشوو)، توێژەران ئامانجە ڕەفتارییەکانی بۆ پێوانەکردن ئامادەکرد، بەپێی ئاستەکانی بلۆم (بیرهاتنەوە، تێگەیشتن، جێبەجێکردن)، کە ژمارەیان گەیشتە (١٠٩) ئامانجی ڕەفتاری. لە توێژینەوەکەدا ئامرازی تاقیکردنەوەی دەستکەوت بەکارهێنراوە، کە (٣٤) بڕگەی لەخۆگرتووە، ئەمەش دوای ئەوەی ڕاستگۆیی (٠.٩٠)ی تاقیکردنەوەکە لەڕێگەی پێداچوونەوەی کۆمەڵێک لە شارەزا و پسپۆڕان و جێگیری تاقیکردنەوەکە بە بەکارهێنانی هاوکێشەی ئەلفا کرونباخ (٠.٨٢) و گونجاوی بڕگەکان لەڕێگەی ئەنجامدانی شیکاری ئاماری بۆ دەرهێنانی هاوکۆڵکەی گرانی و هاوکۆڵکەی جیاکاری و کاریگەری جێگرەوە هەڵەکان پشتڕاستکرایەوە. دوای جێبەجێکردنی ئامرازی توێژینەوەکە و کۆکردنەوەی داتاکان و شیکردنەوەیان، بە بەکارهێنانی بەرنامەی هەگبەی ئاماری (SPSS)، ئەنجامی توێژینەوەکە لە بەرژەوەندی کۆمەڵەی ئەزموونیدا بوو، لەگەڵ هەبوونی قەبارەی کاریگەری گەورەی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لەسەر دەستکەوتی خوێندن، بەمەش لەبەر ڕۆشنایی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە، توێژەران گەیشتە کۆمەڵێک ئەنجام و ڕاسپاردە و پێشنیاز لەسەر ستراتیژیەتەکە.

١. ناساندنی توێژینەوەکە

١. ١کێشەی توێژینەوەکە

لە وڵاتانی تازە پێگەیشتوودا کێشەی لاوازی دەستکەوت لە بابەتەکان، یەکێکە لەو کێشە بنەڕەتیانەی ڕووبەڕووی پەروەردەکاران و مامۆستایان و دایکان و باوکان و خودی قوتابییان بووەتەوە، بەشێوەیەک زۆرێک لە توێژەران و دەروونناسان پێیانوایە گرنگترین فاکتەر بریتییە لە بەکارهێنانی ئەو ڕێگە و شێوازە کۆنانەی پێویستییەکانی دەستکەوتی قوتابییان لە بابەتەکانی خوێندن بەگشتی و جوگرافیا بەتایبەتی دابین ناکات (حسن، ٢٠٢١، ل٥)، هەروەها خاڵێکی تر ئەوەیە، کە قوتابی لە شێوازی وانەوتنەوەی کۆندا، ڕۆڵێکی بەرچاوی لە کرداری فێرکردندا نابێت و مامۆستا تاکە سەرچاوەی زانیارییەکانە.

بۆ زیاتر دڵنیابوون لە کێشەی توێژینەوەکە، توێژەران ڕاپرسییەکی کراوەیان ئامادەکرد، کە دوو پرسیاری لەخۆگرتبوو، یەکەمیان سەبارەت بە بەکارهێنانی ستراتیژیەکانی فێربوونی چالاک لە وانەوتنەوە لای مامۆستایانی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان، دووەمیشیان بریتی بوو لە ئاستی دەستکەوتی خوێندن لای قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان - جوگرافیا، فۆرمەکان بۆ زیاتر لە (١٥) مامۆستا، کە خزمەتیان لە (٧) ساڵ کەمتر نەبێت لە سنووری قوتابخانەکانی بەڕێوەبەرایەتیی پەروەردەی بنەسڵاوە دابەشکران، دوای کۆکردنەوەی فۆرمەکان و شیکردنەوەی داتاکان، وەڵامی مامۆستایان بەم شێوەی خوارەوە دەرکەوت، ٩٥٪ زانیاریان لەسەر ستراتیژیەتەکانی فێربوونی چالاک نەبوو؛ بەتایبەتی ستراتیژیەتی (خانەی فێربوون)، زۆرینە ستراتیژیەتە نوێیەکان بەکارناهێنن، هەروەها سەرجەم مامۆستایان جەختدەکەنەوە، کە لە ئاستی دەستکەوتی خوێندن لای قوتابییان گرفت هەیە، کە بۆ چەند هۆکارێکیان گەڕاندەوە، لەوانە گرانی پرۆگرامی خوێندن و کەمی کاتی وانەوتنەوە و گرنگینەدان بە ئەرکی ڕۆژانە.

لە سۆنگەی هەستکردن بە بوونی ئەم کێشەیە لە قوتابخانەکان، توێژەر هەوڵیداوە لەڕێگەی بەکارهێنانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان - جوگرافیا، پەرە بە تواناکانی قوتابییان بدات. بۆیە توێژەران کێشەی توێژینەوەکەان بەشێوەی پرسیار دەستنیشان کرد و چارەسەرکردنی کێشەی ئەم توێژینەوەیەش خۆی لە وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارەی خوارەوەدا دەبینێتەوە:

- ئایا بەکارهێنانی (ستراتیژیەتی خانەی فێربوون) کاریگەری لەسەر بەرزکردنەوەی ئاستی دەستکەوتی خوێندن لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان لای قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی دەبێت ؟

٢.١ : گرنگی توێژینەوەکە:

پەروەردە و فێرکردن لە گرنگترین ئامرازەکانی بونیادنانی شارستانییەت و فاکتەرێکی کاریگەرن بۆ گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی و ئابووری و ڕۆشنبیری لە جیهاندا و تاک ئامادە دەکەن بۆ ژیان و گەشە بە توانا و لێهاتووییەکانی دەدەن (زایر و یونس، ٢٠١٦، ل٣٢)، هەروەها مامۆستای سەرکەوتوو لە سەردەمی هاوچەرخ و مۆدێرندا ئەو کەسەیە، کە ڕێگەی وانەوتنەوەی لەسەر بنەمای تێگەیشتنی قووڵی هەڵسوکەوتی قوتابییان و پێویستییە دەروونییەکانیان و بەکارهێنانی شێواز و ڕێگە و ڕێبازە نوێیەکانی بواری وانەوتنەوە دادەمەزرێنێت (عبید، ٢٠٢٢، ل٢٢).

لەم ڕوانگەیەوە فێربوونی فێربوونی چالاک ڕێگویەکی کاریگەرە، کە تێیدا قوتابییان چالاکانە بەشداری لە وانەکان دەکەن و ڕێگەیان پێدەدرێت بەئاگایانە بیربکەنەوە و بیرۆکەکانیان دەرببڕن و ئازادانە شیکاری بۆ بابەتەکانی خوێندن بکەن، چونکە قوتابییان بە سەرپەرشتی مامۆستا بەشداری لە گفتوگۆ و چالاکییەکانی وانەکە دەکەن، ئەمەش پرۆسەی فێربوون ئاسان دەکات و پاڵنەرێکی کاریگەریشە بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی فێربوون (سعادة واخرون، ٢٠١١، ل٣٣).

هەموو ئەم خاڵانەش خۆی لە ستراتیژیەتی (خانەی فێربوون) دەبینێتەوە، کە یەکێکە لە ستراتیژیەتەکانی جۆری فێربوونی چالاک، تێیدا قوتابی ڕۆڵی سەرەکی هەیە و بەشێوەیەکی کاریگەر و چالاکانە بەشدارە لە پرۆسەی فێرکردندا، ئەم ستراتیژیەتە گرنگی بە گیانی هاوکاری نێوان قوتابییان دەدات و لەسەر بنەمای فێربوونی هاوبەش دامەزراوە، تێیدا مامۆستا پۆلەکە بۆ گروپی دوانەیی دابەشدەکات، کە هەر دوانەیەک خانەیەکی فێربوون و پرسیار و چالاکی پەیوەست بە بابەتی وانەکە لەنێوانیان ئەنجامدەدرێت و پێکەوە بیردەکەنەوە و کاردەکەن، دواتر ئەنجامەکە دەخرێتە بەردەم

گرووپەکانی تر، هەموو خانەکانی فێربوون هەمان ئەو ڕۆڵە دەگێڕن و مامۆستاش کاری ڕاستکردنەوەی پرسیار و وەڵامە هەڵەکان و پشتگیریکردنی قوتابییانە لەگەڵ پێشکەشکردنی هاوکاری بۆ ئەو قوتابییانەی پێویستیان پێیەتی (حسن، ٢٠٢٢، ل ٧٩٠).

سەبارەت بە دەستکەوتی خوێندن، زانایان و شارەزایانی بواری پەروەردەیی گرنگی زۆریان پێداوە، چونکە بایەخی زۆریان لە ژیانی قوتابیدا هەیە و هۆکارە بۆ گەشەکردنی کۆمەڵایەتی و دەرخستنی تواناکانی قوتابی، هەروەها یارمەتیدەرە بۆ فراوانکردنی بیرکردنەوەی قوتابی و زانینی خاڵە بەهێز و لاوازەکانی و سەرکەوتنی لە بوارە جیاوازەکانی ژیان لە داهاتوودا (نصرالله، ٢٠١٠، ل١٤-١٨).

لەبەر ڕۆشنایی ئەوانەی باسکرا، دەتوانین گرنگی ئەم توێژینەوەیە لەم خاڵانەی خوارەوە بخەینەڕوو:

١ـ کاریگەری ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لەسەر دەستکەوتی خوێندن لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان - جوگرافیا لای قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی ڕووندەکاتەوە.

٢ـ گرنگە بۆ سەرپەرشتیاران و مامۆستایانی ڕاهێنەر لە وەزارەتی پەروەردە بەمەبەستی گەشەپێدانی ڕێگە و ستراتیژیەتەکانی وانەوتنەوە.

٣ـ گرنگە بۆ قوتابییان، بۆ گەشەپێدانی کارامییەکانی گفتوگۆ و دارشتنی پرسیار و ئاڵوگۆری بیرۆکەکان، جگە لەوەی دەرفەتیان پێ دەدرێت، کە بەشداری کارایان لە پرۆسەی فێرکردندا هەبێت.

٤ـ گرنگی پەروەردەیی هەیە و وەڵامێکە بۆ داواکارییە پەروەردییەکان بۆ بەکارهێنانی ستراتیژیەتە نوێیەکان.

١ـ٣ : ئامانجی توێژینەوەکە

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە زانینی کاریگەری ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لەسەر دەستکەوتی خوێندن لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان لای قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی.

١ـ٤ : گریمانەی توێژینەوەکە

بۆ جێبەجێکردنی ئامانجی توێژینەوە، توێژەران ئەم گریمانە سفرییەی خوارەوەیان دانا:

ـ جیاوازی ماناداری ئاماری لە ئاستی (٠.٠٥) نییە لەنێوان ناوەندەژمێری قوتابییانی گرووپی ئەزموونی، کە بە ستراتیژیەتی (خانەی فێربوون) بابەتە کۆمەڵایەتییەکان دەخوێنن، لەگەڵ ناوەندەژمێری قوتابییانی گرووپی کۆنترۆڵکراو، کە هەمان بابەت بە ڕێگەی ئاسایی لە تاقیکردنەوەی پاشینەیی دەستکەتی خوێندن دەخوێنن.

١ـ٥: سنووری توێژینەوە:

سنووری مرۆیی: نموونەیەک لە قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی لە قوتابخانەی دێراوی بنەڕەتی کوڕان.

سنووری کات: وەرزی دووەمی خوێندنی ساڵی (٢٠٢٤ - ٢٠٢٥).

سنووری شوێن: قوتابخانە بنەڕەتییە حکومییەکانی تایبەت بە (کوڕان)، سەر بە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی پەروەردەی هەولێر ـ پەروەردەی بنەسلاوە ـ هەولێر.

سنووری بابەت: بەندی (یەکەم و دووەم و سێیەم) لە بابەتەکانی بەشی جوگرافیای پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی لە پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان، چاپی هەژدەهەم، ساڵی (٢٠٢٤)، کە لەلایەن وەزارەتی پەروەردەی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەرچووە و بڕیاری لەسەر دراوە.

١ـ ٦ : پێناسەی زاراوەکان

١ـ٦ـ١: کاریگەری

بڕی ئەو گۆڕانەیە، کە لە گۆڕاوی پاشکۆ پاش خستنە بەر کاریگەری گۆڕاوێکی سەربەخۆ ڕوودەدات (عرنوسی و حسناوي، ٢٠١٩، ل٧٥).

پێناسەی ڕێکاری توێژەران: بریتییە لە دروستکردنی گۆڕانکاری و دیاریکردنی ئاستی ئەو گۆڕانکارییە چاوەڕوانکراوانەی، کە ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لەسەر قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی هەیەتی، ئاستی ئەو کاریگەریەش بە نمرەی تاقیکردنەوەی دەستکەوت دیاردەکەوێت، کە لەلایەن توێژەرانەوە بە مەبەستی ئەم توێژینەوەیە ئامادەکراوە.

١-٦-٢: ستراتیژیەت

ستراتیژیەت کۆمەڵێک ڕێکار و ئامرازە، کە مامۆستا بەکاریدەهێنێت و بەهۆیەوە قوتابی دەتوانێت سوود لە ئەزموونە پەروەردەییە پلان بۆ داڕێژراوەکان وەربگرێت و ئامانجە پەروەردەیەکان بەدیبهێنرێت (السلام، ٢٠٢١، ل٣٣).

پێناسەی ڕێکاری توێژەران: هەموو ئەو کردارانە دەگرێتەوە، کە توێژەر دەیانگرێتە بەر لە وانەوتنەوەدا لە ناوەوە و دەرەوەی پۆل بۆ گەیشتن بە ئامانج و وەڵامی توێژینەوەکەی.

١-٦-٣: ستراتیژیەتی خانەی فێربوون

یەکێکە لە ستراتیژیەتەکانی جۆری فێرکردنی چالاک، کە تێیدا قوتابی ڕۆڵی سەرەکی هەیە و بەشێوەیەکی کارا بەشدارە لە پرۆسەی فێربووندا، ئەم ستراتیژیەتە پەرە بە توانا شاراوەکانی قوتابییان دەدات لە کاری هاوبەش و توانای پرسیارکردن و وەڵامدانەوە، لەسەر بنەمای دابەشکردنی قوتابییان بۆ گروپی دووانەیی داهێنراوە، کە تێیدا هەر خانەیەک لە خانەکانی فێربوون لە دوو قوتابی پێکدێت و پرسیار ئاڕاستەی یەکتر دەکەن و وەڵام دەدەنەوە، پاشان ئەنجامەکە دەخرێتە بەردەم گروپەکانی تر (امبو سعيدي و الحوسنية، ٢٠١٦، ل١٣٥).

پێناسەی ڕێکاری توێژەران: یەکێکە لە ستراتیژیەتەکانی فێرکردنی چالاک، کە یارمەتی قوتابییان دەدات پشت بە خۆیان ببەستن و بەرپرسیاریەتی فێرکردنی خۆیان لە ئەستۆبگرن، ئەم ستراتیژیەتە لە کۆمەڵێک هەنگاو پێکدێت، کە توێژەر لە وانەوتنەوەی لەگەڵ قوتابییانی گروپی ئەزموونی لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان بەکاریهێناوە، بەمەبەستی گەشەپێدانی زانیاری و بەدەستهێنانی ئامانجە پلان بۆ دانراوەکان.

١-٦-٤: دەستکەوت

دەستکەوتی خوێندن ئاستی بەدەستهێنانی ئامانجەکانی فێربوونە لە بابەتێک، کە قوتابی وەریدەگرێت یان ڕاهێنانی لەسەر کردووە، لە ئەنجامی بەشداریکردنی لە کار و چالاکییە بەرنامە بۆ دانراوەکان (الزيود و عليان، ٢٠٠٥، ل٣٩).

پێناسەی ڕێکاری توێژەران: بریتییە لە تێکڕای نمرەی نموونەی توێژینەوەکە لەسەر ئەو تاقیکردنەوەی توێژەر ئامادەی کردووە، لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان - بەشی جوگرافیا، کە ئاستی بەدەستهێنانی ئامانجە فێرکارییەکان بۆ قوتابییان دیاریدەکات.

٢- چوارچێوەی تیۆری و توێژینەوەکانی پێشوو:

٢-١: چوارچێوەی تیۆری:

٢-١-١: ستراتیژیەتی خانەی فێربوون

خانەی فێربوون سەرەتا لەلایەن زانای سویسری (گۆڵدشمید Goldchmid) لە پەیمانگەی تەکنەلۆژیای فیدراڵی سویس لە لۆزانەوە پەرەی پێدراوە (Rukmiyati et al,2022,p84). خانەی فێربوون یەکێکە لە ستراتیژیەتەکانی فێرکردنی چالاک، بریتییە لە تیمێکی بچووکی دوانەیی، کە ئەندامانی خانەکە پێکەوە کاردەکەن و بیرۆکەکانیان هاوبەش دەکەن و کەرەستەی فێربوون دروست دەکەن، قوتابییانی ناو هەر خانەیەک پرسیار لە یەکتر دەکەن و خۆشیان وەڵام دەدەنەوە لەسەر ئەو بابەتەی پێشتر مامۆستا بۆیانی دیاری کردووە Asrul et al,2021,p544)).

ئەم ستراتیژیەتە لەسەر دابەشکردنی قوتابییان بۆ گروپە دووانییەکان بونیادنراوە، کە یەکێکیان پرسیارێک دەکات و قوتابییەکەی تر لە هەمان گروپە دووانییەکە وەڵامی پرسیارەکە دەداتەوە، یان هەردوو قوتابییەکە پێکەوە بیردەکەنەوە

بۆ گەیشتن بە ئەنجامێک، دواتر ئەنجامەکە پێشکەش بکرێت بۆ گروپە دووانییەکانی تر و گفتوگۆی لەسەر بکرێت، هەروەها گروپە دووانییەکانی تر لە پۆلی خوێندن هەمان ئەم ڕۆڵە یان کارە ئەنجام بدەن، ئەمە لە کاتێکدا مامۆستا لەناو پۆلەکەدا پشتیوانی قوتابییەکان لە هەموو گروپەکان دەکات، لەڕووی وەڵامدانەوەی پرسیارەکان و پێشکەشکردنی یارمەتی، لێرەدا ڕۆڵی مامۆستا بریتییە لە ڕێنمایکار و ڕاوێژکار و پێشکەشکردنی فیدباک (الساعيدي، ٢٠١٢، ل٢٩١).

خانەی فێربوون ستراتیژیەتێکی کاریگەرە بۆ بەشداریکردنی چالاکانەی قوتابی، هەر لە بیرکردنەوە لە ناوەڕۆکی بابەتەکان و هاندانی قوتابییان بۆ دروستکردنی پرسیار، بەجۆرێک گەشە بە بیرکردنەوەی ئەرێنی دەدات، ئەم ستراتیژیەتە یارمەتی قوتابی دەدات، تاوەکو فێربن چۆن پرسیار دروست بکەن و چۆن پرسیارەکانیان باشتر بکەن، کاتێکیش قوتابی دەزانێت پرسیار دروستبکات، ئەوا خاوەندارییەتی زیاتری فێربوونی خۆیان دەگرنە ئەستۆ، هەروەها تێگەیشتنیان بۆ بابەتەکە قووڵتر دەبێت، بێجگە لەوەش دەبێتە هاندەر بۆ دۆزینەوەی بیرۆکەی نوێ، چونکە ئەم شێوازە لە وانەوتنەوە؛ قوتابییان هاندەدات، کە باشتر و چالاکتر بخوێننەوە و سەرنجیان لەسەر بیرۆکە سەرەکییەکان جێگیر بکەن (Rancasasi, 2020,P23).

٢-١-١-١: هەنگاوەکانی جێبەجێکردنی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون

أ- سەرەتا شێوازی ئەنجامدانی پرۆسەکە بۆ قوتابییان ڕووندەکرێتەوە، پاشان بەشێوەی گروپی دووکەسی ڕێکدەخرێن، هەروەها دەکرێت گروپەکان بەشێوەی هەڕەمەکی هەڵبژێردرێن.

ب - قوتابی پێشوەختە بابەتەکان بە شێوەی تاکەکەسی دەخوێنێتەوە و ئامادەکاری بۆ وانەکە دەکات، لەگەڵ ئەوەشدا داوا لە قوتابییان دەکرێت، کە پرسیار و وەڵام لەسەر بابەتەکە دروستبکەن، هەر گروپێکیش پرسیار و وەڵام دەربارەی ئەو بابەتەی لە لایەن مامۆستاوە دیاریدەکرێت ئامادە دەکات.

ج - دوای پێشەکییەکی پوختی بابەتەکە لەلایەن مامۆستاوە، ئینجا دەست بە جێبەجێکردنی ستراتیژیەتەکە دەکرێت، بە دەستپێکردن لەگەڵ یەکێک لە خانەکانی فێربوون.

د- قوتابی (أ) لە خانەیەکی فێربوون دەستدەکات بە پرسیارکردن و قوتابی (ب) لە هەمان خانە وەڵامی پرسیارەکە دەداتەوە، قوتابی (أ) ڕاستکردنەوە و زانیاری زیاتر دەدات، پاشان ڕۆڵەکان دەگۆڕێن و قوتابی (ب) پرسیاری دواتر دەکات و قوتابی (أ) وەڵامی دەداتەوە، پرۆسەکە بەردەوام دەبێت بەپێی قەبارەی ئەرکی زانستی و خانەکانی تریش بەشدار دەبن.

هـ ــ لێرەدا ڕۆڵی مامۆستا ڕێنمایکارە و بەردەوام لەنێو خانەکاندا دەجووڵێت و هاوکاری پێشکەش بەو قوتابییانە دەکات، کە پێویستیان پێیەتی، جگە لەوەش دوای تەواوبوونی پرسیار و وەڵامەکان لەلایەن هەر خانەیەکەوە، هانی قوتابییان دەدات و پشتگیریان دەکات، شتە نارۆونەکان ڕووندەکاتەوە، هەروەها وەڵامە هەڵەکان ئاماژە پێدەکات و فیدباک بە قوتابییان دەدات(Rusmiyati et al, p84؛ الزايدي، ٢٠٠٩، ل٥٦)، وەک لە هێڵکاری ژمارە (١)دا دیارە.

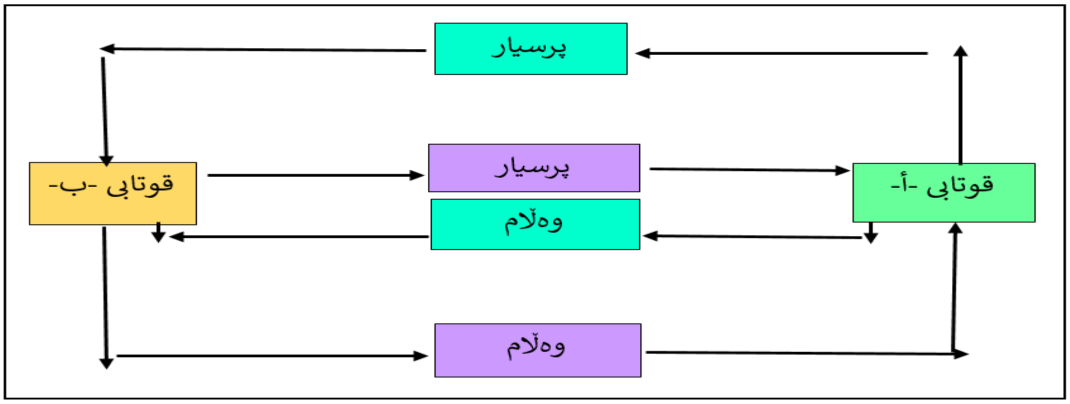

هێڵکاری ژمارە (١) ڕوونکردنەوەی جێبەجێکردنی هەنگاوەکانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون

٢-١-١-٢: سوود و گرنگی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون

ستراتیژیەتی خانەی فێربوون سوود و گرنگی زۆری لە بواری پەروەردە و فێرکردندا هەیە، لەوانە:

٢- گەشە بە گیانی بەرپرسیارێتی دەدات لەنێوان قوتابییان لە وەرگرتنی ئەو ئەرکانەی پێیان سپێردراوە.

٣- قوتابییان ئاسانتر ئەرکەکانیان ئەنجامدەدەن، چونکە بە گروپ کار دەکەن، ئەمەش ئارەزوویان زیاتر دەکات بۆ ئەنجامدانی ئەرکەکانیان و دۆزینەوەی بیرۆکەی نوێ (Rancasasi, 2020,P25).

٥- دەرفەت دەدات بە قوتابییان بۆ گفتوگۆکردن و ئاڵوگۆڕی بیرۆکەکانیان، هەروەها پەرە بە کارامەییان دەدات لە داڕشتنی پرسیار و وەڵام، هۆکارێکی کاریگەریشە بۆ بەرزکردنەوەی گیانی هاوکاری و پەیوەندی کەسی نێوان قوتابییان.

٦- کار دەکات بۆ دابینکردنی ژینگەیەکی تەندروست، کە هاندەربێت بۆ فێربوونێکی چالاک و چێژبەخش و کاریگەر.

٧- جێبەجێکردنی گونجاوە لەگەڵ توانای قوتابخانەکان و پێویستی بە کاتێکی زۆر نییە، هەروەها گونجاوە لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر لە قوتابییان (الربيعى والشامي، ٢٠٢٣، ل٥١).

٢-١-١-٣ : ئامانجەکانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون

ستراتیژیەتی خانەی فێربوون، کۆمەڵێک ئامانجی هەیە، کە گرنگترینییان ئەمانەی خوارەوەن:

أ- باشترکردنی ئاستی قوتابی لە ئەرکە ئەکادیمییەکان و دابینکردنی کەشێکی دیموکراسی لە پۆلدا.

ب - فێرکردنی کارامەییەکانی هاوکاری و یەکگرتوویی و بەشداریکردنی چالاکانە (اسماعيل، ٢٠١٣، ل٢١٥)

ج - چاندنی ڕۆحی هاوکاری و هەماهەنگی لەنێوان قوتابییان و متمانەبەخۆبوون و چاودێریکردنی خود.

د- یارمەتی قوتابی دەدات کە هەڵەکانی خۆی بدۆزێتەوە و چاکی بکات و لە پێداچوونەوەی کارەکانی فیدباک لە قوتابییەکی تر وەربگرێت (عباس، ٢٠١٩، ل٢٢)

هـ - پەرەپێدانی توانای قوتابییان لە داڕشتنی پرسیار و وەڵام و کارکردنی بە گروپ (امبو سعيدى و الحسنيه، ٢٠١٦، ل١٣٤)

٢-٢ : توێژینەوەکانی پێشوو

٢-٢-١: خستنەڕووی توێژینەوەکان

٢-١-١-١: توێژینەوەی (Kartini (2018

ئامانجی توێژینەوەکە بریتی بوو لە زانینی کاریگەری جێبەجێکردنی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لەسەر بەرزکردنەوەی توانای تێگەیشتن و خوێندنەوەی قوتابییان، توێژەر میتۆدی ئەزموونی بۆ بەدەستهێنانی ئەم ئامانجە بەکارهێناوە، نموونەی توێژینەوەکەش لە (٣٤) قوتابی پۆلی حەوتەم پێکهاتووە، لە قوتابخانەی ناوەندی (SMPN 2 Tangerang)ی تێکەڵاو لە وڵاتی ئەندەنوسیا، کە توێژەر دابەشی کردوونەتە سەر دوو گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو، توێژەر زیاتر لە ئامرازێکی بەکارهێناوە بۆ کۆکردنەوەی داتا و زانیارییەکان، ئامرازەکانیشی بریتین لە (ڕاپرسی، چاوپێکەوتن، تاقیکردنەوەی نووسراو)، توێژینەوەکە دوو مانگی خایاندووە، ئەنجامی توێژینەوەکەش ئەوەیان نیشانداوە، کە جێبەجێکردنی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون کاریگەرە و دەتوانێت ئاستی تێگەیشتن و خوێندنەوەی قوتابییان بەرزبکاتەوە (Kartini,2018,p3-10).

٢-٢-١-٢ : توێژینەوەی عباس (٢٠١٩)

ئەم توێژینەوەیە ئەنجامدراوە بە ئامانجی زانینی کاریگەری ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لەسەر دەستکەوت و گەشەپێدانی بیرکردنەوەی داهێنەرانە لای قوتابییانی پۆلی یەکەمی ناوەندی لە بابەتی مێژوو، توێژەر بۆ گەیشتن بەم ئامانجە، ڕێبازی ئەزموونی بەکارهێناوە، نموونەی توێژینەوەکە بە هەڕەمەکی هەڵبژێردرا و پێکهاتبوو لە دوو پۆل لە (قوتابخانەی ناوەندی ئوم سەلەمەی کچان)، کە ژمارەیان (٧٤) قوتابی بوو، کە هۆبەی (د) نوێنەرایەتی گروپی ئەزموونی دەکرد، ژمارەیان (٣٨) قوتابی بووە و بەرێگەی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون وانەیان خوێندووە، هەروەها هۆبەی (أ)

نوێنەرایەتی گروپی کۆنترۆڵکراوی دەکرد، ژمارەیان (٣٦) قوتابی بووە و بەڕێگەی ئاسایی وانەیان پێوتراوە، توێژەر تاقیکردنەوەی دەستکەوتی ئامادەکردووە وەکو ئامرازی توێژینەوە، کە لە (٦٠) برگە پێکهاتووە، لە کۆتایشدا توێژینەوەکە بە بەکارهێنانی ئامرازە ئامارییەکان و ئەو داتایانەی بەدەستیهێنابوو، گەیشتە ئەو ئەنجامەی، کە جیاوازییەکی بەرچاوی ئاماری لە ئاستی (٠.٠٥) لەنێوان نمرەکانی گروپی ئەزموونی و گروپی کۆنترۆڵکراو لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتدا هەیە لە بەرژەوەندی گروپی ئەزموونی، کە بە بەکارهێنانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون وانەیان خوێندووە (عباس، ٢٠١٩، ل د، ر)

٢-٢-١-٣: توێژینەوەی الشامي (٢٠٢٢)

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە زانینی کاریگەری ستراتیژیەتی خانەی فێربوونە لەسەر دەستکەوت و توانای ڕازیکردن و کارامییەکانی قسەکردن لای قوتابییانی پۆلی چوارەمی وێژەیی لە بابەتی مێژوو، توێژەر ڕێبازی تاقیکاری بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی توێژینەوەکەی بەکارهێناوە، نموونەی توێژینەوەکە پێکهاتووە لە قوتابخانەی دواناوەندی (حمائم السلام)ی کچان، لە پارێزگای کەربەلا، کە ژمارەیان لە (٤٠) قوتابی پێکهاتبوو، توێژەر بەشێوەی هەڕەمەکی دابەشیکردوون بۆ دوو گروپ؛ گروپی تاقیکاری ژمارەیان (٢٠) قوتابی بووە و بەڕێگەی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون وانەیان پێ وتراوەتەوە. گروپی کۆنترۆڵکراو کە ئەوانیش ژمارەیان (٢٠) قوتابی بوون، بە شێوەی ئاسایی وانەیان خوێندووە. دوای جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەی دەستکەوت و پێوەری زانینی ئاستی لێهاتوویی ڕازیکردن وەکو دوو ئامرازی سەرەکی توێژینەوەکە؛ داتاکان کۆکرانەوە و شیکردنەوەیان بۆ کراوە. توێژەر لە کۆتایی توێژینەوەکەی گەیشتووەتە ئەو ئەنجامەی کە ستراتیژیەتی خانەی فێربوون کاریگەری ئەرێنی هەیە لەسەر زیادکردنی دەستکەوت و پێشکەوتنی ئاستی لێهاتوویی ڕازیکردن و قسەکردن لای قوتابییان، چونکە بەپێی ئەنجامەکان، قوتابییانی گروپی ئەزموونی سەرکەوتووتر بوون لە قوتابییانی گروپی کۆنترۆڵکراو (الشامي، ٢٠٢٢، ل ص-ض).

٢-٢-٢: جیاوازی ئەم توێژینەوەیە لەگەڵ توێژینەوەکانی پیشوو، لەم خاڵانەی خوارەوەیە

لەڕووی ئامانجەوە: جیاوازە لە توێژینەوەکانی پێشوو، چونکە بەپێی سروشتی کێشەکانیان و گۆڕاوەکانیان و ئەو قۆناغانەی کاریان لەسەر کراوە، لە یەکتری جیاوازن.

لەڕووی بابەتی فێرکارییەوە: توێژینەوەکانی پێشوو لەسەر کۆمەڵێک بابەتی جیاواز ئەنجامدراون، بەڵام توێژینەوەی ئێستا لەسەر بابەتە کۆمەڵایەتییەکانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی - جوگرافیا ئەنجامدراوە.

- لەڕووی قەبارە و ڕەگەزی نموونەی توێژینەوە: بەجۆرێک قەبارەی نموونەی توێژینەوەکان لەنێوان (٣٤ - ٨٢) قوتابی بوو، نموونەی ئەم توێژینەوەی ئێستاش پێکدێت لە (٤٨) قوتابی کوڕ.

٢-٢-٣: خاڵی هاوبەش لەنێوان ئەم توێژینەوەیە لەگەڵ توێژینەوەکانی پیشوو، بریتین لەم خاڵانەی خوارەوەیە

- لەڕووی بەکارهێنانی ستراتیژیەت: گشت توێژینەوەکانی پێشوو لەگەڵ ئەم توێژینەوەی ئێستاش کاریگەری ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لە وانەوتنەوە دەخەنەڕوو.
- لەڕووی میتۆدی توێژینەوە: گشت ئەو توێژینەوەکانی پێشوو و ئەم توێژینەوەی ئێستاش میتۆدی ئەزموونیان بەکارهێناوە.
- لەڕووی ئامرازی توێژینەوە: گشت توێژینەوەکانی پێشوو و ئەم توێژینەوەی ئێستاش تاقیکردنەوەی دەستکەوتیان بەکارهێناوە.

٢-٢-٤: سوودی توێژینەوەکانی پێشوو

لە ئەنجامی تێڕوانینی توێژینەوەکانی پێشوو، توێژەران لە کۆمەڵێک لایەنی جیاوازەوە سوودیان لێوەرگرتوون، لەوانە:

١- سوودوەرگرتن لە چۆنیەتی هەڵبژاردن و بەکارهێنانی هۆکارە ئامارییەکان بۆ شیکردنەوەی داتاکان و خستنەڕووی ئەنجامەکان و وەڵامدانەوەی گریمانەکان

٢ـ وەکو سەرچاوەی زانستی سوودیان لێوەرگیراوە، بەتایبەت لە لایەنی تیۆری توێژینەوەکە، هەروەها بۆ بەدەستهێنانی سەرچاوەی پەیوەندیداری زیاتر لەسەر ناوەرۆکی بابەتەکانی توێژینەوەکە سوود لە توێژینەوەکانی پێشوو وەرگیراوە.
٣ـ بۆ دیاریکردنی نموونەی توێژینەوە و شێوازی هەڵبژاردن و قەبارەی نموونەی توێژینەوە.
٤ـ شارەزابوون لە هەنگاوەکانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون و چۆنیەتی ئامادەکردنی پلانی وانەوتنەوە.
٥ـ سوودوەرگرتن لە دیزاینکردنی میتۆدی ئەزموونی و ڕێکاریەکانی هاوسەنگکردنی نێوان گروپەکانی توێژینەوە لە ژمارەیەک گۆڕاودا.

٣ـ ڕێکارەکانی توێژینەوەکە:

٣ـ١: ڕێبازی توێژینەوەکە

توێژەران ڕێبازی ئەزموونیان لەم توێژینەوەیەدا پەیڕەوکردووە، چونکە سروشتی توێژینەوەکە و ئامانجەکانی وا پێویست دەکات، کە توێژینەوەکە ئەزموونی بێت. مەبەست لە ڕێبازی ئەزموونی بریتییە لە لێکۆڵینەوە لە کاریگەری گۆڕاوێکی توێژینەوە لەسەر گۆڕاوێکی تر (شلال، ٢٠٢٤، ص٢١)، واتە هەوڵدان بۆ کۆنترۆڵکردنی هەموو ئەو فاکتەرە بنچینەییانەی کاریگەرییان لەسەر گۆڕاوە پاشکۆکانی ئەزموونەکە هەیە، جگە لە یەک فاکتەر؛ کە توێژەران ئەزموونی بەسەردا دەکەن، ئەویش بە مەبەستی پێوانەکردنی ئەو کاریگەریەی بەسەر گۆڕاوە پاشکۆکەدا دێت (العزاوی، ٢٠٠٨، ص١٠٩).

٣ـ٢: دیزاینی ئەزموونی توێژینەوەکە

دیزاین واتە نەخشەسازی توێژینەوە بۆ گەیشتن بە وەڵام، یاخود هێڵکاری هەموو ئەو ئامانجانەیە، کە توێژەر دەیەوێت بەدیبهێنێت و کێشەکانی توێژینەوەکەی چارەسەر بکات (نعیمی و اخرون، ٢٠١٥، ص٢١٥)، لەم ڕوانگەیەشەوە دوای ئەوەی ڕێکارەکانی هاوسەنگکردنی کۆمەڵەکانی توێژینەوە ئەنجامدرا؛ توێژەران دیزاینێکی ورد و زانستییان دیاریکرد، کە بریتی بوو لە دیزاینی ئەزموونی بۆ دوو کۆمەڵەی هاوسەنگ (کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو) هەروەک لە شێوەی ژمارە (٢)دا دیارە.

کۆمەڵە	هۆبە	گۆڕاوی سەربەخۆ	گۆڕاوی پاشکۆ
کۆمەڵەی ئەزموونی	د	ستراتیژیەتی خانەی فێربوون	دەستکەوتی خوێندن
کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو	ب	ڕێگای ئاسایی	

شێوەی ژمارە (٢) ڕوونکردنەوەی دیزاینی ئەزموونگەری توێژینەوە

٣ـ٣ : کۆمەڵگەی توێژینەوەکە

کۆمەڵگەی توێژینەوە سەرجەم ئەو تاکانە یان دامەزراوانە دەگرێتەوە، کە لە سیفەتێکی تێبینیکراودا هاوبەشن، بە واتایەکی تر بریتییە لە کۆی یەکە و ڕەگەزەکانی دیاردەیەک کە توێژەر دەیەوێت لێکۆڵینەوەی لەسەر بکات(Sanders, 2007, p206). کۆمەڵگەی ئەم توێژینەوەیەش بریتییە لە هەموو قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی لە قوتابخانە بنەڕەتییەکانی سنووری بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی بنەسڵاوەی سەر بە پارێزگای هەولێر کە ژمارەیان بریتییە لە (١١٥٩) قوتابی، کە (٦٣٤) یان کوڕن و (٥٦١)یان کچن.

٣ـ٤: نموونەی توێژینەوەکە

نموونەی توێژینەوە بریتییە لە بەشێک لەو کۆمەڵگەیەی توێژینەوەی لەسەر ئەنجامدەدرێت، کە سیفەتی هاوبەشیان تێدایە و لەلایەن توێژەرەوە بەپێی ڕێسا و بنەمای زانستی دیاریکراو هەڵدەبژێردرێن، بۆ ئەوەی نوێنەرایەتی کۆی گشتی کۆمەڵگەکە بکات (العزاوی، ٢٠٠٨، ص١٦١). بۆ ئەم مەبەستە توێژەران دوای دیاریکردنی کۆمەڵگەی توێژینەوەکەی دەستیانکرد بە هەڵبژاردنی نموونە بەم شێوەی خوارەوە:

٣ـ٤ـ١: نموونەی قوتابخانەکان

توێژەران دوای گەڕان و بەدواداچوونی بۆ کۆمەڵێک قوتابخانەی سەر بە پەروەردە جیاوازەکانی پارێزگای هەولێر؛ (قوتابخانەی دێراوی بنەڕەتی کوڕان)ی بەشێوەیەکی مەبەستدار هەڵبژێردرا بۆ ئەنجامدانی ڕێکاریەکانی توێژینەوە. ئەم قوتابخانەیە سەر بە بەڕێوەبەرایەتیی پەروەردەی بنەسڵاوەیە لە پارێزگای هەولێر، هۆکاری هەڵبژاردنی ئەم قوتابخانەیەش دەگەڕێتەوە بۆ.

١ـ ئامادەبوونی بەڕێوەبەر و مامۆستایانی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان لە هاوکاریکردنی توێژەران بۆ ئەنجامدانی ڕێکارە ئەزموونییەکانی توێژینەوەکە.

٢ـ هەبوونی پێنج پۆلی خوێندنی هەشتەمی بنەڕەتی لە قوتابخانەکە.

٣ـ٤ـ٢: نموونەی قوتابییان

دوای هەڵبژاردنی قوتابخانەکە توێژەر نووسراوی فەرمی لە بەڕێوەبەرایەتیی پەروەردەی بنەسڵاوە وەرگرت، بە مەبەستی ئاسانکاری بۆ ئەنجامدانی ڕێکارەکانی توێژینەوەکە؛ پاشان نمونەی توێژینەوەکە لەنێوان (٥) پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی لە قوتابخانەی دێراوی بنەڕەتی کوڕان بەشێوازی هەڕەمەکی هەڵبژێردرا، کە لە ئەنجامدا پۆلی هەشتەمی (ب)، وەکو کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو دیاریکران، کە بەڕێگەی ئاسایی وانەیان دەخوێند، هەروەها پۆلی هەشتەمی (د) وەکو کۆمەڵەی ئەزموونی هەڵبژێردران، کە بە ستراتیژیەتی خانەی فێربوون وانەیان دەخوێند، بۆ ڕوونکردنەوەی زیاتر بڕوانە خشتەی ژمارە (١).

خشتەی ژمارە (١) دابەشبوونی نموونەی توێژینەوە بەسەر کۆمەڵەکاندا

کۆمەڵەکان	هۆبە	ڕێگای وانەوتنەوە	ژمارەی فێرخوازان پێش دوورخستنەوە	ژمارەی فێرخوازانی دوورخراوە	ژمارەی کۆتایی فێرخوازانی هەردوو کۆمەڵە
ئەزموونی	د	خانەی فێربوون	٢٨	٤	٢٤
کۆنترۆڵکراو	ب	ڕێگای ئاسایی	٢٧	٣	٢٤
کۆی گشتی			٥٥	٧	٤٨

٣ـ٥: هاوسەنگکردنی کۆمەڵەکانی توێژینەوەکە

مەبەست لە هاوسەنگی کۆمەڵەکان، بریتییە لە دڵنیابوون لەوەی تایبەتمەندیەکی کەسی یان زیاتر، کە دەکرێت کاریگەریان لەسەر ئەنجامی توێژینەوەکە هەبێت، بەشێوەیەکی یەکسان دابەشکرابنە سەر هەردوو کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو، زۆرجار توێژەران یەکسانی لەنێوان گۆڕاوێک یاخود زیاتر لە گۆڕاوێکی توێژینەوەدا دەکەن، ئەمەش ئەنجامدەدرێت بۆ دڵنیابوون لەوەی کۆمەڵەکان لە هەمان ئاستدا بن لەڕووی ئەو تایبەتمەندیانەوە (الوكاع، ٢٠٢١، ص٨٠). هەرچەندە گشت قوتابییانی نموونەی ئەم توێژینەوەیە لە ژینگەیەکی کلتووری و کۆمەڵایەتی و ئابوری هاوشێوەن، بەڵام توێژەران بۆ زیاتر دڵنیایی لە یەکسانی نێوان کۆمەڵەکان چەند گۆڕاوێکیان هەڵبژارد، کە دەشێت کاریگەریان هەبێت لەسەر هاوسەنگی قوتابییان، بە مەبەستی کۆنترۆڵکردنیان، ئەو گۆڕاوانەش بریتین لە:

١ـ تەمەنی قوتابییان

٢ـ ئاستی زیرەکی قوتابییان

٣ـ ئاستی ئەکادیمی دایک و باوکی قوتابییان

٤ـ نمرەی کۆتایی ساڵی پێشووی قوتابییان لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان.

دوای وەرگرتنی داتا و زانیارییەکان، بۆ زانینی جیاوازی بەهاداری ئاماری لەنێوان ناوەندەژمێرییەکانی گۆڕاوەکانی نیوان هەردوو کۆمەڵە، توێژەران تاقیکردنەوەی (T-Test) بۆ دوو نموونەی سەربەخۆی ژمارە یەکسانیان بەکارهێنا، ئەنجامەکانیش بەو شێوەیە بوون، کە لە خشتەی ژمارە (٢) خراوەتەروو.

خشتەی ژمارە (٢)

ئەنجامی جیاوازی ئاماری لەنێوان گۆڕاوەکان

گۆڕاوەکان	کۆمەڵە	ژمارەیان	ناوەندە ژمێرەیی	لادانی پێوەری	بەهای T-Test هەژمارکراو	بەهای T-Test خشتەیی	دەلالەت
نمرەی ساڵی پێشوو	ئەزموونی	٢٤	٦٩,٢٠٨	١٣,١٩٠٨	٠,٢٧٣	٢,٠١٣	جیاوازی نییە
	کۆنترۆڵکراو	٢٤	٦٨,١٢٥	١٤,٢٠١٤			
تاقیکردنەوەی ئاستی زیرەکی	ئەزموونی	٢٤	٢٧,٢٩٢	٤,٣٧٨٦	٠,٠٣١	٢,٠١٣	جیاوازی نییە
	کۆنترۆڵکراو	٢٤	٢٧,٣٣٣	٤,٧٩٧٣			
تەمەنی فێرخوازان	ئەزموونی	٢٤	١٧٨,١٦٧	٤,٦٧٨٠	٠,٣٩٩	٢,٠١٣	جیاوازی نییە
	کۆنترۆڵکراو	٢٤	١٧٨,٦٢٥	٣,١١٨١			

لە خشتەی سەرەوەدا دەردەکەوێت، کە جیاوازی بەهاداری ئاماری نییە لەنێوان ناوەندەژمێرەیی کۆمەڵەی ئەزموونی و ناوەندەژمێرەیی کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو لە گشت گۆڕاوەکان، چونکە بەهای (T)ی هەژمارکراو لە گشت گۆڕاوەکان بچووکترە لە بەهای (T) خشتەی (٢.٠١٣)، لە ئاستی بەڵگەداری ئاماری (٠.٠٥) و بە پلەی ئازادی (٤٦)، ئەمەش مانای ئەوەیە، کە هەردوو کۆمەڵەکە هاوسەنگن.

٣-٥-١: ئاستی ئەکادیمی باوک و دایک

بە مەبەستی زانینی ئاستی ئەکادیمی باوکان و دایکانی قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی، توێژەر (3) ئاستی دیاریکرد، بەپێی جۆری بڕوانامەی خوێندنیان لە نزمترین ئاستەوە بۆ بەرزترین ئاست ڕیزبەندکران؛ بەم شێوەیە: (بڕوانامەی سەرەتایی و خوارتر - بڕوانامەی ناوەندی و ئامادەیی و دیبلوم و سەرووتر)، دواتر توێژەران هەڵسان بە ئەنجامدانی ڕێکاری ئاماری لەگەڵ داتا بەدەستهاتووەکان، بە بەکارهێنانی هاوکێشەی (کا^{2}) بۆ هەردوو پۆلەکە و ئەنجامەکان بەم شێوەیە بوون کە لە خشتەی ژمارە (٣) خراونەتەڕوو.

خشتەی ژمارە (٣)

ئەنجامی هاوسەنگی کۆمەڵەکان لە گۆڕاوی ئاستی ئەکادیمی دایک و باوک

دایک و باوک	گروپەکان	ژمارەی نموونە	ئاستی ئەکادیمی دایکان و باوکان: سەرەتایی و بەرەوخوار	ناوەندی و ئامادەیی	دیبلوم و سەرووتر	بەهای هاوکێشەی کا^{2}: هەژمارکراو	خشتەیی	ئاستی بەڵگەداری (٠,٠٥)
باوکان	ئەزموونی	٢٤	٥	١٠	٩	٠,٩٩٤	٥,٩٩	جیاوازی نییە
	کۆنترۆڵکراو	٢٤	٨	٩	٧			
	کۆ	٤٨	١٣	١٩	١٦			
دایکان	ئەزموونی	٢٤	٧	١١	٦	٠,٣٨٨	٥,٩٩	جیاوازی نییە
	کۆنترۆڵکراو	٢٤	٩	١٠	٥			
	کۆ	٤٨	١٦	٢١	١١			

لەم خشتەی سەرەوەدا ئەوە دەردەکەوێت، کە هەردوو گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراوی نموونەی توێژینەوەکە، هاوتان لە گۆڕاوی ئاستی ئەکادیمی باوکان و دایکان، چونکە بەهای هەژمارکراوی (کا^{2})ی هەردوو گۆڕاو کەمترە لە بەهای (کا^{2})ی خشتەیی، بە پلەی ئازادی (٤٦) و لە ئاستی بەڵگەداری (٠.٠٥)، بۆیە جیاوازی بەڵگەداری ئاماری نییە لەنێوان هەردوو گروپی توێژینەوەکە لەم گۆڕاوەدا.

٣ـ٦: کۆنترۆڵکردنی گۆڕاوە نا ئەزموونیەکان (گۆڕاوە دەرەکییەکان)

ئەو گۆڕاوانە دەگرێتەوە، کە هاوشانی گۆڕاوی سەربەخۆ کاریگەری دەخەنە سەر گۆڕاوی پاشکۆ، کۆنترۆڵکردنیان بە یەکێک لە ڕێکارە گرنگەکانی توێژینەوەی ئەزموونی دادەنرێت (بۆکانی، ٢٠٢٠، ل١٠٦)، ئەم گۆڕاوانە ئەگەرچی ناچنە ناو داڕشتنی نەخشەسازی توێژینەوەکە و ناکەونە ژێر کۆنترۆڵی توێژەر، بەڵام کاریگەریان لەسەر ئەنجامەکانی توێژینەوە و گۆڕاوە پاشکۆکان هەیە، وەکو کاریگەرییەکی نەویستراو دەردەکەون و توێژەر ناتوانێت ڕاستەوخۆ بیانبینێت یان پێوانەیان بکات، بۆیە دەبێت گۆڕاوە تێهاتووەکان (نائەزموونییەکان) لەکاتی شیکردنەوەی ئەنجامەکان بە گرنگ سەیر بکرێن (الشربيني و اخرون، ٢٠١٣، ص٣٦٨). توێژەران بۆ گەیشتن بە دیزاینێکی ئەزموونی کۆنترۆڵکراو، کە کاریگەری گۆڕاوە تێهاتووەکانی لەسەر نەبێت، هەوڵیاندا کۆنترۆڵی گۆڕاوەکان بکەن، بەم شێوەی خوارەوە:

ـ **ماوەی ئەزموون:** ماوەی ئەزموونەکە بۆ هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە یەکسان بوو. لە ڕۆژی یەکشەممە ڕێکەوتی (٢٠٢٥/١/٢٦) دەستیپێکرد تا ڕۆژی دووشەممە ڕێکەوتی (٢٣/ ٤ /٢٠٢٥) کۆتایی پێهێنرا.

ـ **وازهێنان و دابڕان لە خوێندن:** هەچەندە لە ماوەی ئەزموونەکە (٢) قوتابی، بەهۆی خراپی باری دارایی وازیان لە خوێندن هێنا، بەڵام بەهۆی ئەوەی قوتابی دوو ساڵە بوون و هەر لە سەرەتاوە توێژەر ئەنجامەکانیانی پشتگوێخستبوو، بۆیە هیچ کاریگەرییان نەبوو لەسەر ئەنجامەکان.

ـ **جیاوازی نێوان تاکەکانی نموونەی توێژینەوە:** هەڵبژاردنی نموونەی توێژینەوە بەشێوەیەکی هەڕەمەکی و ئەنجامدانی هاوسەنگی ئاماری لەنێوان قوتابییانی هەردوو کۆمەڵە، یارمەتیدەر بوو لە کۆنترۆڵکردنی ئەم گۆڕاوە.

ـ **بارودۆخی ئەزموونەکە و ڕووداوە چاوەڕوان نەکراوەکان:** لە ماوەی ئەنجامدانی ئەزموونەکە هیچ ڕووداوێکی چاوەڕوان نەکراو ڕوینەداوە.

ـ **ئامرازی پێوانەکردن:** هەمان ئامرازی پێوانەکردن لەگەڵ هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە هەمان ڕۆژ و کاتدا بەکارهێنراوە.

ـ **مامۆستای وانە:** توێژەر خۆی وەکو مامۆستای بابەت وانەی بە هەردوو کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو وتەوە، لە کاتی وانەوتنەوەشدا هیچ لایەنگیریەک بۆ کۆمەڵەکان نەبوو، تەنها بەپێی پلانی وانەوتنەوەی دیاریکراوی کۆمەڵەکان بابەتەکان وترانەوە.

ـ **دابەشکردنی بەشەوانەکان:** بەشەوانەکان بۆ هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە بەشێوەیەکی یەکسان دابەشکران، بەشێوەیەک کاتی وانەکان نزیک بن لەیەکتری.

ژینگەی پۆل: جێبەجێکردنی ئەزموونەکە لەڕووی ژینگەوە بۆ هەردوو کۆمەڵە یەکسان بوو، چونکە لە یەک قوتابخانە لە هەمان ژینگەی فێرکاریدا جێبەجێکرا.

٣ـ٧: پێداویستییەکانی توێژینەوەکە :

٣ـ٧ـ١: بابەتی خوێندن

پێش ئەوەی دەست بە ئەزموونەکە بکرێت، بابەتەکانی خوێندن دیاریکران، ئەوانیش بریتی بوون لە بەندەکانی (یەکەم، دووەم و سێیەم) لە بەشی جوگرافیای پەرتوکی بابەتە کۆمەلایەتییەکانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی، چاپی هەژدەهەم (٢٠٢٤)، کە لەلایەن وەزارەتی پەروەردەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بڕیاری لەسەر دراوە.

٣ـ٧ـ٢: ئامانجە ڕەفتارییەکان

ئامانج گوزارشتێکی نوسراوە بەشێوەیەکی ورد و ڕوون و دیاریکراو، تێیدا ئەو گۆڕانکاریانە لە ڕەفتار و ئەدای قوتابی دیاریدەکرێت، کە پێشبینیکراوە لە کۆتایی خوێندنی یەکەیەکی پەروەردەیی بەدەستیبهێنێت (الساعدي، ٢٠٢٠، ص٩٦). (پیتر سنجیە) دەڵێت: (بینینێکی هاوبەش تەنها بیرۆکە نییە، بەڵکو هێزێکە لە دڵی مرۆڤدا دەژیت، لە کەمترین ئاستیدا وەڵامێکە بۆ ئەو پرسیارەی: چی بکەین بۆ ئەوەی داهێنەر بین؟!)، ئاشکرایە پۆل شوێنێکی گرنگی فێربوونە، کە تێیدا

مامۆستا و قوتابی بەیەکدەگەیەنێت و پێکەوە بەشدارن لە پرۆسەی فێربوون، بۆیە دیاریکردنی ئامانجەکان هۆکاریکە بۆ باشکردنی پەیوەندی نێوان مامۆستا و قوتابی، ئەمە جگە لەوەی یارمەتیدەرە لە باشترکردنی کەش و هەوای پۆل و ئاستی فێربوون (بلوم، ٢٠١٢، ص٤٥٣).

توێژەران بەشێوەیەکی ورد و زانستی، بە لەبەرچاوگرتنی ئاست و قۆناغی نموونەی توێژینەوەکە، ئامانجەکانیان لە بابەتی خوێندن لە پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتییەکانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی بەپێی ئاستەکانی بلۆم ئامادەکرد، بە وەرگرتنی (٣) سێ ئاست، کە بریتی بوون لە ئاستەکانی (بیرهاتن، تێگەیشتن، جێبەجێکردن)، لەبەر ئەوەی ئەم ئاستانە بەپێی تەمەن و تواناو سروشتی بابەتەکە گونجاون بۆ ئەم قۆناغەی خوێندن. ئامانجەکان ژمارەیان (١٠٩) ئامانج بوو، بەجۆرێک (٥٢) ئامانج بۆ ئاستی بیرهاتن و (٤١) ئامانج بۆ ئاستی تێگەیشتن و (١٦) ئامانج بۆ ئاستی جێبەجێکردن.

٣-٧-٣: پلانی وانەوتنەوە

بەشێوەیەکی گشتی پلان بریتییە لە گرتنەبەری کۆمەڵێک ڕێکاری پێویست بە مەبەستی هێنانەدی ئامانجە دیاریکراوەکان، هەروەها لە پرۆسەی وانەوتنەوە مەبەست لە پلان، بیرکردنەوەیەکی ڕێکخراوی پێشوەختەیە، کە مامۆستا دەخوازێت لەگەڵ قوتابییەکانیدا جێبەجێی بکات، لەپێناو گەیشتن بە چەند ئامانجێکی فێرکاری دیاریکراو (سیوەیلی، ٢٠١٧، ل٧٥)

ئەنجامدانی هەموو کارێک سەرەتا پێویستی بە داڕشتنی پلانێک هەیە، چونکە نەبوونی پلان بە واتای بێ سەروبەری و تێکەڵاوبوون و بزربوونی سەرەداوەکان (محمد، ٢٠١١، ل٧٣)

وانەوتنەوە یەکێکە لە پێکهاتە سەرەکییەکانی پرۆسەی پەروەردە و کاریگەری و سوودی وانەوتنەوە پەیوەستە بە پلاندانان، بۆیە هەرچەندە مامۆستا خاوەنی ئەزموون بێت، پێویستی بە پلاندانانی وانەی ڕۆژانە هەیە، ئەمە پرۆسەیەکی گرنگە، کە لەڕێگەیەوە مامۆستا شێوازەکانی کارکردنی دیاری دەکات (الطناوی، ٢٠١٣، ص٣٥).

هەر بۆیە توێژەر پاش دیاریکردنی ناوەرۆکی بابەتی خوێندن و داڕشتنی ئامانجە ڕەفتاریەکان، دەستیکرد بە ئامادەکردنی پلانی وانەوتنەوە لە بەندەکانی (یەکەم، دووەم و سێیەم) لە پەرتوکی بابەتە کۆمەڵایەتییەکانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی بۆ هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە، بەشێوەیەک (١٥) پلانی وانەوتنەوە بۆ کۆمەڵەی ئەزموونی، کە بەپێی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون بابەتەکانیان وەردەگرت و (١٥) پلانی وانەوتنەوەش بۆ کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو ئامادەکرا، کە بابەتەکانیان بەڕێگەی ئاسایی وەردەگرت.

بۆ دڵنیابوون لە ڕاستی و دروستی و گونجاوی پلانی وانەوتنەوەکان، نموونەیەک لەو پلانانە خرایە بەردەستی کۆمەڵێک شارەزا و پسپۆڕ لە بواری ڕێگەکانی وانەوتنەوە، وەک لە پاشکۆی ژمارە (١) خراونەتەڕوو.

٣-٨ : ئامرازی توێژینەوەکە:

٣-٨-١: تاقیکردنەوەی دەستکەوت

تاقیکردنەوەی دەستکەوت ڕێکارێکی ڕێکخراوە بۆ دیاریکردنی ئاستی زانیاری و لێهاتوویی قوتابی لە بابەتێکی دیاریکراوی خوێندندا کە فێری بووە، لە گرنگترین ئامرازەکانی پێوانە و هەڵسەنگاندنە، کە بەهۆیەوە قوتابی لە دامەزراوە پەروەردەیەکان هەڵدەسەنگێندرێت (زایرواخرون، ٢٠٢٣، ص٢٢٩-٢٣٠). توێژەران تاقیکردنەوەی دەستکەوتییان بەپێی ئەم هەنگاوانەی خوارەوە ئامادەکردووە:

٣-٨-١-١: دیاریکردنی ئامانجی تاقیکردنەوەی دەستکەت

لەکاتی دیزاینکردنی هەر تاقیکردنەوەیەکی ئەکادیمی، پێویستە لەسەر داڕێژەری تاقیکردنەوەکە پێشوەختە ئەو ئامانجە دیارییکات، کە لە بیناکردنی تاقیکردنەوەکە هەوڵی بەدەستهێنانی دەدات، دواتر پرسیارەکانی تاقیکردنەوەکە دابڕێژێت، بۆ ئەوەی لەگەڵ ئەو ئامانجەدا بگونجێت، کە نەخشەی بۆ کێشراوە (ملحم، ٢٠١٢، ص٢١٥). سەبارەت بە ئامانجی تاقیکردنەوەی دەستکەوت لەم توێژینەوەیە، بریتییە لە پێوانەکردنی دەستکەوتی خوێندنی قوتابییانی هەردوو گرووپی

توێژینەوەکە بۆ بابەتەکانی (بەندی یەکەم ـ کیشوەری ئاسیا، بەندی دووەم ـ کیشوەری ئەورووپا، بەندی سێیەم ـ کیشوەری ئەفریقیا) لە چوارچێوەی پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان ـ بەشی جوگرافیا بۆ پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی، لە قوتابخانەی دێراوی بنەڕەتی کوران.

٣ـ٨ـ١ـ٢: دیاریکردنی ئاستی پرسیارەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت

کۆمەڵێک پۆلێن بۆ ئامانجە مەعریفییەکان هەن، یەکێک لە گرنگترین ئەو پۆلێنان، کە زۆر بەربڵاوە و زۆرترین بەکارهێنانی هەیە، پۆلێنی (بلۆم ـBloom)ە، بلۆم شەش ئاستی بەشێوەی هەرەم داناوە، کە بریتین لە (بیرهاتن، تێگەیشتن، جێبەجێکردن، شیکردنەوە، پێکهێنان، هەلسەنگاندن) (سعادة، ٢٠٠١، ل١٦٠-١٦٢)، توێژەران سێ ئاستی سەرەتای پۆلێنی بلۆمیان بە گونجاو زانی بۆ ئەم پۆلەی خوێندن، کە بریتین لەم ئاستانەی خوارەوە:

ئاستی بیرهاتن: نزمترین ئاستە لە ئاستەکانی پۆلێنی بلۆم، کە بریتییە لە توانای قوتابی بۆ بیرهاتنەوە و ناسینەوەی ئەو زانیاریانەی لە ڕابردوو لە ماوەی کرداری فێرکردن فێریان بووە.

ئاستی تێگەیشتن: واتە توانای تێگەیشتن لە بابەتەکەی هەبێت و بە شێوازی تر توانای داڕشتنەوە و کورتکردنەوەی زانیاریەکانی هەبێت.

ئاستی جێبەجێکردن: واتە توانای پراکتیزەکردنی ئەو زانیاریانەی هەبێت، کە پێشتر خوێندوویەتی و لەبەری کردووە لە چوارچێوەی بەش و بابەتەکانی داهاتوو، یان لە ژیانی ڕۆژانەیدا بتوانێت سوود لەو زانیاریانە وەربگرێت و بەکاریبهێنێت (رسول، ٢٠١٤، ل٤٦-٤٧).

٣ـ٨ـ١ـ٣: ئامادەکردنی خشتەی تایبەتمەندیەکان

خشتەی تایبەتمەندی بریتییە لە خشتەیەک، کە ئامانجە فێرکارییەکان واتا ئەو ئامانجانەی پێویستە بەهۆی فێربوونەوە بهێنرێنەدی بە ناوەرۆکی بابەتەکانی خوێندنی ئەکادیمی دەبەستێتەوە و کێشی ڕێژەییان دیاریدەکات (الفرطوسي و الميداني، ٢٠٢١، ص٨٠)، بۆ دروستکردنی خشتەی تایبەتمەند لەبەر ڕۆشنایی کاتی بەردەست بۆ وەڵامدانەوە و ڕەچاوکردنی ئامانجە ڕەفتارییەکان بەپێی تەمەن و قۆناغی خوێندن توێژەران (٤٠) برگەیان دیاریکرد لە جۆری پرسیاری هەڵبژاردن لە چەند دانەیەک بۆ تاقیکردنەوەکە، کە لەگەڵ قۆناغ و ئاستی قوتابییان گونجاوە. پاشان توێژەر خشتەی تایبەتمەندی بۆ تاقیکردنەوەی دەستکەوت ئامادەکردووە، کە شێوەی کۆتایی لە خشتەی ژمارە (٤) لە خوارەوە خراوەتەڕوو:

خشتەی ژمارە (٤) خشتەی تایبەتمەندی تاقیکردنەوەی دەستکەوت

بابەتەکان	ژمارەی لاپەڕە	ڕێژەی سەدی گرینگی بابەتەکان	کێشی ڕێژەیی گرینگی ئامانجەکان			ژمارەی برگەکانی تاقیکردنەوە
			بیرهاتن ٤٨٪	تێگەیشتن ٣٧٪	جێبەجێکردن ١٥٪	
بەندی یەکەم- کیشوەری ئاسیا	٢١	٤٢٪	٨	٦	٣	١٧
بەندی دووەم- کیشوەری ئەورووپا	١٣	٢٦٪	٥	٤	١	١٠
بەندی سێیەم – کیشوەری ئەفریقیا	١٦	٣٢٪	٦	٥	٢	١٣
کۆی گشتی	٥٠	١٠٠٪	١٩	١٥	٦	٤٠

٣ـ٨ـ١ـ٤: دانانی برگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت

لەبەر ڕۆشنایی ئەم هەنگاوانەی سەرەوە توێژەران برگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوتیان ئامادەکرد، لە جۆری پرسیاری بابەتی/ هەڵبژاردن لە چەند دانەیەک بەپێی ئاستەکانی (بیرهاتنەوە، تێگەیشتن، جێبەجێکردن)، ژمارەی برگەکان لە (٤٠) برگە پێکهاتبوو بە شێوازی سەرەتایی.

٣-٨-١-٥: ڕێنماییەکانی وەڵامدانەوەی بڕگەکانی تاقیکردنەوە و هەڵەچنی

٣-٨-١-٥-١: ڕێنمایی وەڵامدانەوە

بۆ ئەوەی قوتابی بەرچاوڕوونی لەسەر شێوازی وەڵامدانەوەی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە هەبێت، توێژەران کۆمەڵێک ڕێنمایی پێویستییان لە سەرەوەی پەڕەی یەکەمی تاقیکردنەوەکە خستەڕوو، ڕێنماییەکان بەشێوازێک داڕێژراون؛ کە تێگەیشتنی قوتابی لە چۆنیەتی وەڵامدانەوەی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە ئاسانتر بکات و هانیان بدات بۆ وەڵامدانەوەیەکی دروست، وەک ئەوەی قوتابی پێویستە هەموو پرسیارەکان بەوردی بخوێنێتەوە و گشت بڕگەکان وەڵام بداتەوە، هەروەها سەرەنجی بژاردەکان بدات و ئەو وەڵامە هەڵبژێرێت، کە بە دروستی دەزانیت، دوای دڵنیابوونەوەی لە وەڵامی ڕاست نیشانەی (✓) بەرانبەر بە وەڵامە ڕاستەکە دابنێت، یاخود بازنەیەک بە دەوری وەڵامە ڕاستەکە بکێشێت.

٣-٨-١-٥-٢ ڕێنمایی هەڵەچنی

مەبەست لە ڕێنمایی هەڵەچنی بریتییە لە شێوازی دانانی ئەو نمرەی بۆ قوتابییان لە تاقیکردنەوەکە دادەنرێت، کە پێویستە لە سەرەتاوە بەپێی وەڵامی نموونەیی بۆ پرسیارەکان (کلیلی وەڵامەکان) دیاریبکرێت، بۆ ئەم مەبەستە بۆ هەر بڕگەیەکی تاقیکردنەوەکە، وەڵامی ڕاست یەک نمرە وەردەگرێت و وەڵامی هەڵە یان جێهێڵراو یان هەڵبژاردنی زیاتر لە بەدیلێک سفر وەردەگرێت.

٣-٨-١-٦: ڕاستگۆیی تاقیکردنەوەی دەستکەوت

ڕاستگۆیی هەر ئامرازێک ئەوەیە کە ئەو تواناو تایبەتمەندی و هەڵوێست و لێهاتووییە بپێوێت، کە بۆ پێوانکردنی داڕێژراوە، واتە بە کردەیی ئەو شتە بپێوێت، کە بە مەبەستی پێوانکردنی دانراوە (عیسیوي، ١٩٩٩، ص٤٥)، ڕاستی یەکێکە لە گرنگترین تایبەتمەندییەکان، کە پێویستە هەر تاقیکردنەوەیەک هەیبێت، ئاماژەیە بۆ کارایی تاقیکردنەوەکە و ئەو پلەیەی بەدەستیدەهێنێت لە پێوانەکردنی ئەو مەبەستەی بۆی دروستکراوە (کوافحة، ٢٠١٠، ص١٠٩). بە مەبەستی دەرهێنانی ڕاستی و دروستی تاقیکردنەوەکە توێژەران چەند ڕێگەیەکییان گرتەبەر، بەم شێوەی خوارەوە:

٣-٨-١-٦-١: ڕاستی ڕووکەش

مەبەست لەم جۆرە ڕاستییە ئەوەیە، کە پێوەرێک یان تاقیکردنەوەیەک لەڕووی ڕووکەشەوە چەندە گونجاو دەردەکەوێت بۆ پێوانکردنی ئەو مەبەستەی بۆی ئامادەکراوە، واتە جۆری وشەکان، چۆنیەتی داڕشتنی بڕگەکان، ڕوونی و گونجاوی پرسیارەکان، ڕێنماییەکانی تاقیکردنەوەکە تا چ ئاستێک گونجاون (الجلبي، ٢٠٠٥، ص٩٢). بە مەبەستی بەدەستهێنانی ڕاستی ڕووکەشی، تاقیکردنەوەکە لە شێوەی فۆڕمێکی درا بە کۆمەڵێک شارەزا و پسپۆڕ لە بوارەکانی جوگرافیا و ڕێگەکانی وانەوتنەوە و پێوانە و هەڵسەنگاندن وەک لە پاشکۆی ژمارە (١)، دوای گەڕاندنەوەی وەڵامی پسپۆڕ و شارەزایان، لەگەڵ هەبوونی هەندێک تێبینی بۆ چاکسازیکردن و داڕشتنەوەی چەند بڕگەیەک، ئاستی ڕاستی ڕووکەشی تاقیکردنەوەکە دەرکەوت کە ڕێژەکەی (٩٠٪) بوو، ئەمەش بە بەکارهێنانی هاوکێشەی (جی کۆپەر- J Cooper) بۆ دۆزینەوەی ڕێژەی هاوڕابوونی شارەزایان.

٣-٨-١-٦-٢: ڕاستی ناوەرۆک

مەبەست لێی ئەنجامدانی پشکنین و شکارییەکی لۆژیکی وردە بۆ بڕگە و بەشەکانی تاقیکردنەوەکە، بە مەبەستی دیاریکردنی ئاستی وێناکردنی پێوەرەکە لە پێوانەکردنی ئەو هەڵوێست و ڕەفتارانەی بۆی ئامادەکراوە (الجلبي، ٢٠٠٥، ص٨٩)، ڕاستی ناوەرۆک یەکێکە لە باشترین جۆرەکانی ڕاستی بۆ تاقیکردنەوەکانی دەستکەوت، چونکە ناوەرۆکەکەی لەڕێگەی خشتەی تایبەتمەندیەوە دیاریدەکرێت (حسن، ٢٠٢٣، ل٧٦). بۆ دڵنیابوون لە ڕاستی ناوەرۆک، توێژەران خشتەی تایبەتمەندی و بڕگەکانی تاقیکردنەوەییان بەپێی ئامانجە ڕەفتارییەکان ئامادەکرد و دواتر خرانە بەردەستی کۆمەڵێک لە شارەزا و پسپۆڕانی بواری ڕێگەکانی وانەوتنەوە و جوگرافیا، بۆ دڵنیابوون لە گونجاوی ناوەرۆکی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە و دەربڕینی ڕاوبۆچوونیان لەسەر باشترکردنی تاقیکردنەوەکە.

٣ـ٨ـ١ـ٧ : ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت لەسەر نمونەی ڕاپرسی

دوای ئامادەکردنی تاقیکردنەوەی دەستکەوت، توێژەر تاقیکردنەوەکەی لەسەر نمونەی ڕاپرسی جێبەجێکرد، کە ژمارەیان بریتی بوو لە (١٠٠) قوتابیی کوڕی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی، لە قوتابخانە بنەڕەتییەکانی (ساسان و ژینی نویٚ)ی بنەڕەتی کوڕان، هەردوو قوتابخانە سەر بە پەروەردەی بنەسڵاوەن، بەهەمان شێوەی نموونەی ئەزموونی توێژینەوەکە، ئامانج لە ئەنجامدانی تاقیکردنەوەکە لەسەر نمونەی ڕاپرسی ئەم خاڵانەی خوارەوە بوو:

- دڵنیابوون لە ڕوونی بڕگەکانی تاقیکردنەوەک لەڕووی زمانەوانی و دارشتنەوە.
- دیاریکردنی کاتی پێوییست و گونجاو بۆ وەڵامدانەوەی تاقیکردنەوەکە.
- هەژمارکردنی هاوکۆڵکەی گرانی و ئاسانی بۆ بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە.
- دیاریکردنی هاوکۆڵکەی هێزی جیاکاری بڕگەکان.
- دۆزینەوەی ئاستی کاریگەری جێگرەوە هەڵەکان.
- زانینی ئاستی هاوکۆڵکەی جێگیریی تاقیکردنەوەکە.

٣ـ٨ـ١ـ٨: دیاریکردنی کاتی تاقیکردنەوەکە:

لەمیانەی جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەکە لەسەر نموونەی ڕاپرسی، توێژەر بۆی دەرکەوت، کاتی پێویست و گونجاو بۆ وەڵامدانەوەی تاقیکردنەوەکە (٣٥) خولەکە، ئەویش لەڕێگەی تۆمارکردنی کاتی وەڵامدانەوەی قوتابی یەکەم و کۆتا قوتابی، بە جێبەجێکردنی ئەم هاوکێشەیەی خوارەوە:

کاتی تاقیکردنەوەکە = (کاتی فێرخوازی یەکەم + کاتی فێرخوازی دووەم + کاتی فێرخوازی سێیەم ... هتد) / کۆی گشتی

٣ـ٨ـ١ـ٩: شیکردنەوەی ئاماری بۆ بڕگەکانی تاقیکردنەوە

دوای جێبەجێکردنی ئامرازەکە لەسەر نمونەی ڕاپرسی، کە ژمارەیان (١٠٠) قوتابی بوو، نمرەکانیان بە ڕێکوپێکی لە نمرە نزمەوە بۆ نمرە بەرز ڕێکخرا، بە پشتبەستن بە کۆی نمرەکانیان دوای هەڵەچنی وەڵامەکان، پاشان بۆ دیاریکردنی کۆمەڵەی نمرە بەرز و نمرە نزم، ڕێژەی ٢٧٪ی ئەو قوتابییانەی زۆرترین نمرەیان بەدەستهێناوە و ٢٧٪ی ئەوانەی کەمترین نمرەیان بەدەستهێناوە هەڵبژێردران، ئینجا بەپێی ئەو داتایانەی بەدەستهاتن، توێژەر دەستیکرد بە شیکردنەوەی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە بەم شێوەیە:

٣ـ٨ـ١ـ٩ـ١: هاوکۆڵکەی گرانی و ئاسانی

هاوکۆڵکەی گرانی بریتییە لە ڕێژەی سەدی ئەو قوتابییانەی بە هەڵە وەڵامی پرسیارەکەیان داوەتەوە (کوافحە، ٢٠١٠، ص١٤٩)، یاخود ئەو ئاستە ئاڵۆزەیە، کە قوتابی ڕووبەڕووی دەبێتەوە لە وەڵامدانەوەی دروستی تاقیکردنەوەدا (الزاملي واخرون، ٢٠٠٩، ص٣٦٨)، هاوکۆڵکەی ئاسانیش ڕێژەی سەدی ئەو قوتابییانەیە، کە بە دروستی وەڵامی پرسیارەکە دەدەنەوە (سلیمان و ابوعلام، ٢٠٠٩، ص٣١٢). پێویستە لەسەر توێژەر ئەو بڕگە و پرسیارانەی، کە زۆر قورسن یان زۆر سوکن لە تاقیکردنەوەکە دووریان بخاتەوە؛ لەبەر ئەوەی لە توانایاندا نییە جیاوازی تاکایەتی لەنێوان تاکەکاندا بکات، هەروەک (الرؤسان واخرون، ١٩٩٢؛ Bloom,et al,1979) ئاماژە بەوە دەکەن، کە بڕگەی تاقیکردنەوە بە پەسند دادەنرێت، ئەگەر ئاستی گرانیان لەنێوان (٠.٢٠– ٠.٨٠) (شیخو، ٢٠٢٣، ل١٠٤).

بەپێی داتا بەردەستەکان هاوکۆڵکەی گرانی و ئاسانی بۆ هەر بڕگەیەک لە بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە دۆزرایەوە، لە ئەنجامدا دەرکەوت کە ئاستی گرانی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە کەوتە نێوان (٠.٢٠ – ٠.٧٢)، ئەمەش ئەوە دەردەخات، کە سەرجەم بڕگەکان ئاستی گرانیان پەسندە؛ جگە لە بڕگەکانی ژمارە (٩، ٢٣)، کە ئەم دوو بڕگەیە ئاستی گرانیان نەگەیشتە ئاستی پەسند، بۆیە لە تاقیکردنەوەکە دوورخرانەوە، وەک لە خشتەی ژمارە (٦) بەوردی ئەنجامی ئاسانی و گرانی گشت بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە خراوەتەڕوو.

٣ـ٨ـ١ـ٩ـ٢: هاوکۆڵکەی جیاکاری برگەکان

مەبەست لە هاوکۆڵکەی جیاکاری توانای برگە یاخود پرسیاری دیاریکراوە بۆ جیاوازیکردن لەنێوان قوتابییان بەپێی ئاستی زانیارییان لەسەر ناوەرۆکی بابەتی ئەکادیمی لەڕێگەی ئەو نمرەیەی لەسەر وەڵامدانەوەی پرسیارەکە بەدەستیدەهێنێت (احمد و الديب، ٢٠١٧، ص٢٢١)، برگە و پرسیاری باش و متمانەپێکراو ئەوەیە، کە هێزی جیاکارییەکی بەرزی هەبێت و بتوانێت جیاوازی لەنێوان ئەو کەسانە بکات، کە توانا و ئاستیان بەرزە و وەڵامەکان بە ڕاستی دەدەنەوە، لەگەڵ ئەوانەی توانا و ئاستیان نزمە و لاوازن لەو دیاردەی تێستەکە پێوانی دەکات (Ebil,1979,263)، هەروەها بۆ بڕیاردان لەسەر ئاستی جیاکاری برگەکان پشت بە پێوەری (Ebel,1979,p.267) بەسترا بە مەبەستی قبوڵکردن یان ڕەتکردنەوەیان، بەم شێوەیە خوارەوە وەک لە خشتەی (٥) هاتووە:

خشتەی ژمارە (٥) پێوەری (ئیبل) بۆ بەراوردکردنی هێزی جیاکاری و بڕیاردران لەسەر برگە

بەهای هاوکۆلکەی جیاکاری	هەڵسەنگاندنی برگە
٠.٤٠ و زیاتر	برگەی زۆر باش
٠.٣٠ – ٠.٣٩	برگەکان باش و قبوڵکراون
٠.٢٠ – ٠.٢٩	ئەم برگانە لەسەر هێڵی سوورن و پێویستیان بە دەستکاری و گۆڕانکاریکردن هەیە
٠.١٩ و کەمتر	ئەم برگانە لاوازن و دەبێت پێویستە دووربخرێتەوە

دوای بەکارهێنانی هاوکێشەی جیاکاری بۆ گشت برگەکانی تاقیکردنەوەکە، ئەنجامی جیاکاری برگەکان لەنێوان (٠.٣٠ - ٠.٦٣) بوون، جگە لە برگەکانی ژمارە (٤، ٨، ٩، ٢٣، ٢٨، ٤٠)، کە ڕێژەی هێزی جیاکاریان کەمتر بوو لە (٠.٢٠)، بەو هۆیەشەوە ئەم شەش برگەیە لە تاقیکردنەوەکە دەرهێنران و ڕەشکرانەوە، بڕوانە خشتەی ژمارە (٦) کە ووردەکاری ئەنجامەکانی هێزی جیاکاری تیادا خراوەتەڕوو.

خشتەی ژمارە (٦)

هاوکۆڵکەی گرانی و هاوکۆڵکەی جیاکاری بۆ برگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت

ژمارەی برگەکان	وەلامە راستەکان		هاوکولکەی گرانی	هاوکولکەی جیاکاری	ژمارەی برگەکان	وەلامە راستەکان		هاوکولکەی گرانی	هاوکولکەی جیاکاری
	گروپی نمرە نزم27%	گروپی نمرە بەرز27%				گروپی نمرە نزم27%	گروپی نمرە بەرز27%		
1	11	23	0.37	0.44	21	7	15	0.59	0.30
2	17	26	0.20	0.33	22	12	25	0.31	0.48
3	15	26	0.24	0.41	23	5	3	0.85	-0.07
4	19	23	0.22	0.15	24	7	15	0.59	0.30
5	16	24	0.26	0.30	25	8	21	0.46	0.48
6	15	24	0.28	0.33	26	8	22	0.44	0.52
7	11	23	0.37	0.44	27	9	17	0.52	0.30
8	14	14	0.48	0.00	28	10	11	0.61	0.04
9	23	26	0.09	0.11	29	4	18	0.59	0.52
10	14	22	0.33	0.30	30	10	23	0.39	0.48
11	8	24	0.41	0.59	31	11	22	0.39	0.41
12	7	18	0.54	0.41	32	6	16	0.59	0.37
13	7	15	0.59	0.30	33	13	26	0.28	0.48
14	5	14	0.65	0.33	34	15	25	0.26	0.37
15	11	19	0.44	0.30	35	6	14	0.63	0.30
16	9	19	0.48	0.37	36	3	12	0.72	0.33
17	8	18	0.52	0.37	37	5	13	0.67	0.30
18	9	26	0.35	0.63	38	13	22	0.35	0.33
19	5	13	0.67	0.30	39	7	19	0.52	0.44
20	12	22	0.37	0.37	40	7	8	0.72	0.04

تێبینی: ئەو برگانەی بە ڕەنگی زەرد ڕەنگکراون لابراون، بەهۆی نەگەیشتنیان بە هاوکۆڵکەی ئاسانی و گرانی یاخود هاوکۆڵکەی جیاکاری پەسند.

٣-٨-١-٩-٣ : کارایی جێگرەوە هەڵەکان

ئەم کردارە پرۆسەی بڕیاردانە لەسەر شیاوی جێگرەوە هەڵەکان، مەبەست لێی ئەوەیە، کە جێگرەوە هەڵەکان تا چەند بۆ قوتابییان لە کاتی وەڵامدانەوەدا سەرنجڕاکێشن (دلیمی و مهداوی، ٢٠٠٥، ص٩٣)، جێگرەوەی هەڵە کاتێک کاریگەر و گونجاو دەبێت، کە ژمارەی قوتابییە لاوازەکان (کۆمەڵەی نمرە نزم) ئەوانەی جێگرەوە هەڵەکەیان هەڵبژاردووە، زیاتربێت لە قوتابییە ئاست بەرزەکان (کۆمەڵەی نمرە بەرز) کە وەڵامی بژاردەی هەڵەیان داوەتەوە (عزام واخرون، ٢٠١٧، ص٨٢).

توێژەران بۆ دڵنیابوون لە کارایی جێگرەوە هەڵەکانی هەر بڕگەیەک لە بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە، هاوکێشەی کاراییان بۆ وەڵامەکانی نمونەی بەرایی بەکارهێنا، دوای ئەوەی وەڵامەکان هەڵەچنی بۆ کرا؛ ئەنجامەکان ئەوەیان دەرخست، کە ڕێژەی ئاستی کارایی جێگرەوە هەڵەکان بۆ (٣٥) بڕگە کەوتە نێوان (-٠.٠٤ - -٠.٣٧)، ئەمەش واتای ئەوەیە هەموو جێگیرەوەکانی ناو ئەو بڕگانە کارا و سەرنجڕاکێش بوون، جگە لە جێگرەوە هەڵەکانی بڕگەکانی ژمارە (٨ و ٩ و ٢٣ و ٢٨ و٤٠)، کە ئاستی کارایی جێگرەوە هەڵەکانیان نەگەیشتە ئاستی پەسند و لابردران.

٣-٨-١-١٠: جێگیری تاقیکردنەوە

مەبەست لە جێگیری تاقیکردنەوە ئەوەیە، کە تاقیکردنەوەکە هەمان ئەنجام بەدەستەوە بدات، ئەگەر لەسەر هەمان کۆمەڵە و هەمان بارودۆخ جێبەجێکرایەوە (ملحم، ٢٠١٠، ص٢٤٩). توێژەران ئاستی جێگیرییان بۆ بڕگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت دەرهێنا بە بەکارهێنانی هاوکێشەی (ئەلفا کرۆنباخ) لەسەر ئەنجامەکانی تاقیکردنەوەی نموونەی ڕاپرسی، هاوکێشەی (ئەلفا کرۆنباخ) یەکدەنگی ناوخۆیی دەپێوێت و بەوردی لە ئەنجامەکانی جیادەکرێتەوە، بە هەژمارکردنی پەیوەندی نێوان هەر بڕگەیەک لە بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە و دۆزینەوەی پەیوەندی نێوانیان، کە ڕێژەی جێگیری تێیدا ئاماژەیە بۆ ڕادەی یەکدەنگی نێوان بڕگەکان (عودة، ٢٠١٤، ص٣٤٩)، لە ئەنجامدا دەرکەوت بەهای جێگیری تاقیکردنەوەکە بریتی بوو لە (٠.٨٢)، کە ئەمەش ڕێژەیەکی بەرز و پەسندکراوە، هەروەک (Gronlund) ئاماژە بەوە دەکات، کە هەر تاقیکردنەوەیەک جێگیریەکەی لەنێوان (٧٠-٩٠) بێت بە تاقیکردنەوەیەکی باش دادەنرێت (حسن، ٢٠٢٣، ل٧٧).

٣-٨-١-١١ : تاقیکردنەوەکە بەشێوەی کۆتایی

دوای ئەنجامدان و تەواوکردنی ڕێکار و مەرجەکانی تاقیکردنەوەیەکی باش، تاقیکردنەوەکە بەشێوەی کۆتایی ئامادەیە بۆ جێبەجێکردن؛ کە لە (٣٤) بڕگە پێکهات لە جۆری پرسیاری بابەتی/هەڵبژاردن لە چەند دانەیەک، کاتی پێویستیش بۆ وەڵامدانەوەی (٣٥) خولەک بوو.

٣-٩: جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەی پاشەکی دەستکەوتی خوێندن

بە یارمەتی مامۆستای بابەت و ئامادەبوونی توێژەران وەکو چاودێری بەڕێوەچوونی ئەنجامدانی تاقیکردنەوەکە، دوای ئاگادارکردنەوەی پێشوەختەی قوتابییان، تاقیکردنەوەی دەستکەوت لەسەر هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە یەک کاتدا و لە ڕۆژی دووشەممە ڕێکەوتی (٢٠٢٥/٤/٢١) جێبەجێکرا، دوای ئەوەی قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە تاقیکردنەوەکەیان ئەنجامدا لە ماوەی (٣٥) خولەک پەڕەی تاقیکردنەوەکە کۆکرایەوە، کرداری ڕاستکردنەوەی وەڵامەکان ئەنجامدرا بەپێی کلیلی ڕاستکردنەوە بەو پێیەی بەرزترین نمرە (٣٤) نمرەیە و نزمترینی (سفر) داندرا، کە ژمارەی تەواوی بڕگەکان (٣٤) بڕگە بوون، پاشان داتاکان خرانە ئەو لیستانەی کە بۆ ئەم مەبەستە ئامادەکرابوون، بۆ ئەوەی شیکاری ئاماری گونجاو بۆ ئەنجامەکانی قوتابییانی هەردوو گروپ لەسەر تاقیکردنەوەکان ئەنجامبدرێت لەڕێگەی بەکارهێنانی بەرنامەی (SPSS).

٤ـخستنەڕووی ئەنجامەکان و شیکردنەوەیان

٤ـ١: خستنەڕووی ئەنجامی گریمانەی سفری توێژینەوەکە

جیاوازی ماناداری ئاماری نییە لە ئاستی بەڵگەداری (٠.٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێری قوتابییانی گروپی ئەزموونی، کە بەگوێرەی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون وانەی بابەتە کۆمەڵایەتییەکانیان خوێندووە، لەگەڵ ناوەندەژمێری قوتابییانی گروپی کۆنترۆڵکراو، کە هەمان بابەتیان بەڕێگەی ئاسایی خوێندووە، لەسەر تاقیکردنەوەی پاشەکی دەستکەوتی خوێندن.

پاش جێبەجێکردنی ئەو تاقیکردنەوەی بۆ سەلماندنی دروستی ئەم گریمانەیە ئامادەکرا و بەسەر قوتابییانی هەردوو گروپی توێژینەوەکە جیبەجێکرا، ناوەندەژمێرەیی و لادانی پێوەری بۆ نمرەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندنی قوتابییانی هەردوو گروپی توێژینەوە لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان-جوگرافیا دەرهێنران، ئینجا تاقیکردنەوەی (T-Test) بۆ دوو نموونەی سەربەخۆی یەکسان بەکارهات، بۆ زانینی جیاوازی ئاماری لەنێوان نمرەکانی قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە، کە ئەنجامەکان وەک لە خشتەی ژمارە (٧) بەم شێوەی خوارەوە بوون:

خشتەی ژمارە (٧) ئەنجامی (T-Test) بۆ زانینی جیاوازی نێوان ناوەندەژمێری قوتابییانی هەردوو کۆمەڵە لە تاقیکردنەوەی پاشەکی دەستکەوتی خوێندن

کۆمەڵە	ژمارەی ئەندامان	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	پلەی ئازاد	بەهای (T-Test) هەژمارکراو	بەهای (T-Test) خشتەیی	بەهای ئاماری لە ئاستی (0.05)
ئەزموونی	24	26.417	4.353	46	3.319	2.013	جیاوازی هەیە
کۆنترۆڵکراو	24	21.708	5.417				

لە خشتەی سەرەوەدا دەرکەوت، کە ناوەندی ژمێرەیی نمرەکانی گروپی ئەزموونی لە تاقیکردنەوەی پاشینەی دەستکەوتی خوێندن بریتییە لە (٢٦.٤١٧) بەلادانی پێوەری (٤.٣٥٣)، لە کاتێکدا ناوەندەژمێرەیی نمرەکانی قوتابییانی کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو بریتی بوو لە (٢١.٧٠٨) بە لادانی پێوەری (٥.٤١٧)، بۆ بەراوردکردنی هەردوو ناوەندی ژمێرەیی تاقیکردنەوەی (T-Test)بەکارهات، هەروەکو لە هەمان خشتەدا دەردەکەوێت، کە بەهای (T)ی هەژمارکراو بریتییە لە (٣.٣١٩) و گەورەترە لە بەهای (T)ی خشتەیی (٢.٠١٣) لە ئاستی بەڵگەداری (٠.٠٥) و بە پلەی ئازادی (٤٦)، ئەمەش ئەوە دەردەخات، کە جیاوازی ماناداری ئاماری هەیە لەنێوان ناوەندەژمێری ئاستی دەستکەوتی قوتابییانی گروپی ئەزموونی بە بەراورد بە ئاستی دەستکەوتی قوتابییانی گروپی کۆنترۆڵکراو، لە بەرژەوەندی گروپی ئەزموونی، واتا وانەوتنەوە لە ڕێگەی بەکارهێنانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون کاریگەری هەیە لەسەر بەرزکردنەوەی ئاستی دەستکەوتی قوتابییان لە بابەتە کۆمەڵایەتیەکان - جوگرافیا بە بەراورد بە ڕێگەی ئاسایی، بەم ئەنجامەش گریمانەی سفری، کە توێژەر لە سەرەتا دایناب‌وو ڕەتدەکرێتەوە و گریمانەی جێگرەوە پەسند دەکرێت، واتە هەبوونی جیاوازی ئاماری لەنێوان هەردوو گروپ. بڕوانە شێوەی ژمارە (٣).

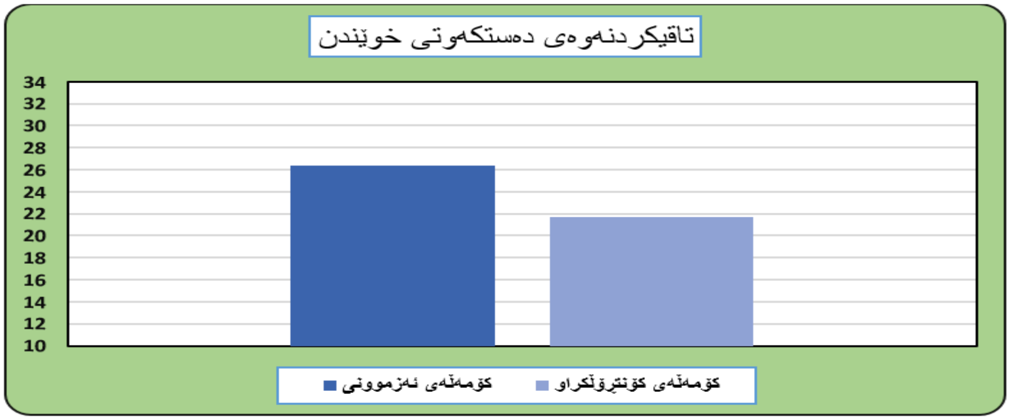

شێوەی ژمارە (٣) خستنەڕووی جیاوازی نێوان ناوەندی ژمێرەیی نمرەکانی قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن

بۆ زانینی قەبارەی کاریگەری ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لەسەر دەستکەوتی خوێندنی قوتابییان، هاوکۆڵکەی ئاماری قەبارەی کاریگەری ئیتا سکوێر (η^2) و هاوکێشەی کوهین (d) بەکارهێنرا، کە تایبەتە بە شیتەڵکردنەوەی جیاوازییە یەکییەکان. ئەنجامەکانیش بەم شێوەیە بوون، کە لە خشتەی ژمارە (٨) خراوەتەڕوو:

خشتەی ژمارە (٨) خستنەڕووی قەبارەی کاریگەری ئیتا سکوێر (η^2) کوهین (d)

بەهای (T)ی هەژمارکراو	ئامرازی بەکارهاتوو	بەهای کاریگەری هەژمارکراو	ئاستەکانی قەبارەی کاریگەری			قەبارەی کاریگەری
			بچووک	ناوەند	گەورە	
3.319	η^2	0.193	0.01	0.06	0.14	گەورە
	D	0.979	0.2	0.5	0.8	گەورە

لەم خشتەی سەرەوەدا دەردەکەوێت، کە بەهای کاریگەری هەژمارکراو لەسەر هاوکۆڵکەی ئیتا سکوێر (η^2) بریتییە لە (٠.١٩٣) و بەهای کوهین (d) بریتییە لە (٠.٩٧٩)، ئەم ئەنجامانەش ئەوە دەردەخات، کە قەبارەی کاریگەری ستراتیژیەتی خانەی فێربوون بە پلەیەکی گەورەیە لەسەر دەستکەوتی خوێندنی قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی، ئەمەش نیشانەی بوونی بەڵگەداری کردارییە بۆ بەکارهێنانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لە وانەوتنەوەی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان-جوگرافیادا.

٤-٢ : شیکردنەوەی ئەنجامەکانی پەیوەست بە دەستکەوتی خوێندن و گفتوگۆکردنیان

ئەنجامە بەدەستهاتووەکانی توێژینەوەکە ئاماژە بە هەبوونی جیاوازی ئاماری دەکەن لە ئاستی بەڵگەداری (٠.٠٥) لەنێوان هەردوو گروپی توێژینەوەکە لە گۆڕاوی دەستکەوتی خوێندنی پاشیی، لە بەرژەوەندی سەرکەوتنی گروپی ئەزموونی، کە بابەتەکەیان بە ستراتیژیەتی خانەی فێربوون خوێندووە، بە بەراورد بە گروپی کۆنترۆڵکراو، کە بابەتەکەیان بەرێگەی ئاسایی خوێندووە. توێژەر هۆکاری ئەم ئەنجامە دەگەڕێنێتەوە بۆ ئەم خاڵانەی خوارەوە:

- ستراتیژیەتی خانەی فێربوون، ستراتیژیەتێکی هاوچەرخە، کە هانی قوتابییان دەدات لەسەر پرسیارکردن و دەربڕینی بیروبۆچوونەکانیان لەرێگەی گفتوگۆکردنەوە، هەروەها کار دەکات بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی بیرکردنەوەی قوتابییان، لەرێگەی پەیوەندی ئەرێنی لەنێوان بیرکردنەوەیان و ئاگاییان لە یاسا و هونەرەکانی پرسیارکردن، توانای بەکارهێنانی ئەم هونەرانەش بەشدارە لە گەشەپێدانی توانای قوتابییان بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی دەستکەوتی خوێندن و ڕووبەڕووبوونەوەی سەختی و دژوارییەکانی فێربوون.

ـ لە ستراتیژیەتی خانەی فێربوون، بەکارهێنانی شێوازی پرسیارکردن لەنێوان قوتابییان، یارمەتیدەرە بۆ ڕاستکردنەوەی هەڵەتێگەیشتن لە زانیارییەکان، ئەمەش لە ڕێگەی پێدانی فیدباکی خێرا و کاریگەر؛ بۆ هەڵسەنگاندنی پەروەردەیی لە هەموو قۆناغەکاندا، کە هاوکارە لە دەستنیشانکردنی خاڵە بەهێزەکان و پەرەپێدانیان، هەروەها دیاریکردنی خاڵە لاوازەکان، بە مەبەستی چارەسەرکردنیان.

ـ پێکەوە کارکردنی قوتابییان لە گروپەکانی خانەی فێربووندا، گەشە بە ڕۆحی هاوکاری نێوان فێرخوازان دەدات و یارمەتیان دەدات، زانیاریەکان لەنێوان خۆیاندا هاوبەش بکەن و هەڵەکانیشیان لە ڕێگەی گفتوگۆوە چارەسەر بکەن.

ـ ستراتیژیەتی خانەی فێربوون ڕۆڵی مامۆستا لە وانەبێژەوە دەگۆڕێت بۆ ڕۆڵی ڕێبەر و سەرپەرشتیار و ئاراستەکار، ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی، کە قوتابییان هەست بکەن خۆیان سەرچاوەیەکی گرنگی زانست و زانیارین، و زانیاری لەنێوان خۆیان ئاڵوگۆڕ دەکەن، کە ئەمەش کاریگەریەکی ئەرێنی لەسەر بەرزکردنەوەی ئاستی دەستکەوتی قوتابییان هەبووە.

ـ ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لە فیربوونی بابەتی جوگرافیادا شێوازێکی نوێ و کاریگەرە، کە قوتابییان وەکو سەرچاوەی زانیاری دادەنێت، نەک تەنها وەرگر، بەهۆی هاوکاری و چالاکی پێکەوەیی، کاریگەری ئەرێنی لەسەر پێشکەوتنی ئەکادیمی دەستکەوتی قوتابی هەیە.

ـ لە هەر وانەیەکی فێرکاریدا قوتابییان گفتوگۆی زانستی و ڕاڤە و لێکدانەوەیان بۆ بابەتەکە کردووە، سەرەنجام تێگەیشتنی تەواویان لەسەر بابەتی وانەکە لا دروست بووە، بەمەش توێژەر وایدەبینێت، کە ستراتیژیەتێکی گونجاوە بۆ وتنەوەی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان ـ جوگرافیا بۆ پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی.

ـ ئەنجامی ئەم توێژینەوەیە هاوڕایە لەگەڵ ئەنجامی توێژینەوەکانی (Katrini,2018 – عباس، ٢٠١٩ ـ الشامي، ٢٠٢٢)، کە دەریان خستووە ستراتیژیەتی خانەی فێربوون کاریگەری هەبووە لەسەر زیادکردنی دەستکەوتی خوێندن.

٥ـ ئەنجام و ڕاسپاردە و پێشنیازەکان

٥ـ١: ئەنجامەکان

لەبەر ڕۆشنایی ئەنجامەکانی توێژینەوەی ئێستا، توێژەران گەیشتنە ئەو ئەنجامانەی خوارەوە:

١ـ بەکارهێنانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لە وانەوتنەوەی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان – جوگرافیا، کاریگەری کارا و بەرچاوی هەیە، بەراورد بە ڕێگەی ئاسایی، لەسەر بەرزکردنەوەی دەستکەوتی خوێندنی قوتابییان.

٢ـ وانەوتنەوە لە ڕێگەی بەکارهێنانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون، بوتە هۆی زیادبوونی ئارەزووی قوتابییان بۆ خوێندنی بابەتەکە، چونکە یارمەتیدەر بووە لە دروستکردنی کەشێکی چالاک و کارا لە پۆلدا.

٣ـ ستراتیژیەتی خانەی فێربوون ڕۆڵی قوتابی لە ڕۆڵێکی پاسیڤەوە، کە پشت بە لەبەرکردن و گێڕانەوەی زانیاری دەبەستێت، دەگۆڕێت بۆ ڕۆڵێکی ئەرێنی چالاک، لەسەر بنەمای بیرکردنەوەی زانستی لەڕێگەی ڕەخساندنی هەلی پرسیارکردن و گفتوگۆی زانستی.

٤ـ وانەوتنەوە لەڕێگەی بەکارهێنانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون، بۆتە هۆی زیادبوونی متمانەبەخۆبوونی قوتابییان و نەمانی شەرم و ترس لە بەشداریکردن و ڕاستکردنەوەی هەڵەکاندا.

٥ـبەکارهێنانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون، یارمەتیدەرە بۆ دەرکەوتنی ڕۆڵ و کەسایەتی قوتابی بەرزکردنەوەی ئاستی ئەکادیمییان، هەروەها کاریگەری کارا و بەرچاوی هەیە، لەسەر گەشەپێدانی کۆمەڵێک کارامەیی لە قوتابییان، کە گرنگترینیان کارامەیی لە دارشتنی پرسیار و شێوازی وەڵامدەنەوەیەتی.

٥-٢: ڕاسپاردەکان

توێژەران لەبەر ڕۆشنایی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە، ئەم ڕاسپاردانەی خوارەوە دەخەنەڕوو:

١- بەکارهێنانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لە وانەوتنەوەدا، لەلایەن مامۆستایانی بابەتە کۆمەڵایەتییەکانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی

٢- ڕێکخستنی خولی مەشق و ڕاهێنان بۆ مامۆستایان و ئاشناکردنیان بە ستراتیژیەتەکانی فێربوونی چالاک، لەنێوانیشیاندا ستراتیژیەتی خانەی فێربوون و چۆنیەتی جیبەجێکردنیان لە وانەوتنەوەدا.

٣- ئامادەکردنی ڕێبەریەک بۆ مامۆستایان، کە ناو و هەنگاوەکانی جێبەجێکردنی ئەو ستراتیژیەتانەی تێدا بێت، کە کاراییان لەسەر بەرزکردنەوەی ئاستی قوتابی بە توێژینەوەی ئەزموونی سەلمێنراوە.

٤- کەمکردنەوەی بەکارهێنانی ڕێگەی ئاسایی لە وتنەوەی بابەتی جوگرافیا و گۆڕینی ئاراستەی وانە فێرکارییەکان لە تیۆریەوە بۆ پراکتیکی، بە سوودوەرگرتن لە ستراتیژیەتەکانی فێربوونی چالاک، کە قوتابی دەکەنە تەوەری سەرەکی پرۆسەی فێربوون و کاراییان لەسەر بەرزکردنەوەی ئاستی دەستکەوت و زانیاری قوتابییان سەلمێنراوە، لەوانەش خانەی فێربوون.

٥-٣: پێشنیازەکان

لەبەر ڕۆشنایی دەرئەنجامەکانی توێژینەوەکەدا توێژەران ئەم پێشنیازانەی خوارەوە دەکەن:

١- ئەنجامدانی توێژینەوەی زیاتر لەسەر بەکارهێنانی ستراتیژیەتی خانەی فێربوون لەگەڵ گۆڕاوی پاشکۆی تر، جگە لە دەستکەوتی خویندن.

٢- ئەنجامدانی تویژینەوەی بەراوردکاری لەنێوان ستراتیژیەتی خانەی فێربوون و ستراتیژیەتەکانی تری فێربوونی چالاک، لەسەر دەستکەوتی خویندن لە بابەتە کۆمەڵایەتییەکان.

٣- ئەنجامدانی توێژینەوەی هاوشێوەی ئەم توێژینەوەیە لەسەر قۆناغەکانی تری خوێندن، هەروەها لەسەر بابەتەکانی تری خوێندن.

سەرچاوەكان

–احمد، محمد علي و الديب، احمد صدقي (٢٠١٧)، مباديء الاحصاء مع استخدام الحزمة الاحصائية الجاهزة، ط١، دار التعليم الجامعي للطباعة والنشر والتوزيع، الاسكندرية، مصر.

–اسماعيل، بليغ حمدي (٢٠١٣)، استراتيجيات تدريس اللغة العربية، نظرية وتطبيقات عملية، ط١، دار المناهج للنشر والتوزيع، عمان، الاردن.

–امبو سعيدي، عبدالله بن خميس و الحوسنية، هدى بنت على (٢٠١٦)، استراتيجيات التعلم النشط، ١٨٠ استراتيجية مع الامثلة التطبيقية، ط٢، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان.

–بلوم، ليزا أ (٢٠١٢)، ادارة الصف المدرسي تحقيق نواتج الايجابية لجميع الطلاب، ترجمة: مكتبة التربية العربي لدول خليج، رياض.

–بۆكانی، سابير (٢٠٢٠)، ميتۆدی توێژینەوەی زانستی، چاپی دووەم، چاپخانەی چوارچرا بۆ چاپ و بڵاوكردنەوە، سلێمانی، هەرێمی كوردستان.

–الجلبي، سوسن شاكر (٢٠١٠)، اساسيات بناء الاختبارات والمقاييس النفسية والتربوية، ط١، مؤسسة علاءالدين للطباعة والتوزيع، ديمشق، سوريا.

–حسن، منى زهير (٢٠٢٢)، اثر استخدام استراتيجيات التعلم النشط في التحصيل وتنمية مهارات التفكير المحوري لدى طالبات الصف الخامس الادبي في مادة التأريخ، جامعة ديالى، مجلة كلية التربية الاساسية، عدد١١٥، مجلد ٢٨، العراق.

–حسن، پەخشان حويز (٢٠٢١)، كاریگەری ستراتیژیەتی فێركردنی جیاكاری لەسەر دەستكەوتی مەعریفی بۆ قوتابییانی پۆلی دوازدەهەمی وێژەیی و پارێزگاریكردنی لە بابەتی جوگرافیا، نامەی ماستەر، كۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانكۆی سەلاحەدین–هەولێر.

–حسن، كوردستان محمد ئازاد (٢٠٢٣)، كاریگەری بەرنامەیەكی فێركاری بە بەكارهێنانی چەند ستراتیجیەتێكی نوێ لەسەر دەستكەوت و گەشەی زیرەكی شوێنبینین لای خوێندكارانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی لە بابەتی جوگرافیا، تێزی دكتورا، كۆلێجی پەروەردەی بنەڕەتی، زانكۆی سلێمانی.

–الدليمي، احسان عليوي و المهداوي، عدنان محمود (٢٠٠٥)، القياس والتقويم في العملية التعليمية، ط٢، مطبعة احمد الدباغ للطباعة، بغداد.

–الربيعي، ضرغام سامي عبدالامير و الشامي، هدى نجيب عباس (٢٠٢٣)، استراتيجيات التعلم النشط، دراسة التجربية خلية التعلم نموذجا، ط١، دار المسئلة، بغداد، العراق.

–رسول، رسول ابراهيم (٢٠١٤)، دەروازەیەك بۆ وانەوتنەوە، چاپی یەكەم، چاپخانەی نارین بۆ چاپ و بڵاوكردنەوە، هەولێر.

–الزاملي، علي عبد جاسم و الصارمي، عبدالله بن محمد و كاظم، علي مهدي (٢٠٠٩)، مفاهيم والتطبيقات في التقويم والقياس التربوي، ط١، مكتبة الفلاح للنشر والتوزيع، الاردن.

–الزايدي، فاطمة بنت خلف الله عمير (٢٠٠٩)، اثر التعلم النشط في التنمية التفكير الابتكاري والتحصيل الدراسي بمادة العلوم لدى طالبات الصف الثالث المتوسط بالمدارس الحكومية بمدينة مكة المكرمة، رسالة الماجستير، كلية التربية، جامعة أم القرى، مكة المكرمة، مملكة العربية السعودية.

–زاير، سعد على و يونس، رائد رسم (٢٠١٦)، اللغة العربية مناهج وطرائق تدريسها، ط١، دار المنهجية للنشر والتوزيع، عمان.

–زاير، سعد على و الجبوري، عبدالكاظم عزيز مرجون و الزلزلي، اكرم غانم عبدالحمزة (٢٠٢٣)، مهارات التدريس الفعال والتربية العملية، مؤسسة دار الصادق الثقافية للطبع والنشر والتوزيع، بغداد، العراق.

–الزيود، نادر فهمى و عليان، هشام عامر (٢٠٠٥)، مبادئ القياس والتقويم في التربية، ط٣، دار الفكر للنشر والتوزيع، عمان، الاردن.

–الساعدي، عمار طعمة جاسم (٢٠١٢)، اثر استخدام التعلم النشط في تحصيل طالب الصف الثالث المتوسط في الرياضيات وميلهم نحو دراستها، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية التربية الاساسية، جامعة الموصل، العراق

–الساعدي، حسين حيال محسن (٢٠٢٠)، المعلم الفعال و استراتيجيات ونماذج تدريسه، ط٢، مكتب الشروق للطباعة والنشر، ديالى، العراق.

–سعادة واخرون (٢٠١١)، جودت احمد و فواز عقل و مجدى زامل و جميل شتية و هدى ابو عرقوب، التعلم النشط بين النظرية والتطبيق، ط٢، دار الشروق للنشر والتوزيع، الاردن.

–سعادة، جودت احمد (٢٠٠١)، صياغة اهداف التربوية والتعليمية في جميع المواد الدراسية، ط١، دار الشروق للنشر والتوزيع، عمان.

–السلام، محمد عبد (٢٠٢١)، استراتيجيات التدريس الحديثة دليل معلم الناجح، ط١، مكتبة نور، د.مكان طبع.

–سليمان، امين على محمد و ابوعلام، رجاء محمود (٢٠٠٩)، القياس والتقويم فى العلوم النسانية اسسه و ادواته وتطبيقاته، ط١، دار الكتاب الحديث، قاهره.

–سیوەیلی، ئیدریس (٢٠١٧)، مامۆستای كارامە و وانەوتنەوەی سەركەوتوو، چاپی دووەم، چاپخانەی چوارچرا، سلێمانی.

–الشامي، هدى نجيب عباس (٢٠٢٢)، اثر استراتيجية خلية التعلم في التحصيل و مهارات الاقناع لدى طالبات الصف الرابع الادبي في مادة التأريخ، رسالة ماجستير (غير منشوره)، كلية التربية، جامعة القادسية، العراق.

-الشربيني و اخرون (٢٠١٣)، زكريا احمد و صادق، يسرية انور و القرني، محمد سالم محمد و مطحينة، سيد خالد، مناهج البحث في العلوم التربوية والنفسية والاجتماعية، ط١، مكتبة الشقري، الرياض، السعودية.

-شلال، عباس على (٢٠٢٤)، بحث التربوي من السمنار الى المناقشة، ط١، مكتبة دار العربية للنشر والتوزيع، بغداد.

-شيخو، نارين كمال (٢٠٢٣)، اثر استراتيجي بيكس (PECS) وشبكة الاسئلة في تحصيل مادة الجغرافية لدى طالبات الصف الحادي عشر والتنمية تفكيرهن الايجابي، اطروحة دكتوراه (غير منشورة)، كلية التربية، جامعة صلاح الدين، اربيل، العراق.

-الطناوي، عفت مصطفى (٢٠١٣)، التدريس الفعال تخطيطه-مهاراته-استراتيجياته-تقويمه، ط٣، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان

-عباس، بشائر فاضل عليوي (٢٠١٩)، اثر استراتيجية خلايا التعلم في التحصيل والتنمية التفكير الابداعي لدى طالبات الصف الاول المتوسطة في مادة التأريخ، رسالة الماجستير (غير منشوره)، كلية التربية الاساسية، جامعة بابل، العراق.

-عبيد، علي حمزه جواد (٢٠٢٢)، اثر استراتيجي تدوين ملاحظات وقراءة الصورة في تحصيل مادة الاجتماعيات لدى طلاب الصف الثانى المتوسط، رسالة الماجستير، كلية التربية الاساسية، جامعة بابل، العراق.

-عرنوسي، ضياء عويد حربي و حسناوي، دعاء عباس عبدالكاظم (٢٠١٩)، اثر استراتيجي التقويم البنائي والتقويم البديل في التحصيل طالبات المرحلة الاعدادية في مرحلة الاعدادية في مادة القواعد اللغة العربية، مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، مجلد٩، عدد٢، العراق.

-عزام، عبدالمرضي حامد وقفشير، محمد توفيق ابراهيم و احمد، محمد على محمد (٢٠١٧)، اساسيات الاستدلال والتنبؤ الاحصائي، ط١، دار التعليم الجامعي، الاسكندرية، مصر.

-العزاوي، رحيم يونس كرو (٢٠٠٨): مقدمة في منهج البحث العلمي، ط١، دار الدجلة، عمان، الاردن.

-عودة، احمد سليمان (٢٠١٤)، القياس والتقويم في العملية التدريسية، دار الامل للنشر والتوزيع، عمان.

-العيسوي، عبدالرحمن محمد (١٩٩٩)، القياس والتجريب في علم النفس والتربية، ط١، دار المعرفة الجامعية، الاسكندرية، مصر.

-الفرطوسي، على سموم و الميدانى، شذى فؤاد (٢٠٢١)، التقويم التربوي المستمر وتطبيقاته العملية، ط١، دار الفكر العربي للطباعة والنشر والتوزيع، القاهرة.

-كوافحة، تيسير مفلح (٢٠١٠)، القياس والتقييم و اساليب القياس القياس والتشخيص فى التربية الخاصة، ط٣، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان.

-محمد، حيدر (٢٠١١)، مامۆستای سەرکەوتوو لە کەسایەتی و کارایی پیشەییدا، چاپی یەکەم، چاپخانەی منارە، هەولێر.

-محمد، محمد احمد (٢٠٢١)، ڕێگەکانی وانەوتنەوە لە سەردەمی تەکنەلۆژیادا، دەزگای ڕوانگە، چاپی یەکەم، هەرێمی کوردستان، عێراق.

-ملحم، سامى محمد (٢٠١٢)، القياس والتقويم في التربية وعلم النفس، ط٦، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان.

-نصرالله، عمر عبدالرحيم (٢٠١٠)، تدنى مستوى التحصيل والانجاز المدرسي-اسبابه وعلاجه، ط٢، دار الوائل للنشر والتوزيع، عمان، الاردن.

-النعيمي، محمد عبدالعال، والبياتي، عبدالجبار توفيق، و خليفة، غازى جمال (٢٠١٥)، طرق و مناهج البحث العلمي، مؤسسة الوراق للنشر والتوزيع، عمان، الاردن.

-الوكاع، عبد حسن عطاالله (٢٠٢١)، فاعلية استراتيجيتين مقترحتين على وفق مهارات التفكير التأملي في تحصيل طالبات الصف الخامس الادبي بمادة التأريخ والتفكيرهن التوافقي، اطروحة دكتوراه غير منشورة، كلية التربية العلوم الانسانية، جامعة تكريت، العراق.

-ASRUL, N. et al. (2021) 'The effect of learning cell technique on student's reading comprehension', Jurnal Serunai Bahasa Inggris, 9 (1), pp. [unknown].

-Ebel,Robert.L (1979), Essentials of Educational Measurement, Third Edishon, Prentce Hall INC Englewood Cliffs,New Jersey.

-Kartini (2018), the implementation of learning cell technique to improve students' reading comprehension, Jurnal Muara Pendidikan, vol (3), No (2). Indonesia.

-Rancasasi, Vicka Merciana (2020), Improving Reading Comprehension of The Eight Graders of SMP TMI ROUDHLATUL Qur'an Metro by Using Learning Cell Technique, SarjanaPendidikan (S.Pd) Thesis, Tarbiyah and Teacher's Training, State Institute for Islamic Studies of Metro, Indonesia.

-Rukmiyati et al (September 2022), Yurita& Asih Wahyuni &Istiqlaliah Nurul Hidayati, The Use of Learning Cell on Students' Reading Comprehension, Journal of English Language Studies Volume 4, Pakuan University, Bogor, Indonesia.

-Sandres, M., Lewis, P. and Thornhill, A. (2007), Research Methods for Business Students, Fourth Edition, Pearson Education Limited, United Kingdom

پاشکۆی ژمارە (١)

لیستی ناوی شارەزاو پسپۆڕان کە توێژەر ڕای وەرگرتوون

ژ	ناو و نازناوی زانستی	پسپۆڕی	شوێنی کارکردن
١	پ.د.فرهاد علی مصطفی	ڕێگاکانی وانەوتنەوە	یاریدەدەری سەرۆکی زانکۆی سەلاحەدین
٢	پ.د.جبار احمد عبدالرحمان	ڕێگاکانی وانەوتنەوەی گشتی و پەیڕەوی خوێندن	زانکۆی کۆیە
٣	پ.د.سلوی احمد امین	دەرونزانی پەروەردەیی_پێوانەوهەڵسەنگاندن	زانکۆی سەلاحەدین_کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی
٤	پ.د.سیروان عارب صادق	جوگرافیا_جوگرافیای مرۆیی	زانکۆی سەلاحەدین_کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی
٥	پ.د.حسین سعدی ابراهیم	ڕێگاکانی وانەوتنەوە	یاریدەدەری سەرۆکی زانکۆی سەلاحەدین
٦	پ.ی.د.حمید عبدالله صالح	جوگرافیا-جوگرافیای مرۆیی	زانکۆی سەلاحەدین_کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی
٧	پ.ی.د.کریم احمد عزیز	ڕێگاکانی وانەوتنەوە	زانکۆی گەرمیان_کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی
٨	پ.ی.د.رزگار حمەلاو خالد	ڕێگاکانی وانەوتنەوە- ڕێگاکانی وانەوتنەوەی زانستە کۆمەڵایەتیەکان	زانکۆی سلێمانی_کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی
٩	پ.ی.د.اشقی سلیمان حسۆ	ڕێگاکانی وانەوتنەوە- ڕێگاکانی وانەوتنەوەی زانستەکان	زانکۆی سەلاحەدین_کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی
١٠	پ.ی.د.رەوا صالح محمد	ڕێگاکانی وانەوتنەوە- ڕێگاکانی وانەوتنەوەی زانستە کۆمەڵایەتیەکان	زانکۆی سەلاحەدین_کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی
١١	پ.ی.د.کارزان محمد عارف	ڕێگاکانی وانەوتنەوە- ڕێگاکانی وانەوتنەوەی زانستە کۆمەڵایەتیەکان	زانکۆی سلێمانی - کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی
١٢	د.شێرزاد علی احمد	فەلسەفەی پەروەردە-ڕێگاکانی وانەوتنەوەی زانستە کۆمەڵایەتیەکان	زانکۆی گەرمیان
١٣	ڕێبین سعید صابر	بەکالۆریۆس لەزانستە کۆمەڵایەتیەکان	قوتابخانەی دێراوی بنەڕەتی کوڕان

أثر استراتيجية خلية التعلم على التحصيل الدراسي في مادة الاجتماعيات لدى طلاب الصف الثامن الأساسي

شيروان ناصح شريف
قسم العلوم الاجتماعية، كلية التربية الأساسية،
جامعة صلاح الدين–أربيل، أقليم كوردستان، العراق
Sherwan.shareef@su.edu.krd

نارين كمال سعيد شيخو
قسم الفيزياء، كلية تربية االشقلاوة،
جامعة صلاح الدين–أربيل، أقليم كوردستان، العراق
Nareen.saeed@su.edu.krd

الملخص

تهدف هذا البحث إلى معرفة اثراستراتيجية خلية التعلم على التحصيل الدراسي في مادة الاجتماعيات لدى طلاب الصف الثامن الأساسي، ولتحقيق هذا الهدف، اتبع الباحث المنهج التجريبي، واعتمد على التصميم التجريبي لمجموعتين متكافئتين، كانتا (التجريبية والضابطة).تتكون مجتمع البحث من طلاب الذكور في الصف الثامن الأساسي في حدود تربية بنصلاوة للعام الدراسي (٢٠٢٤-٢٠٢٥). أما عينة البحث فتكونت من (٤٨) طالبًا، وزعوا عشوائيًا على مجموعتين، بحيث ضمت المجموعة التجريبية (٢٤) طالبًا دُرّسوا بواسطة استراتيجية خلية التعلم، وضمت المجموعة الضابطة (٢٤) طالبًا دُرّسوا بالطريقة التقليدية الطبيعية.بعد التأكد من التكافؤ بين المجموعتين في المتغيرات التالية (عمر الطلاب، مستوى الذكاء، التحصيل الدراسي للوالدين، درجات مادة الاجتماعيات للعام السابق)، قام الباحث بإعداد الأهداف السلوكية للقياس، وفقًا لمستويات بلوم (التذكر، الفهم، التطبيق)، والتي بلغ عددها (١٠٩) هدفًا سلوكيًا. تم استخدام أداة اختبار التحصيل في البحث، والتي تضمنت (٣٤) فقرة، وذلك بعد أن تم التأكد من صدق الاختبار (٠.٩٠) من خلال مراجعة مجموعة من الخبراء المختصين، وثبات الاختبار باستخدام معادلة ألفا كرونباخ (٠.٨٢)، ومناسبة الفقرات من خلال إجراء التحليل الإحصائي لاستخراج معامل الصعوبة ومعامل التمييز وفعالية البدائل الخاطئة. بعد تطبيق أداة البحث وجمع البيانات وتحليلها باستخدام برنامج الحزمة الإحصائية (SPSS)، كانت نتيجة البحث لصالح المجموعة التجريبية، مع وجود حجم تأثير كبير لاستراتيجية خلية التعلم على التحصيل الدراسي، وبناءً على نتائج البحث، توصل الباحث إلى مجموعة من النتائج والتوصيات والمقترحات حول الاستراتيجية.

الكلمات المفتاحية: استراتيجية خلية التعلم، طلاب صف الثامن الاساسي، مادة الاجتماعيات، التحصيل الدراسي.

Effect of Learning Cell Strategy on Academic Achievement in Social Subjects among Eighth Grade Students

Sherwan Nasih Shareef
Department of Social Science, College of Basic Education, Salahaddin University- Erbil, Kurdistan Region, Iraq
Sherwan.shareef@su.edu.krd

Nareen Kamal Saeed Shexo
Department of Physics, College of Education/Shaqlawa, Salahaddin University- Erbil, Kurdistan Region, Iraq
Nareen.saeed@su.edu.krd

Abstract

The aim of the current study is to determine the effect of learning cell strategy on social studies achievement among eighth grade students. To achieve this goal, the researcher followed the experimental approach. Based on experimental mapping for two balanced sets (experimental and control). The study population consisted of eighth grade male students in Banaslawa education for the academic year (2024-2025). The sample consisted of 48 students randomly divided into two groups. The experimental set included 24 students that have been taught with the learning cell strategy. On another hand, the control group consisted of 24 students that have been taught in the traditional way. After ensuring the balance between the groups in variables (students' age, intelligence level, parents' educational achievement, previous year's social subject score). The researcher prepared the behavioral objectives for measurement according to Bloom's taxonomy (memory, understanding, implementation), which reached (109) behavioral goals. The achievement test tool was used in the study. It contains 34 items. This is after the validity (0,90) of the test through the review of a group of experts and the reliability of the test using the Cronbach alpha equation (0.82). The appropriateness of the items was verified by performing statistical analyzes to extract the expensive coefficients, discrimination coefficients, and the effect of error substitutions. After implementing the research tool and collecting and analyzing the data using Statistical Packaging (SPSS). The results of the study were in favor of the experimental group. With the large effect size of the learning cell strategy on academic achievement. In light of the results of the study, the researcher reached a number of conclusions, recommendations and recommendations on the strategy.

Keywords: Learning cell strategy, eight grade students, social subjects, Academic achievement.

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)
DOI: https://doi.org/10.21271/mj.1.2.4

کاریگەری فێرکردنی هاوبەش لە پەرەپێدانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لای قوتابییانی پۆلی حەفتەمی بنەڕەتی

OPEN ACCESS

*Corresponding author
Bekhaltofiq85@gmail. com
Bekhal Tawfeeq Baker

RECEIVED:21/05/2025
ACCEPTED:19/07/2025
PUBLISHED:25/12/2025

بێخاڵ توفیق بکر/ بەشی زانستە گشتییەکان، کۆلێژی پەروەدەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین- هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

وعد محمدنجاة صبری/ بەشی زانستە گشتییەکان، کۆلێژی پەروەدەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین- هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

وشە سەرەکییەکان:
کاریگەری فێرکردنی هاوبەش،
پەرەپێدانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە،
قوتابیانی حەفتەمی بنەڕەتی.

پوختە

ئامانجی توێژینەوەکە زانینی کاریگەریی فێرکردنی هاوبەشە لەسەر فێرخوازانی کچ لە پۆلی حەفتەمی بنەڕەتی لە بابەتی زانست بۆ هەمووان و پەرەپێدانی تواناکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە. بۆ دڵنیابوون لە ئامانجی توێژینەوەکە گریمانەی سفری دانران بۆ بەراوردکردنی نێوان کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆنترۆڵ لە تواناکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە. توێژینەوەکە سنووردار کراوە لە قوتابخانەکانی پارێزگای هەولێر بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤ - ٢٠٢٥). توێژەر پشتی بەستووە بە نەخشەسازی ئەزموونی بۆ هەردوو کۆمەڵەی (ئەزموونی و کۆنترۆڵ)، کۆمەڵەی ئەزموونی بە شێوازی فێرکردنی هاوبەش وانەیان خوێندووە و کۆمەڵەی کۆنترۆڵ بە شێوازی ئاسایی. نموونەی توێژینەوەکە پێکهاتووە لە (٦٨) فێرخوازی کچ، دابەشکران بۆ (٣٣) فێرخواز بۆ کۆمەڵەی ئەزموونی و (٣٥) فێرخواز بۆ کۆمەڵەی کۆنترۆڵ، هەردوو کۆمەڵ هاوتاکران لە چەندین گۆڕاوی وەک (تەمەن بە مانگ، پلەی زیرەکی، کۆنمرەی فێرخوازان بۆ ساڵی پێشوو، نمرەی فێرخوازان لە بابەتی زانست بۆ هەمووان بۆ پۆلی شەشەم، و ئاستی خوێندنی دایک و باوک). توێژەر تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەی ئامادەکرد، کە (٢٩) بڕگە بوو بە سێ بژاردەی وەڵام. دڵنیایی کرا لە ڕاستی و جێگیری تاقیکردنەوەکە و توانای جیاکردنەوەی بڕگەکانیان. توێژەر چەندین پلانی وانەوتنەوەی ئامادەکرد بۆ هەردوو کۆمەڵ توێژینەوەکە لە (٢٠٢٤/١٠/٢٣) دەستی پێکرد و تا (٢٠٢٤/١٢/٢٣) بەردەوام بوو. لە کۆتایی توێژینەوەکە، توێژەر بە هاوکاری مامۆستایانی قوتابخانە تاقیکردنەوەکەی لەسەر ئەندامانی نموونەی سەرەکی جێبەجێکرد، داتاکانی کۆکردەوە و بە شێوەیەکی ئاماری شیکردەوە بە بەکارهێنانی ئامرازە ئامارییە گونجاوەکان لە ڕێگەی بەرنامەی ئاماری SPSS، ئەنجامەکان دەریانخست جیاوازییەکی ئاماری بەرچاو هەیە لەنێوان تێکڕای نمرەی هەردوو کۆمەڵ لە پەرەپێدانی تواناکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لە بەرژەوەندی کۆمەڵەی ئەزموونییە. لەبەر ڕۆشنایی ئەنجامەکانی توێژینەوەکەدا، چەند دەرەنجام، ڕاسپاردە و پێشنیار بۆ توێژینەوەی داهاتوو خرانەڕوو.

١- ناساندنی توێژینەوە:A research introduction

١-١ كێشەی توێژینەوە(Problem of the Research)

بەپێی بۆچوونی (Garlash & Wiley) پرۆسەی فێرکردن لەناو پۆل سیستەمێکی لێکبەستراوە هەموو لایەنەکان بەیەکەوە کاردەکەن، بوونی هەر کەموکورپییەک لە هەر لایەنێک سەر هەڵبدات کاریگەری نەرێنی دەبێت لەسەر پرۆسەی گشتی (عزیز، ٢٠١٨، ل٦٥).

ئەو گرفتانە لەنێو فێرخوازان هۆکارێکی دیارن بەهۆی نەبوونی بیرکردنەوەیەکی ڕەخنەگرانە بۆ چارەسەری کێشەکان لەلای فێرخواز. فێرکردنی کارامەییە جۆراوجۆرەکانی بیرکردنەوە، لە ڕێگەی تێکەڵکردنی لەگەڵ ناوەڕۆکی خوێندن، وادەکات فێرخواز لە کاتی پرسیارکردن کارامەیەکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە بەکاربهێنێت. لە کاتی گفتوگۆ و پرسیار هەوڵدەدات شیکاری بکات، ڕەخنەبگرێت و دەرئەنجامی دەست بکەوێت، توانای بڕیاری یەکلاکەرەوەی هەبێت، کە بنەمای سەرەکی بونیادنانی مەعرفییە، ئەمەش لە کاتی تاقیکردنەوەکان هۆکارە بۆ بەرزبوونەوەی ئاستی فێرخواز لە ناوەندەکانی خوێندن (حسن، ٢٠١٨، ل٤).

لە وڵاتە پێشکەوتووەکان بەتایبەت ئەمریکا، ئەوانەی گرنگی بە پەروەردە دەدەن دەستیان کردووە بە جەختکردنەوە لەسەر گرنگی بیرکردنەوە و داوای پێداچوونەوە دەکەن بە سیستەمی فێرکردن لە قوتابخانەکان بۆ پەرەپێدانی تواناکانی بیرکردنەوە لای فێرخوازان (السرور، ٢٠٠٥، ل١٨).

کێشەی توێژینەوەکەمان لەوەدایە، کە ڕەنگە پرۆسەی پەروەردەیی تەقلیدی دەرفەتی پێویست بۆ کارلێککردن و کاردانەوە و بەشداریکردنی کاریگەر بۆ فێرخوازان نەڕەخسێنێت، ئەمەش دەبێتە هۆی دابەزینی ئاستی ئەکادیمی و لاوازی توانای بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە کە ئامانجی سەرەکی توێژینەوەکەمانە. تێبینی دەکرێت کە فێرخوازان لە پۆلی حەفتەمدا ڕووبەڕووی ئاستەنگ دەبنەوە لە زۆر لایەن بە هۆی ئەو گۆڕانکارییەی بەسەر فێرخوازدا دێت لە گواستنەوەی لە قۆناغی سەرەتاییەوە بۆ قۆناغی بنەڕەتی، ئەمە جگە لەو گۆڕانکارییەی بەسەری دیت لە ڕووی تەمەنەوە. بۆیە ئامانجی ئەم توێژینەوەیە لێکۆڵینەوەیە لە کاریگەری بەکارهێنانی شێوازی فێرکردنی هاوبەشە لە پەرەپێدانی تواناکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لەنێو فێرخوازاندا بە پەیڕەوکردنی شێوازی وانەگوتنەوەی سەردەمیانە. کەواتا کێشەی سەرەکی خۆی لەم خاڵەدا دەبینێتەوە:

*فێرکردنی هاوبەش لە وانەوتنەوە چۆن کاریگەریی لەسەر توانای بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەی خوێندکارانی پۆلی حەفتەم لە زانستدا هەیە؟

١-٢ گرنگی توێژینەوەکە (Important of the Research)

پەروەردە پرۆسەیەکی گەشەپێدانی کەسایەتی مرۆڤە بە هەموو لایەنەکانییەوە (جەستەیی، ڕۆحی، عەقڵی و سۆزداری) بۆ بەهێزکردنی گەشەی فێرخواز لە هەموو بوارەکاندا. پەروەردە ژیانە بە مانا قووڵەکەی، کە لە دروستبوونی کۆرپەلەوە دەست پێدەکات و تا کۆتایی ژیان بەردەوام دەبێت و لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی دیکە لە کۆمەڵگەدا دەگوازرێتەوە (التميمي، ٢٠٠٩، ل٢٧٢). پەروەردە ئەرکی ئەوەیە یارمەتی فێرخوازان بدات تواناکانی خۆی بدۆزێتەوە و فێری بکات چۆن ئەو تواناییانە لەگەڵ ژینگەی خۆی بگونجێنێت. پەروەردە پرۆسەیەکی فراوان و ئاڵۆزە، پەیوەندی دووسەرەی (دوولایەنی) نێوان فێرخواز و ژینگەکەی دەگرێتەوە - واتە وەرگرتن و بەخشین لەنێوانیاندا (الجعافرة، ٢٠١٣، ل٣٥). گرتنەبەری شێوازی فێرکردنی داهێنەرانە بووەتە پێویستییەکی بەپەلە هاوشانبێت لەگەڵ پێداویستییەکانی ئەو سەردەمەدا. تاکو گرینگی بە بەشداریکردنی چالاکانەی فێرخوازان بدرێت لە پرۆسەی پەروەردەدا لە ڕێگەی کارلێککردن و گفتوگۆکردنەوە. شارەزابوونی مامۆستایان لە ڕێگەکان و شێوازە مۆدێرنەکانی وانەوتنەوە و فیرکردندا، یارمەتی دەردەبێت بۆ زانین و دیاریکردنی دۆخی وانەوتنەوەی گونجاو و سودبەخش، ئەمەش وادەکات لە کاتی پراکتیزە کردنی پرۆسەی پەروەردە و فێرکردندا بۆ فێرخوازان چێژ بەخش بێت و لەگەڵ تواناکانیاندا گونجاو بێت، سەرباری ئەمەش وا دەکات فێرخواز پەیوەندییەکی توندوتۆڵی هەبێت بە ژیانی ڕۆژانەیەوە و تێڕوانینی بۆ ئاینده (المرعي و الحيلة، ٢٠٠٧،

ل٢٥) فێرکردنی بابەتی زانستەکان لە سەردەمی ئێستادا، بەتایبەت لەسەر ئاستی جیهانی، گۆڕانکارییەکی ڕیشەیی بەخۆیەوە دەبینێت بۆ بەرەوپێشچوون لەگەڵ سەردەم، ئەمەش لە سروشتی بابەتەکە خۆیەوە سەرچاوە دەگرێت، چونکە پێکهاتەیەکی تایبەتی هەیە جیای دەکاتەوە لە سروشتی بابەتەکانی تر. بابەتی زانست تایبەتمەندی ئەوەی هەیە وێنە و هێڵکاری ڕوونکەرەوەی تێدایە، بە ئامرازی فێرکاری دادەنرێن کە دەرەنجامی پەروەردەیی باشیان هەیە (عطاالله، ٢٠١٠، ل ٥٦). گرنگی ئەم توێژینەوەیە لەوەدایە لە کاتی گەڕان و پشکنین لە ئەدەبیاتی تیۆری و لێکۆڵینەوەکانی پێشوودا بۆمان دەرکەوت پێشەنگە لە ئاستی ناوخۆیی و پەروەردەییدا، چونکە لە پێشوودا ئەم توێژینەوە نەکرایە. توێژینەوەکە گرنگی بە لایەنی دەروونی فێرکردن دەدات و هەوڵ دەدات پلانێکی پراکتیکی بخاتە بەردەستی مامۆستایان لە ڕێگەیەوە بتوانن هەم قوتابی ئاسایی و هەم ئەوانەی گرفتی فێربوونیان هەیە یارمەتی بدەن. ئەمەش لە کۆتاییدا بەرهەمێکی باشتر دەخاتەوە، کە تەواو جێگەی متمانەیە لەسەر فێربوونی قووڵ بونیاد نراوە، نەک لەبەرکردنی کاتی، هەروەها ڕێگە خۆش دەکات بۆ بەکارهێنانی شێوازی مۆدێرن لە وانەوتنەوەدا و هەڵسەنگاندنی بۆچوونی مامۆستایان لەسەر فێرکردنی هاوبەش. بەم جۆرە توژینەوەکانی (Gokhale ، ١٩٩٥) ئاماژە بەوە دەکەن، فێربوونی هاوبەش بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و ئەدای ئەکادیمی بە شێوەیەکی بەرچاو باشتر دەکات. لە توێژینەوەکەیدا، ئەو فێرخوازانەی لە تیمە هاوبەشەکاندا بەشداربوون ئاستی بیرکردنەوەیەکی بەرزتریان نیشانداوە و زانیارییەکانیان بۆ ماوەیەکی زیاتر لە چاو ئەوانەی بە تاک کاردەکەن لەهزردا ماوەتەوە (Gokhale، ١٩٩٥، ل٢٢-٣٠)، هەروەها ژمارەیەک لە توێژەرانەوە بۆ نموونە (Kelly, 2011) دەڵێت بەکارهێنانی فێرکردنی هاوبەش یەکێکە لە ستراتیژە نوێیەکانی وانەوتنەوە، کە کاریگەری خۆی سەلماندووە ئەگەر بە شێوەیەکی گونجاو جێبەجێ بکرێت. ئەم لێکۆڵینەوەیە هاتووە لەسەر بنەمای ئەو ڕاسپاردانەی (Kelly, 2011) لە توێژینەوەکەیدا پێشکەشی کردووە، داوای کردووە پێویستە لێکۆڵینەوەی داهاتوو ئەنجام بدرێت سەبارەت بە بەکارهێنانی مامۆستایان بۆ ستراتیژی فێرکردنی هاوبەش ئەنجامی باشی دەبێت بۆ هەموو بابەتەکانی تر.

١-٣ ئامانجی توێژینەوە(The Aim of Research)

هەڵسەنگاندنی پەرەپێدانی تواناکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لەنێوان فێرخوازانی پۆلی حەفتەمدا، کە بە بەکارهێنانی فێرکردنی هاوبەشی وانەوتنەوە '(یەک فێرکردن، یەک یارمەتیدان)' فێردەکرێن بە بەراورد بەوانەی، بە ستراتیژییەکانی فێرکردنی ئاسایی فێردەکرێن.

١-٤ گریمانەی توێژینەوە(Hypothesis of The Research)

جیاوازی بەڵگەداری ئاماری نییە لەئاستی مانای ئاماری کاتێک (α=٠. ٠٥) لەنێوان ناوەندەنمرەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەی فێرخوازانی کچ لە گروپی ئەزموونی بابەتی زانست بۆ هەمووان بە بەکارهێنانی فێرکردنی هاوبەش دەخوێنین لەنێوان ناوەندەکانی نمرەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەی فێرخوازانی کچ لە گروپی کۆنترۆڵکراو، کە بابەتی زانست بۆ هەمووان بەڕێگەی ئاسای دەخوێندرێت لە تاقیکردنەوەی پێشەکی و باشەکی.

١-٥ سنووری توێژینەوەکە (Limits of The Research)

١-**بواری مرۆیی**: توێژینەوەکە لەسەر فێرخوازانی کچ دەبێت لە پۆلی حەفتەم لە قۆناغی بنەڕەتی.

٢-**سنووری شوێنی**: لە قوتابخانە بنەڕەتییەکانی سەر بە بەڕێوەبەرایەتی گشتی پەروەردە لە شاری هەولێر (قوتابخانەی لاڤینی بنەڕەتی کچان/ بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی ناوەندی هەولێر).

٣-**سنووری کاتی توێژینەوە**: وەرزی یەکەمی ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤-٢٠٢٥)

٤-**سنووری بابەتی توێژینەوە**: بەشەکانی (دووەم – سێیەم – چوارەم - پێنجەم- شەشەم)ی کتێبی زانست بۆ هەمووان-پۆلی حەوتەمی بنەڕەتی / وەزارەتی پەروەردە – چاپی شازدەهەم

١-٦ دیاریکردنی زاراوەکان

کاریگەری(Effectiveness):

– **(المعجم الوجيز، ٢٠٠١):** "توانا و لێهاتوویی شتێک بۆ کاریگەری دانان لەسەر شتێکی تر" (مجمع اللغة العربية، ٢٠٠١، ل٤٧٧).

– **پێناسەی توێژەران لە لایەنی تیۆری:** واتا بەکەمترین هەوڵ و کاتدا بگاتە ئامانجە داواکراوەکە، لەگەڵ ڕەچاوکردنی کارای و کوالێتییەکەی تاچەند میتۆدەکە سەرکەوتوو بووە لە ئامانجە دیاری کراوەکان.

فێرکردنی هاوبەش (Collaborative Teaching):

– **یوسف (٢٠٢٠):** "شێوازێکە کە پشت بە هاوکاری مامۆستایان دەبەستێت بۆ پێشکەشکردنی وانە هاوبەشەکان بۆ بەدەست هێنانی ئامانجە پەروەردەییە کاریگەرەکان" (یوسف، ٢٠٢٠، ل ٢٥).

–**پێناسەی توێژەران لە لایەنی تیۆری:** پرۆسەیەکە هەموو لایەنە پەیوەندیدارەکانی وەک: (مامۆستا، فێرخواز، زۆرجار دایک و باوک) لە داڕشتن و جێبەجێکردنی چالاکییە پەروەردەییەکان بەشدارن، ئامانجیان بەرزکردنەوەی ئاڵوگۆری بیرۆکەکانە بۆ فێربوونێکی کاریگەر.

– **پێناسەی توێژەران لەلایەنی لێپێچینەوە یاخود ڕێکاری (الإجرائي):** بریتییە لە پرۆسەیەکی پەوەردەی، مامۆستا و فێرخواز بە کۆمەڵ لە پرۆسەکەدا بەشدارن بۆ گەیشتن بە ئامانجە پەروەردەییەکان، لە ڕووی چاودێری ڕاستەوخۆی فێرخواز و هەڵسەنگاندنی پرسیارەکان و ڕازی بوونی هەردوو مامۆستا و فێرخواز لە ژینگەیەکی پەروەردەی.

بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە (Critical think):

– **(مجيد، ٢٠٠٣):** بریتییە لە هەڵسەنگاندنی زانیاری کە تاک ڕووبەڕووی دەبێتەوە، بە بەکارهێنانی بیرکردنەوەیەکی تێرامان و شیکەدنەوەیەکی ئەقڵانی، تاکەکەس دەیخاتە ڕوو سەبارەت بەوەی باوەڕی پێی هەیە یاخوت ئەنجامی دەدات. (مجيد، ٢٠٠٣، ل٣٣).

– **پێناسەی توێژەران لە لایەنی تیۆری:** بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە پرۆسەیەکی دەروونی ڕێکخراوە ئامانج لێ هەڵسەنگاندن و شیکردنەوەی زانیارییە بەشێوەکی عاقڵانە و لۆژکیانە بۆ گەیشتنی ئامانجێکی دروست.

– **پێناسەی توێژەر لەلایەنی لێپێچینەوە یاخود ڕێکاری (الإجرائي):** توانای شیکردنەوەی زانیاری یان بارودۆخەکانە بەشێوەکی ورد و لۆژیکی لەسەر بنەمای پێوەری تایبەت بە تاقیکردنەوەی ڕەخنەگرانە، پێوانەی کارامەییەکان وەک هەڵسەنگاندن و شیکردنەوە لێکدانەوە، فێرخوازان بڕیار دەدات بەهۆی بونی بەڵگە بۆ وەڵامەکەی.

٢- چوارچێوەی تیۆری و لێکۆڵینەوەکانی پێشوو (Theoretical Framework and Literature Review)

٢-١ چوارچێوەی تیۆری (Theoretical Framework)

تەوەری یەکەم: فێرکردنی هاوبەش (Collaborative Teaching)

ئەو بیروبۆچون و پرۆسانەی توێژەران، پەروەردەکاران لەبواری پەروەردەدا هەمیشە هەوڵی بۆ دەدەن تاوەکو نایابترین شێوازی وانەوتنەوە ئامادەبکرێت بۆ فێرخواز لە ناوەندەکانی قوتابخانەکاندا ببێتە جێگای سەرنج بۆیان و حەزوو ئارەزوەکانیان لەگەڵیدا بگونجێت بەوپەری متمانە و بوونی دەستکەوتنی بەرهەمێکی مانادار. لە کاتێکدا فێرکردنی هاوبەش لە ساڵانی شەستەکانی سەدەی ڕابردوو لە قوتابخانەکانی ئەمریکا دەستییێکرد، وەک پرۆگرامێکی پەروەردەیی پەسند کرا لە پرۆگرامی پەروەردەی نیشتمانی لە ولایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا، فێرکردنی هاوبەش لە حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا دەرکەوت لە ئەنجامی ئەو چاکسازییە یاسایانەی بۆ قوتابخانەکان ئەنجام درا، پێداویستی بۆ گرتنە بەری ڕێ و شوێنی هەموارکردنی بواری فێربوون تاوەکو قوتابی خاوەن پێداویستی تایبەت بتوانن بە ڕێگەی ئاسان فێربن. لە ساڵانی نەوەدەکاندا شێوازەکانی فێربوون کاریگەری و چالاکیی بەخۆیەوە بینی لەسەر بنەمای هاریکاری قوتابخانەکان و فێرکردنی هاوبەش وەک نموونەیەک لە شێوازەکانی توێژینەوە و پراکتیکدا دەرکەوت پاش ئەو ئەنجامە ئەرێنیانەی لە فێرکردنی هاوبەش لەسەر فێرخوازان بەدەرکەوت و دوابەدوای ئەو هەڵسەنگاندنانەی، کە لەلایەن مامۆستایان و دایک

و باوکان و ژمارەکی فراوان لە خەڵک و دەستە پەروەردەییەکان پێشکەش کرا (الرميح و أباحسين، ٢٠١٩، ص ٥٤).

لە نێوان ساڵانی (١٩٩١ - ٢٠٠٢)، لەم ماوەیەدا، پەروەردەی هاوبەش وەک بەدیلێکی تەواوکەر و پاڵپشتی بۆ پەروەردەی گشتی هاتە بواری جێبەجێکردنەوە، چونکە چەندین هاوبەشی پەروەردەیی (خوێندنی ئازاد) بۆ قۆناغەکانی خوێندنی بنەڕەتی و ناوەندیی کرایەوە و سیستەمی پەیمانگاکانی مامۆستایان لە پەروەردەی گشتی هەڵوەشێنرایەوە، هەروەها بەگوێرەی بۆچوونی کۆمەڵێک لە توێژەران (Glickman, Gordon, & Ross-Gordon, 2007)، فێربوونی بەشداریی ستراتیژییەکی گرنگ و کاریگەرە لە بوارەکانی فێربووندا، چونکە مامۆستایان بە شێوەیەکی ئاسایی هەوڵی وەرگرتنی ڕاوێژ و ڕێنمایی دەدەن، هەروەها بیرەکانیان لەگەڵ یەکتر تێکەڵ دەکەن، ئەمەش بۆ باشترکردنی ئاستی وانەوتنەوەیان دەبێت، کە بە شێوەیەکی ئەرێنی کاریگەری دەبێت لەسەر پێشکەوتنی خوێندنی قوتابیان.

٢-١-١-١ قۆناغە سەرەکییەکانی فێرکردنی هاوبەش (The Main Stages of Collaborative Teaching):

فێرکردنی هاوبەش کە هەوڵدەدات تواناکانی تێگەیشتن پەرەپێبدات، لە سێ پێکهاتەی بنەڕەتی پێکدێت (Sitton, 2019,P 5-6).

١-قۆناغی پلاندانانی هاوبەش. Co- planning

٢-قۆناغی فێرکردن (وانەوتنەوە) هاوبەش. Co-Instructing

٣-قۆناغی هەڵسەنگاندنی هاوبەش. Co- Assessing

هەر یەکێک لەم پێکهاتانە ستراتیژی تایبەتی خۆیان هەیە وەک ئەمانەی خوارەوە:

یەکەم: قۆناغی پلاندانانی هاوبەش: Co- planning

پلاندانانی هاوبەش، لەم پلانەدا مامۆستایان شێوازەکانی وانەوتنەوە و کەرەستە و شێوازەکانی هەڵسەنگاندن پێشنیاردەکەن لەگەڵ پێداویستییە جیاوازەکانی خوێندکاراندا بگونجێت (Friend & Cook, 2010) پێشنیاری ئەوە دەکەن کۆبوونەوەی تایبەت بە پلاندانان پێویستە ئامێری تایبەت لەخۆبگرێت بۆ گفتوگۆکردن لەسەر زنجیرەیەک کار، کە لە سێ بەش پێکهاتووە:

- پێش دەستپێکردنی کۆبوونەوە ئامادەکردنی کورتەیەک لە بابەتەکانی پلانەکە (ئەندامی، چیرۆکەکان، چەمکەکان، پرۆژەکان، وێنەکان) لەخۆدەگرێت.
- لە کاتی کۆبوونەوەدا، کە مامۆستایان تێیدا بڕیار دەدەن لە چۆنێتی بەکارهێنانی شێوازەکانی وانەوتنەوەی هاوبەشی گونجاو.
- مامۆستایان گفتوگۆ لەسەر جیاوازییە تاکەکەسییەکان دەکەن، کە خۆی دەبینێتەوە لە پێداویستییە پەروەردەییەکانی فێرخوازان و ڕێککدەکەون لەسەر چۆنیەتی لەبەرچاوگرتنی ئەو پێداویستیانە.

دووەم: قۆناغی فێرکردن (وانەوتنەوە)هاوبەش: Co-Instructing

لەم شێوازەدا، تیمەکە شێوازەکانی وانەوتنەوە جێبەجێدەکەن، کە لەسەری ڕێککەوتوون لە ماوەی پلاندانانی هاوبەشدا، (Friend & Cook, 2010) ئاماژەیان بە پێنج شێوازی وانەوتنەوەی هاوبەش کردووە، لە خوارەوە باسی دەکەین:

١- مامۆستایەک کە وانە دەڵێتەوە و مامۆستایەک یاریدەدەر بێت (One Teach, One Assist): لەم شێوەیەدا مامۆستایەک ئەرکی وانەوتنەوە ئەنجام دەدات لەکاتێکدا ئەوی دیکەیان بەناو پۆلدا دەسوڕێتەوە بۆ ئەوەی هاوکاری پێشکەش بە فێرخوازان بکات و وەڵامی پرسیارەکانیان بداتەوە و ڕوونکردنەوە بدات و فێرخوازەکان ئاراستە بکات بۆ فێربوونی زیاتر.

٢- مامۆستایەک وانە دەڵێتەوە و مامۆستایەک چاودێری دەکات (One Teach, One Observe): لەم شێوەیەدا یەکێک لە مامۆستاکان وانە دەڵێتەوە، لە کاتێکدا مامۆستایەکیان چاودێری بەرەوپێشچوونی فێربوونی فێرخواز دەکات، بە تاک یان بەکۆمەڵ، بە مەبەستی بەڕێوەچوونی شێوازی وانەوتنەوەکە بە ڕێکوپێکی.

٣- فێرکردنی هاوبەشی (وەک یەک) هاوتەریب (Parallel Teaching): کە تێیدا پۆلەکە دابەش دەکرێت بەسەر دوو

گرووپدا، هەر مامۆستایەک بە بەکارهێنانی هەمان پلانی وانەوتنەوە وانە دەڵێتەوە، هەروەها دەتوانرێت دابەشکردنی خوێندکارەکان لە هەرکاتێکدا پێویست بکات لەنێوان گرووپەکاندا دابەش بکرێتەوە.

٤- وانەوتنەوە لە وێستگەکان (Station Teaching): لەم شێوەیەی وانەوتنەوەدا، فێرخوازان بەسەر سێ گروپ دابەش دەبن، کە هەر مامۆستایەک گرووپێکی فێربوون وانە دەڵێتەوە، یەکێک لە گرووپەکانیش فێرخوازان خۆیان گفتوگۆ دەکەن و بەم شێوەیە جێگۆڕکێ لەنێوان گرووپەکاندا دەکرێت.

٥-فێرکردنی جێگرەوە (بەدیل) (Alternative Teaching): مامۆستای پۆلی ئاسایی هەڵدەستێت بە وانەوتنەوەی گرووپێکی زۆر لە فێرخوازان لە کاتێکدا مامۆستای فێرکردنی تایبەت لە کۆتایی پۆلی خوێندن دادەنیشێت، بەمەبەستی فێرکردنی کۆمەڵەیەکی کەم.

٦- فێرکردن بە تیم (Team Teaching): لە وانەوتنەوە بەشێوازی تیم، بە تایبەت لە کۆتایی وانەکەدا، مامۆستاکان وانەکە بە یەکسانی دابەش دەکەن، بە لەبەرچاوگرتنی پسپۆڕی و ئەزموونی ئەکادیمی.

سێ یەم: قۆناغی هەڵسەنگاندنی هاوبەش (Co- Assessing)

لەم جۆرە لە هەڵسەنگاندنی ئەدای کاردا، تیمەکە هەڵدەستێت بە کۆکردنەوەی زانیاری لە چەندین سەرچاوە سەبارەت بە کاریگەریی ئەو شێوازەی، کە لە وانەوتنەوەدا بەکارهاتووە، ئەو هەڵسەنگاندنەش لە ڕێگەی تێبینییەکانی تیمەکەوە ئەنجام دەدرێت، ئەنجامی فێرخوازان، بەکارهێنانی لیستەکانی پشکنین، پایەکانی هەڵسەنگاندن و تۆماری زانیارییەکان (Duke, 2007).

شێوەی (١) یەکگرتنی بازنەی فێرکردنی هاوبەش

Image source: Andrea Honigsfeld, Ed. D Maria G. Dove, Ed. D https: //search. app/YFVbthpMTNjT5EbH9

٢-١-١-٢ لە گرنگترین ڕۆڵەکانی مامۆستا لە ستراتیژی فێرکردنی هاوبەشدا بریتییە لە:

(The most important roles of the teacher in collaborative Teaching strategy include)

١- بڕیاردان لە دانانی ئامانجە پەروەردەییەکان.

٢- ڕۆڵی مامۆستا لە فێربوونی هاوبەشدا ڕۆڵی ڕێنیشاندەرە نەک ڕۆڵی فێرکردنی بێکارلێک (الملقن).

٣- دیاریکردنی ژمارەی ئەندامانی گروپ: لەسەر مامۆستا پێویستە ژمارەی گرووپەکان بە دروستی هەڵبژێرێت، بەپێی تایبەتمەندی فێرخوازان و تواناکانیان، بەو پێیەی دەتوانێت بە گرووپی بچووک دەست پێ بکات.

٤- ڕوونکردنەوەی چەمک و بنەما سەرەکییەکانی فێربوونی هاوبەش.

٥- جێگیرکردنی فێرخوازان بۆ چەند گرووپێک: مامۆستا پێویستە بە شێوەیەکی هەڕەمەکی فێرخوازان دیاری بکات.

٦- ئامادەکردنی کەشێکی پەروەردەیی گونجاو بۆ فێربوونی هاوبەش لە ڕێگەی ڕێکخستنی پۆلی خوێندن.

٧- پۆلی خوێندن: مامۆستا، پۆلی خوێندن بەشێوەیەک ڕێکدەخات، یەکتر بینین لەنێوان فێرخوازان ئاسان بکات، بەجۆرێک فێرخوازانی هەر گروپێک لە نزیک یەکەوە دابنیشن.

٨- پلاندانان بۆ کەرەستەکانی تایبەت بە پەروەردە: مامۆستا بابەتی وانەوتنەوەکە بەپێی گروپ، یان بەپێی بابەتی خوێندنەکە، کە کاری لەسەر دەکات دابەش دەکات.

٩- لەسەر مامۆستا پێویستە بنەماکانی وابەستە و هاوبەشن بەیەکەوە بونیاد بنێت و بەرپرسیاریێتی تاک بەرانبەر بە گروپ لەنێوان فێرخوازاندا بەهێزبکات.

١٠- دەستنیشانکردنی گرفتەکانی فێربوون، کە فێرخوازان ڕووبەڕووی دەبنەوە و دیاریکردنی چارەسەری گونجاو بۆ تێپەڕاندنی ئەو گرفتانە.

١١- پێشکێشکردنی سەرنج و تێبینییەکان لەسەر کۆی پرۆسەکە.

١٢- هەڵسەنگاندنی فێربوونی فێرخوازان: مامۆستا دەتوانێت فێرخوازێک هەڵبژێرێت و ڕادەی شارەزایی و فێربوونی فێرخوازان دیاری بکات لەو بابەتەی خوێندوویەتی و ئەو ئاستەنگانەش دەستنیشان بکات، کە ڕووبەڕوویان دەبێتەوە و شیکردنەوەشیان بۆ بکات، دەتوانن ئەوەی فێری بوون بیخەنەڕوو، هەروەها بڕاردەی کۆتایی بۆ مامۆستا جێدەهێڵێت لە هەڵبژاردنی شێوازی هەڵسەنگاندنی گونجاو.

١٣- کۆتایی هێنان بە چالاکی: مامۆستا هانی فێرخوازان دەدات بۆ ئاڵوگۆڕی وەڵامەکان یان پەڕاوەکانی کار لەنێوان خۆیاندا گروپەکان و دەتوان لە کۆتایی وانەکەدا پرسیار بکەن، یان پوختەیەک بۆ ئەو شتانە دروست بکەن کە فێری بوون و زانیاری لەسەر ئەو بارودۆخە پەروەردەییە بزانن لەسەر ئەو شتانەی فێری بوون چۆن لە داهاتوودا بەکاری دەهێنن (الهاشمي و عیسی، ٢٠٢٠، ص ٧٩).

٢-١-١-٣ ڕۆڵی مامۆستا لە گەشەکردنی تواناکانی فێربوونی هاوبەش
(The Teacher's Role in Developing Collaborative Teaching Skills)

- هاندانی فێرخوازان بۆ بابەتی وانەکە و وروژاندنی ئارەزوویان بۆ هاوبەشیکردن.
- بەدواداچوونی کاری گروپەکان، گوێ لە گفتوگۆ و دیالۆگەکان بگرێت و تێبینییەکانی پەیوەست بە ئامرازەکانیان تۆمار بکەن.
- گفتوگۆ لەسەر گروپەکان بکات لە پێشکەشکردنیاندا و هەر هەڵەیەک لەوانەیە کرابێت ڕاست بکاتەوە.
- ڕوونکردنەوەی سروشتی ئەرکە جیاوازەکانی هاوبەشبوون، کە پێویستە لەلایەن فێرخوازانەوە جێبەجێ بکرێن، بە بەردەوامی فیدباکی هەمەجۆر پێشکەش بە فێرخوازان بکات، بۆ دڵنیابوون لە هاندانیان بۆ فێربوون و هاوبەشیکردن.
- قەبارەی گروپەکانی کار دیاری بکات، فێرخوازان دابەش بکات بۆ گروپی جیاواز.
- هاوبەشی لەگەڵ فێرخوازان بکات لە کورتکردنەوەی خاڵە سەرەکییەکان و بیرۆکە سەرەکییەکانی وانەکە.
- لە کاتی گونجاودا دەستێوەردان بکات و یارمەتی و ڕێنمایی پێشکەش بە هەر فێرخوازەک بکات، کە پێویستی پێیەتی.
- ئاڕاستەکردنی فێرخوازان بۆ کارلێک کردن و هاوبەشیکردن و هاوکاری کردن لەگەڵ کەسانی تر لە گروپە جیاوازەکانی کاردا.
- ڕەخساندنی دەرفەت بۆ فێرخوازان بۆ تاوتوێکردنی گرنگترین بیرۆکە و تێڕوانینەکان، کە هەر گروپێک بە جیا پێی گەیشتوون (ابراهیم، ٢٠١٩).

٢-١-١-٤ ڕۆڵی فێرخواز لە فێربوونی هاوبەشدا بەم شێوەیەی خوارەوەیە:
(The role of the learner in collaborative Teaching is as follows)

١- لە فێربوونی هاوبەشدا فێرخواز تەوەری پرۆسەی فێربوونە، کە دادەمەزرێت لەسەر بنەمای هاوبەشیکردنی فێرخواز و مامۆستا لە پرۆسەی فێربووندا.

٢- شارەزابون لە هەڵوێستی فێربوونی فێرکاری لەنێوان هەردوولا بەرپا دەبێت، مامۆستا و فێرخواز بەشێوەیەکی

هاوبەش، ئەمەش یارمەتی فێرخواز دەدات بۆ بەدەستهێنانی زانیاری و لێهاتوویی بە شێوەیەکی چالاک.
٣- فێربوونی بەردەوام بریتییە لە هێشتنەوەی زانیاری بۆ ماوەیەکی زۆر لە یادەوەری فێرخوازدا.
٤- گەشەکردنی کارامەیی بیرکردنەوەی فێرخواز.
٥- بەرزکردنەوەی توانستی فێرخواز لەسەر شیکردنەوەی بارودۆخەکان و چارەسەرکردنی ئەو کێشانەی کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە.
٦- متمانە بەخۆبوون بە فێرخواز دەبەخشێت (دعمس، ٢٠٠٨، ل١١٢).

دعمس ئەوە دەخاتە پاڵ قسەکانی کە فێرکردنی هاوبەش دەبێتە هۆی ئەوەی فێرخواز چالاک بێت، پرسیار بوروژێنێت، بگەڕێت بەدوای وەڵامدا، کارلێک بکات، بیردەکاتەوە، زانیاری بەدەست بهێنێت فێرخواز بە شێوەیەکی چالاک بەشداری دەکات و کارلێک لەگەڵ هاوپۆلەکانی دەکات (دعمس، ٢٠٠٨، ل٨٢).

٢- توێژینەوەکانی پێشوو (Literature Review):

ئەم بەشە ژمارەیەک توێژینەوەی پێشووتر لەخۆدەگریت کە پەیوەندییان بە بابەتی توێژینەوەکەوە هەیە و سوودیان بە توێژەران گەیاندووە لە دەستنیشانکردنی ئامرازەکانی توێژینەوەکە:
توێژینەوەکانی پێشوو لەسەر کاریگەری فێرکردنی هاوبەش:

-**العلیات (٢٠١٣) الأردن:** ئامانجی توێژینەوەکە لێکۆڵینەوە لە کاریگەری ستراتیژی فێرکردنی هاوبەش بوو لەسەر باشترکردنی تێگەیشتن لە خوێندنەوە. لەنێو فێرخوازانی پۆلی نۆی بنەڕەتی لە پارێزگای (المفرق) و هەڵوێستیان بەرانبەری. نموونەی توێژینەوەکە (١٢٤) فێرخوازی نێر و مێ بوون لە پۆلی نۆی بنەڕەتی، کە بە ستراتیژێکی مەبەستدار لە چوار قوتابخانەی حکومی هەڵبژێردران، بەهەرەمەکی بۆ کچان یەکەمیان گروپێکی کۆنترۆڵ بوو لە قوتابخانەی (الربیع) (بنت معوذ)، (٣٦) فێرخوازی کچ بە شێوەیەکی هەڕەمەکی، دووەمیان ئەزموونی لە قوتابخانەی (الفەدین) بنەڕەتی کچان، (٣٣) فێرخواز. دوو پۆلی کوڕانیش بە هەرەمەکی، یەکەمیان گروپێکی کۆنترۆڵە لە قوتابخانەی بنەڕەتی بۆ کوڕان کە (٢٨) فێرخواز بوون، دووەمیان گروپێکی ئەزموونی لە قوتابخانەی کوڕانی بنەڕەتی (جعفر الطیار) بنەڕەتی (٢٧) فێرخواز بوون. دوو گروپی کۆنترۆڵ (نێر و مێ) بەپێی ستراتیژە ئاساییەی دەخوێنت، لەکاتێکدا هەردوو گروپی ئەزموونییەکە هەمان دەقەکانیان بەگوێرەی ڕێکارەکانی فێرکردنی هاوبەشە دەخوێند.

دوای کۆتایی هاتنی ماوەی توێژینەوەکە، تاقیکردنەوەی تێگەیشتن لە قەبارەی هەڵوێستەکان بەرانبەر بە فێربوونی هاوبەش بۆ گروپی ئەزموونی بەکارهێنرا. توێژینەوەکە دەریخستووە جیاوازییەکی ئاماری بەرچاو لە ئاستی گرنگی (٠. ٠٥ - a) لەنێوان تێکڕای ئەدای تاکەکانی توێژینەوەکە لە هەموو ئاستەکانی تێگەیشتن لە خوێندنەوە و لە تاقیکردنەوەکەدا بە گشتی هەبووە، کە دەگەڕێتەوە بۆ گۆڕاوەی ستراتیژی وانەوتنەوەکە فێرکردنی هاوبەشە.

-**أبوغزال (٢٠١٥) الأردن:** ئەم توێژینەوەیە ئامانجی لێکۆڵینەوەیە لە کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژی فێرکردنی هاوبەشبوو لە باشترکردنی دەستکەوتی خوێندکارانی پۆلی حەوتەم لە بابەتی پەروەردەی ئیسلامیدا. توێژەرەکە ڕێبازی نیمچە ئەزموونی بۆ ڕێکارەکانی خوێندن گرتووەتەبەر، بەو پێیەی ستراتیژی فێربوونی هاوبەش لە فێرکردنی پەروەردەی ئیسلامی بۆ فێرخوازانی پۆلی حەفتەم بەکارهێنرا. نموونەی توێژینەوەکە لە (٦٠) فێرخواز پێکهاتبوو، گروپی (ئەزموونی و کۆنترۆڵ). توێژەر توێژینەوەکەی لەسەر نموونەی توێژینەوەکە لە کۆمەڵگەی توێژینەوەکەدا بەکارهێناوە. دوای ئەوە توێژەر ڕێژەی جیاکاری و سەختی بۆ برگەکانی پرسیار بۆ پێش تاقیکردنەوەکە حیسابی کرد. هەموو برگەکان پلەیەکی مامناوەندی سەختی و جیاکاری مامناوەندیان هەبووە و بۆ مەبەستی لێکۆڵینەوەی زانستی کاریگەرن. ئەنجامی توێژینەوەکە دەریخستووە جیاوازییەکی ئاماری بەرچاو لەنێوان گروپی کۆنترۆڵ و گروپی ئەزموونی هەبووە و جیاوازییەکان لە بەرژەوەندی گروپی ئەزموونی بووە، هەروەها ئەنجامەکان بوونی کاریگەری بەرنامەکەیان نیشاندا بە بەکارهێنانی فێرکردنی هاوبەش، چونکە قەبارەی کاریگەرییەکە گەیشتە (٠. ٨١)، ئەمەش ئاماژەیە بۆ کاریگەری مۆدێلی

فێرکردنی هاوبەش لە بەرزکردنەوەی دەستکەوت. لە پەروەردەی ئیسلامی بۆ فێرخوازانی پۆلی حەفتەم. لەبەر ڕۆشنایی ئەنجامی توێژینەوەکەدا، توێژەر پێشنیاری گشتاندنی بەکارهێنانی فێربوونی هاوبەشی لە بابەتەکانی دیکەدا کردووە.

توێژینەوەکانی پێشوو لەسەر کاریگەری بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە:

-المطبوق (٢٠١٣) فلسطين: ئامانجی توێژینەوەکە دەستنیشانکردنی کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژی جیگسۆ بوو لە پەرەپێدانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و هەڵوێست بەرانبەر بە زانست لەنێو فێرخوازانی پۆلی هەشتەمی غەزە. توێژەر لەم لێکۆڵینەوەیەدا شێوازی ئەزموونی پەیڕەو کردووە. کۆمەڵگەی توێژینەوەکە لە سەرجەم فێرخوازانی پۆلی هەشتەم پێکهاتبوو لە قوتابخانە حکومییەکانی پارێزگای (غەزە) لە ساڵی خوێندنی(٢٠١١ - ٢٠١٢). نموونەی توێژینەوەکە پێکهاتووە لە (١٥٨) فێرخوازی نێر و مێ، کە بە مەبەست هەڵبژێردراون، پێکهاتوون لە چوار پۆل، دوو پۆل لە قوتابخانەی بنەڕەتی (نەسیبة بنت کعب)، دوو پۆلی قوتابخانەی بنەڕەتی(النزلة) بۆ کوڕان، نموونەکە دابەشکراوە بەسەر دوو گروپدا: گروپێکی ئەزموونی، کە بە بەکارهێنانی ستراتیژی جیگسۆ لێکۆڵینەوەیان کردووە و گروپێکی کۆنترۆڵ، کە بە بەکارهێنانی شێوازی تەقلیدی لێکۆڵینەوەیان کردووە. تاقیکردنەوەی (t) بۆ دوو نموونەی سەربەخۆ و چوارگۆشەی ئیتا بەکارهێنران بۆ دۆزینەوەی قەبارەی کاریگەرییەکە. بۆ مەبەستی توێژینەوەکە، توێژەر ئەم ئامرازانەی خوارەوەی ئامادە کردووە: تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە، متمانەپێکراوی تاقیکردنەوەکە بە نیوەی دابەشکراو (٠. ٨١) و بە تاقیکردنەوەی دووبارە (٠. ٧٦٤). ئەنجامی توێژینەوەکە ئەمانەی خوارەوە دەرکەوتووە:

*جیاوازییەکی بەرچاو لە ڕووی ئامارییەوە لە ئاستی ($a \leq 0.05$) لەنێوان تێکڕای نمرەی فێرخوازانی گروپی تاقیکاری لە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی لە زانستدا، لەگەڵ تێکڕای هاوتەمەنەکانیان لە گروپی کۆنترۆڵدا هەیە، کە ئەمەش بۆ خوێندکارانی گروپی ئەزموونی ڕەوایە.

توێژینەوەکە پێشنیاری کردکە: هاندانی فێرخواز بۆ پراکتیزەکردنی شێوازی بیرکردنەوەی جیاواز بەتایبەت کارامەیەکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی وەک یەکێک لە ئامانجە گرنگەکان لە فێرکردنی زانستدا.

٢-٢-١ سوود وەرگرتن لە توێژینەوەکانی پێشوو (Making Use of Previous Research):

١. توێژەران سوودیان لە پێداچوونەوە بە توێژینەوەکانی پێشوو وەرگرتووە، ئەم سوودەش دەتوانرێت لەم بابەتانەی خوارەوە دەستنیشان بکرێت:

- ئەو گرنگییەی لە توێژینەوەکان بینیم لایەنی ڕیزبەندی بابەتەکان بوو لە ناوەڕۆکی توێژینەوەکە.
- هەوڵمدا بەهۆی توێژینەوەکانی پێشوو سود لە دەست نیشانکردنی گرفتەکان وەرگرین، کە باسکراون و ڕێکاری بۆ گیراوەتە بەر.
- سودمەند بوون لە چۆنیەتی بەکارهێنانی شێواز و ئاماری گونجاو، چۆن ئامراز و پێداویستەکان ئامادەدەکەیت.
- سود وەرگرتن لە توێژینەوەکانی پێشوو لە ئامادەکاری تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە.
- ئەنجامی هەندێک توێژینەوە بەسود بوو بۆ لێکدانەوەی ئەنجامی توێژینەوەکەی ئێستا بە لێکدانەوەیەکی زانستی بابەتیانە.

٢. خاڵە هاوبەشەکانی ئەم توێژینەوەلەگەڵ توێژینەوەکانی پێشوو

(Common Points Between This Research and Previous Studies)

-کاریگەری بەکارهێنانی فێرکردنی هاوبەش لەبابەتەکانی تر بەکارهاتووە لە پێشودا.

-کاریگەری فێرکردنی هاوبەش بووەتە هۆی بەرزبونەوەی ئاستی فێرخواز.

٣. ئەم توێژینەوەیەی کە توێژەرکردویەتی بە بەراورد بە توێژینەوەکانی پێشوو:

(This research conducted by the researcher, compared to previous research)

به بیروڕای توێژەر ئەم توێژینەوە لە توێژینەوەکانی پێشوو جیاکراوەتەوە بەهۆی :

– ئەو ئامرازەی بەکارهێنراوە لە توێژینەوەکە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە بوو، کە بەر لە جێبەجێکردنی نموونەی سەرەکی ڕاستگۆی و جێگیری بۆ دۆزرایەوە.

– جیاوازی لە ڕووی ئەو نموونەی لە توێژینەوەکە بەکارهاتووە وەک ژمارەی فێرخوازەکان و ڕەگەزی فێرخوازەکان.

– ئەو شوێنەی توێژینەوەکەی لێ ئەنجام دراوە ژینگە و کەشێکی کوردییە پێشتر بەرچاوی توێژەر نەکەوتووە لەم جۆرە توێژینەوە.

– زۆربەی توێژینەوەکانی پێشوو گۆڕاوی سەربەخۆکەیان بەکارهێناوە لە ڕێگەی بەکارهێنانی ئامێرە ئەلیکترۆنییەکان لەلایەن فێرخوازەکانەوە بەشێوەکی ناڕاستەوخۆ و ڕاستەوخۆ، بەڵام ئەم توێژینەوە بەبەکارهێنانی تاکە سەرچاوەی ئەلیکترۆنی لای مامۆستا و بەشدارکردنی مەیدانی ڕاستەوخۆ گفتوگۆ لای فێرخوازەکان لە ناو ژینگەی پۆلدا.

٣ – ڕێکارەکانی توێژینەوە (Research Procedures):

٣-١: ڕێبازی توێژینەوە:(Research Methodology)

ڕێبازی تاقیکاری لە توێژینەوەکە پەیڕەوکراوە، ڕێبازی زانستی شێوازێکی ڕێکخراوی بیرکردنەوە و کارکردنە کە توێژەرەکان بەکاریدەهێنن بۆ شیکردنەوە و خوێندنی دیاردەکان بە شێوەیەکی قۆناغی واتا پلە بەپلە، کە دەست پێدەکات بە دیاریکردنی کێشەکە، پاشان داڕشتنی گریمانەکان، تاقیکردنەوەیان، شیکردنەوەیان و پێشکەشکردنی ئەنجامەکان و ڕاسپاردەکان. ڕێباز (المنهج) جیاوازە لە شێواز (الأسلوب)، ڕێباز لەوانەیە یەک شێواز یان کۆمەڵێک لە شێوازی هاوشێوەکان لەخۆ بگرێت (عليان، ٢٠٠١، ل٣٥).

٣-٢ دیزاینی ئەزموونی (Experimental Design)

نەخشەسازی ئەزموونی لە توێژینەوەدا پلانێکە یان ستراتیژیەک توێژەر دایدەنێت بۆ ئەوەی بتوانێت بگاتە وەڵامی کێشەی توێژینەوەکەی و بۆ کۆنترۆڵکردنی جیاوازی ڕوو دەدات لە پلەکانی گۆڕاوی پاشکۆ (التابع) بە شێوەیەک بگەڕێتەوە بۆ گۆڕاوی سەربەخۆ (المستقل) (الطيب وآخرون، ٢٠٠٥، ل ١٣٢) توێژەر دەستیکرد بە دانانی نەخشەسازی ئەزموونی بۆ دوو کۆمەڵە، کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆمەڵەی کۆنترۆڵ هەروەک لە شێوە (2)ڕوونکراوەتەوە.

Group گروپەکان	هۆبەی	تاقیکردنەوەی پێشەکی	تاقیکردنەوەی پاشەکی	گۆڕاوە سەربەخۆکان
Experimental Group گروپی ئەزموونی	أ	بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە	1-دەستکەوتی خوێندن 2- بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە	ستراتیژی فێرکردنی هاوبەش
Control Group گروپی کۆنترۆلکراو	ب			ستراتیژی فێرکردنی پەیرەوکراو (ئاسایی)

شێوەی (2) ڕوونکرنەوەی نەخشەسازی ئەزموونی

٣-٣ کۆمەڵگەی توێژینەوەکە و نموونەکەی (The Research community and its Sample)

٣-٣-١: کۆمەڵگەی توێژینەوەکە : (Research community)

سەرەتای دەستپێکردنی توێژینەوەکە دەستنیشانکردنی کۆمەڵگەی توێژینەوەکە لە گرتنەبەری ڕێکارەکانی توێژینەوە پەروەردەییەکانە، بە کارێکی گرنگ هەژمار دەکرێت، بۆیە یەکەم هەنگاوە هەڵبژاردنی نموونەی توێژینەوە، دەبێت توێژەر بایەخی پێبدات و بەگرنگ هەژماری بکات. کۆمەڵگە: بریتییە لە کۆمەڵێک یەکەی ئاماری بە شێوەیەکی ڕوون پێناسە کراون و دەمانەوێت زانیاری لێوەرگرین (العزاوي، ٢٠٠٨، ل١٦١). کۆمەڵگەی توێژینەوەکە پێکهاتبوو لە سەرجەم فێرخوازە کچەکانی پۆلی حەفتەم لە قوتابخانە بنەڕەتییەکانی ناوەندی پارێزگای هەولێر.

٣-٣-٢ نموونەی توێژینەوە :Research Sample

نموونە (Sample): بەشێکە لە کۆمەڵگە کە لێکۆڵینەوەی لەسەر دەکرێت، توێژەر هەڵیدەبژێرێت بۆ ئەوەی لێکۆڵینەوەکەی لەسەر ئەنجام بدات بەپێی ڕێسای تایبەت بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی دروست نوێنەرایەتی کۆمەڵگە بکات (العزاوي، ٢٠٠٨، ل١٦١). ئەمە خوارەوە وەسفی نموونەی توێژینەوەکە دەکات:

٣-٣-٣ نموونەی قوتابخانە (School sample)

دوای بەدەستهێنانی نوسراوی ئاسانکاری ئەرک کە لەلایەن سەرۆکایەتی زانکۆی سەلاحەددین دەرچوو بۆ بەڕێوەبەرایەتی گشتی پەروەردەی هەولێر و دوای ئاڕاستەی کارگێڕی قوتابخانەکان کرا. نموونەی توێژینەوەکە، کە بە شێوەیەکی مەبەست توێژەر قوتابخانەیەکی دیاری کرد لە سنوری پارێزگای هەولێر قوتابخانەی (لاڤین)ی بنەرەتی کچان، هەڵبژێردرا بۆ ئەوەی ببێتە بوارێک بۆ ئەنجامدانی توێژینەوەکە بەم هۆکارانەی خوارەوە:

* قوتابخانەکە لە ڕووی شوێنی جوگرافییەوە بۆ هاتوچۆکردن گرفتی نەبوو.

* کارگێڕی قوتابخانە ئامادەی خۆی دەربڕی بۆ کارئاسانی و یارمەتیدانی ئەنجامدانی توێژینەوەکە.

* مامۆستای بابەتی (زانست بۆ هەمووان) بەتەواوی هاوکاری خۆی پیشاندا بۆ سەرکەوتنی ئەزموونەکە، توێژینەوەکە جۆری (یەک مامۆستا و یەک یاریدەدەر) بوو بەم جۆرە توێژەر دەستیکرد بەکارەکانی بێ دوودڵی بەوپەڕی متمانەوە، لەگەڵ ئەو پێداویستیانەی کە پێویست بوون توێژەر بەگوێرەی پێویست ئامادەی دەکرد.

٣-٣-٤ نموونەی خوێندکارە کچەکان: (Student Girl Sample)

دوابەدوای سەردانی توێژەر و گونجانی فێرخوازەکان بۆ توێژینەوەکە توێژەر هەستا بەئەنجامدانی توێژینەوەکەی. قوتابخانەکە دوو پۆلی حەفتی هەبوو، توێژەر بەشێوەکی هەرەمەکی لەنێوان پۆلەکان هەڵبژاردەی کرد، ژمارەیان (٦٨) فێرخواز بوو دابەش کرابوو بەسەر دوو پۆلدا پۆلی (أ) (٣٣) فێرخواز، پۆلی (ب) (٣٥) فێرخواز، کۆی گشتی (٦٨) فێرخواز لەخشتەکەدا ڕوون کراوەتەوە.

خشتەی(١) فێرخوازان لە کۆمەڵگەی توێژینەوەکە:

گروپەکان	پۆل	ژمارەی فێرخوازانی کچ پێش دورخستنەوە	ژمارەی فێرخوازە کچەکان دوای دەرکردن
ئەزموونی	أ	33	33
کۆنترۆڵ	ب	35	35
کۆی گشتی		68	68

٣-٤ هاوسەنگی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە: (Equivalence of Research Groups)

یەکێک لە تایبەتمەندی توێژینەوەی ئەزموونی ئەوەیە دەبێت هاوسەنگی بکرێت لەنێوان کۆمەڵەکانی لە توێژینەوەکە بەکاردێت، توێژەر دەبێت زاڵ بێت بەسەر ئەو کەموکورییانەی لەسەر گروپەکان داهەیە، کە لە نەخشەسازی ئەزموونی دیاری کراوە. سادەترینی ئەم نەخشەسازییە بریتییە لە بەکارهێنانی یەک گروپی ئەزموونی و یەک گروپی کۆنترۆڵ، بۆ بەدەستهێنانی ئەنجامی دروست، پێویستە توێژەر دڵنیا بێت لە هاوسەنگی نێوان گروپە بەکارهاتووەکان (جابر، کاظم، ١٩٧٣، ل٢٠٤). بۆ ئەوەی یەکسانی لەنێوان گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵدا بەدەست بهێنرێت، (Independent t-test) و (مربع کای – کا^{2}) بەکارهێنا، توێژەر بەگرنگی زانی هاوسەنگی بکات لەنێوان هەندێک گۆڕاو دەکرێت کار لەسەر گۆڕاوەکانی تر بکەن: گۆڕاوەکانی هاوسەنگ کران وەک:

١- بەدەست هێنانی پلەی زیرەکی فێرخوازان.
٢- کۆی گشتی نمرەی ساڵی پێشوو.
٣- زانیاری پێشوو لەسەر هەردوو گروپەکە.
٤- تەمەنی فێرخواز بە مانگ.
٥- نمرەی فێرخواز لە بابەتی زانست لە ساڵی پێشوو (٢٠٢٢ - ٢٠٢٣).
٦- نمرەی تاقیکردنەوەی پێشەکی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە.
٧- ئاستی خوێندەواری باوک.
٨- ئاستی خوێندەواری دایک.

* بەبەکارهێنانی بەهای تائی لادانی پێوەری و ناوەندەژمێرەی بۆ هاوتاکردنی گۆڕاوەکان لەنێوان هەردوو گروپەکە.

خشتەی ژمارە(2) ئەنجامی جیاوازی ئاماری لە نێوان گۆڕاوەکان

گۆڕاوەکان	گروپەکان	ژمارەی فێرخواز	ناوەندی ژمێرەی.	لادانی پێوەری	بەهای تائی		ئاستی بەڵگەداری
					هەژمارکراو	خشتەی	
ئاستی ژیری (پلەی زیرەکی)	ئەزموونی	33	29.79	3.714	1.56	1.99 (0.05) (66)	هاوتا
	کۆنترۆڵ	35	31.03	2.792			
کۆنمرەگشتی ساڵی پێشوو	ئەزموونی	33	83.58	10.805	1.32	1.99 (0.05) (66)	هاوتا
	کۆنترۆڵ	35	80.00	11.36			
زانیاری پێشوو	ئەزموونی	33	15.58	4.969	0.26	1.99 (0.05) (66)	هاوتا
	کۆنترۆڵ	35	15.89	4.874			
تەمەن بە مانگ	ئەزموونی	33	148.85	9.421	0.59	1.99 (0.05) (66)	هاوتا
	کۆنترۆڵ	35	150.00	6.485			
نمرەیبابەتی زانست بۆ ساڵی پێشوو	ئەزموونی	33	77.79	16.776	0.98	1.99 (0.05) (66)	هاوتا
	کۆنترۆڵ	35	73.66	17.630			
نمرەی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی پێشوەختە	ئەزموونی	33	65.97	3.077	1.03	1.99 (0.05) (66)	هاوتا
	کۆنترۆڵ	35	65.06	4.101			

٣-٤-١: ئاستی خوێندەواری باوکان و دایکانی فێرخوازانی هەردوو کۆمەڵە:

(Literacy levels of fathers and mothers of students in both groups)

مەبەستی توێژەر لە ئاستی خوێندەواری دایکان و باوکانی فێرخواز ئەوەیە، هەتاکو ڕوونبێتەوە کە دایک و باوکی فێرخوازانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە خاوەنی چ ئاستێکی (پلە)یەکی خوێندنن، ئاستەکانیش بریتی بوون لە (سەرەتایی و کەمتر، ناوەندی و دوای ناوەندی، دبلۆم و زیاتر)، لە خشتەی (٤.٣) خراوەتەڕوو، دیاریکردنی هەریەک لە ئاستەکان, پاشان هەڵسا بە جێبەجێکردنی ڕێکاری ئاماری لەگەڵ داتا تایبەتییەکانی ئاستی خوێندنی باوکی فێرخوازانی هەردوو کۆمەڵەکە بە بەکارهێنانی (مربع کای – کا٢).

٣-٤-١-١ئاستی خوێندەواری باوک (Father Achievement Level):

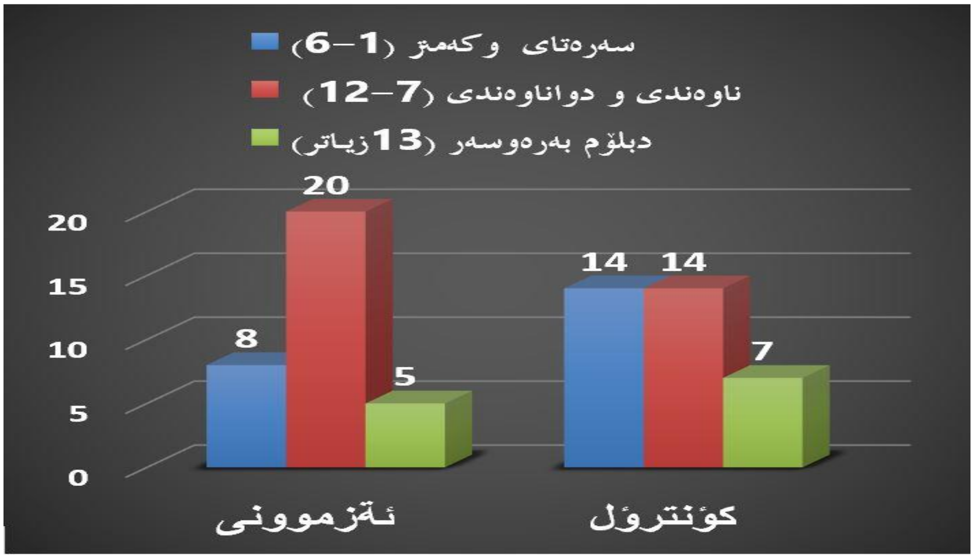

شێوەی (٣) ئاستی خوێندەواری باوکانی تاکەکانی هەردوو گروپەکە

خشتەی (٣) بەهای کای دوو بۆ ئاستی خوێندەواری باوکانی تاکەکانی هەردوو گروپەکە

گروپەکان	سەرتای کەمتر (١-٦)	ناوەندی و دواناوەندی (٧-١٢)	دبلوم وسەرەوەتر (١٣ و زیاتر)	کۆی گشتی	کا² هەژمارکراو	کا² خشتەی
ئەزموونی	8	20	5	33	2.97	5.99 (0.05) (2)
کۆنترۆڵ	14	14	7	35		
کۆی گشتی	22	34	12	68		

٣- ٤-١-٢ ئاستی خوێندەواری دایک (Mather Achievement Level):

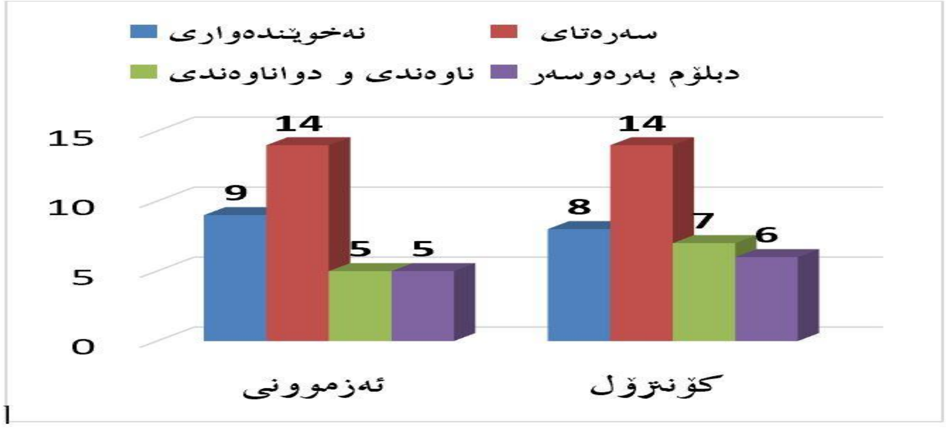

شێوەی (٤) ئاستی خوێندەواری دایکانی تاکەکانی هەردوو گروپەکە

خشتەی (٤) بەهای کای دوو بۆ ئاستی خوێندەواری دایکانی تاکەکانی هەردوو گروپەکە

گروپەکان	نەخوێندەواری	سەرەتای	ناوەندی و دوای ناوەندی	دبلوم بەرەوسەرەوە	کۆی گشتی	کا² هەژمارکراو	کا² خشتەی
ئەزموونی	9	14	5	5	33	0.42	7.81 (0.05) (3)
کۆنترۆڵ	8	14	7	6	35		
کۆی گشتی	17	28	12	11	68		

٣–٥: دەستنیشانکردنی گۆڕاوەکانی توێژینەوەکە و کۆنترۆڵکردنیان:
Identifying and controlling the research variables

لە توێژینەوەی ئەزموونییەکەدا دەبێت توێژەر گۆڕاوەکان کۆنترۆڵ بکات، کە پەیوەندیان بە ڕێکاری ئەزموونەکەوەیە تاوەکو بتواندرێت بەباشترین شێوە کارەکان جێبەجێبکرێت زاڵ بێت بەسەر هەر هۆکارێک دزە بکات و کار لە دروستی جێبەجێکردنەکە بگرێت.

٣–٥–١: گۆڕاوە نامۆکان (نا ئەزموونییەکان) (Extraneous Variables)

گۆڕاوە نامۆکان ئەگەرچی ناچنە ناو دارشتنی نەخشەسازی توێژینەوەکە و ناکەونە ژێر کۆنترۆڵی توێژەران، بەڵام کاریگەریان لەسەر گۆڕاوە پاشکۆکان هەیە، وەک کاریگەرییەکی نەویستراو دەردەکەون و توێژەر ناتوانێت ڕاستەوخۆ بیان بینێت یان پێوانەیان بکات، بۆیە کۆنترۆڵکردنی گۆڕاوە نامۆکان بە یەکێک لە ئەرکە گرنگەکانی توێژەر دادەنرێت لە توێژینەوە ئەزموونییەکان، زۆربەی شارەزایانی ئەم بوارە هاوڕان لەسەر ئەوەی کە سەلامەتی دیزاینی ئەزموونی دوو لایەنی هەیە ناوەکی و دەرەکی (کەریم، ٢٠١٤، ل٨١–٨٢)، گرینگترین ئەو گۆڕاوانەی دەبنە هەرەشە بۆسەر سەلامەتی ناوەکی و دەرەکی ئەزموونەکە. گۆڕاوی نامۆ: جۆرێکە لە گۆڕاوی سەربەخۆ لەژێر کۆنترۆڵی توێژەردا نییە، بەڵام دەکرێت هەست بە بوونی بکرێت بەهۆی کاریگەری لەسەر گۆڕاوی پاشکۆ (التابع) (القواسمة واخرون، ٢٠١٢، ل ١٠٣).

٣–٦ : پێداویستیەکانی توێژینەوەکە(Research Requirement)

بۆ مەبەستی گەیشتن بە ئامانج و گریمانەکانی توێژینەوەکە، ئەم مەرجانەی خوارەوە پێویستە:

٣-٦-١: دیاریکردنی بابەتی خوێندن (Determining the subject of study):

توێژەر مادده زانستییەکەی دەست نیشان کرد کە توێژینەوەکە دەیگرێتەوە، بەگوێرەی وشەسازی کتێبی زانست بۆ هەمووان بۆ فێرخوازەکانی پۆلی حەفتەم بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤ - ٢٠٢٥) بۆ وەرزی یەکەم توێژەر یەکسانی لەنێوان گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵی توێژینەوەکەی دۆزیەوە، بابەتەکانی کە دەوترێتەوە، بریتی بوو لە:

بەشی دووەم (خانەکان)

بەشی سێیەم (فرمانەکانی خانە)

بەشی چوارەم (کارلێکی زیندەوەران)

بەشی پێنجەم (داهاتەکانی توێکڵی زەوی)

بەشی شەشەم (تاوێرەکان)

٣-٦-٢ شیکاری ناوەڕۆکی: (Content Analysis)

"شێواز یان ئامرازێکی توێژینەوەی زانستییە توێژەر دەتوانێت لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا بەکاری بهێنێت بۆ وەسفکردنی ناوەڕۆکی ئاشکرا و ناوەڕۆکی ڕوون بۆ ماددەیەک مەبەست لێکۆڵینەوەیەتی، لە ڕووی شێوە و ناوەڕۆکەوە و وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی توێژینەوە یان گریمانە بنەڕەتییەکانی". (الهاشمي وعطيه، ٢٠١٤:ل١٧٤)

توێژەر دوای دەست نیشانکردنی بابەتی زانستییەکەی دیاری کرد کە لە کاتی جێبەجێکردنی ئەزموونەکەدا بۆ هەردوو گروپ دەگوترێتەوە بەشێوەکی ورد ناوەڕۆکی بابەتەکەی شیکردەوە. شیکردنەوەی ناوەڕۆک کە پێکهاتوە لە ڕاستییەکان (٥٢) برگە، چمکەکان (٥٨) برگە و گشتاندن (٢١) برگە، کارامەی (١٠) برگە، یاساکان (١) برگە، کۆی گشتی (١٤٢) برگە بوو دوای ئەمەش درا بە ژمارەیەک لە پسپۆڕی پێوانە و هەڵسەنگاندن و ڕێگەکانی وانەوتنەوە ڕایان لەسەر بوو هیچ هەڵەی بەرچاوی نەبوو شایەنی دەسکاری بێت.

٣-٦-٣ ئامانجە ڕەفتاریەکان (Behavioral goals)

ئامانجە ڕەفتارییەکان ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕن لە ئاراستەکردنی پرۆسەی فێربوون و لە زانینی ئەوەی چی دەپێوین لای فێرخوازان، دوای تەواوبوونی پرۆسەی وانەوتنەوە یان ڕەنگە لە کاتی ئەنجامدانیدا (عمر، محمود أحمد وزملاؤه، ٢٠١٠، ل٤٠٥) یەکەم هەنگاو لە بونیادنانی تاقیکردنەوەی دەستکەوتدا بریتییە لە زانینی ئامانجە پەروەردەییەکانی بابەتەکە و پەرەپێدانی پرسیارەکانی تاقیکردنەوە بۆیان لە ڕێگەی وەسفێکی وردی ڕەفتارەکەوە ئامانجە ڕەفتارییەکان ئامادەدەکرێت لە لیستی تایبەتدا شی دەکرێتەوە بەپێی هەرەمی بلۆم و ئاستەکانی کە چوار ئاستم وەرگرت بوو (بیرهاتنەوە، تێگەیشتن، جێبەجێکردن، شیکردنەوە) پاشان بەشێوەی لیست ئامانجە ڕەفتارییەکان پێشکەش بە کۆمەڵێک لە پسپۆڕییەکانی دەروونناسی، ڕێگەی وانەوتنەوەی زانستی کران، بۆ پێوانەکردن و هەڵسەنگاندنی لە پاشکۆی (1) ئاماژەی پێکراوە، ڕێژەی سەدا (٨٠%) یان زیاتری بۆچوونەکانیان وەرگیرا بۆ ڕەوایەتی ئامانجی ڕەفتاری و گونجاوی کە توێژەر ئامادەی کردبوو تەنها بوونی هەڵەی وشەی هەبوو ئەویش ڕاست کرایەوە لەلایەن توێژەر.

٣-٦-٤: ئادەکردنی پلانی وانەوتنەوە (Teaching Plans Preparation):

"پلانی وانەوتنەوە: بریتییە لە کۆمەڵە هەنگاو و ڕێکار ئامادەکارییە کە مامۆستا پێش جێبەجێکردنی وانەکە دەیگرێتەبەر و ڕاهێنانی لەسەر دەکات: لەپێناو گەرەنتیکردنی بەدەستهێنانی وانەوتنەوەیەکی باشتر و فێربوونێکی باشتر "(عبيدات و ابو السميد، ٢٠٠٧، ل ٩). دوای دیاریکردنی ماددی خوێندن و ئامانجە ڕەفتارییەکان، توێژەر دوو مۆدێلی بۆ پلانی وانەوتنەوە ئامادەکرد مۆدێلی یەکەم (پلانی فێرکردنی هاوبەش)، مۆدێلی دووەمیش (پلانی فێرکردن بە شێوازی تەقلیدی (ئاسایی) کە پێشکەش بە کۆمەڵێک لە پسپۆڕییەکانی دەروونناسی، ڕێگەی وانەوتنەوەی زانستی کران هەروەک لە پاشکۆی ژمارە (١) دیارکراوە، لەبەر ڕۆشنایی سەرنجەکانیان چەند ڕێنمای ورد کراو توێژەر جێبەجیکرد، توێژەر (٢٢)

بەشە وانەوتنەوە بە بەکارهێنانی فێرکردنی هاوبەش و (٢٢) بەشە وانەوتنەوە بە بەکارهێنانی شێوازی تەقلیدی ئامادەکردووە بۆ جێبەجێکردنی لە ماوەی تاقیکردنەوەی توێژینەوەکەدا.

٣-٧ : ئامرازەکانی توێژینەوە (Research Tools)

ئەمە ڕێگەیەکە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری، بەو هۆیە دەتوانرێت وەڵامی پرسیارەکانی توێژینەوە بدرێتەوە یان گریمانەکانی تاقی بکرێنەوە، پێی دەگوترێت ئامرازەکانی پێوانە وەک: ڕاپرسی، تێبینی، چاوپێکەوتن و تاقیکردنەوەکان (الشايب، ٢٠١٢، ل ٦٩).

تاکو توێژەر لە کرداری توێژینەوەکەی بگات بە ئامانج و گریمانەکانی پێویستی بە ئامادەکردنی ئامراز بوو :

٣-٧-١-١ دیاریکردنی ئامانجی گشتی تاقیکردنەوەکە:
(Determining the general objective of the experiment)

تاقیکردنەوەکە ئامانجی پێوانەکردنی ڕادەی توانای فێرخوازەکانە لە کارامەییەکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لە زانستدا پێش و پاش جێبەجێکردن و پاشان بڕیاردان لەسەر کاریگەری فێرکردنی هاوبەش لە بەهێزکردنی فێرخوازان لە کارامەییەکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لە پێش و پاش جێبەجێکردندا.

٣-٧-١-٢ ئامادەکردنی بڕگەکانی تاقیکردنەوە:(Preparation of test components)

توێژەر پێداچوونەوەی بەو تاقیکردنەوانەدا کرد، کە لە بیرکردنەوەی ڕەخنەیی لەلایەن توێژەرانەوە بونیاد نراون یاخود پێش خۆی لەم بوارەدا ئامادەیان کردوە، لەسەر شێوازی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەی **(واتسن – جلیسر)** پێکهاتییە لە پێنج کارامەی **(زانینی گریمانە – ڕاڤەکردن – هەڵسەنگاندنی گفتوگۆکردن – لێبڕین – دەرئەنجام)**. کە توێژەر لە کاتی ئامادەکردنی بڕگەکان لە (مهدي محمد جواد (٢٠١٥). لە زانکۆی بابل، کۆلیژی پەروەردەی بنەڕەتی،

لە (شنە أبراهيم محمد (٢٠١٢) زانکۆی سلیمانی، کۆلیژی پەروەردەی بنەڕەتی)، لە (ستار جبار حاجی (٢٠٠٨) لە زانکۆی دهۆک، کۆلیژی پەروەردە) وەریگرتوە. بۆیە توێژەر توانی تاقیکردنەوەیەک لە بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەدا ئامادەبکات و لەگەڵ دۆخەکەی خۆیدا بیگونجێنێت، هەریەکە لە کارامەییەکان کۆمەڵێک بارودۆخ لەخۆ دەگرێت، کە بریتین لە:

یەکەم: کارەمەی زانینی گریمانەکان کە وەڵامی (دەشی – ناشی) بوو لە (٦) بڕگە پێکهاتبوو.

دووەم:کارامەی ڕاڤەکردن کە وەڵامی (ڕێک کەوتوە – ڕێک نەکەوتوە) بوو (٦) بڕگە پێکهاتبوو

سێیەم: کارامەی هەڵسەنگاندنی گفتوگۆکردن کە وەڵامی (بەهێز – بێ هێز) بوو لە (٦) بڕگە پێکهاتبوو.

چوارەم: کارەمەی لێکردنەوە – لێبڕین کە وەڵامی (ڕاستە – ڕاست نیە) بوو لە (٦) بڕگە پێکهاتبوو.

پێنجەم: کارەمەی دەرئەنجام کە وەڵامی (بەتەواوی ڕاستگۆیە – زانیاری ناتەواوە – بەتەواوی هەڵە) بوو لە (٥) بڕگە پێکهاتبوو.

٣-٧-١-٤ ڕاستگۆی تاقیکردنەوەکە، بەڕێگای ڕاستگۆی ڕواڵەتی (Face Validity):

ڕەوایی یاخوت دەتوانین بڵێین ڕاستی یەکێکە لە تایبەتمەندییەکانی تاقیکردنەوەیەکی باش. تاقیکردنەوەیەک ڕەوایە ئەگەر ئەو شتە بپێوێت کە بۆ پێوانەکردن داڕێژراوە (العساف، ١٩٨٩، ل ٢٩). دوای ئامادەکردنی بڕگەکان توێژەر تاقیکردنەوەکەیدا بە کۆمەڵێک لە پسپۆڕانی تایبەت بەم بوارە وەک ڕێگەکانی وانەوتنەوە و پێوانە و هەڵسەنگاندن هەروەک لە پاشکۆی (١) ئاماژەی پێکراوە کە تاقیکردنەوەکە وەک خۆی مایەوە واتا هەموو بڕگەکانی کە توێژەر دایانابوو پێکهات بوو، کە (٣١) پرسیار (بڕگە) ڕەوایە بۆ پێوانەکردنی تەنها چەند هەڵەیەکی وردی وشەسازی هەبوو ڕاستکرایەوە، ئەم هەڵسەنگاندنە بۆ ئەوەیە:

١- تاچەند بڕگەکان دەگونجێن لەگەل ئەم بوارە و فێرخوازەکان.

٢- لەڕوانگەی زانستی و زمانەوانی ڕەوایە بڕگەکان.

٣-٧-١-٥-١ ڕێنمایەکانی تاقیکردنەوە (Test guidelines)

توێژەر ڕێنمایی گشتی بۆ تەواوی تاقیکردنەوەکە پەرەپێدا، پاشان ڕێنماییەکانی بۆ هەر کارامەیەک بەجیا ڕوونکردەوە، لەگەڵ نموونەیەکی کاراکراو بۆ هەریەکەیان.

٣-٧-١-٥-٢ جێگیری تاقیکردنەوەکە بەڕێگای دووبارە کردنەوە (Test-Retest):

دوای بڕیاری پسپۆڕان تاقیکردنەوەی بەراییی (پێشەکی) ئەزموونی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لە شێوە سەرەتاییەکەیدا دوای ئەوەی توێژەر لە ئامادەکردنی تاقیکردنەوەی ئەزموونی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە تەواو بوو، ئەزموونەکە لەسەر نموونەیەکی بەرایی جیاواز لە نموونەی سەرەکی توێژینەوەکە جێبەجێکرا کە پێکهاتبوو لە (٥٠) فێرخوازی کچ لە پۆلی حەفتەم لە قوتابخانەی (دواناوەندی پیرزینی کچان) لە ڕێکەوتی ٢٠٢٤/٩/٢٩ ڕۆژی یەکشەم دوای نزیکەی دوو هەفتە تاقیکردنەوەکە لەسەر هەمان ژمارەی فێرخواز بە ڕێگەی دووبارەکردنەوە لە ڕێکەوتی ٢٠٢٤/١٠/١٢ بۆ جێگیری بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە بەڕێگەی یەکەم، تاقیکردنەوەی بەرایی بە سەرپەرشتی توێژەر و بە ڕێککەوتن لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی قوتابخانە و مامۆستای بابەتەکە بۆ ئەنجامدانی تاقیکردنەوەکە جێبەجێکرا. تێکڕای ژمێرەیی و لادانی پێوانەیی دەرهێنا، پاشان هاوکاری هاوبەستەیی پیرسۆنی جێبەجێکرد کە بەهاکەی (٠،٥٦) بوو. ئەمەش گەورەترە لە بەهای هاوکاری هاوبەستەیی پیرسۆنی خشتەیی کە (٠،٢٧) بوو لە پلەی ئازادی (٤٨). ئەمەش مانای وایە کە پەیوەندییەکی هاوبەستەیی ڕاستەوانە و مامناوەند هەیە لەنێوان هەردوو تاقیکردنەوەکەدا. لە خشتەی (٥) ڕوونکراوەتەوە بەم شێوەیە توێژەر لە جێگیری تاقیکردنەوەکە دڵنیا بوو، بەمەش تاقیکردنەوەکە ئامادە دەبێت بۆ جێبەجێکردن لەسەر نموونەی سەرەکی بە شێوەی کۆتایی کە پێکهاتووە لە (٢٩) بڕگە لەگەڵ سێ بژاردەدا. مەبەست لە ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی بەرایی:

١- بۆ ئەوەی ڕادەی ڕوونی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە بزانێت توێژەر.
٢- لەسەر نموونەیەکی گەورەتر دووبارە تاقیکردنەوەکە ئەنجام بدات
٣-ژمارکردنی هاوکۆلکەی جیاکاری بدۆزێتەوە بۆ بڕگەکان.

خشتەی (٥) جێگیری تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە بە ڕێگەی دووبارەکردنەوەی تاقیکردنەوە

تاقیکردنەوە	ناوەندی ژمێرەی	لادانی پێوەری	ژمارە	بەهای ڕێژەی پەیوستی پێرسۆن: هەژمار کراو	بەهای ڕێژەی پەیوستی پێرسۆن: خشتەی
تاقیکردنەوەی1	77.32	4.679	50	0.56	0.27 (48)
تاقیکردنەوەی 2	79.16	4.487	50		

٣-٨- تایبەتمەندییە سایکۆمەترییەکانی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە

بۆ دڵنیابوون لە تایبەتمەندییە سایکۆمەترییەکانی ئەم تاقیکردنەوەیە، توێژەر ڕاپرسی جێبەجێیکرد لەسەر نموونەیەکی گەورەتر، پێکهاتوو لە (١٥٠) خوێندکاری کچ. دوای کۆکردنەوەی داتاکان و پۆلێنکردن و ڕێکخستنیان بە شێوەیەکی دابەزیو، ڕێژەی (٢٧٪) وەرگیرا وەک دوو گروپی سەرەوە و خوارەوە، بە (٤١) خوێندکار بۆ هەر گروپێک بۆ دڵنیابوون لە تایبەتمەندییە سایکۆمەترییەکان بەم شێوەیەی خوارەوە:

٣-٨-١ هێزی جیاکاری (Discrimination Power):

توێژەر تێکڕای ژمێرەیی و لادانی پێوەری بۆ ئەندامانی هەردوو گروپی سەرەوە و خوارەوە دەرهێنا، پاشان

تاقیکردنەوەی تائی بۆ دوو نموونەی سەربەخۆ جێبەجێکرد لە هەر بڕگەیەکدا (بڕوانە پاشکۆی ٢). بەهای تائی هەژمارکراو لە هەر بڕگەیەک گەورەتر بوو لە بەهای خشتەیی کە (١،٩٩) بوو لە ئاستی گرنگیدانی (٠،٠٥) و پلەی ئازادی (٨٠). ئەمەش مانای وایە کە بڕگەکان جیاکەرەوە بوون، جگە لە دوو بڕگە (١٧ و ٢١) کە بەهای تائی ژمێردراو بۆیان کەمتر بوو لە بەهای تائی خشتەیی، بۆیە لە تایبەتمەندییە سایکۆمەترییەکانی دواتردا لابران.

خشتەی(٥) ئەنجامەکانی هێزی جیاکاری بۆ
هەر بڕگەیەک لە بڕگەکانی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە

بڕگەکان	گروپەکان	ژمارە	ناوەندی ژمێرەی	لادانی پێوەری	بەهای تائی: هەژمارکراو	بەهای تائی: خشتەی	بەڵگەداری
ف1	سەرو	41	2.61	0.54	2.452	(1.99) (0.05) (80)	دال
	خوارو	41	2.27	0.71			
ف2	سەرو	41	2.83	0.44	3.338		دال
	خوارو	41	2.34	0.82			
ف3	سەرو	41	2.73	0.50	3.124		دال
	خوارو	41	2.27	0.81			
ف4	سەرو	41	2.93	0.26	3.961		دال
	خوارو	41	2.44	0.74			
ف5	سەرو	41	2.71	0.51	3.824		دال
	خوارو	41	2.17	0.74			
ف6	سەرو	41	2.78	0.52	3.233		دال
	خوارو	41	2.34	0.69			
ف7	سەرو	41	2.44	0.78	2.851		دال
	خوارو	41	1.95	0.77			
ف8	سەرو	41	2.95	0.22	2.864		دال
	خوارو	41	2.66	0.62			
ف9	سەرو	41	2.88	0.40	2.309		دال
	خوارو	41	2.61	0.63			
ف10	سەرو	41	2.88	0.33	3.331		دال
	خوارو	41	2.44	0.78			
ف11	سەرو	41	2.90	0.30	2.727		دال
	خوارو	41	2.56	0.74			
ف12	سەرو	41	2.88	0.40	3.386		دال
	خوارو	41	2.46	0.67			
ف13	سەرو	41	2.83	0.50	2.469		دال
	خوارو	41	2.46	0.81			
ف14	سەرو	41	2.44	0.74	2.092		دال
	خوارو	41	2.10	0.74			
ف15	سەرو	41	2.80	0.46	2.105		دال
	خوارو	41	2.54	0.67			
ف16	سەرو	41	2.95	0.31	3.168		دال
	خوارو	41	2.54	0.78			
ف17	سەرو	41	2.98	0.16	1.019		غیردال
	خوارو	41	2.93	0.26			
ف18	سەرو	41	2.93	0.26	5.047		دال
	خوارو	41	2.39	0.63			
ف19	سەرو	41	2.76	0.54	3.786		دال
	خوارو	41	2.20	0.78			
ف20	سەرو	41	2.76	0.66	2.960		دال
	خوارو	41	2.24	0.89			
ف21	سەرو	41	2.98	0.16	1.291		غیردال
	خوارو	41	2.88	0.46			
ف22	سەرو	41	2.76	0.58	3.088		دال
	خوارو	41	2.24	0.89			
ف23	سەرو	41	2.76	0.58	2.363		دال
	خوارو	41	2.39	0.80			
ف24	سەرو	41	2.85	0.42	4.041		دال
	خوارو	41	2.29	0.78			
ف25	سەرو	41	2.66	0.66	3.454		دال
	خوارو	41	2.05	0.92			
ف26	سەرو	41	2.78	0.42	2.270		دال
	خوارو	41	2.49	0.71			
ف27	سەرو	41	2.66	0.69	2.614		دال
	خوارو	41	2.22	0.82			
ف28	سەرو	41	2.44	0.87	3.148		دال
	خوارو	41	1.80	0.95			
ف29	سەرو	41	2.76	0.54	2.092		دال
	خوارو	41	2.44	0.81			

٣-٨-٢ پەیوەندی بڕگە بە بوار وتاقیکردنەوە بە گشتی

لە داتاکانی نموونەی ڕاپرسی، توێژەر تێکڕای ژمێرەیی و لادانی پێوەری بۆ هەر بڕگەیەک و هەروەها بۆ کۆی گشتی دەرهێنا. پاشان هاوکێشەی هاوبەستەیی پیرسۆنی بەکارهێنا لەنێوان بڕگە و بوار لە لایەکەوە، و بڕگە و پێوەر بە گشتی لە لایەکی ترەوە، ئەنجامەکانی لە پاشکۆی (٣)دا خستەڕوو. بەهای هاوکاری هاوبەستەیی پیرسۆنی هەژمارکراو لەنێوان بڕگە و بوارەکەی لە لایەکەوە و بڕگە و پێوەر بە گشتی لە لایەکی ترەوە، گەورەتر بوو لە بەهای هاوکاری هاوبەستەیی پیرسۆنی لە خشتەیی، کە (٠،١٥) بوو لە پلەی ئازادی (٨٠). ئەمەش مانای ئەوەیە پەیوەندییەکی هاوبەستەیی هەیە لەنێوان بڕگە و بوارەکەی و بڕگە و پێوەر بە گشتی.

خشتەی (٦) پەیوەندی بڕگە بە بوار و بە پێوەر بە گشتی

بڕگەکان	ژمارە	ناوەندە ژمێرەی	لادانی پێوەری	بەهای هاوکێشەی پەیوەست بوونی پیرسون		
				هەژمارکردنی پەیوەندی بڕگە		خشتەی
				بەبوار	بەپێوەر	
ف1	150	2.48	0.632	0.462	0.192	0.15 (0.05) (148)
ف2	150	2.69	0.645	0.582	0.339	
ف3	150	2.44	0.755	0.498	0.259	
ف4	150	2.70	0.565	0.320	0.376	
ف5	150	2.43	0.699	0.410	0.192	
ف6	150	2.63	0.630	0.420	0.242	
ف7	150	2.09	0.827	0.529	0.200	
ف8	150	2.87	0.389	0.259	0.297	
ف9	150	2.76	0.564	0.432	0.277	
ف10	150	2.65	0.613	0.466	0.359	
ف11	150	2.77	0.549	0.550	0.362	
ف12	150	2.69	0.545	0.508	0.404	
ف13	150	2.69	0.655	0.412	0.339	
ف14	150	2.23	0.806	0.594	0.192	
ف15	150	2.67	0.564	0.478	0.247	
ف16	150	2.74	0.639	0.381	0.179	
ف17	دورخراوە					
ف18	150	2.65	0.533	0.438	0.399	
ف19	150	2.53	0.672	0.447	0.354	
ف20	150	2.50	0.792	0.499	0.234	
ف21	دورخراوە					
ف22	150	2.59	0.734	0.578	0.234	
ف23	150	2.61	0.693	0.399	0.215	
ف24	150	2.67	0.608	0.441	0.386	
ف25	150	2.39	0.850	0.457	0.272	
ف26	150	2.63	0.595	0.348	0.268	
ف27	150	2.53	0.757	0.563	0.272	
ف28	150	2.20	0.920	0.492	0.292	
ف29	150	2.57	0.709	0.416	0.248	
بواری 1	150	15.37	1.774			
بواری 2	150	15.83	1.646			
بواری 3	150	12.98	1.495			
بواری 4	150	12.91	1.664			
بواری 5	150	12.32	1.770			
گشتی	150	69.41	4.974			

٣-٨-٣ جێگیری تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە بە ڕێگەی ئەلفا کرۆنباخ:

بۆ دڵنیابوون لە جێگیری تاقیکردنەوەکە توێژەر ڕێگەی دووەمی بەکارهێنا بە بەکارهێنانی هاوکێشەی (الفا- کرونباخ)، لە داتاکانی نموونەی ڕاپرسی، توێژەر جیاوازی هەر بڕگەیەک و پاشان جیاوازی گشتی کۆمەڵەکەی دەرهێنا. دواتر هاوکێشەی ئەلفا کرۆنباخی جێبەجێکرد، کە بەهای جێگیری (٠،٧٢٢) بوو، ئەمەش بەهایەکی ئاماری پەسەندکراوە بڕوانە خشتەی (٧). ڕێگەی یەکەم بەهای هاوکاری هاوبەستەیی پیرسۆنی بەکارهێندرا لەسەرەوە ئاماژەی پێکراوە بۆ جێگیری بڕگەکان.

خشتەی (٧)جێگیری تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە بە ڕێگەی ئەلفا کرۆنباخ

برگەکان	جیاکردنەوە (التباین)	برگەکان	جیاکردنەوە (التباین)	بەهای هاوکۆلکەی الفا
ف1	0.422	ف16	0.390	0.722
ف2	0.493	ف18	0.302	
ف3	0.500	ف19	0.524	
ف4	0.367	ف20	0.673	
ف5	0.472	ف22	0.623	
ف6	0.422	ف23	0.519	
ف7	0.653	ف24	0.470	
ف8	0.233	ف25	0.725	
ف9	0.292	ف26	0.358	
ف10	0.400	ف27	0.620	
ف11	0.347	ف28	0.923	
ف12	0.347	ف29	0.490	
ف13	0.478	الكلي	12.961	
ف14	0.569	تباين المجموع	42.477	
ف15	0.347			

٤. خستنەڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە و تاوتوێکردنیان
(Presentation of Research Results and Their Discussion)

ئەنجامی تایبەت بە گریمانەی سفری:

"هیچ جیاوازییەکی بەڵگەداری لە ئاستی (٠.٠٥) لەنێوان ناوەندی پەرەپێدانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لای فێرخوازانی کچی گروپی ئەزموونی کە بە ستراتیژی فێرکردنی هاوبەش خوێندوویانە و فێرخوازانی کچی گروپی کۆنترۆڵ، کە بە ڕێگەی ئاسایی خوێندوویانە، بوونی نییە."

بۆ دڵنیابوون لەم گریمانەیە، توێژەر ناوەندەژمێرەیی بۆ تاقیکردنەوەی پێش و پاشی و جیاوازی نێوانیان دەرهێنا، هەروەها لادانی پێوەری بۆ پەرەپێدان (جیاوازی) لە کارامەییەکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لەنێوان فێرخوازانی کچی گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵ ژمارد، بڕوانە شێوەی (٤)، پاشان تاقیکردنەوەی (t-test) بۆ دوو نموونەی سەربەخۆ جێبەجێ کرد و ئەنجامەکانی لە خشتەی (٨) دا خستە ڕوو.

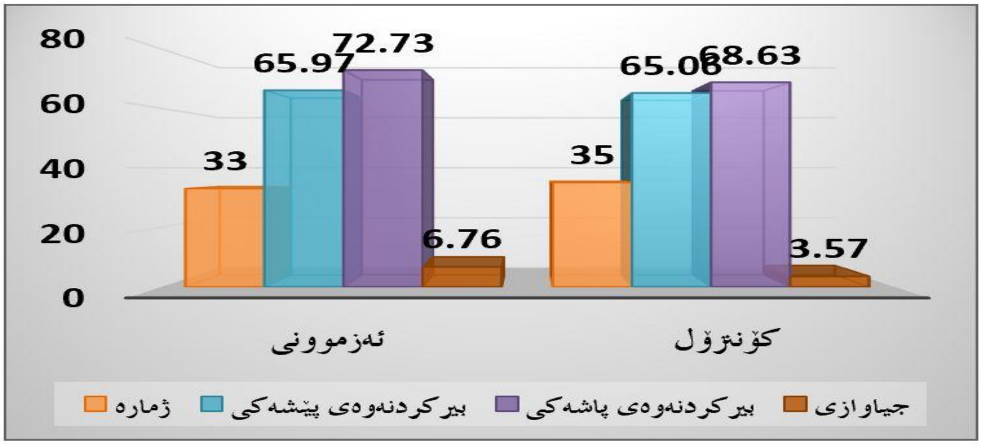

شێوەی (5) داتاکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە بۆ ئەندامانی هەردوو گروپ

خشتەی (٨) تاقیکردنەوەی (t) بۆ ناوەندی پەرەپێدانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لای

ئەندامانی گرووپی ئەزموونی و کۆنترۆڵ پیشان دەدات

گرووپەکان	ژمارەی فێرخواز	ناوەندی ژمێرەی بۆ کارامەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە			لادانی پێوەری	بەهای تائی		قەبارەی کاریگەری η^2
		پێشەکی	پاشەکی	جیاوازی		هەژمارکراو	خشتەی	
ئەزموونی	33	65.97	72.73	6.76	3.72	2.69	1.99 (0.05) (66)	0.09
کۆنترۆڵ	35	65.06	68.63	3.57	5.74			

لە خشتەی (٨) دەردەکەوێت گرووپی ئەزموونی ناوەندەژمێرەی پێشەکی (٦٥.٩٧) وە ناوەندەژمێرەی پاشەکی (٧٢.٧٣) کە جیاوازی نێوانیان (٦.٦٧) کە لادانی پێوەری (٣.٧٢)، بەڵام گرووپی کۆنترۆڵ ناوەندی ژمێرەی پێشەکی (٦٥.٠٦) وەناوەندە ژمێرەی پاشەکی (٦٨.٦٣) کە جیاوازی نێوانیان (٣.٥٧) وە لادانی پێوەری (٥.٧٤) بەهای (t)ی هەژمارکراوە گەیشتۆتە (٢. ٦٩) کە گەورەترە لە بەهای (t)ی خشتەیی کە (١. ٩٩)ە لە ئاستی بەڵگەداری (٠. ٠٥) و پلەی ئازادی (٦٦)، بەم شێوەیە گریمانەی سفری ڕەتدەکرێتەوە و جێگرەکەی قبوڵ دەکرێت. کە ئەمەش ئاماژەیە بۆ بوونی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لەنێوان ناوەندی پەرەپێدانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لای فێرخوازانی کچی هەردوو گرووپی ئەزموونی و کۆنترۆڵ، لە بەرژەوەندی گرووپی ئەزموونییە، بە قەبارەی کاریگەرییەکی مامناوەند کە گەیشتۆتە (٠.٠٩).

توێژەر ئەم ئەنجامەی بەم شێوەیە ڕاڤەکرد ستراتیژی فێرکردنی هاوبەش ڕۆڵی هەبووە لە لەسەر بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەی گرووپی ئەزموونی و کۆنترۆڵ لە پێشەکی و و پاشەکی:

١. ئەنجامەکان دەری دەخەن ئەو فێرخوازانەی ستراتیژی فێرکردنی هاوبەش بەکاردەهێنن بۆ فێربوون، پێشکەوتنی زیاتریان بەدەستهێناوە لە تواناکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەدا بە بەراورد بەو فێرخوازانەی بە شێوازی ئاسایی فێربوون، کەوایە ئەم ستراتیژە یارمەتی فێرخوازان دەدات بە قووڵی بیربکەنەوە و زانیاری باشتر شی بکەنەوە.

٢- فێربوونی قووڵتر و بەردەوامتر: ئەو فێرخوازانەی لەگەڵ هاوتەمەنەکانی بەشداری لە فێربووندا دەکات، باشتر توانای ئەوەی هەیە زانیارییەکان بپارێزێت و لە ڕوانگەیەکی فرەلایەنەوە لێی تێبگات، بە بەراورد بە لەبیرکردنی تاکەکەسی بە بەکارهێنانی شێوازە تەقلیدییەکان.

٣- بەرزکردنەوەی توانای چارەسەرکردنی کێشەکان: بیرکردنەوەی ڕەخنەیی یارمەتی فێرخوازەکان دەدات لە هەموو گۆشەنیگایەکەوە کێشەیەک شیبکاتەوە و گونجاوترین چارەسەر هەڵبژێرێت لەبری ئەوەی پشت بە پێشبینی یان لاسایی بیرکردنەوەی بێ بنەما ببەستێت، ئەمەش وایان لێدەکات کارامەتر بن (هۆشیارتربن) لە مامەڵەکردن لەگەڵ ئاستەنگەکانی ژیاندا بکەن.

٤-پەرەپێدانی سەربەخۆیی لە فێربووندا: ئەو فێرخوازانەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە بۆ تێگەیشتن و لێکدانەوە پشت بەخۆی دەبەستێت و کەمتر وابەستەی (پەیوەست) بە مامۆستا دەبێت، ئەمەش متمانەی بەخۆی بەرز دەکاتەوە و دەیکاتە فێرخوازێکی چالاک و هۆشیار.

٥-دەرئەنجام و پێشنیار و راسپاردەکان:

٥-١ دەرئەنجام (Conclusions)

توێژەر لەبەر ڕۆشنایەکی ورد دوای کردارەکان و ئەنجامەکان ئەم دەرئەنجامانەی دیاری کرد.

- دابینکردنی ژینگەیەکی گونجاو یەکێکە لە هۆکارە گرنگەکان بۆ ئەم ستراتیژیەتە نوێیانە تاکو ئامانجەکەت بەدەست بهێنی، بۆیە ئەنجامەکانی توێژینەوەکە دەری دەخەن ستراتیژی فێرکردنی هاوبەش ((یەک مامۆستا فێردەکات، یەکێکی تر یارمەتیدەدات)) کاریگەرییەکی باشی هەبووە لەسەر فێربوونی فێرخوازەکان لە وانەی زانست بە بەرانبەر بە فێربوونی ئاسایی (تقلیدی).
- وانەوتنەوە بە پێی ستراتیژی فێرکردنی هاوبەش بووە هۆکار بۆ زیادکردنی ئارەزووی فێرخوازەکان کە ڕۆژانە هەستی پێدەکرا ئەویش بۆ بەشداری و گفتوگۆ لە کاتی وانەکاندا، هەروەها چەمکە ناڕوونەکان بەرەو تێگەیشتن دەچوو بەهۆی بیرو بۆچوونیان، ئەمەش کاریگەری هەبوو لە زیادبوونی چالاکی زانستی و بەرزکردنەوەی ئاستی زانستیان.
- بەهۆی فێرکردنی فێرخواز لە بەکارهێنانی کارامەیەکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە ئاستی تێگەیشتن بەرز دەکاتەوە.

٥-٢ راسپاردە (Recommendations)

بەهۆی ئەنجام و دەرئەنجامەکانی توێژینەوە، توێژەر هەندێک راسپاردەی خستە ڕوو وەک ئاڕاستەیەک بۆ کەسانی بەرپرس لە بواری پەروەردە بەگشتی، پسپۆرانی ڕێگەکانی وانەوتنەوە بەتایبەتی بابەتی زانست.

- بواری بەکارهێنانی فێرکردنی هاوبەش فراوان بکرێت : بەپێی ئەنجامەکان، پێشنیار دەکرێت بەکارهێنان و جێبەجێکردنی ستراتیژەکانی فێرکردنی هاوبەش لە بوارە زانستییە جیاوازەکان و قۆناغە جیاوازەکانی خوێندن بەکاربهێندرێت
- توێژینەوەی زیاتر بکرێت لەسەر جۆرەکانی تر لە فێرکردنی هاوبەش بۆ دەستکەوتنی زانیاری زیاتر لەسەر کاریگەریەکەی.

٥-٣ پێشنیار (Suggestions)

توێژەر چەند پێشنیارێکی خستە ڕوو سودی هەبێت لە داهاتوو

- شێوازی هەڵسەنگاندن لە سەر یەک ڕێڕەو بگوردرێت بۆ شێوازی هەڵسەنگاندنی جۆراوجۆر بۆ پێوانەکردنی فێرخوا.
- لێکۆڵینەوەی زیاتر بکرێت لەسەر فێرکردنی هاوبەش بۆ هەردوو ڕەگەز وە لە قۆناغی جیاواز و بەکارهێنانی گفتوگۆ و کاری گروپ کردن چۆنیەتی تێگەیشتنی چمکە زانستیەکان وبیری داهێنەرانە.
- تێکەڵکردنی تەکنۆلۆژیا لەگەڵ توێژینەوەکان دەورێکی ئەرێنی دەگێرێت هەندێک ژینگەی قوتابخانە تێچوی زۆری دەوێت، بەڵام مامۆستا دەتوانێت لەرێگای یەک ئامێری خودی خۆی کارەکە سەرنج ڕاکێش و کاریگەر بکات.

٦- سەرچاوەكان (References)

-عزيز، عزالدين احمد، (٢٠١٨). **دەروازەيەک بۆ دەرونزانی پەروەردەی**، چاپی يەکەم، کۆلێژی پەروەردە-زانکۆی سەلاحدين-هەولێر.

-کريم، ئالان پشتيوان (٢٠١٤). بەکارهێنانی کارامەييەکانی دەربڕيتی زارەکی بە پێی شێوازی فێربوونی هەرەوەزی و کاريگەرييەکەی لەسەر بەدەستهێنانی کارامەييەکانی دەربڕينی نووسراو و گەشەپێدانی پاڵنەری فێربوون لە زمانی کورديدا، نامەی ماستەر(بڵاونەکراوە)، زانکۆی سەلاحەددين، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، هەولێر-هەرێمی کوردستانی عێراق.

– أبو غزال، عاصم علي(٢٠١٥). **أثر استخدام استراتيجيات التعليم التشاركي على تحصيل طلبة الصف السابع في مبحث التربية الإسلامية في لواء بني كنانة**، رسالة ماجستير، كلية التربيه، جامعة أسيوط.

– ابراهيم، السعيد مبروک، (٢٠١٩). **استراتيجيات التعليم في العصر الرقمي التعلم المقلوب والتعلم التشاركي نموذج مؤسسة الباحث للاستشارات البحثية**، دون مكان الطبع.

– أبوجادو، صالح محمد علي ونوفل، محمد بكر (2007) تعليم التفكير: النظرية والتطبيق.

– الجعافرة، عبد السلام. (٢٠١٣). **التربية والتعليم بين الماضي والحاضر**، ط١، عمان: مكتبة المجتمع العربي للنشر والتوزيع.

– جواد، مهدي، محمد (2015) فاعلية استراتيجية الأحداث المتناقضة في التحصيل وتنمية التفكير الناقد لدى طلاب الصف الرابع العلمي في مادة الفيزياء.

– التميمي، عواد جاسم محمد، ، (٢٠٠٩). **المنهج وتحليل الكتاب**، بغداد، مطبعة دار حواء.

– التميمي، كريم مهدي إبراهيم (1995) أثر استخدام طريقة الاستكشاف الموجه في التحصيل وفي تنمية التفكير الناقد لطلاب الصف الخامس الثانوي في مادة الجغرافيا

– جابر، جابر عبدالمجيد، وكاظم، أحمد خيرى (١٩٧٣). **مناهج البحث في التربية وعلم النفس**. القاهرة: دار النهضة العربية.

– حسين، احمد عبدالواحد(٢٠١٨). **فاعلية التدريس بمهارات التفكير الناقد في تحصيل مادة علم الاحياء لدى طلاب الصف الرابع العلمي**، جامعةالقادسية-كلية التربية.

– الحلاق، علي سامي علي (2007) اللغة والتفكير الناقد: أسس نظرية واستراتيجيات تدريسية.

– دعمس، مصطفى نمر (٢٠٠٨). **استراتيجيات تطوير المناهج وأساليب التدريس الحديثة**، عمان : دار غيداء للنشر والتوزيعز

–الرميح، منال رميح و أبا حسين، وداد عبد الرحمن (٢٠١٩). **التدريس التشاركي دليل لمعلمي صعوبات التعلم ومعلمي التعليم العام.** مجلة كلية التربية: جامعة أسيوط – كلية التربية.

– زيتون، عايش(٢٠٠٤). **أساليب تدريس العلوم**، ط١، دار الشروق للنشر والتوزيع، رام الله

– السرور، نادية، (٢٠٠٥)، **تعليم التفكير من خلال المنهج المدرسي**، الأردن، دار وائل للنشر

– سعادة، جودت أحمد (2003) تدريس مهارات التفكير مع مئات الأمثلة التطبيقية.

– الشايب، عبد الحافظ (٢٠١٢)، **أسس البحث التربوي**، ط ٢، دار وائل للنشر والتوزيع، ، عمان الاردن.

– الطيب، محمد وشبل بدران وحسين الدريني وحسن البيلاوي وكمال نجيب (٢٠٠٥)، **مناهج البحث في العلوم التربوية والنفسية**، ط٣، دار المعرفة الجامعية، الإسكندرية، مصر.

– عبدالسلام، سليمان سالي (1982) كتيب اختبار التفكير الناقد. مكة المكرمة: كلية التربية، جامعة أم القرى.

–عبيدات، ذوقان، وسهيلة ابو السميد (٢٠٠٧) **استراتيجيات التدريس في القرن الحادي والعشرين**، ط١، دارالفكر ناشرون وموزعون، عمان، الاردن.

–العتوم، عدنان يوسف وآخرون (2007)تنمية مهارات التفكير: نماذج نظرية وتطبيقات عملية.

–العزاوي، رحيم يونس كرو (٢٠٠٨). **مقدمة في البحث العلمي**، ط١، مطبعة دجلة، عمان، الاردن.

– العساف، صالح بن حمد (١٩٨٩). **المدخل إلى البحث في العلوم السلوكية**، ط١، جامعة الإمام محمد بن مسعود الإسلامية، الرياض.

–عطاالله، مثيل كامل، (٢٠١٠). **طرق واساليب تدريس العلوم**، الطبعة الاولى، دار الميسرة للنشر والتوزيع والطباعة. عمان -الأردن

– العليات، ميسون احمد (٢٠١٣). **أثر استراتيجية التعليم التشاركي في تحسين الاستيعاب القرائي لدى طلبة الصف التاسع الأساسي في محافظة المفرق واتجاهاتهم نحوها**، رسالة ماجستير، كلية التربيه، جامعة اليرموک.

– عليان، ربحي مصطفى. (٢٠٠١). **البحث العلمي:أسسه. مناهجهوأساليبه. إجراءاته**. عمان، الأردن، دار الأفكار الدوليةالمنهج.

– المطوق، هاني فايز ربيع، (٢٠١٣). **أثر استخدام إستراتيجية جيجسو (Jigsaw) في تنمية التفكير الناقد والاتجاه نحو العلوم لدى طلبة الصف الثامن بغزة**، كلية التربية، الجامعة الإسلامية- غزة، فلسطين.

– القواسمة، رشدي واخرون. (٢٠١٢). **مناهج البحث العلمي**، ط٣، عمان: جامعة القدس المفتوحة.

– مايرز، شيت (1993) تعليم الطلاب التفكير الناقد.

– مجمع اللغة العربية (٢٠٠١)، **المعجم الوجيز، وزارة** التربية والتعليم، القاهرة، مصر.

– مجيد، سوسن(٢٠٠٣). **تنمية مهارات التفكير الناقد ط٦**، دار الصفاء للنشر والتوزيع، عمان ، الأردن.

– محمود، إبراهيم وجيه (1966) دراسة تجريبية للعوامل المساهمة في تحسين التفكير الناقد.

– المرعي، توفق أحمد و محمد محمود الحيلة (٢٠٠٧)، **طرائق التدريس العامة**، ط٣، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان، الأردن.

-الهاشمي، عبدالله بن مسلم بن علي، و عيسى، عبدالرحمن الصغير محمد، (٢٠٢٠). **تقويم المكون التربوي لبرنامج اعداد المعلم اللغة العربية في كلية التربية بجامعة السلطان قابوس من وجهة نظر الخريجيين**، جامعة السلطان قابوس، مجلة الدراسات التربوية و النفسية، المجلد الرابع، العدد الاول.

-الهاشمي، عبدالرحمن، عطية، محسن علي (٢٠١٤)، **تحليل مضمون المناهج الدراسية**، ط٢، دار صفاء للنشر والتوزيع، عمان الاردن.

– عمر، محمود أحمد وآخرون (٢٠١٠): **القياس النفسي والتربوي**، دار المسيرة، ، عمان الاردن.

– يوسف، علي محمود(٢٠٢٠). ***التعليم التشاركي***: *مدخل لتطوير التدريس*، دار الفكر، عمان الاردن.

Duke, T. (2007) Problematizing collaboration: A critical review of the empirical literature on teaching teams**. Teacher Education and Special Education**, **27**(1), pp. 307–317.

Friend, M. and Cook, L. (2010). Problematizing collaboration: A critical review of the empirical literature on teaching teams**. Teacher Education and Special Education**. 6th ed. Columbus, OH: Merrill.

***Glickman, D., Gordon, P. and Ross-Gordon, J. (2007)**. **Supervision and instructional leadership: A developmental approach**. Boston, MA: Pearson Education.

***Gokhale, A. A. (1995)**. **Collaborative Learning Enhances Critical Thinking**. *Journal of Technology Education*, **7**(1), pp. 22–30.

***Kelly, I. (2011). High School Co-Teachers Definitions and Perceptions of Successful Co-Teaching: A Study in Alabama, Georgia, Mississippi and Texas**. PhD dissertation, University of West Georgia.

***Sitton, J. (2019)**. *An examination of co-teacher's instructional practices and social validity following participation in professional development*. Graduate Plan B and other Reports. Utah State University. Available at:

پاشکۆی ژمارە (١) ناوی بەشێک لە شارەزایان و پسپۆڕان

ژمارە	پلەی ئەکادیمی و ناو	پسپۆڕان	شوێنی کارکردنیان
1	پ.د سلوی احمد امین	پێوانەو هەڵسەنگاندن	زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر کۆلیژی پەروەردەی بنەڕەتی
2	پ.دجواد نعمت حسین	ڕێگاکانی وانە وتنەوە	زانکۆی سلێمانی/کۆلیژی پەروەردە
3	پ.ی.د.سامان محسین	ڕێگاکانی وانە وتنەوە-بایلۆجی	زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر کۆلیژی پەروەردە
4	د.ازهار علی حسین	ڕێگاکانی وانە وتنەوە	زانکۆی زاخۆ/ کۆلیژی پەروەردە
5	د.فرهاد علی مصطفی	ڕێگاکانی وانەوتنەوە	زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر/کۆلیژی پەروەردەی جەستەیی وزانستە وەرزشیەکان
6	د.بان نوري یحیی	دەروون ناسی پەروەردەی	زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر/پەروەردەی بنەڕەتی
7	د.محمد محی الدین الجباري	پێوانەو هەڵسەنگاندن	زانکۆی سەلاحدین-هەولێر /کۆلیژی پەروەردە
8	پ.ی.د.اشقی سلیمان حسۆ	ڕێگاکانی وانەوتنەوە	زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر کۆلیژی پەروەردەی بنەڕەتی
	د.مریوان محمد صالح	تەکنەلۆجیای پەروەردەی	زانکۆی گەرمیان/کۆلیژی پەروەردە
10	پ.د.حسین سعدی ابراهیم	ڕێگاکانی وانەوتنەوە	سەرۆکایەتی زانکوی سەلاحەدین-هەولێر
11	پ.ی.د.کوردستان حمید محمد	ڕێگاکانی وانەوتنەوە-فیزیا	زانکۆی پۆلی تکنیکی گەرمیان
12	د.سناء احمد علي	دەروون ناسی پەروەردەی	زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر /پەروەردەی بنەڕەتی
13	پ.ی.د.حمید عبدالله صالح	ڕێگاکانی وانەوتنەوە	زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر /پەروەردەی بنەڕەتی
14	د.هاوزین محمود عزیز	دەروون ناسی کۆمەڵایەتی	زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر /پەروەردەی بنەڕەتی

فاعلية التعليم التشاركي على تنمية مهارات التفكير النقدي لدى طالبات الصف السابع الأساسي

بێخاڵ توفيق بكر
قسم العلوم العامة، كلية التربية الأساسية،
جامعة صلاح الدين–أربيل، أقليم كوردستان، العراق.
Bekhaltofiq85@gmail. com

وعد محمدنجاة صبرى
قسم العلوم العامة، كلية التربية الأساسية،
جامعة صلاح الدين–أربيل، أقليم كوردستان، العراق.
waad.najat@su.edu.krd

الملخص

هدفت الدراسة إلى دراسة فاعلية التعليم التشاركي على طالبات الصف السابع الأساسي في مادة العلوم للجميع وتنمية مهارات التفكير النقدي لديهن. وُضعت فرضية صفرية لمقارنة المجموعتين التجريبية والضابطة في مهارات التفكير النقدي. أُجري البحث في مدارس محافظة أربيل خلال العام الدراسي(٢٠٢٤-٢٠٢٥). اعتمدت الباحثة تصميمًا تجريبيًا، حيث درست المجموعة التجريبية باستخدام أسلوب التعليم التشاركي، بينما اتبعت المجموعة الضابطة أسلوب التدريس التقليدي. تكونت عينة البحث من (٦٨) طالبات (٣٣ في المجموعة التجريبية و٣٥ في المجموعة الضابطة). وتمت مطابقة المجموعتين بناءً على عدة متغيرات، منها(العمر بالأشهر، ومستوى الذكاء، ومجموع الدرجات في العام السابق، ودرجات الصف السادس في مادة العلوم للجميع، والمستوى التعليمي للوالدين). طورت الباحثة اختبارًا للتفكير النقدي يتكون من(٢٩) فقرة بثلاثة خيارات للإجابة، وتحققت من صدقه وثباته وقدرته التمييزية. وأُعدّت خطط تدريس متعددة لكلتا المجموعتين. أُجريت التجربة في الفترة من(٢٣ أكتوبر ٢٠٢٤ إلى ٢٣ ديسمبر ٢٠٢٤). بعد تطبيق الاختبار على العينة الرئيسية بمساعدة معلمي المدرستين، جُمعت البيانات وحللت إحصائيًا باستخدام الأدوات الإحصائية المناسبة من خلال برنامج SPSS. أظهرت النتائج وجود فرق ذي دلالة إحصائية بين متوسطي درجات المجموعتين في تنمية مهارات التفكير النقدي، لصالح المجموعة التجريبية. وبناءً على هذه النتائج، قدمت الباحثة العديد من الاستنتاجات والتوصيات والمقترحات لبحوث مستقبلية في هذا المجال.

الكلمات المفتاحية: التعليم التشاركي، للتفكير النقدي، الصف السابع.

The Effectiveness of Collaborative Teaching on Developing Critical Thinking among Seventh-Grade Female Students

Bekhal Tawfeeq Baker
Department of General Science, College of Basic Education, Salahaddin University- Erbil, Kurdistan Region, Iraq
Bekhaltofiq85@gmail. com

Waad Mohammed Najat Sabri
Department of General Science, College of Basic Education, Salahaddin University- Erbil, Kurdistan Region, Iraq
waad.najat@su.edu.krd

Abstract

The study aimed to investigate the Effectiveness of Collaborative Teaching on seventh-grade female students in the Science for All subject and the development of critical thinking skills. A null hypothesis was developed to compare the experimental and control groups in critical thinking skills. The study was implemented in schools in Erbil Governorate for the(2024-2025)academic year.

The researcher used an experimental design, where the experimental group studied using Collaborative Teaching, while the control group studied using the traditional method. The study sample consisted of(68) female students (33 in the experimental group and 35 in the control group). Equivalence was achieved between the two groups on several variables, including age in months, intelligence, total score for the previous year, sixth-grade science grades, and parents' education level. The researcher developed a critical thinking test consisting of (29) items with three answer alternatives, and verified its validity, reliability, and discriminatory ability. The experiment ran from (October 23, 2024, to December 23, 2024). After administering the test and analyzing the data using SPSS, the results revealed statistically significant differences in the development of critical thinking skills in favor of the experimental group. In light of these findings, the study presented a set of conclusions, recommendations, and proposals for future research.

Key words: Collaborative Teaching, critical thinking, seventh-grade female.

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)
DOI: https://doi.org/10.21271/mj.1.2.5

OPEN ACCESS
*Corresponding author
shirazluqman8@gmail.com
Shiraz Luqman Mohammad Amin

کاریگەری ستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان و گەشەپێکردنی دەستکەوتی خوێندن لای قوتابییانی قۆناغی ئامادەیی

RECEIVED:28/05/2025
ACCEPTED:19/07/2025
PUBLISHED:25/12/2025

شیراز لقمان محمدأمین/ بەشی زانستە کۆمەلایەتییەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین–هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

عثمان عبدالله حەمەئەمین/ بەشی زانستە کۆمەلایەتییەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین–هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

پوختە

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە دیاریکردنی زانینی کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان و گەشەپێکردنی دەستکەوتی خوێندن لای قوتابیانی قۆناغی ئامادەیی، لە ئەنجامی ڕاپرسییەک توێژەران بۆیان دەرکەوت قوتابیان دەسکەوتی خوێندنیان نزمە و مامۆستایانی مێژوو لە وانەوتنەوەدا ڕێگەی نەریتی بەکاردەهێنن و دوورن لە بەکارهێنانی ستراتیژە نوێیەکانی وانەوتنەوە، توێژەران ڕێبازی ئەزموونیان بەکارهێناوە بەپشت بەستن بە دیزاینی ئەزموونی بە کۆنترۆڵی بەشی بۆ هەردوو گروپی هاوتایی لەگەڵ تاقیکردنەوەی پاشەکی. کۆمەڵگەی توێژینەوە بریتی بوو لە قوتابیانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە قوتابخانە حکومییەکانی پەروەردەی بنەسلاوە، نموونەی توێژینەوەکە بریتییە لە قوتابیانی قوتابخانەی سێنکی کوران، نموونەی توێژینەوەکە بەشێوەی هەڕەمەکی هەڵبژێردراون، گروپی (ب) گروپی ئەزموونی بابەتی مێژوویان بە ستراتیژی خانووی بازنەیی خوێند و گروپی (أ) گروپی کۆنترۆڵکراو بەڕێگەی نەریتی، توێژەران ئامرازەکانی مربع (کا)^{2}و(t-test) بەکارهێناوە. ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوەیە بوونی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (٠،٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێری نمرەی قوتابیانی گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو لە هەردوو گۆڕاوی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان و دەسکەوتی خوێندن کە لە بەرژەوەندی گروپی ئەزموونی بوو. توێژەران بۆ ئامانجەکانی توێژینەوە پێویستیان بە دوو ئامراز هەبوو ئەوانیش بریتی بوون لە تاقیکردنەوەی پێوەری (بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان) و ژمارەی بڕگەکانی لە (٣٠) بڕگە پێکهاتبوو و تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن. لە ئەنجامی توێژینەوەکە گەیشتە ئەنجام و لەبەر ڕۆشنایی ئەوەشدا کۆمەڵێک ڕاسپاردەو پێشنیار خرانەڕوو.

وشە سەرەکییەکان:
ستراتیژی خانووی بازنەیی، قۆناغی ئامادەیی، بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان، دەستکەوتی خوێندن.

پێشەکی:

پەروەردە بریتییە لە پەرەپێدانی تاک بە پەرەپێدانێکی گشتگیر، واتە هەر تاکێک لە سێکیتەری پەروەردەییدا گەشەی پێبدرێت لە ڕووی مەعریفی و ویژدانی و دەروونی – جوڵەیی، واتە بە تەنها گەیاندنی زانیاری و گەشەکردنی لایەنی هزری و مەعریفی ئامانجەکانی پەروەردە بەدی ناهێنێت، هەربۆیە گەشەکردنی لایەنی ویژدانی و دەروونی – جوڵەی تاک لە پەروەردەی هاوچەرخدا پێویستییەکی هاوتەریبە لەگەڵ لایەنی مەعریفی تاک، کە لە پەروەردەی کۆندا لایەنە مەعریفییە ئامانج و مەبەستی پەروەردە بوو بەو ئاڕاستەیەش کار دەکرا، لێرەوە تێدەگەین کە کارکردن لەم سێکتەرە ئاسان نییە، هەر گەشەکردنێک لە بواری فێربوون و تەکنەلۆژیای فێرکاری و پێشکەوتنی کۆمەڵگەکان و گۆڕانکارییەکانی جیهانگیری ڕوودەدات، وا دەخوازێت پەروەردەش پێ بەپێی ئەو گەشەکردنانە خۆی ڕێکبخات و هەنگاو بنێت و پێش بکەوێت، هەروەک پەروەردیارێکی ئەمریکی (جۆن دیوی) دەڵێت: "پەروەردە خودی ژیانە" (عزیز، ٢٠٢١، ٥). یەکێک لە ستراتیژە دیارەکان لە تیۆری بونیادگەرایی (النظرية البنائية)، کە سەری هەڵداوە ستراتیژی خانووی بازنەییە بەو پێیەی یەکێکە لە ستراتیژە گرنگەکانی ئەودیوی زانیارییەکان (ماوراء المعرفة)، کە قوتابی بەرپرسیاریێتی ئەوە هەڵدەگرێت فێری دەبێت لە ڕێگەی بەکارهێنای زانین و ئەزموون و بیروباوەڕی پێشوی، پرۆسەی بیرکردنەوە گۆڕینی بۆ چەمک و ڕاستی تاوەکو بتوانێت بەکاری بهێنێت بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان (رحيم، عبدالأمير، ٢٠١٤، ٢٩٥).

بەشی یەکەم: ناساندنی توێژینەوە

یەکەم: کێشەی توێژینەوە

بابەتی مێژوو بەشێوەیەکی گشتی وەک زنجیرەیەک لەناو و شوێن و بەروار دەوترێتەوە لە قوتابخانەکاندا، هەندێک جار فێرکردنی بابەتی مێژوو یارمەتی قوتابی دەدات بۆ دۆزینەوە و ئاشکراکردنی پەیوەندی نێوان هۆکار و ئەنجام، بەڵام بەشێوەیەکی گشتی بە شێوازێک وانەکە ناڵێنەوە تاوەکو بیرکردنەوەکەیان بیرکردنەوەیەکی مێژوویی بێت، کارامەیی بیرکردنەوەی مێژووی بەکاربهێنن بۆ خوێندنەوەی ڕووداوە مێژووییەکان یان نوسینی وتاری سەبارەت بە ڕووداو و کێشە و بیرکردنەوە مێژووییەکان (Gorzycki and paul،Elder ، 2012 ،5). توێژەران لەمیانی سەردانیکردنیان بۆ چەند قوتابخانەیەک و پێداچوونەوەی بە پلانی وانەوتنەوە و شێوازی وانەوتنەوەی مامۆستایانی بابەتی مێژوو و پێداچوونەوە بە نمرەی قوتابیان بۆیان دەرکەوت کە ڕێگە و شێوازیان لە وتنەوەی بابەتی مێژوو بریتییە لە ڕێگەی ئاسایی و نەریتی، هەربۆیە توێژەران بەمەبەستی ئەنجامدانی ڕاپرسییەک سەردانی چەند قوتابخانەیەکی سنووری پەروەردەی بنەسڵاوەیان کرد چاویان بە ژمارەیەک مامۆستایانی بابەتی مێژوو کەوت باسیان لە دابەزینی ئاستی دەستکەوتی قوتابیان دەکرد. پشت بەستن بە ئەنجامی ئەو ڕاپرسییەی کە توێژەران ئەنجامیانداوە پێیان وایە هۆکاری زۆر هەیە بۆ خراپی دەستکەوتی قوتابیان لەوانە: تێکلاوی و زۆری پرۆگرام و کەمی کات، بەکارهێنانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، هۆکارە ئابووری و ژینگەییەکان، زۆربەی مامۆستایان ڕێگەی وانەوتنەوەی نەریتی بەکاردەهێنن، بۆیە پێویست بوو گەڕان بە دوای ستراتیژییەکانی وانەوتنەوە مۆدێرنەکاندا بکرێت، کە ئاستی دەستکەوت و هۆشیاریی قوتابیان بە ڕووداوە مێژووییەکان لە بابەتی مێژوودا بەرز بکاتەوە. بە لەبەرچاوگرتنی نەبوونی هیچ توێژینەوەیەک کە باس لە کاریگەری ستراتیژی خانووی بازنەیی بکات لەسەر دەستکەوت و هۆشیاریی ڕووداوە مێژووییەکانی بابەتی مێژوو (بەپێی زانیاریی توێژەران)، کە یەکێک بوو لەو هۆکارانەی بووە هۆی ئەنجامدانی ئەم توێژینەوەیە.

ئەم توێژینەوەی ئێستا هەوڵی وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارەی خوارەوە دەدات:

– ئایا کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان و گەشەپێکردنی دەستکەوتی خوێندن لای قوتابیانی پۆلی دەیەمی ویژەیی؟

دووەم: گرنگی توێژینەوە

پرۆسەی پەروەردە سالانێکی زۆرە بەدەست چەندین گرفتەوە دەنالێنێت ئەو کێشانەش لەوکاتەوە دەرکەوتوون بە شێوەیەک مامەڵەی لەگەڵدا نەکراوە لەگەڵ سەردەمەکەیدا بگونجێت، بۆیە ئەو کێشانە کەڵەکەبوون و بوونەتە بەربەست لەبەردەم ڕەوتی پرۆسەی پەروەردەدا. لەم سالانەی دواییدا هەوڵێکی زۆردراوە بۆ چاکسازی کردن لە ‌بارودۆخی پەروەردە و پەرەپێدانی بە گوێرەی پێداویستییەکانی سەردەمی ئێستا. پەروەردە لایەنێک لەلایەنە سەرەکییەکانی بنەمای دەروونی و پرۆگرامی بنەڕەتییە، پرۆسەی پەروەردە لە ئەنجامی بەرکەوتن بە بارودۆخە جیاوازەکان کەوتووەتە ژێر هەموو لایەنەکانی کەسایەتی تاکەوە، ئەمەش دەبێتە هۆی بەدەستهێنان و سەرهەڵدانی ئاستەکانی پەروەردە لە سەرەتادا لە ئاسانەوە دەست پێدەکات و کۆتایی دێت بە ئالۆز (الوزني، ٢٠١٢، ٥). دەتوانین گرنگی ئەم توێژینەوەیە لە ڕووی گرنگی تیۆری و پراکتیکی بە چەند خاڵێک بخەینەڕوو:

١. گرنگی تیۆری:

- گرنگی ئەم توێژینەوەیەی ئێستا لەوەدایە، کە باس لە گۆڕاوە مۆدێرنەکان دەکات هاوتەریبن لەگەڵ گۆڕاوەکانی ئەو سەردەمە و ڕووبەڕووی ئاستەنگەکانی سەدەی بیست و یەکەم دەبنەوە.

- ئەم توێژینەوەیە گرنگی خۆی لەوە وەردەگرێت، کە یەکێکە لە یەکەم توێژینەوەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق – لە سنووری زانیاری توێژەردا.

٢. گرنگی پراکتیکی:

- گرنگی ئەزموونکردن لەسەر ستراتیژییەکانی وانەوتنەوە مۆدێرنەکان بۆ پشتڕاستکردنەوەی کاریگەرییەکانیان، لەوانە ستراتیژی خانووی بازنەیی بۆ پشتڕاستکردنەوەی کاریگەرییەکانی لەسەر بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان و گەشەپێکردنی دەستکەوتی خوێندن لە بابەتی مێژوو لای قوتابیانی ئەزموونی پۆلی دەیەمی وێژەیی.

- پێشکەشکردنی چەند پێشنیارێک، کە دەتوانرێت سوودی لێوەربگیرێت بۆ یارمەتیدان لە گەشەپێکردنی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان دەستکەوتی ئەکادیمی.

سێیەم: ئامانجی توێژینەوە

زانینی کاریگەری ستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان و دەستکەوتی خوێندن لە بابەتی مێژوو لای قوتابیانی قۆناغی ئامادەیی.

چوارەم: گریمانەکانی توێژینەوە

بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی توێژینەوەکە ئەم گریمانانەی خوارەوە داڕێژراون:

١- نەبوونی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (٠،٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گروپی ئەزموونی، کە وانەی مێژووییان خوێندووە بە ستراتیژی خانووی بازنەیی و ناوەندەژمێرەیی نمرەی قوتابیانی گروپی کۆنترۆڵکراو، کە بابەتی مێژووییان خوێندووە بە ڕێگەی ئاسایی لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی پاشەکی.

٢- نەبوونی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (٠،٠٥) لەنێوان ناوەندە ژمێرەی نمرەی قوتابیانی گروپی ئەزموونی، کە بابەتی مێژوویان خوێندووە بە ستراتیژی خانووی بازنەیی و ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گروپی کۆنترۆڵکراو، کە بابەتی مێژووییان خوێندووە بە ڕێگەی ئاسایی لە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان پاشەکی.

٣- نەبوونی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (٠،٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گروپی ئەزموونی پۆلی دەیەمی ئامادەیی کە بابەتی مێژووییان خوێندووە بە ستراتیژی خانووی بازنەیی لە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژوووییەکان پێشەکی پاشەکی.

٤- نەبوونی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (٠،٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گروپی کۆنترۆڵکراوی پۆلی دەیەمی ئامادەی کر بابەتی مێژووییان خوێندووە بە ڕێگەی ئاسایی لە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان پێشەکی و پاشەکی.

پێنجەم: سنووری توێژینەوە:

١- سنووری مرۆیی: قوتابیانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە قوتابخانەی ئامادەیی سێنکی کوڕان لە پەروەردەی بنەسڵاوە.

٢- سنووری کات: تاقیکردنەوەکە لە وەرزی دووەم ئەنجامدراوە لە ساڵی خوێندنی ٢٠٢٤-٢٠٢٥

٣-سنووری شوێن: قوتابخانەی ئامادەیی (سێنکی کوڕان) لە سنووری بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەیی بنەسڵاوە.

٤- سنووری بابەتی زانستی: بەشی پێنجەم و بەشی شەشەم و بەشی حەوتەم تاوەکو کورد لە سەدەکانی ناوەڕاستدا لە ڕووی جۆری ژیان و باری گوزەرانەوە بۆ بابەتی مێژووی شارستانییەکان لە کتێبی مێژووی پۆلی دەیەمی وێژەیی بۆ قوناغی ئامادەیی لە قوتابخانەکانی هەرێمی کوردستان– عێراق، کە لەلایەن وەزارەتی پەروەردەوە بڕیاری لەسەردراوە – چاپی هەژدەهەم ساڵی ٢٠٢٣.

شەشەم: زاراوەکانی توێژینەوە

١- ستراتیژی خانووی بازنەیی: (ۆرد و ووندرسی، ٢٠٠١): شێوازێکە کە قوتابیان زانیارییەکان لە دەوری بازنەیەکی دیاریکراو دابەشدەکەن بە شێوەی هێڵکاری، کە یارمەتیان دەدات بۆ ئەوەی زۆربەی زانیارییەکان ببینن، کە تایبەتە بەو چەمکە واتە بریتییە لە ڕێکخستنێکی تەواو (ۆرد و ووندرسی، ٢٠٠١، ١٠-٢٠).

پێناسەی ڕێکاری: ڕوودانی قەبارەی کاریگەری چاوەڕوانکراوە لەکاتی بەکارهێنانی ستراتیژیەتی خانووی بازنەیی لەوتنەوەی بابەتی مێژووی شارستانییەتەکانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لەسەر دەستکەوت و گەشەپێکردنی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان لای نموونەی توێژینەوەکە.

٢- بیرکردنەوەی مێژووی بە ڕووداوە مێژووییەکان: (خربشة والصفدي، ٢٠٠١): ئەو پرسە مێژووییانەن، کە لێکۆڵەرانی مێژوو بەکاری دەهێنن کاتێک بە بەکارهێنانی ڕێبازی زانستی مامەڵە دەکەن لەگەڵ دەقە مێژووییەکان (خربشة والصفدي، ٢٠٠١، ١٩٥).

پێناسەی ڕێکاری: (ئەو بڕەیە قوتابیانی پۆلی دەیەمی وێژەیی بەدەستیان هێناوە لە ئەنجامی پێوانی نمرەی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان و مێژووی شارستانییەت).

٣- کاریگەری: (عوض، ٢٠٠٥) دەڵێت: دەستکەوت ئەنجامی کاریگەرە بە کەمترین توانا (عوض، ٢٠٠٥، ٦).

پێناسەی ڕێکاریی: ئەو گۆڕانکارییە ڕوودەدات لە ڕەفتاری قوتابی لە ئەنجامی وانەوتنەوەی بابەتی مێژوو بەستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر دەستکەوت و بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان لای قوتابیانی پۆلی دەیەمی وێژەیی.

٤- هۆشیاری مێژووی بە ڕووداوە مێژووییەکان: (Ahnon، ٢٠٠٥): کارلێکی نێوان هۆشیاری ڕابردوو دروستکردنی پێشبینییەکانی داهاتووە، شێوازێکە بۆ بینینی جیهان لەسەر بنەمای وێنەکانی ڕابردوو (Ahnon ، ٢٠٠٥، ٦٩٩).

پێناسەی ڕێکاری: پێناسەی ڕێکاری: بریتییە لەتێکڕای ئەو نمرانەی قوتابی بەدەستی دەهێنێت لە ئەنجامی وەڵامدانەوەی بڕگەکانی پرسیارنامەی هۆشیاری مێژووی بەڕووداوە مێژووییەکان، کە توێژەر بۆ ئەم مەبەستە ئامادەی کردووە.

٥- دەستکەوت: (الحمیداوي، ٢٠١٢): ئەو ئەنجامە گشتییەیە قوتابی هەموو ڕۆژێک یان هەموو وەرزێک لە کۆتایی ساڵدا بەدەستی دەهێنێت (الحمیداوي، ٢٠١٢، ٢٧).

پێناسەی ڕێکاری: ئەو بڕەیە قوتابیانی پۆلی دەیەمی وێژەیی بەدەستیان هێناوە لە ئەنجامی پێوانی نمرەی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان و مێژووی شارستانییەت.

٦- قۆناغی ئامادەیی: (خضیر، ٢٠١٧): یەکێکە لەو قۆناغە گرنگانەی قوتابی پێیدا تێپەڕدەبێت بەو پێیەی هاوکاتە لەگەڵ قۆناغی هەرزەکاری، کە قوتابی لە حاڵەتێکی ناهاوسەنگی و سەرهەڵدانی هەندێک کێشەی ڕەفتارییدا پێداتێپەڕدەبێت. (خضیر، ٢٠١٧، ٩٦).

پێناسەی ڕێکاری: (پۆلی دەیەمی وێژەیی بەشێکە لە قۆناغی خوێندنی ئامادەیی لە هەرێمی کوردستان، کە قوتابیان تەمەنیان لەنێوان (١٥ – ١٧) ساڵیدایە.

بەشی دووەم: لایەنی تیۆری توێژینەوەکە و توێژینەوەکانی پێشوو

یەکەم: لایەنی تیۆری

ناساندنی ستراتیژی خانووی بازنەیی: نەخشەیەکی بینراوە بە ئامانجی بونیادنانی یادگایەک بۆ ماوەیەکی درێژ، بۆیە داوا لە قوتابیان دەکرێت کەوا زانیاری بونیاد بنێن بە بەکارهێنانی وێنە و هێما و شیوە بینراوەکان لە جیاتی خوێندنەوە و لەبەرکردنی ناوەرۆکەکەی، ئەم ستراتیژە یارمەتی قوتابی دەدات بۆ دانانی پلانێک تاوەکو بتوانێت تێبینی ئەو چەمکانە بکات، کە پەیوەندییان بەیەکەوە هەیە بە شێوەی زنجیرەیی(Word & Figg، ٢٠١١، ٢).

بنچینە فەلسەفییەکانی شیوەی خانووی بازنەیی:

١ – تیۆری فێربوونی مانادار لەلایەن ئۆزبڵەوە: تیۆرەکە بە یەکێک لە گرنگترین بنچینەکانی شێوەی خانووی بازنەیی دادەنرێت، لە کاتێکدا پشت دەبەستێت بە فێربوونی مانادار، بەو پێیەی پشت دەبەستێت بە ڕێژەی ڕوونکردنەوەکەی و ڕێکخستنی ئەو زانیاریانەی قوتابی پێشتر وەری گرتووە، بە وردی تیشک دەخاتە سەر شارەزاییەکان بەشێوەیەک لەگەڵ شارەزاییەکانی پێشوتری دەیبەستێتەوە بە جۆرێک کاریگەرتر و مانای هەبێت، تاوەکو هاوکاری دەبێت لە کاریگەری مانەوەی فێربوون (الخطيب، ٢٠١٥، ٢١٨).

٢– تیۆری نۆڤاک بۆ بونیادنانی: ئەم تیۆرە لە ئەنجامی کارەکانی ژان بیاژێت و ئۆزبڵ سەری هەڵدا، تیۆرەکەیان تایبەت بوو بە گەشەی زانیاری لای قوتابی. دوای ئەوە نۆڤاک و هاوڕێکانی هاتن پەرەیان پێیدا، بیرۆکەی ئۆزبڵ سەبارەت بە (تمثيل) لێکچواندنی چەمکەکان و ڕێکخستنی بونیادی زانیارییەکان لای قوتابی بۆ ئەوەی فێربوونێکی گونجاو دروست بێت، هەستان بیرۆکە بیرکارییەکان و ئەوانی تریان ڕێکخست، بەشێوەی هەرەمی لە ڕێگەی بەکارهێنانی مۆدێلەکان بۆ فێربوونی بونیادگەرایی فێربوونی بیرکارییەکان، بەشێوەیەک بیرکاری بە سروشتی خۆی بونیادی کەڵکەبووە (عفانه، ٢٠١٢، ٢٧٣).

٣ – توێژینەوەکانی زانستی دەروونی هی جۆرج میللر: ستراتیژی حەوت کەرتی دەرەکی لەگەڵ ئەوەی میللەر لە لێکۆڵینەوەکانیدا دەربارەی بیروەری کورت خایەن، زۆربەی خەڵک حەوت شتییان بە بیردێتەوە یاخود زیاتر یان دوو دانە کەمتر، ئەگەر هاتوو بە شیوەیەکی چالاک کۆبکرێتەوە بۆ کەمکردنەوەی پاڵەپەستۆ لەسەر وردەکارییەکان، لەم بارەدا قوتابی دەتوانێت پەیوەندی نێوان بیرۆکەکان بدۆزێتەوە و زانیارییەکانی زیاد بکات. میللەر لە وتارە بەناوبانگەکەیدا بەناونیشانی: (ژمارەی جادوگەری حەوت) دوو زیاد دەکات یاخود کەمدەکات، لە لێکۆڵینەوەکەیدا گەیشتووە بەو ئەنجامەی زۆربەی شتەکان، بینی ڕێکخستنی زانیارییەکان و دۆزینەوەی پەیوەندی حەوتی دەتوانن زانیارییەکانیان بە بیربێتەوە ئەمەش دەبێتە هۆی خەزن کردنی زانیارییەکان و گەڕانەوەی بە شێوەیەکی باشتر، کۆکردنەوە زانیارییەکان دەبێتە هۆی فروانی بیر (**Wanders ،Ward and، ٢٠٠٢، ٥٧٧).**

٤– توێژینەوەی درک پێکراوی بینراو: چەمکی درک پێکردن یەکێکە لەو بابەتانەی سەرنجی هەموو دەروونناسانی بۆخۆی ڕاکێشاوە، درککردن پەیوەندییەکی نزیکی بە ژیانی ڕۆژانەی خەڵکەوە هەیە، قوتابی مامەڵەی لەگەڵ زۆرێک لە شتە کاریگەرەکان هەیە کەوا پەیوەست بە شێوەیەکی خێرا تێبگات و وەڵامبداتەوە دەکات، درککردن کردارێکی (ذهنية) عەقڵییە دەگەڕێتەوە بۆ پرسە ناوەندییەکان، سایکۆلۆژیایی هەست دۆخێکی دەروونیی زانینی عەقڵییە لە ڕێگەیەوە ڕێکخستن بۆ ئەو هەستانە دەکرێت، کە مانایان هەیە (الحميداوي، ٢٠١٢ ، ٢٣).

قوناغەکانی ستراتیژی خانووی بازنەیی

هەریەکە لە (McCartney and Figg، ٢٠١١ ، ٧؛ البركاتي، ٢٠١٨، ٩ ؛ Ward &Wanderse، ٢٠٠٢؛ الطراونة، ٢٠١٤، ٨٠٠ ؛ ابوسعيدي والبلوشي، ٢٠٠٩، ٤٨٩) باس لە هەنگاوەکانی ستراتیژی خانووی بازنەیی دەکەن:

هەنگاوەکانی پلاندانان: مامۆستا قوتابیانی دابەشکردووە بۆ چەند گروپێک پاشان داوا لە قوتابیان دەکات:

١- دیاریکردنی ئامانج لە دروستکردنی شێوەی خانووی بازنەیی.

٢- بابەتی سەرەکی دیاری بکە لە ناوەڕاستی بازنەکە بینوسە وە دەتوانرێت دوو لایەن لە بابەتەکە دەستنیشان بکرێت، ئەگەر بابەتەکە وای خواست، هەردوو کێشەکە دەتوانرێت لە ناوەڕاستی بازنەکە بنوسرێت.
٣- دابەشکردنی بابەتی سەرەکی بۆ حەوت بیرۆکە، دەتوانرێت دوو بیرۆکە زیاد بکرێت یان دوو بیرۆکە کەمتر بێت، قوتابی لە ڕێگەی ئەم هەنگاوانەوە دەتوانێت چەمکە ئاڵۆزەکان بگۆڕێت بۆ بڕێکی گونجاو لە زانیاری.
٤- دووبارە داڕشتنەوەی چەمکەکان بەشێوەیەکی وردتر.
٥- دانانی وێنەیەکی سادە یان هێمایەک بۆ ئەو بیرۆکەکان کە گوزارشت لە چەمکەکان و بڕگەکان بکات لە هەموو پارچەکاندا.
٦- دڵنیابوونەوە لەوەی هەر چەمکێک کە لەدوای دێت تەواوکەری ئەوەی ترە.

قۆناغی دیزایینکردن

٨- دەست دەکرێت بە پڕکردنەوەی خانەکانی خانووی بازنەیی بە بیرۆکەکان هێماکان وەکو خولانەوەی میللی کاتژمێر.
٩- ئەگەر هاتوو هەر خانەیەک لە خانەکانی شێوەی خانووی بازنەیی گران بێت یان پێویستی بە فراوان کردن هەبێت ئەوە قوتابی گەورەی ئاکاتەوە.
١٠- پێویستە نوسینەکان بەشێوەیەک بێت کە کاریگەری لەسەر بیرکردنەوەکان قوتابیان هەبێت.

قۆناغی بیرکردنەوە

١١- هەر گروپێک ئەو شیوەیەی کە دروستی کردووە پیشانی تاکەکانی پۆلەکەی دەدات و مامۆستا و قوتابیان قسەی لەسەر دەکەن.
١٢- بەکارهێنانی مۆدڵەکان بۆ کۆنترۆڵکردنی شێوەی خانووی بازنەیی (پێوەرەکانی هەڵسەنگاندنی دروست کردنی خانووی بازنەیی).

گرنگی ستراتیژی خانووی بازنەیی

(ورد و لی) باسی گرنگی ستراتیژی شێوەی خانووی بازنەیی دەکەن (Ward &Lee، ٢٠٠٦، ١٨)

١- بونیادنانی بنچینەیەکی پتەو، کە دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی هەڵەی قوتابی سەبارەت بە چەمکەکان.
٢- هاندانی قوتابی بۆ ئەوەی متمانەی بە خۆی زیاتر دەبێت. ئەمەش یارمەتی فێرخواز دەدات بیرۆکەکانی خۆی دەرببڕێت بە دروستی.
٣- گواستنەوەی کاری قوتابی لە ئاسانەوە بۆ کارێکی ئامانجدار مانادار.
٤- باشتربوونی کارامەیی نوسینی قوتابی، دەتوانن بڕگەی بەسوود و مانادار بنووسن.

ڕۆڵی قوتابی لە ستراتیژی شێوەی خانووی بازنەیی

(نەدا) باسی ڕۆڵی قوتابی دەکات لەم ستراتیژە (ندی، ٢٠٠٩، ١)
- قوتابی ناونیشانی سەرەکی لەناو بازنە بچوکەکە دەنوسێت.
- تۆمارکردنی هەموو بیرۆکەکانی بابەتیی وانەکە وەکو میللی کاتژمێر.
- لە هەر خانەیەک بیرۆکەیەکی تەواو دەنوسێت.
- بیرۆکەکان بەوێنەیەکی بچوک لەناو خانەکە ڕووندەکاتەوە.

ڕۆڵی مامۆستا لە ستراتیژی شێوەی خانووی بازنەیی

(نەدا) باسی ڕۆڵی مامۆستا دەکات لەم ستراتیژە (ندی ١،٢٠٠٩)
- دەڵێت: دانانی پلانێکی دروست بۆ ئامانجەکانی وانەکە بەپێی بابەتەکە، دابەشکردنی بەندەکانی وانەکە بۆ گروپ. دروستکردنی کەشێکی گونجاو لە پۆلدا، بەجۆرێک قوتابیان پێشبڕکێی یەکتری بکەن لە دروستکردنی ستراتیژەکە بە شێوەیەکی جوان، واتە بوونی گفتوگۆی کاریگەر لەنێوانیان، جوراوجۆری ئامرازە زانستییەکان وەک (وێنە هێما ... هتد).

پەیوەندی ستراتیژی شێوەی خانووی بازنەیی بە وانەی مێژوو

لەبەرچاوگرتنی ئەو پێشکەوتنانەی لەم دواییدا لە بواری پەروەردە و ڕێگەکانی وانەوتنەوە هاتووەتە ئاراوە و گواستنەوەی چالاکی مامۆستا لە وانەوتنەوە بۆ چالاکی قوتابی، کە قوتابی لایەنی سەرەکی پرۆسەی زانستییە، بۆیە دەبووایە پشت ببەستێت بە ستراتیژی نوێ، کە لەگەڵ شێوازە جیاوازەکانی قوتابیان بگونجێت، وایان لێدەکات توانایان زیاتربێت بۆ فێربوون، یارمەتی مامۆستا دەدات بۆ دانانی پلانی وانەکە و توانای هەڵسەنگاندن، دابینکردنی پێداویستییەکانی قوتابیان سەرەڕای جیاوازی تاکەکەسی نێوانیان، هەروەها یارمەتیت دەدات بۆ جێبەجێکردنی بنەماکانی فێربوون، کە سەرچاوەکەی عەقڵە و گواستنەوەی فێربوون لە دەربڕینەوە بۆ فێربوونی مانادار، هەروەها یارمەتی قوتابیان دەدات بۆ پەرەپێدان و پێکهێنانی چەمکەکان، کە ئەمە یەکێکە لە پێداویستییەکانی گەشەی عەقڵی و پەرەپێدانی ئاستی باڵای عەقڵی قوتابیان، یارمەتی قوتابیان دەدات بۆ دۆزینەوەی مانا و کاریگەرییەکانی ئەو شتانەی فێری دەبن یارمەتی فێرخواز دەدات بۆ بونیادنان و ڕێکخستنی زانیارییەکان و بەکارهێنانی لە کاتی پێویستدا، هەر لەبەر ئەمەشە لە ستراتیژی شێوەی خانووی بازنەیی یەکێکە لە گرنگترین ستراتیژییەکان کە بەکاردەهێنرێت بۆ فراوانکردن و قوڵبوونەوە لە مانای چەمکە مێژووییەکان (عبدالحليم ، ٢٠٢٢، ٥٧).

بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان چییە؟

مرۆڤ بوونەوەرێکە خاوەن مێژووە، دوای هاتنی مرۆڤ، ئەم گەردوونە شێوەیەکی نوێی وەرگرت، دوای دروست بوون و نیشتەجێبوونی مرۆڤ لەسەر زەوی و ئادەمیزاد، کە خاوەن هێز و بەرپرسیارێتی تایبەتە، ئەم بوونەوەرە هۆشیارە پلەی پێشکەوتنی جیاوازە لە بوونەوەرەکانی تر، مرۆڤ بۆ خۆی چاودێری مێژووی ئەم گەردوونەی کردووە و ئاشکرای کردووە، بەڵام هەموو ئەمانە ئاماژەن بۆ جیاوازی مرۆڤ لەم ڕووەوە بەو مانایە نییە مرۆڤ بە تەنها مێژوو دروست دەکات، یاخود تاکە هۆکاری دروست بوونی مێژووە، ڕاستی ئەم بابەتە ئەوەیە، کە ئەم گەردوونە شانۆی ڕوودانی ڕووداوە مێژووەکانە (العجمي، ٢٠٠٨، ٢٣). ئەگەر تەماشای بیرکردنەوەی مێژووی بکەین بریتییە لە کۆمەڵێک کارامەیی بیرکردنەوە، هەر کارامەییەک پێکدێت لە کۆمەڵێک بەش و پرسیار، بەپێی بابەتەکە و بڕیاردانی پەروەردەیی پێویستە لەسەر قوتابی فێرییان بێت بۆ گەشەپیدان بە زانستی مێژوو (خريشة،٢٠٠٤ ، ١٤٢، ١٨٩).

گرنگی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان

گرنگی بیرکردنەوەی مێژووی بە چەندخاڵێک ڕوونکراوەتەوە لەلایەن توێژەران (حميد و محمد ٢٠١٩، ٨٩-٩٠):

- یارمەتی بونیادنانی عەقڵی کراوە دەدات بۆ ئەوەی توانای بڕیاردانی هەبێت، هانی قوتابیان دەدات بۆ گفتوگۆ و مشتومڕکردن لە ڕێگەی پرسیارکردن و ئەو گومانانەی لەلایەن مێژوونوسانەوە پێشکەش دەکرێت بەم شێوەیە دەتوانرێت عەقڵی ئەزموونی بونیاد بنرێت.
- پرۆسەی بنەڕەتی بیرکردنەوە پێکدێت لە تێبینی و لێکۆڵینەوە پێوانەکردن و پۆلێنکردن و پێشبینی و دەرئەنجام و جیاوازی و شیتەڵکردن ... هتد.
- ڕوانگەیەکمان پێدەبەخشیت بۆ ڕابردوو کە دەتوانین بەکاریبهێنین بۆ تێگەیشتن لە زانیارە مێژووییەکان، کە ڕووبەڕوومان دەبێتەوە، ئێمە لە ڕووداوەکان تێدەگەین کاتێک سەیری چوارچێوەی پەیوەندی نێوان بەشە جیاوازەکان دەکەین.
- یارمەتی قوتابی دەادت بۆ شیکردنەوە و شیتەڵکردنی ڕاستییە مێژووییەکان لە ڕێگەی پێشکەشکردنی دیدگای مێژوونوسان کە لە هەندێک جار ناکۆکن.
- پاراستنی ناسنامەی نەتەوەیی لە ڕێگەی گەشەپێدانی هەست و سۆزەوە کە پەیوەندیان بە لێکۆڵینەوە مێژووییەکانی پێشوترەوە هەیە، ناسینی ماندووبوون و دەستکەوتەکانیان و هاوسۆزی لەگەڵیان.

ڕۆڵی مامۆستای مێژوو لە گەشەپێدانی کارامەیی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان:

ڕەنگە کەسێک بیر لە لێکۆڵینەوە و توێژینەوە بکاتەوە لە بواری پەروەردە و پێشکەوتنی خێرا و ڕێگەی پیشاندانی بابەتی مێژوو، بۆی دەردەکەوێت هێشتا لەلایەن مامۆستاوە بەشێوەیەکی ئاسایی پێشکەش دەکرێت، ئەمەش لە ڕێگەی لەبەرکردن و گوتنەوەی لەلایەن قوتابییەوە ناگاتە ئاستی دونیا بەپێی پۆلێنکردنی بلۆم، هەر ئەمەشە کە داوای ئەنجامدانی لێکۆڵینەوە و کۆنفراس دەکات بۆ پەرەپێدانی کارامەیی بیرکردنەوە لای قوتابی ئەمەش بەندە بە مامۆستاوە، کە دەبێت پسپۆرییەکی تایبەتی هەبێت بگونجێت لەگەڵ دیاردەی گەشەی چەندایەتی و چۆنایەتی زانیارییەکان، لەبەر ڕۆشنایی ئەم شۆڕشە زانیارییەدا خۆمان دەبینینەوە پێویستمان بە مامۆستایەک هەیە بیرمەند و ڕەخنەگر و ڕێبەر و پەروەردەکار بێت نەک تەنها گواستنەوەی زانیاری بێت. ئەگەر بمانەوێت نەوەیەک پەروەردە بکەین توانای بیرکردنەوەیەکی هۆشیارانەیان هەبێت بەرانبەر بە ڕووداوە مێژووییەکان لەوکاتەدا پێویستیمان بە مامۆستایەک هەیە، توانای بیرکرنەوەی هەبێت لە مێژوو تاوەکو قوتابییەکانی ڕابهێنێت چۆن مامەڵە بکەن لەگەڵ ڕووداوە مێژووییەکان (حمید و محمد ، ٢٠١٩، ١٠٤).

دووەم: توێژینەوەکانی پێشووتر:

ئەم بەشە لە ژمارەیەک توێژینەوەی پێشوو پێکدێت کە پەیوەندییان بە بابەتی توێژینەوەکە هەیە، لە دەست نیشانکردنی ئامرازەکان و دیزایینی توێژینەوەکە سوودیان بە توێژەران گەیاندووە.

ت	ناوی توێژەر و ساڵ و شوێن	ناونیشانی توێژینەوە	ئامانجی توێژینەوە	نموونەی توێژینەوە	ڕێبازی توێژینەوە	ئامرازەکانی توێژینەوە	ئامرازە ئامارییەکان	گرنگترین ئەنجامەکان
١	کحلوت، (2012)، (فلسطین)	چالاکی بەکارهێنانی ستراتیژی خانووی بازنەیی لە گەشەپێدان و چەمک و کارامەیی بیرکردنەوەی بینراو لە جوگرافیا لە لای قوتابیانی پۆلی یانزە لە غەزە.	دۆزینەوەی چالاکی بەکارهێنانی ستراتیژی خانووی بازنەیی لە گەشەپێدانی و چەمک و کارامەیی بیرکردنەوەی بینراو لە جوگرافیا لە لای قوتابیانی پۆلی یانزە لە غەزە	ئەم توێژینەوەیە جێبەجێکراوە لەسەر نموونەیەک قوتابی کچ کە ژمارەیان (76) قوتابی بووە، کە گروپی ئەزموونی (٣٨) قوتابی، گروپی کۆنترۆلکراو ژمارەیان (٣٨) قوتابی بووە.	١- ڕێبازی وەسفی شیکاری ٢- ڕێبازی نیمچە (نیوە) ئەزموونی پشتی بەم دوو ڕێبازە بەستووە.	١- تاقیکردنەوەی دەستکەوت ٢- تاقیکردنەوەی کارامەیی بینراو	بەکارهێنانی بەرنامەی (spss) بۆ چارەسەرکردن و شیکردنەوەی داتاکان و ئامرازە ئامارییەکان و هاوکێشەی (t-test) و هاوکێشەی (کودەر ریچاردسۆن).	ڕێگای وانەووتنەوەی ستراتیژی خانووی بازنەیی کاریگەری گەورەی هەبووە لەسەر دەستکەوتی قوتابیان بەراوورد بە ڕێگای کلاسیکی پێشکەشکردنی بابەتی مێژوو بەم ستراتیژە و بەکارهێنای هێما وایکرد کە قوتابیان زیاتر لێتێبگەن و جیاوازی تاکایەتی قوتابیانیش بەدەرکەوت لە دروست کردنی وێنە کێشان و وە گیانی هاوکاری نێوان قوتابیان زیاتر بوو وە دابەشکردنی بەرپرسیارێتی نێوان قوتابیان بە شێوەیەک کە هەموویان چالاک بوون هەر ئەمش بوو وایکرد نمرەیان بەرزتر بێ لە گروپەکەی تر.

٢	العابد، الصباريني، (2017)، ئوردن	کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر دەستکەوتی دەستکاریکرنی تێڕوانینە بەدیلەکان لە زانستە زیندەییەکان لەلای قوتابیانی پۆلی نۆی بنەڕەتی لە ئوردن	ئامانجی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر دەستکەوتی دەستکاریکرنی تێڕوانینە بەدیلەکان لە زانستە زیندەییەکان لەلای قوتابیانی پۆلی نۆی	نمونەی توێژینەوەکە پێکدێت لە (62) قوتابیانی پۆلی چوارەمی زانستی کە (31) قوتابی گروپی ئەزموونی , (31) گروپی کۆنترۆڵکراو.	توێژەر ڕێبازی وەسفی شیکاری بەکارهێناوە.	١- تاقیکرنەوەی دەستکەوی ٢- تاقیکردنەوەی تێڕواننە بەدیلەکان	توێژەر بەرنامەی ئاماری (spss) بەکارهێناوە.	لە دەرئەنجامەکەدا دەردەکەوێت کە جیاوازی ئاماری بەڵگەداری (٠.٠٥) هەیە، بەشێوەیەکە کە لە بەرژەوەندی گرووپی ئەزموونییە کە وانەووتنەوە بە ستراتیژی خانووی بازنەیی کاریگەری هەیە لەسەر دەستکەوت و تێڕوانینە بەدیلەکان بۆیە توێژەر پێشنیاری بەکارهێنانی ئەم ستراتیژە وا ئەکات بۆ چەمکە قورسەکان
٣	الریكانی الزیباری، حسن، (2022)، (عێراق)	کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر دەستکەوتی خوێندن لە وانەی مێژوو لەلای قوتابیانی قۆناغی بنەڕەتی.	زانینی کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر دەستکەوتی خوێندن لە وانەی مێژوو لەلای قوتابیانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی.	ژمارەی قوتابیان پێکهاتبوون لە (37) قوتابی کوڕ، کە (17) قوتابی گروپی تاقیکاری، (19) قوتابی گروپی کۆنترۆڵکراو.	ڕێبازی ئەزموونی بەکارهێناوە.	تاقیکردنەوەی دەستکەوت	بەرنامەی (spss) بەکارهێناوە بۆ لایەنی ئاماری توێژینەوەکەی کە جی کوبر، ناوەندە ژمێرە، لادانی پێوەری، تاقیکردنەوەی تائی.	ئەنجامەکەی جیاوازی نێوان هەردوو گروپەکە بە بەڵگەی ئاماری ڕوونبۆتەوە کە جیاوازی هەیە لە ناوەندینەی نمرەی قوتابی لە نموونەی توێژینەوەکە لە تاقیکردنەوەی دەستکەوت لە بەرژەوەندی گروپی تاقیکاری بەهۆی کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژی شێوەی خانووی بازنەیی. لەبەر ئەوەی لەم ستراتیژە قوتابی میحوەری سەرەکییە لە پرۆسەی فێربوون.

٤	Markt &anther، (2017) ، ئەڵمانیا	کارامەیی بیرکردنەوەی مێژووی پەیوەستە بە ئەنجامدانەوە لە ئەرکێکی فرە بەڵگەنامەییدا لە لای قوتابیانی ئەڵمانیا.	ئامانجی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە پێوانەکردنی کارامەیی بیرکردنەوەی مێژووی پەیوەستە بە ئەنجامدانەوە لە ئەرکێکی فرە بەڵگەنامەییدا لە لای قوتابیانی ئەڵمانیا.	نموونەی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە (111) قوتابی، لە قوتابیانی پۆلە نۆ لە پێنج پۆلی جیاوازی دوو قوتابخانەی ناوەندی ئەڵمانیا	توێژەر ڕێبازی ئەزموونی بەکارهێناوە بۆ ئەنجامدانی توێژینەوەکەی.	١- تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی مێژوویی ٢- تاقیکردنەوەی کراوە	توێژەر بەرنامەی شیکاری ئاماری (t-test) بەکارهێناوە بۆ لایەنی ئاماری توێژینەوەکە..	توێژەر لە کۆتایی توێژینەوەکەی گەیشتە ئەوەی کە کارامەیی بیرکردنەوەی مێژووی پەیوەندیان بە شارەزایی ئەرکی فرە بەڵگەنامەییدا هەیە و باس لە کاریگەرییەکانی دەکات لە توێژینەوەکانی داهاتوو.
٥	عبدالرزاق، (2023)، مصر	بەکارهێنانی دراو بۆ توێژینەوەی کۆمەڵایەتی بۆ پەرەپێدانی کارامەیی بیرکردنەوە ی مێژووی لە لای قوتابیانی قوناغی ئامادەیی	دۆزینەوەی کاریگەری بەکارهێنانی دراو بۆ توێژینەوەی کۆمەڵایەتی بۆ پەرەپێدانی کارامەیی بیرکردنەوە ی مێژووی لە لای قوتابیانی قوناغی ئامادەیی.	نموونەی توێژینەوەکەپێکدێت لە (80) قوتابی دابەشیکردووە بۆ دوو بەش گروپی ئەزمونی و گروپی کۆنترۆڵکراو	دیارینەکردوە.	تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی مێژووی لە بابەتی توێژینەوەی کۆمەڵایەتی.	الفا کرونباخ بە بەکارهێنانی بەرنامەی (spss v. 18)). هەروەها ناوەندە ژمێری بەکارهێناوە بۆ کاتی تاقیکردەوەی (الاستطلاعي)..	ڕوونکردنەوەی کۆتایی ئەنجامی توێژینەوەکە وانە وتنەوەی بابەتی توێژینەوەی کۆمەڵایەتی بە بەکارهێنانی دراو کاریگەرییەکی چالاکی هەبووە لە پەرەپێدانی هەندێک کارامەیی بیرکردنەوەی مێژوویی لە لای قوتابیانی قوناغی ئامادەیی ئەمەش لەڕێگای هێنانی دراو بۆ ئەوەی قوتابیان هەستن بەدەست نیشانکردنی بیرۆکەی سەرەکی دەقەکە ڕوونکردنەوەی نوسراوەکانی دراوەکە بۆ ئەوە ڕووداوە ڕاستەقینەکان و پرسەکانی تایبەتەکان یەکێکە لەو هۆکارانەی کە بۆتە بەرزبوونەوەی کارامەیی خوێندنەوەی مێژووی لای قوتابیان.

بەراووردکردنی توێژینەوەی ئێستا بە توێژینەوەکانی پێشووتر:

١- خاڵی لێکچوونی ئەم توێژینەوەی ئێستا لەگەڵ توێژینەوەکانی پێشوو:

- توێژینەوەکەی عبدالرزاق (٢٠٢٣) بەبەکارهێنانی شێوازی نیوە ئەزموونی هاوشێوەی ئەم توێژینەوەی ئێستایە لە بەکارهێنانی شێوازی نیوە ئەزموونی - ئەم توێژینەوەی ئێستا هاوشێوەی توێژینەوەکانی پێشووە، توێژەر خۆی وانەی بە قوتابیانی هەردوو گروپی توێژینەوەکە وتووە، ئەمەش پرسێکی گرنگە بۆ پاراستنی سەلامەتی توێژینەوەکە.
- ئەنجامی ئەم توێژینەوەیە هاوشێوەی توێژینەوەکانی پێشووە، کە ئەنجامی ئەم توێژینەوەیە لە بەرژەوەندی ستراتیژی خانووی بازنەییە.

٢- خاڵی جیاوازی ئەم توێژینەوەی ئێستا لەگەڵ توێژینەوەکانی پێشوو:

- ئامانجی ئەم توێژینەوەیەی ئێستا جیادەکرێتەوە لە توێژینەوەکانی تر بەوەی ئامانجی ئەم توێژینەوەیەی ئێستا کاریگەری ستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان و گەشەپێدانی دەستکەوتەی خوێندن لە بابەتی مێژوو لەلای قوتابیانی قۆناغی ئامادەیی.
- زۆربەی توێژینەوەکانی پێشوو نموونەی توێژینەوەکانیان لە ئاستە جیاوازەکانی خوێندن وەرگرتووە نموونەی ئەم توێژینەوەیەی ئێستا بریتییە لە قوتابیانی قۆناغی ئامادەیی.
- ژمارەی نموونەی قوتابیانی توێژینەوەکانی پێشوو جیاوازن ئەم توێژینەوەیەی ئێستا ژمارەیان دەگاتە (٥٧) قوتابی.

بەشی سێیەم

ڕێکارییەکانی توێژینەوە

توێژەران کۆمەڵێک ڕێکاریان جێبەجێکردووە بۆ گەیشـــتن بە ئامانجەکان و گریمانەکانی توێژینەوە بەم شـــێوەیەی خوارەوە:

یەکەم: ڕێبازی توێژینەوە:

توێژەران بەپێی سروشتی توێژینەوەکە و ئامانجەکانی ڕێبازی ئەزموونیان بەکارهێناوە.

دووەم: دیزایینی توێژینەوەکە

توێژەران لە توێژینەوەکەیاندا پشتیان بەستووە بە دیزایینی ئەزموونی بە کۆنترۆڵی بەشی بۆ هەردوو گروپی هاوتایی لەگەڵ تاقیکردنەوەی پاشەکی، دیزاینێکە ڕێگە دەدات بە لێکۆڵینەوە لە کاریگەری گۆڕاوی سەربەخۆ (ستراتیژی خانووی بازنەیی) لەسەر دوو گۆڕاوی وابەستەکراو (دەستکەوت)، (بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان)، گروپی ئەزموونی بەپێی ستراتیژی خانووی بازنەیی بابەتی مێژوو وەردەگرن و گروپی کۆنترۆڵکراو بە ڕێگەی ئاسایی. بڕوانە ئەم شێوەیەی خوارەوە:

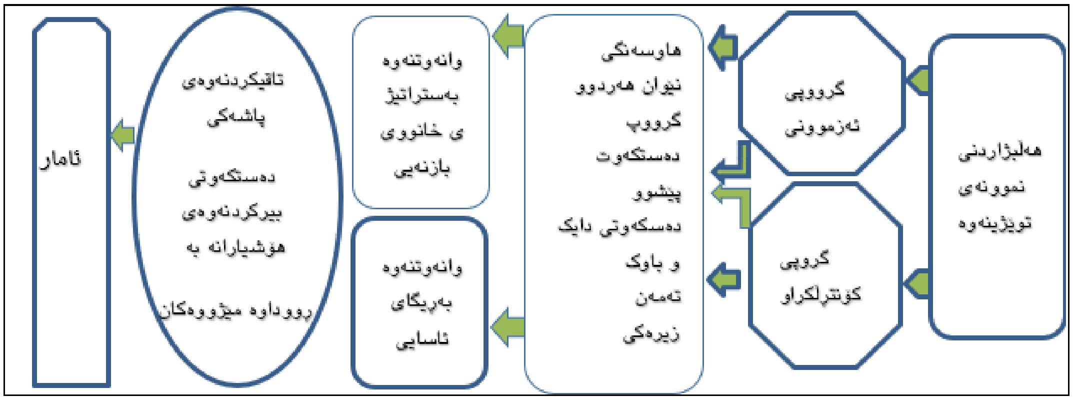

(دیزایینی توێژینەوە)

سێ یەم: کۆمەڵگە و نموونەی توێژینەوە

١ -کۆمەڵگەی توێژینەوە

کۆمەڵگەی توێژینەوە پێکهاتووە لە هەموو قوتابیانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە گشت قوتابخانەکانی ئامادەیی سەر بە بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی بنەسلاوە بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤ - ٢٠٢٥)، ژمارەیان (١١٤٣) قوتابییە لەوانەش (٤٤٣) قوتابی کوڕ بەسەر (١٠) قوتابخانە دابەشکراون و (٥٧٦) قوتابی کچ بەسەر (١٤) قوتابخانە دابەشکراون لەگەڵ (١١) قوتابخانەی تێکەڵاو، ژمارەی قوتابیانی کچ لە سنووری بنەسلاوە (٦٤٧) قوتابییە و کۆی ژمارەی قوتابیانی کوڕ لە پەروەردەی بنەسلاوە (٤٩٦) قوتابییە، بەیانیان دەوام دەکەن.

نموونەی توێژینەوەش پێکدێت لە دوو بەش:

٢- نموونەی توێژینەوە

١- نموونەی قوتابخانەکان:

نموونەی قوتابخانە بەشێکە لەو کۆمەڵگەیەی، کە توێژینەوەکەی لەسەر ئەنجامدەدرێت، بەپێی چەند ڕێسایەکی تایبەت هەڵدەبژێردرێت بۆ ئەوەی بەشێوەیەکی دروست نوێنەرایەتی کۆمەڵگە بکات (داود و عبدالرحمن، ١٩٩٠، ١١٩). توێژەران قوتابخانەی ئامادەیی سێنکی کوڕانیان هەڵبژارد، توێژەران بە مەبەست قوتابخانەی ئامادەی سێنکی کوڕانیان هەڵبژارد بە هۆی:

- بوونی ژمارەی پێویستی قوتابیان لە قوتابخانەکە، لەبەر ئەوەی زۆربەی قوتابخانەکان لە یەک گروپ قوتابیان پێکهاتبوون کەچی قوتابخانەی ناوبراو ژمارەی قوتابی پێویستی هەبوو.
- بەهۆی نزیکی قوتابخانەکە لەماڵی توێژەران.
- بوونی ئامرازی پێویست بۆ ئەنجامدانی تاقیکردنەوەکە وەک نەخشە.
- ئیدارەی قوتابخانەکە ئامادەی خۆی دەربڕی بۆ هاوکاری کردنی توێژەر، بۆ ئەوەی لە حەفتەیەک توێژەر سێ بەشە وانە بڵێتەوە بۆ ئەوەی تاقیکردنەوەکە بەرێک و پێکی بەڕێوەبچێت.
- هاوکاریکردنی مامۆستای مێژوو بە پێدانی هەموو زانیارییە پێویستەکان بە توێژەر.

٢- نموونەی توێژینەوە:

توێژەران پێش دەستپێکردنی تاقیکردنەوەکە سەردانی قوتابخانەکەیان کردبوو، دوو پۆلی قوتابیانی پۆلی دەیەمی وێژەی هەیە، ژمارەیان (٥٧) قوتابی بوو. توێژەران بەشێوەیەکی هەڕەمەکی گروپی (ب)ی دەست نیشان کرد، چونکە ژمارەی قوتابیانی زیاتر بوو لە گروپی کۆنترۆڵکراو، گروپی ئەزموونی ژمارەی قوتابیانی (٣٢) قوتابی بوو، گروپی (أ) بوو بە گروپی کۆنترولکراو ژمارەی قوتابیانی (٢٥) قوتابی بوو، دوای هاوسەنگ کردن توێژەر (١١) قوتابی لە گروپی (ب) و (٤) قوتابی لە گروپی (أ) دوورخستەوە بۆ ئەوەی کاریگەری نەبێت لەسەر ئەزموونەکە، چونکە قوتابی کەوتووی ساڵی پێشوو بوون، ئەم قوتابیانە لەناو پۆل بوون، بەڵام توێژەر هەژماری نەکردن. بڕوانە خشتەی ژمارە (١)

خشتەی ژمارە(١) ژمارەی قوتابیانی نموونەی توێژینەوە

گرووپ	پۆل	ژ. قوتابیان پێش دوورخستنەوە	ژ.قوتابیانی کەوتوو	ژمارەی قوتابیان دوای دوورخستنەوە
ئەزموونی	ب	٣٢	١١	٢١
کۆنترۆڵکراو	أ	٢٥	٤	٢١
کۆی گشتی		٥٧	١٥	٤٢

٣- هاوسەنگی گروپەکان

أ- سەلامەتی ناوەوەی دیزاینی ئەزموونی: توێژەران پێش ئەوەی دەست بکەن بە جێبەجێکردنی توێژینەوەکە پێویستە هەندێک لە هۆکارەکان کۆنترۆڵ بکات ئەوانیش بریتین لە:

١ - تەمەنی قوتابیان بە مانگ

توێژەران تەمەنی قوتابیانیان لە خودی خۆیان وەرگرت لە ڕێگەی دابەشکردنی فۆرمێکەوە بەسەریاندا. پاشکۆی ژمارە (٣)، دواتر تەمەنی هەریەکەیان بە مانگ دەرهێنا تا پێش ٢٦-١-٢٠٢٥، توێژەر تاقیکردنەوەی تائي (t-test) بەکارهێنا لە ئەنجامدا دەرکەوت جیاوازی واتاداری ئاماری نییە لەنێوان هەردوو نمونە سەربەخۆکە، چونکە بەهای گریمانەکراو (٢،٠٢١) گەورەترە لە بەهای هەژمارکراو (١،١٣٧) لە ڕێژەی هەڵە لە ئاستی (٠،٠٥) بە نمرەی ئازاد (٤٠)، بۆیە واتادار نییە ئەمەش هاوسەنگی هەردوو گروپەکە لە گۆڕاوی تەمەندا دەردەخات وەک لە خشتەی (٢).

خشتەی ژمارە (٢) ئەنجامی تاقیکردنەوەی تایی بۆ جیاوازی
ناوەندە ژمێرەی تەمەنی قوتابیانی هەدوو گروپ

گرووپ	ژمارەی قوتابیانی نموونە	ناوەندە ژمێرەی	لادانی پێوەری	نرخی (ت) دەرهێنراو (هەژمارکراو)	نرخی (ت) گریمانە (خشتەی)	نمرەی ئازاد (درجة الحرية)	دەلالەت لە ئاستی (٠،٠٥)
ئەزموونی	٢١	١٩٨.٧٦	٨.٩٢	١.١٣٧	٢.٠٢١	٤٠	بەلگەدار نییە
کۆنترۆڵکراو	٢١	٢٠٢.٣٣	١١.٢٨				

٢- ئاستی زیرەکی

توێژەران تاقیکردنەوەی راڤنی (Raven) بەسەر هەردوو گرووپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو جێبەجێکرد. پاشکۆی ژمارە (٤)، کە بۆ ژینگەی عێراقی ڕێکخراوە (مقنن) بۆ ئەو تاکانەی تەمەنیان لەنێوان (١٥-٦٥) ساڵیدایە (الدباغ واخرون، ١٩٨٣، ٢١-٣١). ئینجا بۆ زانینی جیاوازی نێوان هەردوو گروپ توێژەر تاقیکردنەوەی تایی (t-test)ی بۆ هەردوو نموونەی توێژینەوەکە بەکارهێنا، لە ئەنجامدا دەرکەوت جیاوازی واتاداری ئاماری لەنێوانیاندا نییە، چونکە بەهای گریمانەکراو (٢،٠٢١) گەورەترە لە بەهای هەژمارکراو (٠،٠٨٢) لە ڕێژەی هەڵە لە ئاستی (٠،٠٥) بە نمرەی ئازاد (٤٠) بۆیە واتادار نییە، هەردوو گروپ هاوسەنگن لە گۆڕاوی ئاستی زیرەکیدا هەروەک لە خشتەی ژمارە (٣).

خشتە(٣) ئەنجامی تایی بۆ جیاوازی نێوان ناوەندەژمێرەی
و لادانی پێوەری هەردوو گروپ لەئاستی زیرەکیدا

گرووپ	ژمارەی قوتابیانی نموونە	ناوەندە ژمێرەی	لادانی پێوەری	نرخی (ت) دەرهێنراو (هەژمارکراو)	نرخی (ت) گریمانە (خشتەی)	نمرەی ئازاد (درجة الحرية)	دەلالەت لە ئاستی (٠،٠٥)
ئەزموونی	٢١	٢٩.٩٠	٧.١٩	١.١٣٧	٢.٠٢١	٤٠	بەلگەدار نییە
کۆنترۆڵکراو	٢١	٣٠.٠٩	٧.٨٣				

٣- ئاستی دەستکەوتی خوێندنی باوکان

توێژەران هاوسەنگی گرووپەکانیان دەرهێنا بۆ دەستکەوتی خوێندنی باوکان بە بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی کای سکوێر (کا^{2}) لە ئەنجامدا دەرکەوت هەردوو گرووپەکە هاوسەنگن لە گۆڕاوی ئاستی خوێندنی باوکان، (کا^{2}) هەژمارکراو (٠،٣٨٢) بچوکترە لە بەهای (کا^{2}) خشتەیی دەگاتە (٥،٩٩) لە ئاستی بەلگەداری ئاماری (٠،٠٥) و نمرەی ئازاد (٢).

خشتەی ژمارە (٤) جیاوازی نێوان هەردوو گرووپی توێژینەوە
لە ئاستی خوێندەواری باوکانی قوتابیان

گرووپ	ژمارەی قوتابیانی نموونە	سەرەتایی	ئامادەیی	دبلۆم و بەکالۆریاس	نرخی (ت) دەرهێنراو (هەژمارکراو)	نرخی (ت) گریمانە (خشتەی)	نمرەی ئازاد (درجة الحرية)	دەلالەت لە ئاستی (٠،٠٥)
ئەزموونی	٢١	١١	٥	٥	٠.٣٨٢	٥.٩٩	٢	بەلگەدار نییە
کۆنترۆڵکراو	٢١	٩	٦	٦				

٤- ئاستی دەستکەوتی خوێندنی دایکان

توێژەران بۆ هاوسەنگکردنی گرووپەکان تاقیکردنەوەی کای سکوێر (کا^2) بۆ بەدەستهێنانی دەستکەوتی خوێندنی دایکان لە ئەنجامدا دەرکەوت هەردوو گرووپەکە هاوسەنگن لە گۆڕاوی ئاستی خوێندنی دایکان، (کا^2) هەژمارکراو بۆ ئاستی خوێندنی دایکان (٠،٥٥٦)، بچوکترە لە بەهای (کا^2) خشتەیی، دەکاتە (٥،٩٩) لە ئاستی بەڵگەداری ئاماری (٠،٠٥) و نمرەی ئازاد (٢)، کەواتە واتادار نییە. بڕوانە خشتەی ژمارە (٥).

خشتەی ژمارە (٥) جیاوازی نێوان هەردوو گرووپی توێژینەوە لە ئاستی خوێندەواری دایکانی قوتابیان

گرووپ	ژمارەی قوتابیانی نموونە	سەرەتایی	ئامادەیی	دیلۆم و بەکالۆریاس	نرخی (ت)		نمرەی ئازاد (درجة الحرية)	دەلالەت لە ئاستی (٠،٠٥)
					دەرهێنراو (هەژمارکراو)	گریمانە (خشتەیی)		
ئەزموونی	٢١	٨	٧	٦	٠،٥٥٦	٥،٩٩	٢	بەڵگەدار نییە
کۆنترۆڵکراو	٢١	١٠	٥	٦				

٥-کۆنمرەی گشتی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی

ناوەندەژمێری نمرەی قوتابیانی گرووپی ئەزموونی (٦٢،٧١)، لادانی پێوەری (٧،٩٥) نمرەیە، لە کاتێکدا ناوەندەژمێری نمرەی قوتابیانی گرووپی کۆنترۆڵکراو (٦٢،٦٦)، لادانی پێوەری (١٢،٠٣) نمرەیە توێژەر تاقیکردنەوەی تایی (t-test) بەکارهێنا بۆ زانینی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری، لە ئەنجامدا دەرکەوت هیچ جیاوازی بەڵگەداری ئاماری نییە لە ئاستی (٠،٠٥)، چونکە بەهای تایی هەژمارکراو (٠،٠١٥) بچوکترە لە بەهای تایی خشتەیی (٢،٠٢١)، ئەمەش مانای وایە هەردوو گرووپی توێژینەوە هاوسەنگن لە نمرەی بابەتی کۆمەڵایەتی لە ساڵی خوێندنی (٢٠٢٢ - ٢٠٢٣).

خشتەی ژمارە (٦) ناوەندەژمێرەیی و لادانی پێوەری و بەهای تایی هەژمارکراو و خشتەی بۆ هەردوو گرووپی توێژینەوە ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو لە کۆنمرەی گشتی بابەتی کۆمەڵایەتی پۆلی نۆیەم بنەڕەتی

گرووپ	ژمارەی قوتابیانی نموونە	ناوەندە ژمێرەی	لادانی پێوەری	نرخی (ت)		نمرەی ئازاد (درجة الحرية)	دەلالەت لە ئاستی (٠،٠٥)
				دەرهێنراو (هەژمارکراو)	گریمانە (خشتەی)		
ئەزموونی	٢١	٦٢،٧١	٧،٩٥	٠،٠١٥	٢،٠٢١	٤٠	بەڵگەدار نییە
کۆنترۆڵکراو	٢١	٦٢،٦٦	١٢،٠٣				

٦- تاقیکردنەوەی پێشەکی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان

بە ئامانجی بەدەستهێنانی هاوسەنگی نێوان هەردوو گرووپی توێژینەوە (ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو) لە پێوەری بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان. توێژەران پێوەرەکەیان پێشکەشی کۆمەڵێک لە شارەزایانی بواری پەروەردە و دەروونناسی و ڕێگەکانی وانەوتنەوە کرد، ئەم تاقیکردنەوەیە جێبەجێکرا بە مەبەستی هاوتابوون لەسەر قوتابیانی توێژینەوە (ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو) لە ڕۆژی (٢٨-١-٢٠٢٥) زایینی، کە لێرەدا ناوەندەژمێرەی بۆ هەر یەکێک لە گرووپەکان دەرهێنرا، ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گرووپی ئەزموونی (١٠٢،١٩)، گرووپی کۆنترۆڵکراو (١٠٣،٣٣) و نمرەی ئازاد (٤٠)، هەروەها بەهای تایی (t-test) هەژمارکراو (٠،٢٥٢)، کە ڕێژەکەی کەمترە لە بەهای خشتەیی بەهاکەی بریتییە لە (٢،٠٢١) لە ئاستی بەڵگەداری ئاماری (٠،٠٥)، بۆیە هیچ جیاوازییەکی بەڵگەداری ئاماری نییە بۆ گۆڕاوی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان بۆ هەردوو گرووپی توێژینەوە (ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو).

خشتەی ژمارە (٧) نمرەی قوتابیانی هەردوو گرووپی توێژینەوە بۆ تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان.

گرووپ	ژمارەی قوتابیانی نموونە	ناوەندە ژمێرەی	لادانی پێوەری	نرخی (ت)		نمرەی ئازاد (درجة الحرية)	دەلالەت لە ئاستی (٠.٠٥)
				دەرهێنراو (هەژمارکراو)	گریمانە (خشتەی)		
ئەزموونی	٢١	١٠٢.١٩	١٣.٨٩	٠.٢٥٢	٢.٠٢١	٤٠	بەڵگەدار نییە
کۆنترۆڵکراو	٢١	١٠٣.٣٣	١٥.٤٨				

خشتەی ژمارە (٨) نمرەی هاوسەنگی قوتابیانی ئەزموونی

تەمەن بە مانگ	تێکڕای نمرەی کۆمەڵایەتییەتی	تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان بەشەکی	ئاستی دەستکەوتی		تاقیکردنەوەی زیرەکی ڕاڤن
			باوکان	دایکان	
٢٠٤	٦٣	١٢٧	بێ بڕوانامە	ئامادەیی	٢٦
٢٠٤	٥٠	١١٩	بنەڕەتی	سەرەتایی	٢١
٢٠٤	٥٠	١١٨	بێ بڕوانامە	پەیمانگا	٣٠
١٨١	٥٦	٩٢	سەرەتایی	بێ بڕوانامە	٣٤
٢٠٥	٦٠	١٠٣	پەیمانگا	بنەڕەتی	٣٤
١٩٣	٦٨	٨٩	سەرەتایی	بەکالۆریاس	٢٦
١٩٣	٦٠	١٠٨	بێ بڕوانامە	سەرەتایی	٢٢
١٩٢	٦٧	٩٦	سەرەتایی	بنەڕەتی	٣٥
١٩٣	٧٠	١١٤	بەکالۆریاس	سەرەتایی	٢٢
٢٠٥	٦٥	٩١	بێ بڕوانامە	بێ بڕوانامە	٢٨
٢٠٤	٥٠	١٠٣	پەیمانگا	سەرەتایی	٣٣
٢٠٤	٦٩	٩٤	بێ بڕوانامە	بەکالۆریاس	٤٤
٢١٦	٦٥	١١٨	سەرەتایی	بێ بڕوانامە	١٩
٢٠٤	٧٥	١١٠	پەیمانگا	بنەڕەتی	٤٤
٢٠٥	٦٥	٩٤	بێ بڕوانامە	سەرەتایی	٢٥
٢٠٥	٦٥	٧١	بێ بڕوانامە	بێ بڕوانامە	٣٦
٢٠٥	٧٥	١١٥	ئامادەیی	بێ بڕوانامە	٢٥
١٨٠	٥٨	١٠٢	پەیمانگا	پەیمانگا	٤٠
١٩٢	٥٠	٨٤	بنەڕەتی	بێ بڕوانامە	٢٧
١٩٣	٦٥	٩٠	سەرەتایی	ئامادەیی	٢٦

خشتەی ژمارە (٩) نمرەی هاوسەنگی قوتابیانی کۆنترۆڵکراو

ژمارە	تەمەن بە مانگ	تێکڕای نمرەی کۆمەڵایەتیی	تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان پێشەکی	ئاستی دەستکەوتی		تاقیکردنەوەی زیرەکی ڕەڤن
				باوکان	دایکان	
١	١٩٢	٧١	١٣٠	سەرەتایی	پەیمانگا	٣٠
٢	١٩٣	٩١	٩٥	بێ بڕوانامە	سەرەتایی	٣٢
٣	١٩٢	٥١	٨٥	سەرەتایی	ئامادەیی	٣٣
٤	١٩٣	٦٦	١٣٩	بەکالۆریاس	بێ بڕوانامە	٤
٥	٢١٧	٥٦	١١٢	سەرەتایی	پەیمانگا	٣٠
٦	٢٠٤	٥٠	٩٨	بنەڕەتی	سەرەتایی	٣٧
٧	١٩٣	٧٢	٩٢	بێ بڕوانامە	بنەڕەتی	٣٢
٨	١٩٣	٥٣	١١١	بنەڕەتی	بەکالۆریاس	٣٦
٩	١٩٣	٦٥	١٢١	پەیمانگا	بێ بڕوانامە	٢٧
١٠	١٩٣	٥٤	١١١	بێ بڕوانامە	بەکالۆریاس	٣٣
١١	١٩٢	٦٠	١١١	بنەڕەتی	بێ بڕوانامە	٣٩
١٢	١٩٢	٩٠	٨٧	بێ بڕوانامە	بنەڕەتی	١٩
١٣	٢٠٤	٦٠	١١٢	پەیمانگا	بێ بڕوانامە	٢٥
١٤	٢١٧	٨١	١٠٩	سەرەتایی	بەکالۆریاس	٣٤
١٥	٢٠٤	٦١	٨٥	بنەڕەتی	بێ بڕوانامە	٣٤
١٦	٢٠٤	٦٣	٨٩	پەیمانگا	بنەڕەتی	٣٩
١٧	٢١٧	٥٠	٩٠	سەرەتایی	بنەڕەتی	٣٦
١٨	٢٠٥	٥٦	٨٠	بەکالۆریاس	سەرەتایی	٢٤
١٩	٢٢٩	٥٦	١٠٦	ئامادەی	بەکالۆریاس	٣٠
٢٠	٢١٧	٦٢	٩٩	بنەڕەتی	سەرەتایی	٣٢
٢١	٢٠٥	٦٧	١٠٨	بەکالۆریاس	بێ بڕوانامە	٣٦

چوارەم:

دیاریکردنی گۆڕاوەکان و کۆنترۆڵکردنیان

جگە لە ڕێکارەکانی هاوسەنگی ئاماری نێوان هەردوو گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو لە پێنج گۆڕاودا، توێژەران هەوڵیاندا خۆیان لە کاریگەری هەندێک لە گۆڕاوە دەرەکییەکان بە دوور بگرن، کە کۆنترۆڵکردنی ئەم گۆڕاوانە بەم شێوەیەن:

هۆکارەکانی کاریگەر لەسەر دروستی ناوەوەی دیزاینی توێژینەوەکە هەیە:

- **بارودۆخی تاقیکردنەوەکە:** هەندێک لە تاقیکردنەوەکان ڕووبەڕووی ڕووداوی سروشتی و یان بارودۆخی لە ناکاو دەبنەوە وەک شەڕ و کۆچ ... هتد، جگە لە هەندێک پشوو ئەو پشووە لە ڕۆژانی تردا قەرەبوو کرایەوە، بۆیە هیچ کاریگەرییەکی لەسەر ئەنجامی توێژینەوەکە نەبووە.
- **پرۆسەکانی پەیوەست بە گەشەکردن:** توێژەران یەکسانی نێوان هەردوو گروپی توێژینەوەکەی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو، کە تەمەنی قوتابیانیان بە مانگ هەژمار کردووە بە مەبەستی کۆنترۆڵکردنی فاکتەری گەشەکردن.
- **جیاوازی تاقیکردنەوەی نێوان گروپەکان:** توێژەران هەوڵیاندا خۆیان لە کاریگەرییەکانی ئەم گۆڕاوە بە دوور بگرێن بە ئەنجامدانی هاوسەنگی ئاماری نێوان هەردوو گروپی توێژینەوە (ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو) لە پێنج گۆڕاودا:

(نمرەی تاقیکردنەوەی زیرەکی، تەمەنی قوتابیان بە مانگ، دەستکەوتی خوێندنی دایک و باوک، نمرەی بابەتی کۆمەڵایەتی بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٢-٢٠٢٣)، نمرەی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان.

- **جێهێشتنی ئەزموونەکە (الاندثار التجريبي):** لە ماوەی ئەزموونی هیچ دابڕانێک و تەرککردنی هیچ قوتابییەک لە هەردوو

گرووپی توێژینەوەکە نەبوو تەنها ئامادەنەبوونی تاکەکەسی ڕێژەیەکی کەمی، کە بە نزیکەیی یەکسان بوون لە هەردوو گرووپەکە.

– **ئامرازەکانی پێوانەکردن:** توێژەران دوو ئامرازیان بەکارهینا بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی توێژینەوەکە؛ یەکەم تاقیکردنەوەی دەستکەوتی کۆتایی لە بابەتی مێژووی شارستانییەت قۆناغی ئامادەیی پۆلی دەیەمی وێژەی، لەبەر ڕۆشنایی شەش ئاستی مەعریفی پۆلێنی بلۆم. ئامرازی دووەم تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان، توێژەران دوای دڵنیابووبەوە لە سیفەتە سایکۆمەترییەکان هەردوو ئامرازەکەیان لەسەر قوتابیانی توێژینەوەکە جێبەجێکرد.،

– **کاریگەری هارتۆن:** ئەم گۆڕاوە بەو مانایە دێت کە قوتابیانی توێژینەوەکە لەژێر تاقیکردنەوەدان زیاتر هەوڵ دەدەن، ئەو ئەنجامەشی بەدەستی دەهێنن لە ئەنجامی گرنگیدانیان بووە بە ئەزموونە نوێیەکە (عبد الدايم، ١٩٨١، ١١٦).

ب– هۆکارەکانی کاریگەر لەسەر دروستی دەرەوەی دیزایینی توێژینەوەکە

توێژەران هەندێک ڕێکاریان ئەنجامدا لەوانە:

– **ماوەی توێژینەوەکە:** ماوەی ئەزموونی بۆ هەردوو گرووپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراوی توێژینەوەکە یەکسان بوو، لە بەرواری ٢٦/ ١٢/ ٢٠٢٥ دەستپێکرد تاوەکو ١١/ ٣/ ٢٠٢٥ کە نزیکەی (٦) هەفتە دەکات.

– **(وانەوتنەوە):** توێژەران خۆیان وانەیان بە هەردوو گرووپی (ئەزموونی وکۆنترۆڵکراو) دەوتەوە.

– **بابەتی خوێندن:** قوتابیانی هەردوو گرووپی توێژینەوە بە ئەزموونی و کۆنترۆڵکراوەوە هەمان بابەتیان خوێندووە، کە بریتی لە (بەشی پێنجەم: شارستانی ڕۆمانی، بەشی شەشەم: شارستانی ئێرانی، بەشی حەوتەم: شارستانی ئیسلامی تاوەکو کورد لە سەدەکانی ناوەڕاستدا لە ڕووی جۆری ژیان و باری گوزەرانەوە).

– **ئامرازەکانی وانەوتنەوە:** توێژەران زۆر بە ئاگاییەوە کاریانکردووە لەسەر ئەوەی بە یەکسانی ئامرازەکان بەکاربهێنن بۆ هەردوو گرووپەکە، ئەویش بریتی بوون لە پەرتووکی مێژووی شارستانییەکان، وایت بۆرد، قەڵەمی ڕەنگاوڕەنگ، وێنەی ڕەنگاوڕەنگ، نەخشە.

– **شوێنی توێژینەوە:** توێژەران توێژینەوەکەیان لەسەر دوو گروپ جێبەجێکردووە (ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو) لە ئامادەی سێنکی کوڕان، کە سەر بە پەروەردەی بنەسڵاوەیە.

– **دابەشکردنی وانەی خوێندن:** توێژەران لەگەڵ کارگێڕی قوتابخانە ڕێککەوتن لەسەر خشتەی هەفتانە و کات و ڕۆژی وانەوتنەوە بۆ هەردوو گرووپی توێژینەوە لە هەفتەیەکدا بەشە وانە بۆ هەریەک لە گرووپی کۆنترۆڵکراو ئەزموونی.

پێنجەم: پێداویستیەکانی توێژینەوە

أ – دیاریکردنی بابەت:

توێژەران پشتیان بەست بە بابەتەکانی بەشی پێنجەم و شەشەم و حەوتەم تاوەکو کورد لەسەدەکانی ناوەڕاست لەڕووی جۆرو ژیان و گوزەرانەوە لەناو کتێبی پۆلی دەیەمی وێژەیی بۆ قۆناغی ئامادەیی. بۆ هەردوو گرووپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو. بڕوانە خشتەی ژمارە ١٠).

خشتەی ژمارە (١٠) دابەشبوونی وانەکانی بابەتی وەرزی

بەشەکان	ژمارەی لاپەرە	بابەتی خوێندن
پێنجەم	٤	شارستانییەتی ڕۆمانی
شەشەم	١٤	شارستانییەتی ئێران
حەوتەم	٢٨	شارستانییەتی ئیسلامی تاوەکو کورد لەسەدەکانی ناوەڕاست

ب – داڕشتنی ئامانجەکانی بابەت

١- ئامانجی گشتی

بەم شێوەیە پێناسە دەکرێت:
ئامانجە درێژ خایەنەکان پێویستییان بە ماوەیەکی دوور مەودایە بۆ بەدیهێنانی و کاتەکەی دیارینەکراوە وەک ساڵی خوێندن یان قۆناغێکی خوێندن (سلامة واخرون، ٢٠٠٩، ٦٤).

٢- ئامانجی ڕەفتاری

ئامانجە ڕەفتارییەکان بەم جۆرە پێناسە دەکرێت: بریتییە لەو گۆڕانکارییەی کە مەبەست لێی قوتابییە بۆ نیشاندانی ڕادەی ئەو گۆڕانکارییە خوازراوەی کە لەرەفتاری قوتابیدا ڕوودەدات دەتوانرێت لە پرۆسەی فێربوون یان دوای پرۆسەکە پێوانە بکرێت (کوافحة، ٢٠٠٤، ٢٣٨).
هەر لەبەر ئەم هۆیە توێژەران شیکردنەوەیان بۆ ناوەڕۆکی بابەتی وانەکەی بەپێی ئامانجە ڕەفتارییەکان پۆلێنکردنی بلۆم لە بواری مەعریفی داڕشتووە بۆ هەر شەش ئاستەکە (بیرهێنانەوە، تێگەیشتن، جێبەجێکردن، شیکردنەوە، پێکهێنان، هەڵسەنگاندن). ئەم ئامانجانە لە فۆرمێکی سەرەتاییدا پیشانی کۆمەڵێک پسپۆڕ و شارەزای بواری پەروەردەیی و دەروونناسی و پێوانە و هەڵسەنگاندن درا، بۆ دەربڕینی بیروڕایان و سەرنجەکانیان دەربارەی ئەو ئامانجە ڕەفتارییانە تاوەکو چەند گونجاون، ژمارەی ئامانجە ڕەفتارییەکان (٥٠) ئامانجی ڕەفتاری بوو. بڕوانە: خشتەی ژمارە (٩)، بەپێی بڕیاری کۆتایی شارەزاییان ڕێژەی ڕازیبوونی شارەزایان لەسەر ڕاستگۆیی ڕواڵەتی بۆ ئامانجە ڕەفتارییەکان (٩٢٪) بوو.

خشتەی ژمارە (١١) ژمارەی ئامانجە ڕەفتارییەکان بە پێی هەر بەشێک لە بابەتی خوێندن

ناوەڕۆکی بابەت	ئامانجە ڕەفتارییەکان						کۆی گشتی
	بیرهێنانەوە	تێگەیشتن	جێبەجێکردن	شیکردنەوە	پێکهێنان	هەڵسەنگاندن	
شارستانی ڕۆمانی	١	١	٢	١	سفر	سفر	٥
شارستانی ئێرانی	٣	٣	٥	٢	١	١	١٥
شارستانی ئیسلامی و میرنشینە کوردییەکان	٥	٦	١١	٤	٢	٢	٣٠
کۆی گشتی	٩	١٠	١٨	٧	٣	٣	٥٠

ئامادەکردنی پلانی وانەوتنەوە

پلانی وانەوتنەوە: بریتییە لە گرتنەبەری پرۆسەیەکی وێناکردن و خستنەکاری ئەو پرۆگرامانەی خوێندنە کە پێویستە بگیرێتەبەر لەپێناو ئاراستەکردنی چالاکییەکان بە ئامانجی جێبەجێکردنی لە ماوەیەکی دیاریکراو سنووردار (سیف، ١٣٨٣، ٦).
پاش دیاریکردنی بابەتی وانە و ئامانجە ڕەفتارییەکان توێژەران دەستیان کرد بە ئامادەکردنی پلانی وانەوتنەوە بۆ هەردوو گروپی توێژینەوەکە (گروپی ئەزموونی بە پێی ستراتیژی خانووی بازنەیی و گروپی کۆنترۆڵکراو بەپێی ڕێگەی ئاسایی)، ژمارەی پلانی وانەوتنەوەکە گەیشتە (١٨) بەشە وانە بۆ هەر گروپێک، توێژەران بۆ دڵنیابوون لە پلانەکەیان پیشانی کۆمەڵێک پسپۆڕی ڕێگەکانی وانەوتنەوە و پەروەردەیی و دەروونناسیدا، بۆ ئەوەی سوود لە بۆچوون و سەرنجەکانیان وەرگرم سەبارەت ڕەوایەتی یاخود هەر دەستکاری کردنێک بۆی، دوای ئەوەی هەندێک گۆڕانکاری تێدا ڕەوایەتی درا بە داڕشتنەکەی.

د- ئامرازەکانی توێژینەوە

ئامرازی توێژینەوە: بریتییە لە چۆنیەتی کۆکردنەوەی داتاکان توێژەر بەمەبەستی چارەسەرکردنی کێشە و گریمانەی توێژینەوەکە بەکاری دەهێنێت (الدويدي، ٢٠٠٢، ٣٠٥). ئەم توێژینەوەی ئێستا توێژەران دوو ئامراز بەکاردەهێنن بۆ جێبەجێکردن و بەدەستهێنانی گریمانەکان و کێشەی توێژینەوەکە. بریتیین لەمانەی خوارەوە:

١- تاقیکردنەوەی دەستکەوت:

تاقیکردنەوەی دەستکەوت: ئامرازێکە لە ئامرازەکانی پێوانەکردن بەکاردێک بۆ نیشاندانی ئاستی مەعریفی قوتابی لە خولێکی دیاریکراو یان کۆمەڵێک خولی ئەکادیمی (الكبيسي، ٢٠٠٧، ١٠٧). توێژەران تاقیکردنەوەی دەستکەوتیان بونیادناوە لە بابەتی مێژووی شارستانییەت بۆ پۆلی دەیەمی وێژەیی قۆناغی ئامادەیی ئامانجە ڕەفتارییەکانیان ئامادەکرد بەم هەنگاوانەی خوارەوە:

أ- ئامادەکردنی خشتەی تایبەتمەندی (جدول المواصفات)

دوای شیکردنەوەی ناوەڕۆک بە شێوەیەکی زانستی کە بۆ تاقیکردنەوە دیاریکراوە، مەبەست لێی هەڵسەنگاندنی ئاستی قوتابییە، خشتەیەک ئامادە دەکرێت تێیدا ئامانجەکان بە ناوەرۆکەکەی دەبەستێتەوە لەسەر بنەمای قورسایی ڕێژەیی بابەتەکان بونیاد نراوە، ئەویش بە خشتەی تایبەتمەندی ناسراوە، کە بریتییە لە خشتەیەک تێیدا سەرجەم ئەو بابەتەی تاقیکردنەوەی تێدا ئەنجامدەدرێت دەست نیشان دەکرێت، لەگەڵ دەست نیشانکردنی کێشی ڕێژەیی و جۆر و ئاستی ئامانجە ڕەفتارییەکان، نمرەکان بە پێی پێوەرێکی دیاریکراو لە (ژمارەی بابەت، بیردۆز، هاوکێشە، ئەگەرەکان، سەلماندن، داتاشراو) بۆ هەر بەش و پرسیارێک (مجيد، ٢٠١٣، ٢٦٤). توێژەران خشتەی تاقیکردنەوەیەکیان دروستکردووە لە (٥٠) پرسیار پێکدێت، پرسیارەکان لە ناوەڕۆکی بەشی پێنجەم و شەشەم تاوەکو کورد لە سەدەکانی ناوەڕاست پێی پۆلێنی بلۆم بۆ هەر شەش ئاستەکە (بیرهێنانەوە، تێگەیشتن، جێبەجێکردن، شیکردنەوە، پێکهێنان، هەڵسەنگاندن).

خشتەی ژمارە (١٢) خشتەی تایبەتمەندی (جدول مواصفات) (نەخشەی تاقیکردنەوە)

بەشەکان	کێشی ڕێژەیی %	ژمارەی ئامانجەکان	ئامانجە ڕەفتارییەکان بیرهێنانەوە	تێگەیشتن ٢٠٪	جێبەجێکردن ٣٥٪	شیکردنەوە ١٢٪	پێکهێنان ٧٪	هەڵسەنگاندن ٨٪	کۆی گشتی
پێنجەم	٪٩	٥	١	١	٢	١	سفر	سفر	٥
شەشەم	٪٣٠	١٥	٣	٣	٥	٢	١	١	١٥
حەوتەم	٪٦١	٣٠	٥	٦	١١	٤	٢	٢	٣٠
کۆی گشتی	٪١٠٠	٥٠	٩	١٠	١٨	٧	٣	٣	٥٠

ب - ئامادەکردن و داڕشتنی برگەکانی پرسیار

توێژەران جۆری برگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوتیان بەپێی خشتەی تایبەتمەند (جدول مواصفات) ئامادەکرد، کە ئامانجەکان دابەشکرابوو بە پێی شەش ئاستە مەعریفییەکەی بلۆم داڕشتبوو، برگەکانی تاقیکردنەوەکە پێکدێت لە تاقیکردنەوەی بابەتی و وتاری بەم شێوەیەی خوارەوە:

١- برگەکانی تاقیکردنەوەی بابەتی

توێژەران تاقیکردنەوەی بابەتیان هەڵبژاردووە، کە یەکێکە لەو تاقیکردنەوە گونجاوانەی بۆ پێوانەکردنی ئاستە مام ناوەندە لە دونیادا بەکاردێت (بیرهێنانەوە، تێگەیشتن، جێبەجێکردن، شیکردنەوە) (الامام واخرون، ١٩٩٠، ٨٧). توێژەران بەمەبەستی دەرهێنانی ڕاستگۆیی برگەکانی تاقیکردنەوە، برگەی پرسیارەکانیان خستە بەردەم کۆمەڵێک پسپۆڕ و شارەزایی بواری پێوانە و هەڵسەنگاندن، بە مەبەستی زانینی ڕاوبۆچوون و ڕێنماییەکانیان بەمەبەستی گونجاوی برگەکانی تاقیکردنەوەکە بۆ پۆلی دەیەمی وێژەیی قۆناغی ئامادەیی پشت بەستن بە ڕێژەی ڕازیبوونی (٪٩٤) بڕیاردەران

بۆ هەر بڕگەیەک، دوای ئەوەی ڕێژەی ڕازیبوونی هەر بڕگەیەک دەرهێنرا، دەرکەوت هەموو بڕگەکان ئەو ڕێژەیە و زیاتریان بەدەستهێنا و پەسەندکران.

٢- بونیادنانی بڕگەکانی تاقیکردنەوەی ووتاری

تاقیکردنەوەیەک داڕشتنییە یاخود نوسینەکی، سروشتی وەڵامدانەوەی ئەم جۆرە تاقیکردنەوەیە بەچەند دێڕێک یان چەند لاپەڕەیەکە بەهۆی ئەوەوە دەتوانرێت کارامەیی قوتابی بەدەربکەوێت، بەم جۆرە دەتوانرێت ئاستە مەعریفییە باڵاکانی پێوانە بکرێت وەک (پێکهێنان، هەڵسەنگاندن) توانا و بیرۆکەکانیان بە شێوەیەکی زنجیرەیی و لۆژیکی دەرببڕن (النجار، ٢٠٠٧، ٨٨). لە چەند جۆرێک پێکدێت تاقیکردنەوەی وتاری، توێژەر لە بونیادنانی بڕگەکانی تاقیکردنەوەی وتاری (١٢) بڕگەی ئامادەکردبوو بە شێوەی وتاری (٣) بڕگەی پرسیاری تاقیکردنەوەکە لە ئاستی پێکهێنان بوو، (٣) بڕگەی تریش لە ئاستی هەڵسەنگاندن بوو. وە توێژەر لە خاسیەتە سایکۆمەترییەکانی تاقیکردنەوەکە دڵنیابۆیەوە.

ج- ڕاستگۆی (ڕاستی و دروستی) تاقیکردنەوە:

ڕاستی و دروستی تاقیکردنەوە ئەوەیە ئەو تاقیکردنەوەیە یان پێوەنکارەی کە ئامادەمان کردووە ئەو تواناو خاسییەت و شتە بپێوێت کە بۆمان ئامادەکردووە، چونکە شارەزا سەرنجی ناوەڕۆکی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە دەدات بۆ ئەوەی بڕیاربدات تا چەند ڕاست و دروستن و گوزارشت لەو خاسڵەت و خاسیەتە دەکات، کە بۆی ئامادەکراوە (أحمد، ١٩٦٠، ١٨٨). لەم توێژینەوەی ئێستا توێژەران دوو جۆر ڕاستگۆییان بەکارهێناوە بریتیین لە مانەی خوارەوە:

١- ڕاستگۆی ڕواڵەتی (ڕاستی و دروستی):

ڕاستی و دروستی ڕواڵەتی یەکێکە لە جۆرەکانی ڕاستی و دروست شێوەی گشتی تاقیکردنەوەیە، کە بۆ مەبەستی پێوانەکردنە یان بەشێوەیەکە، ئایا ئەم جۆرە تاقیکردنەوەیە تاچەند گونجاوە بۆ قوتابی (أبولبدة، ١٩٨٧، ٢٣٩).

بۆ دڵنیابوون لە ڕاستی و دروستی ڕواڵەتی تاقیکردنەوەکە توێژەران بڕگەکانی پرسیاری تاقیکردنەوەکەیان خستە بەردەم کۆمەڵێک لە شارەزایانی بواری پێوانە و هەڵسەنگاندن بۆ وەرگرتنی ڕاوبۆچوونیان سەبارەت بە بڕگەکانی پرسیاری تاقیکردنەوەکە، ڕێژەی ڕازیبوونی شارەزایان (٩٤٪) کەواتە بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە پەسندە.

٢- ڕاستگۆی ناوەڕۆک (ڕاستی و دروستی)

تاقیکردنەوەی ڕاستگۆی ناوەرۆک بریتییە لە نمونەیەکی باش کە نوێنەرایەتی ناوەرۆکی بابەتەکە بکات، هیچ لایەنێک لە لایەنەکانی تر پشتگوێ نەخات (عطية، ٢٠٠٨، ٢٩٨). توێژەران توانیان ڕاستی و دروستی ناوەرۆک پشت ڕاست بکەنەوە لە ڕێگەی ئامادەکردنی خشتەی تایبەتمەندی (جدول مواصفات) بۆ دڵنیابوون لە ناوەرۆکی بڕگەکانی بابەت و ئامانجە ڕەفتارییەکان، بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە پەسند کرا.

ە- ئامادەکردنی ڕێنماییەکانی تاقیکردنەوە:

پاش داڕشتنی بڕگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت دڵنیابوونەوە لە ڕاستی و دروستی، توێژەران ڕێنمایی پێویستیان دانا بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی تاقیکردنەوە، بۆ ئەوەی بتوانرێ بخرێتە بەردەم نموونەی پەیبردنی توێژینەوە، ڕێنماییەکانی تاقیکردنەوە بە شێوەیەکی گشتی بوو، ئامانجەکانی، ژمارەی بڕگەکان، دابەشکردنی نمرەی بڕگەکان. توێژەران بڕگەکانی تاقیکردنەوەو کلیلی وەڵامەکانیان ئامادەکرد.

شەشەم: جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەی پەیبردنی توێژینەوە

بۆ ئەنجامدانی ئەم تاقیکردنەوەیەش توێژەران دوو ئامرازیان ئامادە کردووە ئەوانیش (تاقیکردنەوەی دەستکەوت، بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان).

أ- جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەی پەیبردنی یەکەمی دەستکەوت

توێژەران تاقیکردنەوەی پەیبردنی یەکەمی دەستکەوتی لە قوتابخانەی ڕاستیاری کوڕان سەر بە بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی بنەسڵاوە، ژمارەی قوتابیان (٤١) قوتابی بوو، پۆلی دەیەمی وێژەیی قۆناغی ئامادەیی، ڕۆژی دووشەممە ٣-٣-٢٠٢٥، تۆمارکردنی ئەو کاتەی یەکەم قوتابی پێویستی بوو بۆ وەڵامدانەوەی برگەکان (٣٠) خولەک بوو، کۆتا قوتابی بە (٤٠)خولەک وەڵامی دایەوە، بەم جۆرە تێکڕایی ئەوکاتەی بۆ وەڵامدانەوەی برگەکانی تاقیکردنەوەکە پێویستە (٣٥) خولەک بوو.

ب- جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەی پەیبردنی دووەمی دەستکەوت:

توێژەران بۆ پشت ڕاستکردنەوەی خاسیەتە سایکۆمەترییەکانی تاقیکردنەوەکە برگەکانی تاقیکردنەوەکەیان خستە بەردەم نموونەی دووەمی پەیبردن لە ئامادەیی بێسارانی کوڕان کە ژمارەی قوتابیانی (٤٧) قوتابی بوو، لەگەڵ مامۆستای قوتابخانەکە ڕێککەوتین بەئەنجامدانی تاقیکردنەوەیەک پاش خوێندنی (بەشی پێنجەم و شەشەم و حەوتەم تاوەکو کورد لە سەدەکانی ناوەڕاست). لە ڕۆژی سێ شەمە تاقیکردنەوەکەمان کرد لە بەرواری ٢٠٢٥/٣/٤، ژمارەی برگەکانی پرسیار (٥٠) پرسیاربوو، وەڵامی پرسیارەکان بەگشتی (٣٥) خولەکی پێویست بوو توێژەران شیتەڵکردنی ئاماریان کرد بۆ دەرهێنانی خاسیەتی سایکۆمەتری تاقیکردنەوەکە:

١- گرانی برگەکان

بلۆم پێی وایە برگەی تاقیکردنەوەی باش تێکڕای ڕێژەی گرانی برگەکەی لە نێوان (٠،٢٠ – ٠،٨٠) (Bloom،1971، 66) بە پێی ئەو ڕێژەیی بلۆم (٢) لەپرسیارەکان دوورخرایەوە بۆ هۆی گرانی برگەی پرسیارەکە

خشتەی (١٣) گرانی و ئاسانی برگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت دەرەوەی نموونەی توێژینەوە

ژ.برگەکان	هاوکۆلکەی گرانی	ژ. برگەکان	هاوکۆلکەی گرانی	ژ. برگەکان	هاوکۆلکەی گرانی	ژ. برگەکان	هاوکۆلکەی گرانی
١	٠،٥٤	١٦	٠،٥٦	٣١	٠،٥٦	٤٦	٠،٥٤
٢	٠،٨١	١٧	٠،٥٦	٣٢	٠،٦٣	٤٧	٠،٥٥
٣	٠،٦٠	١٨	٠،٧٩	٣٣	٠،٥٢	٤٨	٠،٣٢
٤	٠،٠٢	١٩	٠،٥٢	٣٤	٠،٥٨	٤٩	٠،٤٨
٥	٠،٥٤	٢٠	٠،٤٢	٣٥	٠،٤٤	٥٠	٠،٥٦
٦	٠،٥٢	٢١	٠،٧٥	٣٦	٠،٦٥		
٧	٠،٦٣	٢٢	٠،٦٩	٣٧	٠،٦٧		
٨	٠،٥٠	٢٣	٠،٥٦	٣٨	٠،٧١		
٩	٠،٦٧	٢٤	٠،٥٨	٣٩	٠،٧٧		
١٠	٠،٥٢	٢٥	٠،٤٨	٤٠	٠،٦٣		
١١	٠،٧٣	٢٦	٠،٤٦	٤١	٠،٤٤		
١٢	٠،٦٤	٢٧	٠،٤٤	٤٢	٠،٤٠		
١٣	٠،٧٥	٢٨	٠،٦٥	٤٣	٠،٧٥		
١٤	٠،٥٤	٢٩	٠،٧٣	٤٤	٠،٣٢		
١٥	٠،٠٠	٣٠	٠،٥٨	٤٥	٠،٦٧		

٢- هێزی جیاکەرەوەی برگەکان:

هێزی جیاکاری بریتییە لە توانای هەر برگەیەک جیاکاری بکات لەنێوان ئەو قوتابیانەی مەودای زانیاری زیاتریان هەیە لە قوتابیانی تر، کە کەمتر زانیاریان هەیە لە بوارێکی دیاریکراو (ملحم، ٢٠٠٢، ٢٩).
هێزی جیاکەرەوەی ئەم توێژینەوەی ئێستا لەنێوان (٠،٠٤ – ٠،١٧)یە. براوون پێوارەکانی جیاکاری بۆ برگەکانی تاقیکردنەوە داناوە دەڵێت: دەبێت زیاتر بێت لە (٠،٢٠)، بەپێی ئەم پێوەرەی براوون ئەم توێژینەوەی ئێستا (١٠) برگەی دووردەخرێتەوە، ئەگەر برگەیەک باش نەبوو وا باشترە دووربخرێتەوە یاخود چاکبکرێتەوە (أمطانيوس، ١٩٩٧، ١٠٠).

خشتەی ژمارە (١٤) هێزی جیاکاری برگەکانی تاقیکردنەوە بۆ دەرەوەی نموونەی توێژینەوە

ژ.برگەکان	هاوکۆلکەی جیاکاری	ژ. برگەکان	هاوکۆلکەی جیاکاری	ژ. برگەکان	هاوکۆلکەی جیاکاری	ژ. برگەکان	هاوکۆلکەی جیاکاری
١	٠،٣٣	١٦	٠،٤٦	٣١	٠،٣٨	٤٦	٠،٢٥
٢	٠،١٣	١٧	٠،١٣	٣٢	٠،٣٣	٤٧	٠،٣٢
٣	٠،٥٤	١٨	٠،٠٨	٣٣	٠،٢١	٤٨	٠،٤٢
٤	٠،٠٤	١٩	٠،٣١	٣٤	٠،١٧	٤٩	٠،٥٣
٥	٠،٤٢	٢٠	٠،٢٩	٣٥	٠،٣٨	٥٠	٠،٤٥
٦	٠،٢٩	٢١	٠،٨٣	٣٦	٠،٢١		
٧	٠،١٧	٢٢	٠،٤٦	٣٧	٠،٤٢		
٨	٠،٥٠	٢٣	٠،٦٣	٣٨	٠،٠٨		
٩	٠،٠٨	٢٤	٠،٥٠	٣٩	٠،١٣		
١٠	٠،٣٨	٢٥	٠،٢١	٤٠	٠،٤٣		
١١	٠،٢٩	٢٦	٠،٢٧	٤١	٠،٣٢		
١٢	٠،٣٤	٢٧	٠،٣٨	٤٢	٠،٣٧		
١٣	٠،٠٨	٢٨	٠،٢١	٤٣	٠،٢٥		
١٤	٠،٥٠	٢٩	٠،٣٨	٤٤	٠،٢٦		
١٥	٠،٠٠	٣٠	٠،٣٣	٤٥	٠،٣٣		

٣- کاریگەری جێگرەوەی (وەڵامە) هەڵەکان:

کاریگەری جێگرەوەی وەڵامە هەڵەکانی ئاماژەیە بۆ راکێشانی سەرنجی وەڵامی هەندێک لە تاکەکانی توێژینەوە (الزيود وعليان، ١٩٨٨، ١٦٨،١٧٤)، هەروەها ئەگەر هەندێک لە وەڵامە هەڵەکانیش کاریگەر و ئەکتیڤ نەبن و باش دانەنرابن، ئەوە کاریگەری دەبێت لەسەر راست و دروستی پێوانکارەکە دەبێت و هیچ کەس بەلایدا ناچێت، دەبێت دەرئەنجامەکەی بە نەرێنی (سالب) دەربچێت. ئەگەر دەرئەنجام نەرێنی بوو ئەوا ژمارەی ئەو تاکانە تواناکانیان لاوازن سەر بە گرووپی نمرە نزمەکان زیاتر لەو کەسانەی، کە تواناکانیان بەهێزە سەر بە گرووپی نمرە بەرزەکان (قەرەچەتانی، ٢٠١٨، ١١٧).

٤- جێگیری تاقیکردنەوە

جێگیری تاقیکردنەوە بەو مانایە دێت ئەگەر چەند جار تاقیکردنەوەکە لەسەر هەمان گرووپی نموونەی توێژینەوەکە دووبارە بکەیتەوە ئەوا دەبێت هەمان دەرئەنجامان بۆ دەربچێت یاخود نزیک بێت لەوە دەرئەنجامە (قطامي وأخرون، ٢٠٠، ٦٩). جێگیری ئەم توێژینەوەی ئێستا بە رێگەی (کودر – ریتشاردسون – ٢٠ kr- 20،) دیاریکردووە: ئەم هاوکێشەیە پشت دەبەستی بە رێژەی ئەو تاکانەی دەرچوون بۆ هەر برگەیەک لە برگەکانی تاقیکردنەوە یان بەشێک لە بەشەکانی تاقیکردنەوە، تا چەند جیاوازی نمرە لە برگەکان هەیە. خشتەی ژمارە (١٣).

خشتەی ژمارە(١٥) تاقیکردنەوەی دەستکەوتی مەعریفی بە رێگای (کودر – ریتشاردسون – ٢٠)

کۆمەڵە	ک	جیاوازی (التباین)	ک(س-ص)	هاوکێشەی کودر ریتشاردسون-٢٠
٤٠	٥٠	٣٢	٣.٧٢	٢٠

وێنەی کۆتای تاقیکردنەوە

دوای ڕێکارە ئامارییەکان کە تایبەت بوو بە بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە. ژمارەی کۆتایی بڕگەکان بوو بە (٤٠) پرسیار. بۆ پرسیاری هەڵبژاردن بۆ هەربڕگەیەک (٤) هەڵبژاردەی هەبوو هەر بڕگەیەک دەرەجەیەکی لەسەرە بە پرسیارە وتارییەکانیشەوە.

ب – تاقیکردنەوەی پێوەری بیرکردنەوەی هۆشیارانە بەڕووداوە مێژووییەکان

توێژەران پێوەری بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکانیان ئامادەکرد بە سوود وەرگرتن لە توێژینەوەکانی توێژینەوەکانی (العمرجي 2016) و (المناصير 2009) و (صالحي، علوى 2024) بژاردەکانی بریتیین لە (هەمیشە ڕازیم، زۆرڕازیم، هەندیک جار ڕازیم، بەدەگمەن ڕازی، هەرگیز ڕازی نیم) ئەم پێوەرە لە (٣٠) بڕگە پێکدێت.

١- ڕاستگۆیی پێوەری بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان

- توێژەران پێوەرەکەیان خستە بەردەم کۆمەڵێک لە شارەزایان و پسپۆڕانی بواری پێوانە و هەڵسانگاندن، ڕێگەکانی وانەوتنەوە بۆ وەرگرتنی ڕاوبۆچوونیان، ڕێژەی ڕازیبوونی شارەزایان (٩٢٪) بوو بۆ ڕاستگۆی ڕواڵەتی پێوەرەکە.

-جێگیری پێوەری بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان

مەبەست لە جێگیری پێوەر ئەوەیە هەمان ئەنجام بداتە دەست یاخود نزیک لەوە ئەنجامە ئەگەر چەند جارێک جێبەجێکرا لە بارودۆخێکی لێکچوودا (عباس، ٢٠٠٧، ٢٦٦). بەمەبەستی زانینی هێزی جێگیری پێوەری بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان دڵنیابوون لە ڕوونیان و ڕێنمایی وەڵامدانەوەی کاتی پێویست، توێژەران پێوەرەکەیان بەسەر (٨٨) قوتابی دابەشکرد لە دەرەوەی توێژینەوەکەی لە قوتابخانەکانی ئامادەی هەستیاری کوڕان، کە ژمارەی قوتابیانی (٤١) قوتابی بوو لە بەرواری (٢٠٢٥/٢/١٩) ڕۆژی چوارشەمە، هەروەها ئامادەیی بێسارانی کوڕان، کە ژمارەی قوتابیانی (٤٦) قوتابی بوو، لە بەرواری (٢٠٢٥/٢/٢٣) ڕۆژی یەک شەمە، ئەم دوو قوتابخانەیە سەر بە بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەیی بنەسلاوەن، دوای ڕاستکردنەوە و تۆمارکردنی پێوەرەکە، توێژەران هاوکۆلکەی (ئەلفا کرونباخ –Cronbach Alpha)ی بەکارهێنا بۆ دۆزینەوەی ڕێژەیی جێگیری پێوەر، هاوکێشەی (ئەلفا-کرونباخ) بۆ دەرهێنانی جێگیری پێورەکە، کە گونجاوە بۆ ئەو تاقیکردنەوانەی پەیژەیین، بەهای هاوکۆلکەی ئەلفا کرونباخ بۆ ژماردنی پێوەری جێگیری لە وەرگرتنی بڕیار بۆ پێوەری. بیرکردنەوی هۆشیارانە کە بریتیبوو لە (٠.٨٩)، ئەم ئەنجامەش جێگیرییەکی بەرز پێشان دەدات، هەروەها ئەگەر جێگیری بە هاوکێشەی (تجزئة نصفية) بە هاوکیشەی سبیرمان براون و هاوکۆلکەی پەیوەندی نێوانیان (٠،٧٥٨)، بۆیە هەموو پێوەرەکە گونجاوە و ئامادەبوو بۆ جێبەجێکردن لەسەر هەردوو گروپەکە کە لە (٣٠) بڕگە پێکهاتووە. کاتی گونجاویش بۆ وەڵامدانەوەی تاقیکردنەوەی کۆتایی پێوەر (٣٠) خولەک بوو.

ج- جێبەجێکردنی پێوەری تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان.

پاش جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان لە دەرەوەی نموونەی توێژینەوەکە بۆ زانینی ڕوونی ڕێنماییەکانی وەڵامدانەوەی قوتابیان و تێگەیشتن لە بڕگەکانی پێوەرەکە. توێژەران تاقیکردنەوەی پێشەکی پێوەرەکەیان لە بەرواری (٢٠٢٥/١/٢٨) ڕۆژی سێشەم ئەنجامدا، توێژەران بڕگەکانی پێوەرەکەی دابەشکرد بەسەر قوتابیانی توێژینەوەکەی هەردوو گروپی (ئەزموونی کۆنترۆڵکراو)، هەروەها تاقیکردنەوەی پاشەکی پێوەرەکەی لە بەرواری (٣/٩/ ٢٠٢٥) ڕۆژی یەک شەمە جێبەجێکرا، پاشکۆی ژمارە (١٢). پاشان توێژەران شیتەڵکردنی ئاماریان بۆ بڕگەکانی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان کرد.

ئامانج لە شیتەڵکردنی ئاماری بۆ بڕگەکانی تاقیکردنەوە گرنگییەکی زۆری هەیە بۆ پێوەرە دەروونییەکان، بۆ گونجاوی هەربڕگەیەک، باشترکردنی لە ڕێگەی دۆزینەوەی بڕگە زۆر لاوازەکان یان زۆر گرانەکان یاخود دوورکەوتنەوەی ئەوانەی کە گونجاونین (Scannell ،1975، 211). توێژەران بەهۆی جیاوازی نموونەی توێژینەوەکە شیتەڵکردنی ئاماریان کرد، توێژەر بۆ دۆزینەوەی هێزی جیاکەرەوەی بڕگەکانی بەم شێوەیەی خوارەوە ڕوونکردووەتەوە:

١- ئامانجی هەژمارکردنی هێزی جیاکەرەوەی بڕگەکان لە پێوەرە دەروونییەکان بریتییە لە دوورکەوتنەوەی بڕگە

لاوازەکان جیاوازی دەکات لەنێوان تاکەکان، مانەوەی برگە بەهێزەکان کە وردی و جێگیرە (Eble، ١٩٧٢، ٣٩٠). بۆ دۆزینەوەی هێزی جیاکاری برگەکانی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان توێژەر دوو گرووپی دیاریکرد، گرووپی نزم و بەرز، ئەو کەسانەی زۆرترین نمرەیان لەسەر پێوەرەکە وەرگرتووە (لە گرووپی نمرە بەرزەکان ٢٧٪) و گرووپی دووەمیش بۆ ئەو کەسانەی نزمترین نمرەیان لەسەر پێوەرەکە وەرگرتووە (گرووپی نمرە نزم ٢٧٪) واتە ڕێکخستنی هەردوو گروپ لە گرووپی نمرە بەرز بۆ گرووپی نمرە نزم، توێژەران تاقیکردنەوەی تائیان بەکارهێنا بۆ لایەنی ئاماری.

بۆ هەردوو نموونەی سەربەخۆی توێژینەوەکە، بۆ جیاوازی بەڵگەداری ئاماری بۆ ناوەندەژمێری هەردوو گروپ. گرووپی نمرە بەرز و نمرە نزم، بۆ هەر برگەیەک لە برگەکانی پێوەری بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان نرخی تائی هەژمارکراو ئاماژەیە بۆ هێزی جیاکەرەوەی برگەکە (باهي، ١٩٩٩، ١٥٥،١٥٧). لە خشتەی خوارەوە ئەوەمان بۆ ڕووندەبێتەوە کە هەموو برگەکان توانای جیاکارییان هەیە لەنێوان هەردوو گرووپی نمرە بەرز و نزمی قوتابیان، کە نرخی خشتەیی (٢،٠١٠) لە ئاستی بەڵگەداری (٠،٠٥)، هەموو برگەکان بەڵگەدارن، چونکە نرخی تائي برگەکان گەورەترە.

خشتەی ژمارە (١٦) هێزی جیاکەرەوەی برگەکانی تاقیکردنەوەی پێوەری بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان

ژ. برگە	گرووپی بەرز – نزم	نموونە	ناوەندە ژمێری	لادانی پێوەری	نرخی t	نرخی خشتەیی	ئاستی بەڵگەداری (0.05)
١	گرووپی بەرز	٢٤	٣٫٩١	١٫٢٤	٤٣٫١	٢٫٠١٠	بەڵگەدارە
	گرووپی نزم	٢٤	٢٫٩١	٠٫٩٢			
٢	گرووپی بەرز	٢٤	٣٫٣٧	١٫٤٦	٢٫٦٧	٢٫٠١٠	بەڵگەدارە
	گرووپی نزم	٢٤	٢٫٣٧	١٫٠٩			
٣	گرووپی بەرز	٢٤	٣٫٦٦	١٫١٢	٤٫٧٤	٢٫٠١٠	بەڵگەدارە
	گرووپی نزم	٢٤	٢٫٢٩	٠٫٨٥			
٤	گرووپی بەرز	٢٤	٣٫٢٥	١٫٣٩	٢٫٧٨	٢٫٠١٠	بەڵگەدارە
	گرووپی نزم	٢٤	٢٫٢٩	٠٫٩٥			
٥	گرووپی بەرز	٢٤	٣٫٨٣	١٫٠٥	٣٫٢١	٢٫٠١٠	بەڵگەدارە
	گرووپی نزم	٢٤	٢٫٦٦	١٫٤٣			
٦	گرووپی بەرز	٢٤	٤٫٨٣	١٫١٧	٥٫٧٣	٢٫٠١٠	بەڵگەدارە
	گرووپی نزم	٢٤	٢٫١٢	١٫١٩			
٧	گرووپی بەرز	٢٤	٤٫٢٩	١٫١٦	٤٫٣٥	٢٫٠١٠	بەڵگەدارە
	گرووپی نزم	٢٤	٢٫٥٨	١٫٥٢			
٨	گرووپی بەرز	٢٤	٤٫٤١	٠٫٩٧	٣٩٫٧	٢٫٠١٠	بەڵگەدارە
	گرووپی نزم	٢٤	٢٫١٦	١٫١٢			
٩	گرووپی بەرز	٢٤	٢٫٧٥	١٫٧٩	٤٫٨٠	٢٫٠١٠	بەڵگەدارە
	گرووپی نزم	٢٤	٢٫٧٠	١٫٦٨			
١٠	گرووپی بەرز	٢٤	٤٫٢٩	٠٫٩٥	٤٫٥١	٢٫٠١٠	بەڵگەدارە
	گرووپی نزم	٢٤	٢٫٧٠	١٫٣٠			
١١	گرووپی بەرز	٢٤	٣٫٧٠	١٫٣٦	٧٫٨٧	٢٫٠١٠	بەڵگەدارە

	گروپی نزم	٢٤	٢٫٠٠	١٫٢٥			
١٢	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٥٤	٠٫٧٧	٦٫١٥	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٠٨	١٫٣١			
١٣	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٠٨	١٫١٠	٥٫٢٧	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٠٤	١٫١٩			
١٤	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٨٣	٠٫٣٨	٦٫٢٤	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٣٫١٢	١٫٥٤			
١٥	گروپی بەرز	٢٤	٤٫١٦	٠٫٧٦	٢٫٧٩	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٥٠	١٫٠٦			
١٦	گروپی بەرز	٢٤	٣٫٥٠	١٫٤٧	٤٫٦٠	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٣٧	١٫٣١			
١٧	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٢٠	٠٫٧٧	٧٫٧٣	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٨٣	١٫٢٣			
١٨	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٧٠	٠٫٦٢	٧٫٧٣	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٥٠	١٫٢٥			
١٩	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٧٩	٠٫٤١	٥٫٣٠	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٣٫١٢	١٫٤٨			
٢٠	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٣٣	١٫٠٩	٧٫٠٥	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٢٩	٠٫٩٠			
٢١	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٢٥	١٫٢٢	٤٫٧٦	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٦٢	١٫١٣			
٢٢	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٦٢	٠٫٦٤	٨٫٦٠	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٢٠	١٫٢١			
٢٣	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٣٧	٠٫٨٢	٥٫٥٣	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٦٢	١٫٣١			
٢٤	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٢٩	١٫١٩	٤٫٩٧	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٧٠	٠٫٩٩			
٢٥	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٠٨	١٫٠١	٢٫٣٣	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٣٫٢٥	١٫٤٢			
٢٦	گروپی بەرز	٢٤	٣٫٧٥	١٫٢٢	٤٫٠٩	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٣٧	١٫٠٩			
٢٧	گروپی بەرز	٢٤	٣٫٥٩	١٫٣١	٢٫٣٠	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٦٦	١٫٤٣			
٢٨	گروپی بەرز	٢٤	٤٫٠٤	١٫١٩	٥٫١٤	٢٫٠١٠	بەلگەدارە
	گروپی نزم	٢٤	٢٫٢٩	١٫١٦			
٢٩	گروپی بەرز	٢٤	٣٫٨٧	١٫١٩	٣٫٠٢	٢٫٠١٠	بەلگەدارە

	گرووپی نزم	٢٤	٢،٦٢	١،٥٨			
٣٠	گرووپی بەرز	٢٤	٤،٤٥	٠،٧٧	٥،٢٩	٢،٠١٠	بەڵگەدارە
	گرووپی نزم	٢٤	٣،٠٠	١،١٠			

٢- پەیوەندی نمرەی گشتی بە نمرەی هەر بڕگەیەک لە بڕگەکانی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان:

دەرهێنانی هاوکۆڵکەی ڕاستی بڕگەی ئەزموونی بۆ پێوەرە دەروونییەکان لە دەرهێنانی پەیوەندییەکانیانەوە دەرهێنراوە بە سەنگی دەرەوە و ناوەوە (محک الخارجي والداخلي)، بە گرنگتر دادەنرێت لە ڕاستی لۆژیکی بەهۆی ئەوەی ڕاستی ئەنجامەکان دەکەوێتە ژێر کاریگەری بیروبۆچوونی شارەزایان، کە کاریگەری هەیە لەسەر ئەنجامەکان و جێگیرییەکەی. (العجيلي والطريحي، ٢٠٠١،٧٤-٧٥). توێژەران بۆ دڵنیابوونەوە لە ڕاستی بڕگەکانی تاقیکردنەوەی توێژینەوەکەیان بڕیاریاندا نمرەی گشتی پێوەرەکە وەک سەنگی ناوەوە وەربگرێت، ئەمەش لەڕێگەی دەرهێنانی ڕاستی بڕگەکانی پێوەرەکە لە حاڵەتێک ئەگەر هاتوو سەنگی دەرەکی نەبێت (ملحم، ٢٠٠٢، ٢٦٨)، دوای دەرهێنانی ئەنجام دەرکەوت، کە هەموو بڕگەکان لە ڕووی ئامارییەوە بەڵگەدارن.

خشتەی ژمارە (١٧) هاوکۆلکەی پەیوەست بوون
لەنێوان هەر برگەیەک لەبرگەکانی پێوەر و نمرەی گشتی

برگە	هاوکۆلکەی پەیوەستبوون	ئاستی بەڵگەداری	برگە	هاوکۆلکەی پەیوەستبوون	ئاستی بەڵگەداری
١	٠،٤٤٨	٠،٠١	١٦	٠،٢٦١	٠،٠٥
٢	٠،٢١٤	٠،٠٥	١٧	٠،٣٩٤	٠،٠١
٣	٠،٣٦٤	٠،٠١	١٨	٠،٥٤٥	٠،٠١
٤	٠،٤٤١	٠،٠١	١٩	٠،٦٣٧	٠،٠١
٥	٠،٤٨٢	٠،٠١	٢٠	٠،٦١١	٠،٠١
٦	٠،٤٩٢	٠،٠١	٢١	٠،٤٤٠	٠،٠١
٧	٠،٤٦٧	٠،٠١	٢٢	٠،٥٩١	٠،٠١
٨	٠،٣٦١	٠،٠١	٢٣	٠،٥٩٩	٠،٠١
٩	٠،٤٦٧	٠،٠١	٢٤	٠،٤٩٠	٠،٠١
١٠	٠،٤٧٠	٠،٠١	٢٥	٠،٣٦٧	٠،٠١
١١	٠،٤٥٩	٠،٠١	٢٦	٠،٤٠١	٠،٠١
١٢	٠،٤٦٤	٠،٠١	٢٧	٠،٢٦٨	٠،٠١
١٣	٠،٦٣٧	٠،٠١	٢٨	٠،٤٥٠	٠،٠١
١٤	٠،٦٣٠	٠،٠١	٢٩	٠،٥٣١	٠،٠٥
١٥	٠،٥٠٠	٠،٠١	٣٠	٠،٥٧٣	٠،٠١

**بەڵگەداری ئامارییە لە ئاستی (٠،٠١) *بەڵگەداری ئامارییە لە ئاستی (٠،٠٥)

د- ڕاستکردنەوەی ئامرازەکانی توێژینەوەکە

١- ڕاستکردنەوەی پێوەری بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان

توێژەران هەستان بە ئامادەکردنی پرسیارنامەیەک بۆ پێوانەکردنی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان بە سوود وەرگرتن لە توێژینەوەکانی (العمرجي ٢٠١٦) و (المناصير ٢٠٠٩) و (صالحي، علوی ٢٠٢٤)، بژاردەکانی بریتیین

لە (هەمیشە ڕازیم، زۆرڕازیم، هەندیک جار ڕازیم، بەدەگمەن ڕازی، هەرگیز ڕازی نیم). ئەم پێوەرە لە (٣٠) بڕگە پێکدێت، لە سەرەتادا لە (٢٨) بڕگە پێکهاتبوو پاش بینینی شارازاییان بە ڕێنماییەکانی ئەوان لە (٢٨) بڕگەوە زیاد کرا بۆ (٣٠) بڕگە، چونکە (٢) بڕگە لە بڕگەکان زیاتر لە دوو بیرۆکە پێکهاتبوو، بۆیە توێژەران بڕیاریاندا بە چاککردنی بڕگەکان و زیادکردنی دوو بڕگەی تر، هەروەها نمرەکانیشیان (٥،٤،٣،٢،١) بۆ بڕگە ئەرێنییەکان و (١،٢،٣،٤،٥) بۆ بیڕگە نەرێنییەکان.

٢- ڕاستکردنەوەی بڕگەکانی دەستکەوت
توێژەران دوای ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت ئەم هەنگاوانەیان پەیڕەوکرد لە کاتی ڕاستکردنەوەی بڕگەکانی تاقیکردنەوە:
١- دانانی وەڵامێکی نموونەیی (کلیلی ڕاستکردنەوە) بۆ هەر بڕگەیەک لە بڕگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت.
٢- چاوپۆشیکردنی مامۆستا لە هەڵەی ئیملایی قوتابی، گرنگی نەدان بە جوان نووسی.
٣- هەڵەچنینی پرسیاری یەکەمی هەموو قوتابییەکان پاشان هەڵەچنی کردن لە پرسیارەکانی تر.
٤- توێژەران ناوی هەموو قوتابییەکانیان نوشتانەوە بۆ ئەوەی نەکەوێتە ژێر کاریگەری هەست و سۆزی.
سەبارەت بە ڕاستکردنەوەی تاقیکردنەوەکە لەسەر (٥٠) نمرە ئەنجامدرا بوو بە شێوەیەک بوو بۆ هەر پرسیارێک (١) نمرەی لەسەر بوو، هەموو پرسیارەکان بە شێوەی هەڵبژاردن بوو، تەنها (١٢) پرسیار بە شێوەی وتاری بوو، ئەوانیش هەر پرسیارێک نمرەیەکی لەسەر بوو، چونکە وەڵامەکانی کورت بوو، بەڵام توێژەر تاقیکردنەوەکەی خستە سەر (٢٠) نمرە، لەبەر مامۆستای بابەت و ئیدارەی قوتابخانە.

هەشتەم: ئامرازە ئامارییەکان
توێژەران ئەنجامی توێژینەوەکەیان شیکردەوە بەبەکارهێنانی بەرنامەی جانتای ئاماری (Excel ،SPSS) بەم شێوازە ئامارییانەی خوارەوە:
١- تاقیکردنەوەی تائی (t-test) تاقیکردنەوەی تائی بۆ دوو نموونەی سەربەخۆ.
٢- تاقیکردنەوەی تائي بۆ دوو نموونەی پەیوەست بەیەکتر.
٣- کای دووجا (مربع کا٢): Chi Squear (x^2).
٤- هاوکۆڵکەی پەیوەندی پێرسۆن.
٥- هاوکێشەی ئەلفاکرونباخ.
٦- هاوکۆڵکەی دووجای ئیتا.
٧- هاوکۆڵکەی کوهین بۆ هەژمارکردنی قەبارەی کاریگەری d:
٨- شیکارکردنی بڕگەکانی تاقیکردنەوەی ووتاری دوو یاسا بەکارهاتووە.

بەشی چوارەم: خستنەڕووی ئەنجامەکان و شیکردنەوەیان
گریمانەی یەکەم:
نەبوونی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (٠،٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێری نمرەی قوتابیانی گرووپی ئەزموونی کە بابەتی مێژوویان خوێندووە بە ستراتیژی خانووی بازنەی، ناوەندەژمێرەی نمرەی گرووپی کۆنترۆڵکراو، کە بابەتی مێژووییان خوێندووە بە ڕێگەی ئاسایی لە تاقیکردنەوەی پاشەکی (کۆتایی).
بۆ سەلماندنی ئەم گریمانەیە پاش شیکارکردنی داتاکان و دەرهێنانی ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گرووپی ئەزموونی، کە بابەتی مێژوویان خوێندووە بە ستراتیژی خانووی بازنەیی (٣٥،٤٧) و لادانی پێوەری (١٢،٩٥)، ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گرووپی کۆنترۆڵکراو، کە بابەتی مێژوویان خوێندووە بەڕێگەی ئاسایی (٢٦،٦٦) و لادانی پێوەری(٥،٨٦)، لە ڕێگەی بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی تایی (t-test) بۆ هەردوو نموونە سەربەخۆکە، بۆ زانینی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لەنێوان هەردوو گرووپی توێژینەوەکە بەهای دەرهێنراو یەکسانە بە (٥،٧٤) ئەمەش گەورەترە لەبەهای گریمانەکراو

(خشتەیی) (٢،٠٢١) لە ئاستی بەڵگەداری (٠،٠٥) و نمرەی ئازاد (٤٠) کەواتە بەڵگەدارە، لە بەرژەوەندی قوتابیانی ئەزموونییە.

خشتەی ژمارە (١٨) ئەنجامی تاقیکردنەوەی تایی بۆ دەلالەتی جیاوازی نێوان ناوەندەژمێرەی نمرەی دەستکەوتی قوتابیانی هەردوو گروپ

گروپ	ژمارەی قوتابیانی نموونە	ناوەندە ژمێرەی	لادانی پێوەری	نرخی (ت)		نمرەی ئازاد (درجة الحرية)	دەلالەت لە ئاستی (٠،٠٥)	قەبارەی کاریگەری
				دەرهێنراو (هەژمارکراو)	گریمانە (خشتەی)			
ئەزموونی	٢١	٣٥،٤٧	٣،٨٦	٥،٧٤	٢،٠٢١	٤٠	بەڵگەدارە	٠،٤
کۆنترۆڵکراو	٢١	٣٦،٦٦	٥،٨٦					

کەواتە بەم شێوەیە گریمانەی سفری ڕەتدەکرێتەوە بەوەی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (٠،٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گروپی ئەزموونی، کە بابەتی مێژوویان خوێندووە بە ستراتیژی خانووی بازنەی، ناوەندەژمیرەی نمرەی قوتابیانی گروپی کۆنترۆڵکراو کە هەمان بابەتیان خوێند بە ڕێگەی ئاسایی لە تاقیکردنەوەی دەستکەوت هەیە. پاشان هەژمارکردنی نرخی (d) کە بریتییە لە قەبارەی کاریگەری. قەبارەی کاریگەری ستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر دەستکەوت (٠،٤٥)، نمرەی ئازاد (٤٠)، هەروەها نرخی خشتەیی (٥،٧٤)، کەواتە ئەوەمان بۆ ڕووندەبێتەوە کە قەبارەی کاریگەرییەکە زۆر گەورەیە لەسەر دەستکەوتی قوتابیان.

$$\eta^{2} \text{ مربع ئیتا} = \frac{(٥،٧٤)^{2}}{(٥،٧٤)^{2}+(٤٠)} = \frac{ت^{2}}{ت^{2} * \text{نمرەی ئازاد}} = ٠،٤$$

- گریمانەی دووەم:

نەبوونی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (٠،٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گروپی ئەزموونی کە بابەتی مێژوویان خوێندووە بە پێی ستراتیژی خانووی بازنەیی، ناوەندژمێرەی نمرەی قوتابیانی گروپی کۆنترۆڵکراو کە بابەتی مێژوویان خوێندووە بە ڕێگەی ئاسایی لە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکانی پاشەکی.

بەپێی ئەو ئەنجامە ئامارییانەی کە توێژەران دەریان هێناوە، جیاوازی هەیە لەنێوان هەردوو گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو، کە ناوەندەژمێرەی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان بۆ گروپی ئەزموونی (١٢٤،٨٠) و لادانی پێوەری (١٢،٥٩)، ناوەندە گروپی کۆنترۆڵکراو (١٠٤،٤٢) و لادانی پێوەری (١٥،٠٢)، جیاوازی نێوانیان توێژەران تاقیکردنەوەی تایی (t-test) بەکارهێنا نرخی تایی (٤،٧٦)، ئەمەش گەورەترە لە نرخی تایی خشتەیی (٢،٠٢١)، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێن جیاوازی لەنێوان ناوەندەژمێرەی ئاماری هەردوو گروپەکە لە بەرژەوەندی گروپی ئەزموونییە (٢٠).

خشتەی ژمارە (١٩) جیاوازی لە نێوان ناوەندە ژمێرەی ئاماری هەردوو گروپەکە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکانی پاشەکی.

گرووپ	ژمارەی قوتابیانی نموونە	ناوەندە ژمێرەی	لادانی پێوەری	نرخی (ت)		نمرەی ئازاد (درجة الحرية)	دەلالەت لە ئاستی (٠،٠٥)
				دەرهێنراو (هەژمارکراو)	گریمانە (خشتەی)		
ئەزموونی	٢١	١٢٤،٨٠	١٢،٥٩	٤،٧٦	٢،٠٢١	٤٠	بەڵگەدارە
کۆنترۆڵکراو	٢١	١٠٤،٤٢	١٥،٠٢				

بەمەش گریمانەی سفری ڕەتدەکرێتەوە، کە جیاوازی بەڵگەداری ئاماری نییە لە ئاستی (٠،٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێرەی

نمرەی قوتابیانی گرووپی ئەزموونی کە بابەتی مێژووییان خوێندووە بە ستراتیژی خانووی بازنەیی، ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گرووپی کۆنترۆڵکراو، کە هەمان بابەتیان خوێندووە بە ڕێگەی ئاسایی لە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکانی پاشەکی. پاشان توێژەران هەڵسان بە هەژمارکردنی قەبارەی کاریگەری ستراتیژی خانووی بازنەیی بۆ پێوەری بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان.

$$\eta^{٢} \text{ مربع ئیتا} = \frac{(٤،٧٦^{2})}{(٤٠)+(٤،٧٦^{2})} = \frac{\text{ت}^{2}}{\text{ت}^{2} * \text{نمرەی ئازاد}} = ٠،٣$$

خشتەی ژمارە (٢٠) ڕوونکردنەوەی دیاریکردنی ئاستی قەبارەی کاریگەرییەکە

ئامرازی بەکارهاتوو	بچوک	مام ناوەند	گەورە	زۆر گەورە
$\eta^{٢}$ ئیتا	٠،٠١	٠،٠٦	٠،٠١٤	٠،٢
d کوهین	٠،٢	٠،٥	٠،٨	٠،١

- گریمانەی سێ یەم

نەبوونی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (٠،٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گرووپی ئەزموونی پۆلی دەیەمی ئامادەیی کە بابەتی مێژووییان خوێندووە بە ستراتیژی خانووی بازنەیی لە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان پێشەکی و پاشەکی. لە ئەنجامدا بەپێی ئەو ئامارەی توێژەران دەریان هێناوە جیاوازی لەنێوان ناوەندەژمێرەی نمرەی تاقیکردنەوەی پێوەرلای قوتابیانی گرووپی ئەزموونی لە تاقیکردنەوەی پێشەکی (١٠٢،١٩) و لادانی پێوەری (٨٩،١٣)، ناوەندەژمێرەی نمرەی تاقیکردنەوەی پێوەرەکە (١٢٤،٨٠) و لادانی پێوەری (١٢،٥٩)یە، بۆ سەلماندنی ئەم گریمانەیەش توێژەران تاقیکردنەوەی تایی (t-test) بەکارهێنا، کە نرخی تایی هەژمارکراو (٩،٦٤)، ئەمەش گەورەترە لە نرخی تایی خشتەیی (٢،٠٩٣) لە ئاستی (٠،٠٥). کەواتە جیاوازی لەنێوان ناوەندەژمێرەی تاقیکردنەوەی ئاماری هەیە لەبەرژەوەندی تاقیکردنەوەی پاشەکی.

خشتەی (٢١) جیاوازی نێوان ناوەندەژمێر و لادانی پێوەری گرووپی ئەزموونی
بۆ تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان.

گرووپ	تاقیکردنەوە	ناوەندە ژمێرەی	لادانی پێوەری	نرخی (ت		نمرەی ئازاد (درجة الحرية)	دەلالات لە ئاستی (٠،٠٥)
				دەرهێنراو (هەژمارکراو)	گریمانە (خشتەی)		
ئەزموونی	پێشەکی	١٠٢،١٩	١٣،٨٩	٩،٦٤	٢،٠٩٣	٢٠	بەڵگەدارە
	پاشەکی	١٢٤،٨٠	١٢،٥٩				

کەواتە گریمانەی سفری ڕەتدەکرێتەوە جیاوازی بەڵگەداری ئاماری نییە لە ئاستی (٠،٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گرووپی ئەزموونی کە بابەتی مێژووییان خوێندووە بە ستراتیژی خانووی بازنەیی لە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان پێشەکی و پاشەکی. توێژەران ویستیان قەبارەی کاریگەری ستراتیژی خانووی بازنەییان بۆ دەربکەوێت لە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان پێشەکی و پاشەکی بەبەکارهێنانی هاوکێشەی کوهین کە قەبارەی کاریگەرییەکەی (٤،٣١) کەواتە قەبارەی کاریگەرییەکە زۆر گەورەیە. بڕوانە خشتەی ژمارە (١٨).

$$d = \frac{\text{ت}^{٢}}{\sqrt{\text{نمرەی ئازاد}}} = \sqrt{٩،٦٤*٢ / ٩،٦٤} = ٤،٣١$$

- گریمانەی چوارەم:

نەبوونی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لە ئاستی (٠،٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێرەی نمرەی قوتابیانی گروپی کۆنتڕۆڵکراوی پۆلی دەیەمی ئامادەیی بابەتی مێژوویان خوێندووە بە ڕێگەی ئاسایی لە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان پێشەکی و پاشەکی.

دوای شیکردنەوەی داتای قوتابیان لە تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بەڕووداوە مێژووییەکان پێشەکی و پاشەکی لە ئەنجامدا ئەوەمان بۆ دەرکەوت کە جیاوازی هەیە لەنێوان ناوەندەژمێرەی نمرەی پێوەرەکە بۆ گروپی کۆنترۆڵکراوی پێشەکی (١٠٣،٣٣) و پاشەکی(١٠٤،٤٢)، و لادانی پێوەری نمرەی تاقیکردنەوەی پێوەرەکە بۆ گروپی کۆنترۆڵکراو لە تاقیکردنەوەی پێشەکی (١٥،٤٨)، پاشەکی و لادانی پێوەری (١٥،٠٢)، توێژەران تاقیکردنەوەی تایی (t-test) بۆ دوو نموونەکە بەکارهێنا، نرخی تایی هەژمارکراو (١،٢٠٠) بچوکترە لە نرخی تایی خشتەی (٢،٠٩٣) ئەمەش واتای ئەوەیە واتادار نییە لە بەرژەوەندی تاقیکردنەوەی پاشەکی واتە ڕێگەی ئاسایی کاریگەری نییە لەسەر پێوەرەکە لای قوتابیانی گروپی کۆنترۆڵکراو لە بابەتی مێژووی شارستانییەت، کەواتە بەپێی ئەم ئەنجامە (گریمانەی سفری)، توێژەر داینابوو پەسەند دەکرێت.

خشتەی ژمارە (٢٢) تاقیکردنەوەی پێوەری بیرکردنەوەی هۆشیارانە
بە ڕوداوە مێژووییەکان پێشەکی و پاشەکی

گرووپ	تاقیکردنەوە	ناوەندە ژمێرەی	لادانی پێوەری	نرخی (ت) دەرهێنراو (هەژمارکراو)	نرخی (ت) گریمانە (خشتەی)	نمرەی ئازاد (درجة الحرية)	دەلالەت لە ئاستی (٠،٠٥)
کۆنتڕلکراو	پێشەکی	١٠٣،٣٣	١٥،٤٨	١،٢٠٠	٢،٠٩٣	١٩	بەڵگەدار نییە
	پاشەکی	١٠٤،٤٢	١٥،٠٢				

دووەم: پاش ئەنجامدانی بەرنامەی هەگبەی ئاماری (spss) بۆ داتاکان لەبەر ڕۆشنایی ئەنجامەکانی توێژینەوە توێژەر گەیشتە ئەم ئەنجامانەی خوارەوە:

- بەبەڵگەی ئاماری دەرکەوت ستراتیژییەکە کاریگەری هەیە لەسەر دەستکەوت ئەم ستراتیژە بووە هۆی بەرزبوونەوەی دەستکەوتی قوتابیانی گروپی ئەزموونی لە مێژووی شارستانییەت.
- لە ڕێگەی تێبینیکردن توێژەر لە گروپی ئەزموونی دەرکەوت ستراتیژی خانووی بازنەیی یەکێکە لە ستراتیژە نوێیەکانی وانەوتنەوەیە بۆتە هۆی کارلێکی قوتابیان لەگەڵ بابەتەکە و ئارەزووی چالاکیان هەبوو لەناو پۆلدا بۆ کرداری فێربوون هەر ئەمەش بۆیە هۆی بەرزبوونەوەی دەستکەوتی خوێندن.
- ڕێگەی وانەوتنەوەی ئاسایی کەشێکی نالەبار و بێزارکەر لە پۆلدا دروست دەکات لە بابەتی مێژوودا مامۆستا تەوەری سەرەکی پرۆسەی پەروەردەیە لێرەدا قوتابی تەنها ڕۆڵی وەرگرە و بەخشەر نییە، ئەم ڕێگەیە کاریگەری خراپی هەبوو لەسەر دەستکەوتی قوتابیان و تاقیکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان لای قوتابیانی کۆنترۆڵکراو.
- بەپێی بەڵگەی ئاماری ئەم ستراتیژە کاریگەری هەیە لەسەر هۆشیاری ڕووداوە مێژووییەکان و دەستکەوتی قوتابیانی گروپی ئەزموونی لە بابەتی مێژوودا دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی ئەم ستراتیژە نوێیە و نامۆیە بە قوتابی، بۆیە کارلێکیان لەگەڵدا کردووە چالاکیان لە پۆلدا زیادی کردبوو بە بەراورد بە گروپی کۆنترۆڵکراو بەپێی ئەنجامی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی هۆشیارانە بە ڕووداوە مێژووییەکان.

سێیەم: - دەرئەنجامەکان

توێژەران لەبەر ڕۆشنایی ئەو دەرئەنجامانەی توێژینەوەکانی ئێستا بەرهەمیان هێناوە بەم ئەنجامانە گەیشتووە:
- ستراتیژەکە دەتوانرێت لەلایەن مامۆستایانەوە لەبەر ڕۆشنایی ئەو توانایانەی لە قوتابخانەکان بەردەستن جێبەجێبکرێت.
- کارلێکی قوتابیان لەگەڵ ستراتیژە مۆدێرنەکان و گۆڕانکارییەکی بەرچاوی ئامانجە ڕەفتارییەکان.
- قوتابیان پێویستیان بە ستراتیژی وانەوتنەوەی هاوچەرخ و هەمەچەشن هەیە، لەنێوان قوتابیانی ئامادەیی پۆلی دەیەمی وێژەیی.
- وانەوتنەوە بە ستراتیژی خانووی بازنەیی پێویستی بە کات و ڕاهێنان و ماندووبوون و لێهاتووی زیاترە لەلایەن مامۆستاوە لەوەی لە کاتی بەکارهێنانی شێوازی ئاساییدا دەخوازێت.

چوارەم: ڕاسپاردەکان

توێژەران لەبەر ڕۆشنایی ئەو دەرئەنجامانەی پێیگەیشتوون چەند ڕاسپاردەیەک دەخەنە ڕوو:
١- ئەنجامدانی خولی ڕاهێنان بۆ ستراتیژی خانووی بازنەیی بۆ مامۆستایانی پەروەردە.
٢- هێنانە ناوەوەی ستراتیژی خانووی بازنەیی وەک ڕێگەیەک لە ستراتیژە کاریگەرەکان بۆ ناوەندەکانی خوێندن بە زانکۆو قوتابخانەکان.
٣ - کارکردن بۆ دابینکردنی توانا و ئامراز و پێداویستییەکان تاوەکو مامۆستایان بتوانن ستراتیژی خانووی بازنەیی لە بابەتی مێژوو بەکاربهێنن.
٤- پێویستە وەزارەتی پەروەردە گرنگی بە پەرەپێدان و ڕاهێنانی مامۆستایان بدات بۆ فێرکردنی توانای بیرکردنەوە وەک چالاکییەکی دەروونی کە یارمەتیدەرە بۆ پەرەپێدانی دەستکەوتی هۆشیاری بیرکردنەوە بە ڕووداوە جۆراوجۆرەکانی مێژوو لای قوتابیان.

پێنجەم: پێشنیارەکان

١. توێژەران پێشنیاری ئەنجامدانی توێژینەوە دەکەن بە ئامانجی زانینی کاریگەری ستراتیژی خانووی بازنەیی لە بابەتی مێژوو لە قوناغە جیاوازەکانی خوێندن.
٢. ئەنجامدانی توێژینەوە تر بە ناونیشانی کاریگەری ستراتیژی خانووی بازنەیی لەسەر گەشەپێدانی مێشک و بیرکردنەوەی داهێنەرانە.

سەرچاوەکان

- أبو لبدة، سبع محمد (١٩٨٢)، مبادئ القياس والتقويم التربوي، ط٣، الجامعة الأردنية، عمان ، الأردن.
- أحمد، محمد عبدالسلام (١٩٦٠)، القياس النفسي والتربوي، مكتبة النهضة المصرية، القاهرة.
- امبوسعيدي، عبدالله وسليمان البلوشي (٢٠٠٩)، طرائق تدريس العلوم مفاهيم وتطبيقات علمية، دارالمسيرة للنشر والتوزيع، عمان.
- أمطانيوس ، ميخائيل (١٩٩٧)، القياس والتقويم في التربية الحديثة، سوريا.
- باهي، مصطفى حسين (١٩٩٩)، الاحصاء التطبيقي في مجال البحوث التربية والنفسية والاجتماعية والرياضية، مركز الكتاب للنشر، مصر.
- بركاتي، نيفين بنت حمزة (٢٠١٨)، فاعلية استراتيجية البيت الدائري في تنمية الذكاء المنظومي لروثمان والتحصيل الدراسي لدى طالبات الرياضيات بجامعة أم القرى. مجلة أم القرى للعلوم التربوية النفسية.
- حميد ومحمد (٢٠١٩) ، مهارات التفكير بين النظرية والتطبيق ، عمان ، دار المجد للنشر والتوزيع ، ط١.
- حميداوي ، (خلود النعيم (٢٠١٢): أثر استخدام شكل البيت الدائري في التفكير الابداعي وتحصيل الطالبات الصف الاول المتوسط للمفاهيم الاحيائية ، رسالة ماجستر غير منشورة ، كلية التربية ، جشمعة البغداد.
- خريشة ، والصفيدي ، علي كايد ، حسن محمد (٢٠٠١): معرفة معلمي الدراسات الاجتماعية في كليات التربية بالجامعات الأردنية لمهارات البحث والتفكير التأريخي ، كلية العلوم التربوية ، المجلد (١٧) ، العدد (٣).
- خريشة ، علي كايد (٢٠٠٤) ، مهارات التفكير التأريخي في الكتب المرحلة الثانوية ، مجلة كلية التربية ، العدد٢١ ، جامعة الولايات العربية المتحدة.
- خطيب ، خالد (٢٠١٥) ، الرياضيات المدرسية مناهجها وتدريسها، التفكير الرياضي، مكتبة المجتمع العربي للنشر والتوزيع، عمان.
- خضير، لبنى عبدالاله(٢٠١٧) و قياس العادات الدراسية لدى طلبة المرحلة الاعدادية ، مجلة البحوث البصرة للعلوم الانسانية ،العدد(٥) و المجلد (٤٣) ، جامعة البصرة ، العراق.
- دباغ، فخري واخرون (١٩٨٣)، اختبار رافن للمصفوفات المتتابعة المقننة للعراقيين، مطبعة جامعة موصل، موصل.
- دويدي، رجاء وحيد (٢٠٠٢)، البحث العلمي اسياسياته النظرية وممارسته العلمية، المطبعة العلمية، دار الفكر، ديمشق، سوريا.
- ريكانى والاخرون ، محمد قيس رجب الريكاني والاخرون (٢٠٢٢) ، أثر استخدام استراتيجية شكل البيت الدائري في التحصيل الدراسي بمادة التاريخ لدى الطلبة مرحلة التعليم الاساسي ، مجلة الفنون والادب وعلوم الانسانيات والاجتماع ، العدد (٨٢).
- سلامة، عادل أبوالعز والأخرون (٢٠٠٩)، التعلم المستند الى الدماغ، ط١، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان، الأردن.
- سيف، دكتر على ئەكبر (١٣٨٣)، روان شناسي تربيتي، ضاث دوازدهةم، دانشطاة ثيام نور، ايران.
- طراونة، محمد (٢٠١٤)، اثر استخدام استراتيجية شكل البيت الدائري في تنمية التفكير البصري لدى طلاب الصف التاسع الاساسي في مبحث الفيزياء. دراسات العلوم التربوية.
- عبدالحليم ، لميس ابومسلم (٢٠٢٢): فاعلية استخدام استراتيجية شكل البيت الدائري في تدريس التاريخ لتنمية بعض مهارات التفكير التأملي لدى تلاميذ المرحلة الاعدادية ، مجلة بحوث التعليم والابتكار ، عدد٧ ، جزء ٧.
- عجيلي، صباح حسين وأخرون (٢٠٠١)، مبادئ القياس والتقويم التربوي، المكتبة الوطنية، بغداد – المناصير، حسين جدوع مظلوم (٢٠٠٩) مدى استعمال الدراسات العليا (الماجستير) لمهارات التفكير التأريخي، العدد الثاني والعشرون، مجلة كلية التربية، جامعة القادسية، العراق.
- عفانة ، عزو (٢٠١٢) ، استراتيجيات تدريب الرياضيات في مراحل التعليم عام ، دار الثقافة للنشر والتوزيع ، عمان.
- علوي، مروة صالح سعيد و عبد السلام محمد أحمد الصلاحي (٢٠٢٤)، مهارات التفكير التاريخي اللازمة لمعلمي الدراسات الاجتماعية بالمرحلة الأساسية في أمانة العاصمة من وجهة نظرهم ، مجلة جامعة صنعاء للعلوم الانسانية ، مجلد ٣ ، عدد٥ ، كلية التربية ، جامعة صنعاء ، اليمن.
- عمرجي، جمال الدين ابراهيم محمود (٢٠١٦)، فاعلية استخدام استراتيجية التخيل التعليمي الموجه في تدريس التأريخ على تنمية المفاهيم التأريخية والتفكير التحليلي للأحداث التأريخية لدى تلاميذ الصف الاول متوسط، كلية التربية، جامعة السويس والمعار.
- عوض ، خالد (٢٠٠٥). فاعلية برنامج تدريبي مقترح لنشائي الكرة الطائرة (دراسة التحللية تجريبية) ، رسالة دكتورا غير منشور ، كلية التربية الرياضية للبنات ، جامعة الأسكندرية ، مصر.
- قطامي، يوسف (٢٠٠٠)، اساسيات التصميم التدريس، الطبعة الثانية، دار الفكر للطباعة للنشر والتوزيع، عمان، الأردن.
- كبيسي، عبدالواحد حميد (٢٠٠٩)، اساليب التعليم ومهاراته في ضوء القرأن الكريم ومهاراته في ضوء القران الكريم والسنة النبوية الشريفة، دار جرير، عمان، الأردن.
- كحلوت ، امال عبدالقادر احمد (٢٠١٢) ، فاعلية توظيف استراتيجية البيت الدائري في تنمية المفاهيم ومهارات التفكير البصري بالجغرافيا لدى طالبات الصف الحادي عشر بغزة ، جامعة الاسلامية غزة ، عمادة الدراسات العليا كلية التربية قسم المناهج وطرق التدريس.

– كوافحة، يسير مفلح (٢٠٠٤)، علم النفس التربوي وتطبيقاته في مجال التربية الخاصة، ط١، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان، الأردن.
– ملحم، سامي محمد (٢٠٠٢)، القياس والتقويم في التربية وعلم النفس، ط٢، دارالمسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان، الأردن.
– ندى ، قطر (٢٠٠٩). البيت الدائري ، منتدى الفيزياء التعليمي ، ساعة الدخول ١،٣٠ م ، ١-٣-١٤٣٩ هـ.
– وزني ، حسن مهدي (٢٠٢١) ، تقويم محتوى كتب الاجتماعيات في المرحلة المتوسطة في ضوء المهارات التفكير الجانبي ، رسالة ماجستير غير منشورة ، جامعة كربلاء ، كلية التربية للعلوم الإنسانية.
–داود ، عزيز و عبدالرحمن ، انور حسين (١٩٩٠). مناهج البحث التربوي ، ط١ ، دار الحكمة للطباعة والنشر ، جامعة بغداد.
–عابد و الصباريني، ناصر احمد، محمد سعيد (٢٠١٧)، اثر استراتيجية البيت الدائري في التحصيل وتعديل التصورات البديلة في العلوم الحياتية لدى طالبات الصف التاسع الاساسي بالاردن ، مجلة جامعة الاسلامية للدراسات التربوية والنفسية.
عبد الأمرو كرو ، عباس ناجى ،رحيم يونس (٢٠١٤) ، تعلم الرياضيات – مفاهيم واستراتيجيات وتطبيقات"، دار اليازوري، عمان، الأردن.
–عبدالدايم، عبدالله (١٩٨١)، التربية التجريبية والبحث التربوي، ط٤، دارالعلم للملايين، بيروت.
–عبدالرزاق، دعاء عبدالستار عبدالطيف (٢٠٢٣)، استخدام العملات في تدريس الدراسات الاجتماعية لتنمية مهارات التفكير التاريخي لدى تلاميذ المرحلة الاعدادية ، كلية التربية ، مجلة كلية التربية ، ببنها ، العدد(١٣٦) اكتوبر.
–عجمي، أبو اليزيد أبو زيد. (٢٠٠٨). القرآن الكريم وتنمية الوعي بالتاريخ .مجلة الشريعة والدراسات الإسلامية،(72)23 .
عطية ، محسن علي (٢٠٠٨). الاستراتيجيات الحديثة في التدريس الفعال ، ط١ ، دارصفاء للنشر والتوزيع ، عمان ، الأردن.
– نجار ، نبيل جمعة صالح (٢٠٠٧)، الاحصاء في التربية والعلوم الانسانية مع تطبيق برمجغه SPSS، دار الحامد للنشر والتوزيع، عمان، الأردن.
– عزيز، کەریم ئەحمەد (٢٠١٢)، پرۆگرامەکانی پەروەردەیی، چاپی یەکەم، چاپخانەی پەیوەند، سلێمانی.
– قەرەچەتانی، کەریم شەریف (٢٠١٨)، پێوانەوهەڵسەنگاندن لە بواری پەروەردەو دەروونزانی، چاپخانەی زبانی صلح، تەهران، ئێران.
– هەرێمی کوردستانی عێراق، پەرلەمان، یاسای پەروەردەو فێرکردن لە هەرێمی کوردستان –عێراق، ژمارە(١٣) ی ساڵی (٢٠٢٢).

-Ahnones ،S. (2005). Historical consciousness: Available paradiagm for history education، Journal of curriculum studies. VOL. 37، NO. 6.
- Bloom ، B.S.، Madaus ، F.، & Hasting، J. T. (1971). Handbook on Formative & Summative Evaluation of Student Learning. New York. McGraw – Hill.
- Linda، E.، Megand، G.، & Richard، p. (2012). The Student Guide hospital thinking، going beyond dates، place and names to the core of history. NewYourk. London.
-McCartney ، R. ، & Fige، C. (2011). every picture tells story the round house process in digital age teaching and learning، 6(1)،
- Merkt، M.، Werner، M.، & Wagner، W. (2017). Historical thinking skills and mastery of multiple document tasks. Learning and Individual Differences، 54.
- Scannell ، Dale ، Paul. (1975). Testing and measurement in the classroom Boston، Houghton. Retrived January 1، 1979.
-Ward، R. E.، & Wandersee، J.، H. (2001). Visualizing science using the Roundhouse diagram. Science Scope، 24(4).
-Word، R. E، Wandersee، J.، H. (2002). Struggling To Understand Abstract Science Topics Around Hou’s Diagram - Based Study. International Journal of Science Education، Volume 24، Issue 6.

أثر استراتيجية البيت الدائري على التفكير الوعي بالأحداث التأريخية وتنمية التحصيل الدراسي في مادة التأريخ لدى الطلبة المرحلة الاعدادية

شيراز لقمان محمدأمين
قسم الاجتماعيات، كلية التربية الاساسية،
جامعة صلاح الدين–أربيل، أقليم كوردستان، العراق
shirazluqman8@gmail.com

عثمان عبدالله حمه أمين
قسم الاجتماعيات، كلية التربية الاساسية،
جامعة صلاح الدين–أربيل، أقليم كوردستان، العراق
osman.hamdamin@su.edu.krd

الملخص

هدفت الدراسة إلى معرفة أثر استخدام استراتيجية البيت الدائري على التفكير الواعي بالأحداث التاريخية وتنمية التحصيل الدراسي لدى طلاب المرحلة الإعدادية. بعد استطلاع عدد من المدارس، وجد الباحثان أن الطلاب يعانون من تحصيل أكاديمي منخفض، وأن معلمي التاريخ يعتمدون على طرق التدريس التقليدية دون استخدام استراتيجيات التدريس الحديثة. هذا يعني أن هناك حاجة إلى تدخل لتعزيز أساليب التدريس في مادة التاريخ وتحسين المستوى الأكاديمي للطلاب. استخدمت الدراسة تصميمًا تجريبيًا قائمًا على الضبط الجزئي لمجموعتي التكافؤ مع الاختبار البعدي. يتضمن مجتمع البحث من طلاب الصف العاشر الادبي للمدارس الحكومية في التربية بنسلاوة تم اختيارمدرسة سينك الاعدادي للبنين ، كعينة الدراسة بطريقة عشوائية. المجموعة (ب) هي المجموعة التجريبية التي درست التاريخ باستخدام استراتيجية البيت الدائري، بينما المجموعة (أ) هي المجموعة الضابطة التي درست بالطريقة التقليدية. استخدم الباحثان اختبار كاي² (Chi-square test) واختبار (t-test) لمعالجة أدوات الدراسة المتعلقة بالتفكير الواعي بالأحداث التاريخية والتحصيل. أظهرت النتائج وجود فروق ذات دلالة إحصائية في متوسط درجات طلاب مجموعتي البحث في متغيرين: التفكير الواعي بالأحداث التاريخية يتكون من (٣٠) فقرة والتحصيل الدراسي، ولصالح المجموعة التجريبية التي درست باستراتيجية البيت الدائري. وقد خلصت الدراسة إلى عدد من التوصيات ذات الصلة.

الكلمات المفتاحية: التحصيل الدراسي، استراتيجية البيت الدائري، المرحلة الاعدادية، التفكير الواعي بالأحداث التأريخية

The Effect of The Roundhouse Strategy on Thinking and Awareness of Historical Events and The Development of Academic Achievement in History Among Middle School Students.

Shiraz luqman Mohammad-Amin
Department of Social Science، College of Basic Education، Salahaddin University- Erbil، Kurdistan Region، Iraq
shirazluqman8@gmail.com

Othman Abdullah Hama-Ameen
Department of Social Science، College of Basic Education، Salahaddin University- Erbil، Kurdistan Region، Iraq
osman.hamdamin@su.edu.krd

Abstract

The study aimed to investigate the effect of using the circular house strategy on conscious thinking about historical events and improving academic achievement among middle school students. After surveying several schools، the researchers found that students were suffering from low academic achievement، and history teachers relied on traditional teaching methods without using modern teaching strategies. This indicates a need for intervention to enhance teaching methods in history and improve students' academic levels. The research community includes tenth grade literary students from public schools in the education department of Benslawa. The study employed an experimental design based on partial control of two equivalent groups with a post-test. The study sample was selected randomly. Group (B) is the experimental group that studied history using the circular house strategy، while group (A) is the control group that studied using the traditional method. The researchers used the Chi-square test and t-test to analyze the study tools related to conscious thinking about historical events and academic achievement. The results showed statistically significant differences in the average scores of students in the two research groups in two variables: conscious thinking about historical events consist of (30) sections and academic achievement، in favor of the experimental group that studied using the circular house strategy. The study concluded with several relevant recommendations.

Keywords: Roundhouse strateg, Thinking about awareness of historical events, prepatory school (stage), academic achievement.

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)
DOI: https://doi.org/10.21271/mj.1.2.6

OPEN ACCESS

*Corresponding author
Samiobed68@gmail.com
Sami Obaid Matloob

کاریگەری ستراتیژیەتی جیکسۆ لەسەر دەستکەوتی خوێندنی قوتابییانی کوڕ لە پۆلی دەیەمی وێژەیی لە بابەتی مێژوودا

RECEIVED:25/05/2025
ACCEPTED:19/07/2025
PUBLISHED:25/12/2025

سامی عبید مطلوب/ ئامادەیی ئازادی کوران، پەروەردەی ناوەندی هەولێر، وەزارەتی پەروەردە، هەرێمی کوردستان، عێراق.

بان صباح یحیی/ باخچەی مندالان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین، هەرێمی کوردستان، عێراق.

پوختە

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە ناسینی (کاریگەری ستراتیژیەتی جیکسۆ لەسەر دەستکەوتی خوێندنی قوتابییانی کوڕ لە پۆلی دەیەمی وێژەیی لە بابەتی مێژوودا). بۆ بەدیهێنانی ئامانجی توێژینەوەکە، توێژەران ڕێبازی ئەزموونیان بەکارهێنا و گریمانەی سفری دانرا، کە هیچ جیاوازییەکی ئاماری بەرچاو نییە لە ئاستی(٠.٠٥) لەنێوان تێکرای نمرەکانی قوتابیانی گروپی ئەزموونی، کە بەپێی ستراتیژی جیکسۆ وانەیان پێ گوتراوە و تێکرای نمرەکانی گروپی کۆنترۆڵ کە بە شێوازی نەریتی وانەیان پێ گوتراوە.

ئەم توێژینەوەیە سنووردارکرا بۆ قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە ناوەندی پارێزگای هەولێر لە ئامادەیی (ئازادی کوران)، کە ژمارەیان (٤٨) قوتابی بوو، دابەشکرابوون بەسەر دوو گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو، (٤٠) ئامانجی ڕەفتاری بە پشتبەستن بە پۆلێنی بلۆمی مەعریفی (بەبیرهاتنەوە، تێگەیشتن، جێبەجێکردن، شیکردنەوە) لە کتێبی مێژوو بەتایبەتی لە بەشەکانی (پێنجەم، شەشەم، حەوتەم) داڕێژران، هەروەها توێژەران (٤٨) پلانی وانەوتنەوە و تاقیکردنەوەیەکی دەستکەوتیان ئامادەکرد، کە لە (٤٠) برگەی فرە هەڵبژاردە پێکهاتبوو، تایبەتمەندیی سایکۆمەترییەکانی تاقیکردنەوەکە دەرهێنران و پاشان لەسەر نموونەی توێژینەوەکە جێبەجێکرا، بە بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی (t-test) بۆ دوو نموونەی سەربەخۆ، ئەنجامەکان دەریانخست جیاوازی ئاماری بەرچاو هەیە لە ئاستی (٠.٠٥) بۆ بەرژەوەندی گروپی ئەزموونی، کە بە پێی ستراتیژی جیکسۆ وانەیان پێ گوتراوە، ئەمەش نیشانیدا ستراتیژی جیکسۆ کاریگەریی زۆری هەیە لە بەرزکردنەوەی ئاستی دەستکەوتی قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە بابەتی مێژوو، هەروەها کۆمەڵێک ڕاسپاردە و پێشنیاز دانراون بۆ سوودوەرگرتن لێیان لە داهاتوودا.

وشە سەرەکییەکان:
ستراتیژی جیکسۆ،
دەستکەوتی خوێندن،
مێژوو

١- ناساندنی توێژینەوەکە

١- ١ گرفتی توێژینەوەکە

لەناو ئەو پێشـــکەوتنە خێرایەی لە جیهاندا بەدیهات، بەتایبەتی لە بواری پەروەردەدا لەگەڵ ئەو پێشـــکەوتنە زۆر و نوێیانەی بوو بەهۆی دەرکەوتنی ستراتیژی و ڕێگاکانی وانەوتنەوە و شێوازی فێرکاریی کاریگەر لە بواری پەروەردە بەگشـــتی و لە بابەتی مێژوودا بەتایبەتی، دەتوانین بڵێین فێرکردنی ئەم بابەتە پەیوەســـت بوو بە وانەدادان (تلقین) و دوورە لە بیرکردنەوە و شـــیکردنەوە و ئەنجامدان و ڕەخنەگرتن، بابەتی بونیادنەر وا لە قوتابی دەکات ببێتە ئامێرێک بۆ وەرگرتنی زانیاری و ڕێنماییەکان بەبێ ئەوەی مامۆســـتا بەشـــداری گفتوگۆ و دیالۆگ و لێکدانەوە و پوختکردنەوە بکات و دەگاتە ڕاســـتییەکان، بەڵام قوتابی ڕۆحی لێکۆڵینەوە و بیرکردنەوەی باشـــی نییە، ئەمەش ئەوەیە زۆرێک لە لێکۆڵینەوەکان ئاماژەیان پێکردووە، لەوانە: لێکۆڵینەوەکانی (ئەلدلەیمی، ٢٠٠٥) ئەو ئاڵنگاری ســـەرەکیانەی جیهان دووچاری بووە، ئەویش خێرابوونی گەشەسەندنی قەبارەی زانیارییەکان و شوڕشێکی گەورەی ئامرازە پەیوەندییەکانی لەگەڵدایە، کە جیهانی کردووە بە گوندێکی بچووک، کە شـــاڵاوێکی گەورەی زانیاری تێدایە و خەڵکی ســـەرلێشـــێواو کردووە ئاستەنگی بۆ جیاکردنەوەی ڕاستی و ناڕاستی دروستکردووە، ئەم گۆڕانکاریانە خێراترن لەوەی بتوانرێت لە بواری پەروەردەدا وەربگیرێت و جێبەجێ بکرێت (ابراهیم، ٢٠٢٤، ١٦٤-١٦٥).

توێژەران پێیان وایە بابەتی مێژوو ڕووبەڕووی ئاســـتەنگ بووەتەوە بەم شـــێوازە کۆنە (تقلید)یەی بۆ قوتابییان دەخرێتەڕوو، بەشـــێوەی لەبەرکردن و خوێندنەوە و بێ تێگەیشـــتن لە بابەتەکە ڕووندەکەنەوە ئەوەش لە ڕێگەی ئەو ســـەردانانەی بۆ ژمارەیەک لە قوتابخانەکانی ناو شـــاری هەولێر ئەنجامیانداوە و چاوپێکەوتنیان لەگەڵ ژمارەیەک مامۆســـتای مێژوو کردووە و یاوەریان بوونە لەناو پۆل، هەروەها لەڕێگەی هەندێک توێژینەوەکان، کە لە بواری دەستکەوتی خوێندنی بۆ قوتابییان ئەنجامدراون، دەرکەوتووە لاوازییەک لە دەستکەوتدا هەیە، هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ شـــێوازە نەریتییەکان، ئەمەش وای لە توێژەران کرد ســـتراتیژییەکی نوێ لە وانەوتنەوەدا تاقیبکەنەوە، ئەمیش ستراتیژی جیکسـۆیە لە هەوڵێکدا بۆ دیاریکردنی ئەوەی تا چەند دەتوانرێت ســوودی لێوەربگیرێت بۆ بەرزکردنەوەی ئاســتی دەســتکەوتی خوێندنی قوتابییانی کوڕ لە مێژوودا، توێژەران کێشـــەی توێژینەوەکەیان بەشـــێوەی پرســـیار خستەڕوو، بەم شێوەیەی خوارەوە:

ئایا بەکارهێنانی ستراتیژی جیکسۆ کاریگەرە بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی دەستکەوتی خوێندنی قوتابییانی کوڕ لە پۆلی چوارەمی وێژەیی لە بابەتی مێژوودا بە بەراورد لەگەڵ شێوازی کۆن (تەقلیدی)؟

١- ٢ گرنگی توێژینەوەکە:

بەکارهێنانی ستراتیژی جیکسۆ لە کاریگەرییە ئەرێنییەکان بەشدار دەبێت، چونکە ئامانجی پەرەپێدانی پەیوەندییەکانی نێوان قوتابییانە و کار دەکات بۆ کەمکردنەوەی ئەو توند و گرژیەی لەنێوان قوتابییاندا ڕوودەدەن، هەروەها بەشـــدارە لە دروســـتکردنی پەیوەندییەکی باش و کاریگەر لەنێوان گروپە جیاوازەکانی قوتابییان، بەمەش دەســـتکەوتی خوێندن زیاددەکات، یارمەتیدەرە بۆ بەرزکردنەوەی ئاســـتی پاڵنەر لەنێو قوتابییان، بونیادنانی هەڵوێســـتی ئەرێنی بەرامبەر بە قوتابخانە و مامۆستا و بابەت و جیهانی خوێندن (الفالح، ٢٠٠٤، ٣٦).

گرنگی توێژینەوەکە لەمانەی خوارەوە دەردەکەوێت:

١- ســتراتیژیەتی جیکسـۆ بە یەکێک لە ســتراتیژییە گرنگەکانی فێربوونی قوتابیان دادەنرێت، بەو پێیەی تیشک دەخاتە سەر کاریگەری و چالاکی قوتابیان لەبری مامۆستا.

٢- چاوەڕوان دەکرێت یارمەتی قوتابییان بدات لە بەدەســـتهێنانی زیاتری دەســـتکەوتی خوێندن، بەشـــداری قوتابییان بەشێوەیەکی کارا و بەرهەمدار یارمەتی دەستکەوتی زیاتر دەدات، لە ئەنجامی بەکارهێنانی قۆناغەکانی ســتراتیژیەتی جیکسۆ.

٣- ســـوودگەیاندن بە مامۆســـتایانی ژن و پیاو، کە ئێســـتا لە خزمەتدان لە بەکارهێنانی شـــێوازی وانەوتنەوە هاوچەرخەکان، هاوسەنگبوون لەگەڵ پێشکەوتنە پەروەردەییەکان و پێشکەوتنە نوێیەکان لە شێوازە جۆراوجۆرەکانی وانەوتنەوە، پێشکەشکردنی پلانەکان، کە لەگەڵ واقیعی پەروەردەیی بگونجێت.

٤- چاوەڕوان دەکرێت بەکارهێنانی ســتراتیژیەتی جیکســۆ ببێتە هۆی زیاتر بەدەســتهێنانی دەســتکەوتی خوێندن لای قوتابییان.

٥- ئەم توێژینەوەیە ڕەنگە هاوکار بێت بۆ پەرەپێدەرانی مەنهەجی بڕیارلێدراوی خوێندنی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان لەڕێگەی پێدانی ئەنجامە ڕاستەقینەکان سەبارەت بە ئاستی دەستکەوتی قوتابییان لە کاتی گرتنەبەری شێواز و پلان و ستراتیجی وانەوتنەوە مۆدێرنەکان.

١-٣ ئامانجی توێژینەوەکە:

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە ناساندنی ئەمەی خوارەوەیە:

(کاریگەری ســتراتیژیەتی جیکســۆ لەســەر دەســتکەوتی خوێندنی قوتابییانی کوڕ لە پۆلی دەیەمی ویژەیی لە بابەتی مێژوو).

١-٤ گریمانەی توێژینەوەکە:

بۆ گەیشتن بە ئامانجی توێژینەوەکە ئەم گریمانەی خوارەوەمان داڕشتووە:

جیاوازییەکی ئاماری بەرچاو نییە لە ئاســتی (٠.٠٥) لەنێوان تێکڕای ناوەندەژمێرەیی نمرەکانی قوتابییانی گروپی ئەزموونی، کە بەپێی ســـتراتیژی (جیکســـۆ) خوێندوویانە و تێکڕای ناوەندەژمێرەیی نمرەی قوتابییانی گروپی کۆنترۆڵکراو، کە بەپێی ستراتیژی ئاسایی خوێندوویانە لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن پاشەکی لە بابەتی مێژوو کە لە کۆتایی ئەزموونییەکەدا ئەنجام دراوە.

١-٥ سنووری توێژنەوە:

ئەم توێژینەوەکەیە سنووردارە بەمانەی خوارەوە:

١-بواری مرۆیی: قوتابییانی پۆلی دەیەمی ویژەیی لە یەکێک لە ئامادییە میرییەکانی دەوامی ڕۆژدا لە ســـنووری بەڕێوەبەرایەتیی گشتی پەروەردەی هەولێر.

٢-بواری شوێن: ئامادەیی ئازادی کوڕان لە سنووری پەروەردەی ناوەندی هەولێر.

٣-بواری کات: وەرزی دووەمی ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤ - ٢٠٢٥) لە ٢٠٢٥/١/٢٦ تا ٢٠٢٥/٤/٨

٤- سنوری بابەت: بەشی پێنجەم، بەشی شەشەم و بەشی حەوتەمی لە کتێبی مێژووی پۆلی دەیەمی ویژەیی، چاپی هەژدەیەم، ساڵی ٢٠٢٣.

١-٦ پێناسەی زاراوەکان:

١- ستراتیژی جیکسۆ

الســـــرد و دحان واخرون (٢٠٢١): یەکێکە لە ڕێگەکانی فێربوونی هاوبەش کاریگەری لەســەر فێربوونی خود هەیە، هۆکارە بۆ کەم کردنەوەی ململانێ و هاندانی قوتابییان بۆ فێربوون و هەڵگرتنی بەرپرســـیاریەتی و شـــێوازی گفتوگۆکردن لەڕێگەی گروپی ڕەسەن و گروپی پسپۆڕان بیروڕایان ئاڵوگۆڕ دەکەن (السرد و دحلان واخرون، ٢٠٢١، ١٢٤).

پێناسەی ڕێکاری:

وانەوتنەوە بەڕێگەی ستراتیژی جیکسۆ پەرەی دەسێنێت، قوتابییان لە پۆلدا دابەشی گروپی نایەکسان دەکرێن، کە هەر گروپێک لە (٥) کەس پێکدێت، کە پێیان دەوترێت گروپی ڕەســـەن، لە م گروپەوە گروپێکی پســـپۆڕی تایبەتمەند دروســـتدەبێت، کە دەبێتە بەرپرســـی بەشـــێکی بابەتی وانەکە و لەکاتی کۆبوونەوەی گروپەکەیان گفتووگۆ دەکەن و بیروڕا دەگۆڕنەوە و دواتر لە گروپی ڕەســـەن هەر قوتابییەک بەشـــی خۆی ڕوون دەکاتەوە و ئەندامانی گروپەکەی فێردەکات.

٢- دەستکەوت

الحباشـــنة (٢٠١٤) وا پێناســـە دەکات دەســـتکەوت نیشـــانەیەکە بۆ ڕادەی پێشـــکەوتن و گەیشـــتن بە ئامانجە پەروەردەییەکان، بەمەش ئاســـتی دەســـتکەوت ڕەنگدانەوەی واقعی دەرئەنجامی فێربوونی قوتابییانە لە دامەزراوە پەروەردەییەکاندا (الحباشنة، ٢٠١٤، ١١).

پێناسەی ڕێکاری:
ئەو نمرانەیە کە لەلایەن قوتابییانی گروپی توێژینەوەکەی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندنی پاشەکی لە بابەتی مێژووی پۆلی دەیەمی وێژەیی بەدەستیانهێناوە، کە لەلایەن خودی توێژەران ئامادەکرابوو بە مەبەستی جێبەجێکردنی توێژینەوەکە.

٣- مێژوو
السلمانی (٢٠١٠): مێژوو زانستێکە لێکۆڵینەوە لەسەر کات و مەرجەکانی دەکات، کە پەیوەندییان بەیەکەوە هەیە (السلمانی، ٢٠١٠، ١٨).

پێناسەی ڕێکاری:
مێژوو تۆماری ڕووداوەکانی ڕابردووی کردووە و بۆ نەوەی دواتر دەگوازێتەوە، بۆ زانینی ڕاستییەکان دەبێت بێلایەنانە شیکردنەوە بۆ ڕووداوەکان بکرێت، تا یارمەتی تێگەیشتنمان بدات لە ئێستا و داهاتوو.

٢- چوارچێوەی تیۆری و توێژینەوەکەکانی پێشوو

٢-١ چوارچێوەی تیۆری

چوارچێوەی تیۆری دابەش دەبێت بە سەر دوو تەوەر، کە بریتین لە:

یەکەم: ستراتیژی جیکسۆ:
یەکێکە لە شێوازەکانی فێربوونی هاوبەش، کە لەلایەن د. ئەلیۆت ئۆرنسۆن و قوتابییە دەرچووەکان لە ساڵی ١٩٧١ لە زانکۆی تێکساس داهێنرا، بە مەبەستی نەهێشتنی جیاکاری ڕەگەزی لەنێوان قوتابییان لەو سەردەمەدا لە شاری ئۆستن، ئەم ستراتیژە وەکو یاری مەتەڵ یان پارچە لێکدراوەکان وایە، کە وێنەیەک یان نیگارێکە دابەشکراوە بۆ چەند پارچەیەکی ناهاوشێوە، هەر پارچەیەک پەیوەندی بە پارچەکانی ترەوە هەیە تاکو بتوانرێت وێنەکە ببینرێت. قوتابییانی گروپێک دەبێت یەکتر تەواو بکەن لە جێبەجێکردنی ئەرکەکانیاندا و بەشێوەیەکی کارا بەشداری بکەن، ئەگەر قوتابییان دروشمیان تەواوکاری و پێکەویی بێت، ئەم ستراتیژە تەنها بۆ یەکخستن یان نەهێشتنی جیاکاری ڕەگەزی بەکارنایەت، بەڵکو بۆ گەیاندنی زۆرترین زانیاری وانە لە کەمترین کاتدا بەکاردێت. ستراتیژەکە لەسەر بنەمای ئەوە دامەزراوە هەر قوتابییەک لە پۆلدا ئەندامە لە چەند گروپێکی جیاوازدا، کە مامۆستا پێکیاندەهێنێت لە ڕۆشنایی ئامانجەکانی فێربوون و فێرکردن، هەروەها لە ڕۆشنایی تایبەتمەندییەکانی قوتابییان و بەپێی حەز و توانا و ئامادەییەکانیان، لەم ستراتیژەدا ڕێگە دەدرێت بە گواستنەوەی قوتابییان لە گروپێکەوە بۆ گروپێکی تر بەپێی پێداویستییە فێرکارییەکان، مامۆستاش دەبێت چاودێری قوتابییانی نێو گروپەکان بکات، بەمەبەستی بەدواداچوون و ئاسانکاری پرۆسەی فێربوون بۆ هەموو قوتابییان (الحجري، ٢٠٢٠، ٤٢٠-٤٢١).

أ- قۆناغەکانی دابەش کردنی قوتابییان لە ستراتیژی جیکسۆ
(الشمری، ٢٠١٩) لە توێژینەوەکەکەیدا قۆناغەکانی بەم شێوەیە دیاری کردووە:

١- قۆناغی دابەشکردنی گروپی قوتابییان بەسەر گروپە ڕەسەنەکان (گروپی بنەڕەتی)
ئەم هەنگاوە ئەمانەی خوارەوە لەخۆدەگرێت:
*قوتابییان دابەش دەکرێن بەسەر گروپە نا یەکسان لە دەستکەوتدا.
*دابەشکردنی لاپەڕەی کار (کارتی پسپۆڕ) لە ئاستی جیاوازی سەختیدا لەنێوان ئەندامانی گروپدا و ئەندامانی گروپێک لەنێوان (٣) - (٥) ئەندام دەبێت.

٢- قۆناغی تاکەکەسی (کۆکردنەوەی زانیاری)
ئەم هەنگاوە ئەمانەی خوارەوە لەخۆدەگرێت:
*دابەشکردنی بابەتەکانی وانەکان بەسەر هەر تاکێک لە یەک گروپدا.
*بە ڕەچاوکردنی ئەوەی هەر تاکێک لە گروپەکەدا شارەزایە لەو بەشەی دەیخوێنێت.
*بەکارهێنانی سەرچاوە و کەرەستە و ئامێرەکان بۆ تێگەیشتن لە بابەتەکانی وانەکە.

٣- قۆناغی پسپۆڕی یەکسان (چاوپێکەوتن لەگەڵ پسپۆڕان)

ئەم هەنگاوە ئەمانەی خوارەوە لەخۆدەگرێت:

*پسپۆڕانی ناو گروپە ڕەسەنەکان (گفتوگۆ و ڕوونکردنەوە لەسەر هەمان بەش دەکەن، کە لە وانەکەدا وەریانگرتووە، ئەو قوتابییانە کۆدەبنەوە کە هەمان کارتیان لە گروپە پسپۆڕەکاندا وەرگرتووە.

*قوتابییان لەنێوان خۆیاندا گفتوگۆ دەکەن بۆ ئامادەکردنی ئەو بابەتەی بۆیان دیاریکراوە و هەر قوتابییەک خاوەنی ئەو زانیاریانە دەبێت پێی گەیشتوون.

*دوای ئەوە هەر قوتابییەک پوختەیەک لەو شتانە دەگەڕێنێتەوە، کە پێی گەیشتووە لە ئەنجامی ئەو تێبینیانەی کۆکراونەتەوە لەبەر ڕۆشنایی بۆچوونی ئەندامانی گروپی شارەزایان و پوختیان دەکاتەوە و ڕوونکردنەوەی لەسەر دەداتە هاوڕێکانی لە(گروپی ڕەسەن).

٤- قۆناغی کۆتایی (ڕاپۆرتەکانی گروپەکە):

دوای ئەوە قوتابی پسپۆڕ لە کۆبوونەوەی لەگەڵ پسپۆڕانی تایبەت بە هەمان بەش، ڕاپۆرتێک ئامادە دەکات، کە پەیوەندی بەو بابەتەوە هەیە، کە خۆی پسپۆڕ بووە کورتەیەک بۆ گروپی ڕەسەن باس دەکات (الشمري، ٢٠١٩، ١١١٤).

ب- ڕۆڵی مامۆستا لە ستراتیژی جیکسۆ:

لە توێژینەوەکەی (ابو خاطر، ٢٠١٤) ڕۆڵی مامۆستای بەم شێوەیەی خوارەوە کورت و پوخت کردیتەوە:

١- ئەو بابەتە ڕێکدەخات، کە قوتابی لە وانەی فێرکاریدا دەیانخوێنێت.

٢- ڕێکخەری کۆمەڵەی فێرخوازانە و لەبەر ڕۆشنایی توانا جیاواز و نەگونجاوەکانیانیش پۆلینیان دەکات.

٣- دەستنیشان کراو بۆ وانەی فێرکاری بەش بەش دەکات، ئەوەش لە بەر ڕۆشنایی ژمارەیەک ئەندامی یەک کۆمەڵە.

٤- ڕاپۆرتە پێویستەکان دابین دەکات بۆ ئەنجامدانی چالاکی فێربوون و ئەو ئامانجانەی مەبەست بوو بهێنرێنەدی.

٥- یارمەتیی دابینکردنی بابەت و ئامرازە پێویستەکانی فێربوون دەدات.

٦- چاودێری و بەدواداچوونی هەموو کۆمەڵە و چاوپێکەوتنەکانی نێوان شارەزایان دەکات لە هەموو پێکهاتەی ناوەڕۆکەکان.

٧- کارلێکەکان و دەستێوەردانەکان و پرۆسەکانی ڕوونکردنەوە و شرۆڤە و کرداری وانەوتنەوە ئەنجام دەدات.

٨- هانی قوتابییانی ناو کۆمەڵەکان دەدات لەسەر بەشداریکردن و مشتومڕ لە کاتێکەوە بۆ کاتێکی دیکە، بەتایبەتیش قوتابییە شەرمنەکان.

٩- لە کاتی بوونی هەر کێشە و گرفتێک لای قوتابییان، دەستێوەردان دەکات و قوتابییان ئاڕاستە دەکات و کێشەکەش چارەسەر دەکات، لەم حاڵەتەشدا هەم ئاڕاستەکار و هەمیش ڕاوێژکاری قوتابییان دەبێت بۆ چارەسەرکردنی کێشە و ئاریشەکان و زاڵبوون بەسەریاندا.

١٠-تاقیکردنەوەی گونجاو بۆ پێوانەکردن و دەرخستنی بەرهەمەکانی فێربوونی ناوەڕۆک دادەنێت (ابو خاطر، ٢٠١٤، ٥٢- ٥٣).

ج- ڕۆڵی قوتابی لە ستراتیژی جیکسۆدا:

(المطوق، ٢٠١٣)ڕۆڵی قوتابی لەم ستراتیژییەدا خۆی لەمانەی خوارەوەدا دەبینێتەوە:

١- هەر قوتابییە و ئەرکی دیاریکراوی خۆی لە بابەتەکە پێ دەدرێت (بەشێک لە بابەتەکە).

٢- گەڕان و توێژینەوە دەربارەی زانیارییەکان و ڕاستییەکان و کۆکردنەوە و ڕێکخستنەوەیان.

٣- هەر قوتابییەک لەگەڵ هاوڕێکانی لە فێربوونی بەشێکی تایبەت بە خۆی لە بابەتی خوێندنەکە بەشداری دەکات.

٤- قوتابییان لە فێربوونی بەشێکی تایبەت بە خۆیان یارمەتی یەکتری دەدەن، دوای ئەوە دەگەڕێنەوە بۆ لای کۆمەڵەکانی خۆیان، بۆ ئەوەی ئەو بەشەی فێری بوون لەگەڵ هاوڕێکانی بخوێنێت و ئەوانیش فێر بکات.

٥- قوتابی شارەزا لە ناو کۆمەڵە ئەسڵییەکە، بەشە تایبەتەکەی خۆی فێری هاوڕێکانی دەکات و لە فێرکردنیشیان بەرپرسیار دەبێت.

٦- لە کاتی ئەنجامدانی ڕۆڵی خۆیان بە بایەخەوە گوێ لە هەر ئەندامێکی گروپەکە دەگرێت.
٧- قوتابی لە کۆمەڵەکەی لایەنگیری خۆی بۆ ئەو هاوڕێیەی دەردەخات، کە ئەرکەکەی بۆ ڕووندەکاتەوە، ڕاوبۆچوونی خۆیشی دەربارەی ئەوە دەردەبڕێت، کە هاوڕێکەی پێشکەشیدەکات.
٨- هەر قوتابییەک لە کۆمەڵە ئەسڵییەکە وەڵامی ئەو پرسیارانە دەداتەوە، کە ئاڕاستەی دەکرێن.
٩- هەر قوتابییەک پابەندی ئەو ڕێنماییانە دەبێت، کە پێشکەشی دەکرێت.

لەمیانی ئەوەی پێشکەشکرا ڕوون دەبێتەوە قوتابی تەوەری قوتابی پرۆسەی فێرکردنە، ڕۆڵیشی لەم ستراتیژییەدا ئەرێنی و کارایە، چونکە خۆی هەوڵدەدات بە دوای زانیاریدا بگەڕێت و بگاتە چارەسەر و شیکردنەوەی پرسیارەکان و چالاککردنی ئەزموونەکانی پێشووتر و گرێدان و بەستنەوەیان بە ئەزموونەکان و هەڵوێستە نوێیەکانەوە، چونکە ئەو هەمیشە لە گەڕان و سەرنجداندایە، پێچەوانەی ڕۆڵی قوتابی لە ڕێگەکانی وانەوتنەوەی ئاسایی ڕۆڵی تەنها لەسەر وەرگرتنی زانیارییەکان و ئەزبەرکردنیان ڕاوەستاوە، بێ ئەوەی هەوڵی گەڕان بە دوای زانیاریدا بدات و بە هەڵوێستە نوێیەکانەوەی ببەستێتەوە (المطوق، ٢٠١٣، ٣٢).

د- ئامانجەکانی ستراتیژییەتی جیکسۆ:

ئامانجەکانی ستراتیژییەتی جیکسۆ لەم خاڵانەی خوارەوەدا کورت و پوختکراوەتەوە:
١- جەخت لەسەر کاری بە کۆمەڵی چالاک دەکاتەوە، چونکە فێرخوازان بابەت و سەرچاوە جیاوازەکان لە شرۆڤەکردن و ڕاڤەکردنی ئەو ئەزموونانە بەکاردەهێنن، کە ئەنجامیانداوە، سەرباری بوونیان لەناو کۆمەڵەی شارەزایان و بەدەستهێنانی زانیاریی دیاریکراو لەمیانیدا، پاشان گەیاندنی بەوانەی دیکە بە بەکارهێنانی ستراتیژییە مەعریفییەکانیان، یان سەرووی مەعریفییەکان لە پێناو تێگەیشتن و فێربوون.
٢- یارمەتی مامۆستا دەکات شارەزا بێت و کەسایەتی تایبەتی خۆی هەبێت و لە سەرکردایەتیکردنی تیپەکان، بەرپرسیارێتی بگرێتەئەستۆ، چونکە ئەو گوێ لەوانەی دیکە دەگرێت و وانەیان پێ دەڵێتەوە و دەکەوێتە بەر لێپێچینەوە و بە ویژدانی کارلێک دەکات و ئەنجامەکانیش پوختدەکاتەوە و دەگاتە ئاستی گشتاندن.
٣- کارا و چالاک کردنی هەردوو لای مێشکی فێرخوازان لە میانی کارلێکی لە کۆمەڵەکان و شیکردنەوەی کێشە و گرفتەکان و ڕاوێژکردن بەوانەی دیکە و بەشداریکردن بە ئاوێتەبوون لەناو کۆمەڵە و بەکارهێنانی عەقڵ و بیرکردنەوە لە مشتومڕ و گفتوگۆکاندا (سلطان و محمد، ٢٠٢٤، ٩٨-٩٩).
٤- بەدەستهێنانی ئەکادیمی.
٥- لێبوردەیی و قبوڵکردنی فرەڕەنگی.
٦- پەرەپێدانی تواناکانی کۆمەڵایەتی(الشمری، ٢٠١٩، ١١٥).

دووەم: دەستکەوت:

أ- دەستکەوتی خوێندن:

دەستکەوتی خوێندن پەیوەندییەکی زۆری بە زیرەکی گشتییەوە هەیە، زانایان لە ساڵی (١٩٠٤)ەوە دەستیان بە لێکۆڵینەوە کردووە لەسەری، ئەوەش کاتێک وەزارەتی مەعاریفی فەرەنسی داوای لە(بینێ Binet) کرد، کە لەگەڵ لیژنەیەک بە هاوبەشی لێکۆڵینەوە لەسەر کێشەکانی فێرکردنی منداڵانی دواکەوتوو لەڕووی خوێندنەوە بکەن، لەو کاتەوە زانایانی دەروونزانی و پەروەردە بایەخیان بە لێکۆڵینەوەی پەیوەندیی نێوان زیرەکی و دەستکەوتی خوێندندا، لەمەشدا تاقیکردنەوەی زیرەکییان بەکارهێنا، لە سۆنگەی ئەوەی بایەخێکی زۆری لە دەستنیشانکردنی هۆی لاوازیی ئاستی قوتابی و هەوڵی چارەسەرکردنی ئەو هۆیانەی لەخۆدەگرت، پەیوەندیی نێوان زیرەکی و فێربوون، پەیوەندییەکی گەورەیە، بەڵگەی ئەوتۆش لەسەر ئەو پەیوەندییە نییە، بەوەی هەندێک لە زانایان پێناسەی زیرەکی بەوە دەکەن، کە زیرەکی توانای فێربوونە، بەڵام ئێستا ئەنجامی لێکۆڵینەوە و توێژینەوەکان دانیان بەوە داناوە، هەروەها پەیوەندییەکی زۆریش لەنێوان زیرەکی و دەستکەوتی خوێندندا هەیە، بە نموونە لە توێژینەوەکانی بێرت (Burt) هاوکۆلکەی پەیوەستگیریی نێوان دەستکەوتی خوێندن و زیرەکی گەیشتە (٧٣.٠) و لە توێژینەوەکانی گۆلڤن (Golvin)یش

هاوكۆلكەی پەیوەستگیریی نێوانیان گەیشتە (٥٨.٠)، هەروەها لە توێژینەوەكانی میلەر (Miller)یش گەیشتە (٥٢.٠)، ئەم هاوكۆلكانەش جەخت لەسەر پەیوەندیی نێوان زیرەكی و فێربوون دەكەنەوە، ئەم پەیوەستگیرییەش نابێتە مایەی سەرسامی لەبەرئەوەی هەندێك لە ناوەرۆكی تاقیكردنەوەكانی زیرەكی تا ئاستێكی زۆر هاوشێوەی هەندێك لە ناوەرۆكی تاقیكردنەوەی دەستكەوتە، بەتایبەتی كاتێك ئەو ناوەرۆكانە پەیوەست دەبن بە هەندێك شێوازی كارامەییە ئەو توانایانەی فێربوونی قوتابخانەی بەهێزیان دەكات، وەكو توانای زارەكی و توانی بەڵگەداری، لەبەر ڕۆشنایی ئەمەشدا دەكرێت بڵێین هاوڕێژەی ڕاستەوانە لەنێوان زیرەكی و دەستكەوتی خوێندن هەیە، لەگەڵ ڕەچاوكردنی پەیوەندیی زیرەكی بە سەركەوتن لە بابەتە جیاوازەكان لە بابەتێكەوە بۆ یەكێكی دیكە گۆڕانی بەسەردا دێت و وەكیەك نین، بەپێی ئەو ئاستەی كە بابەتەكە پێویستیی پێیەتی، سەربارى ئەوەی قۆناغەكانی فێركردن پێویستییان بە ئاستی زیرەكیی بەرز هەیە، ناشبێت ئەوە لە بیر بكەین، كە هۆكاری زۆری دیكە هەن لە سەركەوتنی خوێندن بەشداری دەكەن، وەک ئەوەی لەنێوان قوتابییاندا ژمارەیەكی بەرچاو دەبینین، كە توانای تەواویان لە زیرەكی تێدایە، بەڵام هەلومەرج و هۆكارەكانی دیكەی وەكو (تەندروستی، هەوەس - میزاجی، كۆمەڵایەتی، ئابووری دەروونی) دەبنە كۆسپ و بەربەست لە بەردەمیان، بەوەی لە خوێندن سەركەوتن بەدەست نەهێنن (المزوغي، ٢٠١١، ٩٢).

ب- جۆرەكانی دەستكەوتی خوێندن:

١- دەستكەوتی خوێندنی باش: مەبەست لێی گەیشتنی قوتابییانە بە ئاستێكی باڵای خوێندن، كە بەو كۆڵەگەی بنەڕەتی دادەنرێت، كە قوتابخانە هەوڵ و تەقەلالا دەدات، بۆ ئەوەی پێی بگات و لەپێناویدا كار بۆ دابینكردنی گەورەترین و زۆرترین ئامرازە هاوردەكراوەكان (المدخلات، وەكو (پشتگیرییەكانی فێركردن و هۆكار و ئامرازەكان- ڕوونكارییەكان)، لەبەرئەوەی ڕەنگدانەوەی واقعی قوتابخانە و ڕۆڵی سیستەمی پەروەردە لە پرۆسەی پەروەردە و ژینگەی قوتابخانە بەرجەستە دەكات.

٢- دەستكەوتی خوێندنی لاواز: یەكێكە لە حاڵەتەكانی نەگونجانی قوتابخانەیی و چەمكی وردتر، كە ئەویش توانای تێگەیشتن و وەرگرتنی ئەو زانیارییانەیە، كە پێشكەش بە قوتابییان دەكرێت، ئەوەش بە هۆكاری خودی و پێداگۆجی (زانست و ئسوولەكانی وانەوتنەوە) و كۆمەڵایەتی و ئابووری، كە كاریگەری دەكاتە سەر توانای قوتابییان و وایان لێ دەكات توانای تێگەیشتنیان لەو بەرنامەی فێركارییانە نەبێت، كە پێشكەشیان دەكرێت، ئەمەش ناچاریان دەكات بۆ ئەوەی ساڵێكی دیكەش لە هەمان پۆل بخوێنن، یان هەر بە تەواوی دەستبەرداری خوێندن ببن و وازی لێبهێنن.

- ❖ وەكو ئاماژەیەك: دەستكەوتی خوێندنی مامناوەندیش دەچێتە ناو دەستكەوتی خوێندنی باشەوە، چونكە سەركەوتنی خوێندنی لێ دێتە بەرهەم، كە دەكرێت قوتابی لەگەڵ قوتابییانی خاوەن دەستكەوتی باش بگوازنەوە بۆ ساڵی داهاتوو، واتە قۆناغێكی دیكە (توفیق وجمعة، ٢٠١٨، ٤١).

ج- گرنگی دەستكەوتی خوێندن:

گرنگیی دەستكەوتی خوێندن لەم خاڵانەی خوارەوەدا ڕوون دەبێتەوە:

١- ئاستی دەستكەوتی قوتابی لە ڕووی جۆری و چەندایەتییەوە دەردەخات لە میانی وەرزی خوێندنی دیاریكراو.

٢- ئاستی ئەو دەستكەوتە ڕوون دەكاتەوە كە قوتابی لە ئەنجامی فێربوونی قوتابی بەدەستی هێناوە.

٣- ڕێژە و بڕی ئەو ئامانجانەی فێركردن دیاری دەكات كە قوتابی بە دیاریكراوی لە بابەتێكی خوێندن بەدەستیهێناوە.

٤- زانینی ئەزموونەكانی قوتابی، كە لە كاتی پرۆسەی خوێندن بەدەستیهێنابوون و فێری بوون.

٥- زانینی ئاڕاستە گەشەییەكانی قوتابی.

٦- ئەنجامە خوازراوەكانی قوتابی لەخۆدەگرێت.

٧- ئەنجامی كۆتایی چۆنایەتی و چەندایەتی لەخۆدەگرێت، كە ئاستی قوتابی و نمرەی پێشكەوتن یان دواكەوتنی لەڕووی خوێندنەوە دەردەخات.

٨- بڕ و ڕێژەی زانین و زانیارییەكان و ئەو كارامەییانەی لە كاتی فێربوونی بابەتەكانی خوێندن فێریان بووە دەستنیشاندەكات.

٩- بڕ و ڕێژەی چالاکی و توانای بەخشراو لەلایەن قوتابییەوە لە پرۆسەی فێربوون و فێرکردن دەستنیشاندەکات.

١٠-ئاستی سەرکەوتن، یان شکستی قوتابی لە بەدەستهێنانی زانیارییەکان و تێگەیشتن و پیادەکردنیان ڕووندەکاتەوە(عبدالرزاق، ٢٠٢٠، ٦٠٤-٦٠٥).

د- هەڵسەنگاندنی دەستکەوتی خوێندن:

١- تاقیکردنەوەکانی دەستکەوتی کۆدکراو: کە تایبەتمەندییە سایکۆمەترییەکانی (ڕاستگۆیی و جێگیری) تێدا دابین دەکرێت.

٢- تاقیکردنەوە قوتابخانەییە تێکبەستە (التلازمیة) واتای پەیوەست بوونی یەکەم بەوەی دوای خۆیەوە بێ ئەوەی لە یەکتری داببرێن، کۆتایی یان پێشەکی و پاشەکییەکان، کە تێیدا تایبەتمەندییە سایکۆمەترییەکانی (ڕاستگۆیی و جێگیری) فەراهەم دەکرێت و بەپێی هەنگاوی زانستیی دیاریکراو ئامادە دەکرێت و بەپێی خشتەی خەسڵەتەکانیش دەستنیشان دەکرێت (نەخشەی بژاردەیی)(عبدالرزاق، ٢٠٢٠، ٦٠٥).

٢-٢ توێژینەوەکەکانی پێشوو:

ژمارەیەک توێژینەوەکە هەن لهبارەی ستراتیژی جیکسۆ، لەوانە:

١- توێژینەوەکەی(اسد،٢٠١٨)

ناونیشان: کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژی جیکسۆی (Jigsaw) فێربوونی هاوبەشی لەسەر دەستکەوتی خوێندنی قوتابییانی پۆلی پێنجەمی بنەڕەتی لە بابەتی زانستدا.

ڕێبازی توێژینەوەکە: نیمچە ئەزموونی

نموونەی توێژنەوەی: (٨٠) قوتابی

ئامرازی بەکارهێنراو: تاقیکردنەوەی دەستکەوت.

ئەنجام: جیاوازییەکی گرنگی ئاماری هەیە لەنێوان تێکرای نمرەکانی قوتابییانی گروپی ئەزموونی و گروپی کۆنترۆڵ لە تاقیکردنەوەی پاشەکی ئەنجامدرا، لە بەرژەوەندی گروپی ئەزموونی بوو.

٢- توێژینەوەکەی (الخفاجی،٢٠١٦)

ناونیشان: کاریگەری ستراتیژی جیکسۆ (Jigsaw) لەسەر دەستکەوتی قوتابییانی کچان لە پۆلی چوارەم زانستی و پاڵنەرەیان بەرەو زانستی بابەتی زیندەزانی.

ڕێبازی توێژینەوەکە: ئەزموونی.

نموونەی توێژنەوەی: (٧٠) قوتابی

ئامرازی بەکارهێنراو: تاقیکردنەوەی دەستکەوت.

ئەنجام: جیاوازییەکی ئاماری بەرچاو لە ئاستی گرنگی (٠.٠٥) لەنێوان تێکرای نمرەی قوتابیانی گروپی ئەزمونی و گروپی کۆنترۆڵ لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتدا هەیە، لە بەرژەوەندی گروپی ئەزمونی.

٣- ڕێکاریی توێژینەوەکە:

توێژەران بۆ هێنانەدی ئامانجەکانی توێژینەوەکەیان ژمارەیەک ڕێکاریان ئەنجامدا، لە ڕووی میتۆدی توێژینەوەکە، هەڵبژاردنی نەخشەسازیکردنی ئەزموونی توێژینەوەکە، دەستنیشانکردنی کۆمەڵگەی توێژینەوەکە و نموونەکەی، هاوسەنگی هەردوو کۆمەڵەکە لە هەندێک گۆڕدراوی کاریگەر، جگە لە ئامادەکردنی پێداویستییەکانی توێژینەوە و ئامرازەکانی و پیادەکردنی ئەزموونی و چارەسەری ئاماری بەکارهێنراو.

٣-١میتۆدی توێژینەوەکە:

میتۆد، یان ڕێبازی ئەزموونی لەسەر تێبینی کردنی ورد و تۆکمە و ڕێکوپێک بە پێی نەخشەکارییەکی ڕوون و ڕەوان ڕاوەستاوە، کە تێیدا گۆڕدراوە سەربەخۆکان و پاشکۆکان دەستنیشان دەکرێن (علیان، ٢٠٠٨، ٥٣).

٣-٢ دیزاینی توێژینەوەکە:

نەخشەساز (دیزاین)ی ئەزموونی گۆڕینێکی بە ئەنقەست و رێکوپێکە بۆ مەرجە دیاریکراوەکانی رووداوێـک، لەگـەڵ تێبینی کردنی ئەو گۆڕانانەی لە هەمان رووداودا روودەدەن و شرۆڤە دەکرێن (ملحم، ٢٠٠٢، ٣٨٨).

توێـژەران دیزاینی ئـەزموونیان بۆ هەردوو گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو بەکارهێنا، پاشان زانینی کاریگەرییان لەسـەر گۆڕدراوی پاشـکۆی (دەسـتکەوتی خوێندن) لە تاقیکردنەوەی پاشـەکی، وەک ئەوەی لە شـێوەی (١.٣) روونکراوەتەوە:

کۆمەڵە	گۆڕدراوی سەربەخۆ	گۆڕدراوی پاشکۆ	تاقیکردنەوەی پاشەکی
ئەزموونی	ستراتیژی جیکسو	دەستکەوتی خوێندن	دەستکەوتی مەعریفی
کۆنترۆڵکراو	ڕێگای ئاسایی		

شێوەی (1.3) نەخشەسازیکردنی ئەزموونی توێژینەوەکە

٣-٣ کۆمەڵگەی توێژینەوەکە:

کۆمەڵگەی توێژینـەوە بریتییە لـەو تاک یان کـەسانەی، کە بابـەتی کێشـەی تـوێژینەوەکە پێکدەهێنن، ئـەوانەش هـەموو رەگـــەزە پـــەیوەندیدارەکانن بـــە کێشـــەی لێکۆڵینـــەوەکـــە، کە توێژەر کۆشش بۆ ئەوە دەکات ئـــەنجامەکانی لێکۆڵینەوەکەیـان بەســـەردا بگشـــتێنێت (عباس ونوفل اخرون، ٢٠١٥، ٢١٧). بۆیە توێژەران پەنـایـان بردە بەر سـەردانیکردنی بـــەڕێوەبەرایـــەتیی پەروەردەی ناوەندی هەولێر بە مەبەستی بەدەستهێنانی زانیاری پەیوەست بە کۆمەڵگەی توێژینەوەکەی، کە کۆمەڵگەی توێژینەوەکەی لە (٥٦) قوتابخانەی ئامادەیی حکومی رۆژ پێکدەهات و هەموو قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە نـاوەندی پـارێـزگای هـــەولێر گرتـــەوە، کـە ژمـارەیان گەیشتە (١٩٠٢) قوتابی بۆ ســـاڵی خوێندنی (٢٠٢٤- ٢٠٢٥)، پێکهاتبوون لە (٨٨٩) قوتابی کوڕ و (١٠١٣) قوتابی کچ بەســـەر ئەو قوتابخانانەدا دابەشکرابوون.

٣-٤ بژاردەی توێژینەوەکە:

توێژەران نمونەی توێژینەوەکەیان لە قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە ئامادەیی ئازادیی کوڕان هەڵبژارد، کە سەر بە بـەڕێوەبـەرایـەتی پـەروەردەی نـاوەنـدی هـەولێر بوو بە ڕێگەی هەرەمەکی هۆبەی (ب)یـان هەڵبژارد، بۆ کۆمەڵەی ئەزموونی، هۆبەی (أ)یش بۆ کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو ژمارەی تاکەکانی نموونەی توێژینەوەکە (٤٨) قوتابی مایەوە، کە (٢٥) قوتابی بۆ کۆمەڵەی ئەزموونی و (٢٣) قوتـابییش بۆ کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو، دوای دوورخســـتنـەوەی قوتـابییە دەرنەچووەکانی ساڵی پێشوو، ژمارەیان (٩) قوتابی بوون. وەک ئەوەی لە خشتەی (١.٣) روونکراوەتەوە:

خشتەی (١.٣) دابەشکردنی تاکەکانی بژاردەی توێژینەوەکە لەسەر هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە

کۆمەڵە	هۆبە	ژمـارەی قوتـابیـان بەرلەدوورخستنەوە	ژمارەی قوتابیانی دووورخراوە	ژمارەی قوتـابیـان دوای دوورخستنەوە
ئەزموونی	ب	29	4	25
کۆنترۆڵکراو	ا	28	5	23
کۆی گشتی		57	9	48

٣-٥ هاوتاکردنی هەردوو گروپەکە (ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو)

هەردوو توێژەران گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراویان هاوتاکرد لە چەند گۆڕاوێک، لەوانە: دەســـتکەوتی زانیاری پێشـــوو لە بابەتی مێژوو، تەمەنی قوتابییان بە مانگ، ئاســـتی زیرەکی، ئینجا هەردوو توێژەران دەســـتیانکرد بە

جێبەجێکردنی ستراتیژی جیکسۆ لەسەر تاکەکانی نموونەی توێژینەوەکە، دوای ئەوەی شیکردنەوە بۆ ئەنجامەکان کرا بەدیارکەوت، کە گروپی ئەزموونی و گروپی کۆنترۆڵکراو هیچ جیاوازییەکی بەڵگەداری ئاماری لەنێوانیاندا نییە لە گۆڕاوەکانی دەستکەوتی زانیاری پێشوو لە بابەتی مێژوو و تەمەن و ئاستی زیرەکیان، خشتەی ژمارە (٢.٣) ئەمانە ڕوونەکاتەوە:

خشتەی ژمارە (٢.٣) ئەنجامەکانی تاقیکردنەوەی بۆ دوو بژاردەی سەربەخۆ
لە هاوتاکردنی هەردوو گروپی (ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو)

بوارەکان	کۆمەڵەکان	ژمارە	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	بەهای (T-test)ی		نمرەی ئازاد	بەڵگەدار
					هەژمارکراو	خشتەیی		
تەمەن	ئەزموونی	25	188.72	4.92	1.958	2.010	46	بەڵگەدار نییە
	کۆنترۆڵکراو	23	191.30	4.14				
نمرەی زیرەکی	ئەزموونی	25	33.28	7.86	0.207	2.010	46	بەڵگەدار نییە
	کۆنترۆڵکراو	23	32.78	8.82				
تاقیکردنەوەی زانیاری پێشوو	ئەزموونی	25	18.28	2.52	0.685	2.010	46	بەڵگەدار نییە
	کۆنترۆڵکراو	23	23.52	3.62				

٦.٣ پێداویستییەکانی توێژینەوە:

١- دیاریکردنی بابەتی خوێندن:

لە کاتی ئەنجامدانی ئەزموونی توێژینەوەکەکە، سێ بەش دیاریکرا (بەشی پێنجەم و بەشی شەشەم و بەشی حەوتەم) بۆ هەردوو گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو لە پەرتووکی مێژووی پۆلی دەیەمی وێژەیی.

٢- دیاریکردنی ئامانجە ڕەفتارییەکان:

توێژەران ئامانجە ڕەفتارییەکانیان دارشت ئەویش بە پشت بەستن بە پۆلێنی بلۆمی مەعریفی، ژمارەی ئامانجەکان گەیشتە (٤٠) ئامانج، (١٤) ئامانجیان لە ئاستی بەبیرهاتنەوە بوو، (١٢) ئامانجیان لە ئاستی تێگەیشتن بوو، (٤) ئامانجیان لە ئاستی جێبەجێکردن بوو، (١٠)ئامانجیان لە ئاستی شیکردنەوە بوو پاشکۆی ژمارە(١).

٣- ئامادەکردنی پلانی وانەوتنەوە:

توێژەران (٤٨) پلانی وانەوتنەوەیان ئامادەکرد بۆ هەردوو گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو، کە بۆ هەر گروپەک هەفتەی سێ بەشە وانە دەخوێندرا. پاشکۆی ژمارە(٢).

٧-٣ پێوەری توێژینەوەکە: تاقیکردنەوەی دەستکەوت:

أ. دەستنیشانکردنی ئامانجەکانی تاقیکردنەوەکە:

ئامانجی تاقیکردنەوەی دەستکەوت لەم توێژینەوەیەدا بریتییە لە دیاریکردنی ئاستی پێشکەوتنی قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە ڕووی زانیاری، چەمک و شارەزاییەکان، هەر سێ بەشی کتێبی مێژووی شارستانیەتییەکان بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤-٢٠٢٥).

ب. دەستنیشان کردنی ئاستی پرسیارەکانی تاقیکردنەوەکە:

توێژەران پرسیارەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن بە پشتبەستن بە چوار ئاست ئـامادەکرد، لە بواری مەعریفی بە پێی پۆلینکردنی بلوم بوو، وەک ئەوەی لە (پاشکۆی ژمارە ٣) ڕوونکراوەتەوە.

ج. داڕشتنی برگەکانی تاقیکردنەوەکە:

توێژەر بۆیە تاقیکرنەوەی بابەتیەکانی هەڵبژارد، چونکە بابەتی بوون و گشتگیری و هەمەلایەنەیان لەخۆدەگرت، جگە لەوەی یەکێکە لەو تاقیکردنەوانەی زۆرترین جێگیربوونی لە بڕیارەکانی و بەربڵاوی و بەکارهێنانی هەیە، بە تایبەت لە قۆناغەکانی خوێندنی بنەڕەتی و ئامادەیی و زانکۆیی، هەروەها لەبەرئەوەی ناکەوێتە ژێر کاریگەریی خودی پشکێنەر، یان ڕاستکەرەوە و باری دەروونیی، یان ئەو هەلومەرجەی خودی پشکێنەر پێیدا تێدەپەڕێت، بە جیاوازیی پشکێنەریش

جیاوازی دروســـت ناکات، هەروەها لە کۆمەڵێکی زۆری پرســـیاریش پێکدێت و وەڵامەکانی هەر پرســـارێکیش بە نیشـــانەیەک یان وشـــەیەک وەڵامدراونەتەوە، تاقیکردنەوە بابەتییەکان لەم ســـاڵانەی دواییدا بڵاوبوونەوەیەکی زۆریان بەخۆیـانەوە بینیوە، ئەمەش وای کردووە لە پێشـــەوەی ئەو تـاقیکردنەوانە بێـت، کە زیـاتر بڵاون و زۆرتریش بەکاردەهێنرێن (عادل، ٢٠٠٩، ٢٢٠). توێژەر تاقیکردنەوەیەکی دانا، کە لە ســـی و پێنج پرسـیار پێکهاتبوو بە شـێوازی پرسیاری هەڵبژاردن بوو، چەند بژاردەیەکی هەبوو، یەکێک لە وەڵامەکان ڕاستە و سییانەکەی دیکەیان هەڵەن، لەسەر قوتابی پێویستە ئاماژە بە وەڵامە ڕاستەکە بدات(مارون، ٢٠١٠، ٤٥).

د. ئامادەکردنی نەخشەی تاقیکردنەوە (خشتەی خەسڵەتەکان):

١-دەستنیشان کردنی ڕێژەی بایەخی بابەتەکان:

توێژەران گرنگی ڕێژەی جەختکردنەوەی ناوەڕۆکی هەر بەشـێکی لە بابەتی خوێندن دەســـتنیشـــان کرد، کە لە کاتی ئەزموونەکە و لەمیـانی زانینی ژمـارەی لاپەڕەکـانی هەر بەشـــێکی بـابەتی خوێنـدنەکە دەخوێنـدرێت و ئەو بـابەتە دیاریکراوە لەخۆدەگرێت، کە بەســـەر ژمارەیەک لاپەڕەی گشـتی بابەتەکەدا دابەش کرابێت و لە ناو ئەموونەکەدا بێت و جارانی (١٠٠) کرابێت. وەک لە خشتەی (٣.٣) دا هاتووە.

خشتەی ژمارە (٣.٣) کێشی ڕێژەی بایەخی بابەت بەپێی ژمارەی لاپەڕەکان نیشان دەدا

ناوەڕۆکی تاقیکردنەوە	بابەتەکان	ژمارەی لاپەڕەکان	کێشی ڕێژەیی بایەخی بابەت
بەشی پێنجەم	شارستانیەتی ڕۆمانی	5	7%
بەشی شەشەم	شارستانیەتی ئێران	14	19%
بەشی حەوتەم	أ-شارستانیەتی ئیسلامی ب-شارستانییەتی میرنشینە کوردییەکان	54	74%
کۆی گشتی		73	100%

٢- دەستنیشانکردنی ڕێژەی گرنگی برگەکانی تاقیکردنەوەکە:

توێژەران ژمارەی برگەکانی تاقیکردنەوەکەی لە هەر ئاستێکی کۆی برگەکانی تاقیکردنەوەکە دەستنیشانکرد، کە بە (٤٠) برگەی تاقیکردنەوە دەســـتنیشـــانیکردووە، ئەوەش بەپێی ئەم هاوکێشـــەیەی خوارەوە، وەک ئەوەی لە خشـــتەی (٤.٣)دا ڕوونکراوتەوە.

خشتەی(٤.٣) خشتەی نیشاندانی وەسفی (جدول المواصفات)

بابەتەکان	ژمارەی لاپەڕە	کێشی ڕێژەی سەدی بایەخی بەش %	کێشی ڕێژەی گشتی ئامانج				ژمارەی پرسیارەکان
			بیرهاتنەوە	تێگەیشتن	جێبەجێکردن	شیکردنەوە	
			14	12	4	10	40
			%35	%30	%10	%25	%100
بەشی پێنجەم	5	%7	1	1	0	1	3
بەشی شەشەم	14	%19	3	2	1	2	8
بەشی حەوتەم	54	%74	10	9	3	7	29
کۆی گشتی	73	%100	14	12	4	10	40 پرسیار

٣. داڕشتنی ڕێنماییەکانی تاقیکردنەوە:

أ. ڕێنماییەکانی وەڵامدانەوە:

ڕێنماییەکانی تـاقیکردنەوەکە بەشـــێوەیەکی ڕوون و ڕەوان داڕێژرا، کە ئـامـانجی تـاقیکردنەوەکە ڕووندەکاتەوە، بۆئەوەی تاقیکردنەوەکە ئەنجامی ورد ببەخشـێت، ئەوەش بۆ دەســـتنیشـــانکردنی ئەوەی لە پشـکێنەرەکان داواکراوە بەشـــێوەیەکی ڕوون و دیاریکراو، چونکە ئەم ڕێنماییانە کاری پێویســـت بۆ تاقیکردنەوە ڕووندەکەنەوە و ڕێگەی وەڵامدانەوە و شوێنەکەیشی دەردەخەن (سلیمان، ٢٠٠٦، ٣٨٩).

ب. پشکنین و ڕاستکردنەوەی تاقیکردنەوە:

توێژەران وەڵامی قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکەی پشکنی و ڕاستکردەوە، بە پشتبەستن بە وەڵامە نموونەییەکان (پاشکۆی ٤)، هەروەها توێژەر یەک نمرەی بۆ هەر برگەیەک دیاریکرد، کە وەڵامەکەی دروست بێت، سفریش بۆ هەر برگەیەک، کە وەڵامەکەی هەڵە بێت، تاقیکردنەوەکە بە شێوە کۆتاییەکەی لە (٣٥) برگە پێکهات، بەمەش ئەو نمرەیەی قوتابی بەدەستی دەهێنێت لەنێوان (٠- ٣٥) نمرەدایە، (پاشکۆی ٥).

٨.٣ ڕاستێتی تاقیکردنەوەکە:

أ. ڕاستێتی ڕواڵەتی:

ڕاستگۆیی تاقیکردنەوە ئاستی شیاوی تاقیکردنەوەکەیە بۆ پێوانەکردنی ئامانج یان لایەنێکی دیاریکراوی دیاردە پێوانەکراوەکە(أبو جادو، ٢٠١٤، ٣٩٩).

بەمەبەستی دڵنیابوون لە ڕاستگۆیی ڕواڵەتی تاقیکردنەوە، بۆ هێنانەدیی ڕاستگۆییەکەی توێژەر تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندنی ئامادەکرد، کە ژمارەی برگەکانی (٤٠) برگە بوو، برگەی تاقیکردنەوەکەیشی خستە بەردەستی کۆمەڵێک لە شارەزایان و تایبەتمەدانی ڕێگەکانی وانەوتنەوە و پێوانەکردن و هەڵسەنگاندنی بابەتی مێژوو (پاشکۆی ژمارە ٦)، ئەوەش بە مەبەستی وەرگرتنی ڕاوبۆچوونەکانیان دەربارەی شیاوی برگەکانی تاقیکردنەوەکە لە پێوانەکردنی ناوەڕۆکی چەمکە زانستییەکان، لەبەر ڕۆشنایی ئامانجە ڕەفتارییەکان، لەبەر ڕۆشنایی ڕاوبۆچوون و تێبینیی دادوەران و شارەزایان توێژەر هەندێک هەموارکردنەوەی بەسەر بەشێک لە برگەکاندا هێنا و بە ڕێژەی ڕێککەوتنی (٨٠٪) و زیاتری پێوەری پەسەندکردنی برگە و دوای وەرگرتنی ڕاوبۆچوونی دادوەران و هەموارکردنەوەکان (٤٠) برگە بە بێ سڕینەوە و لادان لەگەڵ هەموارکردنەوەیەکی کەمی هەندێک برگەیان بڕیاری لەسەر ڕاستگۆییەکەی درا.

ب- ڕاستگۆیی ناوەڕۆک:

مەبەست لە ڕاستگۆیی ناوەڕۆک، نمرەی نواندنی بەندەکانی ئامراز و پێکهاتە بڕیار لەسەردراوەکانی یان پلانی وانەوتنەوە یاخود بابەتی خوێندنە(عطیفة، ٢٠١٢، ٢٦٤). توێژەران لێکۆڵینەوەی لە ڕاستگۆیی ناوەڕۆکی توێژینەوەکەی کرد، ئەوەش لە میانی خستنەڕووی خشتەکان و خەسڵەتەکان، لەگەڵ برگەکانی تاقیکردنەوەکە و لیستی ئامانجە ڕەفتارییەکان بۆ بەردەستی ژمارەیەک لە شارەزایان و تایبەتمەند و پسپۆڕانی بابەتی مێژوو و تایبەتمەندانی پێوانەکردن و هەڵسەنگاندنی پرۆگرامەکان، بۆ دڵنیابوون لە شیاوییەکەی وێڕای ئەوەی توێژەر بەپێی نەخشەی تاقیکردنەوە، تاقیکردنەوەکەی داڕشت و بونیادنا، ئەوەش بە پشتبەستن بەو ئامانجە ڕەفتارییانەی لە بابەتی خوێندنەکە دەرهێنرا، ڕێژەیەکی بەرزی لە ڕێککەوتن لە ئاستی شیاوی برگەکاندا هەبوو، بە جۆرێک شارەزایان ڕێککەوتن لەسەر هێشتنەوەی هەموو برگەکان بە بێ هەموارکردنەوەش.

٩.٣. جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەی دەستکەوت لەسەر نموونەیەکی سۆسەکاریی (عینة الاستطلاعیة):

بە مەبەستی زانینی ڕوون و ڕەوانیی برگەکانی تاقیکردنەوەکە و ئاستی ئاستەنگییەکەی و بەهێزیی جیاوازییەکەی و کارای جێگرەوە هەڵەکانی و هاوکۆلکەی جێگیری و ئەو کاتەی لە وەڵامدانەوە خایاندوویەتی، توێژەران تاقیکردنەوەکەیان لەسەر نموونەیەکی سۆسەکاریی لە قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە قوتابخانەی ئامادەیی (ئەحمەدی خانی و دارینی کوڕان) لە ڕێکەوتی ٢٠٢٥/٣/٤ جێبەجێکرد، کە هەمان خەسڵەتی نموونەی توێژینەوەکەیان هەبوو، ژمارەی قوتابییانی نموونەی ڕاپرسی (١١٥) قوتابی بوو، توێژەران کاتی کۆتایی قوتابییانی نموونەی ڕاپرسیەکەیان تۆمارکردن هەر خۆشیان چاودێرییانکردن، دوای کۆتاییهاتنی پیادەکاریی تاقیکردنەوەکە، دەرکەوت ئەو کاتەی لە وڵامدانەوەی هەموو برگەکان خایاندوویەتی لەنێوان (٢٥-٣٥) خولەکدا بوو، بە ناوەندە ڕێژەی (٣٠) خولەک بە بەکارهێنانی ئەم هاوکێشەیەی خوارەوە:

$$\text{ناوەندەی کات} = \frac{\text{کاتی قوتابی یەکەم+ کاتی قوتابی دووەم+ کاتی قوتابی سێیەم +...... تاد}}{\text{ژمارەی گشتیی قوتابییانی}}$$

أ. شیکردنەوەی ئاماری بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە

مەبەست لە شیکردنەوەی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکەیە بۆ سەلماندنی شیاوی هەر بڕگەیەک و باشترکردنی جۆرەکەیەتی لە میانی دۆزینەوە و ئاشکراکردنی بڕگە زۆر لاوازەکانی یان ئەوانەی جیاواز نین، یاخود بە جێگرەوەی باش دانانرێن و دوورخستنەوەی ئەو بڕگانەی بەکەڵک نایەن (علام، ٢٠٠٦، ١١٢).

توێژەر وەڵامەکانی نموونەی ڕاپرسی ڕاستکردەوە، کە ژمارەیان (١١٥) وەڵام بوو و بە شێوەیەکی داکشان و بەپێی نیشانەی گشتی تاقیکردنەوەکە نمرەی قوتابییانی ڕێکخست، پاشان هاوکێشەی ڕێژەی سەدی هەژمارکرد (٢٧٪) بوو، مەبەستمان لە ڕێژەی سەدی قوتابییان، ئەوانیە وەڵامی پرسیارەکان بە شێوەیەکی ڕاست و دروست دەدەنەوە (ملحم، ٢٠١٢، ٢٣٧).بەمەش توێژەر (٣١) قوتابی بەدەستهێنا، کە نوێنەرایەتیی کۆمەڵەی باڵا دەکەن و (٣١) قوتابی دیکەش کە نوێنەرایەتی کۆمەڵەی خوارەوە دەکەن، پاشان گرانی و ئاسانی بڕگەکان و هێزی جیاکردنەوەیان و کارایی جێگرەوە هەڵەکانیشی بەم شێوەیەی خوارەوە ڕێکخست:

ب. هاوکۆلکەی گرانی و ئاسانی بڕگەکان:

توێژەران هاوکۆلکەی گرانی هەر بڕگەیەکی لە بڕگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت بە بەکارهێنانی هاوکێشەی تایبەت بە خۆی هەژمارکرد، بینی بەهاکەی لەنێوان (٠.٢٦- ٠.٥٥) دایە، ئەمەش واتای ئەوەیە بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە پەسەند و شیاون، جگە لە پێنج بڕگەی (٢١ و ٢٧ و ٣٦ و ٣٧ و ٤٠) نەبێت بە جیاواز دادەنرێن، لەبەرئەوەی لەناو سنووری پەسەندکراودا نین بۆیە لادران. بلومیش پێیوایە تاقیکردنەوە کاتێک باش دەبێت، ئەگەر هاوکۆلکەی گرانییەکەی (صعوبتها) لەنێوان (٠.٢٠- ٠.٨٠) بێت (Bloom,1971,66)، پاشان هاوکۆلکەی ئاسانیی هەر بڕگەیەکیش لە بڕگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندنی بە بەکارهێنانی ئەم هاوکێشەیەی خوارەوە هەژمارکرا:

هاوکێشەی ئاسانی = ١- هاوکۆلکەی گرانی

ج. هێزی جیاکاری بڕگەکان:

توێژەران هاوکێشەی هێزی جیاوازی پیادە و جێبەجێکرد، دوای هەژمارکردنی هێزی جیاوازی هەر بڕگەیەک لە بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە، کە بەهای هاوکۆلکەی جیاوازیی بڕگە شیاوەکان لەنێوان (٠.٢٣- ٠.٥٥) بوو، جگە لە پێنج بڕگەی (٢١ و ٢٧ و ٣٦ و ٣٧ و ٤٠) نەبێت لە تاقیکردنەوەکە لادران، لەبەر ئەوەی جیاواز بوون، هێزی جیاوازیشیان لەنێوان (٠.٠٦- ٠.١٩) بوو (خشتەی ٥.٣)، ئەمەش واتای ئەوەیە بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە لەنێوان هەردوو کۆمەڵەی (باڵاو خوارەوە) جیاواز بوون، هەر بڕگەیەکی تاقیکردنەوەش توانای جیاوازییەکەی گەیشتە (٠.٢٠) یان زیاتر بە بڕگەیەکی باش دادەنرێت، بەڵام ئەگەر جیاوازییەکەی سفر یان نەرێنی بوو، ئەوکاتە پێویستە ئەو بڕگەیە لە تاقیکردنەوەکە بسڕدرێتەوەو لابدرێت (علام، ٢٠٠٧، ٢٥٦).

خشتەی (٥.٣)هاوکۆلکەی گرانی و ئاسانی و ڕێژەی جیاکاری لە تاقیکردنەوەی دەستکەوت

هاوکۆلکەی جیاکاری	هاوکۆلکەی گرانی	ژمارەی برگە	هاوکۆلکەی جیاکاری	هاوکۆلکەی گرانی	ژمارەی برگە	هاوکۆلکەی جیاکاری	هاوکۆلکەی گرانی	ژمارەی برگە
0.35	0.47	31	0.32	0.39	16	0.26	0.52	1
0.55	0.44	32	0.23	0.53	17	0.35	0.44	2
0.35	0.44	33	0.26	0.55	18	0.26	0.35	3
0.58	0.45	34	0.23	0.40	19	0.39	0.39	4
0.29	0.47	35	0.45	0.39	20	0.23	0.44	5
0.13	0.81	36	0.19	0.81	21	0.26	0.55	6
0.10	0.82	37	0.29	0.53	22	0.42	0.44	7
0.26	0.26	38	0.39	0.39	23	0.35	0.47	8
0.23	0.34	39	0.26	0.35	24	0.39	0.45	9
0.06	0.87	40	0.39	0.42	25	0.55	0.47	10
			0.32	0.55	26	0.42	0.37	11
			0.06	0.81	27	0.45	0.48	12
			0.32	0.55	28	0.29	0.44	13
			0.23	0.56	29	0.32	0.48	14
			0.26	0.45	30	0.26	0.52	15

د. کارایی جێگرەوە هەڵەکان:

بەکارهێنانی هاوکێشـــەی کارایی جێگرەوە هەڵەکانی هەموو بڕگەکانی پرســـیارەکە بە هەڵبژاردن لە چەند بژاردەیەک بینی، کە کارایی جێگەرەوەکان لەنێوان (۰.۰۲- ۰.۲۳-) و کارایی هەموو جێگرەوەکان لە ئاستێکی پەسەند دەبن، ئەگەر نەرێنی یان کەمتر بن لە (۵٪) (النبهان، ۲۰۰٤، ۱۹٦). ئەمەش واتای ئەوەیە هەر جێگرەوەیەک لە جێگرەوە هەڵەکان لە سەرجەم بڕگەکان پەسند و باش و سەرنجراکێش بوون (پاشکۆی ژمارە 7).

هـ جێگیریی تاقیکردنەوە:

بۆ هەژمارکردنی جێگیریی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن، توێژەران تاقیکردنەوەی هەرەمەکی لەسەر نموونەیەکی سۆسـەکاری (عینة استطلاعیة) لە دەرەوەی نموونەی توێژینەوەکە ئەنجامدا، پێکهاتووە لە (٤۰) قوتابی، لە ئامادەیی (نەمرانی و دارینی کوڕان) ســــەر بە پەروەردەی ناوەندی هەولێر ڕێکەوتی ۲۰۲٥/۳/۲٥ جێبەجێکرد، بە بەکارهێنانی (هاوکێشەی کیودەر ریتشاردسۆن-۲۰ Kuder Richardson)، بەهای هاوکۆلکەی جێگیری ژمێردراو گەیشتە (۰.۸۷)، کە پەسندکراو و باشە، بەم جۆرە تاقیکردنەوەکە ئامادەی جێبەجێکردن بوو و بڕگەکانی بەشێوەی کۆتایی (۳٥) بڕگە بوون توێژەران لەسەر گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو لە ڕێکەوتی (۲۰۲٥/٤/۸) جێبەجێکرد.

۱.۳ هەنگاوەکانی ڕێکارییەکانی توێژینەوەکە:

۱- توێژەران تاقیکردنەوەی دەســـتکەوتی خوێندنیان لەســـەر قوتابییانی هەردوو گروپی توێژینەوەکە (ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو) لە ڕێکەوتی (۲۰۲٥/٤/۸) پیادەکرد و تاقیکردنەوەکەی بە پێدانی یەک نمرە بۆ وەڵامی ڕاســـت و سفریش بۆ وەڵامی هەڵە یان بەجێهێڵدراو ڕاستکردەوە و پشکنی.

۲- جێبەجێکردنی ئەزموونەکە لە ڕێکەوتی (۲۰۲٥/۱/۲٦) دەســـتی پێکرد و لـە (۲۰۲٥/٤/۸) کۆتـایی هـات مـاوەی ئەزموونیەکە هەشت هەفتە بوو، پشووەکانی مانگی ئازار لە (۱۱- ۳/۲٤) خایاند.

٤- پێشکەشکردن و شرۆڤەکردنی ئەنجامەکان

ئەم بەشە پێشکەشکردنێکی وردی ئەنجامەکانی توێژینەوەکەیە، کە لهلایەن توێژەران دەخەنەڕوو لە ڕۆشنایی ئامانج و گریمانەکاندا، لەگەڵ شیکردنەوەیەکی قووڵ و ڕاڤەکردنێکی گشتگیر بۆ ئەم ئەنجامانە و گفتوگۆکردنیان بە شێوەیەکی سیستەماتیک، بەم شێوەیە:

یەکەم: خستنەڕوو و شرۆڤەکردنی ئەنجامەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن:

۱- ئەنجامەکانی پەیوەست بە گریمانە:

گریمانەکە ئاماژەی بە نەبوونی جیاوازی ئاماری بەرچاوی لە ئاســـتی گرنگیدانی (۰.۰٥) لەنێوان تێکڕای نمرەکانی قوتابییانی گروپی ئەزمونی، کە بە پێی ســـتراتیژی جیکســـۆ وانەیان خوێندووە و تێکڕای نمرەکانی قوتابییانی گروپی کۆنترۆڵ، کە بە ڕێگەی ئاسایی فێرکراون لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن.

بۆ پشـــتڕاســـتکردنەوەی ڕاســـتی گریمانەکە، تاقیکردنەوەی (t-test) بۆ دوو نموونەی ســـەربەخۆ بەکارهێنرا بۆ دۆزینەوەی بەڵگەی جیاوازی لەنێوان تێکڕای نمرەکانی تاقیکردنەوەی دەســـتکەوتی خوێندن بۆ گروپی ئەزمونی و گروپی کۆنترۆڵ، وەک لە خشتەی خوارەوەدا ڕوونکراوەتەوە.

خشتەی(١.٤)تاقیکردنەوەی(t-test) بۆ جیاوازی نێوان تێکڕای نمرەکانی
گروپی ئەمونی و کۆنترۆڵکراوی پاشەکی توێژینەوە لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن

کۆمەڵە	ژمارەی تاکەکانی نموونە	ناوەندە ژمێرەیی	لادانی پیوەری	نمرەی ئازاد	بەهای تائی (ت)		ئاستی بەڵگەداری (α=0.05)
					هەژمارکراو	خشتەیی	
ئەزموونی	25	27.96	2.22	46	7.80	2.010	بەڵگەدارە
کۆنترۆڵکراو	23	19.65	4.79				

له خشتەی (١.٤) ئەنجامەکانی شیکردنەوەی ئاماری دەریخست، کە جیاوازییەکی ئاماری بەرچاوی هەیە لە ئاستی (٠.٠٥) لەنێوان تێکڕای نمرەکانی گروپی ئەزمونی و گروپی کۆنترۆڵکراو لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن، کە بەهای(t-test) هەژمارکراو (٧.٨٠)، کە گەورەترە لە بەهای (t-test) خشتەیی (٢.٠١٠) لە پلەی ئازادی (٤٦)، کە بەڵگەیە لەسەر سەرکەوتنی گروپی ئەزمونی، کە بە بەکارهێنانی ستراتیژی جیکسۆ خوێندوویانە، بەمەش گریمانەکە ڕەتدەکرێتەوە و گریمانەی جێگرەوە (بەدیل) پەسەند دەکرێت.

گفتوگۆی ئەنجامی پەیوەندیدار بە گریمانەکە:

ئەنجامەکە پێشکەوتنی گروپی ئەزمونی دەرخست، کە بەپێی ستراتیژی جیکسۆ خوێندوویانە بەسەر گروپی کۆنترۆڵدا، کە بە ڕێگەی ئاسایی خوێندوویانە، واتە جیاوازییەکی ئاماری بەرچاو هەیە لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن بە قازانجی گروپی ئەزمونی، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ کاریگەری فاکتەری تاقیکردنەوەی ستراتیژی جیکسۆ، لە تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی دەستکەوت لای قوتابییانی گروپی ئەزمونی، ئەم ئەنجامە لەگەڵ ئەنجامەکانی توێژینەوەکانی اسد (٢٠١٨) و الخفاجی (٢٠١٦) لە تەوەری یەکەم هاوڕایە. توێژەران هۆکارەکانی پێشکەوتنی گروپی ئەزموونی بەسەر گروپی کۆنترۆڵدا بۆ چەند فاکتەرێک دەگەڕێنێتەوە:

١- وانەوتنەوە بەپێی ستراتیژی جیکسۆ لە وانەوتنەوە بەڕێگەی ئاسایی جیاوازە، چونکە قوتابییان دەکاتە چەقی پرۆسەی فێرکاری، کە یارمەتی زیادکردنی توانای قوتابییان دەدات بۆ بەدەستهێنانی چەمکە مێژووییەکان لە ڕێگەی هەستکردن بە متمانە بە خۆیان و پشتبەستن بە خۆیان

٢- ستراتیژی جیکسۆ ژینگەیەکی فێرکاری بۆ قوتابییان دابین دەکات کە توانایان پێدەدات بۆ پراکتیزەکردنی چالاکییە جیاوازەکان و ئەنجامدانی گفتوگۆی بەسوود لەگەڵ هاوڕێکانیان دوور لە کۆتوبەندی چاودێری و سەرزەنشت، کە کاریگەرییەکی ئەرێنی هەبووە لە دەستکەوتی خوێندن.

٣- ڕۆڵی ستراتیژی جیکسۆ لە دابەشکردنی بابەتی خوێندن بۆ یەکەی بچووک، کە جیاوازییە تاکەکەسییەکانی نێوان قوتابییان ڕەچاو دەکات و ڕێکخستنی ناوەڕۆکی بابەتی زانستی لەناو پۆلدا بە شێوەی چەمکی ڕێکخراو و زنجیرەیی و بەستنەوەیان بە شێوەیەکی زانستی لە زەینی قوتابییاندا و زیادکردنی هاندەریان بۆ فێربوون.

٤- کەمکردنەوەی ئاستی دڵەڕاوکێ و ترس لە شکست لای فێرخوازان و دابینکردنی ئاستێکی بەرزی دڵنیایی و ئارامی دەروونی.

٥-دەرئەنجام و ڕاسپاردەو پێشنیازەکان

١- دەرئەنجامەکان

بەپێی ئەم توێژینەوەیە، توێژەر گەیشتە چەندین ئەنجامی گرنگ:

١- سەرکەوتنی ستراتیژیەتی جیکسۆ بەسەر ڕێگەی ئاسایی لە وانەوتنەوەدا بە ئاستێکی بەرزی پەروەردەیی لە دەستکەوتی خوێندی قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە بابەتی مێژوو.

٢-گونجاوبوونی بەکارهێنانی ستراتیژیەتی جیکسۆ لە وانەوتنەوەی مێژووی بۆ پۆلی دەیەم، لەبەر ئەوەی چالاکی جۆراوجۆر و گەشتی مەیدانی و فلمی دیکۆمێنتاری تێدایە، کە یارمەتی تێگەیشتن و فێربوونی قوتابییان دەدات.

٣- ستراتیژیەتی جیکسۆ توانای گیانی هاوکاری و بڕوا بەخۆبوون و هەڵگرتنی بەرپرسیارەتی لای قوتابییان پەرە پێدەدات.

٢- ڕاسپاردەکان

لە ڕوانگەی ئەنجامەکان توێژەر لەم توێژینەوەیەدا، ئەو ڕاسپاردانە دەکات:

١- پێویستە دامەزراوەکانی وەزارەتی پەروەردە تیشک بخەنە سەر بەکارهێنانی ستراتیژیەتەکانی فێربوونی هاوبەش، لەوانەش ستراتیژیەتی (جیکسو) ڕاهێنانی مامۆستایان لەسەر چۆنیەتی بەکارهێنانی ئەم ستراتیژیەتە.

٢- مامۆستایانی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان ڕابهێنرێن لەسەر بەکارهێنانی ستراتیژیەتی (جیکسو)، سنووردار نەکرێن بەو ڕێگە پەروەردەییانەی، کە پشت بە وانەوتنەوە و لەبەرکردن دەبەستێت.

٣ -پێشنیازەکان

سەبارەت بە پێشنیازەکان بۆ توێژەرانی داهاتوو، ئەمانەی خوارەوە دەخەینەڕوو:

١- ئەنجامدانی توێژینەوەی هاوشێوە، کاریگەریی ستراتیژی جیکسۆ لە گۆڕاوە پەیوەندیدارەکانی دیکە لێکۆڵینەوەی بکات وەک: (بیرکردنەوەی داهێنەرانە - بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە - کارامەیی خۆماندووکردن - وەرگرتن و مانەوەی چەمکەکان - پەرەپێدانی ئاراستەکان).

٢- ئەنجامدانی توێژینەوەیەکی هاوشێوەی ئەم توێژینەوەیە، لە سەر قوتابییانی کچ.

٣- ئەنجامدانی توێژینەوەی هاوشێوە بۆ ئاستی خوێندنە جیاوازەکانی (پەیمانگا و زانکۆیی).

سەرچاوەکان:

-ابراهيم، قيصر اسماعيل (اذار ٢٠٢٤)، اثر استراتيجية الرؤوس المرقمة في تنمية التفكير الناقد لدى طالبات الصف الخامس الادبي في مادة التأريخ، جامعة ديالى، كلية التربية للعلوم الانسانية، مجلة الفتح، المجلد الثامن والعشرون، العدد الاول، ص ١٦٢ – ١٨٧

– مارون، جورج خليل (٢٠١٠) اسس التقويم التربوي ط١، لبنان، طرابلس، المؤسسة الحديث للكتاب.

– ابو جادو، صالح محمد علي (٢٠١٤) علم النفس التربوي، ط١١، الاردن، عمان، دار الميسرة للنشر والتوزيع والطباعة.

– ابو خاطر، دعاء عادل (٢٠١٤)، فعالية مدونة الكترونية توظف استراتيجية جيجسو في تنمية المفاهيم الحاسوبية ومهارات اتخاذالقرار لدى طالبات الصف الحادى عشر بغزة، رسالة ماجستير غير منشورة، فلسطين، غزة، جامعة الاسلامية، كلية التربية.

– اسد، شعلان (٢٠١٨)، اثر استخدام استراتيجية جيكسو (Jigsaw) للتعلم التعاونى في التحصيل الدراسى لدى تلاميذ الصف الخامس الاساسي في مادة العلوم، مجلة جامعة تشرين للبحوب والدراسات العلمية، سلسلة الاداب والعلوم الانسانية، المجلد (٤٠)، العدد(٥)، ص ٥٨٧ – ٦٠٤.

– السلماني، عبدالله طه عبدالله (٢٠١٠)، منهج البحث التاريخي، ط١، المملكة الاردنية الهاشمية، عمان، دار الفكر ناشرون وموزعون.

– الحباشنة، ميسر خليل (٢٠١٤)، التغذية الراجعة واثرها في التحظيل الدراسي، ط١، المملكة الاردنية الهاشمية، عمان، دار جليس الزمان.

– الخفاجى، زينب حين عبيد (٢٠١٦) ، اثر استراتيجية جيكسو Jigsaw في تحصيل طالبات الصف الرابع العلمى ودافعيتهن نحو مادة علم الاحياء، جامعة بابل، كلية التربية الاساسية، مجلة كلية التربية الاساسية للعلوم التربوية والانسانية، العدد (٢٨)، ص ٦٠٠– ٦١٦.

– الحجري، حنان السيد عبدالرحمن (٢٠٢٠)، اثر استخدام استراتيجيتى الجيكسو (Jigsaw) والمجموعات المرنة في تنمية التحصيل و مهارات التفكير المستقبلي في التربية الاقتصادية لدى طلاب كلية التربية، جامعة حلوان، كلية التربية، مجلة كلية التربية – جامعة عين شمس، العدد الرابع والاربعون، الجزء الاول، ص ٤١٥ – ٤٩٠.

– السر، خالد خميس؛ دحلان، عمر علي؛ عبدالجواد، اياد ابراهيم(٢٠٢١)، استراتيجيات معاصرة في التدريس وتطبيقاتها العملية، ط١، فلسطين، غزة، حقوق الطبع محفوظة للمؤلفين.

– الشمري، زيد(٢٠١٩)، استراتيجيات التدريس، ط١، دولة الكويت، حولي، مكتبة زمزم الاسلامية.

– الفالح، سلطانه بنت قاسم (٢٠٠٤)، استراتيجية التعلم التعاوني الاتقاني، ط١، السعودية، الرياض، دار الزهراء للنشر والتوزيع.

– المزوغي، ابتسام سالم(٢٠١١)، الفرق في الذكاء قلق الامتحان بين الطلبة مرتفعى و منخفضى التحصيل الدراسى من طلبة جامعة السابع من ابريل الليبية، ليبيا، جامعة الجبل الغربي، المجلة العربية لتطوير التفوق، المجلد الثانى، العدد (٢)، ص (٨٣ – ١١١).

– المطوق، هانى فائز ربيع (٢٠١٣)، اثر استخدام استراتيجيه جيجسو (Jigsaw) في تنمية التفكير الناقد والاتجاه نحو العلوم لدى طلبة الصف الثامن بغزة، فلسطين، غزة، الجامعة الاسلامية، كلية التربية.

– النبهان، موسى(٢٠٠٤) اساسيات القياس في العلوم السلوكية ط١، الاردن، عمان، دار الشروق للنشر والتوزيع.

– ملحم، سامي محمد (٢٠٠٢)، مناهج البحث في التربية و علم النفس، ط٢، الاردن، عمان، دار المسيرة للنشر و التوزيع.

– ملحم، سامي محمد (٢٠١٢)، القياس والتقويم في التربية وعلم النفس،ط ٦، الاردن، عمان، دار المسيرة للنشر.

– سلطان، نعمة ابراهيم؛ محمد، جلال مزهر(حزيران ٢٠٢٤)، اثر استراتيجية جيكسو في تحصيل طلاب لصف الرابع الادبى في مادة علم الاجتماع، جامعة تكريت، كلية التربية للعلوم الانسانية، مجلة نسق، مجلد(٤٢) عدد(٤)، ص ٩٣– ١١٣.

– سليمان، سناء محمد (٢٠٠٦)، سيكولوجية الفروق الفردية وقياسها، ط١، الكويت، عالم الكتب للنشر.

– عادل، محمد فايز محمد (٢٠٠٩)، اتجاهات تربوية في أساليب تدريس العلوم، ط١، عمان، دار البداية ناشرون وموزعون.

– عباس، محمد خليل؛ نوفل، محمد بكر ؛ العبسى، محمدمصطفى؛ ابوعواد، فريال محمد (٢٠١٥)، مدخل إلى مناهج البحث فى التربية وعلم النفس، ط٦، عمان، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة.

– عبدالرزاق، حوراء(٢٠٢٠)، اثر استراتيجية جيكسو ٢ فى التحصيل الدراسي لمادة الفلسفة وعلم النفس لدى طالبات الصف الخامس الادبي، العراق، كوت – واسط، مجلة واسط للعلوم الانسانية، المجلد (١٦)، العدد(٤٦)، ص ٥٩٤ – ٦١٤.

– عطيفة، حمدى ابو الفتوح (٢٠١٢)، منهجيات البحث العلمي في التربية وعلم النفس، ط١، مصر، القاهرة، دار النشر للجامعات.

– علام، صلاح الدين محمد (٢٠٠٦)، الاختبارات والمقاييس التربوية والنفسية، ط١، الاردن، عمان، دار الفكر للنشر والتوزيع.

– علام، صلاح الدين محمد (٢٠٠٧)، القياس والتقويم التربوي فني العملية التدريسية، ط١، الاردن، عمان، دار المسيرة.

– عليان، ربحي مصطفى؛ غنيم، عثمان محمد؛ ابو السندس، جهاد احمد؛ ابوزيد، سليم(٢٠٠٨)، اساليب البحث العلمي وتطبيقاته فى التخطيط والادارة، ط١، الاردن، عمان، دار صفاء للنشر والتوزيع.

– توفيق، بروكى؛ جمعة سياطة(٢٠١٨)، نظام. م. د وتاثيره على التحصيل الدراسي، رسالةماجستير غير منشورة، الجزائر، جامعة احمد دراية ادرار، كلية العلوم الانسانية والاجتماعية والعلوم الاسلامية.

Bloom, B.S, Hastings, J. tal, And Madaus G.F, Handbook on, formative and summative Evaluation Student Learning, New York –McGraw Hin, 1971.

پاشکۆکان

پاشکۆی ژمارە (١)

ئامانجە ڕەفتارییەکانی دەستکەوتی خوێندن

ژ	ئامانجە ڕەفتارییەکان پێویستە وا لە قوتابی بکرێت کە:	ئاستەکان
	بەشی پێنجەم: شارستانییەتی ڕۆمانی	
١	بزانێت یاسای گەلان لە ئیمپراتۆریەتی ڕۆمانی لە کوێ جێبەجێکرا.	بیرهاتنەوە
٢	یاسای شارستانی مەدەنی بە کورتی باس بکات.	تێکەیشتن
٣	ڕوون بکاتەوە ڕۆمانەکان شارستانیەتیان لە ئەغریقییەکان وەرگرتووە.	شیکردنەوە
	بەشی شەشەم: شارستانییەتی ئێران ئاستەکان	
٤	دەستنیشانی نووسینی ئەخمینیەکان بکات چ خەتێکیان بەکاردەهێنا	بیرهاتنەوە
٥	ئەم دەوڵەتانەی دوای مردنی ئەسکەندەری مەکدۆنی دروست بوون بیانژمێرێت	بیرهاتنەوە
٦	شارستانییەتی هێلینستی پێناسە بکات	بیرهاتنەوە
٧	دەوڵەتی فەرثییەکان (پارثەکان) ڕوون بکاتەوە.	تێکەیشتن
٨	ڕوون بکاتەوە کام جەنگ بە پچڕ پچڕی ماوەی هەزار ساڵی خایاندووە.	تێکەیشتن
٩	شوێنی شاری مەدائن لەسەر نەخشە دیاری بکە.	جێبەجێکردن
١٠	جیاوازی لەنێوان ئایینی عیلامییەکان و ئایینی دۆلّی ڕافدین بکات.	شیکردنەوە
١١	چینەکانی کۆمەڵگای سەردەمی ساسانییەکان شیی بکاتەوە.	شیکردنەوە
	بەشی حەوتەم: ا/ شارستانیەتی ئیسلامی ب/شارستانیەتی میرنشینە کوردییەکان ئاستەکان	
١٢	مێژووی سەدەکانی ناوەڕاست لە شارستانی کوردیدا دیاری بکات.	بیرهاتنەوە
١٣	ئاماژە بەو خەلیفە ڕاشیدیە بکات کە پێیان دەگووت ئەمیری باوەڕداران.	بیرهاتنەوە
١٤	دەستنیشانی ئەم قۆناغە بکات کە خەلیفەی عەبباسی هیچ دەسەڵات و سەروەریەکی نەمابوو.	بیرهاتنەوە
١٥	بزانێت مێژووی نوێ کورد لە کەیەوە دەست پێ دەکات.	بیرهاتنەوە
١٦	میر بەدری کوڕی حەسنەویی پێناسە بکات.	بیرهاتنەوە
١٧	دیاری بکات کێ ڕازی نەبوو بە هەڵبژاردنی عەلی کوڕی ئەبو تالیب بە خەلیفە.	بیرهاتنەوە
١٨	پێناسەی دیوانی بەخشین (العطاء) بکات.	بیرهاتنەوە
١٩	کارەکانی سەردەمی سەلجوقیەکان بژمێرێت.	بیرهاتنەوە
٢٠	پێناسەی شەڕی صفین بکات	بیرهاتنەوە
٢١	کەسایەتی ڕووناکبیرەکانی دەوڵەتی مەڕوانی بژمێرێت.	بیرهاتنەوە
٢٢	دامەزراندنی دەوڵەتی ئەیوبی بە کورتی باس بکات.	تێکەیشتن

٢٣	لە سـەردەمی خەلیفە عوسـمانی کوڕی عەففان جگە لە فتوحات چ کارێکی تر بڕیاری لەسەر درا باس بکات.	تێکەیشتن
٢٤	ڕوون بکاتەوە چۆن هەرێمی جەزیرە لە ڕۆژگاری دەولەتی مەڕوانیدا لە ڕووی پیشەسازییەوە بوژایەوە.	تێکەیشتن
٢٥	باسـی ئەو گۆرانکاریە بکات کە لە ڕووی داراییەوە لەنێوان میرنشـینی حەسنەوەیی و دەولەتی عەبباسی ڕوویدا.	تێکەیشتن
٢٦	هۆیەکانی دەرکەوتن وگەشـەکردنی بزووتنەوەی زانسـتی و هزری ئیسلامی بەکورتی دیاری بکات.	تێکەیشتن
٢٧	میرنشینی شەدادی بە کورتی باس بکات.	تێکەیشتن
٢٨	هۆکاری بێ دەسـەلاتی خەلیفەی عەبباسـی لە میسـر لە سـالی ٦٥٩ ک ڕوونبکاتەوە.	تێکەیشتن
٢٩	چەمکی سەدەکانی ناوەڕاست باس بکات	تێکەیشتن
٣٠	دروست کردنی کاتژمێری بەنگام بەوردی ڕوون بکاتەوە.	تێکەیشتن
٣١	شوێنی دەرکەوتنی میرنشینی شەددای لەسەر نەخشە دیاری بکە.	جێبەجێکردن
٣٢	شاری مەککەی پیرۆز لەسەر نەخشە دیاری بکات.	جێبەجێکردن
٣٣	شـوێنی دروسـت کردنی نەخۆشـخانەی قەیمور لە سـەر نەخشـە دیاری بکات.	جێبەجێکردن
٣٤	ئاماژە بە شاری هەولێر بکات کە لە سەردەمی ئەتابەکی بوژانەوەیەکی شارستانی گەورەی بەخۆیەوەدیت.	شیکردنەوە
٣٥	گۆڕانکاری ولاتی شـام لەسـەردەمی زەنگییەکان و ئەیوبییەکان نیشـان بدات.	شیکردنەوە
٣٦	مەلبەندەکانی بزووتنەوەی هزری و شارستانی ئیسلامی دیاری بکات.	شیکردنەوە
٣٧	بەهرەمەندە پێگەیشـتووەکانی شـاری بەغدا لە عێراق لەسـەردەمی خەلافەتی عە بباسی بژمێرێت.	شیکردنەوە
٣٨	ولاتی ئەندەلوس لە ماوەی هەشـت سـەدەلە ژێر فەرمانڕەوایی موسلمانان پێشکەوتنی بەخۆیەوە دیت شیتەل بکات.	شیکردنەوە
٣٩	بەراورد لەنێوان شـارنشـینە و گوندنشـینەکانی کوردلە سـەدەکانی ناوەڕاستدا بکات.	شیکردنەوە
٤٠	کورد و ڕێچکەی سۆڤیگەری شی بکاتەوە	شیکردنەوە

پاشکۆی ژمارە (٢)

پلانی وانەوتنەوە

نمونەیەک لە پلانی وانەوتنەوە بەپێی ستراتیژیەتی جیکسۆ

قوتابخانە: ئامادەیی ئازادی کوڕان بابەت: مێژووی شارستانییەکان

پۆل وهۆبە ؛ دەیەمی ویژەیی (ب) بەشی شەشەم: شارستانییەتی ئێران

بەروارو: ٢٠٢٥/١/٢٨ بابەتی وانە: ئیلامییەکان – ئەخمینی – ئاینی –

ماوە:٤٠ خولەک کارگێڕی – ڕۆشنبیری – هیلنیستی

ئامانجە ڕەفتاریەکان: پێویستە قوتابی دوای تەواوبوونی وانەی تەرخانکراو ئەمانەی خوارەوە بزانێت:

ا- بواری مەعریفی (العقلی)

١- لە شارستانیەتی ئیرانی عیلامییەکان (ئیلامییەکان) بناسێنێت.

٢- بزانێت دروستبوونی دەوڵەتی (ئەخمینی – هەخامەنشی) ڕوونبکاتەوە.

٣- سیستەمی ئاینی وکارگێڕی ئەخمینیەکان باس بکات.

٤- تایبەتمەندیەکانی بواری ڕۆشنبیری لە سەردەمی ئەخمینیەکان دەستنیشانبکات.

٥- ئاماژە بەدروست بوونی شارستانی هێلنیستی بدات.

ب- بواری ویژدانی (الوجدانی):

١- حەزو ئارەزووی قوتابییان بۆ زانیاری لەسەر چۆنیەتی دروستبوونی شارستانییەتەکان و دەوڵەتەکان و سیسەمی کارگێڕیان.

٢- هەستکردن بەو ڕاستیەی کە دروست بوونی شارستانییەتەکان پێویستی بە ساڵانێکی زۆر هەیە.

٣- هەڵوێستی ئەرێنی هەبێت بەرامبەر فیلمە دیکۆمێنتارییە مێژووییەکان و ئەو گۆڕانکارییە گەورانەی لە ڕابردوو ڕوویان داوە.

٤- ڕێز لە مامۆستای بابەتی مێژوو بگرێت.

٥- بابەتی مێژوویان خۆشبووێت.

ج- بواری کارامەیی دەروون جوڵەیی (نفس الحرکی):

١- گەڕان بە دوای زانیاری لەسەر دروستبوونی شارستانی ئیرانی لەڕێگەی فیلمەوەو کاریگەرییە دەروونییەکانیان لەڕێگەی تێبینی و سەرنجەکانیان دەردەبڕن.

٢- شارەزابوونی زیاتر لەڕێگەی ئەنجامەدانی شانۆگەریەکی کورت لەسەر گرینگترین ڕوڵەتە ئایینییەکانی سەردەمی ئەخمینییەکان.

ئامرازی فێرکردن:

١- بەکارهێنانی وایت بۆرد.

٢- بەکارهێنانی پێنووسی ڕەنگاو ڕەنگی وایت بۆرد.

٣- بەکارهێنانی نەخشە.

٤- بەکارهێنانی داتاشۆ و پیشاندانی بەڵگەی ڤیدیۆی

پێشەکی (٣) خولەک

لە کاتی هاتنە ژوورەوە توێژەران سڵاو لە فێرخوازان دەکات و هەواڵیان دەپرسێت بۆ شکاندنی ترس و دڵەڕاوکێ و بەستەڵەکی وانەکە ورووژاندنی بیریان و حەزکردن بۆ زانیاری وانەی ڕابردوو، ئەمەش بە خستنەڕووی چەند پرسیارێکی کورت لە وانەی پێشوو بۆ بیرهێنانەوەیان و بەستنەوەیان بە بابەتی ئەمڕۆ، لە وانەی ڕابردوو باسی شارستانییەتی ڕۆمانیمان کرد و گوتمان شارستانییەتیان لە ئەغریقییەکان وەرگرتبوو. ڕۆمانییەکان گرنگیان بە یاسادانان و کارگێڕی و سەربازی و بیناسازی دەدات، لەوانەی نوێماندا باسی شارستانییەتی ئیران دەکەین.

خستنەڕووی بابەت (٣٠ خولەک)

١- دابەشکردنی ئەرک و زانیارییەکان بەسەر قوتابییان (٥) خولەک

پێش دەستپێکردنی ئەزمونکارییەکە مامۆستا هەڵدەستێت بە ڕێکخستنی پۆلەکە بەشێوەیەک دیزاینی دەکات، کە شیاوی کاری گروپ بێت قوتابییانی پۆلەکە دابەشی (٦) گروپ دەکات، هەر گروپێک لە (٥) قوتابی پێکهاتووە و پێی دەوترێت (گرووپی ڕەسەن)، بابەتی وانەکە دابەشی پێنج بەش دەکات هەر قوتابییەک دەبێتە بەرپرسی بەشێکی بابەتە زانستییەکەی لە ماڵەوە ئامادەی کردووە بەم شێوەی خوارەوە:

بەشی یەکەم: لەشارستانیەتی ئیرانی عیلامییەکان (ئیلامییەکان) بناسێنێت.

بەشی دووەم: بزانێت دروستبوونی دەوڵەتی (ئەخمینی – هەخامەنشی) ڕوونبکاتەوە

بەشی سێیەم: سیستەمی ئایینی وکارگێڕی ئەخمینیەکان باسبکات..

بەشی چوارەم: تایبەتمەندییەکانی بواری ڕۆشنبیری لە سەردەمی ئەخمینییەکان دەستنیشانبکات.

بەشی پێنجەم: ئاماژە بە دروستبوونی شارستانی هێلنیستی بدات.

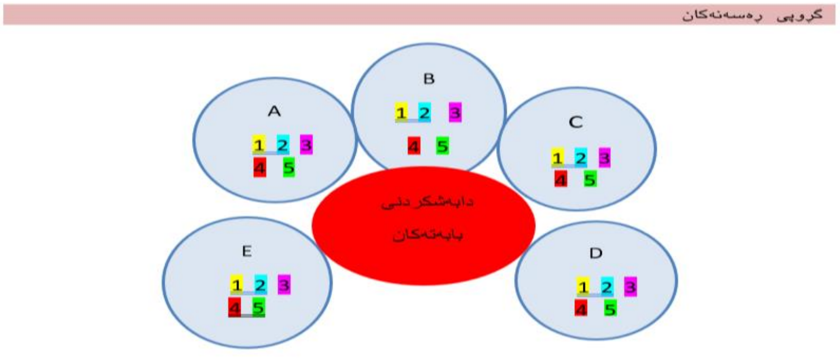

١

٢- گرووپی پسپۆران(١٥) خولەک:

قوتابییان لە گرووپی پسپۆران کۆدەبنەوە ڕوونکردنەوە لەسەر ئەو بابەتە زانستیە دەدەن بەشێوەیەکی زۆرباش، کە لێی بەرپرسن، گفتوگۆ دەکەن و بیرورا دەگۆڕنەوە و مامۆستا چاودێریان دەکات.

مامۆستا داوا ی ڕوونکردنەوە لە قوتابییانی بەرپرسی بەشەکان دەکات بەم شێوەی خوارەوە

بەشی یەکەمی گرووپی ڕەسەن، لە بابەتی (ناساندنی عیلامییەکان لە شارستانییەتی ئیرانی)، کە لە گروپی پسپۆران کۆبونەوە و گفتوگۆیان کردووە لە ڕێگەی سەرۆکی گروپەوە ڕوونکردەوە لەسەر ئەمانە بدەن:

١- عیلامییەکان بناسێنن ؟
٢- چەند شارسانییەتیان دروستکردووە سوودیان لە کام شارستانییەت وەرگرتووە ؟
٣- کام وڵاتیان لەناو برد ؟
٤- شێوازی نووسینیان چۆن بوو ؟

بەرپرسی بەشی دووەمی گروپی ڕەسەن لەبابەتی (دروستبوونی دەوڵەتی (ئەخمینی – هەخامەنشی) روونبکەنەوە)، کە لە گروپی پسپۆران کۆبونەوە و گفتوگۆیان کردووە لەڕێگەی سەرۆکی گروپەوە ڕوونکردەوە لەسەر ئەمانە بدەن:

١- دەوڵەتی ئەخمینی چۆن دامەزرا؟
٢- دوای مردنی پاشا کۆرشی دووەم سنووری دەوڵەت فراوان بوو ؟
٣- ململانێی سەربازیان لەگەڵ چ وڵاتێک هەبوو ؟ چەند ساڵی خایاند ؟

بەرپرسی بەشی سێیەمی گروپی ڕەسەن لەبابەتی (سیستەمی ئاینی وکارگێری ئەخمینیەکان روون بکاتەوە) کە لە گروپی پسپۆران کۆبونەوە و گفتوگۆیان کردووە لەڕێگەی سەرۆکی گروپەوە ڕوونکردەوە لەسەر ئەمانە بدەن: لە ڕووی ئایینیەوە:

١- چەند خواوەندیان هەبوو؟
٢- ئایینی فەرمی دەوڵەت چی بوو؟

لە ڕووی کارگێرییەوە:

٣- شێوازی کارگێڕییان چۆن بوو؟
٤- چەند هەرێمیان هەبوو؟
٥- بۆچی گرینگیان بە دامەزراوەی پۆستە دەدا ؟
٦- پایەختی سەردەمی پاشاکان دیاری بکە ؟

بەرپرسی بەشی چوارەمی گروپی ڕەسەن لە بابەتی (دەستنیشانی تایبەتمەندییەکانی بواری ڕۆشنبیری لە سەردەمی ئەخمینییەکان بکات)، کە لە گروپی پسپۆران کۆبونەوە و گفتوگۆیان کردووە لەڕێگەی سەرۆکی گروپەوە ڕوونکردەوە لەسەر ئەمانە بدەن:

١- لە نووسیندا چ خەتێکیان بەکاردەهێنا ؟
٢- بەڵگەی بەکارهێنانی ئەم خەتە چییە ؟
٣- توێژەران چۆن سوودمەند بوونە لە بەکارهێنانی ئەم خەتە؟

بەرپرسی بەشی پێنجەمی گروپی ڕەسەن لەبابەتی (دروستبوونی شارستانی هێلنیستی)، کە لە گروپی پسپۆران کۆبوونەوە وگفتوگۆیان کردووە لە ڕێگەی سەرۆکی گروپەوە ڕوونکردەوە لەسەر ئەمانە بدەن:

١- دەستکەوتی ئەسکەندەری مەکدۆنی چی بوو ؟
٢- دوای مردنی ئیمپراتۆریەتەکەی چۆن دابەش کرا ؟
٣- فەرثییەکان (ئەشکانییەکان) شوێنی دامەزراندنی دەوڵەت و سنووریان چۆن بوو ؟
٤- شارستانییەتی هێلنستی چۆن دروست بوو ؟

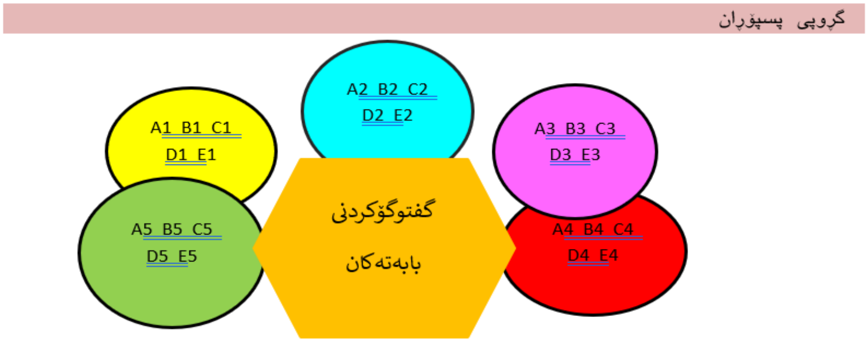

گرووپی ڕەسەنەکان

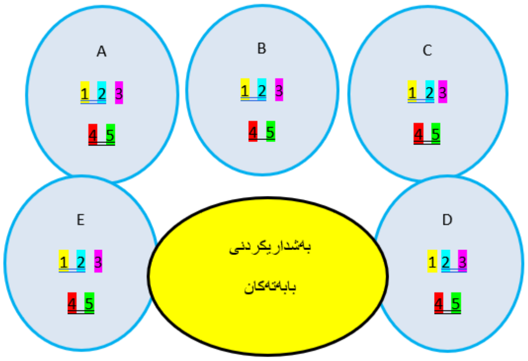

پێشکەش کردنی ڕاپۆرتێک دوای گفتوگۆ و ڕاگۆڕینەوە (١٠ خولەک):

مامۆستا داوا لە قوتابییانی ئەندامی هەر بەشێک دەکات ڕاپۆرتێکی پوخت ئامادە بکەن لەم بەشەی بەرپرسن و ڕوونکردنەوەیان کردووە لە گرووپی پسپۆڕان، دوای گەڕانەوەیان بۆ گرووپە ڕەسەنەکان بەرپرسی بەشەکەکان بابەتەکانیان بە وردی و ڕوونی بۆ ئەندامانی گرووپە ڕەسەنەکە باس دەکەن.

هەڵسەنگاندن (٥خولەک)

بۆزانینی تێگەیشتنی ئاستی قوتابییان چەند پرسیارێکە کورت لە قوتابییان دەکەم

١- گرنگترین ئەوشارستانیەنی عیلامییەکان دایانمەزراند وداگیریانکرد ناوی چی بوو؟
٢- ئەخمینیەکان چەند خواوەندیان هەبوو ؟
٣- دەقی نووسراوی پاشا دارای یەکەم لە چیای بێستون بەچەند زمان نووسرابوو؟
٤- شێوازی کارگێری ئەخمینیەکان چۆن بوو ؟
٥- شارستانی هیلنیستی چۆن دروستبوو؟

ئەرکی ماڵەوە:

ئامادەکردنی بابەتی(دەوڵەتی فەرثییەکان – دەوڵەتی ساسانییەکان – سیستەمی حوکمڕانی – چینەکانی کۆمەڵگە) لە لاپەڕە (١٠٩ – ١١٣)

دیاری کردنی بەشەکان و دابەشکردنی بەسەر ئەندامانی گرووپەکان.

سەرچاوە:

پەرتووکی مێژووی شارستانییەکان، پەرتووکی قوتابی پۆلی دەیەمی وێژەیی(٢٠٢٣) ، حکومەتی هەرێمی کوردستان – عێراق، وەزارەتی پەروەردە، بەرێوەبەرایەتی گشتی پرۆگرام و چاپەمەنییەکان چاپی هەژدەیەم.

پاشکۆی ژمارە (٣)
بڕگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندنی پاشینە بەشێوەی کۆتایی

ئامادەیی ئازادیی کوڕان	ناو: هۆبە:
پۆلی دەیەمی وێژەیی	ڕێکەوت: / /٢٠٢٥
بابەت/ مێژوو	کات/ ٤٠ خولەک

١-ئەم ناوچانەی لە کیشـــوەری ئاســـیا و ئەوروپا لە ژێر فەرمانڕەوای ئیمپراتۆریەتی ڕۆمانی بوون یاســـای ________ پەیڕەو دەکرد ؟

ا- شارستانی ب- گەلان ج- سروشتی د- شرائع

٢-یاسای ________ ئەو یاسایە بوو کە لەسەر ڕۆمانەکان یاخود ئەو کەسانەی سیفەتی هاوولاتی بوونیان هەیە جێبەجێ دەکرا ئەوانیش دانیشتوانی ئیتاڵیا و ڕۆژئاوای ئەوروپا و یۆنان دەگرێتەوە.

ا- گەلان ب- سروشتی ج- جستنیان د- شارستانی (مەدەنی)

٣-ڕۆمانەکان شارستانییەت و شێوازی ژیانیان لە_____ وەرگرتووە ؟

ا- فارسەکان ب- چینییەکان ج- ئەغریقییەکان د- عەرەبەکان

٤-ئەخمینییەکان لە نووسیندا خەتی ________ بەکاردەهێنا؟

أ- هیرۆغلیفی ب- ئارامی ج-بزماری د-کۆن

٥-لە شارستانییەتی هێلینی دوای مردنی ئەسکەندەری مەکدۆنی دەوڵەتانی ________ دروست بوون ؟

ا- سلوق و بەتالسە ب- ساسانی و فەرثییەکان ج- کاشییەکان و ماجەکان د- ئوڕ و بابل

٦-شارستانی یۆنانییەکان (هێلینی) لەگەڵ شارستانی ______ تیکەڵ بوون شارستانی هێلینستی پێکهات ؟

ا- باکوور ب- باشوور ج- ڕۆژئاوا د- ڕۆژهەلات

٧-ناوی دەوڵەتی فەرثییەکان لە هەرێمی ____________هاتووە ؟

ا- فارس ب- پارثیا ج- جەزیرە د- شارەزوور

٨-جەنگی دوور و درێژی نێوان فارس و یۆنانیەکان بە پچڕ پچڕی ماوەی__________ ساڵی خایاند ؟

ا- ١٠ ب- ١٠٠ ج- ١٠٠٠ د- ١٠٠٠٠

٩-پایەختی دەوڵەتی ساسانی، کە شاری مەدائن(سەلمان پاک) بووە لە عێراق کەوتۆتە نزیک شاری بەغدا لەسەر نەخشە دیاری بکە ؟

ا- ب- ج- د-

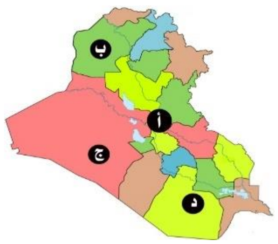

١٠-ئـاییني عیلامییەکـان لەگەڵ ئـاییني دۆڵی ______ زۆر جیـاواز نەبوو، چەنـدین خواوەنـدی وەکو یەکیـان دەپەرست؟

ا- نیل ب- فوڕات ج- ڕافیدەین د- دیجلە

١١-چینی ______ لە کۆمەڵگەی سەردەمی ساسانییەکان، کە لە جوتیار و پیشەکار و خانەدان و بازرگانە بچووکەکان پێکهاتبوون ؟

ا- کۆیلەکان ب- پیاوانی ئایینی ج- نووسەران د- ئازادەکان

١٢-مێژووی کوردی ________ لە پرۆسەی فەتحکردنی کوردستانەوە دەستی پێکرد تا جەنگی چاڵدێران لە ساڵی ١٥١٤ز و دابەشکردنی کوردستان بەردەوام دەبێت ؟

ا- سەدەکانی کۆن ب- سەدەکانی ناوەڕاست ج- سەدەکانی نوێ د- هیچ سەدەیەک

١٣-بە خەلیفە ی ڕاشدی ________ یان دەوت ئەمیری باوەڕداران؟

أ-عومەری کوڕی خەتاب ب-ئەبوبەکری سدیق ج-عوسمان کوڕی عەفان د-حەسەنی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالیب

١٤-لە قۆناغی سەرکردەی ________ خەلیفەی عەباسی هیچ دەسەڵات و سەروەرییەکی نەما؟

أ- بوەیهی ب- تورکەکان ج- سەڵجوقی د-هیچیان

١٥-مێژووی نوێی کورد لە جەنگی چاڵدێرانەوە دەست پێدەکات تا جەنگی ______بەردەوام دەبێت ؟

ا- جیهانی دووەم ب- سفین ج- جیهانیی یەکەم د- بەدر

١٦-میر ______ یەکێکە بوو لە دیارترین و ناسراوترین میرەکانی میرنشینی حەسنەویی لە سەدەکانی ناوەڕاستدا ؟

ا- میرحەسنەوی ب- میر مەڕوان ج- میرباد د-میر بەدر

١٧-معاویەی کوڕی ئەبوسوفیان والی ویلایەتی ________ بە هەڵبژاردنی خەلیفە عەلی کوڕی ئەبو تالیب ڕازی نەبوو؟

ا- شام ب- بەغدا ج- بەسرا د- حیجاز

١٨-دیوانی ________ ئەم دیوانە بوو، کە دامەزرا بۆ دانانی ڕێوشوێنی دابەشکردن و بڵاوکردنەوەی دەستکەوتەکانی هەرێمە فەتحکراوەکان ؟

ا- پۆستە ب- سکاڵا ج- خەرجییەکان د- بەخشین(العطاء)

١٩-دوای بێ هێزبوونی دەوڵەتی عەبباسی لە سەردەمی________خەلافەتی عەبباسی بوژایەوە و بەهێز بوو؟

ا- سەردەمی بوەیهی ب- سەردەمی سەلجوقییەکان ج – قۆناغی سەرکردە تورکەکان

د-قۆناغی سەرکردە فارسەکان

٢٠-شەڕی ______ئەو شەڕە بوو لەنێوان عەلی کوڕی ئەبوتالیب و معاویەی کوڕی ئەبو سوفیان ڕوویدا؟

ا- الجمل ب- صفین ج- ئوحد د- بەدر

٢١-ئەو دەوڵەتە بوو لەلایەن سوڵتان سەلاحەددین یوسف کوڕی ئەیوب کوڕی شادی کوردی لە ساڵی (٥٦٧ک - ١١٧٢ز) لە میسر دامەزرا؟

ا- دەوڵەتی عەباسی ب- دەوڵەتی ئەمەوی ج- دەوڵەتی ئەیوبی د- دەوڵەتی حەسنەوەیهی

٢٢-لە سەردەمی کام خەلیفەی ڕاشیدین بڕیاردرا قورئانی پیرۆز کۆبکرێتەوە ؟

ا- حەسەنی کوڕی عەلی ب- ئەبوبەکر سددیق ج- عومەری کوڕی خەتاب د- عثمانی کوڕی عەففان

٢٣-لە ڕۆژگاری مەڕوانییەکاندا لە کام هەرێم بووژانەوەی پیشەسازی دەرکەوت ؟

ا- هەرێمی فارس ب-هەرێمی جەزیرە ج- هەرێمی شارەزوور د- هەرێمی ئازربایجان

٢٤-ئەو میرنشینە بوو کە خاوەن سیستەمی دارایی‌و خەزێنەی تایبەتی خۆی بوو لە ڕووی داراییەوە پەیوەندی بە خەلافەتی عەباسی نەبوو؟

ا- دۆستەکی ب- مەڕوانی ج- حەسنەوی د- بۆتان

٢٥-هۆکاری دەرکەوتن و گەشەکردنی بزوتنەوەی زانستی هزری ئیسلامی لێکۆڵینەوە بوو لە فەرموودەکانی

پێغمبەر(د. خ) خوێندنەوە و بڵاوبوونەوەی چ ئایینێکی ئاسمانی بوو ؟
ا- تەورات ب- زەبور ج- ئینجیل د- قورئان

٢٦-دوای لەناوچوونی دەسەڵاتی عەباسی لە بەغدا (مەمالیکە) تورکەکان لە ساڵی (٦٥٩ک) خەلیفەیەکی عەبباسی یان بردە کام وڵات بۆ ئەوەی شەرعییەت بە فەرمانڕەوایەتیان بدەن، بێ ئەوەی خەلیفە هیچ دەسەڵاتێکی هەبێت ؟
ا- جەزائیر ب- تونس ج- سوریا د- میسر

٢٧- ئەوچەمکەیە قوناغێکە تایبەتمەندی خۆی هەیە لەلایەن ئابووری و هزری و ژیاریەوە جیاوازە لەگەڵ سەدەکانی تر ؟
ا- سەدەکانی کۆن ب- سەدەکانی ناوەڕاست ج- سەدەکانی نوێ د- سەدەکانی هاوچەرخ

٢٨-کاتژمێری بەنگام بە فەرمانی میر (نصرالدولە) ئەحمەدی کوڕی مەڕوان لە کام شار دروست کرا ؟
ا- دیاربەکر ب- میافارقین ج- بەغدا د- مەککە

٢٩-میرنشینی شەددادی لە هەرێمی ئاران و ئەرمینیا لەساڵی (٩٥١-١١٩٩) لە کام بەشی کوردستانی گەورە دەرکەوت ؟ ا- باکوور کوردستان ب- باشور کوردستان ج- ڕۆژهەڵات کوردستان د- ڕۆژئاوا کوردستان

٣٠-شاری مەککەی پیرۆز لە سەر نەخشە دیاری بکە ؟
ا- ب- ج- د-

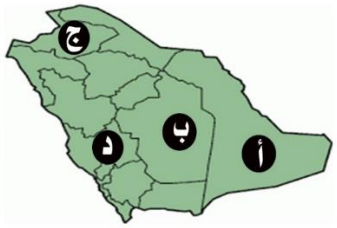

٣١-شاری دیمەشق شوێنی دروستکردنی نەخۆشخانەی قەیمورە لەسەر نەخشە دیاری بکە ؟
ا- ب- ج- د-

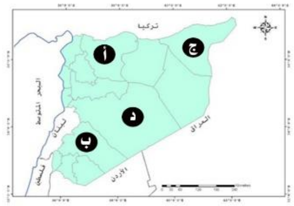

٣٢-لەکام ئەو سەردەمانە شاری هەولێر بوژانەوەیەکی شارستانی گەورەی بەخۆیەوە دیت ؟
ا- ئەتابەگی ب- سۆرانی ج- هۆلاکۆ د- عوسمانی

٣٣-کام وڵات لە سەردەمی (زەنگییەکان و ئەیوبییەکاندا) بزوتنەوەیەکی زانستی و ئاوەدانی بەرچاوی بەخۆیەوە دیت ؟
ا- یەمەن ب- شام ج- تونس د- جەزائیر

٣٤-ئەم وڵاتە بوو بۆ ماوەی هەشت سەدە لەژێر فەرمانڕەوای دەوڵەتی موسڵمانان بوو، ببووە بنکەی داهێنانی زانستی و ڕووناکبیری و وێژەیی ئیسلامی ؟
ا- فەرەنسا ب- ئەندەلوس ج- ئەڵمانیا د- ئیتاڵیا

٣٥-بەشێک لە نەتەوەی کورد کە کارمەندی فەرمانگەکان بوون یان بەکاری بازرگانی و پیشەسازی خەریک بوون لە کێ نیشتەجێ دەبوون ؟
ا- شارنشینەکان ب- گوندنشینەکان ج- کۆچەری د- نیمچە کۆچەری

پاشکۆی ژماره (٤)

کلیلی وەڵامی پرسیاری تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن

ذ	(أ)	(ب)	(ج)	(د)	ذ	(أ)	(ب)	(ج)	(د)
١		√			١٩		√		
٢				√	٢٠		√		
٣			√		٢١			√	
٤		√			٢٢				√
٥	√				٢٣		√		
٦				√	٢٤			√	
٧		√			٢٥				√
٨			√		٢٦				√
٩	√				٢٧		√		
١٠			√		٢٨		√		
١١				√	٢٩	√			
١٢		√			٣٠				√
١٣	√				٣١		√		
١٤		√			٣٢	√			
١٥			√		٣٣		√		
١٦				√	٣٤		√		
١٧	√				٣٥	√			
١٨				√					

پاشکۆی ژمارە (٥)

نمرەی قوتابییان تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن

ژ	گروپی ئەزمونی	گروپی کۆنترۆڵکراو	ژ	گروپی ئەزمونی	گروپی کۆنترۆڵکراو
١	30	24	١٤	28	15
٢	30	23	١٥	28	21
٣	28	26	١٦	26	14
٤	33	30	١٧	23	22
٥	28	18	١٨	27	16
٦	30	26	١٩	30	17
٧	33	23	٢٠	27	16
٨	29	16	٢١	26	14
٩	27	22	٢٢	27	23
١٠	28	13	٢٣	26	20
١١	27	18	٢٤	29	
١٢	26	23	٢٥	26	
١٣	27	12			

پاشکۆی ژمارە (٦)

ناوی دکتۆر و پرۆفیسور و پسپۆڕان

ژ	ناو	پسپۆڕی	شوێنی کارکردن	ئامانجی رەفتاری	دەستکەوتی خوێندن	خشتەی وەسفی	پلانەر	پلانی وانە	راستی وەرگێران
١	پ.د.حامید مستەفا بلّباس	ڕێگەکانی وانەوتنەوە	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردەی جەستەیی و زانستە وەرزشییەکان	√	√	√	√	√	
٢	پ.د. جەواد نعمەت حوسێن	ڕێگەکانی وانەوتنەوە	زانکۆی سلێمانی کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	√	√	√	√	√	
٣	پ.د.فەرهاد عەلی مستەفا	ڕێگەکانی وانەوتنەوە	سەرۆکایەتی زانکۆی سەلاحەددین	√	√	√	√	√	
٤	پ.د.ئەحمەد عەبدولعەزیز مەحمود	مێژوو	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی ئاداب	√					
٥	د.کەریم ئەحمەد عەزیز	ڕێگەکانی وانەوتنەوە	زانکۆی گەرمیان کۆلێژی پەروەردە	√	√	√	√	√	
٦	پ د.سەعید مولود نادر	مێژوو	زانکۆی کۆیە کۆلێژی پەروەردە	√					
٧	پ. د.دیار محی الدین صادق	دەروونزانی پەروەردەی ی	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردە	√	√	√	√	√	
٨	پ.د.محەمەد محی الدین صادق	پێوانەو هەڵسەنگاندن	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردە	√	√	√	√	√	
٩	پ.د. ئازاد عەزیز سلێمان	زمانی کوردی	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی						√
١٠	پ.د.نەریمان عەبدوڵلا خۆشناو	زمانی کوردی	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی						√
١١	پ.د. ئەحمەد حەمەدئەمین ئومر	مێژوو	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	√					
١٢	پ.ی. د. کارزان محەمەد عارف	ڕێگەکانی وانەوتنەوە	زانکۆی سلێمانی کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	√	√	√	√	√	
١٣	پ. ی. د.وەلید خالید بابان	پێوانەو هەڵسەنگاندن	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردە	√	√	√	√	√	
١٤	پ.ی. د.ئامینە کەریم حوسێن	ڕێگەکانی وانەوتنەوە	زانکۆی کەرکوک کۆلێژی پەروەردە	√	√	√	√	√	

١٥	پ.ی.د. رزگار حمەلاو خالید	ڕێگەکانی وانەوتنەوە	زانکۆی سلێمانی کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	√	√	√	√	√	
١٦	پ.ی. د.هەڵز عنتر وەلی	مێژوو	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	√					
١٧	پ.ی.د. بەناز ئیسماعیل عەدۆ	مێژوو	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	√					
١٨	پ.ی.د. ئەشقی سلێمان حسو	ڕێگەکانی وانەوتنەوە	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	√	√	√	√	√	
١٩	د. شنۆ دەروێش محەمەدئەمین	ڕێگەکانی وانەوتنەوە	زانکۆی سلێمانی کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	√	√	√	√	√	
٢٠	د.فەرهاد خالید مستەفا	ڕێگەکانی وانەوتنەوە	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	√	√	√	√	√	
٢١	د. سینا ئەحمەد عەلی	دەرونزانی پەروەردەیی	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	√	√	√	√	√	
٢٢	د.ئەیوب عومەر عەلی	زمانی عەرەبی	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی						√
٢٣	د. فیراس ئەکرەم سەلیم	ڕێگەکانی وانەوتنەوە	زانکۆی سەلاحەددین کۆلێژی پەروەردەی جەستەیی و زانستە وەرزشییەکان	√	√	√	√	√	

پاشکۆی ژمارە (٧)
کاریگەری جێگرەوەی وەڵامە هەڵەکانی بڕگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن

	جێگرەوە									کاریگەری جێگرەوەی هەڵەکان				
	(أ)		(ب)		(ج)		(د)			(أ)	(ب)	(ج)	(د)	وەڵامە ڕاستەکان
	ک.سەروو	ک.خواروو	ک.سەروو	ک.خواروو	ک.سەروو	ک.خواروو	ک.سەروو	ک.خواروو						
١	٦	٨	19	11	1	٥	0	٣		−0.05	√	−0.11	−0.08	ب
٢	2	٥	0	٥	2	٥	23	12		−0.08	−0.14	−0.08	√	د
٣	1	٤	1	٥	24	16	1	٢		−0.08	−0.11	√	−0.02	ج
٤	0	٤	25	13	2	٥	0	٢		−0.11	√	−0.08	−0.05	ب
٥	21	14	2	٥	2	٤	2	٤		√	−0.08	−0.05	−0.05	أ
٦	3	٥	2	٦	4	٨	18	10		−0.05	−0.11	−0.11	√	د
٧	0	٤	24	11	2	٦	1	٦		−0.11	√	−0.11	−0.14	ب
٨	3	٥	2	٧	22	11	0	٤		−0.05	−0.14	√	−0.11	ج
٩	23	11	1	٦	1	٥	2	5		√	−0.14	−0.11	−0.08	أ
١٠	2	٨	0	٤	25	8	0	٧		−0.17	−0.11	√	−0.20	ج
١١	0	٧	0	٥	0	٢	26	13		−0.20	−0.14	−0.05	√	د
١٢	2	١٠	23	9	2	٣	0	٥		−0.23	√	−0.02	−0.14	ب
١٣	22	13	3	٧	0	٤	2	٣		√	−0.11	−0.11	−0.02	أ
١٤	4	٥	21	11	1	٤	1	٧		−0.02	√	−0.08	−0.17	ب
١٥	3	٨	19	11	3	٤	2	٤		−0.14	√	−0.02	**−0.05**	ب
١٦	1	٣	1	٣	1	٧	24	14		−0.05	−0.05	−0.17	√	د
١٧	18	11	5	٨	2	٣	0	٥		√	−0.08	−0.02	−0.14	أ
١٨	4	٧	3	٤	2	٦	18	10		−0.08	−0.02	−0.11	√	د
١٩	3	٤	22	15	2	٥	0	٣		−0.02	√	−0.08	−0.08	ب
٢٠	0	٦	26	1	1	٦	0	٣		−	√	−0.14	−	ب

	0.08			0.17						2				
														٢١
ج	−0.11	√	−0.08	−0.05		٦	2	10	19	٦	3	٥	3	٢٢
د	√	−0,20	−0.05	−0.08		13	25	٧	0	٣	1	٤	1	٢٣
ب	−0.02	−0.05	√	−0.14		٣	2	٣	1	16	24	٥	0	٢٤
ج	−0.14	√	−0.08	−0.14		12	24	٦	1	٤	1	٥	1	٢٥
د	√	−0.08	−0.08	−0.11		٥	2	9	19	٧	4	٦	2	٢٦
														٢٧
د	√	−0.11	−0.11	−0.08		9	19	٧	3	٦	2	٦	3	٢٨
ب	−0.11	−0.05	√	−0.02		6	2	٥	3	10	17	6	5	٢٩
ب	−0.02	−0.05	√	−014.		٣	2	٤	2	13	21	٧	2	٣٠
أ	−0.14	−0.11	−0.05	√		5	0	٦	2	5	3	11	22	٣١
د	√	−0.17	−0.14	−0.17		9	26	٦	0	٥	0	٧	1	٣٢
ب	−0.17	−0.08	√	−0.05		٧	1	٤	1	12	23	٤	2	٣٣
أ	−0.08	−0.23	−0.20	√		٣	0	٨	0	٨	1	8	26	٣٤
ب	−0.08	−0.05	√	−0.11		٥	2	٤	2	12	21	٦	2	٣٥
														٣٦
														٣٧
ب	−0.08	−0.05	√	−0.05		٣	0	٣	1	19	27	٢	0	٣٨
أ	−0.02	−0.08	−0.08	√		٣	2	٤	1	٣	0	17	24	٣٩
														٤٠

أثر استراتيجية جيكسو على التحصيل الدراسي لطلاب الذكور في الصف العاشر الأدبي في مادة التاريخ

سامى عبيد مطلوب
اعداية ازادى للبنين، مديرية تربية مركز أربيل،
وزارة التربية، اقليم كوردستان، العراق.
Samiobed68@gmail.com

بان صباح يحيى
قسم روضة الأطفال، كلية التربية الأساس،
جامعة صلاح الدين–أربيل، اقليم كوردستان، العراق.
ban.yahia@su.edu.krd

الملخص

هدفت هذه الدراسة إلى التعرف على (أثر استراتيجية جيكسو على التحصيل الدراسي لطلاب الذكور في الصف العاشر الأدبي في مادة التاريخ). لتحقيق هدف الدراسة، استخدم الباحثان المنهج التجريبي ووضعت الفرضية الصفرية التي تنص على عدم وجود فرق ذي دلالة إحصائية عند مستوى (٠.٠٥) بين متوسط درجات طلاب المجموعة التجريبية التي درست وفق استراتيجية جيكسو ومتوسط درجات المجموعة الضابطة التي درست بالطريقة التقليدية.

اقتصرت هذه الدراسة على طلاب الصف العاشر الأدبي في مركز محافظة أربيل في إعدادية (آزادي للبنين) والبالغ عددهم (٤٨) طالبا، وزعوا على مجموعتين تجريبية وضابطة. تم صياغة (٤٠) هدفا سلوكيا استنادا إلى تصنيف بلوم المعرفي (التذكر، الفهم، التطبيق، التحليل) من كتاب التاريخ وتحديدا من الفصول (الخامس، السادس، السابع). كما أعد الباحثان (٤٨) خطة درس واختبارا تحصيليا تكون من (٤٠) فقرة من نوع الاختيار من متعدد، وتم استخراج الخصائص السيكومترية للاختبار ثم طبق على عينة الدراسة.

باستخدام اختبار t-test لعينتين مستقلتين، أظهرت النتائج وجود فرق ذي دلالة إحصائية عند مستوى (٠.٠٥) لصالح المجموعة التجريبية التي درست وفق استراتيجية جيكسو، مما يدل على أن استراتيجية جيكسو لها أثر كبير في رفع مستوى التحصيل لطلاب الصف العاشر الأدبي في مادة التاريخ. كما تم وضع مجموعة من التوصيات والمقترحات للاستفادة منها مستقبلا.

الكلمات المفتاحية: استراتيجية جيكسو – التحصيل الدراسي – التأريخ

The Effect of The Jigsaw Strategy on Academic Achievement of Male Students in the Tenth-Grade Literary Stream in History Subject

Sami Obaid Matloob
Azadi Secondary School for Boys, Erbil Central Education Directorate, Ministry of Education, Kurdistan Region, Iraq.
Samiobed68@gmail.com

Ban Sabah Yahia
Kindergarten Department, College of Basic Education, Salahaddin University- Erbil, Kurdistan Region, Iraq.
ban.yahia@su.edu.krd

Abstract

This study aimed to identify (the effect of the Jigsaw strategy on academic achievement of male students in the tenth-grade literary stream in history subject). To achieve the study's objective, the researchers used the experimental method and formulated a null hypothesis stating that there is no statistically significant difference at the (0.05) level between the mean scores of students in the experimental group taught using the Jigsaw strategy and the mean scores of the control group taught using the traditional method.

This study was limited to tenth-grade literary stream students in Erbil city center at (Azadi Boys' Preparatory School), totaling (48) students, who were divided into experimental and control groups. (40) behavioral objectives were formulated based on Bloom's cognitive taxonomy (remembering, understanding, applying, analyzing) from the history textbook, specifically from chapters (fifth, sixth, seventh). The researchers also prepared (48) lesson plans and an achievement test consisting of (40) multiple-choice items. The psychometric properties of the test were extracted and then applied to the study sample.

Using the t-test for two independent samples, the results showed a statistically significant difference at the (0.05) level in favor of the experimental group taught using the Jigsaw strategy, indicating that the Jigsaw strategy has a significant effect in raising the achievement level of tenth-grade literary stream students in history subject. A set of recommendations and suggestions were also formulated for future benefit.

Keywords: Jigsaw Strategy - Academic Achievement – History.

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)
DOI: https://doi.org/10.21271/mj.1.2.7

OPEN ACCESS
*Corresponding author
majidxdr10@gmail.com
Majeed Kheder Ahmed

کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژیەتی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL) لەسەر دەستکەوتی خوێندنی بابەتی زانست بۆ پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی

RECEIVED :01/06/2025
ACCEPTED :28/07/2025
PUBLISHED :25/12/2025

مجید خدر احمد/ قوتابخانەی ژینۆسی بنەڕەتی کچان، بەڕێوەبەرایەتی گشتی پەروەردەی سۆران، هەرێمی کوردستان, عێراق.

حسین سعدی ابراهیم/ کۆلێژی پەروەردەی جەستەیی و زانستە وەرزشییەکان، زانکۆی سەلاحەددین- هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

وشە سەرەکییەکان:
ستراتیژیەتی(TBL)،
دەستکەوتی خوێندنی،
قوتابیانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی.

پوختە

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە دیاریکردنی کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژیەتی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL) لەسەر دەستکەوتی خوێندنی بابەتی زانست بۆ پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی. توێژینەوەکە نەخشەسازی ئەزموونکاری بەکارهێناوە، کە نموونەی توێژینەوەکە لە ٥٠ فێرخواز پێکهاتووە، کە دابەشکراون بەسەر کۆمەڵەی ئەزموونی (٢٥فێرخواز)، کە وانەیان بە بەکارهێنانی ستراتیژیی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک(TBL) پێدەوترا و کۆمەڵەی کۆنترۆڵ (٢٥ فێرخواز)، کە وانەیان بە بەکارهێنانی شێوازی فێربوونی پێڕەوکراو(تقلیدی) پێدەوترا لە قوتابخانە ژینۆسی بنەڕەتی کچان (بەشێوەیەکی مەبەستدار هەڵبژێردراوە بۆ پێوانەکردنی بەدەستهێنانی فێرخوازان، توێژینەوەکە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندنی بەکارهێناوە، کە (٣٠) برگەی لەخۆگرتبوو، هەڵسەنگاندنی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن دابەشکرابوون بۆ ئاستەکانی (بیرهێنانەوە، تێگەیشتن و جێبەجێکردن). راستگۆیی (٨٥%) و جێگیری تاقیکردنەوە (٠.٧٨٣) لەرێگەی پێداچوونەوەی پسپۆران و شیکاری ئامارییەوە پشتراستکرایەوە. پاش تەواوبوونی تاقیکردنەوەکە و جێبەجێکردنی ئامرازەکە و شیکردنەوەی داتاکان بە بەکارهێنانی ئامرازە ئامارییەکان لە ئەدای کۆمەڵەی ئەزموونکاریدا بەراورد بە کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو لە بەرژەوەندی کۆمەڵەی ئەزموونیدا بوو، لەگەڵ هەبوونی قەبارەی کاریگەری گەورە (Cohen's d =0.829)، ئەمەش ئاماژەیە بۆ کاریگەرییەکی بەهێزی ستراتیژیەتی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL) لەسەر دەستکەوتی خوێندنی بابەتی زانست بۆ هەمووان. لە دەرئەنجامەکاندا پێشنیازی ئەوە دەکرێ، کە ستراتیژیەتی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL) دەستکەوتی خوێندن بەرز دەکاتەوە و بەشداریکردنی فێرخوازان و وەرگرتنی زانیاری لە فێربوونی بابەتی زانست بۆ هەمووان ئاسانددەکات.

بەشی یەکەم:

١ -ناساندنی توێژینەوە:

١-١ کێشەی توێژینەوە:

لە سەردەمی ئێستادا، بیری پەروەردەیی گۆڕانکارییەکی بەرچاوی بەخۆیەوە بینیوە. ئەم گۆڕانکارییانە پەیوەندییان بە گەشەسەندنی تێگەیشتنێکی نوێ لەسەر بنەمای تواناکانی مەعریفە هەیە، کە وەک ستراتیژێک بۆ پرۆسە زیرەکەکان کاردەکات. ئەم ڕێبازە نوێیە یارمەتی فێرخوازان دەدات لە بەدەستهێنان و بەکارهێنانی زانیاری. هاوکات ڕەخنەی زۆر ئاڕاستەی شێوازە باوەکانی وانەوتنەوەی زانستە کلاسیکییەکان لە هەموو ئاستەکانی خوێندندا کراوە. هۆکاری ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ پێویستی هاوتەریببوونی زانست لەگەڵ پێشکەوتنە نوێیەکان، زیادکردنی هۆشیاری ژینگەیی و قووڵبوونەوە لە تێگەیشتنی نهێنییەکانی بوونەوەرە زیندووەکان.(Debsi, 2012:19-20)

پەروەردە بناغەی گەشەسەندنی هەر وڵاتێکە. سیستەمی پەروەردەیی کاریگەر ڕۆڵێکی گرنگ لە پێشکەوتنی نەتەوەیەکدا دەگێڕێت، نەک تەنها ژمارەی فێرخوازان. پەروەردە کاریگەرییەکی بەرچاوی هەیە لەسەر بەرزکردنەوەی ئاستی ژیان و گەشەپێدانی سەرچاوە مرۆییەکان لە کۆمەڵگەدا. لە ئێستا و داهاتوودا یەکێک لە گەورەترین ئاستەنگەکانی بەردەم پەروەردە، چۆنیەتی بەرزکردنەوەی ئاستی سەرچاوە مرۆییەکانە. لەبەر گرنگی کاریگەری پەروەردە لەسەر کوالێتی سەرچاوە مرۆییەکان، پێویستە بەردەوام هەوڵی باشترکردنی کوالێتی پەروەردە بدرێت، بۆ ئەوەی لەگەڵ پێشکەوتنەکانی سەردەم بگونجێت.(Ida and Erianjoni, 2019:19)

کێشەی سەرەکی بریتییە لە دوورکەوتنەوەی شێوازەکانی وانەوتنەوە لە دنیای قوتابییان. زۆربەی بابەتە فێرکارییەکان بەشێوەیەکی وشک و بێزارکەر پێشکەشدەکرێن، بەبێ ڕەچاوکردنی پێداویستی و توانای جیاوازی فێرخوازان. ئەم دۆخە بووەتە هۆی زیادبوونی نیگەرانی سەبارەت بە لاوازی ئاستی خوێندن، کە بەربەستێکی گەورەیە لە بەردەم

بەدیهێنانی ئامانجە پەروەردەییەکان، هۆکارەکانی ئەم دیاردەیە بریتین لە:

-نزمی ئاستی خوێندنی قوتابییان لە بابەتە زانستییەکان.

-دروستبوونی پرسیار لای دایک و باوک، مامۆستایان و بەڕێوەبەرانی قوتابخانەکان.

-شێوازی هەڵەی خوێندن و تێنەگەیشتن لە بابەتەکان.

-گرنگینەدان بە خوێندنەوەی باش.

لەکاتێکدا بەهۆی گرتنەبەری ستراتیژە نوێیەکانی وانەوتنەوە بەکارهێنانی ئەو مۆدێل و ستراتیژیانەی وانەوتنەوەی کارا کە خوێندکاران ڕۆڵێکی سەرەکییان هەیە لە نێو پۆلی خوێندندا و بەهاوبەشی مامۆستا پێکەوە تەواوکەری پرۆسەی وانەوتنەوەکەن، ئەمەش یارمەتیدەرە بۆ بەرزکردنەوەی دەستکەوتی خوێندنی خوێندکاران و دەرکەوتنی بیروبۆچوونەکانیان لەسەر ئەو بابەتەی وەریدەگرن (سعداوي، ٢٠١٦: ٦٠٢).

توێژەر دوای ١٢ ساڵ وانەوتنەوەی زانست لە قۆناغەکانی ٧، ٨ و ٩ی ناوەندی، هەستی بە کەمی دەستکەوتی قوتابییان و لاوازییان لە بابەتی زانستدا کردووە. ئەم کێشەیە بەهۆی بەکارهێنانی شێوازی وانەوتنەوەی کلاسیکییەوە دروستبووە، کە مامۆستا تیایدا تەوەری سەرەکییە.

بۆ چارەسەرکردنی ئەم گرفتە، توێژەر پێشنیازی پەیڕەوکردنی ڕێگەیەکی نوێ و جیاواز دەکات بۆ فێرکردن و فێربوونی زانست. ئامانج ئەوەیە قوتابی لە لەبەرکردن دووربکەوێتەوە و لەجیاتی ئەوە، لە واتای بابەتەکە تێبگات. ئەم ڕێگە نوێیە قوتابی دەکاتە تەوەری سەرەکی و بەشداری چالاکی پێدەکات لە پرۆسەی فێربووندا.

توێژەر پێی وایە باشترین ڕێگە بۆ وانەوتنەوە پشت بەستنە بە چالاکی زانستی. بۆیە بڕیاریدا ستراتیژی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL) تاقی بکاتەوە، بە مەبەستی زانینی کاریگەری لەسەر دەستکەوتی قوتابییان لە بابەتی زانستدا.

-کەمیی لێکۆڵینەوەی ناوخۆیی سەبارەت بە کاریگەریی TBL لەسەر فێربوون و بیرکردنەوەی شیکاری لە بواری زانست لەنێو قوتابییانی قۆناغی بنەڕەتیدا.

-توێژەر هەوڵدەدات کاریگەریی TBL لەسەر دەستکەوتی خوێندن لە بابەتە زانستییەکاندا هەڵسەنگێنێت.

-ڕێگە باوەکانی وانەوتنەوە پێداویستییە هاوچەرخەکانی پەروەردە پڕناکەنەوە.

-توێژەر دەیەوێت وەڵامی ئەم پرسیارە بدۆزێتەوە: ئایا بەکارهێنانی ستراتیژی TBL کاریگەریی ئەرێنی لەسەر دەستکەوتی قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی لە بابەتی زانستدا دەبێت.

١-٢: گرنگی توێژینەوە:

جیهانی هاوچەرخ بەخێرایی گۆڕانکاری بەسەردا دێت، بەتایبەت لە بواری زانست و تەکنەلۆژیادا. ئەم پێشکەوتنە کاریگەری لەسەر توێژینەوەی زانستی و پرۆسەی فێرکاری هەبووە. ئێستا تەنها هۆکارە دەرەکییەکان وەک مامۆستا و پرۆگرام بەس نین، بەڵکو فاکتەرە ناوەکییەکانیش گرنگن، وەک توانای بیرکردنەوەی فێرخواز. لەبەر ئەوەی مێشکی مرۆڤ بنەمای شۆڕشی زانستی و تەکنەلۆژیایە، پێویستە گرنگی بە پەرەپێدانی کارامەییە مرۆییەکان و گەشەپێدانی تواناکانی قوتابییان بدرێت. ئامانج ئەوەیە قوتابییان نەک تەنها لەگەڵ ئەنجامەکانی شۆڕشی زانیاری بگونجێن، بەڵکو بەشداری لە بەرهەمهێنان و داهێنانیشدا بکەن(هیلال، ١٩٩٥: ١٤).

گرنگە شێوازە نوێیەکانی وانەوتنەوە لەگەڵ میتۆدە کلاسیکییەکاندا تێکەڵبکرێن. پێویستە ستراتیژی نوێ و جۆرەکانی بیرکردنەوە لە پرۆسەی فێرکردندا پەیڕەو بکرێن. هەروەها، گرنگە تەکنیکە هاوچەرخەکان بەشێوەیەک بەکاربهێنرێن، کە لەگەڵ ئامانجەکانی پەروەردەی زانستی نوێ و پێداویستییەکانی مامۆستا و قوتابییان بگونجێن. ئەمەش بۆ بەدیهێنانی ئامانجە پەروەردەییە داواکراوەکان پێویستە. (السامرائي، ٢٠١٢: ١١)

فێربوونی چالاک شێوازێکی نوێیە بۆ پەروەردە، کە تێیدا قوتابییان ڕۆڵێکی چالاک و سەرەکییان هەیە. لەم میتۆدەدا مامۆستایان وەک ڕێنیشاندەر کاردەکەن و قوتابییان هاندەدەن بۆ بەشداریکردن لە چالاکییە جۆراوجۆرەکان و گفتوگۆکردن لەسەر بیرۆکەکانیان. ئەم شێوازە یارمەتی قوتابییان دەدات زانیارییە گرنگەکان باشتر لە بیر بمێنێت و بەشێوەیەکی کاریگەر لە پرۆسەی فێربوونەکەیاندا بەشدار بن. فێربوونی چالاک پشت دەبەستێت بە چەندین ڕێگای جۆراوجۆر، لەوانە فێربوون لەسەر بنەمای ئەرک(TBL).(Gleason et al., 2011: 1-12; Prince, 2004:223-231)

-لێکۆڵینەوەکان دەریدەخەن، کە فێربوونی لەسەر بنەمای ئەرک (TBL) کاریگەرییەکی ئەرێنی هەیە لەسەر پرۆسەی فێربوون. زۆربەی پسپۆڕانی پەروەردە گرنگی بەم شێوازە دەدەن و لەڕێگەی کۆڕ و سیمینارەکانەوە پەرەی پێدەدەن. چەند هۆکارێک بوونەتە هۆی بەکارهێنانی بەرفراوانی:TBL

١ .باشترکردنی فێربوونی واتادار و زیادکردنی هاندانی قوتابییان.

٢ .پەرەپێدانی کارامەیی پەیوەندیکردن لەنێوان قوتابییان لە ڕێگەی کاری گروپی.

٣ .زیادکردنی بەشداری قوتابییان لە پرۆسەی فێربوون، کە دەبێتە هۆی کاریگەرتربوونی فێربوون.

٤ .پەرەپێدانی توانای بڕیاردان، بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و هاندانی قوتابییان بۆ دۆزینەوەی زانیاری و چەمکە نوێیەکان(Zhou, Huang and Tian, 2013:40-45).

گرنگی ئەم توێژینەوەیە لەم خاڵانەدا دەردەکەوێت:

١ .توێژینەوەکە سودی هەیە بۆ ئەو مامۆستایانەی بابەتی زانست دەڵێنەوە.

٢ .بەسودە بۆ ئەو توێژەرانەی لە داهاتوودا توێژینەوە لەسەر ستراتیژیەتی فێربوونی بنەمادار بەئەرک TBLئەنجامدەدەن.

٣.سودی هەیە بۆ دەوڵەمەندکردنی کتێبخانەی کوردی و سەنتەرەکانی پێداگۆجی بۆ بەکارهێنانی ئەم ستراتیژییە.

٤ .پێشکەشکردنی پشتگیرییەکی تیۆری سەبارەت بە گرنگی ئەم ستراتیژە لە باشترکردنی تێگەیشتنی قوتابییان، بەگوێرەی تیۆری بنیاتنانی کۆمەڵایەتی.

٥ .پێشکەشکردنی وەسفێکی زانستی تەواو دەربارەیTBL ، هەنگاوەکانی و هۆکارە کاریگەرەکانی، هەروەها ڕۆڵی مامۆستا و قوتابی لەم ستراتیژەدا.

٦ .بە سوودە بۆ قوتابییان، کە تێیدا بەشدار دەبن لە پرۆسەی فێربوون، کە کاریگەری و گرنگی تایبەتی خۆی هەیە.

١-٣: ئامانجی توێژینەوە:

-کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژیەتی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL) لەسەر دەستکەوتی کچە قوتابییانی پۆلی هەشتەم لەبابەتی زانستدا.

١-٤ : گریمانەی توێژینەوە :

بۆجێبەجێکردنی ئامانجی توێژینەوە، توێژەر ئەم گریمانە سفریەی خوارەوەی دانا:

-جیاوازی ئاماری نییە لە ئاستی هێمای (٠.٠٥) لەسەر دەستکەوتی خوێندن لە بابەتی زانست لە نیوان ناوەندە نمرەی قوتابییانی کۆمەڵەی ئەزموونگەری، کە بە ستراتیژیەتی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL) بابەت وەردەگرن، قوتابییانی کۆمەڵەی کۆنترۆلکراو کە هەمان بابەت بە شێوەی پەیڕەوکراو وەردەگرن لە تاقیکردنەوەی پاشەکی.

١-٥: سنووری توێژینەوە.

١-٦-١ سنووری مرۆیی: قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی لە قوتابخانەی ژینۆسی بنەڕەتی کچان.

١-٦-٢ سنووری شوێنی: قوتابخانەی ژینۆسی بنەڕەتی کچان سەر بە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی پەروەردەی سۆران.

١-٦-٣ سنووری کاتی: وەرزی دووەم بۆ ساڵی خوێندنی ٢٠٢٤ – ٢٠٢٥.

١-٦-٤ سنووری بابەتی: بەشی چوار و پێنج لەبابەتی زانست بۆ هەمووان بۆ پۆلی هەشتەم بڕیاردراوی خوێندنە بۆ قوتابخانەکانی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤ – ٢٠٢٥) بۆ وەرزی دووەم

١-٦: پێناسەی چەمک و زاراوەکان.

کاریگەری:

-(عوض، ٢٠٠٥) بەوە پێناسەی دەکات بریتییە لە: دەستکەوتنی ئەنجامی کاریگەر بە کەمترین توانا (عوض، ٢٠٠٥: ٦).

-پێناسەی ڕێکاری توێژ:

-پێناسەی ڕێکاری: بڕی ئەو گۆڕانکارییەیە کە لە وەڵامەکانی قوتابییانی نموونەی توێژینەوەکە (گرووپی ئەزمونکراو) لەسەر پرسیارەکانی تاقیکردنەوە لە بابەتی زانست لای قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی ڕوودەدات.

ستراتیژیەت :

-کۆمەڵێ کردار و هەنگاوی وانەوتنەوەن مامۆستا پێشووەخت ئامادەیان دەکات بۆ ئەوەی لە کاتی وانەوتنەوەدا بەکاریانبهێنێت بە مەبەستی بە دەستهێنانی ئامانجەکانی خوازراو و بەپێی شیان و پێکران و پێویستییەکانی بەردەست. (بودي و الخزاعلة،٢٠١٢:١٨)

-ستراتیژیەتی(TBL)

- ئەمە پرۆگرامێکی خوێندنە، کە پرۆسەی فێرکردنی سێ قۆناغی بەهێز دەکات، پێش-ئەرک، جێبەجێکردنی ئەرک و دوای-ئەرک، وە گرنگی دەدات بە زیادکردنی هاندانی قوتابییان بۆ فێربوون و زیادکردنی فێربوونی هاوبەش لە پۆلدا . (Viriya,2018:1-7)

-توێژەر ستراتیژی فێربوونی لەسەر بنەمای ئەرک (TBL) بەم شێوەیە پێناسە دەکات:

ستراتیژییەکی فێرکارییە، کە ئامانجی وانەوتنەوەی بابەتی زانستە لە پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی. ستراتیژیەتی TBL لەسەر سێ هەنگاو دامەزراوە (پێش-ئەرک، ئەرک، دوای-ئەرک)، کە توێژەر لە وانەوتنەوە بۆ گرووپی ئەزموونکراو بەکاریدەهێنێت، بۆ ڕوونکردنەوەی کاریگەرییەکانی لەسەر دەستکەوتی خوێندن.

-زاست:

زانست زانیارییەکی گشتییە، کە سەر بە هەموو مرۆڤایەتییە. سەرهەڵدان و بەردەوامی گەشەکردنی لە چوار سەدەی ڕابردوودا شتێکی کەم نییە لە موعجیزە. زانست هەوڵدەدات بۆ بەدەستهێنانی زانیاری بابەتی و گشتگیر، و لە ئەنجامدا سنووردار دەبێت بەو پرسیارانەی کە دەتوانرێت بەشێوەیەکی گشتگیر وەڵامبدرێنەوە. ئەمەش لە بەرامبەر زۆر لە هەوڵە مرۆییەکانی تردایە (ئایین، هونەر، سیاسەت)، کە بەرهەمەکانیان پەیوەستن بە کۆمەڵگە یان تاکەکانەوە و زۆر جار (بە ئاشکرا یان شاراوە) ئارەزوو، دڵسۆزی، یان متمانە لە بەشێک لە باوەڕدارانیدا لەخۆدەگرن (Hohenberg,2010: 165-168).

-دەستکەوتی خوێندن:

بریتییە لەو فێربوونەی قوتابی دوای تێپەڕبوونی ماوەیەکی دیاریکراو بەدەستیدێنێت یاخود دەستیدەکەوێت، دەتواندرێ پێوانە بکرێت بەو نمرەیەی قوتابی لە تاقیکردنەوەی دەستکەوت وەریدەگرێت. (أبو جادو، ٢٠١٤: ٤٢٥).

-پێناسەی ڕێکاری بۆ دەستکەوتنی خوێندن:

ئەو زانیارییانەن، کە قوتابی نموونەی لێکۆڵینەوە لە بابەتەکانی زانستی بڕیاردراو بۆ پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی وەریاندەگرێت، کە لە ماوەی ئەزموندا دەیانخوێنێت، ئەو نمرەیەش دەپێورێ، کە لەو تاقیکردنەوەیە وەردەگرێ، کە بۆ ئەم مەبەستە ئامادە دەکرێ.

٢ بەشی دووەم: چوارچێوەی تیۆری و لێکۆلینەوەکانی پێشوو:

٢-١چوارچێوەی تیۆری:

٢-١-١ ستراتیژیەتی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL)

ئەم ستراتیژیە لە هەشتاکانی سەدەی بیستەم، واتەساڵی ١٩٨٠ دەستیپێکرد، کە (Prabhu) پەرەیپێدا بۆ پشتگیری کردنی وانەوتنەوەی زمانە پەیوەندیدارەکان. ئەو بانگەشەی ئەوەی کرد کە قوتابییان دەتوانن بە شێوەیەکی کاریگەرتر فێربن، کاتێک تەرکیز دەکەنە سەر ئەرکەکە، نەک تەنها ئەو زمانەی بەکاریدەهێنن. فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL)چوارچێوەیەکی کارکردنە، کە تێیدا چالاکییەکانی پەیوەندی و چالاکییە کردەییەکان بۆ فێربوون پێویستن. هەروەها زمانی پەیوەندیکردن ڕۆڵێکی گەورەتر دەبینێت لە دروستکردنی زمانی ڕاست.

بۆیە TBL وەک یەکێک لە نموونەکانی (Communicative Language Teaching) (وانەوتنەوەی زمانی پەیوەندیدار) دەبینرێت کە پەیوەندی ڕاستەقینە و کاریگەر وەک تایبەتمەندییە سەرەکییەکانی وانەوتنەوەی زمان دەبینێت. وشەی (Task)واتای چالاکی یان ئەرک دەگەیەنێت و وشەی (Based) واتای بنیاتنراو دەگەیەنێت و وشەی (Learning) واتای فێربوون دەگەیەنێت(Sholeh, 2020:123-134).

فێربوون لەسەر بنەمای ئەرک (TBL) بابەتێکی گرنگە، کە سەرنجی زۆرێک لە توێژەرانی بواری دەروونناسی و پەروەردەی ڕاکێشاوە بۆ لای خۆی. لێکۆڵینەوەو کۆنفرانسیی زۆر لەم بوارەدا ئەنجامدراون بۆ تێگەیشتن لە چۆنێتی فێربوون. فێربوون پرۆسەیەکی بەردەوامە کە لە هەموو کات و شوێنێکدا ڕوودەدات. بەگشتی فێربوون وەک پرۆسەیەک پێناسە دەکرێت، کە گۆڕانکاری لە ڕەفتاری تاکدا دروستدەکات لەڕێگەی ئەزموون و ڕاهێنانەوە. بۆ بەدەستهێنانی ئەنجام لە پرۆسەی فێربووندا لە قوتابخانە و پۆلەکاندا، پێویستە مامۆستایان گرنگی بە چالاکی و ڕاهێنانەکان بدەن و ئەو ستراتیژیانە بەکاربهێنن، کە پشت بە ڕۆڵی قوتابی دەبەستن.(Kishore, Singh and Tiwari: 2018:30-37)

٢-١-١-١ هەنگاوەکانی وانەوتنەوە بە ستراتیژی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک(TBL)

ستراتیژی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک(TBL) کۆمەڵێک هەنگاو لەخۆدەگرێت، کە دیاریکراون بە یارمەتی توێژینەوەکانی هەریەک لە(2021) Willis، (2003) Ellis، (2004) Nunanدا هاتووە لە سێ قۆناغی سەرەکی پێکهاتووە.

• **پێش ئەرک:(The Pre-Task stage)**

لەم قۆناغەدا چالاکییەکانی پەیوەست بە بابەتی ڕۆژ، وشەکان و دەربڕینەکان ڕووندەکرێنەوە.
(Willis, 2021: 43–47; Ellis, 2003: 223–229; Nunan, 2004: 19–22).

• **هەنگاوی جێبەجێکردنی ئەرکەکە:**(During the Task Stage)

قوتابییەکان ڕێگەیان پێدەدرێت زمانەکەی پێشتر فێری بوون بۆ تەواوکردنی ئەرکەکان بەکاربهێنن. دواتر بە یارمەتی مامۆستا، زمانەکەیان پەرە پێدەدەن کاتێک ڕاپۆرت لەسەر ئەرکەکانیان ئامادە دەکەن. کارکردن سێ بنەمای هەیە:

أ) ئەرک: قوتابییەکان دەتوانن ئەو چەمکانە بەکاربهێنن، کە دەتوانن بەڕێوەیان ببەن و لە گروپی بچووک و جووتدا کار بکەن.

ب) پلاندانان: ئەمە دووەم بنەمای سەرەکی خوولی کارکردنە. قوتابییەکان ڕاپۆرتی بەنرخ ئامادە دەکەن، و مامۆستاکان ڕۆڵی ڕێنیشاندەری چەمکی زانستی دەگێڕن بۆ فراوانکردنی میکانیزمەکانی فێربوونی قوتابییەکان.

ج) ڕاپۆرت: ئەمە دەستەواژەی ئاسایی ڕۆتینی ئەرکەکەیە. لەم حاڵەتەدا قوتابییەکان پۆلەکە ئاگادار دەکەنەوە لەسەر دۆزینەوەکانیان. ئەم دەستەواژەیە هان قوتابییەکان دەدات بۆ باشترکردنی تواناکانیان.
(Willis, 2021: 43–47; Ellis, 2003: 223–229; Nunan, 2004: 19–22).

• **هەنگاوی دوای ئەرک:(The Post -Task Stage)**

ئەمە قۆناغی پشتڕاستکردنەوەی ئەنجامەکان و کارایی گشتی ئەرکەکانە و ئەو ڕادەیەی ئامانجەکان بەدەستدەهێنن .

لە هەنگاوی دوای ئەرک، دوو بەشی سەرەکی هەن: شیکاری و ڕاهێنان.

أ) شیکاری: لەم بەشەدا، قوتابییەکان ئەو تێبینیانە تۆمار دەکەن کە لە کاتی جێبەجێکردنی ئەرکەکاندا گرنگییان پێدراوە. ئەوان هەروەها گفتوگۆ لەسەر هەڵەکان دەکەن. مامۆستاکان ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕن لە هاندانی قوتابییەکان بۆ ئەنجامدانی گفتوگۆی زانستی لەنێوان گروپەکاندا. هەروەها، مامۆستاکان ستایشی قوتابییە چالاکەکان دەکەن و گرنگی زیاتر دەدەن بە گروپە کەمتر چالاکەکان بۆ هاندانیان.

ب) ڕاهێنان: لەم بەشەدا چالاکییەکان پشت بە تایبەتمەندییەکانی ئەرک دەبەستن، کە لە قۆناغەکانی پێشوودا دەرکەوتوون. ئەمە یارمەتی قوتابییەکان دەدات بۆ پتەوکردنی ئەو زانیارییانەی فێری بوون و پراکتیزەکردنیان لە بارودۆخی نوێدا.
.(Willis, 2021: 43–47; Ellis, 2003: 223–229; Nunan, 2004: 19–22)

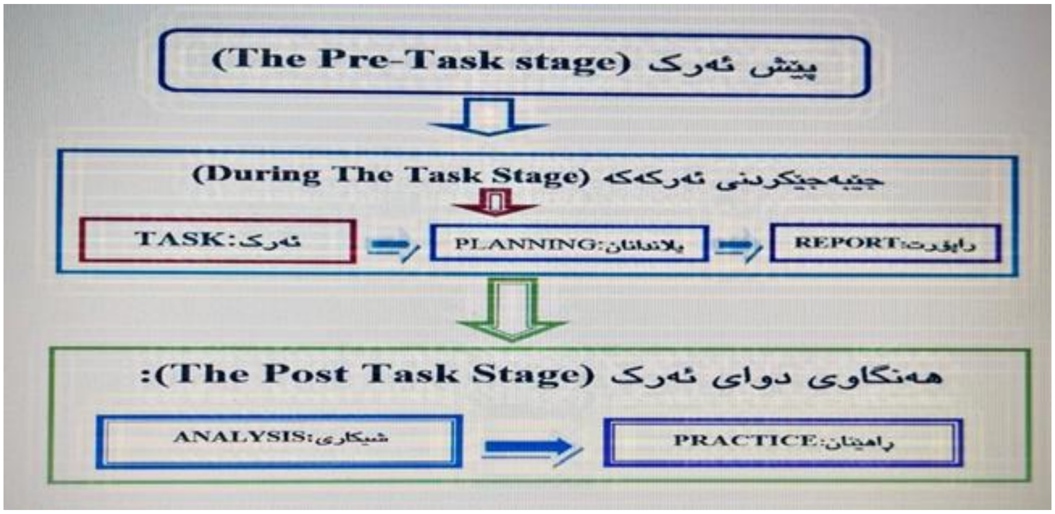

شێوەی (١) : ڕێگاکانی ستراتیژی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL). (ئامادەکردنی توێژەر)

٢-١-١-٢ ڕۆڵی مامۆستایان و قوتابییان لە ستراتیژیەتی TBL دا.

Pradesh (2015) ،Khamis and Shahda (2020)

ئەم دوو توێژینەوەیە بەرپرسیارێتی هەردوو مامۆستا و قوتابییانیان لە TBL دا بەم شێوەیەی خوارەوە دیاریکردووە:

یەکەم: ڕۆڵی مامۆستا:

ڕۆڵی مامۆستایان لە ستراتیژیەتی TBL دا لەمانەدا دەردەکەوێت:

١- هەڵبژاردن و ڕێکخستنی ئەرکەکان: ئەرکی سەرەکی مامۆستا بریتییە لە هەڵبژاردن، گونجاندن و دیزاینکردنی ئەرکەکان و داڕشتنیان بەپێی پێویستی، حەز و ئاستی زمانی قوتابییان.

٢ -ئامادەکردنی قوتابییان بۆ پرۆژەکان: پێش هەر چالاکی یان پرۆژەیەک، مامۆستا ڕێگا بۆ قوتابییان خۆشدەکات بە پێدانی ڕێنمایی تێگەیشتنی و یارمەتیدانیان بۆ بیرهێنانەوەی دەربڕینە بەسوودەکان بۆ بەدەستهێنانی باشترین بەرهەم.

٣- بەرزکردنەوەی هۆشیاری: مامۆستا چەندین تەکنیکی چڕبوونەوە بەکاردەهێنێت وەک وردبوونەوە-تێڕامان سەرنجدان-چالاکییەکانی دواتر- ڕاوێژکاری و ڕێنمایی بۆ یەکسانکردنی ئەرکەکان و بابەتە تیشک خراوەکان.

(Khamis and Shahda, 2020: 351–353; Pradesh, 2015: 180–181).

دووەم: ڕۆڵی قوتابییان:

ڕۆڵی قوتابییان لە ستراتیژیەتی TBL دا لەمانەی خوارەوەدا کورتکراوەتەوە:

١ -کارکردنی گروپی: زۆرێک لە ئەرکەکان لە تیمی دوو کەسی یان گروپی بچووکدا ئەنجامدەدرێن. قوتابییان زیاتر ڕاهاتوون لەسەر تەکنیکە باوەکان وەک پۆلی تەواو و ئەرکە تاکەکەسییەکان.

٢ -تێبینیکردن: ئەرکەکان لە TBL دا داڕێژراون بۆ ئاسانکردنی ڕێگا بۆ قوتابییان، و دەبێت دەرفەتیان هەبێت بۆ تێگەیشتن لە بەکارهێنانی ناوەڕۆکی پەروەردەیی لە دروستکردنی پەیوەندیدا.

٣-پێشڕەو و نوێخواز: زۆربەی ئەرکەکان پێویستیان بە قوتابییانە، کە بیرۆکە بەرهەم بهێنن و ڕوونیان بکەنەوە بۆ ئەوانەی پشتگیری زمانەوانی و زانیاری پێشوویان کەمە.

(Khamis and Shahda, 2020: 351–353; Pradesh, 2015: 180–181).

٢-٢ توێژینەوەکانی پێشوو:

ئەم بەشە ژمارەیەک توێژینەوەی پێشووتر لەخۆدەگرێت، کە پەیوەندییان بە بابەتی توێژینەوەکەوە هەیە و لە دەستنیشانکردنی ئامرازەکانی توێژینەوەکە سوودیان بە توێژەرانان گەیاندووە:

٢-٢-١خستنەڕووی توێژینەوەکانی پێشوو.

توێژینەوەی عبدلله (2022) :

ناونیشانی توێژینەوە: کاریگەری ڕێبازی فێربوون لەسەر پێدانی ئەرکەوە لەسەر دەستکەوتەی قوتابییانی زانستی زانکۆی سۆران لە بابەتی کیمیا و بەرەو پێش بردنی کارامەیەکانی بیرکردنەوەی داهاتوو.

ڕێبازی توێژینەوە: ئەزموونی.

نموونەی توێژینەوە: نموونەی توێژینەوەکە لە (٤٨)قوتابی پێکهاتووە، کە بەشێوەیەکی هەڕەمەکی دابەشکراون بۆ هەردوو گرووپی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو. قوتابییانی گرووپی (A) نوێنەرایەتی کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو دەکەن، کە وانەکانیان وەردەگرن بە پشتبەستن بەڕێگەی ئاسایی، کە ژمارەیان (٢٤) قوتابین. هەروەها قوتابییانی گرووپی (B) نوێنەرایەتی کۆمەڵەی ئەزموونی دەکەن، کە ژمارەیان (٢٤) قوتابین، کە وانەکانیان وەردەگرن بە پشتبەستن بە ڕێبازی فێربوون لەسەر بنەمای ئەرک(TBL)

ئامرازی بەکارهێنراو: تاقیکردنەوەی کیمیای ئەندامی و پێوەری بیرکردنەوەی داهاتوو.

ئەنجام: توێژینەوەکە دەریخست، کە ڕێبازی فێربوون لەسەر بنەمای ئەرک کاریگەریەکی ئەرێنی هەبوو لەسەر تێستەکانی دەستکەوتەی خوێندنی قوتابییانی قۆناغی سێیەم.ڕێبازی فێربوون لەسەر بنەمای ئەرک کاریگەری هەبوو لە بەرەو پێشبردنی کارامەییەکانی بیرکردنەوەی داهاتووی قوتابییان کاتێک لە بابەتی کیمیا جێبەجێکرا.

توێژینەوەی ڤیریا:(Viriya,2018)

ناونیشانی توێژینەوە: کاریگەری ڕێبازی TBL بوو لەسەر دەستکەوتی قوتابییان لە زمانی ئینگلیزی لە زانکۆی تاماسات.

ڕێبازی توێژینەوە: ئەزموونی.

نموونەی توێژینەوە: (٤٠) قوتابی بوون لە دوو پۆل، کە لەلایەن توێژەرانەوە وانەیان پێوترابووەوە. ئەم قوتابییانە قوتابییانی قۆناغی بەکالۆریۆس بوون کە لە وانەی EAP وەک بابەتێکی هەڵبژاردە لە پەیمانگەی زمان، زانکۆی تەمەسات تۆمارکرابوون.

ئامرازی بەکارهێنراو: بریتیبوون لە تاقیکردنەوەی پێش و پاش لە خوێندنەوە، نووسین و قسەکردن لەگەڵ ڕاپرسییەک.

ئەنجام: توێژینەوەکە دەریخست کە توانای خوێندنەوە، نووسین و قسەکردنی قوتابییان لە زمانی ئینگلیزی بۆ مەبەستی ئەکادیمی بە شێوەیەکی بەرچاو بەرزتر بوو لە ئاستی (٠.٠٥) بە بەکارهێنانی ڕێبازی TBL و ئەوان دڵخۆشبوون بە فێربوون لەڕێگەی(TBL)

توێژینەوەی بهجت خلف (2022)

ناونیشانی توێژینەوە: کاریگەری کاریگەریی ستراتیژی فێربوونی بنەمادا بە ئەرک (TBL) لەسەر چەمکە بایۆلۆجی لای قوتابییانی پۆلی دووەمی ناوەندی لە بابەتی زانست.

ڕێبازی توێژینەوە: ئەزموونی.

نموونەی توێژینەوە: (٧١) قوتابی لە پۆلی دووەمی ناوەندی بوو. بەشی (أ) هەڵبژێردرا بۆ نوێنەرایەتی گروپی تاقیکردنەوە بە (٣٦) قوتابی، گروپی (هـ) بە (٣٥) قوتابی بۆ نوێنەرایەتی گروپی کۆنترۆڵ.

ئامرازی بەکارهێنراو: بریتی بوو لە تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی چەمکە بایۆلۆجیەکان

ئەنجام: ئەنجامەکان، دەرکەوت کە قوتابییانی گروپی تاقیکردنەوە کە بابەتی زانستیان بە ستراتیژی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL) خوێندبوو، باشتر بوون لە قوتابییانی گروپی کۆنترۆڵ کە هەمان بابەتیان بە شێوازی ئاسایی خوێندبوو، لە تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی چەمکە بایۆلۆجیەکان و لە بەدەستهێنانی هەر چەمکێک لە چەمکە بایۆلۆجیەکان.

٢-٢-٢ سوودەکانی توێژینەوەکانی پێشوو:

١- توێژەر سوودیان لە پێداچوونەوەیان بە توێژینەوەکانی پێشوو وەرگرتووە، ئەم سوودەش دەتوانرێت لەم بابەتانەی خوارەوە دەستنیشان بکرێت:

-گەلاڵەکردنی کێشەی توێژینەوە و بایەخەکەی.

-زانین و ناسینی زاراوەکان و نووسینەکان.

-نووسینی نەخشەکاری توێژینەوەی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو ڕێکخستنی پاشکۆکان.

-بونیادنانی ئامرازەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت و هەڵبژاردنی تاقیکردنەوەی بیرکردنەوەی شیکاری گونجاو بۆ توێژینەوەی ئێستا.

-بونیادنانی چوارچێوەی تیۆری لە توێژینەوەی ئێستادا.

-هەڵبژاردنی ئامرازە ئامارییە گونجاوەکان بۆ ڕێکارییەکانی ئەم توێژینەوەیەی ئێستا و ئەنجامەکانی.

بەشی سێیەم:

٣ -ڕێکارەکانی توێژینەوە

١-٣ ڕێبازی توێژینەوە:

توێژەر بەرنامەی ئەزموونی بەکارهێناوە لەبەر ئەوەی گونجاوە لەگەڵ توێژینەوەکەی.

٢-٣ نەخشەسازی ئەزموونی توێژینەوەکە :

بۆ بەدەستهێنانی ئامانجی توێژینەوەو گریمانەکان، توێژەر دیزایینی دوو کۆمەڵەی هاوتایی هەڵبژارد، ئەویش (کۆمەڵەی ئەزموونگەری و کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو) بە تاقیکردنەوەی پاشی (فان دالین، ٢٠٠٧، :٣٠٣-٣٠٤). ئەم دیزایینە لە دوو کۆمەڵەی پێکهاتووە، یەکێکیان کۆمەڵەی ئەزموونگەری، ئەویتریان کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو، لێرەدا بابەتی خوێندن لە کۆمەڵەی ئەزموونگەرێدا بەپێی ستراتیژییەتی (TBL) لە کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو بەڕێگەی ئاسایی وانەیان پێدەگوترێتەوە و تاقیکردنەوەی پێشی و پاشی بۆ گۆڕاوەکانی بیرکردنەوەی شیکاری و تاقیکردنەوەی پاشی بۆ گۆڕاوی دەستکەوتی خوێندن. وەک لەم خشتەی (٣-١)دا هاتووە.

خشتەی ژمارە(٣-١) دیزاینی ئەزموونی توێژینەوە

کۆمەڵە	ڕێگەی وانەوتنەوە	تاقیکردنەوەی پاشینە
ئەزموونکراو	ستراتیژیەتی (TBL)	و دەستکەوتی خوێندن
کۆنترۆلکراو	ڕێگەی ئاسای	

٣-٣ کۆمەڵگەی توێژینەوە

١-٣-٣ :کۆمەڵەی توێژینەوە

کۆمەڵەی توێژینەوە لە هەموو قوتابییانی کچ لە پۆلی (٨) هەشتەمی بنەڕەتی لە قوتابخانە بنەڕەتییەکانی سەر بە بەڕێوەبەرایەتیی پەروەردەی سۆران بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤ – ٢٠٢٥) پێکهاتووە، کە ژمارەیان (٢٠٩١) قوتابییە لە (٧٦) قوتابخانە پێکهاتووە، کە بەرۆژ دەوام دەکەن.

٤-٣-٣ :نموونەی توێژینەوە

نموونەی توێژینەوەش لە دوو بەش پێکدێت:

١-٢-٣-٣ :نموونەی قوتابخانە

نموونەی قوتابخانە بەشێکە لەو کۆمەڵگەیەی توێژینەوەکەی لەسەر ئەنجامدەدرێت، کە بەپێی چەند ڕێسایەکی تایبەت هەڵدەبژێردرێت، بۆ ئەوەی بەشێوەیەکی دروست نوێنەرایەتی کۆمەڵگەکە بکات (داود و عبدالرحمن، ١٩٩٠: ١١٩)، توێژەران قوتابخانەی ژینۆسی بنەڕەتی کچانی هەڵبژارد پاش ناردنی نووسراو لە ڕاگرایەتی کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی بۆ بەڕێوەبەرایەتیی پەروەردەی سۆران لەوێشەوە بۆ قوتابخانەی ژینۆسی بنەڕەتی کچان.

توێژەر قوتابخانەی (ژینۆسی بنەڕەتی) کچانی بەمەبەست هەڵبژارد، ئەویش بەهۆی هاوکاریکردنی بەڕێوەبەری قوتابخانەو مامۆستای زانست بەمەبەستی سەرکەوتنی ئەزموونەکە.

بوونی ژمارەی پێویستی قوتابییان لە قوتابخانەکەدا، لەبەر ئەوەی لە زۆربەی قوتابخانەکان یەک گرووپ قوتابی هەبوون، کەچی لە قوتابخانەی ناوبراو چوار گرووپ قوتابی هەبوون.

٣-٣-٢-٢ :نموونەی قوتابی

دوای ئەوە توێژەر سەردانی قوتابخانەی کرد، بۆی دەرکەوت پۆلی (٨) هەشتەمی بنەڕەتی چوار هۆبەن، کۆی گشتییان لە (٩٧) قوتابی پێکهاتووە، (ا) (٢٥) قوتابی، (ب) (٢٥) قوتابی، (ج) (٢٥) قوتابی، (د) (٢٢) قوتابی، پاشان بە شێوازێکی هەڕەمەکی سادە چوار هۆبە، لە ئەنجامدا هۆبەی (ب) بووە کۆمەڵەی ئەزموونگەری و هۆبەی (أ)یش بووە کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو، وەک لە خشتەی(٣-٢) دا هاتووە.

خشتەی ژمارە(٣-٢) ژمارەی قوتابییانی نموونەی توێژینەوە.

کۆمەڵە	هۆبە	ڕێگەی وانەگوتنەوە	ژمارەی قوتابیانی نموونە
کۆنترۆلکراو	أ	ڕێگای ئاسای	٢٥
ئەزمونکراو	ب	ستراتیژیەتی(TBL)	٢٥
کۆی گشتی	50		

❖ توێژەر ئەم زانیاریەیان لەبەشـــی ئاماری بەڕێوەبەرایەتیی پەروەردەی ســـۆران وەرگرت (بەپێی نووســـراوی سەرۆکایەتی زانکۆی سەلاحەددین- هەولێر) ژمارە ١٨١٤٠ / لە ڕێکەوتی ٢٠٢٤/١١/١١ .

٣-٤: هاوسەنگی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە :

ئەگەرچی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوە بەشێوەیەکی هەڕەمەکی دابەشکرابوون لەگەڵ ئەوەشدا جۆرە هاوسەنگییەک پێکدێنن، بەڵام توێژەر بەپێویستی زانی جۆرە هاوسەنگییەک لە هەندێ گۆڕاو بکات، کە لەوانەیە کار بکاتە سەر گۆڕاوی کارتێکراو، گۆڕاوەکانیش ئەمانەن:

١ .تەمەنی قوتابییان بە مانگ.

٢ .ئاستی زیرەکی.

٣ .ئاستی خوێندنی دایک و باوک.

٤ .نمرەی بابەتی زانست پۆلی حەوتەمی بنەڕەتی بۆ ساڵی خوێندنی.(2023-2024)

٥ .کۆنمرەی بابەتی زانست پۆلی حەوتەمی بنەڕەتی بۆ ساڵی خوێندنی.(2023-2024)

٦ .زانیاری پێشینە لە سەر ئەو بابەتی ئەزموونی پۆلی حەوتەمی بنەڕەتی بۆ ساڵی خوێندنی.(2023-2024)

٧ .نمرەی بابەتی زانست -کۆرسی یەکەم پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی بۆ ساڵی خوێندنی(2024-2025)

پاش وەرگرتنی داتاکان، سەرەتا تاقیکردنەوەی دابەشبوونی سروشتی بۆ پرسیارە بڕیەکانی هاوسەنگی (تکافؤ) بە بەکارهێنانی تێستی شابیرو ویلکس بەکارهێنرا، وەک لە خشتەی(٣-٤)دا هاتووە. دواتر بۆ زانینی جیاوازی بەهاداری ئاماری نێوان ناوەندە ژمێرییەکانی گۆڕاوەکانی نێوان هەردوو کۆمەڵە، توێژەر تاقیکردنەوەی (Mann-Whitney U, Independent t-test)ی بەکارهێناوە لەسەر بنەمای دابەشبوونی سروشتی بۆ کۆمەڵەکان بۆ دوو نموونەی سەربەخۆی ژمارە یەکسان بەکارهێناوە و بەمەبەستی دڵنیابوون لە نەبوونی جیاوازی بەهاداری ئاماریی لەنێوان فێرخوازانی کۆمەڵەکان، وەک لە خشتەی(٣-٣) دا هاتووە.

خشتەی ژمارە(٣-٣) ئەنجامی جیاوازی ئاماری لەنێوان گۆڕاوەکان.

برگە	کۆمەڵە	دووبارە بوونەکان	ناوەندە ژمێری	لادنی پێوەری	نرخی تێستی	P-Valu	دەلالەت لە ئاستی ٠.٠٥
لەدایک بوون بە مانگ	ئەزمونکراو	٢٥	١٦٩.٧٥	١٢.١٦	٢٩٩.٥	٠.٨٠١	جیاوازی نیە
	کۆنترۆلکراو	٢٥	١٧١.١٠	١٤.٨٥			
تاقیکردنەوەی زیرەکی	ئەزمونکراو	٢٥	٢٨.٠٤	٢.٧٣	٠.٨٥٣	٠.٣٩٨	جیاوازی نیە
	کۆنترۆلکراو	٢٥	٢٧.٠٨	٤.٩٢			
نمرەی زانست پێشوو	ئەزمونکراو	٢٥	٦٤.٤٠	١٩.٦٦	٢٨٢	٠.٥٥٣	جیاوازی نیە
	کۆنترۆلکراو	٢٥	٦٠.٥٢	١٤.٧١			
کۆنمرەی ساڵی پێشوو زانست	ئەزمونکراو	٢٥	٨٢٩.٠٨	١٣٥.٠٢	٢٨٢.٥	٠.٥٦٠	جیاوازی نیە
	کۆنترۆلکراو	٢٥	٨٠٥.٦٤	١١٠.٥٢			
شارەزای پێشوو زانست (٢٠نمرە)	ئەزمونکراو	٢٥	١٧.٢٤	٣.٤٩	٠.٥٠٩	٠.٦١٣	جیاوازی نیە
	کۆنترۆلکراو	٢٥	١٦.٧٢	٢.٧٢			
نمرەی زانست کورسی یەکەم	ئەزمونکراو	٢٥	٧٢.٠٠	١٩.١٩	١.٦٩٩	٠.٠٩٦	جیاوازی نیە
	کۆنترۆلکراو	٢٥	٦٣.٠٨	١٧.٩٢			

t: t-test, U: Mann-Whitney U

خشتەی ژمارە (٣-٤) تاقیکردنەوەی دابەشبوونی سروشتی
بۆ پرسیارە بڕییەکانی هاوسەنگی بە بەکارهێنانی تێستی شاپیرو ویلکس.

برگە	کۆمەڵەی	تێستی شاپیرو ویلکس	نمرەی ئازادی	P-Value	دەلالەت لە ئاستی ٠.٠٥
شارەزایی زانستی پێشوو	کۆنترۆل	0.965	25	0.531	دابەش بوونی سروشتی یە
	ئەزموونی	0.980	25	0.894	دابەش بوونی سروشتی یە
نمرەی زانست پێشوو	کۆنترۆل	0.857	25	0.002	دابەش بوونی سروشتی نیە
	ئەزموونی	0.848	25	0.002	دابەش بوونی سروشتی نیە
کۆنمرەی ساڵی پێشوو	کۆنترۆل	0.862	25	0.003	دابەش بوونی سروشتی نیە
	ئەزموونی	0.904	25	0.022	دابەش بوونی سروشتی نیە
تاقیکردنەوەی زیرەکی	کۆنترۆل	0.937	25	0.129	دابەش بوونی سروشتی یە
	ئەزموونی	0.964	25	0.506	دابەش بوونی سروشتی یە
لەدایک بوون بە مانگ	کۆنترۆل	0.795	25	0.000	دابەش بوونی سروشتی نیە
	ئەزموونی	0.766	25	0.000	دابەش بوونی سروشتی نیە
نمرەی زانست کورسی یەکەم	کۆنترۆل	0.940	25	0.150	دابەش بوونی سروشتی یە
	ئەزموونی	0.965	25	0.526	دابەش بوونی سروشتی یە

٣-٤-١: ئاستی خوێندەواری باوکان و دایکانی فێرخوازانی هەردوو کۆمەڵە:

مەبەستی توێژەر لە ئاستی خوێندەواری دایکان و باوکانی فێرخواز ئەوەیە، کە بۆی ڕوونبێتەوە دایک و باوکی فێرخوازانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوە خاوەنی چ ئاستێکی خوێندنن لەو ئاستانەی کە توێژەر دیاریانکردووە، کە ژمارەیان (٧) حەوت ئاستە، ئاستەکانیش بریتیبوون لە (بڕوانامەی نیە، سەرەتایی، ناوەندی، دواناوەندی، دبلۆم، بەکالۆریۆس، ماستەر)، وەک لە خشتەی (٣-٥) و(٣-٦)دا هاتووە. دواتر توێژەر هەستا بە دیاریکردنی بەهای هەریەک لە ئاستەکان بە پێی خوێندەواری و بڕوانامەیان, پاشان هەڵسا بە جێبەجێکردنی ڕێکاری ئاماری لەگەڵ داتا تایبەتییەکانی ئاستی خوێندنی باوکی فێرخوازانی هەردوو کۆمەڵەکە بە بەکارهێنانی (مربع کای – کا٢)، بۆ زیاتر ڕوونکردنەوە وەک لە خشتەی(٣-٥) دا هاتووە.

خشتەی ژمارە (٣-٥) ئەنجامی تاقیکردنەوەی تائی بۆ دەلالەتی
جیاوازی نێوان قوتابییانی هەردوو کۆمەڵە لە ئاستی خوێندنی باوکانیاندا

گروپ	بڕوانامەی نیە	سەرەتای	ناوەندی	دواناوەندی	دبلۆم	بەکالۆریۆس	سەرجەم	Fisher-Freeman-Halton Exact Test: دەرهێنراو	Fisher-Freeman-Halton Exact Test: P-value	دەلالەت لە ئاستی ٠,٠٥
کۆنترۆلکراو	3	7	7	3	3	2	٢٥	2.726	0.799	جیاوازی نیە
ئەزمونکراو	6	4	8	4	2	1	٢٥			
کۆ	٩	١١	١٥	٧	٥	٣	٥٠			

٨cells (66.7%) have expected count less than 5.

خشتەی ژمارە (٣-٦) ئەنجامی تاقیکردنەوەی تائی بۆ
دەلالەتی جیاوازی نێوان قوتابییانی هەردوو کۆمەڵە لە ئاستی خوێندنی دایکانیاندا.

گروپ/ ئاستی خوێندەواری دایک	بڕوانامەی نیە	سەرەتای	ناوەندی	دواناوەندی	دبلۆم	بەکالۆریۆس	سەرجەم	Fisher-Freeman-Halton Exact Test: دەرهێنراو	Fisher-Freeman-Halton Exact Test: P-value	دەلالەت لە ئاستی ٠,٠٥
کۆنترۆلکراو	13	7	3	1	0	1	٢٥	2.391	1.000	جیاوازی نیە
ئەزمونکراو	12	7	4	0	1	1	٢٥			
کۆ	25	14	7	1	1	2	٥٠			

٨cells (66.7%) have expected count less than 5.

٣-٥- پێداویستیەکانی توێژینەوەکە :

بە مەبەستی جێبەجێکردنی ئەزموونەکە، پێویستە ئەم پێداویستیانەی خوارەوە ئامادەبکرێن:

٣-٥-١:دیاریکردنی بابەتی خوێندن :

توێژەر دوو بەشی چوار و پێنج لە بابەتی زانست بۆهەموان بۆپۆلی هەشت دیاریکرد کە بڕیاردراوی خوێندنە بۆ قوتابخانەکانی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤ – ٢٠٢٥) بۆ کۆرسی دووەم لە ماوەی جێبەجێکردنی ئەزموونەکە بۆ قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوە، دیاریکردنی بابەتەکانی خوێندن.

٣-٥-٢: هەڵبژاردنی ئامانجە ڕەفتارییەکان.

دیاریکردنی ئامانجە ڕەفتارییەکان یارمەتیدەری مامۆستایە بۆ هەڵبژاردنی ستراتیژییەت و ڕێگە و شێوازی وانەگوتنەوە و ئامرازی فێرکاری گونجاو بۆ فێرکردن، چۆنیەتی ڕێکاری هەڵسەنگاندن، کە یارمەتیدەرە بۆ ئاسانکردنی هەڵبژاردنی کەرەستە و شێوازی گونجاو بۆ هەڵسەنگاندن (کوافحة، ٢٠١٠: ١٢٦). توێژەر بە خۆی دەستیکرد بە هەڵێنجان و داڕشتنی ئامانجە ڕەفتارییەکان بەپێی هەر شەش ئاستەکەی بلۆم Bloom – لە بواری مەعریفیدا، توێژەر سێ ئاستی یەکەمی وەرگرت، کە ژمارەیان گەیشتە (٦٠) ئامانج، کە (٣١) ئامانج بۆ ئاستی (بیرهێنان) و (١٥) ئامانج بۆ ئاستی (تێگەیشتن) و (١٤) ئامانج بۆ ئاستی جێبەجێکردن (پراکتیک).

٣-٥-٣: پلانی وانەوتنەوە:

ئامادەکردنی پلانی وانەگوتنەوە لە پێویستییەکانی جێبەجێکردنی ئەزموونە، توێژەر بۆ هەر بابەتێکی هەڵهێنجراو لە گەڵ ئامانجە ڕەفتارییەکان دیاریکرد، ئەویش بەپێی هەندێ پلانی هاومەبەست و توێژینەوەکانی پێشوو، کە بە ستراتیژیەتی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL) وتراونەتەوە، بۆیە توێژەر (٢٢) پلانی بۆ گوتنەوەی بابەتی زانست دانا بۆ کۆمەڵەی ئەزموونی، هەمان ژمارەش بۆ کۆمەڵەی کۆنترۆڵکار کە پێشتر ڕای چەند مامۆستایەکی(*) وەرگرت، کە بابەتی زانست دەڵێنەوە ئەوەش دەربارەی چوارچێوەی گشتی لە گوتنەوەی بابەتی زانست، بە مەبەستی زانینی دروستی و داڕشتنی پلانەکان، توێژەر لە هەر یەکێکیان پلانێکی وانەگوتنەوەیدایە شارەزا و پسپۆڕ لە بواری ڕێگاکانی وانەگوتنەوە و پاش گەڕانەوەی نمونەی پلانی وانەوتنەوە سوود لە سەرنج و تێبینیەکانیان وەرگیراوە.

*بۆ دانانی پلان بەم ڕێگەیە، ڕای ئەم مامۆستایان وەرگیرا:

١-نێرگز علی حمد-قوتابخانەی ژینۆسی بنەڕەتی کچان.

٢-عبدالطیف جبار سلێمان-قوتابخانەی ڕۆدینای بنەڕەتی کچان

٣-شیرین عبدالعزیز عبدالفتاح-قوتابخانەی شەهلای بنەڕەتی کچان.

٤-دلۆڤان طاهر مصطفی- قوتابخانەی دواناوەندی دیلزیانی وێژەی کچان.

٥ -نجم الدین حدر مصطفی- قوتابخانەی دواناوەندی گوڵەڕوونی تێکەڵاو.

٣-٦ ئامرازی توێژینەوە:

٣-٦-١ تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن:

توێژەر تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندنی بۆ فێرخوازانی هەشتەمی بنەڕەتی پەرەپێدەدەن بە جێبەجێکردنی ئەم هەنگاوانە:

٣-٦-١-١ ئامانجی تاقیکردنەوە:

ئامانجی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن لەم توێژینەوەیەدا بریتییە لە پێوانی دەستکەوتی خوێندنی قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە بابەتی زانست بۆ هەمووان، ئەویش لە چوارچێوەی پەرتوکی زاستی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی.

٣-٦-١-٢:ئامادەکردنی برگەکانی تاقیکردنەوە:

مەبەست لە دانانی خشتەی تایبەتمەندی بەدەستهێنانی گشتگیری و هاوسەنگی و وردە لە داڕشتنی پرسیارەکانی تاقیکردنەوە، کە توێژەر بینای کردووە بۆ پێوانەکردنی دەستکەوتی خوێند لە لای تاکەکانی نموونەی توێژینەوەکە، توێژەر (٣٠) برگەی پرسیاری لەژێر ڕۆشنایی ئامانجە ڕەفتارییەکانی داڕێژراو لە پەرتوکی زاستی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی ئامادەکرد، پرسیارەکان پێکهاتبوون لە جۆر پرسیاری بابەتی، ئەوانیش پرسیاری لە جۆری هەڵبژاردن بوون کە چوار جێگرەوەی بۆ داندرابوو، زۆرترین نمرەی بەدەستهاتوو (٣٠)نمرە و کەمترین نمرەش (٠) دەبێت، بۆیە

توێژەر خشتەی تایبەتمەندی بەپێی ئەم هەنگاوانەی خوارەوە دانا:

١ -دیاریکردنی گرنگی ڕێژەیی بابەتەکانی خوێندن.

٢ -دیاریکردنی گرنگی ڕێژەیی ئاستی ئامانجە ڕەفتارییەکان بۆ بابەتەکانی خوێندن.

٣ -دیاریکردنی ژمارەی بڕگەکانی تاقیکردنەوە و دابەشکردنی بەسەر ناوەڕۆکی بابەتەکان. وەک لە خشتەی(٣-٧)دا هاتووە.

خشتەی ژمارە (٣-٧) ئامادەکردنی خشتەی تایبەتمەندی.

ناوەڕۆکی خوێندن	بەند	بابەتەکان	لاپەڕە	ڕێژەی جەختکردن	گرنگی ڕێژەی ئاستی ئامانجی ڕەفتارییەکان			کۆی گشتی بڕگەکانی تاقیکردنەوە
					بیرهێنانەوە ٪٥٢	تێگەیشتن ٪٢٥	جێبەجێکردن ٪٢٣	
بەشی چوارەم	٨	بەرگە هەوا	٢٧	٪٢٨	٤	٢	٢	٩
	٩	تێگەیشتن لەکەش	٢٣	٪٢٤	٤	٢	٢	٨
بەشی پێنجەم	١٠	مادده و جوولە	٢٧	٪٢٨	٤	٢	٢	٩
	١١	هێز و جوولە	١٨	٪١٩	٣	٢	١	٤
کۆی گشتی	٪١٠٠		٩٥	٪١٠٠	١٥	٨	٧	٣٠

٣-٦-١-٣ ئاماژەکانی ڕاستگۆیی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن:

٣-٦-١-٣-١ڕاستگۆیی ڕووکەشی:

بە مەبەستی بەدەستهێنانی ڕاستگۆیی ڕووکەشی بۆ تاقیکردنەوەکە، توێژەر بە شێوە سەرەتاییەکەی لیستێکی لە تاقیکردنەوەکەدا بە ژمارەیەک لە شارەزایان و پسپۆڕانی بواری ڕێگاکانی وانەوتنەوە و پێوانەوهەڵسەنگاندن و شەش مامۆستای بابەتی زانست، بۆ دەربڕینی ڕاوبۆچوونەکانیان لەسەر ڕواڵەتی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە و ئاستی گونجانی تاقیکردنەوەکە، لە دوای وەرگرتنەوەی وەڵامی شارەزایان و پسپۆڕان، بەبێ ئەوەی هیچ بڕگەیەکی لێ کەم بکرێتەوە بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە هەمووی پەسەندکران، بەڵام چەند گۆڕانکارییەکی کەم لەڕووی داڕشتنی زمانەوانییەوە ئەنجامدرا.

٣-٦-١-٣-٢ ڕاستگۆیی ناوەڕۆک:

ئەمەش بە ئامادەکردنی خشتەی تایبەتمەندی پێشتراستکراوەوە بۆ دڵنیابوون لەوەی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە نوێنەرایەتی ناوەڕۆکی بابەتی خوێندن و ئامانجە ڕەفتارییەکان دەکەن، بەم پێیەش تاقیکردنەوەکە لەڕووی ناوەڕۆکەوە بەرەوا دادەنرێت.

٣-٦-١-٣-٣ ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت لەسەر نموونەی ڕاپرسی (عينة الاستطلاعية):

توێژەر تاقیکردنەوەکەی لەسەر نموونەی ڕاپرسی جێبەجێکرد، کە لە (١٠٠) قوتابی پێکهاتبوون لە قوتابییانی پۆلی هەشتەم بەشێوەیەکی هەڕەمەکی هەڵبژاردن لە قوتابخانەی (شەهلا و ڕۆدینا و ژینۆس)ی بنەڕەتی کچان لە ناوەندی ئیدارەی سەربەخۆی سۆران، مەبەست لە ئەنجامدانی تاقیکردنەوە لەسەر نموونەی ڕاپرسی ئەمانەی خوارەوەیە:

١ - دڵنیابوونەوەیە لە ڕوونی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە و ڕێنماییەکانی.

٢ - دیاریکردنی کاتی پێویست بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی تاقیکردنەوەکە.

٣ - هەژمارکردنی هاوکۆلکەی گرانی و ئاسانی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە.

٤ - هەژمارکردنی هاوکۆلکەی هێزی جیاکەرەوە.

٥ - هەژمارکردنی کاریگەری جێگرەوەی هەڵەکان(فعالية البدائل) بۆ بڕگەکانی هەڵبژاردن.

٣-٦-١-٤ :شیکردنەوەی ئاماری بۆ برگەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن:

٣-٦-١-٥ :هەژمارکردنی هاوکۆلکەی گرانی و ئاسانی برگەکانی تاقیکردنەوەکە:

توێژەر هاوکۆلکەی گرانی برگەکانی تاقیکردنەوەکەی بەم هەنگاوانەی خوارەوە دەرهێنا:

أ- نمرەی قوتابیانی نموونەی ڕاپرسییەکە، کە ژمارەیان (١٠٠) قوتابی بوو، بەگوێرەی نمرەی گشتی ڕیزبەندی کرا لە نمرەی بەرزەوە بۆ نمرەی نزم

ب- ڕێژەی (٢٧٪) ی بۆ هەریەک لە نمرەکانی سەرەوە ، ڕێژەی (٢٧٪ بۆ نمرەکانی خوارەوە هەڵبژارد، توێژەر ئەو قوتابیانەی لە کۆمەڵەی نمرەکانی سەرەوە، هەروەها ئەو قوتابییانەی لە کۆمەڵەی نمرەکانی خوارەوە وەڵامی ڕاستیان داوەتەوە هەژماری کرد ئەنجامەکانیشی بەسەر کۆی ژمارەی تاکەکاندا دابەشکرد. لە ئەنجامدا دەرکەوت ئاستی گرانی پرسیارەکانی جۆری هەڵبژاردن کەوتە نێوان (٠.٦١-٠.٣٣). تاقیکردنەوەکە بەتاقیکردنەوەیەکی باش دادەنرێت، ئەگەر ڕێژەکانی گرانی برگەکانی لەنێوان (٨٠٪ - ٢٠٪)بێت(ظاهرو ئەوانی تر١٩٩٩, ١٢٩)

بەمەش ئاستی گرانی هەموو برگەکانی تاقیکردنەوەکە بە پەسەند دانران، وەک لە خشتەی (٣-٨)دا هاتووە.

خشتەی ژمارە(٣-٨) جیاوازی ئاماری دابەشکردنی گرانی و هاوکۆلکەی جیاکاری برگەکان.

هاوکۆلکەی جیاکاری	گرانی برگە	پرسیار
0.519	0.370	Y1
0.37	0.40	Y2
0.37	0.61	Y3
0.593	0.370	Y4
0.519	0.556	Y5
0.481	0.463	Y6
0.407	0.352	Y7
0.370	0.333	Y8
0.33	0.35	Y9
0.704	0.500	Y10
0.481	0.389	Y11
0.444	0.333	Y12
0.519	0.593	Y13
0.370	0.370	Y14
0.593	0.556	Y15
0.37	0.48	Y16
0.40	0.46	Y17
0.407	0.463	Y18
0.407	0.537	Y19
0.481	0.537	Y20
0.33	0.57	Y21
0.481	0.352	Y22
0.407	0.537	Y23
0.333	0.389	Y24
0.444	0.333	Y25
0.481	0.352	Y26
0.481	0.537	Y27
0.556	0.389	Y28
0.333	0.315	Y29
0.33	0.54	Y30

٣-٦-١-٦ :هێزی جیاکەرەوەی برگەکان

توێژەر لەسەر هەمان نموونەی ڕاپرسییەکە، هاوکۆلکەی هێزی جیاکەرەوەی بۆ هەریەک لە برگەکانی تاقیکردنەوەی جۆری هەڵبژاردن دەرهێنا ، لەئەنجامدا دەرکەوت، کە ئاستی جیاکەرەوەی برگەی پرسیارەکانی لە جۆری هەڵبژاردن لە نێوان (٠.٧٠-٠.٣٣)، بوو بەمەش بەندەکانی تاقیکردنەوە پەسەندن.(النبهان، ٢٠٠٤: ١٩٧).هەر وەک لە خشتەی سەرەوەدا ژمارە(٨)دا نیشاندراوە.

مەودای هاوکۆلکەی جیاکاری قبوڵکراوە لە ٠.١٩ بەرەو سەرەوە قبوڵکراوە . هەر شتێک لە خوار ئەو ئاستەوە بێت بە زۆر گران دادەنرێت، برگەی لاوازن و دەبێت بسرێنەوە هەروەک لەخشتەی(٣-٩)دا هاتووە، (Ebel,1972:399).

خشتەی ژمارە (٣-٩) بەراوردکردنی پێوەری (ئێبل) بۆ هاوکۆلکەی جیاکاری.

ژمارە	هاوکۆلکەی جیاکاری	خەملاندنی برگە
1	٠,٤٠ و زیاتر	برگەیەکی زۆر باشە
2	٠,٣٠ - ٠,٣٩	تا رادەیەکی پەسەند برگەی باشن، بەلام دەکەوێتە بەر کرداری چاکترکردن
3	٠,٢٠ - ٠,٢٩	برگەی یەکلاییکەرەوەن دەکەونەبەر چاکترکردن
4	٠,١٩و کەمتر	برگەی لاوازن دەسرێنەوە

٣-٦-١-٧ هاوکۆلکەی کارایی جێگرەوە هەڵەکان

دوای هەژمارکردنی هاوکۆلکەی کارایی جێگرەوە هەڵەکان بۆ هەر برگەیەک لە برگەکانی تاقیکردنەوەکە، لە ئەنجامدا دەرکەوت، کە جێگرەوە هەڵەکانی برگەکانی تاقیکردنەوەکە سەرنجڕاکێشەر و کارا بوون. هەروەک لە خشتەی (٣-١٠)دا هاتووە.

خشتەی ژمارە (٣-١٠) نیشاندانی جێگرەوە هەڵەکان لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن.

پرسیار	ولامی راست	ولامی راست کۆمەڵەی نزم				ولامی راست کۆمەڵەی بەرز				کاریگەری جێگرەوە هەڵەکان			
		أ	ب	ج	د	أ	ب	ج	د	أ	ب	ج	د
Y1	1		7	8	2		1	1	1	---	-0.222	-0.259	-0.037
Y2	2	7		6	3	2		4	0	-0.185	---	-0.074	-0.111
Y3	2	7		6	8	3		3	5	-0.148	---	-0.111	-0.111
Y4	4	4	8	6		0	1	1		-0.148	-0.259	-0.185	---
Y5	1		15	5	2		7	0	1	---	-0.296	-0.185	-0.037
Y6	3	4	4		11	1	1		4	-0.111	-0.111	---	-0.259
Y7	1		7	5	3		3	0	1	---	-0.148	-0.185	-0.074
Y8	2	5		4	5	2		2	0	-0.111	---	-0.074	-0.185
Y9	1		6	3	5		2	2	1	---	-0.148	-0.037	-0.148
Y10	4	4	8	11		0	1	3		-0.148	-0.259	-0.296	---
Y11	3	5	8		4	3	1		0	-0.074	-0.259	---	-0.148
Y12	1		3	8	4		0	3	0	---	-0.111	-0.185	-0.148
Y13	4	10	7	6		6	1	2		-0.148	-0.222	-0.148	---
Y14	2	4		6	5	2		3	0	-0.074	---	-0.111	-0.185
Y15	1		8	11	4		1	5	1	---	-0.259	-0.222	-0.111
Y16	1		6	6	7		3	2	4	---	-0.111	-0.148	-0.111
Y17	1		8	6	3		4	0	2	---	-0.074	-0.222	-0.037
Y18	3	7	6		5	1	4		2	-0.222	-0.074	---	-0.111
Y19	4	6	11	3		2	7	0		-0.148	-0.148	-0.111	---
Y20	3	7	5		9	3	1		4	-0.148	-0.148	---	-0.185
Y21	3	4	9		7	1	5		5	-0.111	-0.148	---	-0.074
Y22	3	4	7		5	1	2		0	-0.111	-0.185	---	-0.185
Y23	2	8		9	3	3		5	1	-0.185	---	-0.148	-0.074
Y24	2	4		7	4	2		4	0	-0.074	---	-0.111	-0.148
Y25	1		3	7	5		0	2	1	---	-0.111	-0.185	-0.148
Y26	2	4		7	5	1		2	0	-0.111	---	-0.185	-0.185
Y27	1		5	8	8		2	3	3	---	-0.111	-0.185	-0.185
Y28	2	4		8	6	1		2	0	-0.111	---	-0.222	-0.222
Y29	4	3	4	6		1	2	1		-0.074	-0.074	-0.185	---
Y30	1		8	6	5		6	4	0	---	-0.074	-0.074	-0.185

(-) ئەم نیشانەیە ئاماژەیە بۆ بەدیلی راست

٣-٦-١-٨ جێگیری تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن:

مەبەست لە جێگیری تاقیکردنەوە وردیی تاقیکردنەوەیە، ئەگەر هات و هەمان ئەو کەسانە هەمان نمرە یان نزیک لەم نمرەیان بەدەستهێنا لە هەمان تاقیکردنەوەشدا لەکاتی جێبەجێکردنی بۆ زیاتر لە جارێک لە هەمان هەلومەرجی هاوشێوەدا، ئەو کاتە بە تاقیکردنەوەیەکی جێگیر هەژماردەکرێت(عبدالهادي، ٢٠٠٢، ١٢٨).

توێژەر ئەم تاقیکردنەوەی لەسەر نموونەی پەیڕەوکردن ئەنجامدا کە بەشێوەیەکی هەڕەمەکی هەڵبژاردن لە قوتابخانەی (شەهلا) و (ڕۆدینا) و (ژینۆس)، ژمارەیان (١٠٠) قوتابی بوون، کە هەمان بابەتی تاقیکردنەوەیان خوێندبوو، بۆ دەرهێنانی جێگیری تاقیکردنەوە توێژەر هاوکێشەی) کیودر - ریتشاردسون(K.R - ی بەکارهێنا (الكبيسي، ٢٠٠٧: ٢٠٥ - ٢٠٦)، کە گونجاوە بۆ تاقیکردنەوەی دەستکەوت نمرەی بەندەکانی بابەتی لەنێوان (٠ - ١) بێت پاش ئەوەی توێژەر هاوکێشەکەی بەسەر نمرەی قوتابییانی نموونەی پەیڕەوبردن جێبەجێکرد، دەرکەوت، کە نەگۆڕی تاقیکردنەوە (٠.٧٨)، ئەمەش بە نەگۆڕێکی گونجاو دادەنرێت،تاقیکردنەوەکە ئامادەبوو بۆ بەکارهێنان، چونکە بڕگەکانی لە فۆڕمی کۆتایی خۆیاندا گەیشتنە (٣٠) بڕگە.

٣-٦-١-٩ فۆڕمی تاقیکردنەوەی کۆتایی:

تاقیکردنەوەکە کۆتاییهات و ئێستا ئامادەیە بۆ بەکارهێنان، پێکهاتووە لە (٣٠ بڕگەی کۆتایی)، سەرەڕای ئەوە کلیلی ڕاستکردنەوە بۆ تاقیکردنەوەی دەستکەوتەکانی تێدا بوو، لە کۆتاییدا ئێستا تاقیکردنەوەکە ئامادەکراوە بۆ بەکارهێنان لەگەڵ هەردوو کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو.

٧.٣: پراکتیزەکردنی ئامرازی توێژینەوە:

٣-٧ تاقیکردنەوەی پاشی دەستکەوتی خوێندن:

بە یارمەتی مامۆستای بابەت و ئامادەبوونی بەڕێز سەرپەرشتیاری توێژینەوەکەم (**پ.د. حسێن سعدی ابراهیم**) بەڕێوەچوونی ئەنجامدانی تاقیکردنەوەکە، تاقیکردنەوەی نووسراو لەسەر هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە یەک کاتدا و لە ڕۆژی یەکشەممە ڕێکەوتی (٢٠٢٥/٣/٩) جێبەجێکرا، دوای ئەوەی فێرخوازانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە تاقیکردنەوەکەیان ئەنجامدا لە ماوەی (٤٥) خولەک پەڕەی تاقیکردنەوەکە کۆکرایەوە، کرداری ڕاستکردنەوەی وەڵامەکان ئەنجامدرا بەپێی کلیلی ڕاستکردنەوە بەو پێیەی بەرزترین نمرە (٣٠) نمرەیە و نزمترینی (٩) داندرا، کە ژمارەی تەواوی بڕگەکان (٣٠) بڕگە بوون، بۆ دڵنیابوونیش لە جێگیری بابەتیانە بوونی ڕاستکردنەوەکە، توێژەر ڕاستکردنەوەی خۆیان لەگەڵ ڕاستکردنەوەی مامۆستایەکی تر بەراوردکرد، دواتر داتاکان خرانە ئەو لیستانەی بۆ ئەم مەبەستە ئامادەکرابوون، بۆ ئەوەی بەپێی ئامارییەکان کاری تێدا بکرێت.

٣-٨ هۆکارە ئامارییە بەکارهاتووەکانStatistical Produces

توێژەر هەگبەی ئاماری (SPSS)ی ڤێرژنی٢٧ بەکارهێناوە بۆ شیکردنەوەی داتاکانی توێژینەوەکە.

بەشی چوارەم:

٤ .خستنەڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە و تاوتوێکردنیان :

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە دەستنیشانکردنی کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژیەتی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL)لەسەر دەستکەوتی خوێندنی بابەتی زانست بۆ هەمووان و بیرکردنەوەی شیکاری لای قوتابییانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی.

٤-١ خستنەڕوو و تاوتوێکردنی ئەنجامەکانی تایبەت بە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن:

جیاوازی واتاداری ئاماری نییە لە ئاستی هێمای (٠.٠٥) لە دەستکەوتی خوێندن لە بابەتی زانست لە نیوان ناوەندە نمرەی قوتابییانی کۆمەڵەی ئەزموونگەری، کە بە ستراتیژیەتی فێربوونی بنەمادار بە ئەرک (TBL) بابەت وەردەگرن، قوتابییانی

کۆمەڵەی کۆنترۆلکراو، کە هەمان بابەت بەشێوەی پەیڕەوکراو لە تاقیکردنەوەی پاشەکی وەردەگرن.

بۆ سەلماندنی ڕاستی ئەم گریمانەیە، توێژەر ناوەندەژمێرەیی و لادانی پێوەری بۆ نمرەی تاقیکردنەوەی دەسکەوتی خوێندن بۆ قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە بابەتی زانست بۆ هەمووان بۆ پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی دەرهێنا لە ڕێگای بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی ئاماری، بۆ دوو نموونەی سەربەخۆی ژمارە یەکسان، پاشان داتا تۆمارکراوەکان خرانە ژێر چارەسەری ئامارییەوە، سەرەتا تاقیکردنەوەی دابەشبوونی سروشتی بۆ تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی دەستکەوتی خوێندن بە بەکارهێنانی تێستی شابیرو ویلکس بەکارهێنرا، وەک لە خشتەی (٤-١١دا هاتووە و نمرەکانی تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی دەستکەوتی خوێندن بۆ هەردوو گروپەکە لەدابەشکردنێکی سروشتی وەرگیراون .

بەهاکانی P-Value ی دوو کۆمەڵەکە هەردووکیان دەرکەوتووە کە لە ٠.٠٥ زیاترە (P-Value=0.339 بۆ کۆمەڵەی ئەزموونکاری و P-Value=0.846 بۆ کۆمەڵەی کۆنترۆلکراو .(لێرەوە بەهاکەی لە ٠.٠٥ زیاترە، بەمجۆرە بەو ئەنجامانە گەیشتین، کە ئەم داتایانە دابەشکردنێکی سروشتی پەیڕەو دەکەن، وەک لەخشتەی (٤-١١)هاتووە.

خشتەی ژمارە (٤-١١)تاقیکردنەوەی دابەشبوونی سروشتی
بۆ بەدەستهێنانی دەستکەوتی خوێندن بە بەکارهێنانی تێستی شابیرو ویلکس.

برگەکان	کۆمەڵەی	تێستی شابیرو ویلکس	نمرەی ئازادی	P-Value	دەلالەت
دەستکەوتی خوێندن	ئەزموونکراو	0.٩٥٦	٢٥	0.٣٣٩	دابەش بوونی سروشتی یە
	کۆنترۆلکراو	0.٩٧٨	٢٥	0.٨٤٦	دابەش بوونی سروشتی یە

پاشان توێژەر تاقیکردنەوەی ئاماری تائی (t-test) نموونەی سەربەخۆی (two Independent Samples t-test) بەکارهێنا بۆ هەردوو کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆنترۆلکراو، وەک لە خشتەی (٤-١٢)دا هاتووە.

خشتەی ژمارە (٤-١٢)ئەنجامی شیکردنەوەی جیاوازی ئاماری
لەنێوان هەردوو کۆمەڵەکەدا بۆ (دەستکەوت پاشەکی).

برگەکان	کۆمەڵە	دووبارە بووەکان	ناوەندە ژمێرەیی	لادانی پێوەری	نرخی تێستی	نمرەی ئازادی	P-Value	دەلالەت	قەبارەی کاریگەر Cohen's d
دەستکەوتی خوێندن	کۆمەڵەی ئەزمونکراو	25	21.44	5.613	2.931	48	0.005	جیاوازی هەیە	0.829
	کۆمەڵەی کۆنترۆلکراو	25	17.16	4.670					

لە خشتەی سەرەوەدا دەرکەوت، کە جیاوازی بەهاداری ئاماری هەیە لەنێوان ناوەندەژمێرەیی نمرەی قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوە لە تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی دەستکەوتی خویندن لە بابەتی زانست بۆ هەمووان، چونکە ناوەندی ژمێرەیی کۆمەڵەی ئەزموونی گەیشتە (٢١.٤٤) بەلادانی پێوەری (٥.٦١٣)، لە کاتێکدا ناوەندە ژمێرەیی نمرەی قوتابییانی کۆمەڵە کۆنترۆلکراو، کە بەشێوازی پیڕەوکراو وانەیان پێگوتراوە، بریتی بوو لە (١٧.١٦) بە لادانی پێوەری (٤.٦٧٠)، بۆ بەراوردکردنی هەردوو ناوەندی ژمێرەیی نمرەی قوتابییان لە تاقیکردنەوەی تائی بەکارهاتووە بۆ دوو نموونەی سەربەخۆ، تێیدا بەهای چاوەڕوانکراو بریتی بوو لە (t ٠.٠٠٥) ، ئەمەش دەرکەوتووە، کە لە ئاستێکی مەعنەویدایە، چونکە بچووکترە لە ڕێژەی هەڵە (٠.٠٥) ، لێرەدا دەردەکەوێت ئەو جیاوازیەی لەنێوان نمرەی قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەکەدا هەیە لە تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی دەستکەوتی خوێندن لە بەرژەوەندی کۆمەڵەی ئەزموونی، ئەمەش بەڵگەی کاریگەری

ستراتیژیەتی (TBL) ڕووندەکاتەوە، کە لەسەر کۆمەڵەی ئەزموونی جێبەجێکراوە، بەم شێوەیە گریمانەی سفری ڕەتدەکرێتەوە گریمانەی جێگرەوەیی پەسەند دەکرێت. و بوونی جیاوازی لەنێوان هەردوو کۆمەڵەکە دەردەخات بۆ بەرژەوەندی کۆمەڵەی ئەزموونی، هەروەها قەبارەی کاریگەری (الحجم الاثر)، کە بە بەکارهێنانی فۆرمولەی Sdی کۆهین حیسابی بۆ کراوە (٠.٨٢٩) بووە (Cohen ,1988: 227).وەک لەخشتەی (٤-١٢) ڕوونکراوەتەوە.

خشتەی ژمارە (٤-١٣) تێکرای شیکردنەوەی بەهای ئاماری قەبارەی کاریگەری کۆهین – sd

تێکرای قەبارەی کاریگەری کۆهین- د (حجم الاثر)	قەبارەی کاریگەری	ڕوونکردنەوە
بچووکتر لە 0.2	زۆر بچووک / ڕەتکردنەوە	بەزەحمەت هیچ کاریگەرییەکی بەرچاو
لە نێوان 0.2 بۆ 0.5	بچووک	کاریگەری بچووک بەڵام مانادار
لە نێوان 0.5 بۆ 0.8	ناوەند	جیاوازی مامناوەند، بەرچاوە
لە 0.8 گەورەتر	زۆر گەورە	جیاوازی مامناوەند، بەرچاوە

تاوتوێکردنی ئەنجامەکانی تایبەت بە گریمانەی یەکەم بۆ هەردوو کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو لە تاقیکردنەوەی دەسکەوتی خوێندن.

لەژێر ڕۆشنایی ئەو ئەنجامانەی لە گریمانەی یەکەم و لە خشتەی (٤-١٢) خراوەتەڕوو، توێژەر لە چوارچێوەی ئامانج و گریمانەکانی توێژینەوەکەی پێیگەیشت و ئەو ڕێنوێنییانەی لە ئەنجامەکانی توێژینەوەکانی پێشووتردا وەریگرتبوو و ئەوەی لە ژێدەرە زانستیەکانەوە بەدەستیهێنابوون، دەرکەوت کە ناوەندە ژمێرەیی نمرەی قوتابییانی کۆمەڵەی ئەزموونی لە تاقیکردنەوەی بەدەستهێناندا، کە بە ستراتیژیەتی (TBL) وانەی زانستیان پێگوتراوە گەیشتە (٢١.٤٤)، لە کاتێکدا ناوەندە ژمێرەیی نمرەی قوتابییان لە هەمان تاقیکردنەوەدا گەیشتە (١٧.١٦) کە بە شێوازی پێڕەوکراوی ئاسایی وانەیان پێگوتراوە، بە بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی تائی (t-test) لە دوو نموونەی سەربەخۆدا بۆ بەراوردکردن لەنێوان ئەم دوو ناوەندەدا، دەرکەوت بەهای چاوەڕوانکراو بچووکترە لە ڕێژەی هەڵە (٠.٠٥)، ئەمەش بەڵگەی هەبوونی جیاوازییەکی بەهادارییە لە نێوان هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی دەسکەوتی خوێندن، کەواتە ئەنجامی بەدەستهێنراو پێچەوانەی گریمانەی دیاریکراوە و ئەو جیاوازیەی هەیە لە بەرژوەندی کۆمەڵەی ئەزموونیدایە، بێگومان ئەنجامی گریمانەی یەکەم بەڵگەیە لەسەر سەرکەوتنی قوتابییانی کۆمەڵەی ئەزموونی بەسەر قوتابییانی کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو لە وەڵامدانەوەی تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی دەسکەوتی خوێندن کە ئەنجامدرا پاش کۆتاییهاتنی ماوەی ئەزموونەکە، بەم ئەنجامەش گریمانەی سفری ڕەتدەکرێتەوە گریمانەی جێگرەوەیی پەسەند دەکرێت، کە بوونی جیاوازی لە نێوان هەردوو کۆمەڵەکە دەردەخات بۆ بەرژەوەندی کۆمەڵەی ئەزموونی، هەروەها قەبارەی کاریگەری (الحجم الاثر) وەک خشتەی (٤-١٢)دا هاتووە، بە بەکارهێنانی فۆرمولەی d ی کۆهین حیسابی بۆ کراوە (٠.٨٢٩) بووە (Cohen ,1988, 227).

ئەمەش بە کاریگەرییەکی زۆر گەورە دادەنرێت، ئاماژەیە بۆ ئەوەی ئەو ستراتیژیەی بۆ کۆمەڵەی ئەزموونی بەکارهاتووە کاریگەرییەکی بەهێز و ماناداری لەسەر بەدەستهێنانی دەسکەوتی خوێندن لای قوتابییان هەبووە.

هۆکاری سەرکەوتنی ئەم ستراتیژیەتە و ئەو باشبوونەی لە تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی دەسکەوتی خوێندن، دەگەڕێتەوە بۆ زیادبوونی ڕێژەی باشبوون لە بەرژەوەندی کۆمەڵەی ئەزموونی لە تاقیکردنەوەکە بە بەراورد بە کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو، هۆکارەکەشی دەگەڕێتەوە بۆ بەکارهێنانی ستراتیژیەتی فێربوون لەسەر بنەمای ئەرک(TBL)، چونکە:

-ستراتیژیەتی فێربوون لەسەر بنەمای ئەرک (TBL) وادەکات قوتابی تەوەری سەرەکی پرۆسەی فێربوون بێت و بوار بە قوتابییانی تر بدرێت، کە تێکەڵ بە قوتابییانی گروپەکەی بێت، هەروەها گفتوگۆ لەگەڵ یەکتری بکەن و بیروڕا بگۆڕنەوە و گوێ لە بۆچوونەکانی یەکتر بگرن .

- وانەوتنەوەی بابەتی زانست بۆ هەمووان بۆ پۆلی هەشتی بنەڕەتی بەپێی ستراتیژیەتی فێربوون لەسەر بنەمای ئەرک (TBL)کاریگەرترە لەڕووی بەدەستهێنانی دەسکەوتی خوێندن بە بەراورد بەڕێگەی پێڕەوکراو.

-گونجاوی ئەم ستراتیژیەتە بۆ تەمەنی قوتابییانی قۆناغی هەشتی بنەڕەتی، لەبەرئەوەی قوتابییانی ئەم قۆناغە لە گەشەی مەعریفیدان .

- بەکارهێنانی ستراتیژیەتی فێربوون لەسەر بنەمای ئەرک (TBL) جەخت لەسەر کارایی ئەم شێوازە دەکات بەوەی قوتابی حەز دەکات لە کار و چالاکییەکانی لەتەک هاوکارەکانی بەشداربێت و دوور بێت لە گۆشەگیری و بێزاری، ئەمەش ئامانجی فێربوونی کارایە بەشێوازی بەکۆمەڵ .

ئەم ئەنجامەش هاوڕایە لەگەڵ توێژینەوەکانی پێشوو، کە بریتیبوون لە توێژینەوەی(عبدلله،٢٠٢٢)، توێژینەوەی ڤیریا(Viriya,2018)، توێژینەوەی (بهجت خلف،٢٠٢٢)، کە هەر سێکیان گەیشتبوونە کارایی ستراتیژیەتی فێرکردنی کارا و کاریگەر لە بەرزکردنەوەی دەسکەوتی حوێندنی ئەو بابەتانەی توێژینەوەی ئەزموونیان لەسەر کرابوو، بەو هۆیەشەوە پاڵپشتی ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوەیە دەکەن.

بەشی پێنجەم:

٥ -دەرئەنجام و پێشنیاز و ڕاسپاردەکان:

٥-١دەرئەنجام:

دوابەدوای شیکردنەوەی داتاکان توێژەر بەم دەرئەنجامانەی خوارەوە گەیشت:

- بەکارهێنانی ستراتیژیەتی (TBL) کاریگەری زیاترە لە سەر دەستکەوتی خوێندنی قوتابییان بەبەراورد بە ستراتیژیەتی پەیرەوکراو لە بابەتی زانست بۆ هەمووان.
- ژینگەی فێربوون و فێرکردن لە بەکارهێنانی ستراتیژی (TBL) ، چالاک و کاریگەربوو لەگەل سیستەمی نوێی پەروەردە دەگونجێ.
- بەکارهێنانی ڕێگای وانەوتنەوەی پێڕەوکراو نابێتە هۆی بەرزکردنەوەی ئاستی دەستکەوتی خوێندن لای فێرخوازانی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی لە بابەتی زانست بۆ هەمووان.

٥-٢ ڕاسپاردە:

لەسەر بنەمای ئەنجام و دەرئەنجامەکانی توێژینەوە، توێژەر کۆمەڵەک ڕاسپاردەی ئاراستەی دامودەزگاکان و کەسانی بەرپرس لە بواری پەروەردە بەگشتی، پسپۆڕانی ڕێگاکانی وانەوتنەوە و زانستەکان بەتایبەتی کرد.

- کردنەوەی خولی ڕاهێنان لەلایەن بەڕێوەبەرایەتیەکانی سەر بە وەزارەتی پەروەردە بۆ مامۆستایان بە مەبەستی ئاشناکردنیان بە ستراتیژیەتی (TBL) بە بەکارهێنانی لە وانەوتنەوەی بابەتی زانست بۆ هەمووان.
- سەرپەرشتیارانی پەروەردەیی و زانستی مامۆستایانی بابەتی زانست بۆ هەمووان هانبدەن بۆ بەکارهێنانی ئەو ستراتیژیەتانەی قوتابییان دەکاتە تەوەری سەرەکی فێربوون، کە ستراتیژیەتی (TBL) یەکێکە لەو ستراتیژیەتانە.
- بەکارهێنانی ستراتیژیەتی (TBL) بۆ بەرزکردنەوەی دەسکەوتی قوتابییانی قوتابخانە بنەڕەتییەکان لەلایەن مامۆستایانی بابەتی زانستەکان.

٣-٥ پێشنیاز:

لەژێر دەرئەنجامەکانی ئەم توێژینەوەیە، توێژەر چەند پێشنیازێک دەخاتەڕوو:

- ئەنجامدانی توێژینەوەی زیاتر دەربارەی ئەم ستراتیژیەتە لە قۆناغە جیاوازەکانی خوێندن بەتایبەت لە ئامادەیی و زانکۆ و پەیمانگەکان.
- ئەنجامدانی توێژینەوەی تری هاوشێوە لەسەر گۆڕاوە پاشکۆکانی تر.
- ئەنجامدانی توێژینەوەی تری هاوشێوە لەسەر بابەتە جیاوازەکانی تری خوێندن.
- ئەنجامدانی توێژینەوەی تری هاوشێوە لەسەر ڕەگەزی تر.
- ئەنجامدانی توێژینەوەی باسکردن (وەسفی) دەربارەی گرنگی ئەم ستراتیژیەتە و چۆنیەتی پلانی وانەوتنەوە بەپێی ئەم ستراتیژیەتە لە بابەتی زانست بۆ هەمووان.

٦. سەرچاوەکان

-أبو جاد، صالح محمد (٢٠١٤). علم النفس التربوي. الطبعة الحادية عشر. عمان: دار المسيرة للنشر والتوزيع.

-السامرائي، نبيهه صالح (٢٠١٢). الاستراتيجيات الحديثة في طرائق تدريس العلوم. الطبعة الأولى. عمان: دار المناهج للنشر والتوزيع.

-الظاهر، زكريا محمد، وآخرون (١٩٩٩). مبادئ القياس والتقويم في التربية. الطبعة الأولى. عمان: دار الثقافة للنشر والتوزيع.

-الكبيسي، عبدالواحد حميد (٢٠٠٧). القياس والتقويم (تجديدات ومناقشات). الطبعة الأولى. عمان: دار جرير للنشر والتوزيع.

-بودي، زكي بن عبدالعزيز، والخزاعلة، محمد سلمان (٢٠١٢). إستراتيجيات التدريس. الطبعة الأولى. الدمام: دار الخوارزمي للنشر والتوزيع.

-بيجت، محمد أحمد (٢٠٢٢). أثر استراتيجية التعلم المتمركز على المهمة (TBL) في اكتساب المفاهيم الاحيائية لدى طلاب الصف الثاني المتوسط في مادة العلوم. رسالة ماجستير غير منشورة، كلية التربية الأساسية، جامعة ديالى.

-داود، عزيز، وعبدالرحمن، أنور حسين (١٩٩٠). مناهج البحث التربوي. الطبعة الأولى. بغداد: دار الحكمة للطباعة والنشر، جامعة بغداد.

-ديوبولد، فان دالين (٢٠٠٧). منهج البحث في التربية وعلم النفس. ترجمة: نبيل نوفر وآخرون. القاهرة: مكتبة الأنجلو المصرية.

-سعداوي، محسن علي (٢٠١٦). تأثير المنشطات العقلية في أداء بعض مهارات الطرق بجمناستك الإيقاعي للطالبات، كلية التربية البدنية وعلوم الرياضة، جامعة ذيقار، ذيقار – العراق.

-عبدالهادي، نبيل (٢٠٠٢). مدخل إلى القياس والتقويم التربوي واستخدامه في مجال التدريس الصفي. الطبعة الثانية. عمان: دار وائل للنشر والتوزيع.

-عوض، خالد (٢٠٠٥). فاعلية برنامج تدريبي مقترح لناشئي الكرة الطائرة (دراسة تحليلية تجريبية). رسالة دكتوراه غير منشورة، كلية التربية الرياضية للبنات، جامعة الإسكندرية.

-كوافحة، تيسير مفلح (٢٠١٠). القياس والتقييم وأساليب القياس والتشخيص في التربية الخاصة. الطبعة الثالثة. عمان: دار المسيرة للنشر والتوزيع.

-هلال، علي الدين (١٩٩٥). "النظام الدولي الجديد (الواقع الراهن واحتمالات المستقبل)". مجلة عالم الفكر، المجلد الثالث، العددان.(4-3)

-النبهان، موسى (٢٠٠٤). أساسيات القياس في العلوم السلوكية. الطبعة الأولى. عمان: دار الشروق للنشر والتوزيع.

-Abdullah, P.F. and Haji, S.J., 2022. The Effectiveness of Task-Based Learning strategy in the Academic Achievement by Soran University Students in the Subject of Chemistry and Developing their Prospective Thinking Skills. Journal of Arts, Literature, Humanities and Social Sciences, (83), pp.256–281.

-Cohen, J., 1988. Statistical power analysis for the behavioral sciences. 2nd ed. Routledge. (p.227).

-Debsi, A., 2012. The impact of the use fish bone on the development of practical concepts in science, Faculty of Education, Damascus University. Damascus University Journal, 28(Second), pp.19–20.

-Ebel, R. L. (1972). Discrimination Power. Journal Name, Volume (Issue). pp399.

-Ellis, R., 2003. Task-Based Language Learning and Teaching. Oxford: Oxford University Press. pp.223–229.

-Gleason, B., Peeters, M.J., Targoff, B.H., Karr, S., McBane, S., Kelley, K., Thomas, T. and Denetclaw, T., 2011. An Active Learning Strategies Primer for Achieving Ability-Based Educational Outcome. American Journal of Pharmaceutical Education, 75(9), pp.1–12.

-Hohenberg, P., 2010. What is science? Pierre. Science, Evolution and Creationism, 34(170), pp.165–168.

-Ida, A. and Erianjoni, P., 2019. The Efforts of Improving the Students' Learning Participation and Learning Outcomes in the IPS Subject Through a Student Team Achievement Division (STAD) Model Assisted by a Crossword Puzzle at Grade IX A SMPN 1 Gumanti Solok Valley, pp.19.

-Khamis, A. and Shahda, W., 2020. The effectiveness of task-based learning in developing English language skills. Arab World English Journal, 11(1), pp.348–362.

-Kishore, K., Singh, S. and Tiwari, R., 2018. Task-based learning: An effective strategy for meaningful learning. International Journal of Advanced Education and Research, 3(2), pp.37–40.

-Nunan, D., 2004. Task-Based Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press. pp.19–22.

-Pradesh, A., 2015. Task-based language learning: An effective technique. International Journal of English Language, Literature and Humanities, 3(5), pp.178–186.

-Prince, M., 2004. Does active learning work? A review of the research. Journal of Engineering Education, 93(3), pp.223–231.

-Sholeh, M.B., 2020. Task-Based Learning in the Classroom for EFL Learners: A Review. LINGUA: Jurnal Bahasa, Sastra, dan Pengajarannya, 17(2), pp.123–134.

-Viriya, P., 2018. The impact of task-based learning on students' learning outcomes. Journal of Education and Practice, 9(11), pp.1–7.

-Willis, J., 2021. A Framework for Task-Based Learning. 2nd ed. London: Longman. pp.43–47.

-Zhou, Q., Huang, Q. and Tian, H., 2013. Developing students' critical thinking skills by task-based learning in chemistry experiment teaching. Creative Education, 4(12), pp.40–45.

أثر استخدام استراتيجية التعلم القائم على المهمة (TBL) في التحصيل الدراسي لمادة العلوم لدى طالبة الصف الثامن الأساسي

مجيد خدر أحمد
مدرسة (ژينوس) الأساسية للبنات، المديرية العامة لتربية سوران،
وزارة التربية، أقليم كوردستان، عراق.
majidzxdr10@gmail.com

حسين سعدي ابراهيم
كلية التربية البدنية والعلوم الرياضية، جامعة صلاح الدين– اربيل،
أقليم كوردستان، عراق.
hussein.ibrahim@su.edu.krd

الملخص

هدفت هذه االبحث هو التعريف على اثر استخدام استراتيجية التعلم القائم على المهام (TBL) في التحصيل المعرفي لمادة العلوم للصف الثامن الأساسي. ويعتمد الباحث تصميمًا تجريبيًا مع عينة من ٥٠ طالبًا مقسمين إلى مجموعة تجريبية البالغ عددهم (٢٥ طالبة) تم تدريسهم باستخدام TBL ومجموعة ضابطة البالغ عددهم (٢٥ طالبة) تم تدريسهم بالطريقة المتبعة في التدريس . كما وتم استخدام اختبار تحصيل المعرفي المكون من (٣٠) فقرة، موزعة على مستويات (التذكر والفهم والتطبيق). بلغت صدق الاختبار ٨٥٪، وثباته ٠.٧٨٣، وتم التأكد من ذلك من خلال مراجعة الخبراء والتحليل الإحصائي .بعد تنفيذ التجربة وتحليل البيانات، أظهرت النتائج وجود فروق معنوية لصالح المجموعة التجريبية، مع حجم تأثير كبير بلغ (Cohen's d = 0.829)وهذا يشير إلى تأثير إيجابي لاستراتيجيةTBL في التحصيل المعرفي، كما واستنتج الباحث أن استراتيجية TBL تعزز نتائج التعلم وتزيد من مشاركة طالبة وتسهل اكتساب المعرفة في المواد العلمية لجميع الطالبة.

الكلمات المفتاحية: اثر استخدام استراتيجية التعلم القائم على المهام (TBL) ، التحصيل المعرفي ، الصف الثامن.

The Effect of Using the Task-Based Learning (TBL) Strategy on The Academic Achievement in Science for Eighth-Grade Students

Majeed Kheder Ahmed
Zainous Basic School for Girls, General Directorate of Soran Education, Ministry of Education, Kurdistan Region, Iraq.
Majidzxdr10@gmail.com

Hussein Sadie Ibrahim
College of Physical Education and Sports Sciences, Salahadin University-Erbil, Kurdistan Region, Iraq.
hussein.ibrahim@su.edu.krd

Abstract
The aim of this research was to identify the effect of using Task-Based Learning (TBL) strategy on the cognitive achievement in science for eighth-grade students. The researcher adopted an experimental design with a sample of 50 students divided into an experimental group of 25 students who were taught using TBL and a control group of 25 students who were taught using the conventional method. An academic achievement test consisting of (30) items, distributed across levels of (remembering, understanding, and application), was used. The validity of the test was 85%, and its reliability was 0.783, confirmed through expert review and statistical analysis. After conducting the experiment and analyzing the data, the results showed significant differences in favor of the experimental group, with a large effect size of (Cohen's d = 0.829), indicating a positive impact of the TBL strategy on academic achievement. The researcher concluded that TBL strategy enhances learning outcomes, increases student engagement, and facilitates knowledge acquisition in scientific subjects for all students.
Key words: Task-Based Learning (TBL) strategy, Academic achievement, Eighth Grade.

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)
DOI: https://doi.org/10.21271/mj.1.2.8

OPEN ACCESS
*Corresponding author
zahra.abdullah@su.edu.krd
Zahra Awni Abdullah

کاریگەری ستراتیژیەتی(T.P.S) لەسەر دەستکەوتی خوێندن لە بابەتی مێژوو لای قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی

زهرە عونی عبدالله/ بەشی زانستە کۆمەڵایەتییەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین- هەولێر، هەرێمی کوردستانی، عێراق.

سازە حسین رسول/ بەشی باخچەی منداڵان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەدین- هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

RECEIVED: 16/06/2025
ACCEPTED: 29/07/2025
PUBLISHED: 25/12/2025

وشە سەرەکییەکان:
ستراتیژیەت،
(T.P.S)،
دەستکەوتی خوێندن،
مێژوو.

پوختە

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە زانینی کاریگەری ستراتیژیەتی (T.P.S) لەسەر دەستکەوتی خوێندن لە بابەتی مێژوو لای قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی)، کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بریتییە لە قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە قوتابخانەکانی ئامادەیی سەر بە بەڕێوەبەرایەتیی پەروەردەی دەوروبەری هەولێر – عەنکاوە بۆ ساڵی خوێندنی (2024– 2025)، نموونەی توێژینەوەکە لە قوتابییانی ئامادەیی (لیڤار)ی کچان لە دوو کۆمەڵە (ئەزموونگەری و کۆنترۆڵکراو) پێکهاتووە، ژمارەی قوتابییان لە هەردوو گرووپ (54) قوتابی بوون، توێژەر ئامرازی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی بەکارهینا لە پرسیاری جۆری هەڵبژاردن، کۆمەڵەی ئەزموونی بەپێی ستراتیژیەتی (T.P.S) و لە کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو بەڕێگای ئاسایی وانەیان پێدەگوترێتەوە، ڕێگای ئەزموونی(التجريبي) پەیڕەوکرا، دوای جیبەجیکردنی ئامرازە ئامارییەکان، توێژەر گەیشت بەم ئەنجامە :

-بوونی جیاوازی بەهاداری ئاماری لە ئاستی (0.05) لە نێوان تێکڕای نمرەی قوتابییان لە کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆنترۆڵ لە تاقیکردنەوەی پاشەکی دەستکەوتی خوێندن لە بابەتی مێژوودا. لەبەر ڕۆشنایی ئەو ئەنجامە، توێژەر بەو ئەنجامانەی خوارەوە گەیشت:

-بەکارهێنانی ستراتیژیەتی (T.P.S) کاریگەری لەسەر بەرزکردنەوەی دەستکەوتی قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە بابەتی مێژووی شارستانیەت هەبووە.

١. پێشەکی:

سەردەمی هاوچەرخ شایەدی گۆڕانکاری و پێشکەوتنی گەورە بووە لە بوارە جیاجیاکانی زانستدا، بەهۆی ئەو پێشکەوتنە تەکنەلۆژییە زەبەلاحەی، کە گۆڕانکارییەکی ڕوونی لە ژیانی مرۆڤایەتیدا لە هەموو بوارە جیاجیاکانی ژیاندا هێناوەتە ئاراوە، لەم ڕوانگەیەوە پێویست بوو هاوسەنگ بێت ئەم گەشەسەندنە لە دابینکردنی پێکهاتەکانی بیرکردنەوەی دروست و پەرەپێدانی داهێنانەکانیان، پێدەچێت پێویستییەکی بەپەلە هەبێت بۆ پەروەردەکردنی تواناکانی مرۆڤ لەڕێگەی سیستەمێکی پەروەردەییەوە، کە جیاوازییەکی زۆریان لەگەڵ ئەو سیستەمە تەقلیدیانەدا هەیە،لەم چوارچێوەیەدا پەروەردە دەکەوێتە دڵی ئەو گۆڕانکارییە کەسێک ئامادە بکات، کە بتوانێت بە شێوازی ئەرێنی لەگەڵ پێداویستییەکانی سەدەی نوێدا بگونجێت و ڕۆڵی ڕاستەقینەی بریتییە لە ئامادەکردنی فێرخوازێک، کە توانای هاوسەنگکردنی هەبێت لەگەڵ گۆڕانکارییە مەعریفی و سەرچاوەی زانیاری بەردەست بۆ فێرخواز و بەکارهێنانیان لە پرۆسەی فێرکردن و فێربوونی یەک لەدوای یەکدا (شیخ والشواورە ,2019 ,ل 199)، چونکە پەروەردە پرۆسەیەکە لە چالاکی، کە مرۆڤ بەئاگایی بۆ گەیشتن بە پێگەیشتنی فکری و کۆمەڵایەتی و ڕۆحی ئەنجامی دەدات، زۆر کاریگەری لەسەر مرۆڤ هەیە لەڕووی بیرکردنەوە و ڕەفتارەوە لەوێدا ئەو بیرکردنەوەو ڕەفتارانە تاکێکی خاوەن کارەکتەر بۆ بەدەستهێنانی فێرخوازێکی باش پێکدێنێت. (ur rehman &nadeem &refiq ,2021,p333)، لە بەر ئەو هۆکارانە، گرنگی وەرگرتنی ستراتیژیەتی فێربوونی چالاک لە پۆلەکانماندا بە هەموو ئاستەکان سەریانهەڵداوە بۆ تەواوکردنی ئەو هەوڵانەی لە ئێستادا لەلایەن وەزارەتی پەروەردەوە بۆ گەشەپێدانی پرۆگرامەکە دەدرێت، تیۆرەکانی فێربوون و فێرکردن بەشێوەیەکی بەرچاو گەشەیان کردووە و هەوڵی بەرچاویش سەریهەڵداوە بۆ بەکارهێنانیان لە پۆلەکاندا، تا ئەو کاتەی چەندین ستراتیژیەتی وانەووتنەوە و پەروەردەکاران جۆرەها داهێنانی جۆراوجۆر و سەرسوڕهێنەریان لێ دروستکردووە، کە بۆ بابەت و قۆناغە پەروەردەییە جیاوازەکان گوونجاون. (السر ودحالن وعبدالجواد،2020، ل22)، لە بەڕێوەبردنی پۆلدا مامۆستا دەتوانێت هەندێ شێواز یان ستراتیژیەت بەکاربهێنێت بۆ ئەوەی پرۆسەی فێربوون زیاتر سنووردار نەبێت، لە بنەڕەتدا لە جیهانی پەروەردەدا ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) لە زۆر بواردا بەکارهاتووە وەک ئینگلیزی،بیرکاری، زانستە کۆمەڵایەتییەکان... ساڵانێکی زۆرە لە جیهانی پەروەردەدا ناسراوە، هەروەها لە چەندین بواری وانەوتنەوەدا بەکارهاتووە ئامانجیش تیایدا بۆ ئەوەیە، کە قوتابییان جۆش و خرۆش وچالاک و زیندووتر بن لە پرۆسەی فێربووندا، لێرەدا ڕۆڵی مامۆستا تەنها ئاڕاستەکردن وئاسانکاری و ڕێنمایی کردنی قووتابیانە (Aeni,2020,p571)

ستراتیژییەکانی فێربوون ئامانجیان بەکارهێنانی کۆمەڵێک ڕێباز و لێهاتوویی دەروونی و فکرییە لە فێربوونی چۆنیەتی فێربوون ئەمەش ڕێگەیان پێدەدات زۆرترین ڕێژەی زانیاری و ڕاستییەزانستییەکان لە ماوەیەکی کورتدا و بە هەوڵێکی کەمتر بەدەستبهێنن (سلامي،2018،ل26)، ئەو پلانەی کە مامۆستا بۆ جێبەجێکردنی ئامانجێکی پەروەردەیی دایدەڕێژێت ستراتیژێکی پەروەردەییە لەوانەیە ستراتیژیەکە سادە بێت یان ئاڵۆز بێت، هەروەها ستراتیژییەتەکانی وانەوتنەوە پەیوەستن بەچەند تەکنیک و کارامەییەک (السليتي،2015،ل8)، وانەوتنەوە وەک زانست وهونەر وەسفدەکرێت زانستێکە خاوەن پرەنسیپ وڕێساکانی خۆیەتی وهونەرە، چونکە پێویستی بە لێهاتووی لە ئەدای کارکردن و کوالێتی لە پراکتیکدا هەیە، وەک سیستەمێک سەیردەکرێت کە لە چەند توخم و پێکهاتەیەک پێکهاتووە، کە کارلێک لەگەڵ یەکتردا دەکەن، بۆ بەدەستهێنانی دەرئەنجامە خوازراوەکان لە هەموو حاڵەتەکاندا پراکتیکی وانەوتنەوە دەبێت لەسەر بنەمای تیۆرێکی پەروەردەیی تایبەت و ستراتیژییەکی ڕوون بێت (السر ودحالن وعبدالجواد،2021،ل25)

لەنێو وانەوتنەوەش ئەو ستراتیژانەی، کە قوتابی دەکاتە سەنتەری پرۆسەی پەروەردەیی و بەشداری دەکات لە گەشەپێدانی توانا جۆراوجۆرەکانی بیرکردنەوە و دەیکاتە بیرمەند و کاریگەری لەسەر دروستبوونی کەسایەتییەکەی دەبێت ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێت بکە – بڵاوی بکەوە)یە. (عبدالقادر،2023، ل987)

مەبەست لەم ستراتیژیەتە گۆڕانکاریکردنە لە پرۆسەی فێرکردن وفێربوون بە بەکارهێنانی بیرکردنەوەیە (التفكير)، لێرەدا وانەوتنەوە تەنها سەرنجی لەسەر مامۆستا نییە، بەڵکو قوتابییەکانیش چالاکانە لە پرۆسەی فێربووندا بەشدارن (fitrah &yusra&hasnah &febrianta,2023,p4)، بەهۆی گرنگییەکەی لە پرۆسەی پەروەردەدا چەمکی زاراوەی

دەستکەوت جیاواز بووە هەندێک بەوە وەسفیان کردووە کە ئەو زانیاری و لێهاتووییەیە کەفێرخواز بەدەستی دەهێنێت و هەندێکی دیکەیان بە ئاستی دیاریکراوی لێهاتویی وەسفیان کردووە. (احمد،،2021،ل 488)، شێوازی ستراتیژیەتی (T.P.S) بە هاوکاری دادەنرێت، چونکە ڕۆڵی هەر ئەندامێکی گروپەکە وابەستەی یەکترە و فێربوون ڕووبەڕووی کارلێکی قوتابی، لێپرسینەوەی تاکەکەسی، کاری تیمی، لێهاتوویی کۆمەڵایەتی، پرۆسێسی گروپی لەخۆدەگرێت، لە فێربوونی هاوبەشدا (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) ستراتیژیەتێکی بەکارهێنراوی بەرفراوانە لە ئەدەبیاتدا سەلماندوویەتی کە ئەدای قوتابییان باشتر دەکات، ڕێگە بە قوتابییان دەدات بۆ خۆیان بیربکەنەوە لەگەڵ هاوپۆلەکانیان قسەبکەن بۆ ئاڵوگۆری بیرۆکە ئامادەیی خۆیان بۆ هاوبەشکردنی بیرۆکەکانیان لە گفتووگۆکانی پۆلدا نیشان بدەن، قوتابییان بە بەشداریکردن لە فێرکردن و فێرکاری هاوبەش دڵخۆشن، (tabassum &bin,2024,p62),یەکێک لە گرنگترین ئامانجەکانی پەروەردە بریتییە لە بەرزکردنەوەی ئاستی بیرکردنەوە لەنێوان قوتابییاندا بۆ ئەوەی بتوانن پرۆسەکانی بیرکردنەوە پراکتیزە بکەن (العزاوي،2012، ل 6) ,کە ئەمەش کاریگەری دەبێت لەسەر دەستکەوتی خوێندن، وە دەستکەوتی خوێندن لە بواری پەروەردەو دەروونناسی پەروەردەیی زاراوەیەکی باوە، بەو پێیەی نیشاندەرێکی بنەڕەتییە بۆ هەڵسەنگاندنی ئەدای ئەکادیمی قوتابییان، بۆ دیاریکردنی ئاستی دەستکەوتی خوێندنی قوتابی و هەڵسەنگاندنی بەرهەمی پەروەردەیی بەکاردێت، بەجۆرێک زۆر لە پسپۆڕان و پسپۆڕانی پەروەردەیی بە چەندین شێوە پرسی دەستکەوتی ئەکادیمییان خستۆتەڕوو، دیارترین ڕەوتەکانی پێناسەکردنی لەسەر بەستنەوەی بە چەمکی پەروەردەی قوتابخانەوە بووە، کۆمەڵێک پێناسە لەم چوارچێوەیەدا خراوەتەڕوو، بەو پێیەی دەستکەوتی خوێندن بە یەکێک لەلایەنە بنەڕەتییەکانی بواری پەروەردە دادەنرێت، کاتێک باس لە دەستکەوت دەکەین، ئاماژە بەو دەستکەوتانە دەدەین کە تاکەکەس بەدەستیهێناوە یان ئەو ئاستە پەروەردەییەی بەدەستیهێناوە، بۆیە ئەو تاقیکردنەوانە، کە مامۆستایان لە ماوەی ساڵی خوێندندا بە قوتابییەکانیان دەدەن، وەک تاقیکردنەوەکانی: زمانی عەرەبی، کیمیا، یان خوێندنی کۆمەڵایەتی، بە ئامانجی پێوانەکردنی دەستکەوتی ئەکادیمی یان خوێندنی قوتابییان. دەبێت لامان ڕوون بێت کە مەبەستمان لە دەستکەوت کە بەتاقیکردنەوەکان دەپێورێت چیە و ئەمەش بەندە بە پێناسەکردنی ئامانجە پەروەردەییە تایبەتییەکانی مەنهەجەکان، ئەو ئامانجانە بەزۆری لەشێوەی خول و پرۆگرامی خوێندندا دەخرێنەڕوو، بۆیە ئەو تاقیکردنەوانە کە گرنگی بە لەبیرکردن و یادەوەریدا دەدەن، خزمەت بە ئامانجەکانی پێوانەکردنی دەستکەوتەکان دەکەن، ئەگەر مەنهەجەکان ئامانجیان گەیشتن بە ئامانجی فراوانترە، ئەوا تاقیکردنەوەکانی دەستکەوت دەبێت هەوڵی پێوانەکردنی ئەو ئامانجانە بدەن، ڕاستییەکە ئەوەیە کە دەستکەوت هەموو شتێک دەگرێتەوە، کە قوتابی بەدەستیدەهێنێت و هەموو ئەو شتانەی فێری دەبێت، بەو پێیەی ڕۆڵی قوتابخانە ئەوەیە، کە بەشێوەیەکی سیستماتیکی کاریگەری لەسەر ڕەفتاری قوتابییان دروستبکات بۆ بەدەستهێنانی هەندێک گۆڕانکاری، هەموو شتێک کە ئەو گۆڕانکارییانە لەخۆدەگرێت، بە بەشێک لە دەستکەوت دادەنرێت. (حسن،2024، 529)، مێژوو تەنها ناوەڕۆکێک نییە، کە پەیوەندی بە ڕووداوەکانی ڕابردووەوە هەبێت، بەڵکو زانستێکە، کە ڕابردوو بە ئێستاوە دەبەستێتەوە، بە مەبەستی ڕونکردنەوە و بەستنەوەی ئێستا بە داهاتووەوە، خوێندنەوەی مێژوو یارمەتی قوتابییان دەدات لەم جیهانە تێبگەن کە تێیدا دەژین بە شێوەیەکی دروست. (هاشم، ل128)، دەکرێ ببینرێت، کە دوای ئەوەی زانیاری مێژوو بە چاوێک سەیر دەکرا، وەک ئەوەی زانیاری جێگیر و نەگۆڕو ڕاستی تەواو و پرسی بەڵگەنەویست بن، کەچی لە ئێستادا جێگەی سەرنجدان و گفتوگۆ و ڕەخنە و شرۆڤەکردنن، مێژووش وەک جاران تەنها بە تۆمارکردنی ڕوداوەکانەوە نەماوە، بەڵکو هەوڵی بەستنەوەی ڕوداوەکان و ڕونکردنەوەی هۆی پەیوەندی نێوانیان دەدرێت و شرۆڤەی ئەو پەرەسەندنە دەکرێت، کە بەسەر ژیانی نەتەوەکان و کۆمەڵگە جیاوازەکان هاتووە. (رمضان،2022، ل 8).

لەژێر ڕۆشنایی ئەو باسانەی باسکران، ئەو توێژینەوەیە هەوڵی زانینی کاریگەری ستراتیژیەتی(T.P.S) لەسەر دەستکەوتی خوێندن لای قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی دەدات.

١.١ کێشەی توێژینەوە:

زۆر لە قوتابییانی قۆناغی دەیەمی وێژەیی، بە دەست ئاستێکی نزمی دەستکەوتی خوێندن و لاوازی کارلێککردن لەناو پۆلدا دەناڵێنن، لە ئەنجامی پشتبەستن بە شێوازە نەریتی (التقليدي) یەکانی وانەوتنەوە،کە زیاتر گرنگی بە لەبیرکردن و لەبەرکردندا دەدەن نەک تێگەیشتن و بەشداریکردن،توێژینەوە نوێیەکان دەریانخستووە، کە ستراتیژیەتی فێرکردنی چالاک وەک ستراتیژیەتی (T.P.S)، لە بەرزکردنەوەی تێگەیشتنی قوتابییان و گەشەپێدانی تواناکانی بیرکردنەوە، پەیوەندیکردن و هاوکاریکردنیان بەشدارن، ئەمەش بووەتە هۆی ئەوەی ئاستی دەستکەوتی خوێندنی قوتابی نزم بێت و ئەمەش لەلایەن زۆر لەلێکۆڵینەوەکانەوە پشتڕاستکراوەتەوە، لەوانە لێکۆڵینەوەی(التميمي،2011)، لێکۆڵینەوەی (الباوي،2012)، لێکۆڵینەوەی (وكاع،2013)، توێژینەوەکەی (السامرائي، 2010) ئاماژە بەوە دەکەن، کە دەستکەوتی خراپی قوتابییان پەیوەستە بە کۆمەڵێک هۆکارەوە، لەوانە نەبوونی خولی شێوازەکانی وانەوتنەوە بۆ مامۆستایان، بەکارنەهێنانی شێوازەکانی پەروەردەیی گونجاو و پەیوەندی لاوازی نێوان بەرنامەی خوێندن و ژیانی پراکتیکی (السامرائي، 2010، ل9)، (الكناني، 2000) پشتڕاستی دەکاتەوە، کە دەستکەوتی خراپی خوێندن لەنێوان قوتابییاندا لە ئەنجامی بەکارهێنانی شێوازەکانی فێرکردنی نەریتی (التقليدي) یەوەیە کە پاڵنەرەکانی قوتابییان بەرەو فێربوون هاننادەن (الكناني، 2000،ل2)،وەک هەندێک لەو شێوازانەی فێرکردن، کە لە فێرکردنی مێژوودا بەکاردەهێنرێن، تەنها توانای قوتابییان بۆ وەبیرهێنانەوەی زانیاری دەپێون بۆ گەشەپێدانی توانا دەروونی و لێهاتووییەکان و مەیلە زانستییەکان و کارناکەن (الحسناوي،2003،ل1). بۆ ڕووبەڕوو بوونەوەی ئاستی نزمی دەستکەوتی قوتابییان و گەشەپێدانی بیرکردنەوەی ئەرێنی قوتابییان، پێویست بوو ستراتیژیەتی فێرکاری کاریگەر بگیرێتە بەر، کە کاربکات بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی دەستکەوتی خوێندن لەنێوان قوتابییاندا، لەنێو ئەو ستراتیژیانەدا ستراتیژیەتی (T.P.S) بە پشت بەستن بەو زانیارییانەی سەرەوە، توێژینەوەی ئێستا هەوڵدەدات وەڵامی ئەم پرسیارە بداتەوە :

- کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) (T.P.S) لەسەر دەستکەوتی خوێندن و بابەتی مێژوو لای قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی چییە؟

٢.١ گرنگی توێژینەوە:

پەروەردەکاران لە قوتابخانە جیاوازەکانیان لەسەر بنەمایەکی بنەڕەتی کۆکن، کە دامەزراوە پەروەردەییەکان هەوڵی بەدەستهێنانی دەدەن، ئەویش گەیاندنی قوتابییە بۆ دۆخی فێربوونی خوازراو، بەبەکارهێنانی هەموو تواناکان لەسەر بنەمای فەلسەفە یان ئامانجە پەروەردەییەکانی مەنهەجەکان (ابراهيم، ٢٠٠٢،ل ١٧٧).

لەگەڵ ئەوەی گۆڕانکارییە چۆنایەتییەکان کە لە کۆمەڵگەدا بەشێوەیەکی خێرا ڕوودەدەن، دوو بەرپرسیارێتی دەخاتە ئەستۆی دامەزراوەی پەروەردەیی، لەلایەک دەبێت هاوسەنگ بێت لەگەڵ ئەو هەوڵانەی بۆ تێپەڕاندنی ئەو واقیعەی ئێستای پرۆسەی پەروەردەیی پێیدا تێدەپەڕێت، لە لایەکی دیکەشەوە دیدێکی ڕاستگۆیانە و ورد پێکبهێنێت بۆ ئەوەی لە داهاتوودا چی ڕوودەدات، لێرەدا پێویستە کۆمەڵگە لە هەندێک لایەنی پرۆسەی پەروەردەیی ڕازیبوونی خۆی نیشانبدات و دامەزراوەی پەروەردەیی بۆ باشتر کردنی پرۆسەی خوێندن بۆ گەیشتن بە دەستکەوتەکانی وڵاتانی پێشکەوتوو لەڕێگەی پەروەردەوە هەنگاوی جدی بنێت (العزاوي،2012، ل7) .

لێرەدا مەبەست لە ستراتیژییەکانی فێرکردنی کاریگەر، ئەوانەن کە قوتابییەکان دەتوانن لە ڕاستییەکان تێبگەن و بەیەکەوە ببەستنەوە، سەرنجیان لەسەر بەدەستهێنانی بیرکردنەوە ئەرێنییەکان و گەشەپێدانی لێهاتووی و تواناکانیان هەبێت.

(دبور،1987، ل101)، لەنێو ئەو شێوازانەدا ستراتیژیەکانی فێرکردنی کاریگەر ئەوانەن، کە قوتابییەکان دەتوانن لە ڕاستییەکان تێبگەن و بەیەکەوە بیانبەستنەوە، وسەرنجیان لەسەر بەدەستهێنانی بیرکردنەوە و گەشەپێدانی لێهاتووی و تواناکانیان بێت (دبور،1987، ل 101)، بۆیە گەشەپێدان یان باشترکردنی پرۆسەی پەروەردەیی تەنیا بەند نییە بە ناوەڕۆکی پرۆگرام و کۆرسەکانەوە، بەڵکو بەندە بە بەکارهێنانی باشی ستراتیژییەکانی فێرکردنی کاریگەر لە گەیاندنی ناوەڕۆکی پرۆگرامەکاندا (بوبطانه،1986،ل10)، شێوازەکانی وانەوتنەوە لە پرۆسەی فێربوون و فێرکردنی بابەتی مێژوو

جێگایەکی سەرەکی دەگرن و بەمانای هاوچەرخی خۆیان، مەبەست لەو شێوازو ڕێکارانەن کە مامۆستا بۆ ئاڕاستە کردن و سەرپەرشتیکردنی چالاکییەکانی قوتابییان بۆ ئەوەی فێربوون بێتە ئاراوە بەکاریدەهێنن (الامين، ١٩٩٢،ل ٣٧-٣٦)، جگە لەوەش ستراتیژی و شێوازە مۆدێرنەکان کاریگەرییەکی ڕوونیان هەیە لەسەر گۆڕینی هەڵوێستی قوتابییان بەرامبەر بە پرۆسەی فێربوون بە گشتی و بابەتی ئەکادیمی بە تایبەتی، لەلایەکی دیکەوە ئەم ستراتیژ وشێوازانە کاریگەرییان لەسەر وورۆژاندنی بەردەوامی پاڵنەرەکانی قوتابییان بەرەو پرۆسەی فێربوون هەیە، کە لە بەرامبەردا دەبێتە هۆی زیادبوونی ڕێژەی دەستکەوتی ئەکادیمییان، ڕەوتی مۆدێرن لە ستراتیژی و شێوازەکانی فێرکردندا لە گرنگیدان بە پرۆسەی هەڵگرتنی زانیاری لە مێشکی قوتابیدا گۆڕاوە بۆ بەکارهێنانی باشترین لەڕێگەی پرۆسەی فێربوونی بنەڕەتییەوە، کە کاریگەرییان لەسەر ئەدای قوتابییان و ئاستی دەستکەوتی خوێندنی هەیە. (يونس وئەوانيتر، ٢٠٤،ل ٧٥)، ئەو ستراتیژیانەی کە مامۆستا لە پۆلدا پەیڕەوی لێدەکات یەکێکە لە گرنگترین توخمەکانی زانیارییەکانی پرۆسەی وانەوتنەوە، کە قوتابیەکان دەتوانن زانیاری نوێ ڕێکبخەن و لەگەڵ زانیارییەکانی پێشوو لەناو پێکهاتەی مەعریفیدا تێکەڵیان بکەن بۆ بەرهەمهێنانی فێربوونێکی مانادار بۆیان، لەنێو ئەم ستراتیژییە مۆدێرنانەی کاریگەرییان سەلماندووە ستراتیژی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) (T.P.S) هەیە، کە بریتییە لە یەکێک لە ستراتیژیەکانی فێربوونی چالاک.

ستراتیژی فێربوونی چالاک بە گشتی و ستراتیژی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) (T.P.S) بەتایبەتی هانی قوتابییان دەدەن بۆ کارلێککردن و بەشداریکردن لەکاتی کارکردن بە گروپ، پرسیاری زۆر هەمەچەشن، ئەمەش ڕێگە دەدات بە بەکارهێنانی تواناکانی بیرکردنەوەی هەمەچەشن. شیکاری قوڵی قوتابییان بۆ کار و بەشداریکردنیان لە چالاکییەکاندا چەمک و توانای بیرکردنەوەی جیاوازیان پێدەبەخشێت و چارەسەرکردنی کێشەکانیان پێدەبەخشێت و بۆ بڕیاردان هانیان دەدات (Mathews,2006,p101) (ابو رياش) ئاماژە بەوە دەکات، کە پێویستی ستراتیژیەکانی فێربوونی چالاک لە ڕێگەی بێتوانایی قوتابییانەوە سەریهەڵداوە، کە بەڕاستی زانیاری نوێ لە مێشکیاندا لەگەڵ زانیارییەکانی پێشوودا دوای هەر چالاکییەکی پەروەردەیی تەقلیدی تێکەڵ بکات (ابو رياش، 2007، ل210).

ستراتیژی(T.P.S)، یەکێکە لەو ستراتیژیانەی بۆ چالاککردنی زانیاری پێشوەختەی قوتابییان لەسەر دۆخی پەروەردەیی بەکاردێت (Guilford , C.T.F,2002,p70)، ئەم ستراتیژە بەو ڕاستییە تایبەتمەندە، کە دەرفەت بە قوتابییان دەدات، لەناوەوە لەگەڵ خۆیان و لەدەرەوە لەگەڵ هاوکارەکانیان بیربکەنەوە و پێش وەڵامدانەوە بیربکەنەوە و پێداچوونەوە بکەن و دواتر بڵاوی بکەنەوە، بیرۆکەکان هاوبەش بکەن و بگەنە چارەسەری گونجاو (زيتون، 2007،ل 568)، ستراتیژی (T.P.S) بە چەند تایبەتمەندییەک تایبەتمەندە، کە پسپۆڕان و توێژەران بەم شێوەیە دەستنیشانیانکردووە :

1- بەشداری چالاکانە لەنێوان قوتابییان و مامۆستاو لەنێوان خودی قوتابییاندا بەرزدەکاتەوە.

2- دەرفەت بۆ قوتابییان دەرەخسێنێت، کە لە پرۆسەی فێربووندا چالاک بن، ئەمەش یارمەتییان دەدات کاریگەری فێربوون تا ماوەیەکی زۆر بمێنێتەوە.

3- دەستکەوت زیاد دەکات و ئاستی بیرکردنەوەی بەرزتر گەشەپێدەدات.

4- دەرفەت دەدات بە قوتابییان بۆ فێربوونی شێواز و تەکنیکە جیاوازەکان بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان.

5- بەردەوامی پاڵنەرەکانی قوتابییان بەرە و فێربوون دەپارێزێت.

6- کەشێکی پەروەردەیی پڕ لە چالاکی و کاریگەری دروستدەکات (محمود،2016،ل386).

هەنگاوەکانی ئەم شێوازە بەم شێوەیە کورتدەکرێنەوە :

هەنگاوی یەکەم :بیرکردنەوە/ مامۆستا پرسیارێک یان پرسێک، کە پەیوەستە بەو زانیارییانەی لە وانەکەدا بۆ قوتابییان ڕوونکراوەتەوە دەخاتەڕوو، داوایان لێدەکات خولەکێک بەسەربەرن و هەریەکەیان بە تەنها بیر لە پرسیارەکە بکاتەوە، (Mary and others،1993 ،p 47)

هەنگاوی دووەم : دوێتبکە/ مامۆستا داوا لە قوتابییەکان دەکات، کە دوێت بکەن و باس لەوە بکەن، کە بیریان لە چی

کردۆتەوە، ئەم هەنگاوە (3 تاکو5) خولەک دەخایەنێت (جبار، 1999)

هەنگاوی سێیەم: بڵاوکردنەوە/ تیایدا قوتابییەکان بە شێوەی زارەکی وەڵامەکانیان بۆ ئەم پرسیارە دەردەبڕن، کە لە بەردەم پۆلەکەدا کراوە لەلایەن مامۆستا وە بۆ ئەوەی بیرۆکەکانیان بەیەکەوە باسبکەن، کە لەرێگەی دوو هەنگاوی پێشووەوە گەیشتوونەتە ئەو بابەتە بە دەست بەرزکردنەوە وەڵامەکان وەردەگیرێن (Gunter et al ،1999).

لە بەکارهێنانی ستراتیژی (T.P.S) بە پێدانی ئەرکێکی پەروەردەیی تایبەت بە قوتابییان دەستپێدەکات وەک پرسیارێک یان کێشەیەک، کە ئامانجێکی پەروەردەیی تایبەت دەردەبڕێت، پاشان ماوەیەکی (5-3) خولەکی دیکە دەدرێت بە قوتابییان تا بە تاک بیر لەو ئەرکە بکەنەوە، دواتر (5-3) خولەکی دیکە بە قوتابییان دەدرێت، بۆ ئەوەی هەر قوتابییەک باسی ئەوە بکات کە پێیگەیشتووە لەگەڵ قوتابییەکی دیکە، لە کۆتاییدا هەردوو قوتابییەکە لەگەڵ دوو قوتابییەکی دیکە بڵاوی دەکەن. (McKinny1998) بڕوانە شێوەی ژمارە (1)

لەسەر بنەمای ئەوانەی سەرەوە توێژەر گرنگی توێژینەوەکە لە رێگەی ئەمانەی خوارەوە نیشان دەدات :

١- درککردن بە گرنگی ستراتیژییەکانی فێربوونی مۆدێرن کە لە بەرزکردنەوەی ئاستی دەستکەوتی قوتابی بەشدارن.

٢- گرنگی دەستکەوت بەو پێیەی ڕەنگدانەوەی ئەو دەرئەنجامانەی وانەوتنەوەیە کە دامەزراوە پەروەردەییەکان هەوڵی بەدەستهێنانی دەدەن.

٣- گرنگی قوتابییانی قۆناغی ئامادەیی، چونکە نوێنەرایەتی دەرچوون لە وەزارەتی پەروەردە دەکەن بۆ وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی.

٤- توێژینەوەی ئێستا ڕەنگە یارمەتی دەر بێت لە پێشکەشکردنی هەندێک پێشنیاز بۆ مامۆستایان سەبارەت بە گرنگی بەکارهێنانی ستراتیژییەکانی فێربوونی چالاک، لەوانەش ستراتیژی (بیربکەوە – دوێتی بکە وە - بڵاوی بکەوە).

٥- گەشەپێدانی ئەدای مامۆستایان بەگوێرەی گۆڕانکارییەکانی سەردەم لە بواری پەروەردەدا.

٣.١ ئامانجی توێژینەوە:

زانینی کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژیەتی (T.P.S) لەسەر دەستکەوتی خوێندنی قوتابییانی قۆناغی دەیەمی وێژەیی لە بابەتی مێژوو.

٤.١ گریمانەی توێژینەوە:

نەبوونی جیاوازی بەهاداری ئاماری لە ئاستی (٠.٠٥) لەنێوان ناوەندە ژمێری نمرەکانی کۆمەڵەی ئەزموونی، کە ئەوانەن (T.P.S) لە گەڵیان بەکارهاتووە بۆ خوێندن و ناوەندە ژمێری نمرەکانی کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو، کە بەگوێرەی ستراتیژیەتی (ئاسایی) پیادەکراو خوێندوویانە لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن لە تاقیکردنەوەی پاشەکی بابەتی مێژوو.

٥.١ سنووری توێژینەوە:

١.٥.١ سنووری مرۆیی (بشري): قوتابییانی قۆناغی ئامادەیی وێژەیی.

٢.٥.١ سنووری شوێنی توێژینەوە (مکاني): قوتابخانەی لیڤاری ئامادەیی کچان، بەڕێوەبەرایەتیی پەروەردەی دەوروبەر (عنکاوە)

٣.٥.١ سنووری کاتی توێژینەوە (زمني): وەرزی دووەم - ساڵی خوێندنی (2025- 2024)

٤.٥.١ سنووری بابەتی (موضوعي): پەرتوکی مێژوو پۆلی دەیەمی وێژەیی، بەشی پێنجەم و شەشەم و حەوتەم.

٦.١ زاراوەکانی توێژینەوە:

١.٦.١ کاریگەری (اثر):

-(حسن،2022) بەم شێوە پێناسەی کاریگەری کردووە دەڵێت: بەرهەمێکی مەعریفی، یان دەروونی جووڵەییە، کە لە ئەنجامی کردارەکانی مرۆڤەوە دروست دەبێت (حسن،منی زهیر،2022، ل789)

-(حمید،2024) وا پێناسەی کاریگەری کردووە و دەڵێت: دەرئەنجامی گۆڕانکارییەکی خوازراو، یان نەخوازراوە، کە لە ئەنجامی پرۆسەی پەروەردەی مەبەستداردا لە فێرخوازدا ڕوودەدات. (حمید علي شیاع،2024، ل12)

-توێژەر لە ڕووی ڕێکارییەوە وا پێناسەی کاریگەری دەکات: ئەو گۆڕانکارییە مەعریفییە مەبەستدارانەیە، کە لەنێو قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی، لە گروپی تاقیکاری بەدەستهاتوون.

٢.٦.١ ستراتیژیەتی (T.P.S):

-(ریکات،2014) پێناسەی ستراتیژیەتی (T.P.S) بەم شێوەیە کردووە:

یەکێکە لە ستراتیژییە چالاکەکانی فێربوونی هاوکاری کە پەیوەستە بە جووڵە و کارلێک و بەشداری قوتابییان لە چالاکییە پەروەردەییەکان و ئامانجی چالاککردن وباشترکردنی زانیاری وئەزموونی پێشووی قوتابییانە(ریکات،2014، ل 43)

-(Moreno & others,2022) مۆرینۆ و هاوڕێیەکانی پێیان وایە، ستراتیژیەتی(T.P. S)، ستراتیژی فێربوونی هاوبەشە کە قوتابییان پێکەوە بۆ چارەسەرکردنی کێشەیەک یان وەڵامدانەوەی پرسیارێک کاردەکەن، سەبارەت بە خوێندنەوەیەکی دیاریکراو، ئەم ستراتیژە پێویستە قوتابییان بە تاک بیر لە بابەتێک، یان وەڵامێک بکەنەوە، و بیرۆکەکان لەگەڵ هاوپۆلەکان دا هاوبەش بکەن. (moreno, others,2022, 1596p)

- توێژەر لەڕووی ڕێکارییەوە وا پێناسەی ستراتیژیەتی(T.P.S) دەکات:

یەکێکە لە ستراتیژییە پەروەردەییەکان ئامانجی بەرزکردنەوەی فێربوونی قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەییە بە ئاڕاستەکردنی بەرەو گەشەپێدانی بیرکردنەوەی ئەرێنی و ڕەخنەگرانەی هاوبەش هانی قوتابییان دەدات بۆ بەشداری چالاکانە لە پرۆسەکانی دەروونی و پەروەردەیی

٣.٦.١ دەستکەوتی خوێندن (التحصیل الدراسي):

- (محمد 2011) پێناسەی دەستکەوتی خوێندنی بەم شێوە کردووە :ئەو پێشکەوتنەیە قوتابی بەدەستیدەهێنێت لە گەیشتن بە ئامانجەکانی ئەو بابەتە پەروەردەییەی خوێندوویەتی بەو نمرەیەی لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتدا بەدەستی دەهێنێت دەپێورێت (محمد،2011، ل11)

- (حمید 2024) ئەو پلە یان ئاستی سەرکەوتنەیە کە خوێندکار لە بوارێکی خوێندندا بەدەستی دەهێنێت. (حمید،2024، ل12)

- توێژەر لەڕووی ڕێکارییەوە وا پێناسەی دەستکەوتی خوێندن دەکات: ئەو نمرانەیە قوتابی لەڕێگەی خوێندنی بابەتەکانی پرۆگرام و دەرچوون لە تاقیکردنەوە بەدەستیهێناوە.

٤.٦.١ مێژوو (التاریخ):

-(الهلالي 2015) دەڵێت مێژوو : زانستی ڕابردووی مرۆڤە بە مانای فراوانی وشەکە، لە پرۆسەی زەوی و ئاسمان و جۆرەکانی بوونەوەر و شارستانیەت دەکۆڵێتەوە (الهلالي،2015، ل16).

-(عزیز,2022) دەڵێت : دەتوانرێت بوترێت مێژوو کۆکراوەی ئەو ڕووداوو زانیارییانەیە، کە لە ڕابردوو ڕووی داوە و بەشێوەی تۆمارکراو بۆ مرۆڤایەتی ماوەتەوە(عزیز،2022،ل 9).

-توێژەر لەڕووی ڕیکارییەوە وا پێناسەی مێژوو دەکات: بریتییە لە لێکۆڵینەوە لە ڕابردوو بەڵگەنامەکردنی ڕووداو و پێشهاتەکان، بە زانستێکی کۆمەڵایەتی دادەنرێت، کە پەیوەندی بە لێکۆڵینەوە لە شارستانییەکان و کلتوورەکان و ڕووداوە مێژووییەکان و چۆنیەتی کاریگەرییان لەسەر جیهانی ئێستا هەیە.

١.٢ چوارچێوەی تیۆری و توێژینەوەکانی پێشوو:

١.١.٢ تێڕوانینێکی گشتی مێژوویی بۆ ستراتیژی (T.P.S):

ئاڵوگۆڕی بیروڕا و ستراتیژی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) بە یەکێک لە ستراتیژیەکانی فێربوونی هاوبەشی مۆدێرن دادەنرێت، پێکهاتەیەکی بچووکە بۆ فێربوونی هاوبەشی چالاک، ستراتیژی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) لەلایەن (1985 Frank lyman) پێشنیاز کراوە و دواتر لەلایەن (Mary land1985) پەرەی پێدراوە (نویوة،2020،ل181).

سەردەمی ئێستا بە گەشەی مەعریفی و شۆڕشی تەکنەلۆجی وگۆڕانکاری گەورە لەهەموو بوارەکانی ژیانی هاوچەرخدا دەناسرێتەوە لە ژێر ڕۆشنایی هەموو ئەو گۆڕانکارییانە دا، ڕۆڵی مامۆستا بۆ قوتابی تەنها گواستنەوەی زانست نییە، بەڵکو ڕاهێنانیانە لەسەر چۆنیەتی بەدەستهێنانی وئاڕاستەیان بکەن بۆ فێربوون و گەشەپێدانی خوودو یارمەتیان بدەن بۆ فێربوون وچالاکبوون لە فێربوون.

پرسی بەشداری چالاکانەی قوتابی لە پرۆسەی فێربووندا یەکێکە لەو بابەتانەی کە ژمارەیەک بیرمەندی پەروەردەیی بۆ دەیان ساڵە داوادەکان و دیارترین ئەو بیرمەندانە (جۆن دیۆی و جان بیاجێ و جیرۆم وبرۆنەر)ە، هەموویان جەخت لەسەر گرنگی هەوڵێکی دەروونی فێرخواز دەکەنەوە، لە پرۆسەی فێربووندا بە ئەنجامدانی چالاکییەکانی فێربوون (آبوعلی،2016،ل12)

-پێناسەی ستراتیژیەتی (T.P.S):

ئەم ستراتیژیە بە چەندین شێوە پێناسە کراوە، لەوانە پێناسەی(آبوعلی،2016) کە دەڵێت : یەکێکە لە ستراتیژیەکانی فێربوونی چالاک و مانادار، ئەم ستراتیژە بە سێ هەنگاودا تێدەپەڕێت:: بیرکردنەوە، دوێتکردن، بڵاوکردنەوە بە پرسیارێک، کە لەلایەن مامۆستاوە دەستپێدەکات و داوا لە قوتابییان دەکات تاکەکەسی بیری لێبکەنەوە بۆ ماوەیەکی دیاریکرا، پاشان بە دوێت بۆ گفتوگۆکردن و بیرۆکە کاردەکەن، پاشان ئەو بیرۆکانە کە هاتوونەتە پێشەوە لەگەڵ هەموو پۆلەکەدا بۆ دۆزینەوەی چارەسەرێک بۆ پرسیارەکە هاوبەشی دەکەن. (آبوعلی،2016،ل14)

(ابوغالي،2010) ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) بە یەکێک لە ستراتیژییەکانی فێربوونی هاوبەشی چالاک دادەنێت، لەسەر بنەمای جووڵە و کارلێککردن و بەشداریکردی قوتابییان لە چالاکییە پەروەردەییەکان و بۆ چالاککردن و باشترکردنی زانیاری و ئەزموونی پێشووی قوتابییان بەکاردێت. (ابوغالي، 2010، ل 52)

-ڕۆڵی مامۆستا لە ستراتیژیەتی (T.P.S) :

ڕۆڵی مامۆستا لە ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە)(T.P.S) ئەرێنییە و چالاکە، وەک چۆن مامۆستا چەندین ئەرکی بۆ ئەنجامدانی هەیە، و یەکێک لە گرنگترینەکان، ئەو ئەرکانەیە، کە مامۆستا دەتوانێت لەژێر ڕۆشنایی ستراتیژی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) سەرکەوتووبێت لەمانەی خوارەوە:

یەکەم/ پێش وانەکە:

١- ئاشناکردنی قوتابییان بە سروشتی بەڕێوەبردنی ئەم ستراتیژیە

٢- بە ڕوونی ئامانجە پەروەردەییە خوازراوەکان بۆ هەر وانەیەک دیاری بکات بە ئامانجی زانینی ئەو ڕەفتارانەی، کە پێویستە هەر قوتابییەک بتوانێت لە کۆتایی وانەکەدا ئەنجامی بدات

٣- ئامادەکردنی کەرەستە و ئامێر و یارمەتییە پەروەردەییەکان بۆ هەر وانەیەک، پێویستە،مامۆستا لەپێش وانەکە دڵنیابێتەوە، هەموو کەرەستە و ئامێرە پێویستەکان ئامادەن و بۆ هەر وانەیەک لە شوێنی دیاریکراو دانراون.

٤- پێکهێنانی گروپ، مامۆستا قوتابییان دابەشی سەر گروپەکان دەکات، هەر گروپێک (4) قوتابی لە ئاستە جیاوازەکان لەخۆدەگرێت، بە جۆرێک دوو قوتابی، دوو قوتابی، دوانی یەکەم پێکدێت لە قوتابییەک لە ئاستی یەکەم و قوتابییەک لە ئاستی چوارەم، دوانەی دوامیش پێکدێت لە قوتابییەک لە ئاستی دووەم و قوتابییەک لە ئاستی سێیەم.

٥- ئامادەکردنی ژینگەی فێربوون (پۆل) بەشێوەیەک بەشدار بێت لە کارلێکی ئەندامانی هەر گروپێک، هەر گروپێک

ڕووبەڕووی یەکتر دادەنیشن، بۆ ئەوەی زۆرترین ڕێژەی کارلێککردن لەنێوانیاندا ڕووبدات، بۆ ئەوەی بتوانن ئاڵوگۆڕی زانیاری لەبەرچاوبگیرێت

٦- داڕشتنی ڕێکار وهەنگاوەکانی وانەکە لە ژێر ڕۆشنایی ئەو پرسیار و کێشانەی کە دەخرێنە بەردەم گروپەکان بۆ گفتوگۆکردن، هەروەها دیاریکردنی کاتی جێبەجێکردنی هەر قۆناغێکی ستراتیژی. (حمد،2015،ل76)

دووەم/ لەکاتی وانەکە:

١- دوای ڕوونکردنەوەی پێشەکی وانەکە، مامۆستا ئەو پرسیارە، یان کێشەیەی لەژێر گفتوگۆدایە بۆ پۆلەکە دەخاتە ڕوو، هەروەها کاتی بیرکردنەوەی قوتابییان بە تەنها و کاتی دوێتی دوانە و کاتی گروپی لەهەر هەنگاوێکدا بەیەک لەدوای یەک ڕادەگەیەنێت.

٢- جەخت لەوە دەکاتەوە کە قوتابییان لە کاتێکدا بە تاک بیر لە وەڵامی پرسیارەکە دەکەنەوە قسەنەکەن و نەگەڕێن.

٣- مامۆستا داوا لە هەر دوانیک دەکات باسی ئەو بیرۆکە و ئەنجامانە بکەن، کە پێی گەیشتوون.

٤- مامۆستا کارتی کار بەسەر قوتابییان دابەشدەکات، کە تیایدا بیرۆکە و چارەسەری تاکەکەسی و گروپی خۆیان دەنووسن، بەم شێوە مامۆستا دەتوانێت هەڵسەنگاندن بۆ قوتابییەکان بکات بە تاک و شێوازی بیرکردنەوەی قوتابییان بزانێت، هەروەها بە کۆمەڵ هەڵسەنگاندنیان بۆ بکات.

٥- چاودێریکردنی کاری گروپەکان لەکاتی ئەنجامدانی ئەرکەکانی پێویست لە هەرسێ هەنگاوەکەدا،ودڵنیابوون لەوەی بیڕووڕاو ڕوونکردنەوە ئاڵوگۆڕ دەکەن (حمد،2015،ل76)

٦- مامۆستا سەرپەرشتی ئەو شتانە دەکات، کە لە پۆلدا دەگوزەرێت و ڕێنمایی ئاڕاستەی قوتابییان دەکات بەرەو وەڵامە ڕاستەکان.

٧- مامۆستا دەبێت ماوەی کات بۆ هەر قۆناغێکی ستراتیژیەکە کۆنتڕۆڵبکات و کاتێکی پێویست و گونجاو بۆ هەر قۆناغێک تەرخانبکات (نویوة،2020،ل 139).

سێیەم/ دوای وانەکە:

١- کورتەیەک لە خاڵە سەرەکییەکانی وانەکە، خستنەڕووی ئەو بیرۆکە و ئەنجام و چارەسەرانەی کە قوتابییان پێی گەیشتوون.

٢- بەشێوەیەکی بابەتیانە و ڕوون و بە زاراوەی تایبەت سەرنج لەسەر ئەوەی کە لە گروپەکاندا لە کاتی کارکردنیاندا چاودێری کردووە، و ئەو گۆڕانکاریانەی پێشنیازی دەکات، کە لە ڕەفتارەکانیان لە داهاتوودا، پاشان هەڵسەنگاندنی خۆی بۆ ئەدای گروپەکان دەخاتەڕوو.

٣- مامۆستا نمرەی هەر گروپێک ڕادەگەیەنێت و گروپی براوە دیاریدەکات و سوپاسی بەشداربووان دەکات بۆ بەشداریکردن و فیدباک و هانی زیاتریان دەدات بۆ بەشداری کردنی کاریگەر لە داهاتوو دا. (حمد،2015،ل 77)

-ڕۆڵی قوتابی لە ستراتیژیەتی (T.P.S)

قوتابییان ئەزموون و توانا و ئارەزووی جۆراوجۆر لە هەر بابەتێکی نوێدا پێشکەش دەکەن، هەروەها لێکۆڵینەوەی ورد لە پاشخان و تێگەیشتنە پراکتیکییەکانی قوتابییان یارمەتی مامۆستایان دەدات ڕێنمایی دابڕێژن بۆ بەرەنگاربوونەوەی تێڕوانینە هەڵەکان و بنیاتنانی ئەزموونە هاوشێوەکان، لە م ستراتیژیەتە قوتابی ڕۆڵی چالاکانەی هەیە، کە بە چالاکی و کارلێککردن و زیندوویی لەناو پۆلدا تایبەتمەندە ڕۆڵی قوتابی تەنها بە وەرگرتنی زانیاری ناوەستێت، بەڵکو ڕۆڵی ئەو ئەرێنییە، نەک نەرێنی، چونکە دەستپێشخەری فێربوون و بەشداریکردن و گفتوگۆکردن و کارلێککردن لەگەڵ هاوکارەکانی تردا دەکات، جگە لە ڕۆڵی خۆی (نویوة،2020،ل184)، دەتوانین ڕۆڵی قوتابی لە ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) لە چەند خاڵێکدا بخەینەڕوو، شێوەی ژمارە (١) :

١- بیرکردنەوەی تاکەکەسی لە چارەسەرکردنی ئەو کێشەیەی مامۆستا دروستیدەکات و چالاککردنی زانیاری و

ئەزموونەکانی پێشووی و بەکارهێنانی بۆ گەیشتن بە چارەسەرێک بۆ کێشەکە.

٢- بەشداریکردنی کاریگەرانە لە گفتوگۆی دوولایەنە و گروپەکان بە ئامانجی گەیشتن بە ئەنجامی کۆتایی، کە هەموو ئەندامانی گروپ لەسەری رێککەوتوون.

٣- هەر قوتابییەک بیرۆکە و بۆچوون و پێشنیازەکانی خۆی دەخاتە ڕوو هاوکات یارمەتی کەسانی دیکە دەدات لە تەواوکردنی ئەرکە پێویستییەکان.

٤- مەشقکردن بە گوێگرتن لەسەرنج و بۆچوونەکانی کەسانی تر، مەشقکردن بە گفتوگۆیەکی هێمن و ئامانجدار.

٥- کارلێککردن لەگەڵ هاوکارەکانی تر، پاراستنی پەیوەندییەکی باش و ئەرێنی لەنێوان خۆی وهاوکارەکانیدا (الاغا، 2016، ل31)، لە خستنە ڕووی پێشووی ڕۆڵی مامۆستا و قوتابی لەژێر ڕۆشنایی ئەم ستراتیژەدا ڕوونە، کە سەرکەوتنی پرۆسەی خوێندن پەیوەستە بە دوو شتی بنەڕەتییەوە، کە یەکەمیان: بزوێنەری پرۆسەی پەروەردەییە (مامۆستا) یە لە ئەنجامدان و پلاندانان بۆ کارکردن لە گەڵ ئەو ستراتیژە بەشێوەیەکی دروست و توانای دروستکردنی ژینگەیەکی پەروەردەیی باش کە پەیوەندی هاوبەشی نێوان قوتابییان تایبەتمەندە، ئەو ڕێبەر و ڕاهێنەرە ئاسانکاری پرۆسەی فێربوون و سەرچاوەی زانیارییە، دووەمیان: تەرکیزی پرۆسەی پەروەردەییە (قوتابی)یە، گەورەترین بارگرانی دەکەوێتە سەری لە دەستڕاگەیشتن بە ڕاستییەکان و زانیارییەکان و زۆرترین هەوڵدان بۆ بەدەستهێنانی فێربوونی کاریگەر، هەروەها توانای کارلێکی ئەرێنی لەگەڵ مامۆستا و هاوتەمەنەکانی لە پۆلدا. (الاغا، 2016، ل31)

شێوەی ژمارە (١) هەنگاوەکانی ستراتیژیەتی (T.P.S)

توێژەر وای دەبینێت، ستراتیژیەتی (T.P.S) ستراتیژیەتێکی فێربوونە، لە فێربوونی چالاک و فێربوونی هاوبەش لەنێو قوتابییان بەکاردەهێنرێت، پشت بە دابەشکردنی ئەرکەکان و ئاسانکاری کارلێککردن لەنێوان تاکەکاندا دەبەستێت و پەرە بە بیرکردنەوەی ئەرێنی قوتابییان دەدات و هانی هاوکاری کۆمەڵایەتی دەدات، ڕێگایان دەدات بیرۆکەکانیان دەرببڕن و گفتوگۆی بنیاتنەر ئەنجامبدەن.

چەمکی دەستکەوتی خوێندن (مفهوم تحصيل الدراسي):

دەستکەوتی خوێندن ئاماژەیە بۆ ئەو ئاستە پەروەردەییەی کە تاک بەتەواوکردنی خوێندنەکەی لە قۆناغێکی دیاریکراودا بەدەستیدەهێنێت، هەروەها پەیوەستە بە ڕادەی گەیشتن بە ئاستێکی دیاریکراوی لێهاتوویی خوێندن، جا چ لە قوتابخانەکان بێت، یان لە زانکۆکان، بۆ بەدەستهێنانی زانیاری ولێهاتوویی لەسەر بنەمای بڕیارەکانی مامۆستایان دیاریبکرێت، دەستکەوتی خوێندن ڕەنگدانەوەی ڕاددەی بەدەستهێنانی بابەتەکانی خوێندنی ئەکادیمی، تێگەیشتنەکەی و ڕادەی توانای تاکەکەس بۆ بەکارهێنانی زانیاری و لێهاتوویی جۆراوجۆر لە چارەسەرکردنی کێشەکان. (رشید، 2018) – **(العوض2015)** پێناسەی دەکات، بەوەی کە کۆمەڵێک زانیارییە، کە تاک لە ماوەی ساڵی خوێندندا لە بابەتێک یان مەنهەجێکدا بەدەستیدەهێنێت، ئەمەش لە ئەدای قوتابیدا لە تاقیکردنەوەکانی دەستکەوت ڕەنگدەداتەوە. (العوض، 2015، ل46)

–هەروەها **(سمية 2019)** دەستکەوتی خوێندنی بەم شێوەیە پێناسە کردووە : ئاماژەیە بۆ تێگەیشتنی قوتابییان لە وانەکان و کۆششیان لە بابەتەکانی خوێندندا، ئەمەش لەڕێگەی نمرەکانی تاقیکردنەوەکانەوە دەردەکەوێت، کە قوتابییان بەدەستیدەهێنن. (سمية،2019، ل21)

*** جۆرەکانی دەستکەوتی خوێندن (انواع تحصيل الدراسي)**

دەستکەوتی خوێندن دەتوانرێت بەسەر سێ جۆردا دابەش بکرێت:

١- دەستکەوتی باش (تحصيل الجيد): ئاستی قوتابی زیاترە لە تێکڕای هاوکارەکانی لە هەمان ئاست و لە هەمان بەش.

٢- دەستکەوتی ناوەند (تحصيل المتوسط): لەم جۆرە دەستکەوتەدا ئەو نمرەیەی قوتابی بەدەستیدەهێنێت، نوێنەرایەتی نیوەی ئەو توانایە دەکات، کە خاوەنیەتی و ئەنجامەکەی مامناوەندە.

٣- دەستکەوتی لاواز (تحصيل المنخفض): ئەم جۆرە ئەنجامە بە دەستکەوتی خوێندنی خراپ ناسراوە، کە تیایدا ئاستی قوتابی بەراورد بە باقی هاوپۆلەکان لە خوار ئاستی ئاساییەوە بۆیە ڕێژەی ئیستیغلالکردنی قوتابی لە توانا دەروونی و فیکرییەکانی لاوازە. (محمد،2022، ل 554)

٢- شیکار و بەراوردی نێوان توێژینەوەکانی پێشوو:

لە چوارچێوەی ئەو زانیارییانەی توێژەر بەردەستی کەوتوون دەربارەی توێژینەوەکانی پێشوو، توانیویەتی توێژینەوەکان کۆبکاتەوە، دەربارەی گۆڕاوی سەربەخۆی توێژینەوەکە، ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە)، بەمەش دەتوانین لە چەند لایەنێکی جیاوازەوە شیکار و بەراورد لەنێوان توێژینەوەکانی پێشوو ئەو توێژینەوەیەی ئێستا بکەین، کە بریتییە لە:

١. لەڕووی ئامانجی توێژینەوە:

تەواوی توێژینەوەکانی خراونەتەڕوو ئامانجەکانیان بریتین لە زانینی کاریگەری ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) (T.P.S) لەسەر کۆمەڵێک گۆڕاوی پاشکۆی جیاواز، لەوانەش (دەستکەوتی خوێندن، گەشەپێدانی بیرکردنەوەی ئەرێنی)، ئەم توێژینەوانە گەیشتوونەتە چەند ئەنجامێکی ئەرێنی لە بەدیهێنانی ئامانجە دیاریکراوەکانیان، بەمەش ئاماژە بە بوونی جیاوازییەکی ئاماری گرنگ دەدەن لە نێوان وانەوتنەوە بە شێوازی ئاسایی و وانەگوتنەوە بەپێی ستراتیژیەتی (T.P.S) ئەو جیاوازییەش لە بەرژەوەندی کۆمەڵەی ئەزموونکاری دایە،ئەم توێژینەوەی ئێستا ئامانجی زانینی کاریگەری ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە)یە لەسەر گۆڕاوە پاشکۆکانی وەک دەستکەوتی خوێندنە, لە بابەتی مێژوودا.

٢. بەرنامەی بەکارهاتوو لە توێژینەوەکاندا :

تەواوی ئەو توێژینەوانەی خراونەتەڕوو، بەرنامەی ئەزموونی تیادا پەیڕەوکراوە، ئەمەش بەهۆی گونجانی ئەم بەرنامەیە لەگەڵ سروشتی توێژینەوەکە، بەهەمان شێوەی ئەم توێژینەوانە بەرنامەی ئەزموونی بۆ ئەم توێژینەوەی ئێستا بەکارهاتووە.

٣. نموونە (عەینە) ی توێژینەوە و قۆناغی خوێندن:

توێژینەوەکان لەڕووی نموونە و قەبارەو ڕەگەز وقۆناغی خوێندندا جیاوازییان هەیە، بۆ نموونە توێژینەوەی(ابوغالي ٢٠١٠) ژمارەی نموونەی توێژینەوەکەی لە (١٦١) قوتابی پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی لە هەردوو ڕەگەزی (نێر و مێ) لە دوو قوتابخانەی جیاواز پێکهاتووە، هەرچی توێژینەوەی (ابوالعلا ٢٠١٦) ژمارەی نموونەی توێژینەوەکەی لە (٨٠) قوتابی پۆلی نۆیەم پێکهاتووە، هەروەها توێژینەوەکەی (محمود ٢٠١٦) ژمارەی نموونەی توێژینەوەکەی لە (٣٠) قوتابی نێرو مێ لە پۆلی پێنجەم پێکهاتووە، بەڵام توێژینەوەی (شيخ والشواوره ٢٠١٩) ژمارەی نموونەی توێژینەوەکەی لە (٣٤) قوتابی پۆلی حەوتەمی بنەڕەتی پێکهاتووە، توێژینەوەی (رمضان ٢٠٢٢) ژمارەی نموونەی توێژینەوەکەی لە (٥٣) قوتابی لە پۆلی یازدەی ئامادەیی پێکهاتووە، هەرچی توێژینەوەی (شهاب٢٠٢٣) ژمارەی نموونەی توێژینەوەکەی لە (٣٠) قوتابی نێرو مێ پێکهاتووە، توێژینەوەی ئێستای توێژەر لەسەر (48) قوتابی قۆناغی دەیەمی وێژەییە.

٤. بابەتی فێرکاری و توێژینەوەکان:

لەم توێژینەوانەدا ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) لەسەر کۆمەڵە بابەتێکی فێرکاری جیاواز جێبەجێکراوە، بۆنموونە توێژینەوەکەی (ابوغالي ٢٠١٠) بابەتی زانستی دیاریکردووە، و توێژینەوەی (ابوالعلا ٢٠١٦)

بابەتی پەروەردەی ئیسلامی دیاریکردووە، توێژینەوەی (محمود٢٠١٦) بابەتی مێژووی دیاریکردووە، جگە لەوە توێژینەوەکەی (شیخ والشواورە ٢٠١٩) بابەتی بیرکاری دیاریکردووە، هەروەها توێژینەوەی (رمضان٢٠٢٢) بابەتی مێژووی دیاریکردووە وە توێژینەوەکەی (شهاب ٢٠٢٣) بابەتی زانستی دیاریکردووە، لەم توێژینەوەیە بابەتی مێژوو دیاریکراوە.

٥. ئامرازی توێژینەوە:

هەریەک لە توێژینەوەکانی پێشوو کۆمەڵێک ئامرازی جیاوازیان بۆ کۆکردنەوەی زانیاری پەیوەست بە توێژینەوەکەیان بەکارهێناوە، بۆ نموونە توێژینەوەی (ابوالعلا ٢٠١٦) تاقیکردنەوەی بەدەستهێنان لە جۆری هەڵبژاردن لە چەند دانەیەک پێکهاتووە، تاقیکردنەوە چەمک و توێژینەوەی (محمود٢٠١٦) تاقیکردنەوەی دەستکەوت و پێوەرەکانی وابەستەیی ئەرێنی بەیەکەوە، هەروەها جگە لەوە توێژینەوەکەی (شیخ والشواورە ٢٠١٩) پێوەری (لیکرت)ی پێنج خاڵی: بەتوندی ناکۆک، ناکۆک، بێلایەن، ڕازیم، بەتوندی هاوڕام بەکارهاتووە، توێژینەوەی (رمضان ٢٠٢٢) تاقیکردنەوەی دەستکەوتی زانیاری وپێوەری گەشەپێدانی پاڵنەری زانیاری بەکارهێناوە. ئەم توێژینەوەیەی توێژەر تاقیکردنەوەی دەستکەوتی بەکارهێناوە وەک ئامرازێکی توێژینەوە.

٦. ئامرازە ئامارییەکان:

توێژینەوەکانی پێشوو لە بەکارهێنانی هۆکارە ئامارییەکان لەیەکتر جیاوازن، چەندین هۆکاری ئامارییان بەپێی گونجانیان و چارەسەرکردنی کێشەی توێژینەوەکەیان بەکارهێناوە، گرنگترینیان تاقیکردنەوەی تائی(T.P.S) بۆ دوو نموونەی سەربەخۆ، لادانی پێوەری و ناوەندی ژمێری، چوارگۆشەی کای، هاوکۆڵکەی پێرسون و هاوکۆڵکەی کۆهین و هاوکۆڵکەی دوجای ئیتا..) بەڵام لەم توێژینەوەی ئێستادا هۆکاری ئاماری وەک (تاقیکردنەوەی تائی و تاقیکردنەوەی کای2 و لادانی پێوەری و ناوەندە ژمێرەیی و هاوکۆڵکەی سپێرمان و کرۆنباخ و جێتمان و پێرسۆن) تێدا بەکارهێنراو.

٧. ئەنجامی توێژینەوە:

ئەو ئەنجامانەی کە توێژینەوەکانی پێشوو پێیگەیشتوون هەموویان جەخت لەسەر کاریگەری ئەرێنی دەکەنەوە لە کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) وەک گۆڕاوی سەربەخۆ لەسەر گۆڕاوە پاشکۆکانی وەک (پەرەپێدانی کارامەییەکانی بیرکردنەوەی لۆژیکی، پەرەپێدانی چەمکەکان، توانای بیرکردنەوەی دەرئەنجامی، دەستکەوتی ئەدەبی، دەستکەوتی قوتابییان و دەستکەوتی زانیاری و گەشەپێدای پاڵنەری زانیاری، گەشەپێدانی چەمکە زانستییەکان و چارەسەرکردنی کێشەکان، بۆ ڕوونکردنەوەی زیاتر بڕوانە خشتەی ژمارە (١) ئەنجامی بەراوردی نێوان توێژینەوەکانی پێشوو.

-ئەو لایەنانەی لە توێژینەوەکانی پێشوودا سوودیان لێوەرگیراوە :

دوای تێڕوانینی توێژەران بۆ توێژینەوەکانی پێشوو سوودیان لەم لایەنانە وەرگرتووە :

١- چۆنیەتی پشت بەستن و بەکارهێنانی ڕێبازی توێژینەوەی ئەزموونی گونجاو بۆ بارودۆخی ئەم توێژینەوەیە.

٢- دڵنیابوون لە دیاریکردنی کێشەی توێژینەوەکەی ئێستا و ئاشنابوون بەم ڕێگا و شێوازانەی، کە بۆ چارەسەری کێشەی توێژینەوەکە بەکاردەهێنرێت.

٣- دیاریکردنی ئامانجی توێژینەوەکە.

٤- دیاریکردنی قەبارەی نموونەی توێژینەوەکە و شێوازی هەڵبژاردنی و چۆنیەتی داڕشتنی نەخشەسازی بۆ توێژینەوەکە.

٥- ئاشنابوون بەم ڕێگا و چارەسەرە ئاماریانەی بۆ هاوسەنگکردنی کۆمەڵەکانی توێژینەوەکە بەکاردەهێنرێت.

٦- چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ ئامرازەکانی تایبەت بە توێژینەوەکە و بەکارهێنانی هۆکارە ئامارییەکان و گەیشتن بە ئەنجام وشیکردنەوەیان.

٧- سوود وەرگرتن لەم سەرچاوانەی پەیوەستن بە گۆڕاوەکانی توێژینەوەکە.

٣- ڕێباز و کردارییەکانی توێژینەوەکە:

١.٣ ڕێبازی توێژینەوەکە:

توێژەر ڕێبازی توێژینەوەی ئەزموونی بەکارهێناوە بۆ توێژینەوەکەی، بەهۆی گونجانی لەگەڵ سروشتی کێشەی توێژینەوەکە.

٢.٣ کۆمەڵگەی توێژینەوەکە:

مەبەست لە کۆمەڵگەی توێژینەوە هەموو تاکەکانی توێژینەوەکە دەگرێتەوە کە توێژەر لێکۆڵینەوەیان لەسەر دەکات، (کۆمەڵگەی توێژینەوە) کە بریتییە لە قوتابییانی پۆلی (10) دەیەمی وێژەیی لە گشت قوتابخانەکانی ئامادەیی کچان سەر بە بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی دەورووبەری هەولێر – عەنکاوە، بۆ ساڵی خوێندنی (2025 -2024) کەژمارەیان (740) قوتابییە، (355) لە ڕەگەزی نێر و (385) لە ڕەگەزی مێ لە (31) قوتابخانە پێکهاتووە، خشتەی ژمارە(١).

خشتەی ژمارە (١) خستنەڕووی دابەشکردنی کۆمەڵگەی توێژینەوە

کۆمەلگای توێژینەوە	
ڕەگەز	ژمارەی قوتابی
نێر	355
مێ	385
کۆی گشتی ژمارەی قوتابیان = 740	
ژمارەی قوتابخانە = 31	

٣.٣ نموونەی توێژینەوەکە:

توێژەر بەمەبەست نموونەی توێژینەوەکە لە قوتابییانی قوتابخانەی ئامادەیی لیڤاری کچان هەڵبژاردووە، نموونەی توێژینەوە لە دوو کۆمەڵە پێکهاتبوو،خشتەی ژمارە(٢)، توێژەر گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵی لەنێوانیان جیاکردەوە ژمارەی قوتابییان لە هەردوو گروپ (54) قوتابی بوون، (27) قوتابی لە گروپی ئەزموونی و (27) قوتابی لە گروپی کۆنترۆڵکراو. بڕوانە خشتەی ژمارە (٣).

خشتەی ژمارە (٢) کۆمەڵەکانی نموونەی توێژینەوە

کۆمەڵە	تاقیکردنەوەی پێشەکی	ڕێگای وانەوتنەوە	تاقیکردنەوەی پاشەکی
ئەزموونگەری	بیرکردنەوەی ئەرێنی	ستراتیژیەتی (بیربکەوە دوێتی بکە – بلاوی بکەوە)	بیرکردنەوەی ئەرێنی و دەستکەوتی خوێندن
کۆنترۆلکراو		ڕێگای ئاسایی	

خشتەی ژمارە (٣) ژمارەی قوتابییانی نموونەی توێژینەوە

کۆمەڵە	هۆبە	ڕێگای وانەوتنەوە	ژمارەی قوتابیانی پێشنیازکراو	ژمارەی قوتابیانی نموونە
ئەزموونی	آ	ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بلاوی بکەوە)	27	24
کۆنترۆلکراو	ب	ڕێگای پەیرەوکراو	27	24
کۆی گشتی			54	48

-تاقیکردنەوەی زیرەکی:

توێژەر تاقیکردنەوەی (جۆن ڕاڤن)ی بەکارهێناوە، دوای وەرگرتنی بۆچوونی شارەزایان پاشکۆی ژمارە (1)، دەربارەی گونجاوی ئەم تاقیکردنەوەیە لەگەڵ قۆناغی خوێندن و تەمەنی قوتابییان، ئەم تاقیکردنەوەیە لە پێنج بەش پێکهاتووە: (آ)، (ب)، (ج)، (د)، (ە)، کە هەربەشێکی دوانزە بەندی لەخۆگرتووە، هەریەک لەم بەندانە شێوەیەکی دیاریکراوی پچڕێندراوە تەواوکەری شێوە بنەڕەتییەکەیە. ئەم تاقیکردنەوەیە لە ڕێکەوتی (٢٠٢٥/١/٣٠) بەسەر قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە جێبەجێکراوە، دوای ئەنجامدانی تاقیکردنەوەکە بەپێی ڕێنماییەکانی ئەم تاقیکردنەوەیە و لەڕێگەی هەبوونی کلیلی وەڵامدانەوەی ئامادەکراو، و کرداری ڕاستکردنەوەی بۆ کراوە، نمرەی بەدەستهێندراوی زیرەکی بۆ هەریەک لە قوتابییانی کۆمەڵەی توێژینەوەکە دیاریکراوە، دواتر ئەو نمرانەی بەدەستهێنراون، خراونەتە ژێر چارەسەری ئاماری، لە ڕێگەی بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی تائی(T.test) بەمەبەستی دڵنیابوون لە نەبوونی جیاوازی بەهاداری ئاماری لەنێوان قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەکە، خشتەی ژمارە (٤)

خشتەی ژمارە (٤) تاقیکردنەوەی (تائی) هەژمارکراو بۆ نمرەی تاقیکردنەوەی زیرەکی

کۆمەلە	ژمارەی قوتابیانی نموونە	ناوەندە ژمارەیی	لادانی پێوانەیی	نرخی (تائی)		نمرەی ئازاد	ئەنجامی ئاماری لە ئاستی ٠.٠٥
				هەژمارکراو	گریمانەی خشتەیی		
ئەزموونی	24	29.2083	6.06472	0.299	2.013	46	بەهادارنییە
کۆنترۆل	24	29.6667	4.44939				

لە خشتەی ژمارە (٤) دەردەکەوێت، ئەنجامی بەهای (تائی) هەژمارکراو (0.299) لە بەهای گریمانەیی (2.013) کەمترە، ئەمەش بەو مانایەیە، کە هیچ جیاوازییەکی ئاماری بەرچاو لە نیوان تێکڕای نمرەکانی دوو گروپەکەدا نییە، بەم شێوەیە دوو گروپەکە لە تاقیکردنەوەی زیرەکی بە هاوتا دادەنرێت.

٤.٣ ئامرازەکانی توێژینەوەکە:

بۆ جێبەجێکردن وبەدەستهێنانی ئامانج و گریمانەکانی توێژینەوە، ئامرازی پێویست هەیە بۆ ئامادەکردنی تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن. خشتەی ژمارە (٥)

خشتەی ژمارە (٥) نەخشەی تاقیکردنەوە

بابەت	ژ/ لاپەرەکان	کیشی ڕێژەیی بایەخی بەش	کیشی ڕێژەیی گرنگی ئامانجەکان(بلوم)				ژمارەی پرسیارەکان
			بیرهاتنەوە	تێگەیشتن	جێبەجێکردن	شیکردنەوە	
			%44	%23	%4	%29	
بەشی پێنجەم – شارستانییەتی ڕۆمانی	6	14%	3	2	0	2	7
بەشی شەشەم- شارستانیەتی ئێرانی	15	36%	8	4	1	5	18
بەشی حەوتەم- أ / شارستانییەتی ئیسلامی	21	50%	11	6	1	7	25
کۆی گشتی	٤٢	%١٠٠	22	12	2	14	50

٥.٣ ڕاستێتی تاقیکردنەوەی دەستکەوت:

مەبەست لە ڕاستگۆیی تاقیکردنەوە ئەوەیە ئەو شتە بپێوێت، کە بۆی دانراوە، بۆ ئەو مەبەستە توێژەر ڕاستگۆیی ڕواڵەتی جێبەجێکرد کاتێک هاوپێچی ئامانجە ڕەفتارییەکانی لەگەڵ بەندەکانی تاقیکردنەوەی دەستکەوت خستە بەردەم شارەزایان، پاشکۆی ژمارە (١)، ئەم جۆرە ڕاستگۆییە بریتییە لە بریاردان لەسەر ڕاستگۆیی تاقیکردنەوەکە لەڕێگەی تێڕوانینێکی

ڕواڵەتی بۆ بڕگەکانی تاقیکردنەوە کە لەلایەن پسپۆڕ و شارەزایان بەو واتایەی زیاتر لایەنی ڕوونی ئەو وشە ودەستەواژانە دەگرێتەوە کە لە داڕشتنی پرسیارەکاندا بەکارهێنراون. هەروەها توێژەر ڕاستگۆیی ناوەڕۆکی جێبەجێکرد لە میانی ڕێکارەکانی دەرهێنان و داڕشتنی ئامانجە ڕەفتارییەکان دیزاینی نەخشەی تاقیکردنەوەی ئاستی گرانی و هێزی جیاکەرەوەی هەر بەندێک لە بەندەکان و کارایی بەدیلە هەڵەکانی دەرهێنا،لە ئەنجامی وەرگرتنی ڕاوبۆچوونی کۆمەڵێک پسپۆڕ و شارەزا لەم بوارەدا، بڕوانە پاشکۆی ژمارە (1).

٦.٣. جێگیری تاقیکردنەوەی دەستکەوت:

مەبەست لە جێگیری تاقیکردنەوە ئەوەیە، هەمان ئەنجام بداتە دەست، یاخود نزیک لەو ئەنجامە، ئەگەر چەند جارێک لەبارودۆخێکی لێکچوودا جێبەجێکرا. (رمضان، 2022، ل98)

توێژەر تاقیکردنەوەی لەسەر قوتابییانی پۆلی دەیەمی وێژەیی لە سێ قوتابخانەی جیاواز لەدەرەوەی نموونەی توێژینەوەکە ئەنجامدا، کە ژمارەیان (100)قوتابی بوو، لە قوتابخانەکانی (ئامادەیی محمد ناصری کچان،ئامادەیی عەنکاوەی کچان، نەهرینی کچان) دواتر پشت بە دووبارەکردنەوەی جێبەجێکردنی تاقیکردنەوە بەسترا (40) قوتابی بە شێوەی هەڕەمەکی هەڵبژێردرا، بۆ دیاریکردنی جێگیری تاقیکردنەوەی دەستکەوت توێژەر پشتی بە سێ ڕێگا بەستووە (هاوکێشەی ئەلفا کرۆنباخ، هاوکێشەی سپێرمان براون، هاوکێشەی جێتمان بە ڕێگای نیوە ڕێژەی دابەشبوون) بەم شێوەی خوارەوە:

١- هاوکێشەی ئەلفا کرۆنباخ: ڕاددەی جێگیری لە توێژینەوەکە بریتییە لە ئەنجامەکان، کە بە چەند ڕێگایەک دەکرێت، جێگیری توێژینەوە دیاریبکەین لەوانە بەکارهێنانی هاوکێشەی (ئەلفا کرۆنباخ)، کە بەهاکەی پێویستە گەورەتر یان یەکسان بێت بە (0.6) (صادق،2022،ل92)، دوای جێبەجێکردنی هاوکێشەکە دەرکەوت ڕێژەی جێگیری تاقیکردنەوەکە بەو هاوکێشە گەیشتە (٠.٩٤٤)، ئەمەش بەهایەکی بەرزی ڕێژەی جێگیری تاقیکردنەوەی دەستکەوت دەردەخات.

٢- هاوکێشەی سپێرمان براون: بۆ دیاریکردنی ڕێژەی جێگیری تاقیکردنەوەی دەستکەوت هاوکێشەی سپێرمان براون بەکارهێنرا، لە ئەنجامدا دەرکەوت، ڕێژەی جێگیری تاقیکردنەوەکە بە ڕێگای دەرهێنانی هاوکێشەی سپێرمان براون دەکاتە (٠.٩٠٧)، ئەمەش دەریدەخات، جێگیری تاقیکردنەوەکە لە ئاستێکی بەرزە.

٣- هاوکێشەی جێتمان بە ڕێگای نیوە ڕێژەی دابەشبوون: هاوکات توێژەر جێگیری بە ڕێگای نیوە ڕێژەی دابەشبوونی هاوکێشەی جێتمان دەرهێنا بۆی دەرکەوت، کە جێگیری تاقیکردنەوەی دەستکەوت بەم ڕێگایە دەگاتە (٠.٨٩٢).

جێگیری تاقیکردنەوە پشت دەبەستێت بە ڕێژەی ئەو تاکانەی دەرچوون بۆ هەر بڕگەیەک لە بڕگەکانی تاقیکردنەوە و تا چەند جیاوازی نمرە لە بڕگەکان هەیە، بەپێی ئەو(سێ) ئەنجامانەی سەرەوە دەردەکەوێت، کە جێگیری تاقیکردنەوە ی دەستکەوت لە ئاستێکی بەرزە، بڕوانە خشتەی ژمارە (٦)

خشتەی ژمارە (٦) دیاریکردنی جێگیری تاقیکردنەوەی دەستکەوت بە ڕێگای

(هاوکێشەی ئەلفا کرۆنباخ – هاوکێشەی سپێرمان براون – جێتمان بە ڕێگای نیوە ڕێژەی دابەشبوون)

هاوکێشەی ئەلفا کرۆنباخ Cronbach's Alpha	هاوکێشەی سپێرمان براون Spearman-Brown Coefficient	هاوکێشەی جێتمان بە ڕێگای نیوە ڕێژەی دابەشبوون Guttman Split-Half Coefficient
٠.٩٤٤	٠.٩٠٧	٠.٨٩٢

1.6.3.تایبەتمەندییە سایکۆمیترییەکانی ئامرازی توێژینەوە:

تایبەتمەندییە سایکۆمیترییەکانی ئامرازی توێژینەوە بەکاردێت، بۆ مەبەستی زانینی ئاستی گرانی بڕگەکانی تاقیکردنەوە هێزی جیاکەرەوە و ڕوونی تاقیکردنەوە و کاتی پێویست بۆ وەڵامدانەوەی تاقیکردنەوە،توێژەر ئەو تاقیکردنەوەی لەسەر نموونەی پەیپێبردن(استطلاعي) ئەنجامدا بەشێوەیەکی هەڕەمەکی لە قوتابخانەکانی (محمد ناصری کچان) و (عەنکاوەی کچان) و (نهرینی کچان) سەر بە بەڕێوەبەرایەتیی سنووری توێژینەوەکە.

١.١.٦.٣ ئاستی گرانی بڕگەکان:

بۆ هەژمارکردنی فاکتەری گرانی، کە دەکاتە ئاستی گرانی بڕگەکانی تاقیکردنەوە، واتە :ڕێژەی سەدی ئەو کەسانەی، کە نەیانتوانیوە بە دروستی وەڵامی پرسیارەکە بدەنەوە، توێژەر ئەو هەنگاوانەی پەیڕەو کرد:

- جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەکە و ڕێکخستنی نمرەی قوتابییەکان، کە ژمارەیان (100) قوتابی بوون، کە هەمان بابەتی تاقیکردنەوەیان خوێندبوو، دوای ڕاستکردنەوەی وەڵامەکان و ڕیزکردنیان یەک لە دوای یەک لەسەرەوە بۆ خوارەوە و ڕێژەی (27%) نمرەی سەرەوە، ڕێژەی (27%) نمرەی خوارەوە، پسپۆڕان وا بە باش دەزانن، کە پشت بەو دوو ڕێژەیە ببەسترێت بۆ ئەوەی هێزی جیاکەرەوە وردتر بێت.

ژمارەی ئەو تاکانەی وەڵامەکانیان ڕاستە لە بڕگەیەک
هاوکێشەی گرانی = ---
ژمارەی گشتی ئەو تاکانەی کە وەڵامیان دایەوە لە هەردوو گروپ

(علام،2002، ل 269)

-توێژەر ئاستی گرانی بڕگەکانی دەرکرد بۆی دەرکەوت کە دەکەوێتە نێوان (0.37 – 0.94) بەمەش ئاستی گرانییەکەی بە گونجاو دادەنرێت (الظاهر واخرون، 1999، ل129).

٢.١.٦.٣ هاوکۆڵکەی جیاکاری (معامل التمییز):

بڕگەی جیاکەرەوە ئەو بڕگەیەیە، کە دەتوانێت جیاوازی بکات لەنێوان گروپی سەرەوە و گروپی خوارەوەی قوتابییان بە پشتبەستن بە ئەنجامی تاقیکردنەوەکان، ئەمەش بەو مانایە دێت ژمارەی ئەو کەسانەی لە گروپی سەرەوە، کە بەدروستی وەڵامی پرسیارەکانی داوەتەوە زیاتر بێت لە ژمارەی ئەوانەی گروپی خوارەوە، کە بەدروستی وەڵامی بڕگەکانی داوەتەوە، بۆ ئەم مەبەستە توێژەر ڕێژەی جیاکاری بۆ پرسیارەکانی هەڵبژاردن بەکارهێنا.

ژمارەی وەڵامە ڕاستەکان لە گروپی سەرەوە – ژمارەی وەڵامە ڕاستەکان لە گروپی خوارەوە
ڕێژەی جیاکاری = ---
نیوەی ژمارەی تاکەکانی ئەو دوو گروپە

(الجلالي،٢٠١١،ل٤٥)

لە ئەنجامدا دەرکەوت ڕێژەی جیاکارییەکەی لەنێوان (0.33 – 0.59) بوو، بەمەش بەندەکانی تاقیکردنەوە پەسەندن لە هێزی جیاکەرەوە چونکە ئەگەر هێزی جیاکەرەوە (0.30) بەسەرەوە بوو، ئەوا پەسەندن (النبهان، 2004، ل197).

٣.١.٦.٣ کاریگەری جێگرەوە هەڵەکان:

مەبەست لە کاریگەری جێگرەوە هەڵەکان، ئەوەیە کە تاقیکردنەوە سەرنجی قوتابییانی هەردوو گروپی سەرەوە و خوارەوە کە وەڵامی ڕاست نازانن بۆ خۆی ڕابکێشێت، کاتێک گروپی خوارەوە ژمارەیان زۆرتر بوو لە گروپی سەرەوە، ئەوە جێگرەوەکە کارایە، توێژەر دوای ئەنجامدانی شیکردنەوەی ئامارییەکە ژمارەی قوتابییانی گروپی بەرز و نزمی بە بەکارهێنانی هاوکێشەی کاریگەری جێگرەوە هەڵەکان، لەئەنجامدا ڕێژەی سەدی هەژمارکراو بۆ جێگرەوەکان دەرکەوت جێگرەوەکان باشن.

٧.٣ ئامرازە ئامارییەکان: توێژەر بۆ چارەسەرکردنی ئەنجامەکانی توێژینەوەکەی و شیکردنەوەی داتاکان، بەشێک لە کەرەستەو هاوکێشە و ئامرازە ئامارییەکانی بۆ توێژینەوەکەی بەکارهێنا، لەوانە:

١- تاقیکردنەوەی تائی (T.test) و چوارگۆشەی کای (Chi - square)..-

٢- هاوکۆڵکەی گرانی و جیاکاری.

٣- هاوکێشەی هاوکێشەی الفا کرۆنباخ (Cronbach's Alpha) و جێتمان (Guttman) و سپێرمان براون (Spearman-Brown).

٤. شیکردنەوەی ئەنجامەکان:

توێژەر تاقیکردنەوەی تائی(T.test)ی وەک شێوازێکی ئاماری بەکارهێنا بۆ دیاریکردنی گرنگی جیاوازی نیوان ناوەندەژمێرەی نمرەکانی کۆمەلەی کۆنترۆڵکراو و ئەزموونی بەدەستهاتوو، دەرکەوت جیاوازییەکان لەڕووی ئامارییەوە گرنگە لە ئاستی (0.05) لە بەرژەوەندی گروپی ئەزموونی، بەمەش ئەو گریمانەیە ڕەتدەکرێتەوە، کە دەڵێت هیچ جیاوازییەکی بەهاداری ئاماری نییە لە ئاستی (٠.٠٥) لە نێوان ناوەندە ژمێری نمرەکانی کۆمەڵەی ئەزموونی، کە ئەوانەن کە ستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە)(T.P.S) لە گەڵیان بەکارهاتووە بۆ خوێندن و ناوەندە ژمێری نمرەکانی کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو، کە بەگوێرەی ستراتیژیەتی (ئاسایی) پیادەکراو خوێندوویانە لە تاقیکردنەوەی دەستکەوتی خوێندن لە تاقیکردنەوەی پاشەکی بابەتی مێژوو. خشتەی ژمارە (٧)

خشتەی ژمارە (٧) ئەنجامی تاقیکردنەوەی (تائی) بۆ دیاریکردنی گرنگی جیاوازی نیوان ناوەندەژمێرەی نمرەکانی کۆمەلەی کۆنترۆڵکراو و ئەزموونی بەدەستهاتوو

کۆمەلە	ژمارەی قوتابیانی نموونە	ناوەندە ژمێرەیی	لادانی پێوانەی	نمرەی ئازاد	نرخی (تائی)		ئاماژەی ئاماری لە ئاستی ٠.٠٥
					هەژمارکراو	نرخی خشتەی	
ئەزمونی	24	31.79	3.270	46	2.037	٢.٠١٣	بەهادارە
کۆنترۆل	24	27.21	10.529				

کەواتە بە پێی ئەو ئەنجامە گریمانەی(سفری) کە توێژەر دایانبوو ڕەتدەکرێتەوە و گریمانەی لە بڕێتی (بدیل) پەسەند دەکرێت.

٥. دەرئەنجام و پێشنیاز و ڕاسپاردە:

لەژێر رۆشنایی ئەنجامی ئەم توێژینەوەیە توێژەران گەیشتنە ئەم خالانەی خوارەوە :

١.٥ .دەرئەنجامەکان:

١- ستراتیژی (T.P.S) کاریگەری خۆی سەلماندووە لەو بوارەی تێیدا جێبەجێ کراوە.

٢- بەکارهێنانی ستراتیژیەتی (T.P.S) وادەکات قوتابییان چالاکتر و کاریگەرتر بن بە درێژایی وانەکە.

٣- وانەوتنەوە بە کەڵک وەرگرتن لە ستراتیژی (T.P.S) کەشێکی ئاشنابوون و هاوکاری لەنێوان قوتابییان دروستکرد و ڕزگاری بوو لە لایەنە نەرێنییەکانیان، کە کاریگەری لەسەر بەرزکردنەوەی ئاستی دەستکەوتەکانیان هەبوو.

٢.٥ پێشنیازەکان:

١- ئەنجامدانی توێژینەوەی زیاتر لەسەر ئەم ستراتیژیەتەو بابەتەکانی ترو قۆناغەکانی تری خوێندن.

٢- ئەنجامدانی توێژینەوەیەک بۆ ئاشکراکردنی کاریگەری ستراتیژی (T.P.S) لە گۆڕاوەکانی دیکەی وەک گەشەپێدانی بیرکردنەوەی مێژوویی و بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە.

٣.٥ ڕاسپاردەکان:

١- لایەنە پەیوەندیدارەکان زیاتر هانی مامۆستایان بدات بۆ بەکارهێنانی ستراتیژیەتەکانی فێرکردن لە قوتابخانەکاندا بەگشتی و پشتبەستێت بەستراتیژیەتی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە) لە فێرکردنی مێژوو بۆ پۆلی دەیەمی وێژەیی بەتایبەتی.

٢- داوا لە وەزارەتەکان و لایەنە پەیوەندیدارەکان بکرێت، کە کاری زیاتر بکرێت بۆ کردنەوەی خول و وۆرکشۆپ بۆ ڕاهێنانی مامۆستایان لەسەر بەکارهێنانی ستراتیژی فێربوونی چالاک بە گشتی و ستراتیژی (بیربکەوە – دوێتی بکە – بڵاوی بکەوە (T.P.S).

سەرچاوەکان

سەرچاوە کوردییەکان:

-رمضان، سرهد عثمان (2022)، کاریگەري بەکارهێنانی ستراتیژیەتی (بیربکەرەوە – جووتبە – بەشداربە) لەدەستکەوتی زانیاری لە وتنەوەی بابەتی مێژوو وگەشەپێدانی پاڵنەری زانیاری لەلایەن قوتابییان، ماستەر، زانکۆی سلاحەددین، هەولێر.

-عزیز،رزگارعمر (2022) ،هەڵسەنگاندنی پرۆگرامی خوێندنی بابەتە مێژووییەکان لە ڕوانگەی مامۆستایانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی لە قوتابخانە بنەڕەتییەکان، زانکۆی سلاحددین،ماستەر،هەولێر،کوردستان.

سەرچاوە عەرەبییەکان :

- الجلالي،لمعان مصطفى (2011) التحصيل الدراسي،ط1،دار الفكر،عمان،الاردن.

- النبهان، موسى(2004)، اساسيات القياس في العلوم السلوكية،الطبعة الاولى،دار الشروق للنشر والتوزيع عمان – الاردن.

- علام،صالح صلاح الدين محمود (2002)،القياس والتقويم التربوي والنفسي (اساسيات و تطبيقاته وتوجيهاته المعاصرة(،دار الفكر العربي،القاهرة – مصر.

-ابراهيم، فاضل خليل (٢٠٠٢)، استراتيجية التعلم من اجل التمكن، مجلة الآفاق، جامعة الزرقاء الخاصة، عمان – الأردن، العدد ٦.

-ابو الحاج، سها احمد والمصالحة، حسن خليل (٢٠١٦)، استراتيجيات التعلم النشط، انشطة وتطبيقات عملية، مركز ديبونو لتعليم التفكير، الطبعة الأولى.

-ابو العلا، بلال صلاح الدين (٢٠١٦)، اثر استراتيجية (فكر، زاوج، شارك) في تنمية المفاهيم ومهارات التفكير الاستدلالي بالتربية الاسلامية لدى طلاب الصف التاسع الاساسي بغزة، الجامعة الاسلامية، ماستر، كلية التربية جامعة الاسلامية، غزة.

-ابو رياش، حسين محمد (٢٠٠٧)، التعلم المعرفي، الطبعة الأولى، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان، الأردن.

-ابو غالي، سليم محمد (٢٠١٠)، اثر توظيف استراتيجية (فكر – زاوج- شارك) على تنمية مهارات التفكير المنطقي في العلوم لدى طلبة الصف الثامن الاساسي، ماجستير، جامعة الاسلامية، كلية التربية، غزة.

-الأمين، شاكر محمود حسن (١٩٩٢)، اصول تدريس المواد الاجتماعية، دار الحكمة للنشر، بغداد.

-الباوي، حسن حميد حسن (٢٠١٢)، اثر التعلم النشط في تنمية التفكير الابتكاري لدى طلاب المرحلة الاعدادية في مادة التاريخ، رسالة ماجستير، غير منشورة، كلية التربية للعلوم الانسانية – جامعة ديالى.

-التميمي، سلوان عبد احمد (٢٠١١)، اثر استراتيجية التعلم المستند الى المشكلة في تنمية مهارات التفكير التاريخي لدى طلاب المرحلة الاعدادية، ماستر، غير منشورة، جامعة ديالى، كلية التربية.

-الحسناوي، حاكم موسى عبد خضير (٢٠٠٣)، اثر استخدام ثلاث طرائق تدريسية في التحصيل وتنمية الاتجاه العلمي لدى طلاب الصف الخامس الاعدادي في مادة التاريخ، اطروحة دكتوراه، غير منشورة، جامعة بغداد –كلية التربية ابن رشد.

-السامرائي، عباس فاضل خلف (٢٠١٠)، العوامل المؤثرة على المستوى الدراسي لطلبة المدارس الثانوية في قضاء سامراء من وجهة نظر المدرسين والطلبة، منشور، مجلة البحوث التربوية، العدد ١٠.

-السر، خالد خميس ودحالن، عمر علي وعبدالجواد، اياد ابراهيم (٢٠٢١)، استراتيجيات معاصرة في التدريس وتطبيقاتها العملية، كلية التربية جامعة الاقصى، غزة، فلسطين، الطبعة الاولى.

-السليتي، فراس محمد (٢٠١٥)، الطبعة الاولى، الناشر عالم الكتب الحديث وجدارا للكتاب العالمي للنشر والتوزيع، الاردن.

-الظاهر،زكريا محمد واخرون (1999) ،مبادئ القياس والتقويم في التربية،الطبعة الاولى،دار الثقافة للنشر والتوزيع،عمان –الاردن.

-العزاوي، محمد عدنان محمد (٢٠١٢)، تقويم اداء مدرسي التاريخ للمرحلة الاعدادية في ضوء مهارات التفكير التاريخي، رسالة ماستر، غير منشورة، كلية التربية للعلوم الانسانية، جامعة ديالى.

-الكناني، حميد كامل (٢٠٠٠)، اثر المعرفة المسبقة بالاهداف في تحصيل طالبات الصف الثاني المتوسط في مادة التربية الاسلامية، ماستر، غير منشورة، كلية التربية ابن رشد، جامعة بغداد.

-الهزاع، صالح علي فرحان والشهراني، ناصر فلاح والغامدي، عتيق هندي والقرني، علي عايض (٢٠١٢)، الدليل الاجرائي لاستراتيجيات التعلم النشط، المملكة العربية السعودية، وزارة التربية والتعليم، ادارة التربية والتعليم بمحافظة بيشة، الشؤون التعليمية (بنين) ادارة الاشراف التربوي.

-الهلالي، حسام محمد منشد (٢٠١٣)، التفكير الايجابي وعلاقته بأساليب التعامل مع الضغوط النفسية لدى المعلمين، ماستر، جامعة كربلاء، كلية التربية للعلوم الانسانية.

-اوجانة، وهيبة حميد (٢٠٢٢)، واقع استخدام معلمات رياض الاطفال لاستراتيجيات التعلم النشط في الانشطة التربوية والتعليمية، دراسة ميدانية لدى عينة من معلمات رياض الاطفال بمدينة ورقلة، جامعة قاصدي مرباح ورقلة، كلية العلوم الانسانية والاجتماعية.

-بوبطانة، عبدالله (١٩٨٦)، دور التقويم في تطوير العملية التربوية، مجلة التربية الجديدة، العدد ٣٩.

-حسن، صلبي مكلف (٢٠٢٤)، فاعلية استراتيجية تخصيب الافكار في تحصيل طلاب الصف الثاني المتوسط في مادة الاجتماعيات والتفكير الايجابي لديهم، جامعة بابل، مجلة العلوم الانسانية، كلية التربية للعلوم الانسانية، المجلد١٤، العدد الاول.

-حسين، حسين كاظم (٢٠٢٣)، تأثير استراتيجية التخيل الموجه في تنمية التفكير الايجابي ودقة واداء بعض المهارات الاساسية بكرة القدم للطلاب، ماستر، جامعة كربلاء، كلية التربية البدنية وعلوم الرياضة.

-حسين، مني زهير (٢٠٢٢)، اثر استخدام استراتيجيات التعلم النشط في التحصيل وتنمية مهارات التفكير المحوري لدى طالبات الصف الخامس الادبي في مادة التاريخ، جامعة ديالى، كلية التربية الاساسية.

-خلف، احمد قاسم (٢٠٢١)، فاعلية برنامج لتنمية بعض مهارات التفكير الايجابي لخفض قلق المستقبل لدى اباء اطفال الاوتيزم، جامعة عين شمس، كلية الآداب للبنات، مصر، مجلة بحوث العلوم الانسانية والاجتماعية، العدد الرابع، الجزء الاول.

-دبور، مرشد، وابراهيم الخطيب (١٩٨٧)، اساليب تدريس الاجتماعيات، عمان، دار العدوي للنشر.

-دروزة، افنان نظير (٢٠٠٠)، النظرية في التدريس وترجمتها عملياً، عمان، دار الشروق للنشر والتوزيع.

-رمضان، منال حسن (٢٠١٦)، استراتيجيات التعلم النشط، شركة دار الاكاديميون للنشر والتوزيع، المملكة الاردنية الهاشمية، عمان، الطبعة الاولى.

-زيتون، عايش (٢٠٠٧)، النظرية البنائية واستراتيجيات تدريس العلوم، دار الشروق للنشر، عمان، الأردن.

-سلطان، صفاء عبدالعزيز محمد (٢٠٠٧)، تطوير استراتيجية (فكر – زاوج –شارك) واثرها في تنمية بعض مهارات التعبير الكتابي لدى تلاميذ المرحلة الابتدائية، المجلد الاول، العدد الرابع، سلسلة دراسات عربية في التربية وعلم النفس.ASEP

-شهاب، احمد صلاح وحسن عواطف (٢٠٢١)، اثر استخدام استراتيجية (فكر –زاوج – شارك) في تدريس مادة التربية الاسلامية على تنمية مهارات الاستيعاب القرائي لدى طلبة صف الثالث المتوسط في العراق، جامعة السودان للعلوم والتكنولوجيا كلية الدراسات العليا، مجلة الجامعة العراقية، العدد٦٧، ج٣.

-شيخ، احمد محمد والشواورة، ياسين (٢٠٠٩)، اثر استخدام استراتيجية (فكر – زاوج – شارك) في تحصيل طلاب الصف الاول متوسط في الرياضيات وميلهم نحو دراستها، البحث العلمي بالجامعة الاسلامية بالمدينة المنورة، كلية التربية، المجلة العلمية، المجلد الخامس والثلاثون، العدد الثامن.

-صالح، حسام يوسف وابراهيم، هديل ساجد (٢٠١٥)، اثر استراتيجية (فكر- زاوج - شارك) في تحصيل طلبة علوم الحياة في مادة الطحالب واتجاهاتهم نحوها، مجلة ديالى، العدد السادس والستون.

-عبدالقادر، صفية سعد احمد (٢٠٢٣)، اثر استراتيجية فكر – زاوج –شارك في تدريس العلوم لتنمية المفاهيم العلمية ومهارات حل المشكلات لدى تلاميذ المرحلة الاعدادية، مجلة جامعة الفيوم للعلوم التربوية والنفسية، المجلد السابع عشر، العدد التاسع.

-علي، سجى عبد مسرهد (٢٠١٥)، اثر استراتيجية ليمان (فكر – زاوج – شارك) في تحصيل تلميذات الصف الخامس الابتدائي ومستوى طموحهن في مادة الجغرافية، جامعة بابل، كلية التربية الاساسية، مجلة كلية التربية الاساسية للعلوم التربوية والانسانية، العدد٢٣.

-لحسن، منتهى عبدالكريم محمد وشكري، بروين محمود (٢٠٢١)، فاعلية استراتيجية ترشيح الافكار في تحصل مادة التاريخ لدى طالبات الصف الرابع الادبي، جامعة المستنصرية، كلية التربية، مجلة الآداب، ملحق٢، العدد١٣٨.

-محمد، احمد هاشم (بلا سنة نشر)، مشكلات تدريس تاريخ العراق المعاصر من وجهة نظر طلبة قسم التاريخ بجامعة بغداد، جامعة بغداد، كلية التربية للبنات.

-محمد، صلاح محمد محمود (٢٠٢٢)، فاعلية برنامج ارشادي تدريبي قائم على التخيل في تنمية مهارات التفكير الايجابي لدى طلبة الجامعة في ظل الاجراءات الاحترازية لجائحة كورونا، مجلة كلية التربية، جامعة المنصورة، العدد١١٧.

-محمود، احمد محمد (٢٠١٦)، أثر استراتيجية (فكر – زاوج – شارك) في تحصيل طلبة الصف الخامس الادبي في مادة التاريخ، مجلة الفتح، العدد الثامن والستون.

-نويوة، بن سعيد (٢٠٢٠)، استراتيجية التعلم التعاوني (فكر – زاوج – شارك) واهميتها في العملية التعليمية، مجلة الباحث في العلوم الانسانية والاجتماعية، جامعة البليدة، الجزائر.

-وريكات، عبدالله (٢٠١٤)، فاعلية برنامج تدريبي قائم على توظيف استراتيجية فكر وزاوج وشارك في تدريس الرياضيات على تنمية مهارات التفكير المنطقي وخفض قلق الرياضيات لدى طلبة الصف الثامن، مجلة الفا للدراسات الانسانية والعلمية، فلسطين، الاردن، المجلد٢، العدد٤.

-يحيى، ميرفت اسامة محمد حج (٢٠١١)، فاعلية استخدام استراتيجية التعليم التعاوني في تحصيل طلبة الصف السابع الاساسي في الرياضيات واتجاهاتهم نحوها في مدينة طولكرم، ماستر، جامعة النجاح الوطنية نابلس، فلسطين.

-يونس فتحي واخرون (٢٠٠٤)، المناهج – الاسس - المكونات – التنظيمات – التطوير، دار الفكر، عمان.

سەرچاوە ئینگلیزییەکان

Abdelkader, Abeer Mohamed (2022), The effect of using think – pair – share cooperative learning strategy on nursing – students perception of their learning, King Faisal University, Al-Hofuf, Saudi Arabia, international journal Health Sciences, 6(S6), 2897 – 2911.

Akanmu, M.A (2019), Effects of think – pair – share on senior school students performance in mathematics in Ilorin, - Nigeria, African journal of Education Studies in Mathematics and Sciences Vol.15, No.-.

Fitrah, Yulinus & Yusra, Okarina & Nurhasnah & Febrianta, Rita (2023), Implementation of Learning Strategies - (Think – Pair – Share) in Learning Arabic at Madrasah Aliyah Negeri 4 Agam, International Journal Of Humanities, Education, and Social Sciences.

Guiford country schools. GCS, TE (2002), instructional strategies for English learners sample think – pair – share - activities return to activity strategies.

Mathews, L.K. (2006), Elements of active Learning Available at: - http://www.2una.edu/geography/active/elements.HTM.

Tabassum, Rooha & Sadiq Hussain Bin (2024), Exploring the Impact of Think – Pair – Share Cooperative Learning - Strategy on English language Acquisition and Academic performance of ESL students in Pakistan, ISSN Online: 2709-7625, ISSN print: 2709- 7617, JAHAN TAHQEEQ.

Ur Rehman, Ateeq & Nedeem, Ali Hemid & Rafiq, Muhammad (2021), Effect of Think – pair – Share Teaching - , ISNN Online: مجلة حروف وسخن Strategy on Understanding the Concept of Science in Students at Elementary Level, 2709 – 4030, ISSN Print: 2709 – 4022, Vol 5, No 3.

Valle, Viviana Vanessa Yanez & Moreno, Angele Cecible & Ortega, Cristina Paola Chamorro (2022), The think – - Pair – Share strategy and the development of reading skills in the English as a foreign Language classroom, polo del Conocimiento, pol.con. (Edicion num.71) Vol.7, No6

پاشکۆی ژمارە (١) ناوی بەشێک لە پسپۆڕ و شارەزایان بۆ ڕاستێتی تاقیکردنەوەی دەستکەوت

ژ	ناوی شارەزایان و پسپۆران	ناوی زانکۆ / کۆلێژ	پسپۆڕی
١	پ.د.سلوی احمد حمدامین	زانکۆی سەلاحەددین /کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	پێوانەوهەڵسەنگاندن
٢	پ.د.حامد مصطفی حمد	زانکۆی سەلاحەددین / پەروەردەی جەستەیی وزانستە وەرزشییەکان	ڕێگاکانی وانەوتنەوە
٣	پ.ی.د.فرهاد علي مصطفی	زانکۆی سەلاحەددین / پەروەردەی جەستەیی وزانستە وەرزشییەکان	ڕێگاکانی وانەوتنەوە
٤	پ.د.حسین سعدی ابراهیم	زانکۆی سەلاحەددین / پەروەردەی جەستەیی وزانستە وەرزشییەکان	ڕێگاکانی وانەوتنەوە
٥	پ.ی.د.ئەشقی سلێمان حەسۆ	زانکۆی سەلاحەددین / کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	ڕێگاکانی وانەوتنەوە
٦	پ.ی.د.کریم احمد عزیز	ز. گەرمیان / کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەت	پەروەردە و دەروونناسی ڕێگاکانی وانەوتنەوە
٧	پ.ی.د.بان صباح یحیی	زانکۆی سەلاحەددین / کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	دەروونزانی پەروەردەیی
٨	پ.ی.د.دیار محی الدین صادق	زانکۆی سەلاحەددین / کۆلێژی پەروەردە	دەروونزانی پەروەردەیی
٩	پ.ی.د سیناء علی حسین	زانکۆی سەلاحەددین / کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	دەروونزانی پەروەردەیی
١٠	پ.ی.د.شەوبۆ شمس الدین سلیمان	زانکۆی سەلاحەددین / کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	پێوانەوهەڵسەنگاندن
١١	پ.ی.د. هلز عنتر ولی	زانکۆی سەلاحەددین / کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	مێژوو
١٢	پ.ی.د.ڕەوا صالح محمد	زانکۆی سەلاحەددین / کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی	ڕێگاکانی وانەوتنەوە

اثر استراتيجية (T.P.S) في التحصيل الدراسي في مادة التاريخ لدى طلاب الصف العاشر الادبي

زهره عوني عبدالله

قسم العلوم الاجتماعية، كلية التربية الأساسية،

جامعة صلاح الدين–أربيل، أقليم كوردستان، العراق

zahra.abdullah@su.edu.krd

سازه حسين رسول

قسم رياض الاطفال، كلية تربية الأساسية،

جامعة صلاح الدين–أربيل، أقليم كوردستان، العراق

saza.rasul@su.edu.krd

الملخص

يهدف هذا البحث الى معرفة اثر استراتيجية (فكر–زاوج–شارك) (T.P.S) على التحصيل الدراسي في مادة التاريخ لدى طالبات الصف العاشر في جميع مدارس المرحلة الابتدائية للبنات التابعة لمديرية تربية اربيل – عنكاوا للعام الدراسي (2024–2025)م، تكونت عينة الدراسة من مجموعتين من الطالبات (المجموعة التجريبية و الضابطة)، بلغ عدد الطالبات في كلا المجموعتين (54) طالبة، وسئل عن نوع الاختيار، حيث تم اتباع المنهج التجريبى وفق استراتيجية(T.P.S) والمجموعة الضابطة التي تدرس بطريقة علمية (تجريبية)،وبعد تطبيق الاساليب غير العدددية اعتمدت الباحثة على هذه النتيجة:

–توجد فروق ذات دلالة احصائية عند مستوى الدلالة (0.05) بين الدرجة الكلية لطلبة المجموعة التجريبية والمجموعة الضابطة في التطبيق البعدي للتحصيل الدراسي في مادة التاريخ.

وفي ضوء هذه النتائج توصل الباحثة الى الاستنتاجات التالية :

كان لاستخدام استراتيجية (T.P.S) اثر كبير في زيادة تحصيل طلبة الصف العاشرالادبي في مادة تاريخ الحضارة.

الكلمات المفتاحية: استراتيجية، (T.P.S)، التحصيل الدراسي، تاريخ.

The Effect of the (T.P.S) Strategy on Academic Achievement in History Among Tenth – Grade Literary Students

Zahra Awni Abdullah

Department of Social Science, College of Basic Education, Salahaddin University- Erbil, Kurdistan Region, Iraq

zahra.abdullah@su.edu.krd

Saza Hussien Rasul

Department of kindergarten, College of Basic Education, Salahaddin University- Erbil, Kurdistan Region, Iraq

saza.rasul@su.edu.krd

Abstract

The aim of this research is to determine the impact of the (T.P.S) strategy on the academic achievement of history subjects among special tenth grade in all primary schools affiliated with the Erbil-Ankawa Education Directorate for the academic year (2024-2025) The sample of the study consisted of non-secondary students (girls in two groups). experimental and controlled. The number of students in both groups was (54) students Type of selection questions The experimental group with strategic plan (T.P.S) and the controlled group are taught by scientific method. the researcher relied on the following conclusions:

-There are statistically significant differences at the significance level (0.05) between the total score of the students of the experimental group and the control group in the post-application of academic achievement in the subject of history.

In light of these results, the researcher reached the following conclusions:

-The use of the (T.P.S) strategy had a significant impact on increasing the achievement of tenth – grade literary students in the subject of the history of civilization.

Key Words: strategy, (TP. S), academic achievement, history.

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)

DOI: https://doi.org/10.21271/mj.1.2.9

OPEN ACCESS
*Corresponding author
aram.qadir@su.edu.krd
Aram Ghareeb Qadr

کاریگەری بەکارهێنانی مۆدێلی (Neale) لەسەر بەدەستهێنانی چەمکەکان لای قوتابییانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی کچان لە بابەتی کۆمەڵایەتیدا

RECEIVED: 20/06/2025
ACCEPTED: 10/08/2025
PUBLISHED: 25/12/2025

ئارام غریب قادر / بەشی زانستە کۆمەلایەتییەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین – هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

پخشان حویز حسن/ بەشی زانستە کۆمەلایەتییەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین – هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

سرهد عثمان رمضان/ بەشی زانستە کۆمەلایەتییەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین – هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

اشقی سلێمان حسو/ بەشی زانستە گشتییەکان، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین – هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

پوختە

ئامانجی توێژینەوەکە بریتییە لە کاریگەری بەکارهێنانی مۆدێلی(Neale) لەسەر بەدەستهێنانی چەمکەکان لای قوتابییانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی کچان لە بابەتی کۆمەڵایەتیدا. توێژەران لەم توێژینەوەیەدا ڕێبازی ئەزموونییان بەکارهێنا و پشتیان بەست بە نەخشەسازی ئەزموونی بۆ دوو کۆمەڵە (کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو) و کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بریتی بوو لە قوتابیانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی لە بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی بنەسلاوە بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤-٢٠٢٥)، نموونەی بنەڕەتی توێژینەوەکە (48) قوتابی لەخۆگرتبوو، کە هەرەمەکییانە بەسەر دوو کۆمەڵە دابەشکران، بەشێوەیەک کۆمەڵەی ئەزموونی، کە بە مۆدێلی (Neale) وانەیان پێگوتراوە (24) قوتابی لەخۆگرت، و(24) قوتابیش لە کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو، کە بە ستراتیژیەتی فێربوونی ئاسایی وانەیان پێگوتراوە.

توێژەر(١٥) پلانی وانەوتنەوەی ئامادەکرد، بەشێوەیەک (١٥) پلان بۆ کۆمەڵەی ئەزموونی بە بەکارهێنانی مۆدێلی(Neale)، و(١٥) پلانیش بۆ کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو بە ستراتیژیەتی فێربوونی ئاسایی، و ئەزموونەکە(8) هەفتەی لە وەرزی دووەمی ساڵی خوێندنی(٢٠٢٤-٢٠٢٥) خایاند. و دوای جێبەجێکردنی ئامرازەکانی توێژینەوەکە و کۆکردنەوەی داتاکان و شیکردنەوەیان بە بەکارهێنانی بەرنامەی هەگبەی ئاماری (SPSS)، توێژەر گەیشتە ئەم ئەنجامانەی خوارەوە:

١- سەرکەوتنی کۆمەڵەی ئەزموونی بەسەر کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو لە تاقیکردنەوەی پاشەکی بەدەستهێنانی چەمکەکان.

٢- بەکارهێنانی مۆدێلی(Neale) کاریگەری هەیە لەسەر بەدەستهێنانی چەمکە جوگرافیەکان لای قوتابییانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی کچان لە بابەتی زانستە کۆمەڵایەتییەکان.

وشە سەرەکییەکان:
مۆدێلی (Neale)،
بەدەستهێنانی چەمکەکان،
بابەتی کۆمەڵایەتی.

١- ناساندنی توێژینەوە

١-١ کێشەی توێژینەوە

ستراتیژیەت و ڕێگای وانەوتنەوەی سەرکەوتوو ئەوەیە، کە ڕۆڵێکی چالاکتر و ئەرێنی تر دەبەخشێ بە قوتابییان، هەروەک فاضل (٢٠١٨) ئاماژەی بەوە داوە کە گرنگی ستراتیژیەتەکانی وانەوتنەوەی هاوچەرخ لەوەدایە، کە قوتابی لە پلەی یەکەم دادەنێت لە نێوان پێکهاتەکانی کرداری فێرکردن لەپێناو باشکردنی دەستکەوتی خوێندنی قوتابییان و پارێزگاریکردن لە زانیارییەکان بۆ ماوەیەکی درێژ لە هزر و بیریاندا، بۆیە وا پێویست دەکات ئەو ستراتیژیەت و ڕێگایانەی هەڵدەستن بە خوێندنەوە و فێرکردن لەلایەن مامۆستا و گوێگرتن و ئەزبەرکردن لەلایەن قوتابییان بگۆردرێن بە ستراتیژیەت و ڕێگای نوێ کە جێی هەبێ و بیری قوتابی چالاک بکات و داوای لێبکات چالاک و کاریگەر بێت لە کرداری فێرکردن (فاضل، ٢٠١٨، ل٨٤١)، توێژەران، هەستییان بە بوونی ئەم کێشەیە کرد بەو پێیەی سیستەمی خوێندن لە قوتابخانەکانی هەرێمی کوردستان لە زۆر لایەنەوە لەسەر بنەمای تیۆری فێرکردنی کلاسیکییە، وەکو ژینگەی فێرکاری و بینای قوتابخانەکان و زانیاری نێو پرۆگرامەکان، گرفتی زۆری خستووەتە بەردەم پرۆسەی فێرکردن و فێربوون، هەروەها دابەزینی ئاستی دەستکەوتی مەعریفی قوتابییان لە پرۆگرمەکانی خوێندن بە گشتی وبابەتە کۆمەڵایەتییەکان بە تایبەتی دەدرێتە پاڵ ئەو مامۆستایانەی کە پشت دەبەستن بە ڕێگا ئاساییەکان وەکو ڕێگای وتار، چونکە وا لە قوتابی دەکات ببێتە تەوەری لاوەکی و بەشداری وانەکە نەکات، و پێشوازی لە زانیارییەکە بکات بەبێ هەوڵ و ماندوو بوون و تێگەیشتن، جگە لەوەی لە ڕێگا ئاساییەکان ڕەچاوی جیاوازییەکانی تاک ناکرێت لە نێوان قوتابییان، بۆیە قوتابی زۆرجار بیر و هۆشی لەسەر وانەکە دەڕوات و تووشی بێزاری و خەمۆکی دەبێت، کە توێژەران پێیان وایە بەکارهێنانی ستراتیژیەت و مۆدێلە تازەکانی وانەوتنەوەو چارەسەری زۆرێک لە کێشانە دەکات، چارەسەرکردنی کێشەی ئەم توێژینەوەیە خۆی لە وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارەی خوارەوەدا دەبینێتەوە:

-کاریگەری بەکارهێنانی مۆدێلی نیل لەسەر بەدەستهێنانی چەمکەکان لای قوتابییانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی کچان لە بابەتی کۆمەڵایەتیدا چییە؟

٢-١ گرنگی توێژینەوە

وانەوتنەوەی سەردەم گرنگی زۆر بە ستراتیژیەت و ڕێگا و شێوازەکانی وانەوتنەوە دەدات، بۆیە پێویست دەکات کار لەسەر پەرەپێدان و باشترکردنیان بکرێت، دەبینین شارەزایان و پسپۆڕان لە هەوڵی بەردەوامدان بۆ دۆزینەوەی ستراتیژیەت و ڕێگای فێرکردنی نوێ، چونکە بەکارهێنانی ستراتیژیەتی وانەوتنەوەی هاوچەرخ لەلایەک ئامانجی پێشخستنی هەڵسوکەوت و ڕەفتاری فێرکارییانەی مامۆستایانە لەناو پۆل و دەرەوەیدا، لەلایەکی ترەوە بەشداری لە گۆڕینی ڕۆڵی قوتابی دەکات لە دۆخێکی نەرێنییەوە بۆ ڕۆڵێکی چالاک و زیندوو، تاکو قوتابی بە دوای زانیاری نوێدا بگەڕێت و بەرهەمهێنی بیرۆکە و بۆچوونی نوێش بێت (کەریم، ٢٠١٤، ل١). نموونەی نیڵ(Neale) یەکێکە لەو نموونە گرنگانە کەلەکاتی وانەووتنەو سوودی زۆری دەبێت بۆ قوتابییان و پرۆسەی وانەوتنەوە چالاکتر دەکات، قوتابی دەکات بە چەقی فێربوون، هەروەها کاریگەری گەورە دروستدەکات لەسەر ماوەی مانەوەی زانیارییەکان لای قوتابییان و ئاسان تێگەیشتنی بابەتەکان.

لەژێر ڕۆشنایی ئەوەی باسکرا، دەتوانرێت گرنگی ئەم توێژینەوەیە لەم خاڵانەی خوارەوە کورتبکرێتەوە:

-سوود گەیاندن بە مامۆستایانی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان لە ڕووی چۆنیەتی پراکتیزەکردنی هەنگاوەکانی وانەوتنەوە بەم مۆدێلە.

-جێبەجێکردنی مۆدێلی نیڵ (Neale) لە وانەوتنەوە بەمەبەستی ئەنجامدانی گۆڕانکاری لە چەمکەکان بەدەستهێنانی تێگەیشتنێکی ڕاست و دروست.

-سوودی بۆ مامۆستایانی کۆمەڵایەتی هەیە، چونکە نموونەیەک پێیشکەش دەکات کە گرنگی بە فێرکردنی زیاتری قوتابییان دەدات.

-دەرئەنجامەکانی ئەم توێژینەوەیە دەبێتە هۆی ئەنجامدانی توێژینەوەی تر لەسەر کاریگەری مۆدێلی تر لە پڕۆسەی وانەوتنەوە.
- توێژینەوەکە سەرچاوەیەکی نوێی زانستییە بۆ پەرتووکخانەی زانیاری هەرێمی کوردستانی عێراق، کە بەشێوەیەکی گشتی لایەنە پەیوەندیدارەکان سوودی لێدەبینن.

١-٣ ئامانجی توێژینەوە

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە زانینی کاریگەری بەکارهێنانی مۆدێلی (Neale)لەسەر بەدەستهێنانی چەمکەکان لای قوتابییانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی کچان لە بابەتی کۆمەڵایەتیدا.

١-٤ گریمانەی توێژینەوە

هیچ جیاوازییەکی بەڵگەداری ئاماری نییە لە ئاستی ناوەندە ژمێرەیی گروپی ئەزمونکاری کە بە بەکارهێنانی مۆدێلی نیڵ وانەیان پێ دەوترێتەوە و ناوەندە ژمێرەیی گروپی کۆنترۆڵکراو، کە بە بەکارهێنانی شێوازی تەقلیدی وانەیان پێدەوترێت لە تاقیکردنەوەی پاشەکی لە بەدەستهێنانی چەمکەکان.

١-٥ سنووری توێژینەوە

توێژەران توێژینەوەکەیان سنووردار کرد لەم بوارانەی خوارەوە:

١ -سنووری مرۆیی: قوتابییانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی لە بەڕێوەبەرایەتیی پەروەردەی بنەسلاوە- هەولێر.

٢ -سنووری ماوەیی: لە (٢٠٢٤/٩/٢٥ تاوەکو٢٠٢٥/٦/١).

٣- سنووری بابەتی: توێژینەوەکە بەندەکانی یەکەم و دووەم و سێیەمی وەرزی دووەم، لە پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان لە پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی لەخۆدەگرێت، کە لەلایەن وەزارەتی پەروەردەی هەرێمی کوردستانی عێراق لە ساڵی(٢٠٢٢) - چاپی شانزەهەم بڕیاری لەسەردراوە

١-٦ زاراوەکانی توێژینەوەکە و پێناسە ڕێکارییەکانیان:

١-٦-١ مۆدێلی نیل:

_ الساعدی(٢٠٠٩): مۆدێلێکە لە فێرکردن، کە لە بنەڕەتدا لەسەر بنەمای بیرۆکەی تیۆری بونیادگەرایی دامەزراوە و پێکهاتووە لە قۆناغەکانی فێرکاری ڕاستەوخۆ، لێکۆڵینەوە، پێداچوونەوە، ڕوونکردنەوە، دەربڕین، دیالۆگ، گفتوگۆ، بەکارهێنان، پوختکردنەوە و داخستنی (الساعدی، ٢٠٠٩، ل٧٨٨).

-المساری(٢٠٢١): بەم شێوەیە پێناسەی کردووە: مۆدێلێکی پەروەردەیی مەعریفی بۆ ڕێکخستنی فێرکردنی چەمکەکان، و هەشت هەنگاوی ڕێکار لەخۆدەگرێت، ئەوانیش: پێداچوونەوە، پێداچوونەوە، لێکۆڵینەوە، چالاکییەکان، دژایەتی، دەربڕین، گفتوگۆ، گفتوگۆ، داهێنان، بەکارهێنان، پوختکردنەوە، و داخستنی (المساری، ٢٠٢١،ل ٨).

پێناسەی ڕێککاری توێژەران:

توێژەران پێیان وایە مۆدێلێکی فێرکردن-فێربوونی ئاڕاستەکراوی بنیاتنەرە لە وانەوتنەوە، کە ڕەچاوی جیاوازی توانا و خواست و تایبەتمەندییەکانی قوتابییان دەکات، بۆ گەیشتن بە ئامانجە دیاریکراوەکان.

١-٦-٢ بابەتە کۆمەڵایەتییەکان:

_المدیر العام (٢٠١٠) پێناسەی زانستە کۆمەڵایەتییەکان دەکات: کە گوزارشتە لە کۆمەڵێک پسپۆڕی زانستی، کە لە لایەنە مرۆییەکانی ژیان دەکۆڵێتەوە، بەڵام جیاوازە لە زانستە مرۆیی و هونەرییەکان، هەروەها زانستە کومەڵایەتییەکان بە زانستە نەرمەکان دادەنریت بە بەراورد بە زانستە پەتییەکان لە گرنگترین بە شەکانی زانستە کومەڵایەتییەکانیش بریتین لە مرۆڤناسی و پە روەردە و فێرکردن مێژوو جوگرافیا... هتد)(المدیر العام، ل ٢٠١٠).

–أحمد ونوري (٢٠١٩) پێیان وایە: زانستە کۆمەڵایەتییەکان یەکێکە لە گرنگترین بابەتەکانی خویندن، لەبەرئەوەی بابەتێکی گشتگیر و کومەڵێک زانستی کۆمەڵایەتی گرنگ لەخودەگرێت، هەرچەندە بەشیوەیەکی گشتی لە مێژوو و جوگرافیا پێکدیت، بەلاَم ناوەڕۆکە زانیاری و بەرنامەییەکەی و شارەزاییەکەی تێکەڵی زانستەکانی تری وەکو ئابوری و کومەلناسی و ئامار و ڕامیاری و چەندانی تر دەبیت. (أحمد و نوری، ٢٠١٩ ل ١٢٣-١٢٤).

–پیناسەی ڕێکاری توێژەران:

زانستە کومەڵایەتییەکان سەرجەم ئەو بابەتانە دەگرێتەوە کە بابەتی کومەڵایەتیین و لە قوتابخانە بنەڕەتییەکاندا دەخوێندرێت لە پۆلی چوارەم بۆ پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی، کە بریتیین لە هەریەکە لە جوگرافیا – مێژوو – هاونیشتمانیبوون پەروەردەی مەدەنی و بەها کۆمەڵایەتییەکان و بابەتەکانی تری پەروەردە لەخۆدەگرێت، کە لەلایەن مامۆستایانی تایبەت بەو بابەتانە دەوترێتەوە.

١-٦-٣ بەدەستهێنان:

– دیڤز (١٩٧٧) پێی وایە: بریتییە لە (توانای فێرخواز بۆ جیاکردنەوەی ئەو نموونانەی سەر بە چەمکەکەن، و ئەو نمونانەی سەر بەو چەمکە نین و دیاریکردنی تایبەتمەندی و مەرجەکانی بەس بۆ ئەوەی هەر یەکێک بێت (دەیڤس، ١٩٧٧، ل ١٣).

–أبو جادو (٢٠٠٣)دەڵێت بەدەستهێنان: بریتیە لەوەی (یەکەم قۆناغی فێربوونە کە لەڕێگەیەوە زیندەوەران ڕەفتاری نوێ دەکات، بۆ ئەوەی ببێتە بەشێک لە دەرئەنجامی ڕەفتارەکانی). (ئەبو جادو، ٢٠٠٣، ل٤٢٤).

–پێناسەی ڕێککاری توێژەران:

توانای قوتابی بۆ ناسینی چەمکەکە بە ڕوونی و دیار لەڕێگەی ئەو نموونانەی سەر بە چەمکەکەن و ئەو نموونانەی سەر بە چەمکەکە نین، و ئەگەری جێبەجێکردنی ئەمە لە بارودۆخە جیاوازەکانی پەروەردەیی و ژیاندا.

١-٦-٤ چەمکەکان:

– أبو ریاش (٢٠٠٧)پێی وایە:کە ئەوە (کۆمەڵێک بابەت، هێما، توخم، یان ڕووداوێکە تایبەتمەندی جیاوازی هاوبەشیان هەیە). (أبو ریاش، ٢٠٠٧،ل ٨١).

– أمبوسعیدي(٢٠١٦)بەو جۆرە پێناسەی دەکات: وشەیەک یان زاراوەیەکە مانای زارەکی هەیە، وەک چۆن پێناسەی دەکەن وەک ئەبستراکتێک لە توخمە هاوبەشەکانی شتێک بۆ چەند دۆخێک یان ڕاستییەک (ئەمبوسەیدی، ٢٠١٦، ل ٨٦).

–پێناسەی ڕێکاری توێژەران بۆ بەدەستهێنانی چەمکەکان:

بەدەستهێنانی چەمک بریتییە لە کۆمەڵێک چەمک و ڕەمز و توخم، کە بیرۆکە و چەمکە سەرەتاییەکان لە بوارە جیاوازەکانی مەعریفەدا تێدەگەن و فێردەبن و دەناسرێنەوە. ئەم پرۆسەیە بۆ فێربوونی کاریگەر و بنیاتنانی زانیاری زۆر پێویستە.

٢- چوارچێوەی تیۆری و توێژینەوەکانی پێشوو

٢-١ چوارچێوەی تیۆری

٢-١-١ تیۆری بونیادگەرایی:

لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا گۆڕانێکی گەورە لە دیدگای پرۆسەکانی فێرکردن و فێربووندا بەدیکرا، بەو پێیەی گواستنەوەیەک لە فێربوونی ڕووکەشەوە ڕوویدا، بۆ ئەوەی پێی دەوترێت فێربوونی مانادار، یان ئاڕاستەکردنی ڕاستەقینە بۆ فێربوون و ئەم گۆڕانکارییە لەگەڵ سەرهەڵدانی ئەو شتەدا بوو کە پێی دەگوترا تیۆری بونیادگەرایی.

تیۆری بونیادگەرایی بە یەکێک لە ڕەوتە مۆدێرنەکانی فێرکردن و فێربوونی بیرکاری دادەنرێت، هەروەها دەتوانرێت لە کاتی داڕشتنی مەنهەجی بیرکاری و خولی ئەکادیمیدا بەکاربهێنرێت بەهۆی ڕۆڵی کاریگەرانەی لە چالاککردنی قوتابی

و یارمەتیدانی بۆ بەکارهێنانی توانا دەروونییەکانی، کە دەبێتە هۆی تێگەیشتن لە چەمکەکان و پرۆسێسکردنی زانیاری، و پێکهێنانی پێکهاتەی مەعریفی خۆی بە ڕێنمایی مامۆستا لەبری وەرگرتنی زانیاری بە شێوەیەکی ئامادەکراو و لەبیرکردن هەر کاتێک پێویست بوو وەریگرتەوە، بۆیە تیۆری بونیادگەرایی "یەکێکە لە تیۆرییە هاوچەرخەکانی کاریگەر لە پەروەردەدا بەگشتی، و لەگەڵ فیزیۆلۆژیای عەقڵی مرۆڤدا هاوئاهەنگ بوو، و چەمکی فێربوون بەرجەستە دەکات." وەک پرۆسەیەکی بیناسازی" (عبید،٢٠٠٤،ل٤).

هەروەها باس لەوە دەکەن، کە تیۆری بونیادگەرایی، بە هەموو مۆدێلەکانییەوە، دەگەڕێتەوە بۆ فەلسەفەی بیری بونیادگەرایی، کە لە دەوری ڕێبازێکی فیکری کە باس لە پێکهاتنی زانیاری دەکات و تەکنەلۆجیا و تەکنەلۆژیا تێکەڵ دەکات پەروەردە بە یەکێک لەو بوارانە دادەنرێت، کە زۆرترین کاریگەری فەلسەفەی بونیادگەرایی لەگەڵ ڕەوتە مەعریفی و کۆمەڵایەتییەکانیدا هەیە، بەو پێیەی فێرخوازەکە وەک کەسێکی کارا دەڕوانێت، زانین لەڕێگەی کارلێککردنی لەگەڵ زانیاری و لەگەڵ ئەزموونی کەسانی دیکە، نەک لەڕێگەی دروستکردنی وێنە یان کۆپی واقیعەوە(عفانە والجیش،٢٠٠٨، ل ٥٨).

٢-١-٢ پێناسەی تیۆری بونیادگەرایی:

زاراوەی بونیادگەرایی تاڕادەیەک نوێیە، هەر بۆیە پێناسەیەکی تایبەت و گشتگیر بۆ تیۆری بونیادگەرایی نییە، لەوانەش ئەو چەمک و مانا و پرۆسە دەروونیانەی کە لەخۆی دەگرێت، بەڵام تیۆریستەکانی بونیادگەرایی هەوڵیانداوە وەک "فەلسەفەی پەیوەندیدار بە فێرخوازەوە پێناسەی بکەن، کە وا گریمانە دەکات فێرخوازان تێگەیشتنی خۆیان لەسەر بیرۆکەی نوێ بنیات بنێنەوە"، یان ئەوە "پرۆسەی وەرگرتنێکە کە فێرخوازان لەخۆبگرێت هێنانە ناوەوەی مانا نوێیەکان لە چوارچێوەی زانیاری دەستبەجێی خۆیان لەگەڵ ئەزموونەکانی پێشوویان و ژینگەی فێربوون (شلایل، ٢٠٠٣، ل٢٣).
مۆنا محمد (٢٠٠٤) بەم شێوەیە پێناسەی دەکات: "فێرخواز پشت بە ئەزموون و زانیارییەکانی پێشووی خۆی دەبەستێت، بۆ ئەوەی زانستی نوێ بنیات بنێت، لە ئامادەبوونی مامۆستایەک کە ئاسانکار و یاریدەدەرە بۆ بنیاتنانی زانست، بە ئەنجامدانی چالاکییەکان و ئەو ستراتیژیانەی لە دۆخی پەروەردەدا بەکاریدەهێنن، و هاندانیان بۆ بەرهەمهێنانی چەندین لێکدانەوە بۆ ئەوەی فێربوون ببێتە مانادار بۆیان(محمد، ٢٠٠٤، ل ٨٩).

٣-١-٢ بنەماکانی تیۆری بونیادگەرایی:

بونیادگەرایی لەسەر کۆمەڵێک بنەمای بنەڕەتی دامەزراوە، کە ئەمانەن:
١ - زانیاری پێشووی فێرخواز جێگەی سەرنجی پرۆسەی فێربوونە، بەو پێیەی تاک (فێرخواز) زانیارییەکانی لەژێر ڕۆشنایی ئەزموونەکانی پێشوویدا بنیات دەنێت.
٢ - زانیاری پێشوەختەی فێرخواز مەرجێکی بنەڕەتییە بۆ بنیاتنانی فێربوونی مانادار، بەو پێیەی کارلێکی نێوان زانیاری نوێی فێرخواز و زانیاری پێشوەختەی یەکێکە لە پێکهاتە گرنگەکانی فێربوونی مانادار.
٣ -فێربوون ڕوونادات تا گۆڕانکاری لە پێکهاتەی مەعریفی تاکدا ڕوونەدات، بەو پێیەی بیرۆکە و ئەزموونە هەبووەکان ڕێکدەخرێنەوە کاتێک زانیاری نوێ دەخرێنە ناوەوە.
٤ -فێربوون باشترین کات ڕوودەدات کە تاک (فێرخواز) ڕووبەڕووی کێشە، دۆخێک، یان ئەرکێکی ڕاستەقینە و واقیعی دەبێتەوە. فێربوون لەسەر بنەمای کێشە یارمەتی فێرخوازان دەدات مانا لەو شتانەدا دروستبکەن، کە فێری دەبن و متمانە بە تواناکانیان پەرەپێدەدات
٥- پرۆسەی فێربوون بریتییە لە بنیاتنانەوەی زانستەکانی فێرخواز لە ڕێگەی پرۆسەی دانوستانی کۆمەڵایەتییەوە، واتە فێرخواز لە ڕێگەی چالاکییەکانی خۆیەوە کە لە ڕێگەیەوە مانای تایبەتی خۆی لە مێشکیدا هەیە، زانستی خۆی بنیات نانێت، بەڵکو لە ڕێگەی دانوستانی کۆمەڵایەتی و گفتوگۆکردن لەسەر ئەو مانایانەی کە پێی گەیشتووە، دروستی دەکات، کە لە ئەنجامدا دەستکاریکردنی ئەم مانایە دەبێت (أبوریاش، ٢٠٠٧، ل ٧٢٨ – ٢٨٨) (الطنطاوی، ٢٠٠٩، ل ١٨٢).

٢-١-٢ نموونەی (Neale):

ئەم مۆدێلە لەلایەن دانیال نیل و چارلز ئەندەرسۆن لە ساڵی ١٩٨٧ی زایینی دروستکراوە لە پەرەپێدانی ئەم مۆدێلەدا، سوودمەندبوون لەو بیرۆکانەی لە خولی فێربوون و نەخشەی چەمکەکاندا هاتووە، چونکە فێرکاری ڕاستەوخۆ سەرنجی مامۆستا لەسەر دەرئەنجامەکانی فێربوون بۆ قوتابیەکانی چڕدەکاتەوە، هەروەها مامۆستا باس لە بابەتەکەی وانەکە دەکات، وەک پێشکەشکردنی زانیارییە سەرەتاییەکان کە بەسوودە بۆ قوتابییان و ناتوانن بەشێوەیەکی تر بگەنە بەرژەوەندی و پاڵنەرەکانی قوتابی فێربوون، شارەزابوون لە ڕاستییەکان، یاسا و ڕێکارەکانی پێویست بۆ فێربوونی دواتر، و ڕێگە خۆشکردن. چالاکیەک کە لە ڕێگەی وانەوتنەوە ناڕاستەوخۆ ئەنجام دەدرێت، کە پێداچوونەوە بە زانیارییەکانی پێشوودا دەکات، یاسا و ڕێسای زانستی بیردەخاتەوە بۆ قوتابییان، چۆنیەتی ئەنجامدانی کارە پێویستەکان و چۆنیەتی کارپێکردن و دانانی ئامێرەکان بۆیان ڕوون دەکاتەوە و دەرەنجام و تاقیکردنەوە و چالاکییە زانستییەکان لە چوارچێوەی شێوازەکانی تری فێرکردندا دەربهێنن (الخلیلی، ١٩٩٦، ل ٢٤٨).

دانیال و هاوکارەکانی بە پشتبەستن بە هەندێک بیرۆکەی بونیادگەرایی کە لە خولی فێربوون وەرگیراون، ئەم مۆدێلەیان داڕشتووە، کە یەکێک لە قۆناغەکانی لەسەر بنەمای دۆزینەوەی چەمکەکە دامەزراوە، کە تیایدا مامۆستا کەرەستە و پرسیار، یان وێنە و ئاراستەی گونجاو دەدات بە قوتابییان، بۆ ئەوەی پەیڕەوی لێبکەن بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لە ڕێگەی ئەزموونە هەستیارە ڕاستەوخۆکانی پەیوەست بە چەمکەکەوە، و ئەم قۆناغە لە دەوری قوتابیەکە سەنتەرە. (بهجەت ٢٠٠١، ل ٤٥-٤٦).

لەم قۆناغەدا مامۆستا هانی قوتابیەکانی دەدات بۆ گفتوگۆکردن لەگەڵ یەکتر بەشێوەیەکی هاوکاری. بۆ داڕشتنی ڕوونکردنەوە و پێشبینیکردن و ئەم قۆناغە هاوتایە لەگەڵ نوێنەرایەتیکردن لە پێکهاتنی زانیندا بەپێی پیاجێت. (الخەلیلی، ١٩٩٦، ل٣٩٤).

٢-١-٣ تایبەتمەندییەکانی مۆدێلی پەروەردەیی نیڵ (Neale):

١ .یارمەتیدەرە بۆ پەرەپێدانی تواناکانی پرۆسەی زانستی قوتابییان، وەک چاودێریکردن، لێکدانەوە، پێشبینیکردن و کۆنترۆڵکردنی گۆڕاوەکان، ئەمەش دەگەڕێتەوە، بۆ ئەوەی مۆدێلەکە لەسەر بنەمای لێکۆڵینەوە دامەزراوە.

٢ .دەرفەت دەدات بە قوتابی بۆ بەشداریکردن لە چالاکییە زانستییەکان لە قۆناغی گەڕان.

٣ -فێرخواز پەرە بە زیرەکی لۆژیکی- بیرکاری دەدات لەڕێگەی بەکارهێنانی پرۆسەکانی زانستەوە، وەک پۆلێنکردن و زیرەکی زمانەوانی لە کاتی چالاکییەکانی خوێندنەوە و نووسین و قسەکردن لەسەر ئەنجامەکان، هەروەها زیرەکی کۆمەڵایەتی لەڕێگەی کارلێکی قوتابییان لەگەڵ یەکتر.

٤ -مۆدێلەکە لەسەر بنەمای جێگەی سەرنج و ڕاکێشانی سەرنج و پاڵنەرکردنی قوتابییان بۆ فێربوون دامەزراوە.

٥ -مۆدێلەکە لەسەر بنەمای ڕوونکردنەوە و لێکدانەوە و گفتوگۆ لەنێوان گروپەکاندا و لەنێوان ئەوان و مامۆستادا دامەزراوە.

٦ .مۆدێلەکە شێوازی هەڵسەنگاندنی جۆراوجۆر بۆ قوتابییان دابیندەکات.

٧. مۆدێلەکە ڕێگە بە بەکارهێنانی چەندین چالاکیی و شێواز و تاقیکردنەوە دەدات، کە یارمەتی فێربوونی قوتابییان دەدەن(یاسین، ١٩٩٩، ل ٣٧).

٢-١-٤ هەنگاوەکانی جێبەجێکردنی مۆدێلی پەروەردەیی (Neale):

١ -فێرکردنی ڕاستەوخۆ: فێرکاری: لەم قۆناغەدا مامۆستا بە پێدانی پێشەکییەکی گشتی بۆ ئامانج و ناوەڕۆکی وانەکە دەستپێدەکات ئامانج لەم قۆناغە ئەوەیە کە سەرنجی قوتابییان لەسەر ئەو شتانە چڕبکاتەوە، کە پێویستە لە وانەکەدا بە ئەنجام بگات و پاڵنەریان بۆ بێت بەرەو فێربوون.

٢ -پێداچوونەوە: لەم قۆناغەدا باس لە وانەکانی پێشووی پەیوەست بە وانەی نوێ دەکرێت، بە مەبەستی ئامادەکردنی مێشکی قوتابی بۆ وانەی ئێستا.

٣ -تێڕوانینێکی گشتی: لەم قۆناغەدا پێداچوونەوەی گشتی و سەرەتایی بە زانیارییە نوێیەکان یان ئەو کێشەیەی کە بۆ

خوێندن پێشکەش دەکرێت ئەنجامدەدرێت، و بیرۆکەکانی قوتابییان بە دروستکردنی دیاگرامی مەعریفی هاندەدرێن بۆ تێگەیشتن لەو کێشە یان دیاردەیەی کە پێویستە فێری ببن.

٤ -لێکۆڵینەوە/چالاکی: تیایدا فێرخواز مامەڵە لەگەڵ کەرەستە و ئامێرەکاندا دەکات، و کاری دەستی ئەنجام دەدات لەڕێگەی چالاکییە ئەزموونییەکانەوە بۆ تاقیکردنەوەی بیرۆکەکانیان، مامۆستا دەتوانێت تاقیکردنەوەکە بە شێوازی نمایشکردنی پراکتیکی جێبەجێ بکات (ئەگەر مامۆستا لە سەلامەتی قوتابیەکان ترسی هەبێت)، بە وروژاندنی پرسیار و پێدانی ئاماژە و پێشکەشکردنی هاوکاری بۆ یارمەتیدانی قوتابییان بۆ گەیشتن بە ئامانجی دڵخواز.

٥ -نوێنەرایەتی: لەم قۆناغەدا قوتابییان وەڵامی خۆیان بۆ ئەو پرسیارانە دەردەبڕن، کە مامۆستا دەیخاتەڕوو، و دەرئەنجامەکانیش دەردەبڕن کە پێی گەیشتوون.

٦ -گفتوگۆ: گفتوگۆکردن لەسەر ئەنجامی ئەو چالاکییەی کە قوتابییان پێی گەیشتوون، کە مامۆستا کۆمەڵێک پرسیار دەخاتە ڕوو وەک: چیت دۆزییەوە؟بەچی گەیشتی؟

٧ -فێرکردنی داهێنانی ڕاستەوخۆ: لەم قۆناغەدا پێکهاتەی مەعریفی دووبارە داڕێژراوەتەوە، بۆ ئەوەی فێربوونی مانادار بۆ فێرخواز مسۆگەر بکات. مامۆستا ڕوونکردنەوەیەکی دروست لەسەر ئەو چەمکە دەدات، کە فێری دەبێت و تێنەگەیشتنەکان دەستنیشان دەکات و چارەسەری دەکات.

٨ -بەکارهێنان: زانیاری نوێ لە بارودۆخە نوێیەکانی تردا تاقی دەکرێتەوە.

٩ -پوختە: لێرەدا مامۆستا ئەنجام و لێکدانەوەکان کورتدەکاتەوە و دەرەنجامێک بۆ وانەکە دەدات(الخليلي، ١٩٩٦، ل ٤٨٦)، (راجی، ٢٠٠٧، ل٥٥-٥٦).

٢-٢ توێژینەوەکانی پێشوو:

٢-٢-١ توێژینەوەی پێشوو لەسەر مۆدێلی (Neale):

- توێژینەوەی (العبادی ٢٠١٠):

ناونیشانی توێژینەوەکە ئامانجی زانینی کاریگەری مۆدێلی دانیال نیل بوو لەسەر بەدەستهێنانی چەمکە جوگرافییەکانی کچانی پۆلی پێنجەمی سەرەتایی، توێژینەوەکە لە (عێراق زانکۆی بەغدا - کۆلێژی پەروەردە، ئیبن ڕوشد)ئەنجامدراوە، ژمارەی ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە بریتین لە (٧٠) قوتابی کچ لە یەکێک لە قوتابخانەکانی بەغدای بنەڕەتی/الکەرخی سێیەم، دابەشکراوە بەسەر دوو بەشدا (٣٥) بۆ بەشی (A) و (٣٥) بۆ بەشی .(B) بەشی (A) گروپی تاقیکارییە کە بەپێی مۆدێلەکە دەوترێتەوە، بەشی (B) گروپی کۆنترۆڵە کە بەپێی شێوازی ئاسایی دەوترێتەوە، ئامرازی توێژینەوەکە وەک تاقیکردنەوەی دەستکەوت دروستکرا کە پێکهاتبوو لە (٤٠) بابەتی ڕەوایی و متمانەپێکراوییەکەی پشتڕاستکرایەوە، و تاقیکردنەوەکە لە کۆتایی تاقیکردنەوەی توێژینەوەکەدا جێبەجێکرا، شێوازە ئامارییەکان لە شیکردنەوەی داتاکان بەکارهێنران و بە بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی t بۆ دوو نموونەی سەربەخۆ چارەسەرکران ئەنجامی توێژینەوەکە دەرخستووە ئەو قوتابییانەی گروپی تاقیکاری، کە بە بەکارهێنانی مۆدێلی دانیال نیل لێکۆڵینەوەیان کردووە، لە قوتابییانی گروپی کۆنترۆڵ کە بە بەکارهێنانی شێوازی ئاسایی لە بەدەستهێنانی چەمکە جوگرافییەکان خوێندوویانە، باشتر بوون(العبادی،٢٠١٠).

-توێژینەوەی الجباوی (٢٠١١):

(کاریگەری مۆدێلی دانیال نیل لەسەر دەستکەوت و هەڵوێست بەرامبەر بەو بابەتە لە نێوان قوتابیە کچەکانی پەیمانگای ڕاهێنانی مامۆستایانی سەباحیا/پۆلی پێنجەم/بەشی زانست و بیرکاری) توێژەر دیزاینێکی تاقیکاریی هەڵبژارد، و نموونەی توێژینەوەکە پێکهاتبوو لە (٥٦) قوتابی کچ کە دابەشکرابوون بەسەر دوو گروپی ئەزموونی و کۆنترۆڵدا، توێژەر تاقیکردنەوەیەکی دەستکەوتی بەکارهێنا هەڵوێست بەرامبەر بە بابەتەکە، و ئامرازەکانی پێش و دوای جێبەجێ کرد، دوای پرۆسێسکردنی داتاکان بە شێوەیەکی ئاماری، ئەنجامەکان جیاوازییەکی ئاماری بەرچاویان لە تاقیکردنەوەی کۆتایی دەستکەوت و لە پێوەرەکانی هەڵوێستدا لە دوای بەکارهێناندا، لە بەرژەوەندی گروپی تاقیکاریدا بەدوای خۆیدا هێنا(الجباوی،٢٠١١).

٢-٢-٢ توێژینەوەکانی پێشوو لەسەر بەدەستهێنانی چەمکەکان:

٢- توێژینەوەی العزاوی و مناضل(2015) :

کاریگەری مۆدێلی (بارمان و لۆرسباتش) لەسەر بەدەستهێنانی چەمکە ڕەوانبێژییەکان و ئەدای دەربڕین لە نێوان قوتابییانی ئەدەبی پۆلی پێنجەمدا.

توێژینەوەکە لە زانکۆی (بەغدا - کۆلێژی پەروەردەی ئیبن ڕوشد) ئەنجامدراوە و ئامانجی دیاریکردنی کاریگەری مۆدێلی بارمان و لۆرسباتشە لەسەر بەدەستهێنانی چەمکە ڕەوانبێژییەکان و ئەدای دەربڕین لەنێوان قوتابییانی ئەدەبی پۆلی پێنجەمدا، توێژەران دوانزە گریمانەی سفرییان داڕشتووە و نموونەی توێژینەوەکەیان بە شێوەیەکی هەڕەمەکی هەڵبژاردووە ژمارەی قوتابییان بۆ گروپی تاقیکاری یەکەم (٦٤) قوتابیی نێر و مێ بووە بە هەمان شێوە، لەکاتێکدا ژمارەی گروپی تاقیکاری دووەم (٦٤) قوتابی نێر و مێ بووە بە هەمان شێوە. (٦٥) قوتابی نێر و مێ، بەم شێوەیە ژمارەی قوتابییانی سێ گروپەکە بوو بە (١٩٣) قوتابیی نێر و مێ، لەگەڵ (٩٦) قوتابیی نێر و (٩٧) قوتابی مێ توێژەران خەڵاتی سێ نموونەی توێژینەوەکەیان کرد و پلانی وانەوتنەوەیان ئامادەکرد کە پەیوەندییان بە وانەوتنەوە لە گروپی تاقیکاری یەکەم بەپێی مۆدێلی بارمان، پلانی تاقیکاری بۆ گروپی دووەم بەپێی مۆدێلی لۆرسباتش پلانی ئازار بۆ گروپی کۆنترۆڵ بەپێی شێوازی ئاسایی، و دوای ئەوەی توێژەران دیارییان کرد کە دەبێت چی فێری قوتابیە نێر و مێیەکان بکرێت. (١٧) چەمکە سەرەکی و یارمەتیدەرەکان تاقیکردنەوەیەک ئامادەکرا بۆ بەدەستهێنانی چەمکەکان، کە ژمارەیان (٥١) بابەت بوو. دوای ئەوەی توێژەران دڵنیابوون لە ڕەوایەتی و متمانەپێکراوی ئامرازەکە، ئەوا بەکاریان هێنا بۆ نموونەی توێژینەوەکە، و گەیشتنە باڵادەستی گروپی تاقیکاری کە بەپێی مۆدێلی لۆرسباتش لێکۆڵینەوەیان کردبوو بەسەر گروپی تاقیکاری دووەم و یەکەمدا، و باڵادەستی گروپی تاقیکاری دووەم، کە بەپێی مۆدێلی بارمان لێکۆڵینەوەیان کرد، بەسەر گروپی کۆنترۆڵ کە بەپێی شێوازی ئاسایی توێژینەوەیان کردبوو توێژەران چەند پێشنیازێکیان پێشنیاز کرد، لەوانە ناساندنی مۆدێلی بارمان و لۆرس مەنهەجی شێوازەکانی فێرکردنی زمانی عەرەبی لە کۆلێژەکانی پەروەردە(العزاوی و مناضل، ٢٠١٥، ل ٣٢٩-٣٤٨).

- توێژینەوەی الجنابی و أخرون(٢٠١٧):

کاریگەری مۆدێلی بارمان لەسەر بەدەستهێنان و مانەوەی چەمکە مێژووییەکان لە نێوان قوتابییانی قۆناغی یەکەمی ناوەندیدا

توێژینەوەکە لە(زانکۆی بابل لە کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی) ئەنجامدراوە و ئامانجی دیاریکردنی کاریگەری مۆدێلی بارمانە لەسەر بەدەستهێنان و مانەوەی چەمکە مێژووییەکان لە نێوان قوتابییانی قۆناغی یەکەمدا توێژەر دوو گریمانەی توێژینەوەی داڕشتووە، و توێژەرەکە شێوازی تاقیکارییەکەی پەیڕەو کردووە توێژەرەکە نموونەی توێژینەوەکە بە شێوەیەکی هەڕەمەکی هەڵبژاردووە، لەگەڵ (٢٦) قوتابی لە گروپی تاقیکردنەوەکەدا. (٢٥) قوتابییانی گروپی کۆنترۆڵ دوای ئەوەی توێژەر پاداشتی ئەو دوو گروپەیدا و پلانی وانەوتنەوە بۆ هەر گروپێک ئامادەکرد، توێژەر (٢٠) چەمکی مێژوویی دەستنیشانکرد و دواتر تاقیکردنەوەیەکی ئامادەکرد کە پێکهاتبوو لە (٦٠) بابەت، و دوای پشتڕاستکردنەوەی ڕەوایی و متمانەپێکراوی ئامرازەکە، ئەو بەکاریهێنا بۆ هەردوو گروپەکە ئەنجامەکان باڵادەستی گروپی تاقیکارییان نیشان دا، کە بەپێی مۆدێلی بارمان لێکۆڵینەوەی لەسەر کرا، بەسەر گروپی کۆنترۆڵدا، کە بەپێی گروپی کۆنترۆڵ لێکۆڵینەوەی لەسەر کرا (الجنابی، ٢٠١٧، ل ٢٥٢-٢٦٩).

٢-٢-٣ سوودی توێژینەوەکانی پێشوو:

توێژەران دوای تێڕوانینی بۆ توێژینەوەکانی پێشوو، سوودییان لە چەند لایەنێکی ئەم توێژینەوانە وەرگرتووە، لەوانە:

١ -سوود بینین بۆ داڕشتنی ناونیشان و پێشەکی وکێشەی توێژینەوەکە بە شێوەیەکی لۆجیکی.

٢ -چۆنییەتی هەڵبژاردنی ڕێبازی گونجاو بۆ توێژینەوەکە، کە بریتییە لە ڕێبازی وەسفی.

٣ -بنیاتنانی چوارچێوەی تیۆری توێژینەوەکە.

٤ -دروستکردن و ئامادەکردنی ئامرازی توێژینەوەی گونجاو.

٥ –هەڵبژاردنی کۆمەڵگەو نموونەی گونجاو.
٦ –ناسینی سەرچاوە نوێیەکان و سوود وەرگرتن لێیان، کە پەیوەستن بەم توێژینەوەیە.
٧ –هەڵبژاردنی هۆکاری ئاماری گونجاو بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی توێژینەوەکە.
٨– بەراوردکردنی ئەنجامی توێژینەوەکانی پێشوو لەگەڵ ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوەیە و ڕوونکردنەوەیان.

٣- ڕێکارییەکانی توێژینەوەکە

٣-١ ڕێبازی توێژینەوەکە:

ڕێبازی گونجاو بۆ ئەنجامدانی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە ڕێبازی ئەزموونی، مەبەست لە ڕێبازی ئەزموونی گۆڕانێکی بەمەبەست و ڕێکخراو و ڕوونە بۆ دیاردەیەک بە مەرجە دیاریکراوەکان، پاشان تێبینیکردنی ئەنجامەکان و گۆڕانکارییەکان لە خودی دیاردەکە و شیکردنەوەیان (علیان و غنیم، ٢٠٠٠، ص٥٠).

٣-٢ نەخشەسازی ئەزموونی توێژینەوەکە:

بە مەبەستی هێنانەدی ئامانجەکانی توێژینەوەکە، توێژەران پشتیان بەست بە نەخشەسازی ئەزموونی بۆ دوو کۆمەڵە(کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو)، بەشێوەیەک کۆمەڵەی ئەزموونی بە بەکارهێنانی مۆدێلی(Neale) وانەیان پێگوتراوە، و کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراویش وانەیان پێگوتراوە بە ستراتیژیەتی فێربوونی پەیڕەوکراو، لە کۆتاییشدا تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی چەمکەکان بۆ هەردوو کۆمەڵەکە ئەنجامدراوە، بۆ ڕوونکردنەوەی زیاتر بڕوانە خشتەی (٣-١):

خشتەی ٣-١ خستنەڕووی نەخشەسازی ئەزموونی توێژینەوەکە

کۆمەڵەکانی توێژینەوە	گۆڕاوی سەربەخۆ	گۆڕاوی پاشکۆ	تاقیکردنەوەی پاشەکی
ئەزموونی	مۆدێلی (Neale)	بەدەستهێنانی چەمکەکان	تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی چەمکەکان
کۆنترۆڵکراو	ستراتیژیەتی فێربوونی ئاسایی		

٣-٣ کۆمەڵگای توێژینەوەکە و نموونەکەی:

٣-٣-١ کۆمەڵگای توێژینەوەکە:

کۆمەڵگای توێژینەوە بریتییە لە گەورەترین کۆمەڵە، کە گریمانە دەکرێت تا ئەنجامی توێژینەوەکەی لەسەر گشتاندن بکرێت (المنیزل و غرایبة، ٢٠٠٦، ص١٨).

سەبارەت بە کۆمەڵگای ئەم توێژینەوەیە، ئەوا بریتییە لە (قوتابییانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی) لە بەڕیوەبەرایەتی پەروەردەی بنەسلاوە - هەولێر بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤-٢٠٢٥)، کە ژمارەیان دەگاتە (٧٤١٢) قوتابی، بەجۆرێک (٣٧٠٩) قوتابی لە ڕەگەزی نێرە و (٣٧٠٣) قوتابیش لە ڕەگەزی مێ یە.

٣-٣-٢ نموونەی توێژینەوەکە:

توێژەران دوای دەستنیشانکردنی کۆمەڵگای ئەم توێژینەوەیە، دەستیانکرد بە هەڵبژاردنی نموونەی توێژینەوەکە بەم شێوەیەی خوارەوە:

١- نموونەی قوتابخانەکان:

قوتابخانەی (پرژەی بنەڕەتی کچان) بە شێوەیەکی مەبەستدار هەڵبژێردرا، ئەویش بەهۆی لارینەبوونی کارگێری قوتابخانەکە بۆ ئەنجامدانی کاری پراکتیکیەکە و بوونی سێ پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی لەم قوتابخانەیەدا.

٢- نموونەی قوتابییان:

نموونەی قوتابییان بە شێوەیەکی هەڕەمەکی هەڵبژێردران لە نێوان سێ پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی لە قوتابخانەی (پرژەی بنەڕەتی کچان)، کە لە ئەنجامدا پۆلەکانی (أ،ب) وەک نموونەی توێژینەوەکە هەڵبژێردران، و بۆ دیاریکردنی کۆمەڵەکانی توێژینەوەکەش، دووبارە هەڵبژاردنی هەڕەمەکی ئەنجامدرا و پۆلی (ب) وەکو کۆمەڵەی ئەزموونی و پۆلی (أ) وەکو کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو دیاریکرا، وە ژمارەی قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەکە پێکهاتبوو لە (٤٨) قوتابی، بەشێوەیەک (٢٤) قوتابی لە کۆمەڵەی ئەزموونی، و (٢٤) قوتابیش لە کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو، بۆ ڕوونکردنەوەی زیاتر بڕوانە خشتەی (٣-٢):

خشتەی ٣-٢ خستنەڕووی ژمارەی قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە

کۆمەڵەکانی توێژینەوە	پۆل	ژ.نموونەی قوتابیان
ئەزموونی	ب	٢٤
کۆنترۆڵکراو	أ	٢٤
کۆی گشتی قوتابیان		٤٨

٣-٤ هاوسەنگکردنی کۆمەڵەکانی توێژینەوەکە:

هاوســـەنگکردنی نێوان کۆمەڵەکانی توێژینەوە، یەکێکە لە تایبەتمەندییەکانی توێژینەوەی ئەزموونی، بۆیە توێژەران بە پێویستییان زانی کار لەسەر هاوسەنگکردنی کۆمەڵەکانی توێژینەوەکە بکەن لە ڕووی ئامارییەوە لە چەند گۆڕاوێکی جیاوازدا، کە بریتین لەمانەی خوارەوە:

- دەستکەوتی زیرەکی.
- دەستکەوتی خوێندنی باوکان.
- دەستکەوتی خوێندنی دایکان.
- نمرەی قوتابییان لە بابەتی زانستە کۆمەڵایەتییەکان لە پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٣-٢٠٢٤).

١- تەمەنی قوتابییان هەژمارکراو بە مانگ:

توێژەران بە ســوود وەرگرتن لە تۆماری تایبەت بە زانیاری قوتابییان لە قوتابخانەکە و دابەشــکردنی فۆرمی تایبەت بە زانیاری قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەکە لە ڕۆژی یەکشـــەممە ڕێکەوتی (٢٠٢٥/١/٥)، داتاکانیان کۆکردەوە، پاشـــان خرانە نێو چوارچێوەی چارەســـەرکردنی ئامارییەوە بە بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی (T-test) بۆ دوو نموونەی سەربەخۆ، بڕوانە خشتەی (٣-٣):

خشتەی ٣-٣ ئەنجامەکانی T.test لە نێوان کۆمەڵەکانی توێژینەوەکە لە گۆڕاوی تەمەنی قوتابییان

کۆمەڵەکانی توێژینەوە	ژمارەی نموونەکان	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	پلەی ئازادی	بەهای T.test		بەهاداری ئاماری لە ئاستی ٠.٠٥
					هەژمارکراو	ئەگەری Sig.	
ئەزموونی	٢٤	186.04	5.271	٤٦	0.820	0.417	بەهادارنیە
کۆنترۆڵکراو	٢٤	184.96	3.759				

لە خشـــتەی ســـەرەوە دەردەکەوێت بەهایT ئەگەری یەکســـانە بە (0.417)، کە گەورەترە لە ڕێژەی هەڵە (٠.٠٥) بە پلەی ئازادی (46)، ئەمەش بەڵگەی نەبوونی جیاوازی بەهاداری ئاماری و هاوســـەنگی هەردوو کۆمەڵەکەیە لە گۆڕاوی تەمەنی قوتابییان.

٢- دەستکەوتی زیرەکی:

پشت بە تاقیکردنەوەی ڕاڤن (Raven) بەستراوە، کە لە پێنج کۆمەڵە (أ،ب،ج،د،هـ) پێکهاتووە، کە هەر کۆمەڵەیەک (١٢برگە)ی لەخۆگرتووە، و کۆی گشتی دەکاتە (٦٠برگە)، وە پاش هەڵەچنینی پرسیارەکان، قوتابی بۆ هەر وەڵامێکی ڕاست (١نمرە) و بۆ هەر وەڵامێکی هەڵەش (سفر)ی وەرگرتووە.

تاقیکردنەوەکە بەسەر هەردوو کۆمەڵەکە جێبەجێکراوە، و بۆ زانینی جیاوازی بەهاداری ئاماری نێوان هەردوو ناوەندە ژمێرییەکە، تاقیکردنەوەی (T-test) بۆ دوو نموونەی سەربەخۆی ژمارە یەکسان بەکارهێنراوە، وەک لە خشتەی (٣-٤) ڕوونکراوەتەوە:

خشتەی ٣-٤ ئەنجامەکانی T.test لەنێوان کۆمەڵەکانی توێژینەوە لە گۆڕاوی دەستکەوتی زیرەکی

کۆمەڵەکانی توێژینەوە	ژمارەی نموونەکان	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	پلەی ئازادی	بەهای T.test		بەهاداری ئاماری لە ئاستی ٠.٠٥
					هەژمارکراو	ئەگەری Sig.	
ئەزموونی	٢٤	٢٨.٩٦	٣.٦٢٩	٤٦	١.٣٦١	٠.١٨٠	بەهادارنیە
کۆنترۆلکراو	٢٤	٢٧.٢٥	٤.٩٦٣				

لەم خشتەیە دەردەکەوێت بەهای T ئەگەری یەکسانە بە (٠.١٨٠) کە گەورەترە لە ڕێژەی هەڵە (٠.٠٥) بە پلەی ئازادی (٤٦)، ئەمەش ئاماژەیە بۆ نەبوونی جیاوازی بەهاداری ئاماری و هاوسەنگی هەردوو کۆمەڵەکە لە گۆڕاوی دەستکەوتی زیرەکی.

٣- دەستکەوتی خوێندنی باوکان:

دوای دابەشکردنی ئاستەکانی دەستکەوتی خوێندنی باوکان بۆ (٣) ئاست کە لە خشتەی (٣-٥) خراوەتەڕوو، ڕێکاری ئاماری جێبەجێکرا لەگەڵ داتا تایبەتییەکانی ئەم گۆڕاوە بۆ هەردوو کۆمەڵەکە بە بەکارهێنانی (مربع کای - کا^{٢}):

خشتەی ٣-٥ ئەنجامی (کا^{٢}) بۆ کۆمەڵەکانی توێژینەوەکە لە گۆڕاوی دەستکەوتی خوێندنی باوکان

کۆمەڵەکانی توێژینەوە	ژمارەی نموونەکان	دەستکەوتی خوێندنی باوکان			پلەی ئازادی	بەهای (کا^{٢})		بەهاداری ئاماری لە ئاستی(٠.٠٥)
		سەرەتایی بە خوارەوە	دبلۆم بە خوارەوە	بەکالۆریۆس بە سەرەوە		هەژمارکراو	ئەگەری Sig.	
ئەزموونی	٢٤	٩	١٠	٥	٢	١.٢٩٢	0.524	بەهادار نیە
کۆنترۆلکراو	٢٤	٦	١٠	٨				
کۆی گشتی	٤٨	١٥	٢٠	١٣				

ئەم خشتەیەی سەرەوەش بەڵگەیە لەسەر نەبوونی جیاوازی بەهاداری ئاماری لەنێوان قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەکە لە گۆڕاوی ناوبراودا، چونکە بەهای (کا^{٢}) ئەگەری یەکسانە بە (0.524) کە گەورەترە لە ڕێژەی هەڵە (٠.٠٥).

٤- دەستکەوتی خوێندنی دایکان:

هاوسەنگیش بۆ ئەم گۆڕاوە بەدەستهێنرا بە بەکارهێنانی (مربع کای - کا^{2})، هەروەک لە خشتەی (٣-٦) خراوەتەڕوو:

خشتەی ٣-٦ ئەنجامی (کا^{2}) بۆ کۆمەڵەکانی توێژینەوەکە لە گۆڕاوی دەستکەوتی خوێندنی دایکان

کۆمەڵەکانی توێژینەوە	ژمارەی نمونەکان	دەستکەوتی خوێندنی دایکان			پلەی ئازادی	بەهای (کا^{2})		بەهاداری ئاماری لە ئاستی (٠.٠٥)
		سەرەتایی بە خوارەوە	دبلۆم بە خوارەوە	بەکالۆریۆس بە سەرەوە		هەژمارکراو	ئەگەری Sig.	
ئەزمونی	٢٤	٥	١٢	٧	٢	١.٦٤٨	٠.٤٣٩	بەهادار نیە
کۆنترۆڵکراو	٢٤	٩	٩	٦				
کۆی گشتی	٤٨	١٤	٢١	١٣				

لەم خشتەیەش ئەوە ڕووندەبێتەوە، کە جیاوازی بەهاداری ئاماری نییە لەنێوان قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەکە لە گۆڕاوی ناوبراودا، بەهۆی ئەوەی بەهای (کا^{2}) ئەگەری کە یەکسانە بە (0.439) گەورەترە لە ڕێژەی هەڵە (٠.٠٥).

٥- نمرەی قوتابییان لە بابەتی زانستە کۆمەڵایەتییەکان لە پۆلی هەشتەمی بنەڕەتی بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠٢٣-٢٠٢٤):

دوای وەرگرتنی تۆماری تایبەت بە نمرەی قوتابییانی ساڵی خوێندنی پێشوو لە کارگێڕی قوتابخانەکە، تاقیکردنەوەی (T-test) بەکارهێنرا بۆ شیکردنەوەی ئاماری داتاکان، بڕوانە خشتەی (٣-٧):

خشتەی ٣-٧ ئەنجامیT.test لەنێوان کۆمەڵەکان لە گۆڕاوی نمرەی زانستی کۆمەڵایەتی هەشتەمی بنەڕەتی

کۆمەڵەکانی توێژینەوە	ژمارەی نمونەکان	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	پلەی ئازادی	بەهای T.test		بەهاداری ئاماری لە ئاستی ٠.٠٥
					هەژمار کراو	ئەگەری Sig.	
ئەزمووني	٢٤	67.08	7.454	46	0.401	0.690	بەهادارنیە
کۆنترۆڵکراو	٢٤	66.29	6.154				

بەهایT ئەگەری لەم خشتەیەی سەرەوە یەکسانە بە (٠.٦٩٠) کە گەورەترە لە ڕێژەی هەڵە (٠.٠٥) بە پلەی ئازادی (٤٨)، ئەمەش بەڵگەی نەبوونی جیاوازی بەهاداری ئامارییە لەم گۆڕاوەدا.

٣-٥ دەستنیشانکردنی گۆڕاوەکانی توێژینەوەکە و کۆنترۆڵکردنیان:

٣-٥-١ گۆڕاوە سەربەخۆکان:

گۆڕاوە سەربەخۆکانی ئەم توێژینەوەیە بریتین لە:

- مۆدێلی (Neale).
- ستراتیژیەتی فێربوونی پەیڕەوکراو.

٣-٥-٢ گۆڕاوە پاشکۆکان (ناسەربەخۆکان):

گۆڕاوە پاشکۆکانی ئەم توێژینەوەیەش بریتین لە:

- تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی چەمکەکان.

٣-٥-٣ گۆڕاوە نامۆکان (نا ئەزموونیەکان):

گۆڕاوە نامۆکان ئەو گۆڕاوانەن کە پەیوەندیدارن بە ڕێکارییەکانی ئەزموونەکە و تاکەکانی توێژینەوەکە، و کاریگەری نەرێنییان لەسەر ئەنجامەکانی توێژینەوەکە هەیە (العتوم و ئەوانی تر، ٢٠٠٦، ص٣٢). و زۆربەی شارەزایانی ئەم بوارە هاوڕان لەسەر ئەوەی سەلامەتی نەخشەسازی ئەزموونی دوو لایەنی هەیە ناوەکی و دەرەکی (کەریم، ٢٠١٤، ل٨١-٨٢)، بۆیە پێویست دەکات گرنگترین ئەو گۆڕاوانە بخەینەڕوو، کە دەبنە هەڕەشە بۆ سەر سەلامەتی ناوەکی و دەرەکی ئەزموونەکە، کە بریتین لەمانەی خوارەوە:

یەکەم: سەلامەتی ناوەکی نەخشەسازی ئەزموونی:

سەلامەتی ناوەکی بۆ دیزاینی ئەزموونیەکە کاتێک بەدەستدێت، کە توێژەر دڵنیابێت لەوەی هۆکارە نامۆکانی ئەزموونەکە کۆنترۆڵکراوە، لەو هۆکارانەش:

١. **جیاوازی نێوان تاکەکانی توێژینەوەکە:** جگە لەوەی هەڵبژاردنی تاکەکان لە هەمان کۆمەڵگە بوون، توێژەران هەڵسان بە ئەنجامدانی هاوسەنگی ئاماریش لەنێوان هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە پێنج گۆڕاوی جیاوازدا.

٢. **هەڵومەرجی ئەزموونەکە و ڕووداوە چاوەڕواننەکراوەکان:** لە ماوەی ئەزموونەکەدا هیچ ڕووداوێکی نەخوازراو ڕووینەدا، کە کاریگەری نەرێنی بکاتە سەر سەلامەتی ئەزموونەکە.

٣. **هۆکاری پێگەیشتن (عامل النضج):** ئەم گۆڕاوە کاریگەری ئەوتۆی نابێت، چونکە ئەو گۆڕانکاری و پێگەیشتنە ڕەنگە بۆ هەموو قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەکە بەشێوەیەکی نزیک لەیەکتر ڕووبدات.

٤. **لەکارکەوتنی ئەزموونکاری:** توێژەران بە دانانی پلانێکی تۆکمەی پێشوەختە یۆ جێبەجێکردنی ئەزموونەکە، توانییان بەسەر ئەم هۆکارەش زاڵ بن.

٥. **ئامرازی پێوانەکردن:** هەمان ئامرازی پێوانەکردن لەگەڵ هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە بەکارهێنراوە، کە ئەوش بریتی بوو لە تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی چەمکەکان.

دووەم: سەلامەتی دەرەکی نەخشەسازی ئەزموونی:

کۆمەڵێک هۆکار هەن هەڕەشە دەکەن لە سەلامەتی دەرەکی کە پێویست دەکات کۆنترۆڵ بکرێن و کاریگەریەکەیان دووربخرێتەوە، هەربۆیە توێژەران هەوڵیانداوە کۆنترۆڵی ئەم هۆکارانە بکەن، کە بریتین لەمانەی خوارەوە:

١/ **کاریگەری کارلێکی نێوان گۆڕاوی سەربەخۆ لەگەڵ لایەنگیری هەڵبژاردندا:** لەمیانەی هەڵبژاردنی هەڕەمەکییانەی نموونەکان و ئەنجامدانی هاوسەنگی نێوان کۆمەڵەکانی توێژینەوەکە ئەم گۆڕاوە کۆنترۆڵکرا.

٢/ **کاریگەری ڕێکارییە ئەزموونییەکان:** سنوورێک دانرا لەبەردەم ئەو گۆڕاوانەی لە ڕێکارییەکانی ئەزموونەکە دێنە پێش، کە خۆی لەمانەی خوارەوەدا دەبینێتەوە:

١. **نهێنی توێژینەوەکە:** توێژینەوەکە بە نهێنی ئەنجامدرا بە ڕێککەوتن لەگەڵ کارگێڕی قوتابخانەکە و مامۆستای بابەت.

٢. **مامۆستای وانەکە:** بۆ کۆنترۆڵکردنی ئەم گۆڕاوە، توێژەران بە باشیان زانی کە مامۆستای بابەتەکە خۆی وانە بە قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە بڵێتەوە.

٣. **ناوەڕۆکی پرۆگرامی خوێندن:** پڕۆگرامی خوێندنی ئەزموونەکە پێکهاتبوو لە بەندەکانی یەکەم و دووەم و سێیەمی وەرزی دووەم، لە پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان لە پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی لەخۆدەگرێت و بۆ هەردوو کۆمەڵەکە یەکسان بوون.

٤. **دابەشکردنی بەشەوانەکان:** بەشەوانەکان بەشێوەیەکی یەکسان دابەشکران بۆ هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە،

بەشێوەیەک لە هەر هەفتەیەک (٣) سێ وانە بە هەر یەک لە کۆمەڵەکانی توێژینەوەکە دەوترایەوە.

٥. ماوەی ئەزموونەکە: ماوەی ئەزموونەکە بۆ هەردوو کۆمەڵەکە یەکسان بوو کە بریتی بوو لە (٨هەفتە)، کە لە ڕۆژی یەکشەممە ڕێکەوتی (٢٠٢٥/١/١٢)دەستیپێکرد، و لە ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی (٢٠٢٥/٣/١٢) کۆتاییهات.

٣-٦ پێداویستییەکانی توێژینەوەکە:

٣-٦-١ دیاریکردنی بابەتی خوێندن:

توێژەران هەڵسان بە دیاریکردنی ئەو بابەتانەی بڕیاربوو لە ماوەی ئەزموونەکە بە قوتابییان بگوترێتەوە، کە ئەویش بریتی بوو لە بەندەکانی یەکەم و دووەم و سێیەمی وەرزی دووەم، لە پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان لە پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی.

٣-٦-٢ دیاریکردنی چەمکە زانستیەکان:

دوای دەستنیشانکردنی بابەتی خوێندنەکە، شیکردنەوەیان بۆ کرا و ئەو چەمکە جوگرافیانە دیاریکرا، کە بڕیارە لە بابەتی تاقیکردنەوەکەدا جێگیربکرێن و لە هەمان کاتدا یەکدەگرنەوە لەگەڵ پرۆسەکانی (پێناسەکردنی چەمکەکە، جیاکردنەوەی چەمکەکە، و جێبەجێکردنی چەمکەکە)، ئەوەبوو ژمارەیان گەیشتە (٣٢) چەمکی جوگرافی، کە دواتر پێشکەش بە کۆمەڵێک لە شارەزایان و پسپۆڕ لە بواری ڕێگاکانی وانەوتنەوە، و پێوانە و هەڵسەنگاندن کراوە، بەو هۆیەوە پاش چەند گۆڕانکارییەکی کەم و بچووک، گشت چەمکەکان وەکخۆیان مانەوە.

٣-٦-٣ داڕشتنی ئامانجە ڕەفتارییەکان:

توێژەران (٥٥) ئامانجی ڕەفتاریان بۆ ناوەڕۆکی بابەتەکانی خوێندن داڕشت بە پشتبەستن بە پۆلێنکردنی بلۆم بۆ سێ ئاست (بیرهێنانەوە، تێگەیشتن، جێبەجێکردن)، بەشێوەیەک (٢٨) ئامانج لە (بیرهێنانەوە)، و (١٧) ئامانج لە (تێگەیشتن)، و (١٠) ئامانج لە (جێبەجێکردن)، پاشان ئامانجە ڕەفتارییەکان لە فۆرمێکدا پیشانی کۆمەڵێک لە شارەزایانی بواری ڕێگاکانی وانەوتنەوە و جوگرافیا درا، بۆ دەربڕینی بیروڕایان دەربارەی دروستی داڕشتنی ئەم ئامانجانە، ئەوەبوو لە ئەنجامدا بە سوودوەرگرتن لە بیروڕاکانی شارەزایان چەند گۆڕانکارییەکی کەم ئەنجامدرا بۆ ژمارەیەک لە ئامانجە ڕەفتارییەکان، بێ ئەوەی هیچ بڕگەیەکی لێ ڕەشبکرێتەوە.

٣-٦-٤ ئامادەکردنی پلانی وانەوتنەوە:

توێژەران (١٥) پلانی وانەوتنەوەیان ئامادەکرد لە توێژینەوەکە لە بەندەکانی یەکەم و دووەم و سێیەمی وەرزی دووەم، لە پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان لە پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی بۆ هەریەک لە کۆمەڵەکانی توێژینەوەکە، بەشێوەیەک کۆمەڵەی ئەزموونی بەپێی مۆدێلی (Neale) وانەیان پێدەوترا، کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراویش بەپێی ستراتیژیەتی فێربوونی ئاسایی وانەیان پێدەوترا، بڕوانە پاشکۆی (١).

٣-٧ ئامرازی توێژینەوەکە:

بۆ بەدەستهێنانی ئامانج و گریمانەکانی توێژینەوە، توێژەران ئامرازێکی توێژینەوەیان ئامادەکردووە کە بریتییە لە (تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی چەمکەکان).

٣-٧-١ تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی چەمکەکان:

توێژەران بڕیاریاندا بابەتەکانی تاقیکردنەوەکە لە جۆری هەڵبژاردن لە چەند دانەیەکدا بێت، چونکە یەکێکە لە نەرمترین جۆرەکانی تاقیکردنەوە و دەتوانرێت بۆ هەڵسەنگاندن و گەیشتن بە ئامانجە پەروەردەییەکان لە ئاستە مەعریفییە جیاوازەکاندا بەکاربهێنرێت.

٣-٧-٢ دیاریکردنی ژمارەی بڕگەکانی تاقیکردنەوە:

لە ژێر ڕۆشنایی شیکردنەوەی ناوەڕۆکی بابەتەکانی خوێندن، و دیاریکردنی ئەو چەمکانەی تیایدا بوون کە بڕی (٣٢) چەمک بوون، بڕگەکانی تاقیکردنەوە ئامادەکران بۆ پێوانەکردنی ئاستی قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە دەربارەی بەدەستهێنانی ئەو چەمکانەی لە بابەتی خوێندنەکەدا هاتووە، بەشێوەیەک بڕگەی تاقیکردنەوەکان گەیشتە (٣٢) بڕگە لە جۆری هەڵبژاردن لە چەند دانەیەک، و بۆ هەر بڕگەیەکی تاقیکردنەوەش چوار جێگرەوە دیاریکرا. مەرجە ژمارەی چەمک و بڕگەی ئیختبارەکە یەکسان بن؟

٣-٧-٣ هەڵەچنینی تاقیکردنەوەکە:

توێژەران بۆ هەڵەچنینی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە، پشتیان بەستووە بە بنەمای (٠، ١)، بەو پێیەی (١نمرە) دەدرێت بۆ هەر وەڵامێکی ڕاست، (٠)یش بۆ هەر وەڵامێکی هەڵە، بەمجۆرە کۆی نمرەی تاقیکردنەوەکە دەکاتە (٣٢) نمرە.

٣-٧-٤ دروستی تاقیکردنەوەکە:

بڕگەکانی تاقیکردنەوە کە پێکهاتبوو لە (٣٢) بڕگە، درایە ژمارەیەک لە شارەزایانی بواری پرۆگرامی خوێندن و ڕێگاکانی وانەوتنەوە و زمانەوانی و پێوانە و هەڵسەنگاندن، بەمەبەستی زانینی ڕاوبۆچوونیان لە بارەی گونجاو یان نەگونجاوی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە، ئەوەبوو لەژێر ڕۆشنایی بۆچوون و تێبینییە دروستەکانیان، هەندێک دەستکاری کەمی ڕێزمانی لە ژمارەیەک بڕگەدا کرا، بەم شێوەیە تاقیکردنەوەکە ئامادە بوو بۆ بەکارهێنان.

٣-٧-٥ ئەنجامدانی تاقیکردنەوەکە لەسەر نموونەی ڕاپرسی (عينة الاستطلاعية):

بەمەبەستی پشکنینی ئاماری بۆ بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە و دڵنیابوون لە گونجاوی بڕگەکان و ئەو کاتەی بۆ وەڵامدانەوەی تەرخانکراوە، توێژەران تاقیکردنەوەکەیان لەسەر نموونەیەکی ڕاپرسی جێبەجێکرد، کە هەمان تایبەتمەندی نموونە بنەڕەتییەکەیان هەبوو کە پێکهاتبوو لە (٨٠) قوتابی کچ لە قوتابییانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی لە قوتابخانە بنەڕەتییەکانی (خەندەی بنەڕەتی کچان، پەروای بنەڕەتی کچان، ئەڤینی بنەڕەتی کچان) لە ناوەندی پارێزگای هەولێر، پاشان لەڕێگەی دیاریکردنی کاتی وەڵامدانەوەی هەر قوتابییەک لە قوتابییانی نموونەی ڕاپرسیەکە، توانرا کاتی گونجاو بۆ وەڵامدانەوەی تاقیکردنەوەکە بدۆزرێتەوە، کە بە (٣٧ خولەک) هەژمارکرا.

٣-٨ شیکردنەوەی ئاماری بۆ بڕگەکانی تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی چەمکەکان:

ئەم کردارە هەریەک لە هاوکۆلکەی گرانی و ئاسانی بڕگەکان، و هێزی جیاکەرەوەی بڕگەکان، و هاوکۆلکەی کاریگەری جێگرەوەکان لە بڕگەکانی هەڵبژاردن دەگرێتەخۆ، توێژەران بەمەبەستی ئەنجامدانی ئەم کردارە، دوای جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەکە لەسەر نموونەی ڕاپرسی، کە ژمارەیان (٨٠) قوتابی کچ بوو، هەڵسان بە هەڵەچنینی پرسیارەکان و ڕیزکردنی نمرەکان لە بەرزترین نمرەوە بۆ نزمترین نمرە، دواتر هەژمارکردنی (٤٠) نمرەی سەرەوە وەک کۆمەڵەی بەرز، و (٤٠) نمرەی خوارەوە وەک کۆمەڵەی نزم.

٣-٨-١ هاوکۆلکەی گرانی و ئاسانی بڕگەکان:

مەبەست لە هاوکۆلکەی گرانی بریتییە لە دابەشکردنی ژمارەی ئەو قوتابییانەی وەڵامی هەڵەیان داوەتەوە لە هەریەک لە کۆمەڵەی بەرز و کۆمەڵەی نزم لەسەر کۆی گشتی قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەکە لێکدانی لە (١٠٠) (عبدالرحمن، ٢٠٠٨، ص٢٢٠). لە ئەنجامدا پاش هەژمارکردنی هاوکێشەی هاوکۆلکەی گرانی و ئاسانی دەرکەوت ئاستی گرانی بڕگەکانی تاقیکردنەوەکە کەوتە نێوان (٠.٣٩ – ٠.٦١)، بڕوانەی خشتەی (٣-٨):

خشتەی (٣–٨)هاوکۆلکەی گرانی و ئاسانی برگەکان

برگەکان	وەڵامی ڕاست	ژ.وەڵامە ڕاستەکان		ژ.وەڵامە هەڵەکان		هاوکۆلکەی ئاسانی	هاوکۆلکەی گرانی	هاوکۆلکەی جیاکەرەوە
		کۆمەڵەی بەرز	کۆمەڵەی نزم	کۆمەڵەی بەرز	کۆمەڵەی نزم			
١	ا	34	15	6	٢٥	٠.٦١	٠.٣٩	0.001
٢	د	20	25	20	15	٠.٥٦	٠.٤٤	0.824
٣	ب	31	20	٩	٢٠	٠.٦٤	٠.٣٦	0.001
٤	د	21	24	١٩	١٦	٠.٥٦	٠.٤٤	0.505
٥	ب	34	١٣	6	٢٧	٠.٥٩	٠.٤١	0.001
٦	ج	21	16	١٩	٢٤	٠.٤٦	٠.٥٤	0.268
٧	ا	24	25	16	١٥	٠.٦١	٠.٣٩	0.821
٨	ا	36	18	4	٢٢	٠.٦٨	٠.٣٢	0.001
٩	ا	36	19	4	٢١	٠.٦٩	٠.٣١	0.001
١٠	د	25	16	15	٢٤	٠.٥١	٠.٤٩	0.045
١١	ب	29	19	١١	٢١	٠.٣٦	٠.٦٤	0.022
١٢	ج	21	17	١٩	٢٣	٠.٤٨	٠.٥٢	0.377
١٣	ب	35	15	٥	٢٥	٠.٦٣	٠.٣٧	0.001
١٤	ا	28	19	١٢	٢١	٠.٥٩	٠.٤١	0.041
١٥	ب	33	27	7	١٣	٠.٧٥	٠.٢٥	0.125
١٦	ج	34	17	6	23	٠.٦٤	٠.٣٦	0.001
١٧	ا	24	14	١٦	٢٦	٠.٤٨	٠.٥٢	0.025
١٨	د	32	19	8	٢١	٠.٦٤	٠.٣٦	0.002
١٩	ا	24	18	١٦	٢٢	٠.٥٣	٠.٤٧	0.184
٢٠	ب	30	21	10	19	0.64	0.36	0.037
٢١	د	28	15	12	٢٥	٠.٥٤	٠.٤٦	0.003
٢٢	ا	29	14	11	٢٦	٠.٥٤	٠.٤٦	0.001
٢٣	ج	28	16	١٢	٢٤	٠.٥٥	٠.٤٥	0.007
٢٤	ب	32	15	8	٢٥	٠.٥٩	٠.٤١	0.001
٢٥	ا	35	15	5	٢٥	٠.٦٢	٠.٣٨	0.001
٢٦	د	27	17	13	٢٣	٠.٥٥	٠.٤٥	0.025
٢٧	ب	35	١٧	5	٢٣	٠.٦٥	٠.٣٥	0.001
٢٨	ا	32	11	8	٢٩	٠.٥٤	٠.٤٦	0.001
٢٩	ج	33	20	7	20	٠.٦٦	٠.٣٤	0.002
٣٠	ج	31	16	9	٢٤	٠.٥٩	٠.٤١	0.001
٣١	ا	37	16	3	٢٤	٠.٦٦	٠.٣٤	0.001
٣٢	ج	33	19	7	٢١	٠.٦٥	٠.٣٥	0.001

٣-٨-٢ هاوکۆلکەی کاریگەری جێگرەوە هەڵەکان:

بۆ لێکۆڵینەوە لە کاریگەری جێگرەوە هەڵەکانی برگەکانی تاقیکردنەوەکە، توێژەران هەڵسان بە هەژمارکردنی ژمارەی ئەو قوتابییانەی کە لە هەردوو کۆمەڵەی بەرز و نزم جێگرەوەی هەڵەیان هەڵبژارد بوو لەو (٣٢) برگەیە، لە ئەنجامدا دەرکەوت لە (١٠) برگە ژمارەی قوتابییانی کۆمەڵەی نزم زیاترە لە کۆمەڵەی بەرز کە کاریگەری جێگرەوە هەڵەکانیان لە نێوان (٠.٢٥– تا ٠.٠٧–) بوو، کە ئەمەش دەریخست، کە هەر جێگرەوەیەک لە جێگرەوە هەڵەکانی ئەو (١٠) برگەیە سەرنجراکێشەر و کارا بووە، جگە لە برگەکانی (٤) و (١١) نەبێت، کە کاریگەری جێگرەوە هەڵەکانیان لەنێوان (٠.١٤– تا ٠.٠٧) بوو، کە بەو مانایە دێت ژمارەی قوتابییانی کۆمەڵەی بەرز، کە جێگرەوەی هەڵەیان هەڵبژاردووە زیاترە لە کۆمەڵەی نزم، بۆیە هەردوو برگەکە لە تاقیکردنەوەکە دەرهێنران و دوورخرانەوە.

خشتەی ژمارە (٣-٩) هاوکۆلکەی کاریگەری جێگرەوە هەڵەکان

ژ	کۆمەڵەکان	جێگرەوەکان (بەدیلەکان)				هاوکۆلکەی کاریگەری جێگرەوە هەڵەکان			
		ا	ب	ج	د	ا	ب	ج	د
١	بەرز	٣٤	٢	٣	١	*	٠.١٥ –	٠.٢٠ –	٠.١٢ –
	نزم	١٥	٨	١١	٦				
٢	بەرز	٧	١٠	٣	٢٠	٠.٠٥	٠.٠٧	٠.٠٢	*
	نزم	٥	٧	٢	٢٥				
٣	بەرز	٢	٣١	٤	٣	٠.١٥ –	*	٠.٠٢ –	٠.١٠ –
	نزم	٨	٢٠	٥	٧				
٤	بەرز	٥	١٠	٤	٢١	٠.٠٢	٠.٠٥	٠.٠٠	*
	نزم	٤	٨	٤	٢٤				
٥	بەرز	٢	٣٤	٤	٠	٠.١٧ –	*	٠.٢٠ –	٠.١٥ –
	نزم	٩	١٣	١٢	٦				
٦	بەرز	١	٨	٢١	١٠	٠.٢٠ –	٠.٠٢	*	٠.٠٥
	نزم	٩	٧	١٦	٨				
٧	بەرز	٢٤	٥	٤	٧	*	٠.٠٢	٠.٠٥ –	٠.٠٥
	نزم	٢٥	٤	٦	٥				
٨	بەرز	٣٦	١	٠	٣	*	٠.٢٠ –	٠.١٥ –	٠.١٠ –
	نزم	١٨	٩	٦	٧				
٩	بەرز	٣٦	٢	١	١	*	٠.١٧ –	٠.١٠ –	٠.١٥ –
	نزم	١٩	٩	٥	٧				
١٠	بەرز	٤	٤	٧	٢٥	٠.٠٧ –	٠.٠٥ –	٠.١٠ –	*
	نزم	٧	٦	١١	١٦				
١١	بەرز	٧	٢٩	١	٣	٠.٠٢ –	*	٠.١٢ –	٠.١٠ –
	نزم	٨	١٩	٦	٧				
١٢	بەرز	٥	٥	٢١	٩	٠.١٥	٠.٠٥	*	٠.٠٠

	نزم	١١	٣	١٧	٩	–			
١٣	بەرز	٠	٣٥	٣	٢	٠.٣٠	*	٠.١٠	٠.١٠
	نزم	١٢	١٥	٧	٦	–		–	–
١٤	بەرز	٢٨	٥	٥	٢	*	٠.١٥	٠.٠٥	٠.٠٢
	نزم	١٩	١١	٧	٣		–	–	–
١٥	بەرز	٣	٣٣	١	٣	٠.١٧	*	٠.٠٢	٠.٠٠
	نزم	١٠	٢٧	٠	٣	–			
١٦	بەرز	١	٣	٣٤	٢	٠.٢٠	٠.١٢	*	٠.١٠
	نزم	٩	٨	١٧	٦	–	–		–
١٧	بەرز	٢٤	٧	٤	٥	*	٠.٠٥	٠.٠٧	٠.١٢
	نزم	١٤	٩	٧	١٠		–	–	–
١٨	بەرز	٣	٥	٠	٣٢	٠.١٥	٠.٠٧	٠.١٧	*
	نزم	٩	٨	٧	١٩	–	–	–	
١٩	بەرز	٢٤	٣	٨	٥	*	٠.٠٠	٠.٠٢	٠.١٧
	نزم	١٨	٣	٧	١٢				–
٢٠	بەرز	٢	٣٠	٦	٢	٠.١٠	*	٠.٠٧	٠.٠٥
	نزم	٦	٢١	٩	٤	–		–	–
٢١	بەرز	٤	٥	٣	٢٨	٠.١٠	٠.١٢	٠.١٠	*
	نزم	٨	١٠	٧	١٥	–	–	–	
٢٢	بەرز	٢٩	٥	٢	٤	*	٠.١٠	٠.٢٠	٠.٠٧
	نزم	١٤	٩	١٠	٧		–	–	–
٢٣	بەرز	٠	٨	٢٨	٤	٠.١٧	٠.٠٧	*	٠.٠٥
	نزم	٧	١١	١٦	٦	–	–		–
٢٤	بەرز	٣	٣٢	٣	٢	٠.١٥	*	٠.١٠	٠.١٧
	نزم	٩	١٥	٧	٩	–		–	–
٢٥	بەرز	٣٥	٢	٢	١	*	٠.١٥	٠.١٢	٠.٢٠
	نزم	١٥	٨	٧	١٠		–	–	–
٢٦	بەرز	٦	٤	٣	٢٧	٠.٠٧	٠.٠٥	٠.١٢	*
	نزم	٩	٦	٨	١٧	–	–	–	
٢٧	بەرز	٢	٣٥	١	٢	٠.١٢	*	٠.١٧	٠.١٥
	نزم	٧	١٧	٨	٨	–		–	–
٢٨	بەرز	٣٢	٤	٢	٢	*	٠.٢٠	٠.١٠	٠.٢٢
	نزم	١١	١٢	٦	١١		–	–	–
٢٩	بەرز	٢	١	٣٣	٤	٠.٠٧	٠.١٥	*	٠.١٠

	نزم	٥	٧	٢٠	٨	–	–		–
٣٠	بەرز	٢	٢	٣١	٥	٠.١٢	٠.٠٥	*	٠.٢٠
	نزم	٧	٤	١٦	١٣	–	–		–
٣١	بەرز	٣٧	٢	٠	١	*	٠.٢٢	٠.١٢	٠.١٧
	نزم	١٦	١١	٥	٨		–	–	–
٣٢	بەرز	٤	١	٣٣	٢	٠.١٠	٠.٠٥	*	٠.٢٠
	نزم	٨	٣	١٩	١٠	–	–		–

جێگیری پێوەر:

توێژەران دوای جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەکە لەسەر نموونەی ڕاپرسی، هەڵسان بە پێوانەکردنی جێگیری تاقیکردنەوەکە بە بەکارهێنانی ڕێگەی ئەلفاکرۆنباخ (Cronbach's Alpha) بۆ دەرهێنانی پلەی جێگیری پێوەرەکە، ئەوەبوو گەیشتە (0.755) بەو هۆیەوەش دەرکەوت تاقیکردنەوەکە پلەیەکی جێگیری گونجاوی هەیە.

٣-٧ جێبەجێکردنی ئەزموونەکە:

ئەزموونەکە جێبەجێکرا لە ڕۆژی یەکشەممە ڕێکەوتی (٢٠٢٥/١/١٢) لەسەر بەندی سێیەم و چوارەم لە پەرتوکی بابەتە کۆمەڵایەتییەکانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی، و بەردەوام بوو تا ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی (٢٠٢٥/٣/١٢). بەم شێوەیە ئەزموونەکە (٨هەفتە) ی خایاند بەجۆرێک لە هەر هەفتەیەک (٣) وانە بە هەر کۆمەڵەیەکیان دەگوتراوە.

٣-٨ جێبەجێکردنی ئامرازی توێژینەوەکە و ڕاستکردنەوەی:

تاقیکردنەوەی پاشەکی بەدەستهێنانی چەمکەکان بەسەر هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی (٢٠٢٥/٣/٢٦) جێبەجێکرا.

٣-٩ هۆکارە ئامارییە بەکارهاتووەکان:

بەشێوەیەکی گشتی هەگبەی ئاماری (SPSS – Version21) بەکارهێنراوە بۆ دەرهێنانی ئەم هۆکارە ئامارییانەی خوارەوە:

١- مربع کای سکویر (Chi - Square: x^2).
٢- تاقیکردنەوەی (T.test) بۆ دوو نموونەی سەربەخۆی ژمارە یەکسان.
٣- هاوکێشەی جی کۆپەر (J.Cooper Formula).
٤- هاوکێشەی ئەلفا کرونباغ (Alpha Cronbach: α).

٤: خستنەڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە و تاوتوێکردنیان

٤-١ خستنەڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە:

گریمانەی یەکەم:

جیاوازییەکی بەهاداری ئاماری نیە لە ئاستی (٠.٠٥) لەنێوان ناوەندەژمێرەیی نمرەکانی قوتابییانی کۆمەڵەی ئەزموونی بە بەکارهێنانی مۆدێلی (Neale) وانەیان پێ دەوترێتەوە، و ناوەندە ژمێرەیی نمرەکانی قوتابییانی کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو، کە بە بەکارهێنانی ستراتیژیەتی فێربوونی پەیڕەوکراو وانەیان پێدەوترێت لە تاقیکردنەوەی پاشەکی بەدەستهێنانی چەمکەکان.

بۆ سـەلماندنی راستی ئەم گریمانەیە، توێژەر ناوەندە ژمێرەیی و لادانی پێوەری بۆ نمرەی تاقیکردنەوەوی بەدەستهێنانی چەمکەکان بۆ قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە بە بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی ئاماری دەرهێنا، سـەرەتا تاقیکردنەوەی دابەشبوونی سروستی بۆ تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی چەمکەکان بە بەکارهێنانی تێستی شـابیروویلکس ئەنجامدرا، بڕوانەی خشـتەی ژمارە(٤-١٠)، نیشـانی دەدەن نمرەکانی تاقیکردنەوەی بەدەسـتهێنانی چەمکەکان بۆ هەردوو گرووپەکە لە دابەشکردنێکی سروشتی وەرگیراون.

بەهاکانیp.value ی هەردوو کۆمەڵەکە دەرکەوتووە کە لە ٠.٠٥ زیاترە، بەجۆرێک بۆ کۆمەڵەی ئەزموونی (٠.٢٥٢) بۆ کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو (٠.٣١٨) کە هەردوو گرووپ بەهاکانیان لە ٠.٠٥ زیاترە بەم جۆرە بەم ئەنجامە بۆمان دەردەکەوێت کە داتاکان دابەشکردنێکی سروستییان وەرگرتووە.

خشتەی ژمارە (٤-١٠) تاقیکردنەوەی دابەشبوونی سروشتی لە تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی چەمکەکان بە بەکارهێنانی تیستی شاپیرو ویلکس

بڕگەکان	کۆمەڵەی	تێستی شاپیرو ویلکس	ژمارەی سامپڵ	P-Value	دەلالەت
تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی چەمک	ئەزموونی	.949	24	.252	دابەش بوونی سروشتی یە
	کۆنترۆل	.953	24	.318	دابەش بوونی سروشتی یە

پاشان توێژەر بۆ تاقیکردنەوەی ئاماری تائی (t.test) نموونەی سەربەخۆی (independent sample t.tedt) بۆ هەردوو کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو بەکارهێنا، هەروەک لە خشتەی (٤-١١) داتا و ئەنجامەکان خراونەتەڕوو:

خشتەی ٤-١١ ئەنجامی T.test بۆ تاقیکردنەوەی پاشەکی پێوەری بیرکردنەوەی داهێنەرانە

کۆمەڵەکانی توێژینەوە	ژمارەی نموونەکان	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	پلەی ئازادی	بەهای T.test بۆ دوو نموونەی سەربەخۆ		ئاستی بەهاداری (٠.٠٥)
					هەژمارکراو	ئەگەری Sig.	
ئەزموونی	٢٤	17.50	3.612	٤٦	2.877	0.006	بەهاداری ئامارییە*
کۆنترۆڵکراو	٢٤	14.75	2.982				

لە خشتەی سەرەوە دەردەکەوێت کە بەهای (Tی هەژمارکراو) بریتییە لە (٢.٨٧٧)، و بەهای (Tی ئەگەری) یەکسانە بە (٠.٠٠٦) کە بچووکترە لە ئاسـتی بەهاداری (٠.٠٥) بە پلەی ئازادی (٤٦)، کە ئەمەش بەڵگەی بوونی جیاوازی بەهاداری ئامارییە لە نێوان ناوەندی ژمێرەیی نمرەکانی قوتابییانی هەردوو کۆمەڵەی توێژینەوەکە لە تاقیکردنەوەی پاشـەکی بەدەسـتهێنانی چەمکەکان بۆ بەرژەوەندی قوتابییانی کۆمەڵەی ئەزموونی، چونکە ناوەندی ژمێرەیی نمرەکانی قوتابییانی کۆمەڵەی ئەزموونی، کە یەکسـانە بە (١٧،٥٠) بەرزترە لە ناوەندی ژمێرەیی نمرەکانی قوتابییانی کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو کە بریتییە لە (١٤،٧٥)، بەم ئەنجامەی سـەرەوەش گریمانەی سـفری ڕەتدەکرێتەوە و گریمانەی بەدیل پەسەند دەکرێت.

٤-٢ تاوتویکردنی ئەنجامەکانی گریمانەی یەکەم:

ئەنجامەکانی گریمانەی یەکەم بەڵگەیە لەسەر سەرکەوتنی قوتابییانی کۆمەڵەی ئەزموونی بەسەر قوتابییانی کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو لە وەڵامدانەوەی تاقیکردنەوەی پاشەکی بەدەستهێنانی چەمکەکان، بەو مانایەی ئاستی بەدەستهێنانی چەمکەکان لای ئەو قوتابییانەی بابەتی زانستەکۆمەڵایەتییەکانیان بەپێ ی مۆدێلی (Neale) خوێندووە، زۆرباش و بەرزترە لە ئاستی بەدەستهێنانی چەمکەکان لای ئەو قوتابییانەی هەمان بابەتیان بەپێ ی ستراتیژیەتی فێربوونی پەیڕەوکراو وەرگرتووە، هۆکاری بوونی ئەم ئەنجامەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو میکانیزمەی ئەم مۆدێلە پێی ناسراوە لەگەڵ ئەو سوودانەی کە هەیەتی لە پرۆسەی وانەوتنەوە لە بواری تیۆری و کرداری بە هاوکاری نێوان تاکەکانی کۆمەڵەی ئەزموونی و ئەو دەرفەتە ئەرێنیانەی کە ئەم مۆدێلە دەیرەخسێنێت بۆ قوتابییان بۆ کارلێککردن لەنێوانیان و پشتبەستن بە یەکتری، ئەم ئەنجامەش هاوڕایە لەگەڵ هەریەک لە توێژینەوەکانی (العبادي، ٢٠١٠) و (الجباوي، ٢٠١١) کە گەیشتبوونە کارایی مۆدێلی (Neale) لەسەر بەدەستهێنانی چەمکەکان، و دەستکەوت، و هەڵوێست بۆ ئەو بابەتانەی کە توێژینەوەی ئەزموونییان لەسەرکرابوو، بەو هۆیەوەش پاڵپشتی ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوەیە دەکەن.

لێرەوە دەکرێت بوترێت بۆ بەدەستهێنانی چەمکەکان لای قوتابییان، پێویستە مامۆستایان فێربکرێن لەسەر بەکارهێنانی مۆدێل و ستراتیژیەتەکانی فێرکردن و فێربوونی هاوچەرخ، کە هەڵدەستن بە کارلێککردنی نێوان قوتابییان و مامۆستایان لەناو پۆلەکانی خوێندن، کە وا لە قوتابی دەکات ببێتە تەوەری سەرەکی کرداری وانەوتنەوەکە، کە بێگومان لە گرنگترین ئەو مۆدێل و ستراتیژیەتانەش مۆدێلی (Neale)ە کە لەم توێژینەوەیەدا لەسەر قوتابییانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی لە قوتابخانەی (پرژەی بنەڕەتی کچان) لە بابەتی زانستە کۆمەڵایەتییەکان بەکارهێنرا.

لەبەر ئەوەی بەڵگەی ئاماری هیچ ئاماماژەیەکمان ناداتێ لەسەر زانینی کاریگەری نموونەی (Neale) لەسەر بەدەستهێنانی چەمکەکان بۆیە توێژەران هاوکێشەی (ئیتا)یان بەکارهێنا بۆ دیارییکردنی کاریگەری گۆڕاوی سەربەخۆ نموونەی (Neale) لەسەر گۆڕاوی پاشکۆ بەدەستهێنانی چەمکەکان.

خشتەی ژمارە (٤-١٢) بەهای هاوکۆڵکەی (ئیتا) قەبارەی کاریگەری نموونەی مۆدێلی (Neale) لەسەر بەدەستهێنانی چەمکەکان

گۆڕاوی سەربەخۆ	گۆڕاوی پاشکۆ	کۆمەڵە	قەبارەی چاوگە نموونە	(T) هەژمارکراو	نمرەی ئازاد	بەهای قەبارەی کاریگەری N2	قەبارەی کاریگەری
مۆدێلی (Neale)	بەدەستهێنانی چەمکەکان	ئەزموونی	٢٢	٢.٨٧٧	٤٢	٠.١٦٥	زۆرگەورە
		کۆنترۆڵکراو	٢٢				

لەخشتەی (٤-١٢) ڕووندەبێتەوە کە قەبارەی کاریگەری مۆدێلی (Neale) لە بەدەستهێنانی چەمکەکان لەجێبەجێکردنی پاشەکی لەنێوان ناوەندە ژمێرەیی نمرەکانی قوتابییانی کۆمەڵەی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو بەپێی هاوکێشەی دووجای ئیتا بریتییە لە (٠.١٦٥)ئەم بەهایەش بەڵگەیە لەسەر کاریگەریەکی گەورە لە وانەوتنەوە بەپێی کاریگەری مۆدێلی (Neale) لە بەدەستهێنانی چەمکەکان لای قوتابییانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی کچان لەنێوان ناوەندژمێری نمرەی کۆمەڵەی ئەزموونی بەراورد بە ناوەندژمێری نمرەی کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو. بۆ زانیی ئاستی قەبارەی کاریگەرییەکە بڕوانە خشتەی ژمارە (٤-١٣):

خشتەی (٤-١٣) ئاستی قەبارەی کاریگەری دووجای ئیتا

بچووک	ناوەند	گەورە
٠.٠١	٠.٠٦	٠.١٤

(p:280، 2012،Sullivan & Feinn)

دەرئەنجام و ڕاسپاردە و پێشنیاز:

١-٥ دەرئەنجام:

پاش ئەنجامدانی چارەسەری ئاماری بۆ داتاکان، و لەژێر ڕۆشنایی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە، توێژەران گەیشتن بەم دەرئەنجامانەی خوارەوە:

١- سەرکەوتنی کۆمەڵەی ئەزموونی بەسەر کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو لە تاقیکردنەوەی پاشەکی بەدەستهێنانی چەمکەمان.

٢- بەکارهێنانی مۆدێلی (Neale) کاریگەری هەیە لەسەر بەدەستهێنانی چەمکە جوگرافییەکان لای قوتابییانی پۆلی نۆیەمی بنەڕەتی کچان لە بابەتی زانستە کۆمەڵایەتییەکان.

٢-٥ ڕاسپاردە:

لە ژێر ڕۆشنایی دەرئەنجامەکان، توێژەران ئەم ڕاسپاردانە پێشکەش دەکەن:

١- هاندانی مامۆستایان لەسەر بەکارهێنانی مۆدێلی (Neale) لە وتنەوەی بابەتی زانستە کۆمەڵایەتیەکان بۆ دەستەبەرکردنی توانای قوتابییان بۆ بەدەستهێنانی چەمکەکان.

٢- ڕاهێنانی مامۆستایانی زانستە کۆمەڵایەتییەکان لە قوتابخانەکان لەسەر چۆنیەتی بەکارهێنانی مۆدێلی (Neale)، بۆ ئاشناکردنیان بە سوودەکانی ئەم مۆدێلە و چۆنیەتی بەکارهێنانی لەناو پۆلدا.

٣- چڕکردنەوەی توێژینەوەکانی پەیوەست بە بەکارهێنانی مۆدێلی (Neale)، و چۆنیەتی پلاندانانی و جێبەجێکردنی و هەمەجۆرکردنی ڕێگا و شێوازەکانی وانەوتنەوە، و گشتاندنی لەسەر نموونە جیاوازەکان، هەروەها بۆ بەرزکردنەوەی هۆشیاری خوێنەر بەرامبەر گرنگی مۆدێلەکە لە کرداری فێرکردن و فێربوون.

٣-٥ پێشنیاز:

دەتوانرێت پێشنیازبکرێت بە ئەنجامدانی توێژینەوەی زیاتر لە داهاتوو، لەوانە:

١- ئەنجامدانی توێژینەوەی زیاتر لەسەر مۆدێلی (Neale)، بە ئامانجی دەرخستنی کاریگەری ئەم مۆدێلە لە وتنەوەی بابەتی زانستە کۆمەڵایەتییەکان لە قۆناغە جیاوازەکانی خوێندن.

٢- ئەنجامدانی توێژینەوەی زیاتر بە ئامانجی دەرخستنی کاریگەری بەکارهێنانی ئەم مۆدێلە لەسەر گۆڕاوە پاشکۆکانی تر.

٣- ئەنجامدانی توێژینەوەی وەسفی (باسکردن) لەسەر ڕاستی بەکارهێنانی مۆدێلی (Neale) لەلایەن مامۆستایانەوە لە بابەتی زانستە کۆمەڵایەتییەکان.

سەرچاوەکان:

سەرچاوەی کوردی

- أحمد و عادل محمد نوری سامان حسین (٢٠١٩): ئاراستەی مامۆستایانی زانستە کۆمەڵایەتییەکان دەربارەی پسپۆڕییەکانیان لە قوتابخانە بنەڕەتییەکاندا، ب ٢٣، ژ٣، گۆڤاری زانکۆ بۆ زانستە مرۆڤایەتییەکان.
- کەریم، ئالان پشتیوان (٢٠١٤)، بەکارهێنانی کارامەییەکانی دەربڕینی زارەکی بەپێی شێوازی فێربوونی هەرەوەزی و کاریگەرییەکەی لەسەر بەدەستهێنانی کارامەییەکانی دەربڕینی نووسراو و گەشەپێدانی پاڵنەری فێربوون لە زمانی کوردیدا، نامەی ماستەر (بڵاونەکراوە)، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی، زانکۆی سەلاحەددین - هەولێر، هەرێمی کوردستان - عێراق.

سەرچاوەی عەرەبی:

- المدير عام (٢٠١٠):مفهوم العلوم الاجتماعية منتدى طلبة علم الاجتماع، ٨/٤/٢٠٢٢.
- ابو جادو(٢٠٠٣):صالح محمد علي علم النفس التربوي، ط٣، دار المسيرة للنشر، الاردن.
- ابو رياش، حسين محمد(٢٠٠٧): التعليم المعرفي، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان، الاردن، ٢٠٠٧.
- أبو رياش، حسين محمد وقطيط غسان يوسف (٢٠٠٨): حل المشكلات، ط١، دار وائل، عمان، الأردن.
- الجباوي بان محمود (٢٠١٢): أثر أنموذج دانيال في التحصيل وتنمية الاتجاه نحو المادة العلمي لدى طالبات معهد إعداد المعلمات الصباحي للصف الخامس - قسم العلوم والرياضيات، مجلة جامعة بابل للعلوم الإنسانية، مج (٢٠)، العدد (٢)، ص ص ٦١٠ -٦٣٦.
- الجنابي، قيس حاتم،هاني، واخرون(٢٠١٧): اثر انموذج بارمان في اكتساب المفاهيم التاريخية والاحتفاظ بها لدى طلاب الصف الاول متوسط مجلة كلية التربية الأساسية للعلوم التربوية والانسانية / جامعة بابل، العدد ٢٠١٧/ ٣١، شباط.
- الخليلي، خليل (١٩٩٦):"مضامين الفلسفة البنائية في تدريس العلوم"، مجلة التربية اللجنة الوطنية القطرية للتربية والثقافة والعلوم، ع (١١٦).
- السعدي، يوسف فالح محمد، (٢٠٠٩) أثر استخدام نموذج دانيال وكلاوسمير التعليمي في اكتساب مفاهيم علم الأحياء والاتجاه نحو المادة لدى طلبة المرحلة الثانوية، مجلة كلية التربية الأساسية – الجامعة المستنصرية، العدد ٥٦.
- الطناوي، عفت مصطفى (٢٠٠٩) التدريس الفعال، تخطيطه،مهاراته استراتيجياته، تقويمه، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة.
- العبادي، مرتضى حيدر شلاكة، (٢٠١٠): أثر انموذج دانيال في اكتساب المفاهيم الجغرافية لدى تلميذات الصف الخامس الابتدائي، كلية التربية أبن رشد، جامعة بغداد، رسالة ماجستير غير منشورة.
- العتوم، عدنان يوسف و علاونة، شفيق فلاح و الجراح، عبدالناصر ذياب و ابوغزال، معاوية محمود (٢٠٠٦): علم النفس التربوي (النظرية و التطبيق)، ط١، دار المسيرة للنشر و التوزيع و الطباعة، كلية التربية – جامعة اليرموك، عمان - الأردن.
- العزاوي، حسن علي فرحان، ومناضل احمد جعفر(٢٠١٥): اثر انموذجي بارمان) ولورسباتش) في اكتساب المفاهيم البلاغية والاداء التعبيري عند طلبة الصف الخامس الادبي، مجلة الاستاذ العدد الخاص بالمؤتمر العلمي الثالث، لسنه ٢٠١٥.
- المساري، مراد احمد (٢٠٢٠): أثر انموذج (nwale)في تحصيل مادة الرياضيات واكتساب المفاهيم الرياضية لدى تلاميذ الصف الخامس الابتدائي، رسالة ماجستير غير منشورة)، الجامعة المستنصرية، كلية التربية الاساسية.
- المنيزل، عبدالله فلاح و غرايبة، عايش موسى (٢٠٠٦): الإحصاء التربوي - تطبيقات باستخدام الرزم الإحصائية للعلوم الإجتماعية، كلية العلوم التربوية - الجامعة الأردنية، ط١، دار المسيرة للنشر و التوزيع - الأردن.
- أمبوسعيدي، عبد االله والحوسينة، هدى(٢٠١٦): استراتيجيات التعلم النشط:٨٠ استراتيجية مع الأمثلة التطبيقية.عمان: دار المسيرة للنشر والتوزيع، الطبعة
- بهجات، رفعت (٢٠٠١): تدريس العلوم الطبيعية رؤية معاصرة، ط٢، القاهرة: عالم الكتب.
- راجي، زينب حمزة (٢٠٠٧): اثر انموذجي دانيال ومكارثي في اكتساب المفاهيم العلمية والاتجاه نحو مادة العلوم لدى تلميذات الصف الخامس الابتدائي، جامعة بغداد، كلية التربية، ابن رشد، اطروحة دكتوراه غير منشورة.
- شلايل، أيمن (٢٠٠٣): أثر" دورة التعلم في تدريس العلوم على التحصيل وبقاء أثر التعلم واكتساب عمليات العلم لدى طلاب الصف السابع"، رسالة ماجستير، الجامعة الإسلامية، غزة،ط١. غزة: مكتبة آفاق.
- عبدالرحمن، سعد (٢٠٠٨): القياس النفسي (النظرية و التطبيق) ، ط٥، هبة النيل العربية للنشر و التوزيع – مصر.
- عبيد، وليم (٢٠٠٤): تعليم الرياضيات لجميع الأطفال في ضوء متطلبات المعايير وثقافة التفكيردار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، الاردن.
- عفانة، عزو إسماعيل، والجيش، يوسف إبراهيم (٢٠٠٨): التدريس والتعلم بالدماغ ذي الجانبين،عليان، ربحي مصطفى و غنيم، عثمان محمد (٢٠٠٠)، مناهج و أساليب البحث العلمي النظرية و التطبيق، ط١، دار صفاء للنشر و التوزيع، عمان - الأردن.
- فاضل، سحر حسين (٢٠١٨): فاعلية استراتيجية التعليم المتمايز في تحصيل طلاب الصف الرابع الأدبي في التاريخ، مجلةكلية التربية الأساسية للعلوم التربوية و الإنسانية، العدد:٣٨، جامعة بابل، العراق.
- محمد، منى (٢٠٠٤): "المدخل المنظومي وبعض نماذج التدريس القائمة على الفكر البنائي"، المؤتمر العربي الرابع، جامعة عين شمس.

- ياسين، واثق عبد الكريم (١٩٩٩): أثر استخدام المفاهيم الفيزيائية باستخدام خرائط المفاهيم ونموذج هيلدا تابا في التفضيل المعرفي لطلبة كلية المعلمين. رسالة دكتوراه غير منشورة، كلية التربية ابن الهيثم، جامعة بغداد. الأولى.

سەرچاوەی ئینگلیزی:

- Davis، E.: Models for Underston ding in methemetic، Arithetic Teacherspot، 197.
- Sullivan G. M. & Feinn R (2012). Using Effect Size – or why the p value is not enough. Journal of Graduate Medical. 4(3) pp.279-282.

أثر استخدام نموذج (neale) على اكتساب المفاهيم لدى طالبات الصف التاسع في المواد الاجتماعية

ارام غريب قادر
قسم العلوم الاجتماعية، كلية التربية الأساس،
جامعة صلاح الدين–أربيل، إقليم كوردستان، العراق.
aram.qadir@su.edu.krd

بخشان حويز حسن
قسم العلوم الاجتماعية، كلية التربية الأساس،
جامعة صلاح الدين–أربيل، إقليم كوردستان، العراق.
pakhshan.h.hasan@su.edu.krd

سرهد عثمان رمضان
قسم العلوم الاجتماعية، كلية التربية الأساس،
جامعة صلاح الدين–أربيل، إقليم كوردستان، العراق.
sarhad.ramadhan@su.edu.krd

اشقى سليمان حسو
قسم العلوم العامة، كلية التربية الأساس،
جامعة صلاح الدين–أربيل، إقليم كوردستان، العراق.
ashqi.haso@su.edu.krd

الملخص:

تهدف هذه الدراسة إلى معرفة أثر استخدام نموذج نيل على اكتساب المفاهيم لدى طالبات الصف التاسع في المواد الاجتماعية. استخدم الباحثان المنهج التجريبي واعتمدا على الخرائط التجريبية لمجموعتين (تجريبية وضابطة). تكون مجتمع البحث من طلاب الصف التاسع في مديرية التربية والتعليم ببنصلاوة للعام الدراسي (٢٠٢٤–٢٠٢٥) تكونت العينة الأولية للدراسة من (٤٨) طالبة، تم تقسيمهن عشوائيًا إلى مجموعتين، تم تدريسهن باستخدام نموذج نيل، وهما (٢٤) طالبة، و(٢٤) طالبة في المجموعة الضابطة التي تم تدريسها باستراتيجية التعلم الاعتيادي.

أعد الباحث (١٥) خطة تدريس، منها (١٥) خطة للمجموعة التجريبية التي استخدمت نموذج نيل، و(١٥) خطة للمجموعة الضابطة التي استخدمت استراتيجية التعلم الاعتيادي. وأستغرقت التجربة (٨) أسابيع في الفصل الدراسي الثاني للعام الدراسي (٢٠٢٤–٢٠٢٥).

بعد تطبيق أدوات البحث وجمع البيانات وتحليلها باستخدام البرنامج الإحصائي (SPSS)، توصل الباحث إلى النتائج التالية:

1. تفوق المجموعة التجريبية على المجموعة الضابطة في الاختبار البعدي لاكتساب المفاهيم.

2- استخدام نموذج نيل له أثر في اكتساب المفاهيم الجغرافية لدى طالبات الصف التاسع في مادة العلوم الاجتماعية.

الكلمات المفتاحية: موديل(Neale)، تحصيل المفاهيم، مادة الاجتماعيات.

The Effect of Using the Neale Model on The Acquisition of Concepts Among Ninth Grade Girls in Social Subjects

Aram Ghareeb Qadr
Department of Social Science, College of Basic Education, University of Salahaddin – Erbil, Kurdistan Region, Iraq.
aram.qadir@su.edu.krd

Pakhshan Hawez Hasan
Department of Social Science, College of Basic Education, University of Salahaddin – Erbil, Kurdistan Region, Iraq.
pakhshan.h.hasan@su.edu.krd

Sarhad Othman Ramadhan
Department of Social Science, College of Basic Education, University of Salahaddin – Erbil, Kurdistan Region, Iraq.
sarhad.ramadhan@su.edu.krd

Ashqi Sleman Haso
Department of General Science, College of Basic Education, University of Salahaddin – Erbil, Kurdistan Region, Iraq.
ashqi.haso@su.edu.krd

Abstract

The aim of this study is to determine the effect of using the Nile model on the acquisition of concepts in social media students. Use of experimental methodology and reliance on experimental curves for groups (experimental and administrative). Become a research group of high-ranking students in the Directorate of Education and Training in Benslawa for the student year (2024-2025) Become the first look at a study of (48) students، vol They were randomly divided into groups، taught using the Nile model، and (24) students، and (24) students in the office group taught strategy Addiction Education.

Search for (15) instructional lines، including (15) lines for the experimental set using the Nile model، and (15) lines for the administrative set using the strategic model Addiction Education. and immersed the experience (8) weeks in the second academic year of the general academic year (2024-2025).

After applying the research tools and data collection and analysis using statistical software (SPSS)، the researcher reached the following results:

1- Comparison of the experimental set over the administrative set in the dimensional test for concept acquisition.

2- Using the Nile model in its effect on the acquisition of geographical concepts by high grade students in social sciences

Keywords: Model Neale, Concept acquisition, Social StudiesSocial Studi.

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)

DOI: https://doi.org/10.21271/mj.1.2.10

OPEN ACCESS

*Corresponding author

Samrand.hussein@su.edu.krd

Samrand Hamad Ameen Hussein

فاعلية استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب فى التحصيل المعرفي و تنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية لدى طلبة قسم التربية الخاصة كلية التربية– جامعة صلاح الدين

RECEIVED: 05/07/2025

ACCEPTED: 06/09/2025

PUBLISHED: 25/12/2025

سامرند حمد أمين حسين/ قسم التربية الخاصة، كلية التربية، جامعة صلاح الدين–أربيل، إقليم كردستان، العراق.

كريم أحمد عزيز/ قسم رياض الأطفال، كلية التربية الأساسية، جامعة كرميان، إقليم كردستان، العراق.

الملخص

يهدف البحث إلى التعرف على فاعلية استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب في التحصيل المعرفي وتنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية لدى طلبة المرحلة الثالثة– قسم التربية الخاصة في كلية التربية في جامعة صلاح الدين، ولتحقيق الأهداف صُيغت فرضيتان صفريتان واتبع الباحثان المنهج التجريبي وتصميم المجموعتين المتكافئين ذواتي الاختبار القبلي– البعدي، وتكون مجتمع البحث من طلبة المرحلة الثالثة واشتملت عينة البحث على(٤٠) طالبا وطالبة وزعوا عشوائياً بعد إجراءات التكافؤ إلى مجموعتين تجريبية والأخرى ضابطة بواقع(٢٠) طالبا وطالبة في كل مجموعة من المجموعتين، إذ درست المجموعة التجريبية باستخدام إستراتيجية التعلم المقلوب ودرست المجموعة الضابطة بالطريقة المعتادة، وتألفت أداتا البحث الأولى اختبار تحصيلي بناها الباحثان لقياس التحصيل المعرفي لعينة البحث وقد وزعت الأسئلة بحسب مستويات بلوم المعرفية(التذكر،الفهم، التطبيق) تُحقق من صدقه بعرضه على مجموعة من المحكمين والمتخصصين، وأُستُخرج معامل الصعوبة والسهولة والقوة التميزية وفعالية البدائل للفقرات، واستخرج معامل ثباته باستخدام معادلة (الفا– كرونباخ– Alfa) وبلغت قيمته(٩١.٠)،وأصبح الاختباربصيغته النهائية مكونا من (٢٥) فقرة، والثانية بطاقة الملاحظة بناها الباحثان لقياس الجانب المهاري و المكونة من ثمان مهارات رئيسية بمجموع (٤٠) مهارة فرعية لعينة البحث حيث توفرت لأداتي البحث دلالات الصدق والثبات المناسبة، وحُللت البيانات باستخدام برنامج الحزمة الإحصائية للعلوم الاجتماعية(SPSS) كما تُحقق من فروض البحث باستخدام: المتوسطات الحسابية، اختبار (ت) لعينتين مستقلتين وايتا(Eta-squared) لقياس حجم الأثر للمتغير المستقل، وقد أظهرت النتائج وجود فروق دالة إحصائياً في الجانب المعرفي والمهاري في التطبيق بين متوسطي درجات المجموعة التجريبية والضابطة في الاختبار البعدي ولصالح المجموعة التجريبية، واتصفت إستراتيجية التعلم المقلوب بفاعليتها فى التحصيل المعرفي وتنميه مهارات استخدام بعض المواقع التعليميه وفي ضوء النتائج قدم الباحثان عددا من التوصيات والمقترحات المستقبلية.

الكلمات المفتاحية:

استراتيجية التعلم المقلوب، التحصيل المعرفي، مهارات استخدام بعض المواقع التعليميه.

مشكلة البحث:

يعّد استخدام المواقع التعليمية في التدريس من الأمور المهمة بالنسبة إلى الطالب الجامعي مما لديها تأثير كبير في دراستهم وتعلمهم وبنائهم الفكري والمعرفي، وكلما زاد استخدامه لدى الطلبة زادت القدرة على اكتساب خبرات ومهارات وإتقان التعلم وتطبيق ما يتعلمونة في مواقف الحياة، وحتى يتم تقديم تدريس أفضل للطلبة لابد من استخدام استراتيجيات غير تقليدية مصاحبة لتقنيات حديثة تعمل على تغيير دور الطالب وجعله أكثر إيجابية في عملية التعليم بما يتناسب تفكير الطلبة ورفع مستوى التحصيل المعرفي والعلمي لديهم، ويرى البعض أن استخدام المواقع التعليمية هي أحد أهم تطبيقات الويب وهي أيضا أحد أشكال التكنولوجيا الحديثة التي لها دور لا غنى عنه لرفع مستوى التحصيل المعرفي والعلمي لدى الطلاب.(السيد، ٢٠٢٠ :٦٨)

ويرى الباحثان أن استخدام المواقع التعليمية في التدريس هو ضرورة لابد منها، وهنا تتمثل مشكلة البحث في وجود عوامل ضعف في تطبيق تكنولوجيا وأساليب التعلم الإلكتروني، إضافة إلى شعور الطلبة بالملل وعدم الميل في الاتجاه بشكل إيجابي لأساليب التعلم التقليدي مما شكل عند الباحثين رغبة ملحة لحل هذه المشكلة، الأمر الذي حدا بها لاختيار إستخدام بعض المواقع التعليمية في تدريس قائم على استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب كأحد الأساليب البديلة من أجل تحسين في التحصيل المعرفي و تنمية إستخدامهم لتلك المهارات في عملية التعليم والتعلم وبالاستفادة من كل بيئات التعلم، لذا اختار الباحثان طلبة المرحلة الثالثة في قسم التربية الخاصة لتدريسهم مادة التقنيات التربوية لذوي الاحتياجات الخاصة لأنها المادة الأقرب للواقع بحيث تركز على الجانب المعرفي وتمثل التحصيل، أما الجانب المهاري تمثل تنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية لدى الطلبة فقد تبلورت مشكلة البحث من خلال اطلاع الباحثين على الدراسات السابقة التي أوصت بتنمية بعض المهارات منها مهارات استخدام المواقع التعليمية كدراسة (عبدالعزيز المعدي،٢٠١٥) ودراسة (نور العطية,٢٠١٦) ودراسة(منيرة أبو جلبة,٢٠١٦) ودراسة(حنان الزين,٢٠١٥), ودراسة(مفيد,٢٠١٥) ودراسة (مجدي عقيل ومحمدبرغوث,٢٠١٥) كلها أوصت بضرورة الاهتمام بالتعلم المقلوب واستراتيجية وذلك نتيجة للضعف في الجانب المعرفي والمهاري في استخدام تلك المواقع التعليمية ومن هنا تمثلت المشكلة في السؤال الرئيسي: ما مدى فاعلية استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب فى التحصيل المعرفي وتنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية لدى طلبة المرحلة الثالثة قسم التربية الخاصة/ كلية التربية في جامعة صلاح الدين.

أهمية البحث:

في عصر تتسارع فيه وتيرة إنتاج التقنية الحديثة يوما بعد يوم، بنفس الوتيرة التي تتسارع بها الأجيال الجديدة إلى امتلاك تلك التقنيات كالحواسيب المحمولة والهواتف الذكية والأجهزة اللوحية حتى صاروا لايتخيلون الحياة بدونها، أصبح تطويع تلك التقنيات ودمجها في العملية التعليمية ضرورة عصريه، مما يعين على زيادة الدافعية نحو عملية التعلم، كونها تحاكي واقعهم وتنسجم مع متطلباتهم، وطبقاً لذلك سارعت الدول المتقدمة وكبرى الشركات لتسخير هذه التكنولوجيا لإضافة الإثارة والتشويق إلى عناصر العملية التعليمية المختلفة كالمناهج الدراسية ووسائل التواصل الفعالة بين المعلم والمتعلم مراعاة للفروق الفردية وتلبية للاحتياجات الخاصَّة لكل طالب، ولتوفير مالم يكن متوفرا في الطرق التعليمية التقليدية من قبل وأهمها تنمية دور الطالب الإيجابى وقدرتة على المشاركة والبحث والاعتماد على النفس، وضرورة تطوير أساليب التعليم والتعلم الحديثة التى تعتمد على توظيف التقنيات الحديثة فى العملية التعليمية.

١- تكمن أهمية البحث في ضرورة مواكبة التطور الحاصل في منهجية التقنيات وطرائق التدريس الحديثة والمتمثلة في تواصل المدرس والطالب في المنزل خارج حدود الصف وتعزيز أهمية التعلم الذاتي للطلاب من خلال استخدام التقنيات والتطبيقات الحديثه.

٢- قد تساعد في كيفية تصميم برنامج قائم على استراتيجية الصف المقلوب في تدريس.

٣- قد تكون طريقة فعالة في رفع مستوى التحصيل العلمي والمعرفي للطلاب.

٤- لفت انتباه الباحثين للقيام بأبحاث عديدة للتوجه نحو فاعلية الصف المقلوب في تطوير العملية التربوية.

٥- تعد مرجعا تربويا يمكن الاستفادة منهم في العلوم التربوية الخاصة بالبحوث التجريبية على وجه التحديد.

٦- يعد هذا البحث منهلاً ومصدرًا علميا وإطاراً نظريا يمكن الارتكاز عليه في الجانب المعرفي والمهاري.

٧- يفتح هذا البحث الطريق إلى تنمية المهارات التعليمية المختلفة باستخدام التعلم المقلوب.

أهداف البحث:

يهدف البحث الحالي إلى معرفة :

١. تحديد مهارات استخدام المواقع التعليمية الواجب توافرها لدى طلبة كلية التربية قسم التربية الخاصة للمرحلة الثالثة في جامعة صلاح الدين.

٢. التعرف على فاعلية إستراتيجية استخدام التعلم المقلوب في التحصيل المعرفي لدى طلبة كلية التربية قسم التربية الخاصة للمرحلة الثالثة في جامعة صلاح الدين.

٣. التعرف على فاعلية إستراتيجية استخدام التعلم المقلوب في تنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية لدى طلبة كلية التربية قسم التربية الخاصة للمرحلة الثالثة في جامعة صلاح الدين.

فرضيات البحث:

١. لا يوجد فرق ذو دلالة إحصائية عند مستوى دلالة (٠.٠٥) بين متوسطي درجات التحصيل المعرفي لطلبة المجموعة التجريبية التي تدرس باستخدام التعلم المقلوب وطلبة المجموعة الضابطة التي درست على وفق الطريقة الاعتيادية.

٢. لا يوجد فرق ذو دلالة إحصائية عند مستوى دلالة (٠.٠٥) بين متوسطي درجات تنمية المهارات لطلبة المجموعة التجريبية التي تدرس باستخدام التعلم المقلوب وطلبة المجموعة الضابطة التي درست على وفق الطريقة الاعتيادية.

حدود البحث:

اقتصر البحث الحالي على:

١. الحدود الزمنية: طُبق البحث للعام (٢٠٢٣- ٢٠٢٤) الكورس الثاني.

٢. الحدود الموضوعية: مقرر التقنيات التربوية لذوي الاحتياجات الخاصة للمرحلة الثالثة.

٣. الحدود المكانية: كلية التربية- قسم التربية الخاصة- جامعة صلاح الدين/ أربيل.

٤. الحدود البشرية: طلبة المرحلة ثالثة كلية التربية- قسم التربية الخاصة- جامعة صلاح الدين/ أربيل.

تحديد المصطلحات:

الفاعلية:

عرفها العمر(٢٠٠٧): بأن الفاعلية هي القدرة على إحداث تغير إيجابي في تعلم الطالب، وسلوكه، واتجاهاته، من خلال تقديم درس يحقق أهدافه التدريسية بكفاءة عالية.(العمر،٢٠٠٧: ٧٩)

عرفها السعيد(٢٠١٥): أنها مدى الأثر الذي يمكن أن تحدثه المعالجة التجريبية باعتبارها متغيراً مستقلا في أحد المتغيرات التابعة.(السعيد،٢٠١٥ :١٠٤)

ويعرفها الباحثان إجرائياً: درجة الأثر الذي يمكن للتعلم المقلوب أن يحدثه على التحصيل المعرفي وفي تنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية لدى طلبة كلية التربية قسم التربية الخاصة للمرحلة الثالثة في جامعة صلاح الدين.

التعلم المقلوب:

وقد عرفه الخليفة (٢٠١٥): بأنه عبارة عن إستراتيجية تعليمية توظف التقنيات التكنولوجية الحديثة بطريقة تسمح بالتعلم الفردي الموجه غير المتزامن عن طريق مشاهدة الفيديو التعليمي (العادي/التفاعلي) المسجل للمحاضرات، ليتعامل معها الطالب قبل الحضور إلى المحاضرة من أي مكان من خلال استخدام حواسيبهم، أوهواتفهم الذكية في حين يخصص وقت المحاضرة للمناقشات والمشاركة بفعالية في تنفيذ الأنشطة، وتقديم التغذية الراجعة بشكل جماعي ومتزامن أثناء المحاضرة .(الخليفة،٢٠١٥: ١٩٣)

يعرفه الباحثان نظريا: بأنه طريقة تدريس حديثة تعكس الشكل التقليدي للتعليم، حيث يتم تقديم المحتوى التعليمي للطلاب في المنزل من خلال مقاطع الفيديو أو عبر الإنترنت بينما يخصص وقت الفصل للمناقشات والأنشطة التطبيقية والتفاعلية مع متابعة المدرس.

ويعرفه الباحثان إجرائيا: بأنه إستراتيجية تدريس تركز على الطلاب وتهدف إلى توظيف استخدام أدوات تكنولوجيا التعليم وتوظيفها في التعلم ومما تسهل عملية التعلم من قبل الطلاب وبمساعدة المدرس.

التحصيل المعرفي:

عرفه الحيلة(٢٠٠٠): هو كل ما يتعلمه الطالب أو يكتسبه من معارف، ومهارات، وقدرات، واتجاهات، من خلال تعلم مواد تعليمية، أو مواد دراسية، على مستوى موضوع أو فصل دراسي كامل، ويمكن قياس هذا التحصيل المعرفي عن طريق مقاييس التحصيل الدراسي، كالاختبارات وغيرها.(الحيلة،٢٠٠٠ :١٤٣)

عرفه الغامدي(٢٠١٨): قدرة الطلاب على اكتساب المعلومات بطريقة منظمة يستدل عليها من مجموع الدرجات التي يحصل عليها الطلبة في الاختبارات التحصيلية المقدمة لهم .(الغامدي،٢٠١٨ :٤٨)

ويعرفه الباحثان إجرائيا: بأنه مستوى أداء طلبة المرحلة الثالثة في قسم التربية الخاصة بكلية التربية في جامعة صلاح الدين ويقاس بالدرجة التي يحصل عليها الطلبة من جراء استجابتهم عن الاختبار التحصيلي المعد لهذا البحث بعد حدوث عملية التعلم باستخدام التعلم المقلوب.

مهارات المواقع التعليمية:

يعرفها الغرايبة(٢٠١٦) : بأنها أداة تكنولوجية تستخدم في تسهيل عرض المعلومات والأنشطة التعليمية والواجبات للطلاب وزيادة دافعيتهم من خلال سهولة وصولة للمعلومة التي يحتاجونها. (الغرايبة ،٢٠١٦: ٥)

يعرفها شلتوت(٢٠١٧): بأنها مواقع قائمة على الاتصال والمشاركة بين المعلمين وطلابهم من حيث تبادل المعلومات والأنشطة التعليمية والواجبات باستخدام الأدوات الحديثة للويب.(شلتوت،٢٠١٧ ،٦٩). ويعرفها الباحثان إجرائيا: بأنها منصات أكاديمية تفاعلية متعددة المصادر عبر شبكة الإنترنت ويتم الطلاب من خلالها الاتصال وتبادل المعلومات والأنشطة التعليمية والواجبات التي يحتاجونها لتعزيز إمكانياتهم ومهاراتهم وتقاس تلك المهارات بالدرجات التي يحصل عليها الطلبة من خلال الاستجابة على فقرات وخطوات بطاقة الملاحظة التي تم اعدادها.

الإطار النظري

مفهوم التعلم المقلوب:

إن مفهوم التعلم المقلوب هو مفهوم حديث يعتمد على مايتم عمله في المنزل مع توظيف التكنولوجيا بعدة طرق وذلك لاستغلال وقت الحصة في عمل الواجبات والأنشطة التي تطبق المعرفة بعكس التعلم التقليدي يتم عمله في قاعة الدراسة، وما يتم عمله

خلال المحاضرة – قاعات الدراسة- يتم عمله في المنزل، أما التعلم المقلوب فهو نظام تعليمي تفاعلي يتم فيه عكس العملية التعليمية بين المنزل والمؤسسة التعليمية، بحيث يقدم للمتعلم محتوي التعلم باستخدام التقنيات التكنولوجية، في بيئة تعلم إلكترونية يشاهده في المنزل، وتتحول المحاضرة إلي بيئة تفاعلية ديناميكية نشطة يقدم فيها مجموعة من الأنشطة والتدريبات والمناقشات لتعلم حول محتوى مما يجعل العملية التعليمية أكثر فائدة وتفاعلاً ونشاطا وتشجع الطلاب على التفاعل وتحمل مسئولية تعلمهم وكذلك وسيلة لزيادة التفاعل والاتصال بين المعلم والمتعلمين لأنه مزيج من التعلم المباشر والتعلم الذاتي وكذلك تعلم تشاركي حيث يشارك جميع الطلاب في تعلمهم مع بعضهم البعض ويكون المعلم مرشدا وموجها وليس ملقنا للمعلومات.

دواعى استخدام التعلم المقلوب:

بوجود عديد من الأسباب التى تجعلنا نتحول من التعلم التقليدي إلي التعلم المقلوب وتتمثل هذه الأسباب في الآتي:

١-التعرف على صعوبات التعلم لدى الطلاب.

٢-توظيف التكنولوجيا في التعليم لاكتساب الخبرات من مصادر متنوعة.

٣-زيادة تحصيل الطلاب والمشاركة الإيجابية.

٤- التحديث المستمر لمحتوي التعلم.(Fulton, Smith;2013,21-24)

مميزات التدريس المقلوب:

١. يمنح المعلمين مزيداً من الوقت لمساعدة الطلاب وتلقي استفساراتهم.

٢. يبني علاقات أقوى بين الطالب / المعلم.

٣. قدرة الطلاب على إعادة الدرس أكثر من مرة بناء على فروقهم الفردية.

٤. خلق بيئة للتعلم التعاوني في الفصل الدراسي.

٥. تطبيق التعليم النشط بكل سهوله. (طارق عامر: ٢٠١٤،١١)

كما يتبين وجود مجموعة من الفوائد التي تعود على الطالب من خلال استخدام التعلم المقلوب منها:

- ❖ إعداد الطلاب للمشاركة في الأنشطة الصفية.
- ❖ إنها أداة تقييم ذاتي يمكن استخدامها لتحديد المفاهيم والثغرات الصعبة في المهارات والمعرفة التي يمكن للطلاب التعامل معها خلال وقت الفصل.
- ❖ تمكن الطلاب من اكتساب المعرفة وتعلم المهارات التي يمكن تطبيقها في الفصول الدراسية وتلقي ردود الفعل في الوقت الحقيقي.
- ❖ تشجيع الطلاب على التفاعل مع المعلمين.
- ❖ كيفية طرح الأسئلة والمناقشة والتعليقات والتعاون خلال فترة الفصل.

والشكل التالي يوضح فوائد التدريس المقلوب بالنسبة للطلاب

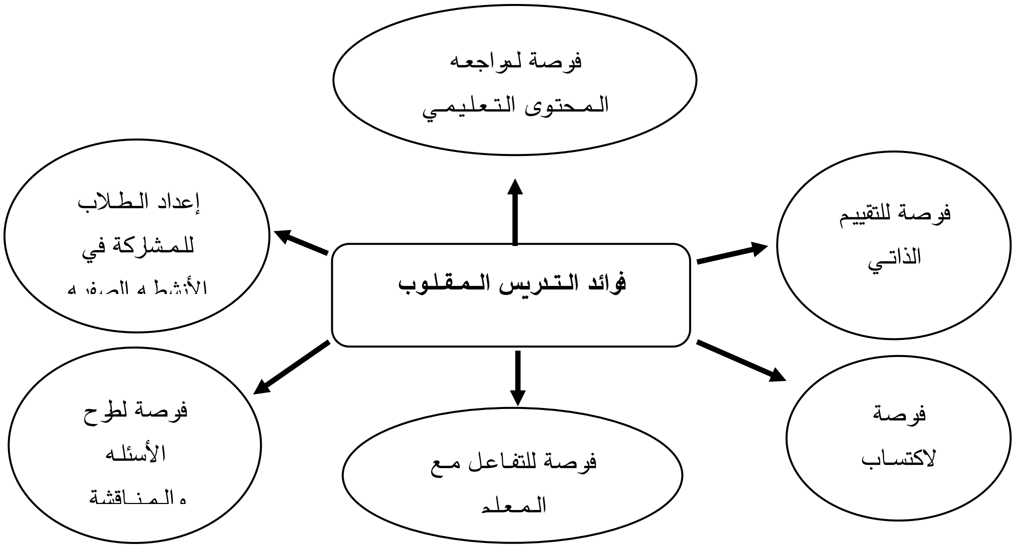

أُعد الشكل أعلاه بعد الرجوع إلى عدة دراسات سابقه(دراسة متولي: ٢٠١٥) ودراسه(الدهشان، ٢٠١٢)

الصعوبات التي تواجه إستراتيجية تطبيق التدريس المقلوب في التعلم:

- ❖ ليس كل الطلاب لديهم إمكانية الوصول إلى الإنترنت عالية الجودة ، وليس كل أجهزة الكمبيوتر متاحة.
- ❖ عدم التزام بعض الطلاب بمشاهدة مقاطع الفيديو قبل الفصل يضعف مشاركتهم الفعالة في الأنشطة في الفصل.
- ❖ يشتكي بعض النقاد من أن الفصول الدراسية المقلوبة أكثر فوضوية ومزعجة من الفصول الدراسية التقليدية لأن جميع الطلاب يعملون في أنشطة مختلفة ضمن مجموعات صغيرة.(متولي، ٢٠١٥: ٤٥).

الدراسات السابقة:

١- دراسة سالي عبد اللطيف (٢٠١٦م) بعنوان: فاعلية استخدام استراتيجية التعلم المقلوب على تنمية الجانب المعرفي، ومهارات التفكير الإبداعي في درس التربية الرياضية لدى طالبات كلية التربية الرياضية، جامعة طنطا استخدم الباحثة المنهج التجريبى وكانت العينة طالبات الفرقة الثالثة شعبة التدريس بكلية التربية الرياضية جامعة طنطا في العام الدراسي (٢٠١٥-٢٠١٦) ووزعت عشوائيا على مجموعتين ضابطة وتجريبية ركزت هذه الدراسة بالتعرف على فاعلية استخدام استراتيجية التعلم المقلوب على تنمية الجانب المعرفي، ومهارات التفكير الإبداعي في درس التربية الرياضية لدى طالبات كلية التربية الرياضية، وتكونت عينة الدراسة من(٤٠) طالبة من طالبات الفرقة الثالثة شعبة تدريس، ولتحقيق غرض الدراسة صُمم موقع استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب المقترح في درس التربية الرياضية من مقرر طرق تدريس التربية الرياضية وقامت الباحثة بتصميم اختبار التحصيل المعرفي اختبار مهارات التفكير الإبداعي في درس التربية الرياضية وتصميم استبيان الجانب الوجداني نحو إستراتيجية التعلم المقلوب المقترح في درس التربية الرياضية استغرقت مدة التطبيق أربعة أسابيع واستخدمت الباحثة المعالجات الإحصائية وتم التوصل إلى فاعلية استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب وأظهرت النتائج وجود فروق ذات دلالة إحصائية بين متوسطي القياسين البعديين للمجموعة الضابطة والتجريبية في تنمية الجانب المعرفي ومهارات التفكير الإبداعي في درس التربية الرياضية لصالح المجموعة التجريبية.

٢-دراسة عبير أحمد (٢٠١٧) بعنوان : أثر استراتيجية التعلم المقلوب في تنمية التفكير الرياضي، والدافعية نحو تعلم الرياضيات لدى طالب الصف الأول الثانوى العلمى بالأردن، ركزت هذه الدراسة بالتعرف على أثر استراتيجية التعلم المقلوب في تنمية التفكير الرياضي، والدافعية نحو تعلم الرياضيات لدى طالب الصف الأول الثانوى العلمى بالأردن، واستخدمت الدراسة المنهج التجريبي، وتكونت عينة الدراسة من (٥٠) طالبا ، وأظهرت النتائج وجود فروق ذات دلالة إحصائية لصالح المجموعة التجريبية التي درست باستخدام التعلم المقلوب وذلك من خلال عقد اختبار التفكير الرياضي الذي خصص له مقياس الدافعية نحو تعلم الرياضيات، واوصت الدراسة بأهمية الاهتمام بالتفكير الرياضي.

٣-دراسة آلاء محمد(٢٠١٧) بعنوان: الكشف عن أثر استراتيجية التعلم المقلوب في تنمية مهارات التفكير الناقد لدى طالبات الصف العاشر الأساسي بالأردن،هدفت هذه الدراسة إلى الكشف عن أثر استراتيجية التعلم المقلوب في تنمية مهارات التفكير الناقد لدى طالبات الصف العاشر الأساسي بالأردن،واستخدمت الدراسة المنهج التجريبي، وتكونت عينة الدراسة من(٦٠) طالبة من طالبات الصف العاشر الأساسي، وأظهرت النتائج وجود فروق ذات دلالة إحصائية في تنمية مهارات التفكير الناقد لدى طالبات الصف العاشر الأساسي لصالح مجموعة التعلم المقلوب.

إجراءات البحث

١-**منهجية البحث:** اتبع الباحثان المنهج التجريبي للتعرف على مدى الفاعلية الذي يحدثه فى التحصيل المعرفي وتنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية لدى عينة البحث ولكونه مناسبا لطبيعة وظروف البحث.

٢-**التصميم التجريبي للبحث:** استخدم الباحثان التصميم التجريبي وهو تصميم المجموعتين المتكافئتين ذي الاختبار القبلي البعدي، ويتمثل ذلك في استخدام مجموعتين (التجريبية والضابطة)، متبعة القياس القبلي والبعدي لكليهما ومقارنة نتائج الأداء قبل التجريب وبعده للتحقق من صحة فروض البحث.

٣-**متغيرات البحث:** اشتمل البحث الحالي على المتغيرات التالية:

❖ المتغير المستقل: إستراتيجية التعلم المقلوب.

❖ المتغيرات التابعة: (التحصيل المعرفي، واستخدام بعض المواقع التعليمية).

٤-**مجتمع البحث:** تألف المجتمع من جميع طلبة المرحلة الثالثة في قسم التربية الخاصة كلية التربية جامعة صلاح الدين في العام الدراسي (٢٠٢٣ - ٢٠٢٤) والبالغ عددهم(٤٠) طالب وطالبة .

٥-**عينة البحث:** أُختيرت طلبة كلية التربية- قسم التربية الخاصة - المرحلة الثالثة قصديا، لكونهم يدرسون مادة تكنولوجيا التعليم لذوي الاحتياجات الخاصة وتكونت العينة من (٤٠) طالب وطالبة وهم يمثلون مجتمع البحث بأكمله وزعوا عشوائيا إلى مجموعتين بواقع (٢٠) طالب وطالبة للمجموعة التجريبية والذين درسوا على وفق استراتجية التعلم المقلوب و(٢٠) طالب وطالبة للمجموعة الضابطة والذين درسوا بالطريقة التقليدية، واختيرت الشعبة الأولى عشوائيا لتكون المجموعة التجريبية لتدرس باستخدام الإستراتيجية المذكورة والشعبة الثانية هي المجموعة الضابطة لتدرس بالطريقة التقليدية.

٦-**تصميم أدوات البحث** :- أعد الباحثان أدوات للبحث الحالي لقياس المتغيرات التابعة التي تمثلت بـ:

- اختبار التحصيلي (للتحصيل المعرفي).
- بطاقات الملاحظة (لمهارات بعض المواقع التعليمية).

وفيما يأتي خطوات إعداد كل منها: -

أولا- الاختبار التحصيلي

تحديد عدد أسئلة الاختبار المعرفي:

من أجل تحديد العدد مناسب للأسئلة في ضوء صياغة الأهداف السلوكية لمحتوى المادة التعليمية، حُدد (٢٥) سؤالا موضوعياً من نوع اختيار متعدد لمحتوى المادة.

مؤشرات صدق الاختبار :

تم التحقق من صدق الاختبار بطرائق متعددة وكما يأتي:

الصدق الظاهري:

قام الباحثان بإجراء الصدق الظاهري للاختبار وقد عرضوا أسئلة الاختبار على مجموعة من المحكمين المتخصصين في القياس و التقويم وطرائق التدريس والتقنيات التربوية، طلب منهم إبداء آرائهم بصدد مدى صلاحية الأسئلة ومدى تمثيلها للأهداف السلوكية وصحة صياغتها ودقتها واعتمد اتفاق نسبة (٨٠٪) فأكثر لصلاحية الفقرات، حيث حصل جميع الفقرات على نسبة أتفاق ١٠٠ % ، وبناء على ذلك تحقق الصدق الظاهري للاختبار وبقي المقياس على وضعه دون أي تغيير وهذا يدل على أن الفقرات جميعها صالحة لقياس ما وضعت من أجله.

التجربة الاستطلاعية للاختبار المعرفي في صورته الأولية (التطبيق الاستطلاعي):

بعد أن انتهى الباحثان من إعداد الاختبار المعرفي ، تم تطبيقه على عينة استطلاعية من غير عينة البحث الأساسية واختار الباحثان (٥٠) طالباً وطالبة من طلبة المرحلة الرابعة- قسم التربية الخاصة كعينة استطلاعية لتطبيق الاختبار عليهم لغرض التحليل الاحصائي لفقرات الاختبار وتم التطبيق الاستطلاعي وبإشراف الباحثين بالاتفاق مع إدارة القسم لإجراء الاختبار وكان الغرض من إجراء التجربة الاستطلاعية ما يأتي :

١- معرفة مدى وضوح تعليمات الاختبار .

٢- معرفة مدى وضوح فقرات الاختبار .

٣- حساب معامل الصعوبة والسهولة للاختبار .

٤- حساب معامل التمييز .

٥- فعالية البدائل الخاطئة .

التحليل الإحصائي لفقرات الاختبار:

بعد تصحيح إجابات الطلبة رتبت تنازلياً من الأعلى إلى الأدنى من الدرجات وعلى وفق الخطوات الآتية وذلك لإيجاد :-

أ – معامل صعوبة وسهولة الفقرات:

اتبع الباحثان الخطوات الآتية لحساب معامل الصعوبة والسهولة كما يأتي :

بعد تطبيق معادلة الصعوبة للفقرات الموضوعية(الجانب المعرفي)، تراوحت معاملات صعوبة الفقرات بين (٠,٣٦ – ٠,٦٦) كما موضح في جدول (١) ، وبذلك عدت الفقرات جميعها ذات صعوبة مقبولة.

الجدول (١) معامل الصعوبة والقوة التمييزية لفقرات اختبار (الجانب المعرفي– التحصيلي)

ت	العليا	الدنيا	معامل الصعوبة	القوة التمييزية	ت	العليا	الدنيا	معامل الصعوبة	القوة التمييزية
١	١٩	٩	٠.٤٤	٠.٤٠	١٤	٢٢	٧	٠.٤٢	٠.٦٠
٢	١٩	٨	٠.٤٦	٠.٤٤	١٥	١٨	٢	٠.٦٠	٠.٦٤
٣	١٥	٢	٠.٦٦	٠.٥٢	١٦	٢٠	٧	٠.٤٦	٠.٥٢
٤	٢٢	٧	٠.٤٢	٠.٦٠	١٧	١٩	٨	٠.٥٤	٠.٤٤
٥	٢١	١٠	٠.٣٨	٠.٤٤	١٨	١٩	٥	٠.٥٢	٠.٥٦
٦	٢٢	١٠	٠.٣٦	٠.٤٨	١٩	١٤	٦	٠.٦٠	٠.٣٢
٧	١٨	٧	٠.٥٠	٠.٤٤	٢٠	٢١	٩	٠.٤٠	٠.٤٨
٨	٢١	١٠	٠.٣٨	٠.٤٤	٢١	٢١	٧	٠.٤٤	٠.٥٦
٩	٢١	٧	٠.٤٤	٠.٥٦	٢٢	١٨	٥	٠.٥٤	٠.٥٢
١٠	١٦	٥	٠.٥٨	٠.٤٤	٢٣	٢٣	٧	٠.٤٠	٠.٦٤
١١	١٩	٥	٠.٥٢	٠.٥٦	٢٤	١٩	٥	٠.٥٢	٠.٥٦
١٢	٢٠	٥	٠.٥٠	٠.٦٠	٢٥	٢٠	٨	٠.٤٤	٠.٤٨
١٣	١٩	٦	٠.٥٠	٠.٥٢					

ب – معامل تمييز أسئلة الاختبار:

وبعد تطبيق المعادلة الخاصة باحتساب معامل تمييز الفقرات الموضوعية وكذلك المعادلة الخاصة باحتساب معامل تمييز الفقرات (الجانب المعرفي– التحصيلي)، وجد أنها تتراوح قيم معاملات التميز بين (٠.٣٢ – ٠.٦٤) وبذلك تكون جميع الفقرات ذات قوة تمييزية مناسبة وأبقيعليها ولم يحذف أي منها كما موضح في الجدول (١).

ج – فعالية البدائل الخاطئة للأسئلة الموضوعية :

استخرج الباحثان معامل فعالية البدائل الخاطئة للفقرات وترتيب الإجابات الخاطئة للطلبة. وعند حساب فعالية البدائل الخاطئة لكل فقرة من فقرات الاختبار البالغ عددها (٢٥) فقرة وجدت أن معاملات فعالية البدائل جميعها سالبة، كانت تتراوح بين (-٠.٠٤) و(-٠.٢٨) وبذلك عدت جميع البدائل لفقرات الاختبار فعالة كما موضح في جدول (٢) .

الجدول (٢) فعالية البدائل لفقرات اختبار (الجانب المعرفي- التحصيلي)

ت					ت				
	أ	ب	ج	د		أ	ب	ج	د
١		-٠.٢٠	-٠.١٦	-٠.٠٨	١٤	-٠.٢٨		-٠.٠٨	-٠.١٢
٢	-٠.٢٠	-٠.١٢		-٠.٢٠	١٥	-٠.٠٨		-٠.٢٨	-٠.١٦
٣	-٠.١٢		-٠.١٦	-٠.١٢	١٦	-٠.٢٨	-٠.١٢		-٠.٢٠
٤	-٠.٢٤	-٠.١٢		-٠.٢٨	١٧		-٠.٢٤	-٠.٠٨	-٠.٢٠
٥	-٠.٢٤		-٠.٢٠	-٠.١٦	١٨	-٠.١٦	-٠.٢٠		-٠.١٢
٦	-٠.١٢	-٠.٢٤	-٠.١٢		١٩	-٠.١٢		-٠.١٢	-٠.٢٤
٧		-٠.٠٤	-٠.٢٠	-٠.٢٠	٢٠	-٠.٠٨	-٠.٢٠	-٠.١٦	
٨	-٠.١٦	-٠.٢٨		-٠.١٢	٢١	-٠.١٦		-٠.١٢	-٠.٢٤
٩	-٠.١٢	-٠.٢٠	-٠.٢٤		٢٢	-٠.٢٠	-٠.٢٤	-٠.١٢	
١٠	-٠.١٦	-٠.٢٠	-٠.١٦		٢٣	-٠.٢٠	-٠.٢٤		-٠.١٢
١١		-٠.٢٠	-٠.٢٤	-٠.٢٤	٢٤	-٠.١٢	-٠.١٢	-٠.٢٠	
١٢	-٠.١٢	-٠.٢٤		-٠.١٦	٢٥	-٠.٢٨	-٠.٠٤		-٠.٢٠
١٣		-٠.٢٤	-٠.٢٤	-٠.١٦					

الثبات:

طبق الباحثان الثبات إختبار على عينة مكونة من (٥٠) طالباً وطالبة من طلبة المرحلة الرابعة وعليه استخرج الباحثان بواسطة الحقيبة الإحصائية للعلوم الاجتماعية (SPSS) قيمة معامل (آلفا-كرونباخ Alfa-Cronbach) للثبات وبلغ معامل الثبات (٠.٩١) وهذه قيمة ذات ثبات عال، حيث أصبح الاختبار جاهزاً بصيغته النهائية.

الصورة النهائية للاختبار:

بعد استخراج الخصائص السايكومترية للاختبار المتكون من(٢٥) سؤالاً من نوع الاختيار من متعدد وبذلك أصبح الاختبار جاهزا للاستخدام لطلبة المجموعتين التجريبية والضابطة.

ثانيا- إعداد بطاقات الملاحظة للمهارات بعض المواقع التعليمية:

بنى الباحثان بطاقات الملاحظة التي تحتوي على استخدام بعض المهارات للمواقع التعليمية المراد قياس أثر إستراتيجية التعلم المقلوب في تنمية تلك المهارات حيث أعد على وفق الخطوات الآتية:

- تحديد المهارات الرئيسية التي شملتها كل بطاقة.
- صياغة فقرات الخطوات التي تقع في كل مهارة.
- عرض البطاقة في صورتها الأولية على عدد من الخبراء المحكمين ولقد أعطى الباحثان لكل فقرة من فقرات بطاقات الملاحظة وزناً متدرجاً على وفق سلم متدرج ثلاثي، حيث أعطيت الأوزان التالية حسب آراء الخبراء للتقدير الكمي (يؤديها بدقة = ٢، يؤديها =١، لا يؤديها =٠) ولتقويم أثر استخدام استراتيجية التعلم المقلوب في تنمية استخدام المهارات بعض المواقع التعليمية وبعد تحديد الأهداف من بطاقات الملاحظة للمهارات الرئيسة كالآتي:

أولا: لأداء المهارات (برنامج زوم) التي يتكون من أربع مهارات فرعية وعشرون فقرة وهي(إنشاء الحساب وانضمام إلى زوم، تنظيم وإدارة الفصول الافتراضية، إنتاج محتوى التعليمي، خروج من برنامج والمحاضرة).

ثانيا: مهارة استخدام (كوكل ميت) التي تتكون من أربع مهارات فرعية وعشرون فقرة وكان لابد من التأكد من صدق البطاقات وثباتها لكي يمكن التعرف على مدى صلاحيتها للاستخدام كأداة لتقويم الأداء لمهارات بعض المواقع التعليمية.

صدق بطاقات الملاحظة:

١- صدق المحكمين:

عُرضت بطاقات الملاحظة على عدد من المحكمين المتخصصين في مجال المناهج وطرائق التدريس والتقنيات، وقد طلب من المحكمين إبداء وجهة نظرهم إزاء وضوح كل مهارة، وقد أبدى المحكمون ملاحظات مهمة وقيمة :أقنعت الباحثين وأجرت في ضوئها التعديلات اللازمة، كما طلب من المحكمين تحديد مدى صدق الخطوات لكل ومدى قياس ما وضعت لأجله، وعليه فقد انتقوا الخطوات التي اتفق المحكمون على صلاحيتها التي أشار اليها المحكمون وأصبح عدد فقرات بطاقات الملاحظة (٤٠) فقرة .

٢- صدق الاتساق الداخلي:

جرى التحقق من صدق الاتساق الداخلي لبطاقات الملاحظة بتطبيقها على عينة مكونة من (٥٠) طالبا وطالبة، ثم حسب الباحثان معاملات ارتباط بيرسون بين درجات كل خطوة من الفقرات مع المهارة التي تنتمي اليها مع الدرجة الكلية لكل مهارة والجدول(٣)، (٤) يوضح ذلك.

الجدول (٣) يوضح معاملات ارتباط كل فقرة من فقرات الأداء المهاري لمهارة زوم مع الدرجة الكلية لها

المهارة	رقم الفقره	معامل الارتباط	مستوى الدلالة
إنشاء الحساب وانضمام إلى زوم	١	٠.٥٦**	٠.٠١
	٢	٠.٨٤**	٠.٠١
	٣	٠.٧٤**	٠.٠١
	٤	٠.٦٣**	٠.٠١
	٥	٠.٨٤**	٠.٠١
تنظيم وإدارة الفصول الافتراضية	١	٠.٧٩**	٠.٠١
	٢	٠.٦٠**	٠.٠١
	٣	٠.٧٩**	٠.٠١
	٤	٠.٦٠**	٠.٠١
	٥	٠.٧٤**	٠.٠١
إنتاج محتوى التعليمي	١	٠.٥٩**	٠.٠١
	٢	٠.٦٧**	٠.٠١
	٣	٠.٥٦**	٠.٠١
	٤	٠.٦٣**	٠.٠١
	٥	٠.٦١**	٠.٠١
مهارة الخروج من المحاضرة والبرنامج	١	٠.٨٢**	٠.٠١
	٢	٠.٦٧**	٠.٠١
	٣	٠.٨٢**	٠.٠١
	٤	٠.٧٤**	٠.٠١
	٥	٠.٨١**	٠.٠١

الجدول (٤) يوضح معاملات ارتباط كل فقرة من فقرات مهارة برنامج كوكل ميت مع الدرجة الكلية لها

المهارة	رقم الفقرة	معامل الارتباط	مستوى الدلالة
إنشاء الحساب وانضمام إلى كوكل ميت	١	٠.٥٧**	٠.٠١
	٢	٠.٨٢**	٠.٠١
	٣	٠.٩٤**	٠.٠١
	٤	٠.٦٧**	٠.٠١
	٥	٠.٥٥**	٠.٠١
تنظيم وادارة الفصول الافتراضية	١	٠.٦٥**	٠.٠١
	٢	٠.٨١**	٠.٠١
	٣	٠.٦٢**	٠.٠١
	٤	٠.٧١**	٠.٠١
	٥	٠.٩٠**	٠.٠١
التواصل والمشاركة	١	٠.٩٣**	٠.٠١
	٢	٠.٥٥**	٠.٠١
	٣	٠.٨١**	٠.٠١
	٤	٠.٦٧**	٠.٠١
	٥	٠.٦١**	٠.٠١
مهارة الخروج من المحاضرة والبرنامج كوكل ميت	١	٠.٨١**	٠.٠١
	٢	٠.٩١**	٠.٠١
	٣	٠.٩٠**	٠.٠١
	٤	٠.٨٧**	٠.٠١
	٥	٠.٩٣**	٠.٠١

يتضح من الجداول السابقة أن الفقرات جميعها دالة إحصائيا عند مستوى دلالة (٠.٠١) وهذا يؤكد على أن البطاقات تتمتع بدرجة عالية من الاتساق الداخلي.

ثبات بطاقة الملاحظة:

لأجل قياس ثبات تقدير الاستجابة لاستمارة الملاحظة اتفق الباحثان مع زميل آخر كملاحظ ثان بعد تدريبه على الاستمارة وبنودها وكيفية إعطاء الدرجات وفق البدائل الموضوعة، حيث أجرى الباحثان التجربة على (٦) من طلاب المرحلة الرابعة لتقييم أدائهم العملي في المهارات، باستخدام معادلة كوبر(COOPER) وكان معاملات الثبات كما يلي:

$$\text{ثبات الملاحظين} = \frac{\text{عدد مرات الاتفاق}}{\text{عدد مرات الاتفاق + عدد مرات عدم الاتفاق}} \times ١٠٠$$

وجدت أن نسبة اتفاق الملاحظ مع الباحثة قد بلغت (٨٧.٨٪) بالنسبة للمهارات استخدام بعض المواقع التعليمية ككل، وبلغت (٩٦.٦٪)، (٧٧.٧٪)، (٨٣.٣٪)،(٩٥.٨٪)، (٩١.٦٪)، (٧٦.٦٪)، (٨٣.٣٪)، (٩٣.٣٪)، للمهارات الفرعية على التوالي وأشار كوبر(١٩٧٤) إلى ذلك بقوله إذا كانت نسبة الاتفاق٧٠ % فأقل هذا يعني انخفاض ثبات بطاقة الملاحظة، أما اذا كانت ٨٥ % فأكثر فهذا يدل على ارتفاع ثبات بطاقة الملاحظة (المفتي،١٩٨٤ :٦٣)، وبهذا يعد الثبات عالياً وتشير إلى الاطمئنان

عند استعمال هذه البطاقات في قياس المهارات استخدام بعض المواقع التعليمية وكذلك الوثوق بنتائجها لما تتميز به من استقرار في النتائج، أي إنها تتمتع بنسبة مرتفعة من الثبات، الجدول (٥) توضح ذلك.

الجدول (٥) ثبات بطاقات الملاحظة

المهارات الفرعية	عدد المهارات	عدد مرات الاتفاق	عدد مرات عدم الاتفاق	المجموع	نسبة الثبات
إنشاء الحساب وانضمام إلى زوم	٥	٢٩	١	٣٠	٩٦.٦٪
تنظيم وإدارة الفصول الافتراضية	٥	١٤	٤	١٨	٧٧.٧٪
إنتاج محتوى التعليمي	٥	٢٠	٤	٢٤	٨٣.٣٪
مهارة الخروج من المحاضرة والبرنامج	٥	٢٣	١	٢٤	٩٥.٨٪
إنشاء الحساب وانضمام إلى كوكل ميت	٥	٣٣	٣	٣٦	٩١.٦٪
تنظيم وإدارة الفصول الافتراضية	٥	٢٣	٧	٣٠	٧٦.٦٪
التواصل والمشاركة	٥	٢٥	٥	٣٠	٨٣.٣٪
مهارة الخروج من المحاضرة والبرنامج	٥	٢٨	٢	٣٠	٩٣.٣٪
الكلي	٤٠	١٩٥	٢٧	٢٢٢	٨٧.٨٪

الصورة النهائية لبطاقات الملاحظة:

بعد التأكد من صدق بطاقات الملاحظة وثباتها أصبحت البطاقات بصورتها النهائية مكونة من (٤٠) فقرة وتراوحت الدرجات التي يحصل عليها الطالب بين (صفر– ٨٠) درجة للمهارات جميعها.

الاستعداد لتجربة البحث: قام الباحثان بعدد من الإجراءات بهدف الاستعداد لإجراء تجربة البحث، وكانت كالتالي:

- ❖ تكافؤ مجموعتي البحث: قام الباحثان بإجراء التكافؤ لمجموعتي البحث من حيث عدد المتغيرات لضبطها وهي: *نسبة الذكاء * العمر الزمني بالأشهر * اختبار المعلومات السابقة.

التكافؤ بين المجموعتين :

١– **الذكاء:** اختير اختبار رافن المقنن للبيئة العراقية من قبل(الدباغ وآخرون ١٩٨٨) وأظهرت النتائج ما ياتي:

جدول (٦) نتائج اختبار الذكاء لتكافؤ مجموعتي البحث

المجموعة	عدد أفراد العينة	المتوسط الحسابي	الانحراف المعياري	درجة الحرية	قيمة اختبار t المحسوبة	قيمة اختبار t الجدولية	مستوى الدلالة ٠.٠٥
التجريبية	٢٠	٤٣.١٠	٥.٧٣	٣٨	٠.١١٤	٢.٠٢	غير دالة
الضابطة	٢٠	٤٣.٣٥	٧.٩٤				

يتضح من النتائج في الجدول أعلاه أن القيمة التائية المحسوبة أقل من قيمتها الجدولية ، وهذا يعني أنه لاتوجد فروق ذات دلالة إحصائية بين متوسطي درجات المجموعتين التجريبية والضابطة عند مستوى (٠.٠٥) وبدرجة حرية (٣٨) ، مما يعني تكافؤ المجموعتين في متغير الذكاء.

٢-**العمر بالأشهر:**

جدول (٧) نتائج الاختبار لتكافؤ العمر بالأشهر لمجموعتي البحث

المجموعة	عدد أفراد العينة	المتوسط الحسابي	الانحراف المعياري	درجة الحرية	قيمة اختبار t		مستوى الدلالة ٠.٠٥
					المحسوبة	الجدولية	
التجريبية	٢٠	٢٧٩.٠٠	١٤.٢٣٩	٣٨	٠.٧٥٥	٢.٠٢	غير دالة
الضابطة	٢٠	٢٨٣.٤٠	٢١.٨٢٦				

٣- **اختبار المعلومات السابقة:** أجرى الباحثان اختبارا قبليا للتعرف على ما يمتلك الطلبة من معلومات سابقة حول مادة التقنيات التربوية لذوي الاحتياجات الخاصة واستخدم الاختبار المعد لهذا الغرض والذي تألف من عشرة أسئلة من نوع اختيارمتعدد، واستخدام الاختبار التائي (t.Test) لعينتين مستقلتين، إذ أظهرت النتائج عدم وجود فرق بين متوسطي درجات الطلبة للمجموعتين وبذلك تعد المجموعات متكافئان في هذا المتغير لمعرفة دلالة الفرق الإحصائي بين متوسطي درجات الطلبة للمجموعتين ، وكما في الجدول (٨).

الجدول (٨) نتائج الاختبار التائي لمجموعتي البحث في المعلومات السابقة

المجموعة	عدد أفراد العينة	المتوسط الحسابي	الانحراف المعياري	درجة الحرية	قيمة اختبار t		مستوى الدلالة ٠.٠٥
					المحسوبة	الجدولية	
التجريبية	٢٠	٦.٧٠	١.٧٥٠	٣٨	٠.٥١٩	٢.٠٢	غير دالة
الضابطة	٢٠	٧.٣٥	٢.٠٥٩				

نلاحظ من الجدول أن قيمة (ت) المحسوبة والبالغة (٠.٥١٩) ظهرت بأنها أقل من قيمة (ت) الجدولية والبالغة (٢.٠٢) ، وهذا يعني عدم وجود فرق دال إحصائيا بين متوسط درجات المجموعتين عند مستوى دلالة (٠.٠٥) وبدرجة حرية (٣٨) وبذلك عدت المجموعتان متكافئتين في المعلومات السابقة.

٤- **مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية:**

أ: أجرى الباحثان اختبارا قبلي للتعرف على مايمتلكه الطلبة من مهارات استخدام برنامج الزووم بطريقة أدائية(عملية) واستُخدمت بطاقة الملاحظة المعدة لهذا الغرض، واستخدام الاختبار التائي (t . Test) لعينتين مستقلتين، إذ أظهرت النتائج عدم وجود فرق بين متوسطي درجات الطلبة للمجموعتين وبذلك عدت المجموعتان متكافئتين في مهارات استخدام برنامج الزووم، كما في الجدول (٩) .

الجدول (٩) نتائج الاختبار التائي لمجموعتي البحث في المهارات استخدام برنامج الزووم

المجموعة	عدد أفراد العينة	المتوسط الحسابي	الانحراف المعياري	درجة الحرية	قيمة اختبار t		مستوى الدلالة ٠.٠٥
					المحسوبة	الجدولية	
التجريبية	٢٠	٧.٣٥	٢.٠٥٩	٣٨	١.٠٧٦	٢.٠٢	غير دالة
الضابطة	٢٠	٦.٧٠	١.٧٥٠				

نلاحظ من الجدول أن قيمة (ت) المحسوبة والبالغة(١.٠٧٦) ظهرت بأنها أقل من قيمة (ت) الجدولية والبالغة (٢.٠٢)، وهذا يعني عدم وجود فرق دال إحصائيا بين متوسط درجات المجموعتين عند مستوى دلالة (٠.٠٥) وبدرجة حرية (٣٨) وبذلك عدت المجموعتان متكافئتين في متغير المهارات التقنية.

ب: أجرى الباحثان اختبارا قبليا للتعرف على ما يمتلكه الطلبة من مهارات استخدام برنامج لمنصة قوقل ميت بطريقة أدائية (عملية) أُستخدمت بطاقة الملاحظة المعدة لهذا الغرض ، واستخدام الاختبار التائي (t.Test) لعينتين مستقلتين، إذ أظهرت النتائج عدم وجود فرق بين متوسطي درجات الطلبة للمجموعتين وبذلك عدت المجموعتان متكافئتين في مهارات استخدام برنامج قوقل ميت، كما في الجدول (٩) .

الجدول (٩) نتائج الاختبار التائي لمجموعتي البحث في المهارات استخدام برنامج قوقل ميت

المجموعة	عدد أفراد العينة	المتوسط الحسابي	الانحراف المعياري	درجة الحرية	قيمة اختبار t		مستوى الدلالة ٠.٠٥
					المحسوبة	الجدولية	
التجريبية	٢٠	٥.٣٥	٣.٧٠٣	٣٨	٠.٩١٦	٢.٠٢	غير دالة
الضابطة	٢٠	٦.٣٥	٣.١٨٣				

نلاحظ من الجدول أن قيمة (ت) المحسوبة والبالغة (٠.٩١٦) ظهرت بأنها أقل من قيمة (ت) الجدولية والبالغة (٢.٠٢)، وهذا يعني عدم وجود فرق دال إحصائيا بين متوسط درجات المجموعتين عند مستوى دلالة(٠.٠٥) وبدرجة حرية (٣٨) وبذلك عدت المجموعتان متكافئتين في متغير المهارات التقنية لمنصة قوقل ميت.

٥- السلامة الخارجية للتصميم التجريبي :- لتوفر شروط السلامة الخارجية للتصميم التجريبي قام الباحثان بالإجراءات الاتية :

٦- درس الباحثان مجموعتي البحث التجريبية والضابطة طيلة مدة التجربة بنفسهما لضمان تأثير هذا المتغير الذي قد ينجم من اختلاف المدرس في قدرتة وسماته الشخصية وخبراته .

دُرس المحتوى التعليمي وبواقع (٣ساعات أسبوعياً) بواقع ساعتين نظريتين وساعة عملية وبالاتفاق مع رئاسة القسم نُظم جدول الحصص الأسبوعية وكما موضح في الجدول(١٠) .

الجدول (١٠) توزيع الحصص الأسبوعية لمجموعتي البحث

المجموعة	اليوم	الساعة
التجريبية	الأثنين	٩:٣٠ – ١٢:٣٠
الضابطة	الثلاثاء	٩:٣٠ – ١٢:٣٠

طُبقت أداة البحث (الاختبار النهائي) المتمثل باختبار التحصيل المعرفي وتنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية على مجموعتي البحث وقد أشرف الباحثان على تطبيقه بنفسهما ، ولم تحصل أي حالات نقل أو انقطاع لأي طالب طول مدة تنفيذ التجربة .

٧- تطبيق التجربة:-

وهي المرحلة المهمة من مراحل التي يتم فيها قياس فاعلية استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب على التحصيل المعرفي وتنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية مقارنة مع طريقة التدريس التقليدية وطبق الباحثان التجربة على وفق ما يأتي:

١- المجموعة التجريبية : دُرست المجموعة التجريبية اعتباراً من تأريخ٨/ ١/ ٢٠٢٤ ولغاية ٣٠/ ٤/ ٢٠٢٤ وعلى وفق إستراتيجية والخطط التدريسية التي أعدها الباحثان.

٢- المجموعة الضابطة : قام الباحثان بتدريس المجموعة الضابطة بالوقت نفسه الذي درست فيه المجموعة التجريبية وبحسب الخطط التدريسية التقليدية التي أعدها الباحثان .

٨- التقويم الختامي :-

وهي المرحلة التي يتم فيها التعرف على مدى فاعلية استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب على التحصيل المعرفي وتنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية من خلال تطبيق الاختبار المعد لهذا الغرض والذي تم بالإجراءات الآتية:

التقويم التشخيصي(القبلي): وقام الباحثان قبل تطبيق التجربة عن طريق إجراء الاختبار القبلي للتحصيل المعرفي وتنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية وكذلك المعلومات السابقة لدى الطلبة حول المادة وذلك ضمن إجراءات التكافؤ.

التقويم النهائي (الختامي): ويجري بعد الإنتهاء من تطبيق التجربة للتأكد من فاعلية استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب على التحصيل المعرفي وتنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليميه.

الوسائل الإحصائية:

استخدم الباحثان في إجراءات بحثها وتحليل نتائجه , الوسائل الإحصائية الآتية :-

١. الاختبار التائي (T-test): استخدمت الاختبار التائي لعينتين مستقلتين لإجراءات التكافؤ لمجموعتي البحث ولاختبار فرضيات البحث.
٢. معادلة معامل الصعوبة : استخدمت لحساب معامل صعوبة فقرات اختبارعلى التحصيل المعرفي.
٣. معادلة التمييز : استخدمت معامل التميز لحساب الفقرات اختبار.
٤. معادلة فعالية البدائل : استخدمت لإيجاد فعالية البدائل لفقرات اختبار
٥. معامل آلفا كرونباخ: لإيجاد ثبات الاختبار على التحصيل المعرفي.
٦. معادلة معامل سبيرمان- براون
٧. هذا وقد استعين بالبرنامج الإحصائي للعلوم الاجتماعية المسمى بالحقيبة الإحصائية SPSS ضمن نظام7 Windows.
٨. معادلة كوبر(COOPER) استخدمت لإيجاد ثبات البطاقة.
٩. معادلة ايتا لحساب قيمة تأثير

نتائج البحث ومناقشتها:

التحقق من فروض البحث:

لا يوجد فرق ذو دلالة إحصائية عند مستوى دلالة (٠.٠٥) بين متوسطي درجات التحصيل المعرفي لطلبة المجموعة التجريبية التي تعزى لإستخدام التعلم المقلوب وطلبة المجموعة الضابطة التي درست على وفق الطريقة الاعتيادية.

وللتحقق من صحة الفرضية، صُححت إجابات طلبة المجموعتين التجريبية والضابطة في اختبار التحصيل للجانب المعرفي وكما موضح في الجدول (١١).

الجدول (١١) المتوسط الحسابي والانحراف المعياري والقيمة التائية المحسوبة والجدولية لأفراد المجموعتين في الاختبار البعدي للتحصيل المعرفي.

المجموعة	عدد أفراد العينة	المتوسط الحسابي	الانحراف المعياري	درجة الحرية	القيمة التائية		مستوى الدلالة
					المحسوبة	الجدولية	
التجريبية	٢٠	٣٤.٨٥	٤.٤١١	٣٨			دالة إحصائية
الضابطة	٢٠	٢٦.٧٥	٥.٨٥١		٤.٩٤٣	٢.٠٢	عند مستوى ٠.٠٥

باستعمال الاختبار التائي لعينتين مستقلتين (T–test) ,ظهر وجود فرق ذي دلالة إحصائية عند مستوى دلالة (٠.٠٥) إذ كانت القيمة التائية المحسوبة (٤.٩٤٣) وهي أكبر من القيمة التائية الجدولية والبالغة (٢.٠٢) عند درجة حرية (٣٨), بذلك ترفض الفرضية الصفرية وتقبل الفرضية البديلة والتي تشير إلى وجود فرق بين متوسطي درجات المجموعتين.

ثم قام الباحثان بحساب قيمة حجم الأثر فاعلية استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب (كدلالة عملية) لإستراتيجية التعلم المقلوب على وفق المعادلة الاتية لقاعدة ايتا وكما موضح في الجدول (١٢).

الجدول (١٢) يوضح قيمة حجم الأثر لاختبار المتوسطات الحسابية للفرق بين المجموعتين التجريبية والضابطة في التحصيل الجانب المعرفي

المتغير المستقل	قيمة (T)	درجة الحرية	قيمة حجم الأثر	مقدار حجم الأثر
فاعلية استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب	٤.٩٤٣	٣٨	٠.٢٥	كبير

ويتضح من الجدول(١٢) أن حجم الأثر هو (٠.٢٥) مما يدل على حجم فاعلية إستراتيجية كان كبيرا ولصالح المجموعة التجريبية.

١- لا يوجد فرق ذو دلالة إحصائية عند مستوى دلالة (٠.٠٥) بين متوسطي درجات تنمية المهارات لطلبة المجموعة التجريبية التي تعزى لاستخدام التعلم المقلوب وطلبة المجموعة الضابطة التي درست على وفق الطريقة الاعتيادية.

وللتحقق من صحة الفرضية، حُسب المتوسط الحسابي والانحراف المعياري لدرجات الأداء البعدي للمهارات استخدام بعض المواقع التعليمية لطلبة المجموعتين (التجريبية والضابطة)، كما في الجدول (١٣).

الجدول (١٣) المتوسط الحسابي والانحراف المعياري والقيمة التائية المحسوبة والجدولية والدلالة الإحصائية لدرجات طلبة المجموعتين في الاختبار البعدي لتنمية المهارات التقنية.

المجموعة	عدد أفراد العينة	المتوسط الحسابي	الانحراف المعياري	درجة الحرية	القيمة التائية		مستوى الدلالة
					المحسوبة	الجدولية	
التجريبية	٢٠	١٧.٥٠	٢.٨٥٦	٣٨			دالة إحصائية
الضابطة	٢٠	١٤.٠٠	٣.٢٧٧		٣.٦٠١	٢.٠٢	عند مستوى (٠.٠٥)

من ملاحظة الجدول ,تبين أن المتوسط الحسابي للمجموعة التجريبية قد بلغ (١٧.٥٠) في حين بلغ المتوسط الحسابي للمجموعة الضابطة (١٤.٠٠), وباستعمال الاختبار التائي لعينتين مستقلتين (T–test), ظهر وجود فرق ذي دلالة إحصائية عند مستوى دلالة (٠.٠٥) إذ كانت القيمة التائية المحسوبة (٣.٦٠١) وهي أكبر من القيمة التائية الجدولية (٢.٠٢) عند درجة حرية (٣٨) , بذلك ترفض الفرضية الصفرية وتقبل الفرضية البديلة التي تشير إلى وجود فرق ذي دلالة إحصائية عند مستوى دلالة (٠.٠٥) بين متوسطي درجات المجموعتين ، حيث أن (T) ، تمثل القيمة التائية المحسوبة كما في جدول (١٤).

جدول ١٤ حجم أثر الاختبارات للفرق بين متوسطي المجموعتين في الجانب المهاري للاستخدام بعض المواقع التعليمية

المتغير المستقل	قيمة (T)	درجة الحرية	قيمة حجم الأثر	مقدار حجم الاثر
فاعلية استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب	٣.٦٠١	٣٨	٠.٦٢	كبير

ويتضح من جدول (١٤) أن حجم الأثر كبير جداً والذي بلغ (٠.٦٢).

تفسير النتائج:

توصل البحث الحالي إلى النتائج الآتية: توجد فروق دالة إحصائيًا عند مستوى الدلالة (٠.٠٥) بين متوسطات درجات طلاب المجموعة التجريبية التي تستخدم استرانيجية التعلم المقلوب وطلاب المجموعة الضابطة تستخدم التعليم التقليدي في التطبيق البعدي للاختبار الجانب المعرفي وتنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية ولصالح المجموعة التجريبية لدى طلبة المرحلة الثالثة قسم التربية الخاصة في كلية التربية في جامعة صلاح الدين.

ويرى الباحثان هذه النتائج وتفسيرهاعلى ضوء ما يلي:

- ❖ استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب عملت على تحسين الجانب المعرفي والعلمي لدى الطلبة وخاصة الطلبة الجامعات.
- ❖ ساعدت استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب على أن يكون للطلبة دور إيجابي في الحصول على المعرفة وتنمية قدراتهم على اكتساب المعلومات وفهمها وتحليلها في الجانب المعرفي وتنمية مهارات استخدام بعض المواقع التعليمية ، كما أتاحت للطلاب فرصة التعمق وفهم الموضوعات بطريقة أعمق، مما ساعد الطلاب على تحسين مستواهم المعرفي وتنمية استخدامهم للمهارات بعض المواقع التعليمية وقدراتهم على توظيف هذه المعلومات في مواقف تعليمية جديدة وتحمل مسؤولية تنمية مستواهم على الحصول المعرفة.
- ❖ يعزو الباحثان النتائج السابقة إلى أن استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب تمتلك قدرات كبيرة في عرض محتوى المادة العلمية وتوضحها وهذا يزيد من دافعية الطلاب نحو التعلم، وتشعر الطلاب بالتفاعل عند استخدام هذه الإستراتيجية مما يؤدي إلى الأثر في تحسين الجانب المعرفي.
- ❖ وكذلك يعزو الباحثان هذه النتيجة إلى أن الطلاب دائمًا ما يحاولون الابتعاد عن التعلم بالطرق التقليدية التي تشعرهم بالملل وتقلل من دافعيتهم للتعلم، لذلك إستراتيجية التعلم المقلوب تفرض نفسها في جذب انتباه الطلاب من خلال عنصر التشويق والمتعة في عملية عرض المادة التعليمية والذي بدوره يزيد من الرغبة للتعلم وزيادة التفاعل وهذا يساهم في تنمية الجانب المعرفياستخدام المواقع التعليمية.

التوصيات والـمقتـرحات:

وفي ضوء هذه النتائج قُدمت التوصيات والمقترحات الآتية :

١- ضرورة قيام المختصين في وزارة التعليم العالي والبحث العلمي العمل على بناء وتنفيذ البرامج التعليمية التي تساهم في تحسين استخدام استراتيجية التعلم المقلوب بهدف تنمية وتحليل المواقع التعليميه.

٢- العمل على تنفيذ البرامج الخاصة بالاستراتيجية لدى التعلم المقلوب والعمل على تحليل الاحتياجات الخاصة بالتعلم المقلوب بهدف تحسين تلك المواقع التعليمية من مودل وغيره من المواقع الألكترونية لدى طلبة الجامعة.

٣- ضرورة إعداد دليل تطبيقي لطلبة والعمل على كيفية إعداد وتنفيذ واستخدام تلك الدروس باستخدام إستراتيجية التعلم المقلوب.

٤- عمل دورات تدريبية لطلبة الجامعة من خلال تعزيز الأساليب الحديثة المعززة بالتقنيه، ومنها إستراتيجية التعلم المقلوب

المصادر:

- أبو جلبة، منيرة شبيب(٢٠١٦)، فاعلية استراتيجية الفصول المقلوبة باستخدام موقع إدمودو في تنمية التفكير الإبداعي والاتجاهات نحو مادة الأحياء لدى طالبات المرحلة الثانوية في مدينة الرياض، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية العلوم الاجتماعيه، الرياض، جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية .
- الخليفة، حسن جعفر ومطاوع، ضياء الدين محمد.(٢٠١٥). استراتيجيات التدريس الفعال. الرياض، مكتبة المتنبي.
- الدباغ, فخري.(١٩٨٨) : اصول الطب النفسي, بغداد: دار الطبعة للطباعة والنشر.
- الدهشان،جمال على, يونس، ومجدى محمد (٢٠١٢): التعليم بالمحمول Mobile Learning , صيغة جديدة للتعليم عن بعد , بحث مقدم إلى الندوة العلمية الأولى لقسم التربية المقارنة والإدارة التعليمية بكلية التربية , جامعة كفر الشيخ , القاهرة .
- الزين ، حنان أسعد (٢٠١٥): أثر استخدام استراتيجية التعلم المقلوب في التحصيل الأكاديمي لطالبات كلية التربية بجامعة الأميرة نوره بنت عبد الرحمن، المجلة الدولية التربوية المتخصصة، مج٤ ،ع١.
- الحيلة، محمد (٢٠٠٠): أثر الاستخدام المنزلي للإنرنت في التحصيل الدراسي لمستخدميه. المجلة العربية للربية،٢٠ (٢) ،١٥٤ .
- السعيد، خليل محمود سعيد (٢٠١٥) فاعلية التعلم المدمج في تحصيل ودافعية طلاب مقرر تقنيات التعليم، مجلة العلوم التربوية النفسية، جامعة القسيم.
- -السيد، محمد ادم احمد (٢٠٢٠) دمج تقنية المعلومات والاتصالات في التعليم مفاهيم وتطبيقات، ط١ ،مطبعة الحميضي، الرياض -المملكة العربية السعودية.
- السيد ، فريدة محمد محب (٢٠٢٢): برنامج تدريبي قائم على استراتيجية الفصل المقلوب لتنمية مهارات إنتاج عروض المواقع التعليمية لدى معلمات الروضة كلية التربية للطفولة المبكرة، مجلة الطفولة ، جامعة القاهرة.
- شمى ، نادر سعيد ، سامح سعيد إسماعيل (٢٠١٥): مقدمة في تقنيات التعليم ، عمان دار الفكر.
- عامر ،طارق عبد الرؤف (٢٠١٤) : التعلم المقلوب ، القاهرة : دار السحاب للنشر والتوزيع .
- عبد اللطيف،سالي محمد (٢٠١٦) تأثير استخدام استراتيجية التعلم المقلوب على تنمية الجانب المعرفي ومهارات التفكير الإبداعي في درس التربية الرياضية لدى طالبات كلية التربية الرياضية – جامعة طنطا، المجلة العلمية للتربية البدنية وعلوم الرياضة، جامعة حلوان، كلية التربية الرياضية بنين، ع ٧٧ ،مايو٢٠١٦ .
- عطوي ،على حسن (٢٠١٥) : فاعلية استراتيجية الفصول المقلوبة على تحصيل طلاب الصف الثالث المتوسط في مقرر الفقه واتجاهاتهم نحو المادة , رسالة ماجستير غير منشورة , كلية العلوم الاجتماعية , جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية , الرياض .
- العطيه نوره حمد (٢٠١٦) أثر استخدام استراتيجية الصف المقلوب في تنمية مهارات التفكير الناقد لدى طالبات كلية التربية بجامعة المجمعه، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية العلوم الاجتماعيه، الرياض، جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلاميه.
- عقل ،مجدي سعيد ، برغوث، محمود محمد (٢٠١٥) دور توظيف تكنولوجيا الفصول المنعكسة في تخفيف التداعيات التربوية للحرب على غزة، المؤتمر التربوي الخامس، التداعيات التربوية والنفسية للعدوان على غزة في الفترة من ١٢-١٣ مايو٢٠١٥ ،الجامعة الإسلاميه، غزة.
- العمر، عبد العزيز(٢٠٠٧) لغة التربويين، الرياض: مكتب التربية العربي لدول الخليج.
- الغرايبة،سارا سامح مصطفى(٢٠١٦):دور المنصات التعليمية الإلكترونية في تنمية الوعي الصحي لدى طالبات الصف السادس الأساسي واتجاهتهن نحوها،(رسالة ماجستير)، كلية التربية، جامعة اليرموك.
- الغامدي، فاطمة بنت علي بن عبدالله (٢٠١٨ .):أثر استخدام إستراتيجية التعلم المقلوب في تنمية التحصيل المعرفي لدى طالبات مقرر طرق تدريس التربية الفنية بجامعة أم القرى، مجلة جامعة أم القرى للعلوم التربوية والنفسية، جامعة أم القرى، ، ١٠ (٢) ،١٥٧-١٨٨ .
- الكحيلي،ابتسام سعود (٢٠١٥) : فاعلية الفصول المقلوبة في التعلم.دار الزمان للنشر والتوزيع، المدينة المنورة.
- ماير ،ريتشارد (٢٠٠١): التعليم بالمواقع التعليمية ترجمة ليلى النابلسي، الرياض مكتبة العبيكان.
- متولي، علاء الدين سعد (٢٠١٥):توظيف استراتيجية الفصل المقلوب في عمليتي التعليم والتعلم ، المؤتمر العلمي السنوي الخامس عشر: تعليم وتعلم الرياضيات وتنمية مهارات القرن الحادي والعشرين، الجمعية المصرية لتربويات الرياضيات، ص٩٠: ص١٠٧.
- المفتي، محمدامين(١٩٨٤): سلوك التدريس،مطبعة نهضة مصر، مؤسسة الخليج العربي.

- Barak, M., Harward, J. and Lerman, S. (2007): Studio-based learning via wireless notebooks: a caseof a Java programming course, Int. J. Mobile Learning and Organization, 1(1),15–29.
- Jelly, R. (2014): Improving classroom practice through collaborative. A case of flipped learning. M.A. Thesis. The university of North Carolina.
- Fulton Smith, (2013): Student perception of the Flipped classroom. (Master thesis), The university of British Columbia, Okanagan.

کاریگەری بەکارهێنانی ستراتیژی فێربوونی هەڵگەڕاو لە دەستکەوتی مەعریفی و پەرەپێدانی تواناکانی بەکارهێنانی هەندێک ماڵپەڕی پەروەردەیی لە نێوان خوێندکارانی بەشی پەروەردەی تایبەت، کۆلێژی پەروەردە، زانکۆی سەلاح الدین

سامرند حمدامين حسين
بەشی پەروەردەی تایبەت، کۆلێژی پەروەردە،
زانکۆی سەلاحەددین، هەرێمی کوردستان، عێراق.
samrand.hussein@su.edu.krd

كريم احمد عزيز
بەشی باخچەی منداڵان، کۆلێژی پەروەردەی بنیات،
زانکۆی گەرمیان، هەرێمی کوردستان، عێراق.
Karem.ahmad@garmian.edu.krd.

پوختە:
ئامانجی تویژینەوەکە دیاریکردنی کاریگەری بەکارهینانی ستراتیژی فیربوونی هەلگەڕاوە لە دەستکەوتی مەعریفی و پەرەپێدانی لیهاتووییەکانی بەکارهینانی هەندیک سایتی پەروەردەیی لەنیو قوتابیاني قۆناغی سییەمدا - بەشی پەروەردەی تایبەت لە کۆلیژی پەروەردە لە زانکۆی سەلاح الدین. بۆ گەیشتن بە ئامانجەکان دوو گریمانەی داریژراون و تویژەران شیوازی ئەزموونی و دیزاینی دوو گروپی هاوتایان بە تاقیکردنەوەی پیش دوای پەیرە و کرد. کۆمەلگەی تویژینەوەکە لە قوتابیاني قۆناغی سییەم پکیهاتبوو و نمونەی تویژینەوەکە (٤٠) قوتابي نيِر و میِی لەخۆگرتبوو. ئەوان بە شیوەیەکی هەڕەمەکی دوای ڕیکارەکانی هاوتاکردن دابەشکران بۆ دوو گروپی تاقیکاری و گروپەکەی تر گروپیکی کۆنترۆڵ کە (٢٠) قوتابي نيِر و میِ لە هەر گروپیکدا هەبوو. ئەو گروپەی لیکۆلینەوەیان لەسەر کرد گروپی تاقیکاری بە بەکارهینانی ستراتیژی فیربوونی هەلگەڕاوە فیرکرابوون، و گروپی کۆنترۆڵ بە شیوازی ئاسایی فیرکرابوون. ئامرازەکانی تویژینەوە پیکهاتبوون لە یەکەم تاقیکردنەوەی دەستکەوت کە لەلایەن تویژەرانەوە دروستکرابوو بۆ پیوانەکردنی دەستکەوتی مەعریفی نمونەی تویژینەوەکە. پرسیارەکان بەپیی ئاستی مەعریفی بلوم (بیرهینانەوە، تیگەیشتن، بەکارهینان) دابەشکرابوون. ڕەوایەتییەکەی بە پیشکەشکردنی بۆ کۆمەڵیک شارەزاو و پسبۆڕ پشتراستکرایەوە. ڕیژەکانی سەختی و ئاسانکاری، هیزی جیاکاری و کاریگەریی بەدیلەکان بۆ برگەکان دەرهینران. دەرهینانی ڕیژەی متمانەپیکراوی خۆی بە بەکارهینانی هاوکیشە (Alpha-Cronbach-Alfa) و بەهاکەی گەیشتە (٩١.٠)، و تاقیکردنەوەکە لە فۆڕمی کۆتایی بوو بە (٢٥) پەرەگراف، و کارتی چاودیری دووەم لەلایەن تویژەرانەوە دروستکرا بۆ پیوانەکردنی لایەنی کارامەیی و پیکهاتبوو لە هەشت کارامەیی سەرەکی لەگەڵ کۆی گشتی (٤٠) کارامەیی لاوەکی بۆ نمونەی تویژینەوەکە، بەو پییەی ئامرازی تویژینەوەکە appropriate ی دابینکرد ئاماژەکانی ڕەوایی و متمانەپیکردن، و داتاکان بە بەکارهینانی بەرنامەی پاکیجی ئاماری بۆ زانستە کۆمەلایەتییەکان (SPSS) شیکرانەوە، و گریمانەکانی تویژینەوە پشتراستکرانەوە بە بەکارهینانی: مامناوەندی ژمیریاری، (t) تاقیکردنەوە بۆ دوو نمونەی سەربەخۆ و ETA بۆ پیوانەکردنی قەبارەی کاریگەری کۆڕاوە سەربەخۆکە، و ئەنجامەکان بوونی جیاوازییەکی بەرچاویان نیشان دا لە ڕووی ئامارییەوە، لە لایەنە مەعریفی و لیهاتووییەکانی بەکارهینانەکەدا، جیاوازییەکی بەرچاو لە نیوان تیکرادا هەبوو نمرەکانی گروپی تاقیکاری و کۆنترۆڵ لە دوای تاقیکردنەوەکەدا، لە بەرژەوەندی گروپی تاقیکاری. ستراتیژی فیربوونی هەلگەڕاو بە کاریگەرییەکەی لە دەستکەوتی مەعریفی و پەرەپیدانی تواناکانی بەکارهینانی هەندیک مالبەڕی پەروەردەیی تایبەتمەند بوو. لە ژیر ڕۆشنایی ئەنجامەکاندا، تویژەران کۆمەڵیک ڕاسپاردە و پیشنیاری داهاتوویان خستەڕوو.

وشەی سەرەکی: ستراتیژی فێربوونی وەرگەڕاو، دەستکەوتی مەعریفی، لێهاتوویی بەکارهێنانی هەندێک ماڵپەڕی پەروەردەیی.

The Effectiveness of Using the Flipped Learning Strategy in Cognitive Achievement and Developing the Skills of Using Some Educational Websites Among Students of The Department of Special Education, College of Education, Salah Al-Din University

Samrand Hamad Ameen Hussein
Department of Special Education, College of Education, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan Region of Iraq.
samrand.hussein@su.edu.krd

Karim Ahmad Aziz
Department of Kindergarten, College of Education, Garmian University, Kurdistan Region of Iraq.
karim.ahmad@garmian.edu.krd

Abstract
The current research aims to identify the effectiveness of using the flipped learning strategy on cognitive achievement and developing the skills of using some educational sites among third-stage students in the Department of Special Education in the College of Education at the University of Salahuddin. To achieve the objectives, two null hypotheses were formulated and the researchers followed the experimental method and designed two equivalent groups with a pre-post test. The research community consisted of third-stage students in the Department of Special Education in the College of Education - University of Salahuddin. The research sample included (40) male and female students and they were distributed randomly after the equivalence procedures into two experimental and control groups with (20) students. A female student in each of the two groups, as the experimental group studied using the flipped learning strategy and the control group studied in the usual way, and the research tool consisted of building two research tools represented in building an achievement test that was built by the researchers to measure the cognitive achievement of the research sample. The questions were distributed according to Bloom's cognitive levels (remembering, understanding, application). Its validity was verified by presenting it to a group of arbitrators and specialists, and the coefficient was extracted. Difficulty, ease, discriminatory power and effectiveness of alternatives for the paragraphs, and its reliability coefficient was extracted using the (Alpha-Cronbach-Alfa) equation for reliability and its value reached (91.0), and the test in its final form became composed of (25) paragraphs, and the construction of the observation card was built by the researchers to measure the skill aspect and consisted of eight main skills with a total of (40) sub-skills for the research sample where the tool was available The study indicated appropriate validity and reliability, and the data were analyzed using the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) program. The research hypotheses were verified using: arithmetic averages, t-test for two independent samples, and Eta square to measure the effect size of the independent variable. The results showed statistically significant differences in the cognitive and skill aspects of the application between the average scores of the experimental and control groups in the post-test in favor of the experimental group. In light of the results, the researchers presented a number of recommendations and future proposals.

Keywords: Flipped learning strategy, cognitive achievement, and skills of using some educational websites.

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)

DOI: https://doi.org/10.21271/mj.1.2.11

OPEN ACCESS
*Corresponding author

elaf.ahmed@su.edu.krd

Elaf Abdullah Ahmed

Investigating EFL Teachers' Autonomy in Syllabus Design in the Bologna Process at Salahaddin University

RECEIVED :03/06/2025
ACCEPTED :21/07/2025
PUBLISHED :25/12/2025

Elaf Abdullah Ahmed \ English Language Department, College of Basic Education, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan, Iraq.

Rozhgar Jalal Khidhir\ English Language Department, College of Basic Education, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan, Iraq.

Keywords
EFL Teachers' Autonomy,
Syllabus Design,
Bologna Process,
Investigation

Abstract

The Bologna Process was approved in Europe to enhance and unify higher education at the end of the 1990s. Many European and non-European countries began implementing the Process in their universities. The Bologna reform has also established university rules and restrictions to improve comparability and transparency. The standards and guidelines of the Process have impacted educational processes and teachers' autonomy. Some Kurdish universities started to implement the Bologna Process in 2015. This case study aims to investigate teachers' autonomy in designing their syllabi at Salahaddin University amidst the implementation of the Bologna Process at the university. It emphasizes teachers' autonomy and contributions in developing their course plans. To achieve this aim, a 22-item questionnaire was distributed among 25 teachers in the College of Education and Basic Education/English Departments at Salahaddin University. The collected data were analyzed using SPSS Version 27. The results indicate that teachers view autonomy as essential for effective teaching and engagement, and the data reveal that they operate in a semi-autonomous manner due to certain administrative and guideline constraints.

.

1. Introduction

The roles and responsibilities of teachers have changed due to new reforms in higher education. Specifically, the Bologna Process has brought noticeable changes to European higher education, a reform that aims to create similar systems and marks a new era in Europe. Teachers play a crucial role not only in teaching their subjects but also in shaping their syllabi. Gupta (2023) emphasizes the importance of teachers' involvement in this process, as they interact directly with students and understand their learning needs. Teachers are rarely consulted about new educational processes before their implementation, although they serve as links between students and curriculum stakeholders who can benefit from teachers' experience and knowledge for curriculum development. This study aims to explore teachers' perspectives on their autonomy in designing their syllabi when implementing the new reform within the Bologna reform. The current study seeks to answer the following question:

- What are the EFL teachers' perceptions of their level of autonomy in designing syllabi?

Several studies in the Kurdistan Region have examined the Bologna Process, its implications, and the challenges faced during its implementation. However, there are no studies on teachers' autonomy and involvement in designing syllabi within the Bologna Process, which started to be implemented in the Kurdistan Region (KR) in 2015. For this reason, the current study has its importance in revealing teachers' autonomy in syllabus design within the Bologna framework.

2. Literature Review

This section consists of two main parts, which are the theoretical background and the previous studies. The first part gives a detailed overview of the theoretical background and information related to the study, and the second part, which chronologically orders some of the studies that are related to the concept to support or contrast the current study, literally assists in identifying the gap that the study aims to fill.

2.1 Theoretical Background

2.1.1 Teacher Autonomy

Teacher-centered learning dominated the traditional system, which does not necessarily indicate an effective approach and often limits students' active engagement in the classroom (Mascolo, 2009). However, rapid changes throughout history in this field have aimed to simplify the learning process and improve student outcomes. Recently, the focus has shifted toward empowering students to gain autonomy while learning a language or subject. To achieve this, teachers must assert their positions and ideas and identify what is relevant to their teaching practice. Swatevacharkul (2022) elaborates that student-centered learning supports teacher autonomy because it encourages teachers to connect what they teach with students' needs and enhance learning. Little (1995) formally introduced the concept of teacher autonomy; however, the idea existed earlier, as Melenyzer (1990) points to the significance of teacher autonomy for solving teachers' problems, noting that effective teachers are always autonomous. According to Prichard and Moore (2016), many Western countries employed top-down management systems for many years, in which teachers used to have passive roles and were treated as having little or no autonomy as implementers. Recently, there has been a shift toward more independence for all institutions and teachers.

There are different perspectives on the concept of teachers' autonomy. Bass and Riggio (2005) claim that administrators may give teachers freedom either not to take responsibility themselves or to empower teachers to improve the educational environment they are in and enhance students' learning as well. Autonomy is very essential for educators; it assists them in feeling more professional in their major (Pearson and Moomaw, 2005; Brunetti, 2001) and passionate about keeping themselves working on improvement (Brunetti, 2001). Besides the importance of being autonomous many teachers are limited and not allowed to make their choices in their classrooms regarding the content to teach, aids to use in their daily classes, and how to control their classrooms (Lepine, 2007;

McGrath, 2000), although an autonomous teacher can tailor the guidelines depending on their students' needs (Little, 1995).

Autonomy may refer to various aspects for an EFL teacher, but this study emphasizes their role and liberty in syllabus design. It is claimed that teachers who experience more freedom report greater satisfaction in teaching (Dilekçi, 2022), and autonomous teachers are motivated to teach, which helps them engage more with their classes (Zhang et al., 2021).

The concept of autonomy has been defined in various ways by researchers and educators, but it remains somewhat ambiguous, with definitions only capturing a partial perspective of the overall idea. While many researchers characterize autonomy as self-directed learning, interpretations vary among authors.

For instance, little (1995) defines teacher autonomy as the capacity for self-driven teaching, emphasizing overall engagement in the teaching process. Aoki (2000), cited in Sehrawat (2014), describes it as the ability and freedom to make independent decisions regarding one's teaching practice, highlighting the critical role and liberties of educators.

In a different approach, Smith (2000) defines teacher autonomy as the capability of teachers to develop the necessary skills, knowledge, and attitudes for effective teaching while collaborating with peers.

Furthermore, Varatharaj, Abdullah, and Aziah (2015) argue that autonomous teachers exert a positive influence on their students, aiding them in achieving autonomy and facilitating essential changes in the teaching and learning process. Their work emphasizes the significant link between teachers' autonomy and students' learning, shedding light on both the teaching and learning processes.

In summary, the concept revolves around the freedom teachers have in their learning, professional growth, and the teaching process as they engage with students. Autonomy extends beyond mere control over teaching and learning; it also encompasses the ability to design a syllabus that effectively meets the needs of students and their learning requirements. The role of teachers in this syllabus design process is highly significant, as it provides a structured framework for students.

2.1.2 Syllabus Design

Syllabi play a crucial role in teaching by illustrating how learning objectives are met, particularly in language instruction. The terms "syllabus" and "curriculum" are sometimes used interchangeably, although they do not have the same meaning. Educators refer to syllabus design as a part of curriculum development. The notion of curriculum was discussed formally in the early 20th century, while syllabus design issues emerged in the mid-20th century (Bobbitt, 2018). Curriculum is a broader concept; according to Allen (1984), it encompasses all details related to the educational plan of an institution and is referred to as the process of planning, implementation, and assessment, while Breen (1984) states that the syllabus mainly shows opinions on language, learning, and teaching. It is mainly the planning step of the curriculum, which is a small part of the curriculum.

Designing a syllabus refers to making decisions on what to include in the teaching course, the order of the contents, and the methodology. Throughout history, syllabi have gone through a series of changes. Syllabi have varied with changes in language teaching (Richards,2001). According to Richards (2001), it is the medium that handles the teaching program or course. A well-designed syllabus makes the program or the course effective and strong. However, it is believed that the best syllabus is the one that works for the teacher. The subject teacher must know the reason for the designed syllabus; otherwise, it would not achieve its objectives.

Previously, in the traditional system, the focus of syllabi was on selecting the content only, which mainly referred to a set of vocabulary, grammatical points, and phonology. With the changes that happened in the educational field, the focus of syllabi has changed; they have become longer and more detailed. Robinson (2011) highlights that syllabus design involves the content and the order in which the content is taught. Sometimes, teachers utilize syllabi as checklists to manage their class time; however, a good syllabus must be more than a checklist. It should talk about teachers, their teaching, reflect educational objectives and students' learning needs, and the role of module teachers

is essential to be highlighted.
Brown (1995) highlights that syllabi are mainly divided into two types:

1. Product-Oriented Syllabus
2. Process-Oriented Syllabus

Both types of syllabi have sub-types that serve the same aim; a product-oriented syllabus refers to those types that are mainly focused on the results (Nunan, 1988). In contrast, a process-oriented syllabus emphasizes the process of learning rather than the result (Shabbah, 2018).

2.1.3 The Bologna Process

The European reform began in 1988 when Bologna University celebrated its 900th anniversary with the idea of universities' independent learning supporting the European community (Magna Charta Universitatum, 1988). After 10 years of educational reform, in 1998, the education ministries of Germany, France, Italy, and the UK signed the Sorbonne Declaration, which referred to a shared system allowing easy comparison of degrees, mobility, and job opportunities (Sorbonne, 1998). Only a year later, 29 countries signed the Bologna Declaration, marking the official start of the Bologna Process in Europe. Over two decades, it expanded to include 48 countries (Sorbonne, 1998; Bologna, 1999; Brogger, 2019). The Bologna Process was developed to unify European higher education and mark a new era (Bologna, 1999), aimed at improving the quality of education, comparability, quality assurance, and mobility for students and staff. The main goal of establishing the European Higher Education Area (EHEA) was to connect European countries and ensure global standards. In 2005, at the Bergen conference, it was formally discussed and defined as an educational process that can be easily compared across different countries. Students are offered a diploma supplement that highlights pedagogical and degree qualifications to increase transparency, openness, and attractiveness, which supports higher education mobility and internationalization for staff and students (Gayef and Hurdag, 2014).
The process shifted the focus of education from teachers to more student-centered learning. It is linked to students' learning (Torgal and Jalali, 2007). Brogger (2019) claims that, to meet the standards, quality assurance, study hours, qualifications, and qualification supplements must be based on learning outcomes. KRI universities began implementing the Bologna Process as a pilot project in their colleges in 2015 (Shahwan, 2021). Until that time, all universities in KRI followed the same traditional system.

2.2 Previous Studies

- Öztürk conducted a study entitled "Curriculum Reform and Teacher Autonomy in Turkey: The Case of History Teaching in Turkey" in 2011. The study focuses on the reforms that happened in the curriculum and their impact on teachers' autonomy. For achieving the aim, document analysis is utilized. The research analyzed the curriculum documents of previous academic years and the current one. The researcher compares the content of the curriculum, assessing teachers' autonomy by discussing their freedom in the goals, principles, selected topics about history, methodology, and prepared activities. The result of the analysis demonstrates that the new curriculum has introduced some new ideas, but there is no progress seen in the autonomy of teachers. Considering the classroom objectives, content, and methodology, teachers are still controlled by the education ministry, although the new reform aimed to make learning more flexible and student-centered. Öztürk (2011) sheds light on the impact of the curriculum reform on teacher autonomy, while this study tries to investigate autonomy in syllabus design when the Bologna reform is being implemented.
- A study done by Al-Kathiri in Saudi Arabia titled "The Voice of the Teacher in Syllabus Design" in 2016. The study aimed to show that teachers can actively contribute to curriculum design rather than just following the ones that are designed by others. The researcher also points to the skills and responsibilities that teachers need to acquire to design a curriculum. A semi-structured interview was conducted with ten English teachers to gather their insights

on their participation in the process of designing a curriculum. Interviews with the teachers support that teachers in Saudi Arabia are not involved in designing the curriculum. They are made to follow guidelines set by the ministry and are allowed to modify them a little. Although some teachers who participated in the interview stated that they prepare daily activities for their students, they are not allowed to change assessment criteria, and teachers are not familiar with syllabus elements and their types. Overall, teachers have a limited role in designing the curriculum and do not know the process. The researcher suggests that training is needed to familiarize them and enable them to fulfill the task effectively. To compare this research with the current one, the study by Al-Kathiri (2016) sheds light on the teachers' voice and role in curriculum design, while this study explores teacher autonomy in designing EFL syllabi within the Bologna Process.

- Matei and Iwinska (2018), researchers from Hungary, studied teacher autonomy after the implementation of the Bologna Process and its influence on the European higher education area. The study was entitled Diverging Paths? Institutional Autonomy and Academic Freedom in the European Higher Education Area. Qualitative data were collected through document analysis of official documents. The study indicates that, after the Bologna Process, universities became more independent; however, teachers did not have much freedom, and the focus of universities was on effectiveness, not academics. The study by Matei and Iwinska (2018) aligns with the current study, with their focus on teachers' autonomy after the Bologna Process, but their focus was on overall autonomy, whereas this study underlines the autonomy of teachers in syllabus design specifically.

- Another study, carried out in Norway by Dieudé and Prøitz in 2022, was entitled "Curriculum Policy and Instructional Planning: Teachers' Autonomy across Various School Contexts". The researchers' purpose was to explore teacher autonomy and their control over curriculum in three different schools in Norway. The study is qualitative, in which two tools are utilized to collect data. Interviews with teachers and leaders in schools were carried out with document analysis of the formal school documents. The schools mainly focus on the outcome. The collected data present that teachers mainly have freedom in the methodology they prefer to teach, not in the content or the goals. Their autonomy varies from one school to another. Additionally, the results also represent that standardizing education may cause conflict for those who support diversity. The research sheds light on curriculum control in different schools in Norway, while the current study works on teachers' roles specifically in two colleges after adopting the Bologna Process, which aims to standardize education in various European and non-European countries.

3. Methodology and Data Collection

This section presents the data collection procedures, including the research design, participants, tools used, validity, and reliability, all aimed at fulfilling the research objective.

3.1 Sampling and Instrument

The quantitative multi-case study aims to examine the autonomy of EFL teachers in developing their syllabi at the Colleges of Education and Basic Education/ English Departments at Salahaddin University during the 2024-2025 academic year. Data were collected using a 22-item questionnaire, which employed a Likert scale to assess participants' levels of agreement with the items. In late January, an electronic Google Form was distributed to the teachers. The data were analyzed using SPSS Version 27. The study utilized purposive sampling to focus on first-year teachers at both colleges who are implementing the Bologna Process, allowing for an investigation of teachers' autonomy in syllabus design in this new reform. Table 1 presents the demographic information of the study participants.

Table 1: Demographic Information of Teachers at the College of Education/ Basic Education

No	Demographic Data		No. of teachers	Percentage
1	Gender	Male	14	56.0
		Female	11	44.0
		Total	25	100.0
2	Age	25-35	5	20.0
		35-45	16	64.0
		45-55	4	16.0
		Total	25	100.0
3	Educational Degree	MA	17	68.0
		PHD	8	32.0
		Total	25	100.0
4	Scientific Rank	Assistant Lecturer	13	52.0
		Lecturer	11	44.0
		Assistant Professor	1	4.0
		Total	25	100.0
5	Years Teaching Experience	0-5	4	16.0
		6-10	7	28.0
		11-15	9	36.0
		more than 15	5	20.0
		Total	25	100.0

6	**College**	College of Basic Education-Morning Classes	9	36.0
		College of Basic Education-Evening Classes	4	16.0
		College of Education-Morning Classes	8	32.0
		College of Education-Evening Classes	4	16.0
		Total	25	100.0
7	**Current Module**	Academic Skills	4	16.0
		Communication	2	8.0
		General English Literature	1	4.0
		Grammar	4	16.0
		Listening and speaking	2	8.0
		Literature, communication, viewing, and the modern novel	1	4.0
		Pronunciation	6	24.0
		Reading and writing	2	8.0
		Syntax and reading, and writing	1	4.0
		Tesol	1	4.0
		Testing	1	4.0
		Total	25	100.0

3.2 Validity and Reliability

Validity is one of the tools that checks research quality, referring to whether it measures what it tends to measure (Dörnyei,2007). For the face and content validity of the items, the questionnaire was sent to several experts in applied linguistics from Salahaddin, Newroz, and Dyala Universities. Based on the experts' recommendations, the questionnaire items have been improved.

On the other hand, reliability is also essential to be obtained in any research that refers to the constant results achieved on different occasions (Dörnyei, 2007). This study has undertaken procedures to gain reliability; the questionnaire was piloted on another group of teachers in the College of Education in Shaqlawa. Table 2 shows the reliability statistics of the piloting.

Table 2: Reliability Statistics of the Piloting

Cronbach's Alpha	Number of Items	Number of participants
0.872	22	5

A Cronbach's Alpha of 0.872 indicates acceptable internal consistency for the set of 22 items. This suggests that the items are reasonably reliable in measuring the same underlying construct or concept.

To sum up, both the reliability and validity of the questionnaire are obtained through experts' assessment and statistical analysis.

4. Results and Discussion

This section presents the questionnaire results and discusses the responses. The questionnaire was distributed to 25 grade one teachers from English departments to gauge their opinions on their autonomy in syllabus design within the Bologna Process. Table 3 shows the results of the questionnaire items.

Table 3: Descriptive Statistics of the Questionnaire Items:

Items	Strongly disagree	Disagree	Neutral	Agree	Strongly Agree	M	SD
1. Teacher autonomy in syllabus design is essential for enhancing teacher efficacy.	0.00%	4.00%	12.00 %	64.00 %	20.00%	4	0.707

2. Teachers are satisfied with the freedom they have to plan and design their courses within the Bologna framework.	8.00%	20.00%	28.00 %	40.00 %	4.00%	3.12	1.054
3. Teacher Autonomy affects students' engagement in the class.	0.00%	8.00%	4.00%	56.00 %	32.00%	4.12	0.833
4. Teachers discuss the subject content with their students before designing the syllabus.	24.00%	24.00%	28.00 %	24.00 %	0.00%	2.52	1.122
5. Teachers have the freedom to determine the order of the syllabus content and the time dedicated to each section in the Bologna Process.	8.00%	20.00%	24.00 %	40.00 %	8.00%	3.2	1.118

6. Teachers attend to the students' needs in their course plan according to the Bologna Process.	4.00%	36.00%	12.00 %	44.00 %	4.00%	3.0 8	1.07 7
7. Teachers are entitled to modify the syllabus activities or tasks if students find them too hard or too easy.	4.00%	32.00%	20.00 %	36.00 %	8.00%	3.1 2	1.09 2
8. Teacher autonomy allows the course syllabus to be tailored to the students' learning needs and preferences.	0.00%	8.00%	4.00%	64.00 %	24.00%	4.0 4	0.79
9. The lack of teacher autonomy in the course plan leads to a mismatch between the intended learning outcomes and students' actual learning needs.	0.00%	8.00%	36.00 %	36.00 %	20.00%	3.6 8	0.9

10. Teachers are free to adapt their syllabi to align with students' cultural environment in the Bologna Process.	0.00%	24.00%	32.00 %	40.00 %	4.00%	3.24	0.879
11. Teachers are required to follow a specific method of teaching the subject from the beginning of the academic year.	4.00%	36.00%	24.00 %	32.00 %	4.00%	2.96	1.02
12. Teachers are free to utilize diverse activities /tasks for assessing students' progress.	0.00%	16.00%	20.00 %	52.00 %	12.00%	3.6	0.913
13. Teachers have the flexibility to determine the frequency of assessing students' performance.	4.00%	24.00%	32.00 %	32.00 %	8.00%	3.16	1.028

14. Teachers have the freedom to adjust the grading scheme and scoring weight across various activities and assignme nts within the Bologna Process.	16.00%	36.00%	12.00 %	36.00 %	0.00%	2.6 8	1.14 5
15. Teachers are motivate d to utilize new approach es to design their syllabi in the Bologna Process.	8.00%	8.00%	28.00 %	52.00 %	4.00%	3.3 6	0.99 5
16. The Departm ent supports teachers to design their syllabi.	0.00%	16.00%	20.00 %	48.00 %	16.00%	3.6 4	0.95 2
17. Administ rative regulatio ns restrict teachers' autonom y in syllabus design.	0.00%	32.00%	24.00 %	2 8.0%	16.00%	3.2 8	1.1

18. Collaboration with other teachers enhances personal skills and fosters autonomy in designing their syllabi.	0.00%	0.00%	0.00%	60.00 %	40.00%	4.4	0.5
19. Professional development events such as workshops, seminars, training courses, etc., enhance teachers' skills in designing syllabus.	0.00%	0.00%	8.00%	40.00 %	52.00%	4.4 4	0.65 1
20. The higher education reform of Bologna allows teachers more flexibility in course design.	0.00%	20.00%	52.00 %	28.00 %	0.00%	3.0 8	0.70 2

21. Bologna guidelines and requirements restrict teachers' creativity in syllabi design.	8.00%	20.00%	40.00%	32.00%	0.00%	2.96	0.935
22. In the Bologna Process, teachers assign students with subject-related authentic materials that enrich the learning experience.	0.00%	12.00%	24.00%	60.00%	4.00%	3.56	0.768

Table 3 presents descriptive statistics for the questionnaire items. Regarding item No. 1, 64% of the participants stated 'Agree', indicating that the majority of participants believe in the significance of autonomy for enhancing their efficacy, thereby assisting them in designing the syllabus in a way that best suits their students. Additionally, 20% of teachers strongly agreed. In total, 84% of participants showed their willingness to become autonomous teachers.
The result supports Peng et al.'s (2022) claims that when teachers are autonomous, it positively enhances teacher efficacy, protects teacher well-being, and increases teachers' job satisfaction.
However, on the other hand, 12% of participants chose undecided. Only 4% disagreed with the item, and no one chose strongly disagree for item No.1.

According to item No. 2, responses indicated a positive attitude toward the item, which pertains to teachers' satisfaction with their freedom in designing and planning their courses, as 40% chose "agree" and 4% chose "strongly agree." This aligns with Rudolph (2006), who believes that teachers having autonomy in making decisions related to the curriculum show a high level of satisfaction.
However, 28% of participants remained undecided; on the other hand, 20% disagreed, and 8% strongly disagreed with item No. 2. The data for item No. 2 indicate that participants are mostly undecided. Additionally, a standard deviation of 1.054 illustrates variation in the responses, indicating that opinions are divided.

The third item has highlighted students' engagement in their classes while having an autonomous teacher. According to the results, the majority of participants, 56%, agreed with the item, followed by 32% who strongly agreed, showing participants' positive attitude towards teachers' autonomy and students' engagement. As Little (1995) claimed, teachers who have autonomy greatly impact

students' autonomy, leading to more engagement and motivation.
Moreover, 8% have selected “disagree”, while only 4% stayed undecided, with no response for “strongly disagree”.

Regarding item 4 rating whether teachers discuss content with their students before designing their syllabi, almost half of the responses showed disagreement with the item, with an average of 24% of strongly disagree and 24% for disagree, while 28% chose undecided.
In contrast, 24% of them agreed, indicating that they discuss the content with their students. At the same time, no one selected the “strongly agree” option, which means that they mainly decide on the content by themselves. As Graves (2000) suggests, teachers and students should collaboratively design the syllabus, taking into account students’ learning needs.

Concerning item No.5, about 40% of the respondents agreed that teachers have the freedom to order the content and dedicate time, with 8% strongly agreeing. This aligns with Richards’ (2001) and Nunan's (2000) statement that teachers are in charge of selecting the content, its order, and the time allocated for each part.
Simultaneously, 24% chose to stay undecided, showing that they sometimes are not allowed to sequence the content or allocate time for each section due to institutional restrictions or other issues. A group of participants disagreed with the item, with 20% agreeing and 8% strongly disagreeing about having freedom.

According to the data assigned for item 6 in the table, the majority of teachers agreed that they focus on students’ needs in their coursebooks, with 44% rating as 'agree' and 4% rating as 'strongly agree'. However, 36% disagreed or 4% strongly disagreed that they focus on students’ needs while implementing the Bologna Process. Twelve percent preferred to stay neutral regarding the statement. As Torgal and Jalali (2007) highlight in their study the Bologna reform must enhance the quality of the learning process by aligning education with students' needs and involving skills they need that meet the 21st century, like critical thinking, creativity, …etc.

Item No. 7 referred to teachers' empowerment to modify their syllabi depending on the students' reactions. 36% of the responses selected “agree” and 8% strongly agreed, which equals 44% of the responses. This clarifies that the majority of teachers in the English department have the autonomy to change their plans if required. On the other hand, 32% disagreed and 4 % strongly disagreed with the item, which shows that teachers do not feel they have autonomy to modify due to institutional restrictions or teachers' inability to adapt the coursebook to students’ learning needs. Only 20% selected “undecided”, indicating that they are not sure if they have freedom or not. This refers to the various autonomy levels.
Regarding item No.8, concerning tailoring course syllabi to students' needs and preferences, about 64% of teachers selected “agree” with 24% selecting strongly agree, showing that their autonomy would help them tailor the course to fit their students and enhance students’ learning, as Li (2010) mentions in his study that teachers adapt the syllabus to fit students’ needs.
The minority of the responses, about 8%, elaborated that teachers do not believe that autonomy would assist them in adapting the course to fit students’ needs. However, no one chose “strongly disagree,” and only 4 % remained uncertain.

According to the data, it can be observed that only 8% of the responses disagree with item No. 9, and no one has selected “strongly disagree”, while the majority choose to agree,36%, and 20% strongly agree that lack of autonomy negatively affects the alignment between learning outcomes and students’ needs. Also, 36% of the teachers were uncertain which is noticeably high. This may refer to a lack of experience, or they may weigh the merits and demerits of autonomy so they choose to stand in between.

Concerning item 10, most of the participants have a positive perspective on adapting syllabi to students' cultural environment, 40% agree and 4% strongly agree, which is 44% in total, showing that the current reform has helped teachers make the learning process more meaningful by aligning it with the local culture. 32% of teachers have selected undecided, which may result from several reasons, such as limited practice of autonomy or lack of understanding of item No.10. 24 % of participants disagreed that teachers have the opportunity to adapt their courses to the cultural context; their disagreement may refer to various factors, such aslack of training, not having support from the institutional administration, or finding it hard to integrate cultural materials into a class with diverse cultures. Also, Ordóñez Procel et al. (2023) highlight the importance of valuing cultural diversity in the class, which would impact learning outcomes and make teachers adapt the syllabus to their culture.

Item No.11 highlights whether teachers are forced to follow one method while teaching their modules; 36% disagree, and 4 % strongly disagree, while 32 % agree, and only 4% strongly agree, which shows that some of the teachers in English departments may have limited autonomy in practice. Meanwhile 24% of the teachers selected undecided, which may refer to teachers' uncertainty on the issue, or they randomly selected the option.

Regarding item No. 12, the data illustrate that 52% selected "agree" and 12% selected "strongly agree," indicating that they have the freedom to assess their students' performance through different tasks and activities. The average of teachers' uncertainty on this item is 20%. Additionally, 16% of the average selected "disagree," suggesting that they may be compelled to follow specific activities for assessment due to some administrative policy.

Table 3 analyzes the data presented in the 13th item, which shows mixed opinions on the frequency of assessing students. 32% chose "agree" and 8% chose "strongly agree," indicating that 40% of the teachers feel they have autonomy in assessing consistently, while 24% disagree and 4% "strongly disagree," meaning that 28% in total indicate they have limited autonomy in assessing performance, and 32% of participating teachers were uncertain. Although the majority of the responses reflect a positive attitude, the division of the responses represents various levels of autonomy or uncertainty regarding the assessment guidelines within the Bologna framework.

Regarding item No.14, 36% of the EFL teachers have selected disagree and 16% strongly disagree; almost half of the participants disagreed that they have the freedom to change the grading scheme which suggests that the grading scheme is not decided by the teachers.36% of them agreed with the item, which may result from institutional flexibility or the nature of the module, while 12 % were unsure.

Item No.15 emphasizes the motivation for using different approaches for syllabus design. The majority of the participants selected the positive scale; 52% agreed and 4% strongly agreed. As stated by Li (2010), teachers' selection of syllabus types may vary. There was a 28% average of uncertainty, while16 % disagreed, with 8% disagreeing, and 8% strongly disagreeing, indicating that teachers are not well motivated to adopt different approaches to design their syllabi.

Concerning the 16th item, teachers rated the level of institutional support for designing syllabi. A significant number of the EFL teachers agreed that they are supported in designing their syllabi, with 48% of them agreeing and 16 % strongly agreeing. At the same time, 20% selected undecided, which may relate to different motivation expectations of teachers. 16% of responses selected disagree, which is the minority of those who participated. Graves (2000) states that teachers design their courses better when they know how much support and time they have.

Concerning responses to item No.17, the responses of agreement and disagreement are equal which indicates that colleges' autonomy may vary in response to institutional regulations, 28% of the

participants agreed and 16% strongly agreed that regulations limit autonomy in syllabus design when implementing the Bologna Process, while 32% of them disagreed that they have been affected, or in other words, that their autonomy is not affected while following department and college regulations. Only 24% chose to stay undecided.

Regarding item No. 18, all the participants selected positive scales; 60% agree and 40% strongly agree that collaborating with colleagues enhances their skills in designing syllabi and increases autonomy. The data for this item are supported by Drits-Esser and Stark (2015), who claim that teachers learn practical skills for designing syllabi and promote autonomy through collaborative curriculum design.
The data shown in Table 3 for item No. 19 indicate high agreement among participants showing that professional development activities promote skills that assist them in designing syllabi 40% of the teachers agreed and 52 % selected strongly agree which is 92% in total. Their responses align with Rahimpour (2010), who asserts that training is necessary for teachers to acquire the knowledge and skills needed for effective involvement in syllabus design.
Only 8% selected undecided, which may refer to their training experience in the past, or they can't relate training and autonomy.

Concerning item No. 20, the data show that half of the responses, 52%, selected undecided. This high percentage shows that there is uncertainty. Asthe Bologna Process is in its first year of implementation in both colleges, teachers are not sure of the level of flexibility they have in the process, or it may refer to a lack of provided guidelines on the curriculum for the teachers. Only 28% of the responses agreed and 20% disagreed with the item, indicating that they have different views on the process.

The responses of the participants for item No. 21 show that the majority feel uncertainty, 40%, regarding the restrictions that affect EFL teachers' creativity. This may refer to the clarity of the guidelines and process requirements for the teachers. 32% of the teachers agree, which means they feel the Bologna guidelines restrict them. Additionally, 28% of the responses showed their disagreement, 20% selected disagree, and 8% selected strongly disagree, which means they still have the opportunity to design the syllabus creatively.

Finally, for item No.22, the majority of the participants, 60%, have chosen agree, indicating that teachers mainly provide their students with authentic material to help them learn better,4 % strongly agree, which supports that students are provided with authentic materials, 24 % of the responses are undecided and 12% disagree. The disagreement and uncertainty percentages might be due to some factors or challenges in finding suitable real-world materials because of limited time and insufficient resources.

Based on Table 3, teachers generally view autonomy as important and beneficial for efficacy and engagement; however, they experience moderate freedom within the Bologna Process, facing some administrative and guideline constraints. Collaboration and professional development are considered key factors that enhance autonomy and skills in syllabus design.

In Table 4, the t-test of autonomy variables dependent on gender shows $p = 0.70$, indicating that the variances between the two groups are equal (no violation of homogeneity of variance).
The t-test results show a t-value of 0.23 with degrees of freedom of approximately 23. Both p-values are less than 0.05, indicating a statistically significant difference between the group means, suggesting a statistically significant difference between the male and female autonomy group means.

Table 4: t-test for all items dependent on the Gender variable

Independent Samples Test									
	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	T	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std Error Difference	95%Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
Equal variances assumed	0.12	0.7	0.23	23	0.002	0.0342	0.148	-0.2718	0.3403
Equal variances not assumed			0.23	20.93	0.02	0.0342	0.1491	-0.276	0.3444

However, the mean difference (0.0342) is small, and the 95% confidence intervals for the difference include zero (from about -0.27 to 0.34), which usually suggests that the difference may not be practically significant. While the p-values indicate a statistically significant difference between groups, the very small mean difference and confidence intervals crossing zero suggest that this difference may not be meaningful in practice.
As the difference between the gender groups' means is very small and similar, it is suggested to consider conducting future work with larger number of participants in both groups.

Table 5: t-test for all items dependent on Educational Degree

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	T	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
Equal variances assumed	0.307	0.585	1.374	23	0.003	0.20822	0.15153	-0.10523	0.52168
Equal variances not assumed			1.299	12.079	0.218	0.20822	0.16033	-0.14085	0.55730

Table 5 presents the results of an independent samples t-test comparing Educational Degree groups.
Independent Samples t-test (Equal Variances Assumed). If the value of t = 1.374, and Sig. (2-tailed) = 0.003, the p-value (0.003) < 0.05, so there is a statistically significant difference between the two group means.
The average difference between Group MA and Group PhD is 0.20822 (the direction depends on how the groups were coded).
There is a statistically significant difference (p = 0.003) between the two groups, with a mean difference of 0.20822.

The result between the two groups shows that there is a difference which is not random, and teachers with a PhD degree have more autonomy in designing syllabi when compared to MA holders.

Table 6: Correlation between Autonomy and Teaching Experience

Correlations			
		Teaching Experience	Autonomy
Teaching Experience	Pearson Correlation	1	0.740
	Sig. (2-tailed)		.046
	N	25	25
Autonomy	Pearson Correlation	0.740	1
	Sig. (2-tailed)	.046	
	N	25	25

A correlation coefficient quantifies the degree of relationship between variables. It measures linear association and is commonly referred to as Pearson's correlation coefficient after its creator. As Table 6 shows, there exists a significant positive association between Teaching Experience and Autonomy, as indicated by the value of 0.740. A matrix displaying the correlation coefficient of 0.735 and the significance value of 0.046 shows a strong positive association between Teaching Experience and Autonomy, assuming a curved line is needed to represent the relationship. This suggests that, depending on the following hypotheses, the data points are closely grouped around a line of best fit with a positive slope, indicating that when one variable increases, the other variable tends to increase as well.

$H_\circ$: No Relationship between (Teaching Experience) and (Autonomy).
H_1: Relationship between (Teaching Experience) and (Autonomy).
Since the significance value (0.046) is less than alpha (0.05), this indicates that there is a strong positive relationship between Teaching Experience and Autonomy.

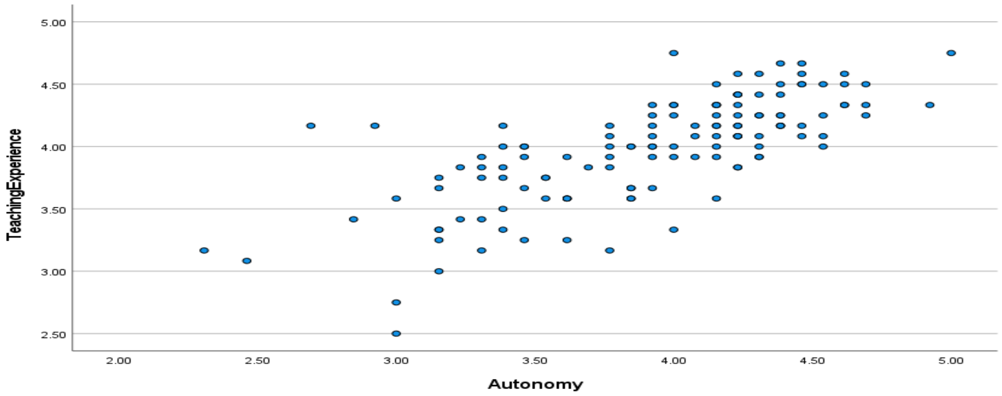

Figure 1: Correlation between Teaching Experience and Autonomy.

The figure illustrates the relationship between teachers' experience and autonomy.
If the chart shows a positive trend (an upward line or clustering), this suggests that as teachers gain more experience, their sense of autonomy increases. The chart visually demonstrates whether and how teaching experience is related to autonomy. If the correlation is positive and significant, it implies that supporting teachers as they gain experience may also enhance their professional autonomy.

A previous study by Skaalvik and Skaalvik (2014) highlights that teachers who have more self-efficacy, which increases with experience, have greater autonomy and are more satisfied with their teaching, supporting the finding of the current study related to autonomy and experience.

Table 7: Correlation between Autonomy and Scientific Rank.

Correlations			
		Scientific Rank	**Autonomy**
Scientific Rank	Pearson Correlation	1	-.351
	Sig. (2-tailed)		.085
	N	25	25
Autonomy	Pearson Correlation	-.351	1
	Sig. (2-tailed)	.085	
	N	25	25

The provided correlation matrix illustrates the relationship between Scientific Rank and Autonomy. The Pearson correlation coefficient is -0.351, indicating a negative association between these two variables. The significance value (Sig. 2-tailed) is 0.085, which exceeds the conventional threshold of 0.05 for statistical significance. This implies that, although the correlation is negative, it is not statistically significant at the 0.05 level.

5. Conclusion

This study aimed to examine teachers' roles in syllabus design in the Bologna framework through a questionnaire directed to EFL teachers. Depending on the results obtained from data analysis, the study has led to the following conclusions:

1. Teachers believe that the autonomy provided would improve their teaching and increase student engagement.
2. Teachers have a fair freedom in the new reform, while they face some administrative and guideline restrictions.
3. Teachers believe that they are restricted from changing the grading schemes.
4. Collaboration and professional development events are observed as important factors in enhancing autonomy and syllabus design skills
5. Teachers with PhD degrees who participated in the questionnaire have more autonomy in designing syllabi when compared to MA holders.

6. More experienced teachers tend to feel more independent and empowered in their professional roles.
7. Teachers' scientific rank shows a moderate negative correlation with autonomy, suggesting that higher ranks do not necessarily result in greater autonomy.

6. Recommendations and Suggestions for Further Studies

Based on the study's conclusions, several recommendations can be made to enhance teachers' autonomy in designing syllabi within the Bologna Process at Salahaddin University. These recommendations are intended for university teachers and stakeholders at Salahaddin University.
To better implement the Bologna Process and enhance syllabi, Salahaddin University should provide its academic staff with clearer and more detailed guidelines on the Bologna Process, including details on the curriculum criteria and teachers' roles. This would promote greater success and reduce failure rates in the process. Additionally, it would be beneficial for stakeholders to offer teachers training opportunities to keep them informed about updates and provide resources that enable their participation in curriculum design. The stakeholders need to consult teachers before implementing something new, especially decisions related to the curriculum. University teachers can create online communities to share their information, experience, and reflections on the autonomy they have.

Finally, the researchers suggest that future studies could address the same issue and title but at different universities and also involve students as samples in their studies.

7. References

–Aoki, N. (2000). *Aspects of teacher autonomy: Capacity, freedom and responsibility*. In: Sehrawat, J. (2014). *Teacher autonomy: Key to teaching success*. Bhartiyam International Journal of Education & Research, 4(1), pp. 1–6.

–Al-Kathiri, F. (2016) 'The voice of the teacher in syllabus design', *English Language and Literature Studies*, 6(1), pp. 87–94. doi:10.5539/ells.v6n1p87.

–Allen, J.P.B. (1984) General purpose language teaching: A variable focus approach. In: Brumfit, C.J. (ed.) *General English syllabus design*. ELT Document 118. Oxford: Pergamon Press, pp. 61–74.

–Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2005). Transformation Leadership. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

–Bobbitt, J.F. (2018). The curriculum. Reprint ed. Creative Media Partners, LLC. (Original work published 1918)

–Bologna Declaration. (1999). The Bologna Declaration of 19 June 1999: Joint declaration of the European Ministers of Education. Bologna, Italy: European Ministers of Education. Available at: https://ehea.info/media.ehea.info/file/Ministerial_conferences/02/8/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf (Accessed: 9 July 2025).

–Bologna Follow-Up Group (BFUG). (2005). From Berlin to Bergen: General report to the Ministerial Conference in Bergen 2005. [pdf] Bergen: Bologna Secretariat. Available at: https://ehea.info/media.ehea.info/file/2005_Bergen/37/9/2005_Bergen_BFUG_Report_577379.pdf [Accessed 8 Jul. 2025].

–Breen, M.P. (1984). Process Syllabuses for the Language Classroom. In: Brumfit, C.J. (ed.) General English Syllabus Design. Oxford: Pergamon Press, pp. 47–60.

–Brøgger, K. (2019). How Education Standards Gain Hegemonic Power and Become International: The Case of Higher Education and the Bologna Process [PDF]. Published 2019.Available at: https://www.researchgate.net/publication/326443022_How_education_standards_gain_hegemonic_power_and_become_international_The_case_of_higher_education_and_the_Bologna_Process [Accessed 8 Jul. 2025].

–Brown, J.D. (1995). The elements of language curriculum: A systematic approach to program development. Boston: Heinle & Heinle Publishers.

–Brunetti, G. (2001). Why do they teach? A study of job satisfaction among long-term high school teachers. Teacher Education Quarterly, 28(3), pp.49–74. Available at: https://www.jstor.org/stable/23478304 [Accessed 2 Jun. 2025].

–Dieudé, A. and Prøitz, T.S. (2022). Curriculum policy and instructional planning: Teachers' autonomy across various school contexts, European Educational Research Journal, 23(1), pp. 28–47. doi:10.1177/14749041221075156.

–Dilekçi, Ü. (2022). Teacher autonomy as a predictor of job satisfaction. Bartın University Journal of Faculty of Education, 11(2), pp. 328–337. doi:10.14686/buefad.1020340

–Dörnyei, Z. (2007). *Research methods in applied linguistics: Quantitative, qualitative, and mixed methodologies*. Oxford: Oxford University Press.

–Drits-Esser, D. and Stark, L.A. (2015). The impact of collaborative curriculum design on teacher professional learning. Electron Journal of Science Education, 19(8), pp.151–129. Available at: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7881916/ [Accessed 30 May 2025].

–European Ministers of Education (1999). The Bologna Declaration of 19 June 1999: Joint declaration of the European Ministers of Education. Bologna: European Higher Education Area. Available at: https://ehea.info/media.ehea.info/file/Ministerial_conferences/02/8/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf (Accessed: 2 June 2025).

–Gayef, A. and Hurdag, C. (2014). Quality assurance and the Bologna Process in higher education. Educational Alternatives, 12, pp.113–122. Available at: https://www.researchgate.net/publication/276437967_QUALITY_ASSURANCE_AND_THE_BOLOGNA_PROCESS_IN_HIGHER_EDUCATION [Accessed 2 Jun. 2025].

–Graves, K. (2000). Designing language courses: A guide for teachers. Boston: Heinle & Heinle Publishers.

–Gupta, H. (2023). An Alternative Perspective on the Teachers' Role in Curriculum Development. eLearning Industry. Available at: https://elearningindustry.com/teachers-role-in-curriculum-development-alternative-perspective [Accessed 20 May 2025].

–Hamarash I.I. (2012). Reforming Higher Education in the Kurdistan Region. 11th Annual Meeting of Asian University Presidents Forum, Busan, Korea. P.3.

–Johnson, D.C. (2009). The relationship between applied linguistic research and language policy for bilingual education, Applied Linguistics, 31(1), pp. 72–93. Available at: https://doi.org/10.1093/applin/amp011 [Accessed 1 June 2025].

–Lepine, S.A.(2007). The ruler and the ruled: Complicating a theory of teaching autonomy. Doctoral dissertation. University of Texas at Austin. Available at: http://hdl.handle.net/2152/3738 [Accessed 2 Jun. 2025].

–Li, M. (2010). EFL teachers and English language education in the PRC: Are they the policy makers?', Asia-Pacific Education Researcher, 19(3), pp. 439–451. Available at: https://doi.org/10.3860/taper.v19i3.1852 [Accessed 1 June 2025].

–Little, D. (1995). Learning as dialogue: The dependence of learner autonomy on teacher. System, 3(2), 175-181.

–Matei, L. and Iwinska, J. (2018). Diverging paths? Institutional autonomy and academic freedom in the European Higher Education Area. In: A. Curaj, L. Deca and R. Pricopie, eds. European Higher Education Area: The Impact of Past and Future Policies. Cham: Springer, pp.345–368. DOI: 10.1007/978-3-319-77407-7_22 [Accessed 2 Jun. 2025].
–Magna Charta Universitatum. (1988). Bologna, Italy: Rectors of European Universities.
–Mascolo, M.F.(2009). Beyond student-centered and teacher-centered pedagogy: Teaching and learning as guided participation. Pedagogy and the Human Sciences, 1(1), pp.3–27. Available at: http://researchgate.net/publication/228694201_Beyond_Student-Centered_and_Teacher-Centered_Pedagogy_Teaching_and_Learning_as_Guided_Participation [Accessed 8 Jul. 2025].
–McGrath, I. (2000). Teacher autonomy. In B. Sinclair, I. McGrath and T. Lamb (Eds.). Learner Autonomy, Teacher Autonomy: Future Directions (pp.100-110). Harlow, Pearson Education, England. [accessed Jun 02, 2025].
–Melenyzer, B.J.(1990). Teacher empowerment: The discourse, meanings and social actions of teachers. Paper presented at the 15th Annual Conference of the National Council of States on Inservice Education, Orlando, FL, 16–20 November 1990. ERIC Document No. ED327496.
–Ministers of Education of France, Germany, Italy, and the United Kingdom (1998). Sorbonne Joint Declaration: Joint declaration on harmonisation of the architecture of the European higher education system. Paris: The Sorbonne. Available at: https://ehea.info/media.ehea.info/file/1998_Sorbonne/61/2/1998_Sorbonne_Declaration_English_552612.pdf (Accessed: 2 June 2025).
–Nunan, D. (1988). Syllabus Design. Oxford: Oxford University Press.
–Ordóñez Procel, G.J., Poma Tacuri, M.A., López López, K.A. & Correa Criollo, P.I., 2023. The Influence of Cultural Context on English Teaching [pdf]. Ciencia Latina Revista Científica Multidisciplinar, 7(4), pp. 784–800. doi:10.37811/cl_rcm.v7i4.6920. Available at:https://www.researchgate.net/publication/372562471_The_Influence_of_Cultural_Context_on_English_Teaching [Accessed 8 Jul. 2025]
–Öztürk, İ.H. (2011) 'Curriculum reform and teacher autonomy in Turkey: The case of the history teaching', International Journal of Instruction, 4(2), pp. 113–128. Available at: turkey.pdf (Accessed: 2 June 2025).
–Pearson, L.C. and Moomaw, W. (2005). The relationship between teacher autonomy and stress, work satisfaction, empowerment, and professionalism. Education Research Quarterly, 29(1), pp.38–54. Available at: https://www.researchgate.net/publication/234697764_The_Relationship_between_Teacher_Autonomy_and_Stress_Work_Satisfaction_Empowerment_and_Professionalism [Accessed 2 Jun. 2025].
–Peng, Y., Wu, H. & Guo, C. (2022). The relationship between teacher autonomy and mental health in primary and secondary school teachers: The chain-mediating role of teaching efficacy and job satisfaction. International Journal of Environmental Research and Public Health, 19(22), p.15021. https://doi.org/10.3390/ijerph192215021.
–Prichard, C., & Moore, J. E. (2016). The Balance of Teacher Autonomy and Top-Down Coordination in ESOL Programs. TESOL Quarterly, 50(1), 190-201. doi: 10.1002/tesq.278
–Rahimpour, M., 2010. Current trends on syllabus design in foreign language instruction. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 2(2), pp.1660–1664. Available at: https://www.researchgate.net/publication/50863568_Current_trends_on_syllabus_design_in_foreign_language_instruction [Accessed 9 Jul. 2025].
–Richards, J.C. (2001). Curriculum development in language teaching. Cambridge: Cambridge University Press.
–Robinson, P. (2011b). Second language task complexity: Researching the cognition hypothesis of language learning and performance. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company (PDF) The Concept of Syllabus Design and Curriculum Development: A Look at Five Major Syllabus Designs. Available from: https://www.researchgate.net/publication/322852723_The_Concept_of_Syllabus_Design_and_Curriculum_Development_A_Look_at_Five_Major_Syllabus_Designs [accessed Jun 02 2025].
–Rudolph, L. (2006). Decomposing teacher autonomy: A study investigating types of teacher autonomy and how it relates to job satisfaction. Unpublished doctoral dissertation. University of Pennsylvania. Available at: https://www.researchgate.net/publication/45599238_Decomposing_teacher_autonomy_A_study_investigating_types_of_teacher_autonomy_and_how_it_relates_to_job_satisfaction [Accessed 1 June 2025].
–Sabbah, S.S. (2018).English language syllabuses: Definition, types, design, and selection', Arab World English Journal, 9(2). Available at: https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol9no2.9 [Accessed 1 June 2025].
–Shahwan, A. (2021). *Bologna Process: Concepts and Implementation*. Available at: https://www.researchgate.net/publication/357511200_Bologna_Process_Concepts_and_Implementation [Accessed 9 Jul. 2025]
–Skaalvik, E.M. and Skaalvik, S., 2014. Teacher self-efficacy and perceived autonomy: Relations with teacher engagement, job satisfaction, and emotional exhaustion. Psychological Reports, 114(1), pp.68–77. https://doi.org/10.2466/14.02.PR0.114k14w0
–Smith, R.C. (2000) Starting with ourselves: Teacher-learner autonomy in language learning. In Sehrawat, J. (2014). Teacher autonomy: Key to teaching success. Bhartiyam International Journal of Education & Research, 4(1), pp. 1–6.
–Sorbonne Declaration. (1998). Joint declaration on harmonisation of the architecture of the European higher education system, Paris, 25 May. Available at:

https://ehea.info/media.ehea.info/file/1998_Sorbonne/61/2/1998_Sorbonne_Declaration_English_552612.pdf (Accessed: 9 July 2025).

–Swatevacharkul, R.(2022). *Perceptions of Thai EFL teachers at public schools in Nonthaburi, Thailand*: Teacher autonomy and constraints. Rangsit Journal of Educational Studies, 9(2), pp.42–59. ISSN 2773-9368 (Online).

–Torgal, F.P. and Jalali, S. (2007). The Bologna Process: What should and should not be done. In: International Conference on Engineering Education – ICEE 2007, Coimbra, Portugal, 3–7 September 2007.

–Varatharaj, R., Abdullah, A.G.K. & Ismail, A. (2015). The effect of teacher autonomy on assessment practices among Malaysian Cluster School teachers. International Journal of Asian Social Science, 5(1), pp. 31–36.

–Zhang, D., He, J., and Fu, D. (2021). *How can we improve teacher's work engagement? Based on Chinese experiences*. Frontiers in Psychology, 12, p.721450. Available at: https://www.researchgate.net/publication/356679458_How_Can_We_Improve_Teacher's_Work_Engagement_Based_on_Chinese_Experiences [Accessed 20 May 2025].

Appendices
Appendix (1): Jury members

Name	Specialization	University
Prof. Dr. Fatima Rashid Hasan Al-Bajalani	Applied Linguistics	Salahaddin University-Erbil
Prof. Dr. Hussein Ahmad Gargari	Applied Linguistics	Newroz University
Prof. Dr. Ayad Hamid	Applied Linguistics	Dyala University
Asst. Prof. Dr. Qismat Muhamed Hussen	Applied Linguistics	Salahaddin University-Erbil
Asst. Prof. Dr. Dlakhshan Yosef Othman	Applied Linguistics	Salahaddin University-Erbil
Asst. Prof. Dr. Hazha Salh Hassan	Applied Linguistics	Salahaddin University-Erbil
Asst. Prof. Dr. Tahseen Hussein Rasul	Applied Linguistics	Salahaddin University-Erbil
Dr. Heyder Sabir Hasan	Applied Linguistics	Salahaddin University-Erbil
Dr. Kawa Qader Muhammad	Applied Linguistics	Salahaddin University-Erbil

لێکۆڵینەوە لە سەربەخۆیی مامۆستایانی زمانی ئینگلیزی وەک زمانی بیانی لە دارشتنی کۆرس لە پرۆسەی بۆلۆنیا لە زانکۆی سەلاحەددین

إيلاف عبدالله احمد
بەشی زمانی ئینگلیزی، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی،
زانکۆی سەلاحەددین-هەولێر، هەرێمی کوردستان، عیراق.
elaf.ahmed@su.edu.krd

رۆژگار جلال خضر
بەشی زمانی ئینگلیزی، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی،
زانکۆی سەلاحەددین-هەولێر، هەرێمی کوردستان، عیراق.
rozhgar.khidhir@gmail.com

پوختە

پرۆسەی بۆلۆنیا لە کۆتایی سالانی نەوەدەکانی سەدەی رابردوودا لە ئەوروپا پەسەندکرا بە مەبەستی بەهێزکردن و یەکخستنی خوێندنی بالا. زۆرێک لە ولاتانی ئەوروپی و دەرەوەی ئەوروپا دەستیان کرد بە جێبەجێکردنی ئەم پرۆسەیە لە زانکۆکانیاندا. هەروەها، چاکسازیی بۆلۆنیا کۆمەلێک یاسا و رێنمایی زانکۆیی دارشتووە بۆ باشترکردنی توانای بەراوردکردن و شەفافییەت. ستاندارد و رێنماییەکانی ئەم پرۆسەیە کاریگەرییان لەسەر پرۆسەکانی پەروەردە و فێرکردن و هەروەها رۆڵی مامۆستایان هەبووە. هەندێک لە زانکۆکانی کوردستان لە ساڵی ٢٠١٥ دەستیان بە جێبەجێکردنی پرۆسەی بۆلۆنیا کرد..ئەم توێژینەوەیە ئامانجی لێکۆڵینەوەیە لە ئاستی سەربەخۆیی مامۆستایان لە دارشتنی پرۆگرامەکانی خوێندنیاندا (سیلەبەس) لە زانکۆی سەلاحەدین، دوای جێبەجێکردنی پرۆسەی بۆلۆنیا لەم زانکۆیەدا. توێژینەوەکە جەخت لەسەر رۆڵ و بەشداریی مامۆستایان دەکاتەوە لە پەرەپێدانی پلانەکانی کۆرسەکانیاندا. بۆ گەیشتن بەم ئامانجە، پرسیارنامەیەک کە لە ٢٢ برگە پێکهاتبوو، لە روانگەی خودی مامۆستایانەوە، دابەشکرا بەسەر ٢٥ مامۆستا لە کۆلێژەکانی پەروەردە و پەروەردەی بنەڕەت/ بەشەکانی زمانی ئینگلیزی لە زانکۆی سەلاحەدین. داتا کۆکراوەکان بە بەکارهێنانی بەرنامەی SPSS وەشانی ٢٧ شیکارییان بۆ کرا. ئەنجامەکان ئەوە دەردەخەن کە مامۆستایان سەربەخۆیی بە بنچینەیەکی گرنگ دەزانن بۆ وانەوتنەوەی کاریگەر و بەشدارپێکردنی خوێندکاران. هەروەها داتاکان ئەوە ئاشکرا دەکەن کە مامۆستایان بەهۆی هەندێک کۆتوبەندی کارگێری و رێنماییەکانەوە، بە شێوەیەکی نیمچە-سەربەخۆ کاردەکەن.

وشە سەرەکییەکان: سەربەخۆیی مامۆستایان، دیزاینی کۆرس، پرۆسەی بۆلۆنیا.

دراسة استقلالية معلمي اللغة الإنجليزية كلغة أجنبية في تصميم المناهج الدراسية في عملية بولونيا بجامعة صلاح الدين

إيلاف عبدالله أحمد
قسم اللغة الانكليزية، كلية التربية الأساس،
جامعة صلاح الدين-أربيل، إقليم كوردستان، العراق.
elaf.ahmed@su.edu.krd

رۆژگار جلال خضر
قسم اللغة الانكليزية، كلية التربية الأساس،
جامعة صلاح الدين-أربيل، إقليم كوردستان، العراق.
rozhgar.khidhir@gmail.com

الملخص

أُقرت عملية بولونيا في أوروبا لتحسين التعليم العالي وتوحيده في نهاية تسعينيات القرن الماضي وبدأت العديد من الدول الأوروبية وغير الأوروبية بتطبيق العملية في جامعاتها .كما أرسى إصلاح بولونيا قواعد وقيودًا جامعة لتعزيز إمكانية المقارنة والشفافية .وقد أثرت معايير العملية وإرشاداتها على العمليات التعليمية و أدوار المعلمين .وانضمت بعض الجامعات الكردية إلى هذه الدول في عام 2015 .تهدف هذه الدراسة إلى دراسة حرية المعلمين في تصميم مناهجهم في جامعة صلاح الدين بعد تطبيق عملية بولونيا فيها .وتؤكد على أدوار المعلمين ومساهماتهم في إعداد خططهم الدراسية .ولتحقيق هذا الهدف، تم توزيع استبيان مكون من 22 بندًا على25 معلمًا في كليتي التربية والتربية الأساسية / أقسام اللغة الإنجليزية في جامعة صلاح الدين، وجهة نظر المعلمين .تم تحليل البيانات التي تم جمعها باستخدام برنامج SPSS الإصدار ٢٧. تشير النتائج إلى أن المعلمين يعتبرون الاستقلالية ضرورية للتدريس الفعال والمشاركة، وتكشف البيانات أنهم يعملون بطريقة شبه مستقلة بسبب بعض القيود الإدارية والإرشادية.

الكلمات المفتاحية: التحقيق, استقلالية المعلمين, تصميم المنهج, عملية بولونيا

Mamosta Journal for Pedagogical Sciences and Teacher Education (MamostaJ)
DOI: https://doi.org/10.21271/mj.1.2.12

OPEN ACCESS
*Corresponding author
damaw.hamad@su.edu.krd
Damaw Yousif Hamad

Investigating the Effect of Field-Dependent and Field-Independent Cognitive Styles on Kurdish EFL Students' Reading Proficiency

RECEIVED: 01/06/2025
ACCEPTED: 27/07/2025
PUBLISHED: 25/12/2025

Damaw Yousif Hamad/ English Department, College of Basic Education, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan Region, Iraq.

Qismat Muhammed Zahawi/ English Department, College of Basic Education, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan Region, Iraq.

Keywords:
Field-dependent,
field-independent learners,
cognitive styles,
reading proficiency

Abstract

In the current time, reading proficiency is one of the skills that many EFL students might find difficult to deal with. There are different reasons that impact students' reading outcomes as one of them can refer to students' cognitive styles. It is important for university teachers to consider students' cognitive styles while teaching reading in the classroom as they are crucial factors that affect how students approach learning. Students are different in the way they perceive, organize and recall information. Therefore, knowing whether students are field-dependent or field-independent, in their cognitive styles, is necessary for teachers to provide learners with a more useful method of teaching reading comprehension. This quantitative study aims at finding out whether Kurdish EFL learners' reading comprehension is affected by different cognitive styles. To determine this, the Group Embedded Figures Test (GEFT) was utilized first to separate the field-dependent and field-independent participants. At a later stage, a reading mock test taken from IELTS was administered to field-dependent and field-independent participants. The data were analyzed using SPSS Version 27 Statistical Program. The results demonstrated that field-independent learners outperformed their field-dependent counterparts in the reading test. However, gender did not have a significant impact on the test results.

1. Introduction

Teachers and students have been viewed as two inseparable parts of a successful education for a long time when the most emphasis is on learning and a promising outcome. Using old-fashioned teaching methods from history until now by some university teachers has not had a good influence on learners' language proficiency. Therefore, this has changed in the current education system as students are the center of focus to fulfill a satisfactory result in the four language skills.

Various factors such as learning styles, learning strategies, motivation, as well as teaching methods can influence students' language performance especially reading comprehension. It is obvious that students' cognitive styles can affect their results in reading skill as many students suffer from this skill. Witkin (1973) defines cognitive style as an important variable which helps the individual to perceive, organize, and recall information through which students choose their interest and take the chance to grow and improve their skills at the right time. Amongst the various cognitive styles, the researcher has emphasized field dependence and field independence and their influence on reading comprehension. Field-dependent learners focus more on the general frame and are more interested in perceiving information holistically and have strong interpersonal skills whereas field-independent learners are more likely to focus on the discrete parts of a frame and are influenced by the internal cues, so they are more analytic.

This study aims to investigate the effect of field-dependent and field-independent cognitive styles on reading comprehension. The study tries to answer the following questions:

1. Is there a statistically significant difference in reading comprehension between field-dependent and field-independent learners?
2. Does gender significantly influence learners' reading comprehension performance?

2. Literature Review

2.1 An Overview of Cognitive Styles

Cognitive styles have been viewed as a crucial topic throughout history until now, as they have a great impact on students' academic achievements and the way they perceive information. Individuals usually take in information, organize it in their minds and recall it differently considering their cognitive styles or some other factors. They often learn things obliviously while not being much aware of their learning process; this is how they improve their language proficiency. Habieb-Mammer et al. (2005) define cognitive styles as crucial variables that have a great influence on students' academic performance in various educational areas such as their job preference, long-term progress, how teachers and students interact with each other as well as teachers' teaching methods. How individuals perceive, organize, analyze and recollect information is closely related to their cognitive styles. According to Brown (2006), cognitive style is the manner through which we learn what we need and the special ways we adopt to tackle a problem rely on the vague relation between personality and cognition. Salmani-Nodoushan (2007) maintains that cognitive styles cannot be changed easily since they are fairly fixed indicators through which learners receive information, practice it in their minds, and use it to contact with their surroundings. Theoretically, several cognitive styles exist, yet a few of them are highlighted such as field dependence and field independence. Wenden (1988) states that students' cognitive variables are interrelated to their metacognitive aspect in the educational role because they plan their learning, control it and achieve their goals which lead them to consistent progress in education.

2.2 A Comparison between Learning Styles and Learning Strategies

Some people do not make a difference between learning styles and learning strategies and often use them interchangeably since both refer to learners' achievements in learning. However, there are differences, as Gass and Selinker (1994) revealed that learning style refers to the learners' interested ways of perceiving, processing and organizing information which means how they prefer to understand learning in their own way. In contrast, learning strategies refer to some actions that successful second language learners take to foster their skills related to language learning. It means they choose the techniques to get better which is something they use consciously. Moreover, when

it comes to the term *strategies,* it is worth mentioning that they refer to second- or foreign-language learners' intentional efforts to boost their learning choices and enhance their chances of being good language learners. Learners employ various strategies starting from monitoring their own learning and being aware of what they say and how they approach learning which is called a metacognitive learning strategy and leading to training what to say and how to say which refers to cognitive strategies that enable the learners to take actions as they raise students' self-esteem to go forward with different activities and promote their abilities known as affective strategies. Any actions and ideas taken by language learners to boost their learning consciously from the beginning of the process till the highest level (Cohen, 2014).

In addition, Brown (2006, cited in Corder, 1971, p.151) states that learning strategies belong to the processes that occur in the learners' minds through which they devise a language system to obtain the goals related to communication via utilizing the information in the mind about the language. Learner strategies can be employed to fulfill some of the activities relevant to learning, such as discovering the main idea primarily in reading and listening or cloze tests in general, whereby the learner uses these strategies to achieve their learning goals (Wenden, 1988). Shi (2011) distinguishes between learning styles and strategies as he believes that learning styles refer to the unconscious processes happening in the mind, whereas the strategies are chosen by the learners themselves to improve. It should be mentioned that learning styles highly affect the strategies adopted by the learners because learners sometimes unconsciously do something and believe that they are aware of it while their learning styles encourage them to select their preferred ways of approaching learning tasks. Shi (2011) added that those strategies that learners use are neither stable nor changeable as through them teachers can assist their students in boosting their skills and potential. Therefore, for a marvelous achievement, teachers have to consider their students' way of perceiving knowledge and tailor teaching methods accordingly. Also, teachers should employ some teaching strategies and train students in order to familiarize them with their styles and strategies. Although a few students are conscious of their cognitive styles, they do not have the ability to utilize appropriate strategies to facilitate learning. Teachers should create a positive idea in students' minds and build a comprehension in them that when they fail in learning, it might not be because of their learning styles rather it could be because of their lack of knowledge in using their learning strategies.

In conclusion, the researchers believe that both learning styles and strategies serve cooperatively when learners approach learning, and each of them complements the other. However, some people believe that they are similar, the distinction is obvious. The former refers to the unconscious processes in the learners' minds and the latter stands for the actions and approaches those learners take so as to make learning easier and fruitful. Learning styles influence learning strategies. Therefore, it is important for teachers to have a good knowledge of both aspects and inform students of them. Finally, for purposeful learning, teachers should train students to use these strategies carefully in line with their learning styles.

2.3 The Relation between Field-Dependent and Field-Independent Cognitive Styles and Second Language Learning

Field-dependent learners tend to perceive the overall picture without focusing on the small parts whereas field-independent learners see the discrete units of the field and can easily detect the different parts of the general picture (Brown, 2006). Moreover, Witkin et al. (1977) practically revealed the fact that cognitive styles are important aspects which push learners to be successful academically and distinguish the two fields by saying that students who are more into social sciences and education tend to be field-dependent because they are more inclined to have contact with their surroundings and work with their peers through interactive tasks. On the contrary, field-independent learners are more analytical and focus on language structures and fancy doing things on their own because they are more autonomous and love grammar and reading tasks that require more analytical skills. Furthermore, students with a field-independent cognitive style succeed in tasks that focus on

solving discrete points in a structure. Field independence has much association with students' success in all types of tests, oral interviews, and written tests (Roberts, 1983). Moreover, Johnson et al. (2000) concluded that a high level of field dependence is proven to be more outstanding in communicative measures that students perform in second language acquisition and field-independent students are more outstanding in other tasks related to analytical skills. Hansen and Stansfield (1981) investigated the relationship between cognitive styles such as field dependence and field independence and learning a foreign language. They realized that the acquisition of linguistic competence in the second or foreign language becomes more effortless when learners have advanced restructuring capability. This shows that the more individuals are independent in the analysis of language structures, the easier they can learn the second language since they feel more relaxed and learn through having the aspects of language as discrete units not as a whole. Conversely, good communication comes from individuals with field dependence since they are more inclined to interpersonal skills. Field-independent students rely more on creating a safer environment for themselves and feel comfortable while working with others for a shared goal. Brown (2006) pointed out that regarding SLL, it is not appropriate to say that learners have to be either field-dependent or field-independent because cognitive styles are just general personal traits that learners have and what we can do is only train them in a certain style that can assist them. Brown believes that the learner's duty is to adapt to a proper style in some contexts and the teacher's mission is to consider learners' various styles and feelings, as well as work on them and teach them according to these styles so the majority of learners get benefit from them.

2.4 The Relation between Field-Dependent and Field-Independent Cognitive Styles and Reading Proficiency

Regarding the relation between cognitive styles and reading proficiency, Salmani-Nodoushan (2007) examined whether cognitive styles impact reading comprehension and to what extent. He found out that field-dependent students outperformed the field-independent students especially in the holistic parts. He added that field independence was more related to analytic tasks and language structures since the learners are more independent. Despite this, learners' language proficiency has so much to do with their success in reading test results.

Providing assistance to language teachers to develop their reading classes, more researchers have illustrated the importance of the relationship between cognitive styles and reading proficiency. For instance, in their study, Sabet and Mohammadi (2013) put emphasis on the major role that the two cognitive styles have in reading skill results. They took students of different abilities and tested their cognitive styles followed by a test of reading comprehension to see any difference made by cognitive styles. They discovered that field-dependent participants were more interested and got higher marks in main ideas and matching tasks. In contrast, tasks such as true-false and gap-filling questions were more interested by field-independent participants. Participants were happy about the form of the questions as they were for different levels and every student could do well in such a type of test.

Moreover, in an empirical study, Behnam and Fathi (2009) tried to examine if there is any influence of cognitive styles on learners' reading comprehension. After identifying their cognitive styles and testing their reading comprehension, they realized that field-independent participants outperformed their counterparts. To them, instructors and test takers should get rid of the idea that students' success in reading skill is because of their high level in the language; rather, it is due to the impact of their cognitive styles that urge them to control reading. Apart from this, researchers suggest that test takers have to consider homogeneity in the class in terms of different abilities and students with various cognitive styles and design the test accordingly as it brings reliability. Furthermore, the two fields have a linear relationship with each other in regard to their attempt to do well in language learning. Field-independent participants do better in the reading test. The reason for this is that their way of perceiving and processing information is different. Field-dependent learners see the tasks

holistically and look at the general frame, while field-independent learners view the small parts of the picture as they are more analytic (Yaghoubi et al., 2014). In addition, Fatemi et al. (2014) inferred that an obvious correlation exists between the two fields and reading comprehension as they examined students with both top-down and bottom-up instructions to see any difference between the two groups. They realized that field-dependent learners achieved better when they were taught through top-down instruction, as referred to teachers' guidance and learners' previous experience while field-independent learners did better via bottom-up instruction as they concentrated more on analyzing tasks.

The idea of having a strong relationship between cognitive styles and reading skill has been supported by many researchers in the area. Different factors affect learners' results in reading tests, as reading is not an easy skill to be dealt with by ESL learners so researchers have studied so much to see the real effect of cognitive styles on reading comprehension. Therefore, language learners' reading performance is significantly impacted by their cognitive styles. Blanton (2004) asserted that field-independent learners perform better in most reading tasks, especially those related to analytic parts since field-independent learners focus more on analyzing discrete units of a test rather than the main ideas. However, field-dependent learners often see the whole test as a unified frame and understand the overall part.

Children are also under the effect of cognitive styles. For example, Pitts and Thompson (1982) confirmed that field-independent children can do well in reading tasks because they have their special way of perceiving information and do not find it difficult to do so. In contrast, children with cognitive styles of field dependence have difficulties answering reading tasks because they cannot easily do the tasks by themselves rather, they enjoy doing them with the help of their peers or teacher. Teachers can make students more field-independent this is through constant training and helping them cope with difficult tasks on their own so that they become more autonomous and this results in good reading proficiency.

Although several studies support the strong relation between cognitive styles and reading comprehension, some researchers believe that cognitive styles have no effect on learners' progress in reading such as Logan (1985) who thinks that learners' achievement in reading comprehension does not have anything to do with their cognitive styles.

2.5 The Effect of Gender on Reading Proficiency

Concerning the effect of gender on reading proficiency, several studies have demonstrated the influence of gender on language proficiency, particularly if accompanied by cognitive styles. In some areas, males outperform females in language learning especially reading comprehension whereas in some other parts females are superior. Behnam and Fathi (2009) realized that gender makes an amazing difference when it comes to language proficiency and students' overall exam results. To them, when cognitive styles are connected to gender, a big effect comes up. Male students with a high degree of field independence do great in language tests particularly reading comprehension. However, field-independent females are even better than males in terms of reading proficiency.

Opposite to some studies which have shown the effect of gender on language achievement, some researchers do not find any influence of gender on overall academic outcome. For instance, Onyekuru (2015) revealed that cognitive styles do affect learners' language achievement in all areas, but gender does not have a major role in learners' language proficiency. What is seen is that both males and females who belong to field-independent cognitive styles do better than those with field-dependent cognitive styles. Additionally, Bazargani and Larsari (2013) realized that many factors impact language learning proficiency such as cognitive styles and learners' attempts to achieve a high mark. However, gender does not make a significant difference in learners' overall language achievement.

2.6 Previous Studies

Due to the influence of field-dependent and field-independent cognitive styles on reading skill to improve students' second and/ or foreign language, several studies are reviewed, compared and analyzed.

Logan conducted a study in 1985 about the possibility of having any relationship between cognitive styles and improving reading skill. The study was entitled **"Field Dependence/Independence and the Effect of a Multi-Level Reading Guide on the Content Area Comprehension of Eighth Grade Social Studies Students."** The main objective of the study was to find out whether field-dependent and field-independent cognitive styles impact students' marks in class or not, and whether students' overall reading ability is related to their cognitive styles or just depends on the proficiency of the learners in a specific skill. 49 subjects participated in the study (27 females and 22 males) in a rural school in western New York, USA. The researcher used a quantitative method having the Group Embedded Figures Test (GEFT) as a cognitive style indicator and the Stanford Achievement Test to obtain homogeneity of the class. After that, a pre-test and post-test were administered to see if there was any difference between the control and treatment groups. The results revealed that there is no significant difference between subjects' results in the pre-test and post-test and cognitive styles do not play a major role in increasing students' reading ability.

However, Behnam and Fathi carried out quantitative research about **"The Relationship between Reading Performance and Field Dependence/Independence Cognitive Styles."** The study was conducted in 2009 involving 60 EFL learners of both genders at the intermediate level at Jahad Daneshgathi Institute in Tehran, Iran. The researchers utilized a TOEFL Reading Comprehension test following the Group Embedded Figures Test (GEFT), and within their study a standardized English Placement Test was also employed to ensure the level of the students and preserve homogeneity of the test takers. The main aim of the study was to find out if there is any correlation between learners with different cognitive styles and their achievements in reading comprehension. The outcome of the research was obvious, realizing that field-independent learners had done much better than the field-dependent learners which aligns with the previous studies about the influence of cognitive styles on language proficiency. In addition, females outperformed males in the reading test.

Moreover, Nozari and Siamian conducted a study in 2015 under the title **"The Relationship between Field-Dependent Independent Cognitive Style and Understanding of English Text Reading and Academic Success."** The primary aim of the study was to investigate the link between field-dependent and independent cognitive styles and learners' performance concerning reading comprehension. The study also tried to find out the tendency of learners in learning English as a foreign language. Another purpose of the study was to see which cognitive style results in higher academic achievement. The participants involved in this study were 305 students (both girls and boys) at a high school who were all juniors in Sari, Mazandaran-Iran. It was quantitative research utilizing the Group Embedded Figures Test (GEFT) to identify subjects' cognitive styles which was accompanied by a reading comprehension test to find the correlation. The data analysis showed that learners do better in reading comprehension when they are field-independent and their ambition for learning is higher in comparison to field-dependent learners. Additionally, they have greater academic achievement which encourages them to continue learning with enthusiasm.

Regarding the effect of gender on academic achievement and language proficiency considering cognitive styles, Onyekuru (2015) carried out a study entitled **"Field Dependence-Field Independence Cognitive Style, Gender, Career Choice and Academic Achievement of Secondary School Students in Emohua Local Government Area of Rivers State."** The study aimed to examine the correlation between students who were field-dependent and field-independent and their gender as well as career choice and school results. The number of subjects who participated

in the study was 158 secondary-school students in Emohua Local Government Area of Rivers State located in Nigeria. The researcher employed the Group Embedded Figures Test (GEFT) to divide the students into field dependent and field independent groups. Later, a language test was administered. The results showed that most males were field-independent and females were field-dependent and field-independent learners outperformed their field-dependent counterparts.

3. Methodology and Data Collection

For investigating the aims of the study, the researchers utilized a quantitative research design to collect data by implementing two tests.

3.1 Study Participants

Seventy-six grade-four students participated in the study from the English Language Department at the College of Basic Education, Salahaddin University-Erbil in the academic year (2024-2025). All students took the Group Embedded Figures Test (GEFT) to separate field-dependent and field-independent participants. The actual sample of the study was forty-one including twenty-five field-dependent and sixteen field-independent participants as eight of them were males and thirty-three were females. The rest of the students were not included in the study as they did not belong to either field. Grade-four students had experienced four academic years in the English language so they were at the right level to be selected for this reading test.

3.2 Study Procedures

Firstly, to identify field-dependent and field-independent participants, a Group Embedded Figures Test (GEFT) was employed which was designed by Witkin et al. (1971). There are three sections within the test that include 25 complex figures. Participants' mission is to find out eight simple forms (labeled A to H) within only 12 minutes. Within the sections, the first section, which consists of seven problems that take 2 minutes, is just for getting the participants used to the form of the problems and just for practice, so it was excluded. Regarding the second and third sections, each one includes nine complex figures, and each one should be solved within 5 minutes. By tracing the lines of the figures with a pencil, participants can shape the figure that is shown at the back of the booklet labeled as "A, B…H"

At a later stage, a reading mock test which was taken from IELTS Training Online was conducted one week after the cognitive styles test after informing the participants to be prepared before the test. The researcher and three other EFL teachers were invigilating the test as it took one hour. Despite the fact that 41 students were the target sample, all grade-four students were curiously taking the test. Regarding the scoring procedure, the answer keys were available which were obtained from Copyright © 2025 ieltstrainingonline.com.

3.3 Validity and Reliability

Creswell (2009) states that a research instrument has to measure a specific skill or area in an accurate way that it is supposed to measure so that the results are valid. In order for the cognitive style test (GEFT) to be valid, it has to undergo validity measures. Witkin et al. (1971) obtained this GEFT from the Embedded Figures Test (EFT) as it is a test of perception. After testing a group of participants using the GEFT, they found out that the group had similar results to the EFT. Therefore, the GEFT has high validity.

Concerning the reading test, it has face validity and content validity because the test has been taken from IELTS Training Online as it is about publishing mock tests of all language skills based on the real IELTS test format having identical question types, structure, and the content. Therefore, IELTS is a standardized language proficiency test and the content reflects what language assessment requires. It has construct validity since the reading test measures many reading sub-skills that add up to reading proficiency.

Reliability is very important to exist within a research instrument, especially in a quantitative study,

as it makes the instrument more consistent and stable. When a research instrument is reliable, the results it produces are similar at different times. (Kimberlin and Winterstein, 2008).

Cronbach's alpha was used to find out the internal consistency of the GEFT among grade four students of both field dependence and field independence. It was 0.86 which is considered good reliability according to Taber (2017).

Table1 Reliability Analysis of the Group Embedded Figures Test

Reliability Analysis		
Cranach's Alpha	Number of Items	Number of Participants
0.863	18	41

Regarding the reliability of the reading test, it is clear that the IELTS Training Online test has very identical scoring procedures just like the official IELTS reading test as it possesses high reliability. When there is one correct answer for each question, it makes the scoring system more objective.

4. Results and Discussion

The researchers collected data through a cognitive style test, which is called the Group Embedded Figures Test (GEFT), and at a later stage, the reading comprehension of the students was examined based on their specific field. To answer the hypotheses of whether there is a statistically significant difference between field-dependent and field-independent learners in terms of reading comprehension and the effect of gender on improving reading comprehension, an Independent Sample t-test has been used.

Table2 Independent Sample T-Test based on FD, FI, Male and Female

Skill	Variable	Numbers	Mean	Std. Deviation	Sig	Decision
Reading	**FD**	25	4.22	0.7511	0.049	Significant
	FI	16	4.46	1.0873		
	Male	8	3.68	0.4581	0.083	Non-Significant
	Female	33	4.47	0.9095		

As it is seen in the table above, the great effect of field-dependent and field-independent cognitive styles has been examined, along with the role of gender in influencing reading proficiency.
The independent samples t-test demonstrates that field-dependent participants with ($n = 25$, $M = 4.22$, $SD = 0.7511$) have a lower score than field-independent participants with ($n = 16$, $M = 4.46$, $SD = 1.0873$) in terms of the reading comprehension test. Regarding the difference in the mean of the two fields, it is 0.24 and the p-value is 0.049 as it is smaller than 0.05 which means that the difference between the two cognitive styles in reading comprehension is statistically significant as Funder and Ozer (2019) state that due to the complexity of psychological phenomena and the redundancy of factors that affect behaviors, large effects can be rare, so small effects can have big consequences over time. This reveals the fact that cognitive styles have a considerable influence on reading proficiency. When the mean of field-independent students is high, it shows that they are more analytical and have the ability to dive into detail as well as work more autonomously. These potential abilities that belong to field-independent students give them more advantages than their field-dependent counterparts in reading comprehension, especially in tasks that require making inferences since field dependent learners do well when surrounded by peers and teachers and they have interpersonal skills.
Moreover, concerning the influence of gender on reading proficiency, the same test was used to find out any effect. The analysis shows that male participants are like ($n = 8$, $M = 3.68$, $SD = 0.4581$) and females are like ($n = 33$, $M = 4.47$, $SD = 0.9095$). According to this data, female participants

outperformed their male counterparts when it comes to comprehending reading. With a difference of 0.79 in the mean score of the males and females which shows it is big, whereas the p-value is 0.08 which is bigger than 0.05 this means it is not significantly different.

Although there is a slight difference between the males and females concerning reading proficiency, this data could have changed if the number of males were near the number of females, so at that time the effect size would also be higher, as the number of males was 8 which is fewer than the number of females.

The results reveal that cognitive styles have some influence on learners' reading proficiency. Field-independent learners do better than field-dependent learners in most reading sub-skills. The statistical difference is significant. Even though females do better than males, there is not a statistically significant difference between the two groups in terms of reading proficiency. This may be because the number of males is fewer than that of females.

These findings show that teachers and educators should consider students' cognitive styles when designing instructions for reading strategies. They should think about using diverse tasks and activities in the class that suit learners of diverse profiles. For instance, for the field-dependent learners, teachers can care about group work and pair work activities and engage them in interactive work. Also, for assisting field-independent learners, they can prepare analytical and inference-making activities.

5. Conclusion and Recommendations

Learning style refers to the learners' special ways of perceiving, processing, and organizing information which means how they prefer to understand learning in their own way while learning strategies refer to some actions that successful second language learners take to improve their skills related to language learning.

Having used the statistical evidence for this study and the researchers' own perspectives, they found out that based on the methodologies they employed, field-independent learners outperform their field-dependent counterparts in reading proficiency. This is because field-independent learners pay more attention to detail and have strong analytical abilities. In contrast, field-dependent learners do better when surrounded by peers and teachers, and they have interpersonal skills. Based on the statistical analysis, the researchers discovered that gender does not make a significant difference in reading comprehension. However, females outdo their male peers in terms of reading proficiency with a slight difference.

It is suggested that teachers and educators pay great attention to students' cognitive styles, especially field-dependent and field-independent ones because each group learns differently. They should design activities according to students' cognitive styles, such as activities that require students to be more analytic, given to field-independent learners and group and pair-work reading activities designed for field-dependent students. Moreover, both males and females should be given equal opportunities while teaching reading in the class, as there was no significant difference between the two genders in their reading proficiency. It is also suggested that curriculum designers design reading activities that reflect students' various cognitive styles so that all students benefit from the instructions prepared for improving their reading proficiency.

It is recommended that further research could be conducted on the influence of cognitive styles on each reading sub-skill separately, as well as on other language skills to tailor instructional methods according to students' profiles.

6. References

– Bazargani, D. T. and Larsari, V. N. (2013). Impulsivity/reflectivity, gender, and performance on multiple choice items. *International Journal of Language Learning and Applied Linguistics World*, 4(2), pp. 194-208. [online] available at: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Bazargani%2C+D.+T.+%26+Larsari%2C+V.+N.+%282013%29.+Impulsivity%2Freflectivity%2C+gender%2C++and+performance+on+multiple+choice+items.+International+Journal+of++Language+Learning+and+Applied+Linguistics+World%2C+4%282%29%2C+194-208.+&btnG= [Accessed 11 March, 2025].

– Behnam, B. and Fathi, M. (2009). The relationship between reading performance and field dependence/independence cognitive styles. *Journal of Teaching English as a Foreign Language and Literature*, 1(1) pp. 49-62. [online] available at: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=The+Relationship+between+Reading+Performance+and+Field+Dependence%2FIndependence+Cognitive+Styles&btnG= [Accessed 30 December, 2024]

– Bernard, T.F. and Mammar, H.H. (2005). Modeling elementary cognitive abilities for adaptive hypermedia presentation. User Modeling and User-Adapted Interaction, 15 (5). pp. 459-495 [Online] available at: https://www.researchgate.net/publication/220116390_Modeling_Elementary_Cognitive_Abilities_for_Adaptive_Hypermedia_Presentation [Accessed 13 December, 2024]

– Blanton, E.L. (2004). The influence of students' cognitive styles on a standardized reading test administered in three different formats. PhD Dissertation. University of Central Florida. [online] available at: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=+THE+INFLUENCE+OF+STUDENTS%E2%80%99+COGNITIVE+STYLE+ON+A+STANDARDIZED+READING+TEST+ADMINISTERED+IN+THREE+DIFFERENT+FORMATS+&btnG= [Accessed 31 December, 2024]

– Brown, D. H. (2006). Principles of language learning and teaching. (5th ed.). Rowley, Mass: Prentice Hall Regents. [Online] available at: https://www.zlibrary.to/top-principles-of-language-learning-and-teaching-books [Accessed 12 December, 2024]

– Cohen, A.D. (2014). Strategies in Learning and Using a Second Language. (2nd ed.). London and New York: Taylor & Francis [online] available at: https://www.zlibrary.to/filedownload/strategies-in-learning-and-using-a-second-language-0 [Accessed 17 December, 2024]

– Creswell, J. W. (2009). Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches.3rd ed. California. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. [online] available at: https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_609332/objava_105202/fajlovi/Creswell.pdf [Accessed 1 May, 2025]

– Fatemi, A.H., Vahedi, V.S. and Seyyedrezaie, Z. S. (2014). The effects of top-down/bottom-up processing and field dependent/field-independent cognitive style on Iranian EFL learners' reading comprehension. Theory and Practice in Language Studies, 4 (4) pp. 686-693. [online] available at: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=The+Effects+of+Top-down%2FBottom-up+Processing+and+Field-dependent%2FField independent+Cognitive+Style+on+Iranian+EFL+Learners%E2%80%99+Reading+Comprehension&btnG= [Accessed 30 December, 2024]

– Funder, D. C., and Ozer, D. J. (2019). Evaluating effect size in psychological research: Sense and nonsense. Advances in methods and practices in psychological science, 2(2), pp.156–168. [Online] Available at:
– https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Evaluating+effect+size+in+psychological+research%3A+Sense+and+nonsense.+&btnG= [Accessed 24 July. 2025]

– Gass, S.M. and Selinker, L. (2008). Second language acquisition: An introductory course. Third edition. New York: Taylor & Francis. [online] available at: https://www.zlibrary.to/dl/second-language-acquisition-an-introductory-course-3 [Accessed 13 December, 2024]

– Hansen, J., and Stansfield, C. (1981). The relationship of field dependent-independent cognitive styles to foreign language achievement. Language Learning, 31(2) pp.349-367 [online]available at:
– https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-1770.1981.tb01389.x [Accessed 23 December, 2024]

– Johnson, J., Prior, S. and Artuso, M. (2000). Field dependence as a factor in second language communicative production. Language Learning, 50(3), pp. 434-458 [online] available at:
– https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=+Field+dependence+as+a+factor+in+Second+Language+Communicative+Production&btnG= [Accessed 14 January, 2025]

– Kimberlin, C.L., and Winterstein, A.G. (2008). Validity and reliability of measurement instruments used in research. American journal of Health, 65(1), pp. 2276-2284. [online] available at:

https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=+https%3A%2F%2Facademic.oup.com%2Fajhp%2Farticle-abstract%2F65%2F23%2F2276%2F5129506&btnG= [Accessed 3 May, 2025]

– Logan, L.K. (1985). Field dependence/independence and the effect of a multi-level reading guide on the content area comprehension of eighth grade social studies students. MA. State University of New York. [online] available at: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Field+Dependence%2FIndependence+and+the+Effect+of+a+Multi-Level+Reading+Guide+on+the+Content+Area+Comprehension+of+Eighth+Grade+Social+Studies+Students&btnG= [Accessed 31 December, 2024]

– Nozari, A.Y. and Siamian, H. (2015). The relationship between field-dependent independent cognitive style and understanding of english text reading and academic success. Mater Sociomed, 27(1) pp. 39-41. [online] available at: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=The+Relationship+between+Field+Dependent+Independent+Cognitive+Style+and+Understanding+of+English+Text+Reading+and+Academic+Success&btnG= [Accessed 16 March, 2025]

– Onyekuru, B. U. (2015). Field dependence-field independence cognitive style, gender, career choice and academic achievement of secondary school students in emohua local government area of rivers state. Journal of Education and Practice, 6 (10) pp. 76-85. [online] available at: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Field+Dependence-Field+Independence+Cognitive+Style%2C+Gender%2C++Career+Choice+and+Academic+Achievement+of+Secondary+School++Students+in+Emohua+Local+Government+Area+of+Rivers+State+&btnG= [Accessed 11 March, 2025]

– Pitts, M.C. and Thompson, B. (1982). The influence of children's cognitive styles on reading comprension. southwest educational research association. U.S. department of education. educational resources information center (ERIC).[online] available at: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=+THE+INFLUENCE+OF+CHILDREN%27S+COGNITIVE+STYLES+ON+READING+COMPRENSION.+Southwest+Educational+Research+Association&btnG= [Accessed 31 December, 2024]

– Roberts, C. (1983). Field independence as a predictor of second language teaming for adult ESL learners in the United States. PhD Dissertation. University of Illinois. [online] available at: https://www.proquest.com/openview/1d80c521a9bd0454bdac67f37395b599/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y [Accessed 24 October, 2024]

– Sabet, M.K. and Mohammadi, S. (2013). The relationship between field independence/ dependence styles and reading comprehension abilities of EFL readers. Theory and Practice in Language Studies, 3 (11) pp. 2141-2150. [online] available at: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=The+Relationship+between+Field+Independence%2F+Dependence+Styles+and+Reading+Comprehension+Abilities+of+EFL+Readers&btnG= [Accessed 30 December, 2024]

– Salmani-Nodoushan, M. A. (2007). Is field dependence or independence a predictor of EFL reading performance?. TESL Canada Journal. 24(2) pp. 83 [Online] available at: https://teslcanadajournal.ca/index.php/tesl/article/view/140 [Accessed 13 December, 2024]

– Shi, C. (2011). A study of the relationship between cognitive styles and learning strategies. Higher Education Studies, 1(1) [online] available at: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=A+Study+of+the+Relationship+between+Cognitive+Styles+and++Learning+Strategies&btnG= [Accessed 23 October, 2024]

– Taber, K.S. (2017). The use of Cronbach’s alpha when developing and reporting research instruments in science education. Research in Science Education, 48(6), pp. 1273–1296. [Online] Available at: https://www.researchgate.net/publication/317777374_The_Use_of_Cronbach%27s_Alpha_When_Developing_and_Reporting_Research_Instruments_in_Science_Education [Accessed 2 May, 25].

– Wenden, L.A. (1988). Metacognitive knowledge and language learning. Applied linguistics, 19(4) pp. 515-537. [Online] available at : https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Wenden%2C+L.A.+%281988%29.+Metacognitive+knowledge+and+language+learning.+Applied+linguistics%2C+19%284%29515-537&btnG= [Accessed 12 December, 2024]

– Witkin, H. A., Moore, C. A., Oltman, P. K., Goodenough, D. R., Friedman, F., Owen, D. R., & Raskin, E. (1977). Role of the field-dependent and field-independent cognitive styles in academic evolution: A longitudinal study. *Journal of Educational Psychology*, 69(3) pp. 197–211. [online] available at: https://psycnet.apa.org/record/1978-06639-001 [Accessed 13 December, 2024]

– Witkin, H.A. (1973). The role of cognitive style in academic performance and in teacher – student relations. Paper presented at a symposium on cognitive styles, creativity and higher education, sponsored by the Graduate Record Examination Board, Montreal, Canada. Princeton, N.J.: Educational Testing Service, Research Bulletin. 1(1) pp.1-58. [online] available at: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/j.2333-8504.1973.tb00450.x [Accessed 14 December, 2024]
– Yaghoubi, M., Inanloo, A. and Hamedi, A. (2014). Field dependence- independence, cognitive styles, english reading comprehension skill, english language learning, and educational achievement. Journal of Educational and Management Studies, 4 (2) pp. 460-464. [online] available at: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Field+Dependence-+Independence%2C+Cognitive+Styles%2C+English+Reading+Comprehension+Skill%2C+English+Language+Learning%2C+and+Educational+Achievement&btnG= [Accessed 30 December, 2024]

لێکۆڵینەوە لە کاریگەری شێوازی مەعریفیی بواری پشتبەستوو و بواری سەربەخۆ لەسەر توانستی خوێندنەوەی خوێندکارانی کوردی فێربووی زمانی ئینگلیزی وەکو زمانی بیانی

داماو یوسف حمد
بەشی زمانی ئینگلیزی، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی،
زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.
damaw.hamad@su.edu.krd

قسمەت محمد زەهاوی
بەشی زمانی ئینگلیزی، کۆلێژی پەروەردە،ی بنەڕەتی،
زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.
qismat.hussin@su.edu.krd

پوختە

لە ئێستادا توانستی خوێندنەوە یەکێکە لەو بەهرا١نەی کە زۆرێک لە خوێندکارانی کورد کە زمانی ئینگلیزی وەکو زمانی بییانی دەخوێنن لەوانەیە بە قورسی مامەڵەی لەگەڵدا بکەن. هۆکاری جیاواز هەن کە کاریگەری لەسەر ئەنجامی خوێندنەوەی خوێندکاران هەیە هەر وەک یەکێک لەوانە دەگەڕێتەوە بۆ شێوازی مێشکی خوێندکاران. گرنگە بۆ مامۆستایانی زانکۆ کە شێوازی مێشکی خوێندکاران لەبەرچاو بگرن لەکاتی وتنەوەی وانەی خوێندنەوە لە پۆلدا چونکە هۆکاری گرنگن کە کاریگەری لەسەر چۆنیەتی فێربوونی خوێندکاران هەیە. خوێندکاران جیاوازن لە شێوازی وەرگرتن ، ڕێکخستن و بە بیرهێنانەوەی زانیاری. بۆیە زانینی ئەوەی کە ئایا خوێندکاران شێوازی مێشکی بواری پشت پێبەستەرن یاخود بواری سەربەخۆن پیویستە بۆ مامۆستایان لەپێناو دابینکردنی ڕێگایەکی بەسوودتری وتنەوەی وانەی تێگەیشتنی خوێندنەوە بە خوێندکاران .ئامانجی ئەم توێژینەوەیە ئەوەیە کە ئایا شێوازە مێشکیە جیاوازەکان کاریگەری هەیە لەسەر تێگەیشتنی خوێندنەوە بۆ ئەو فێرخوازە کوردانەی کە زمانی ئینگلیزی وەکو زمانی بیانی دەخوێنن یاخود نا. بۆ دیاریکردنی ئەمە، سەرەتا تاقیکردنەوەی Group Embedded Figures Test (GEFT) بەکارهێنرا بۆ جیاکردنەوەی بەشداربووانی بواری پشت پێبەستەر و بواری سەربەخۆ. لە قۆناغێکی دواتردا، تاقیکردنەوەیەکی خوێندنەوەی هاوشێوەیی لە IELTSوەرگیراو بۆ بەشداربوانی بواری پشت پێبەستەر و بواری سەربوخۆ ئەنجام درا. زانیارییەکان بەبەکارهێنانی بەرنامەیSPSS وەشانی ٢٧ شیکرانەوە. ئەنجامەکان دەریان خست کەوا فێرخوازانی بواری سەربەخۆ باشتربوون لە هاوتاکانیان لە پشت پێبەستەر لە تاقیکردنەوەی خوێندنەوەکەودا.هەرچەندە ڕەگەز کاریگەریەکی ئەوتۆی نەبوو لە تاقیکردنەوەکە.

وشە سەرەکییەکان: فێرخوازانی بواری پشت بەستوو و بواری سەربەخۆ، شێوازی مەعریفیی، توانستی خوێندنەوە.

دراسة تأثير الأنماط المعرفية التابعة والمستقلة على قدرة كفاءة لدى الطلاب الأكراد متعلمي اللغة الإنجليزية كلغة أجنبية

داماو يوسف حمد
قسم اللغة الانكليزية ، كلية التربية الاساسية،
جامعة صلاح الدين- أربيل، أقليم كوردستان، العراق.
damaw.hamad@su.edu.krd

قسمت محمد زهاوي
قسم اللغة الانكليزية ، كلية التربية الاساسية،
جامعة صلاح الدين- أربيل، أقليم كوردستان، العراق.
qismat.hussin@su.edu.krd

الملخص

في الوقت الحالي، تُعد مهارة القراءة إحدى المهارات التي قد يجد العديد من طلاب اللغة الإنجليزية كلغة أجنبية صعوبة في التعامل معها. هناك أسباب مختلفة تؤثر على نتائج الطلاب في القراءة، ويمكن أن يشير أحدها إلى الأنماط المعرفية للطلاب. من المهم لمعلمي الجامعات مراعاة الأنماط المعرفية للطلاب أثناء تدريس القراءة في الفصل الدراسي لأنها عوامل حاسمة تؤثر على كيفية تعامل الطلاب مع التعلم. يختلف الطلاب في طريقة إدراكهم للمعلومات وتنظيمها وتذكرها. لذلك، فإن معرفة ما إذا كان الطلاب يتبعون أنماط معرفية تابعة أو مستقلة عن المجال أمر ضروري للمعلمين لتزويد المتعلمين بطريقة أكثر فائدة لتدريس فهم القراءة. تهدف هذه الدراسة الكمية إلى معرفة ما إذا كان فهم القراءة لدى متعلمي اللغة الإنجليزية كلغة أجنبية الأكراد يتأثر بأنماط معرفية مختلفة. لتحديد ذلك، تم استخدام اختبار الأشكال المضمنة الجماعية (GEFT) أولاً لفصل المشاركين المعتمدين على المجال والمشاركين المستقلين عن المجال. في مرحلة لاحقة، تم إجراء اختبار قراءة تجريبي مأخوذ من IELTS للمشاركين المعتمدين على المجال والمشاركين المستقلين عن المجال. تم تحليل البيانات باستخدام برنامج SPSS الإحصائي الإصدار ٢٧. أظهرت النتائج تفوق المتعلمين المستقلين عن المجال على نظرائهم المعتمدين على المجال في اختبار القراءة. مع ذلك، لم يكن للجنس تأثير كبير في الاختبار.

الكلمات المفتاحية: الطلاب المعتمدين والمستقلين عن المجال ، الأنماط المعرفية، مهارة القراءة.

Instruction for Authors

1. Submission Policy

Papers submitted to MamostaJ must contain original material or review articles. The submitted paper, including any translations, must have never been previously published or be under consideration for publication elsewhere. Violations of these guidelines will typically result in an immediate rejection of the submission without further review.

2. General Peer-Review Procedure

All manuscripts submitted for publication in MamostaJ undergo a strict and thorough peer-review process. The Editorial Office will organize the peer review and ensure that each manuscript receives at least two sets of reviewer comments. The Editorial Board issues a decision letter according to the comments of the reviewers, which is sent to the corresponding author. The peer-review process typically takes four weeks.

3. Authors' Rights

MamostaJ is committed to protecting authors' rights and ensuring that all legal and copyright regulations are upheld. Whether publishing with MamostaJ or any other publisher, MamostaJ adheres to the highest standards of ethics, responsibility, and legal obligations.

4. MamostaJ's Ethics Statement

MamostaJ is committed to enforcing a rigorous peer review process alongside ethical policies and standards for scholarly publication. MamostaJ takes cases of plagiarism, data falsification and inappropriate authorship credit very seriously, and the editors maintain a zero-tolerance policy toward such misconduct.
Plagiarism must not exceed 20%, with no single source contributing more than 5%. The use of AI (Artificial Intelligence) is permitted up to 10%, provided that its application is clearly identified within the article.

5. Points to be covered in the research paper:

- Title of the Paper (Max.16 words)
- Name/Names of the Researcher(s) (No scientific titles)
- Place of Work (Affiliation…, Department of…, College of…, University…, City…, Country…)
- Email Address

  Sample:

  Himdad A. Muhammad
  English Department, College of Basic Education,
  Salahaddin University, Erbil, Kurdistan Region/Iraq
  himdad.muhammad@su.edu.krd
- Received and Accepted Dates (*to be left blank*)
- Abstract (Max. 150 words containing an introductory sentence(s), problem, objectives, methodology, data, sampling, analysis, and the main finding(s))
- Keywords (2-5 words)
- Introduction
- Literature Review/theoretical background
- Methodology
- Results
- Conclusion and Recommendations
- References

6. Style: (<u>NOTE</u>: Do Not Use the Chapter Format When Writing a Paper. Use a digital numbering system for organization.

6-1. Page setup:

- English: A4 size with margins set as follows: 2cm (Top), 2cm) Bottom) 3cm (**Left**), 2cm (**Right**).
- Kurdish and Arabic: A4 size with margins set as follows: 2cm (Top), 2cm (Bottom), 3cm (**Right**), 2cm (**Left**).
- Numbering the sections has to start from the introduction.
- Do not use the automatic numbering of the headings; manual numbering is recommended.
- The entire document must be submitted as a single file, not in separate parts.
- Line spacing of the paragraphs should be set to (Single).
-

6-2. Abstract:

- Required in three languages (English, Kurdish, and Arabic) including Title, Name of Author(s), E-mail Address, and Keywords.
- English: **(Times New Roman),** size (10 Bold) for the heading, and the same text size (10) for the body.
- Kurdish: (**<u>Unikurd Goran</u>),** size (12) for the heading, and (**<u>Unikurd Goran</u>)** size (12) for the body.
- Arabic: **(Simplified Arabic),** size (10 Bold) for the heading, and **(Simplified Arabic)** size (10) for the body.
- Keywords: Must not exceed 5 words, and the same font size guidelines as above apply.
-

6-3. Main Body:

- English: **(Times New Roman),** size (12 Bold) for all headings and the same text size (12) for all the body.
- Kurdish (**<u>Unikurd Goran</u>),** size (12 Bold) for the headings and (**<u>Unikurd Goran</u>)** size (12) for the body.
- Arabic: **(Simplified Arabic)** size (12 Bold) for the heading, and **(Simplified Arabic)** size (12) for the body.
- All new paragraphs have to start with one tab. When writing in Arabic or Kurdish, paragraphs should not start with a letter .

6-4. Tables and Figures

- All the tables and figures must NOT exceed a width of (Max.15cm).
- All figures must be in (JPG) format, presented as a single image (not composed of multiple parts). Scanned parts must be clear and of high quality.
- All poems have to be written in a table, with each paragraph of a poem (Stanza) written in its own column.
- Avoid using Textbox or WordArt under any circumstances.

7. Citing and Referencing

- Self-citation must not exceed %10.
- Citing and referencing should follow (Harvard Referencing System), and not be included as footnotes.
- References must adhere to the same font and size guidelines as the abstract.
- All the references should be listed in alphabetical order.
- References should be prepared strictly according to the Harvard style. All references in the text must be specified by the authors' last names and date of publication.

- Researchers should cite publications within the text as (Adams, 2006) using the last name of the author or authors (Adams and Brown, 2006) citing both names, or (Adams *et al.*, 2006), when there are three or more authors.
- At the end of the paper a reference list in alphabetical order should be supplied:
- ***For books:***
- Last name, first and second name initials (Year), *Title.* Edition (if applicable). Place of Publication: Publisher.
- ***For journal articles***
- Last name, first and second name initials (Year), 'Title of the article,' Title of the *Journal,Volume (Issue)***,**pp. page numbers.
- References should be formatted according to international citation management systems, such as EndNote, Mendeley, or similar tools, ensuring consistency and adherence to global publication standards.
- It is strongly recommended that manuscripts include at least one citation from articles published in the MamostaJ.
-

8. Submission of Work

- The manuscript must not exceed 15000 words.
- The following documents should be uploaded to the journal system, each as a separate Word file:
- The full paper of the MamostaJ Template
- Paper abstract in (Kurdish, Arabic, and English) without the names and affiliations of the author(s).
- A copy of the images, graphs and maps (if any) all in one file.
- Full name of the author(s), affiliation (department, college, university) in three languages in addition to emails and telephone numbers.
- Graphic Abstract (Paper Cover Image)
- Cover letter
- **Papers that do not adhere to these guidelines will not be accepted by the MamostaJ.**